

การพัฒนาหลักสูตรรายวิชาเพิ่มเติม เรื่อง ผลิตภัณฑ์ดอกไม้จากไม้ไผ่
ตามแนวทางการเรียนรู้โดยใช้ชุมชนเป็นฐาน สำหรับนักเรียน
ชั้นประถมศึกษาปีที่ 5 โรงเรียนหนองผือเทพนิมิต

วิทยานิพนธ์

ของ

พระครูสุตอินทร์ขี้ (รตศรี อินธิสิทธิ์)

เสนอต่อมหาวิทยาลัยราชภัฏสกลนคร เพื่อเป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาหลักสูตร
ปริญญาครุศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาวิจัยหลักสูตรและการสอน

พฤษภาคม 2569

ลิขสิทธิ์เป็นของมหาวิทยาลัยราชภัฏสกลนคร

การพัฒนาหลักสูตรรายวิชาเพิ่มเติม เรื่อง ผลิตภัณฑ์ดอกไม้จากไม้ไผ่
ตามแนวทางการเรียนรู้โดยใช้ชุมชนเป็นฐาน สำหรับนักเรียน
ชั้นประถมศึกษาปีที่ 5 โรงเรียนหนองผือเทพนิมิต

วิทยานิพนธ์

ของ

พระครูสุตอินทร์ขี้ (รณศิริ อินธิสิทธิ์)

เสนอต่อมหาวิทยาลัยราชภัฏสกลนคร เพื่อเป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาหลักสูตร
ปริญญาครุศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาวิจัยหลักสูตรและการสอน
พฤษภาคม 2569
ลิขสิทธิ์เป็นของมหาวิทยาลัยราชภัฏสกลนคร

DEVELOPMENT OF AN ADDITIONAL COURSE ON BAMBOO FLOWER
PRODUCTS BASED ON THE COMMUNITY-BASED LEARNING
APPROACH FOR PRATHOMSUKSA 5 STUDENTS
AT NONGPHUE THEPNIMIT SCHOOL

BY

PHRAKHRU SUTA INTHARANGSRI (ROTSRI INTTHISIT)

A Thesis Submitted in Partial Fulfillment of the Requirements for
The Master of Education Degree in Research of Curriculum and Instruction
at Sakon Nakhon Rajabhat University

May 2026

All Rights Reserved by Sakon Nakhon Rajabhat University

ใบรับรองวิทยานิพนธ์
มหาวิทยาลัยราชภัฏสกลนคร
ปริญญาครุศาสตรมหาบัณฑิต
สาขาวิชาวิจัยหลักสูตรและการสอน

ชื่อเรื่องวิทยานิพนธ์ การพัฒนาหลักสูตรรายวิชาเพิ่มเติม เรื่อง ผลิตภัณฑ์ดอกไม้จากไม้ไผ่
ตามแนวคิดการเรียนรู้โดยใช้ชุมชนเป็นฐาน สำหรับนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 5
โรงเรียนหนองผือเทพนิมิต

ชื่อผู้ทำวิทยานิพนธ์ พระครูสุตอินทร์ซี่ (รศศรี อินธิสิทธิ์)

คณะกรรมการสอบวิทยานิพนธ์

..... ประธานกรรมการสอบ กรรมการสอบและ
(รองศาสตราจารย์ ดร.สำราญ กำจัดภัย) (ดร.พจมาน ชำนาญกิจ) ประธานที่ปรึกษา
วิทยานิพนธ์

..... กรรมการสอบ กรรมการสอบและ
(รองศาสตราจารย์ ดร.ธนานันต์ กุลไพบุตร) แต่งตั้งเพิ่มเติม (ดร.พัทธนันท์ ชมภูษ) กรรมการที่ปรึกษา
วิทยานิพนธ์

..... กรรมการสอบ
(ว่าที่ ร้อยตรี ดร.นิพนธ์ บรรพสาร) ผู้ทรงคุณวุฒิ

คณะกรรมการบริหารหลักสูตรรับรองแล้ว

บัณฑิตวิทยาลัยรับรองแล้ว

.....
(ดร.พจมาน ชำนาญกิจ)
ประธานหลักสูตร
มหาวิทยาลัยราชภัฏสกลนคร

.....
(ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.สุรศักดิ์ แสนทวีสุข)
ผู้อำนวยการบัณฑิตวิทยาลัย
มหาวิทยาลัยราชภัฏสกลนคร

เมื่อวันที่ 27 เดือน พฤษภาคม พ.ศ. 2569

ลิขสิทธิ์เป็นของมหาวิทยาลัยราชภัฏสกลนคร

ประกาศคุณูปการ

วิทยานิพนธ์ฉบับนี้สำเร็จลุล่วงได้อย่างดี ด้วยความกรุณาช่วยเหลือเป็นอย่างดี จาก ดร.พจมาน ชำนาญกิจ ประธานกรรมการที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์ และ ดร.พัทธนันท์ ชมภูนุช กรรมการที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์ ที่กรุณาแนะนำ เสนอแนะ และตรวจแก้ไข ข้อบกพร่องต่าง ๆ ด้วยความเอาใจใส่ตลอดมา ตั้งแต่เริ่มต้นจนสำเร็จเรียบร้อย ผู้วิจัย เจริญพรขอบคุณที่ให้การช่วยเหลือการทําวิจัยครั้งนี้เป็นอย่างดี

เจริญพรขอบคุณ ผู้อำนวยการโรงเรียนหนองผือเทพนิมิต นายสุปัน วงษ์อุ้น ที่ให้ความอนุเคราะห์ทุกสิ่งอย่างในงานวิจัยนี้ ดร.จิตรลดา ทองอันทัง ครูพี่เลี้ยงที่ดูแล ช่วยเหลือในด้านการฝึกประสบการณ์ ให้คำปรึกษางานวิจัยและงานวิชาการด้านการเรียน การสอน คุณครูอรทัย ทรงหาคำ ครูฝ่ายวิชาการที่ให้คำชี้แนะที่เป็นประโยชน์มากมาย คณะครู นักเรียน นักการภารโรง ที่ให้ความเอื้อเฟื้อช่วยเหลืองานเป็นอย่างดียิ่ง

เจริญพรขอบคุณ คณาจารย์สาขาวิชาวิจัยหลักสูตรและการสอน รวมไปถึง คณาจารย์อื่นที่ได้อให้ความรู้ ความเข้าใจเปิดโลกทัศน์ใหม่ในด้านการวิจัยและหลักสูตร ให้อย่างกว้างขวาง รวมทั้งคณะเจ้าหน้าที่บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยราชภัฏสกลนคร ที่ให้ความสะดวกงานด้านเอกสาร เอาใจใส่ดูแลอย่างดียิ่ง กลุ่มเพื่อนนักศึกษาร่วมชั้นเรียน วิจัยหลักสูตรและการสอน (แผนวิชาชีพ รุ่นที่ 2) คณะนักศึกษสาขาวิชาวิจัยหลักสูตรและการสอน มหาวิทยาลัยราชภัฏสกลนคร ที่ให้คำแนะนำในการเรียนรู้เป็นอย่างดี

คุณค่าและคุณประโยชน์จากวิทยานิพนธ์ฉบับนี้ ผู้วิจัยขอบอบแต่บิดา มารดา ของผู้วิจัย และบูรพาจารย์ทุกท่าน ที่ได้อบรมสั่งสอนจนผู้วิจัยสามารถดำรงตนและ บรรลุผลสำเร็จในปัจจุบัน

พระครูสุตอินทร์ (รณศรี อินธิสิทธิ์)

ชื่อเรื่อง	การพัฒนาหลักสูตรรายวิชาเพิ่มเติม เรื่อง ผลิตภัณฑ์ดอกไม้จากไม้ไผ่ ตามแนวคิดการเรียนรู้โดยใช้ชุมชนเป็นฐาน สำหรับนักเรียน ชั้นประถมศึกษาปีที่ 5 โรงเรียนหนองผือเทพนิมิต
ผู้วิจัย	พระครูสุตอินทร์ (รศศรี อินธิสิทธิ์)
ประธานที่ปรึกษา	ดร.พจมาน ชำนาญกิจ
กรรมการที่ปรึกษา	ดร.พัทธนันท์ ชมภูษ
ระดับปริญญา	ค.ม. (วิจัยหลักสูตรและการสอน)
สถาบัน	มหาวิทยาลัยราชภัฏสกลนคร
ปีที่พิมพ์	2569

บทคัดย่อ

การวิจัยครั้งนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อ 1) พัฒนาหลักสูตรรายวิชาเพิ่มเติม เรื่อง ผลิตภัณฑ์ดอกไม้จากไม้ไผ่ ตามแนวคิดการเรียนรู้โดยใช้ชุมชนเป็นฐาน สำหรับนักเรียน ชั้นประถมศึกษาปีที่ 5 โรงเรียนหนองผือเทพนิมิต ให้มีประสิทธิภาพตามเกณฑ์ 80/80 2) เปรียบเทียบความรู้เกี่ยวกับผลิตภัณฑ์ดอกไม้จากไม้ไผ่ของนักเรียนก่อนและหลังเรียน 3) เปรียบเทียบทักษะการปฏิบัติงานผลิตภัณฑ์ดอกไม้จากไม้ไผ่ของนักเรียนกับเกณฑ์ ร้อยละ 80 4) เปรียบเทียบความตระหนักเห็นคุณค่าวัฒนธรรมและภูมิปัญญาท้องถิ่น ของนักเรียนก่อนและหลังเรียน และ 5) ศึกษาความพึงพอใจของนักเรียนที่มีต่อการเรียน ด้วยหลักสูตรที่พัฒนาขึ้น กลุ่มตัวอย่าง ได้แก่ นักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 5 โรงเรียน หนองผือเทพนิมิต ภาคเรียนที่ 1 ปีการศึกษา 2568 จำนวน 30 คน ได้มาโดยการเลือก แบบเจาะจง (Purposive Sampling) เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยประกอบด้วย หลักสูตรรายวิชา เพิ่มเติม คู่มือการใช้หลักสูตร แผนการจัดการเรียนรู้จำนวน 13 แผน รวมเวลา 20 ชั่วโมง แบบทดสอบวัดความรู้เกี่ยวกับผลิตภัณฑ์ดอกไม้จากไม้ไผ่ แบบประเมินทักษะการปฏิบัติงาน แบบวัดความตระหนักเห็นคุณค่าวัฒนธรรมและภูมิปัญญาท้องถิ่น และแบบสอบถาม ความพึงพอใจของนักเรียน วิเคราะห์ข้อมูลโดยใช้สถิติ ได้แก่ ร้อยละ ค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบน มาตรฐาน การทดสอบค่าทีแบบกลุ่มตัวอย่างสัมพันธ์กัน (Dependent Samples t-test) และการทดสอบค่าทีแบบกลุ่มตัวอย่างเดี่ยว (One-Sample t-test)

ผลการวิจัยพบว่า

1. หลักสูตรรายวิชาเพิ่มเติม เรื่อง ผลิตรายวิชาดอกไม้จากไม้ไผ่ ตามแนวคิดการเรียนรู้โดยใช้ชุมชนเป็นฐาน สำหรับนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 5 โรงเรียนหนองผือ เทศนิมิต ที่พัฒนาขึ้น ประกอบด้วยองค์ประกอบสำคัญ ได้แก่ ชื่อหลักสูตร หลักการและเหตุผล หลักการของหลักสูตร จุดมุ่งหมายของหลักสูตร สมรรถนะของผู้เรียน คุณลักษณะอันพึงประสงค์ คุณภาพของผู้เรียน คำอธิบายรายวิชา ผลการเรียนรู้ สาระการเรียนรู้ โครงสร้างรายวิชา แนวทางการจัดการเรียนรู้ สื่อและแหล่งเรียนรู้ และการวัดและประเมินผล การเรียนรู้ โดยผลการประเมินความเหมาะสมของหลักสูตรจากผู้เชี่ยวชาญอยู่ในระดับมากที่สุด และมีประสิทธิภาพเท่ากับ 82.08/81.80 ซึ่งสูงกว่าเกณฑ์ประสิทธิภาพที่กำหนดไว้ คือ 80/80

2. ความรู้เกี่ยวกับผลิตรายวิชาดอกไม้จากไม้ไผ่ของนักเรียนหลังเรียนสูงกว่า ก่อนเรียน อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.001

3. ทักษะการปฏิบัติงานผลิตรายวิชาดอกไม้จากไม้ไผ่ของนักเรียนมีคะแนนเฉลี่ย 98.60 คะแนน จากคะแนนเต็ม 120 คะแนน คิดเป็นร้อยละ 82.17 ซึ่งสูงกว่าเกณฑ์ ร้อยละ 80 ของคะแนนเต็ม อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.001

4. ความตระหนักเห็นคุณค่าวัฒนธรรมและภูมิปัญญาท้องถิ่นของนักเรียน หลังเรียนสูงกว่าก่อนเรียน อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.001 และมีค่าเฉลี่ยอยู่ในระดับมากที่สุด

5. ความพึงพอใจของนักเรียนที่มีต่อการเรียนด้วยหลักสูตรรายวิชาเพิ่มเติม อยู่ในระดับมากที่สุด ($\bar{X} = 4.69$, S.D. = 0.12)

6. ผลการวิเคราะห์ข้อมูลเชิงคุณภาพ พบว่า การจัดการเรียนรู้ตามหลักสูตร สามารถพัฒนาผู้เรียนด้านความรับผิดชอบ การทำงานร่วมกัน ความภาคภูมิใจในผลงาน และความตระหนักในภูมิปัญญาท้องถิ่นอย่างชัดเจน สะท้อนถึงประสิทธิผลของการเรียนรู้ ที่เชื่อมโยงกับบริบทชุมชน

คำสำคัญ: หลักสูตรรายวิชาเพิ่มเติม ผลิตรายวิชาดอกไม้จากไม้ไผ่
แนวคิดการเรียนรู้โดยใช้ชุมชนเป็นฐาน

Title	Development of an Additional Course on Bamboo Flower Products Based on the Community-Based Learning Approach for Prathomsuksa 5 Students at Nongphue Thepnimit School
Author	Phrakhru Suta Intharangsi (Rotsri Inthisit)
Advisors	Dr. Potchaman Chamnankit Dr. Phattanun Chomphunut
Degree	M.Ed. (Research of Curriculum and Instruction)
Institution	Sakon Nakhon Rajabhat University
Year	2026

Abstract

This research aimed to: 1) develop an additional course entitled Bamboo Flower Products based on the Community-Based Learning (CBL) approach for Prathomsuksa 5 students at Nongphue Thepnimit School to meet the efficiency criteria of 80/80; 2) compare students' knowledge on bamboo flower products before and after the intervention; 3) compare students' practical skills in producing bamboo flower products with the 80 percent criterion; 4) compare students' awareness of cultural values and local wisdom before and after the intervention; and 5) investigate students' satisfaction toward learning through the developed course. The sample consisted of 30 Prathomsuksa 5 students at Nongphue Thepnimit School during the first semester of the 2025 academic year, selected through purposive sampling. The research instruments included the additional course curriculum, a user manual for the course, 13 lesson plans totaling 20 hours, a knowledge achievement test regarding bamboo flower products, a practical skills assessment form, an awareness scale on cultural values and local wisdom, and a satisfaction questionnaire. Data were analyzed using percentage, mean, standard deviation, Dependent Samples t-test, and One-Sample t-test.

The findings of the study revealed that:

1. The developed additional course entitled Bamboo Flower Products based on the CBL approach for Prathomsuksa 5 students at Nong Phue Thepnimit School consisting of essential components, including course title, rationale, curriculum principles, objectives, learner competencies, desirable characteristics, learner quality, course description, learning outcomes, learning contents, course structure, instructional guidelines, instructional media and learning resources, as well as measurement and evaluation methods. The overall appropriateness of the curriculum, as evaluated by experts, was at the highest level. The curriculum efficiency was 82.08/81.80, which exceeded the established criteria of 80/80.

2. Students' knowledge concerning bamboo flower products after the curriculum implementation was significantly higher than before the intervention at the 0.001 level of significance.

3. Students' practical skills in producing bamboo flower products yielded a mean score of 98.60 out of 120 points (82.17%), which was higher than the 80% criterion, at the 0.001 level of significance.

4. Students' awareness and appreciation of local culture and indigenous wisdom after learning were significantly higher than before learning at the 0.001 level, with the overall mean at the highest level.

5. Students' satisfaction toward learning through the developed course was at the highest level ($\bar{X} = 4.69$, S.D. = 0.12).

6. Qualitative findings indicated that the learning management if the developed curriculum effectively enhanced students' responsibility, collaboration skills, pride in their work, and awareness of local wisdom. These results reflected the effectiveness of learning that was meaningfully connected to the community context.

Keywords: Additional Course, Bamboo Flower Products, Community-Based Learning

สารบัญ

บทที่	หน้า
1 บทนำ	1
ภูมิหลัง	1
คำถามของการวิจัย	5
ความมุ่งหมายของการวิจัย	6
สมมติฐานของการวิจัย	6
ความสำคัญของการวิจัย	7
ขอบเขตของการวิจัย	7
กรอบแนวคิดของการวิจัย	9
นิยามศัพท์เฉพาะ	10
2 เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง	13
หลักสูตรแกนกลางขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช 2551 กลุ่มสาระการเรียนรู้ สังคมศึกษา ศาสนา และวัฒนธรรม (ฉบับปรับปรุง พ.ศ. 2560)	15
หลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช 2551 (กลุ่มสาระการเรียนรู้สังคมศึกษา ศาสนา และวัฒนธรรม ฉบับปรับปรุง พ.ศ. 2560 สาระภูมิศาสตร์)	15
มาตรฐานการเรียนรู้และตัวชี้วัด	16
สาระการเรียนรู้	17
คุณภาพผู้เรียน	18
แนวทางการจัดการเรียนรู้ สาระภูมิศาสตร์	19
กลุ่มสาระการเรียนรู้การงานอาชีพ (ตามหลักสูตรแกนกลางการศึกษา ขั้นพื้นฐาน พ.ศ. 2551 ฉบับปรับปรุง 2560)	20
แนวคิดพื้นฐานเกี่ยวกับชุมชนและท้องถิ่น	23
ความหมายและลักษณะของชุมชนและท้องถิ่น	23
บทบาทของชุมชนและท้องถิ่นต่อการจัดการศึกษา	24
การใช้บริบทชุมชนเป็นฐานในการจัดการเรียนรู้	25

สารบัญ (ต่อ)

บทที่	หน้า
แนวคิดเกี่ยวกับภูมิปัญญาท้องถิ่น	27
ความหมายและความสำคัญของภูมิปัญญาท้องถิ่น	27
ประเภทและลักษณะของภูมิปัญญาท้องถิ่น	28
การบูรณาการภูมิปัญญาท้องถิ่นสู่การจัดการศึกษา	30
หลักสูตรสถานศึกษาโรงเรียนหนองผือเทพนิมิต	32
ข้อมูลพื้นฐานของสถานศึกษา	32
โครงสร้างหลักสูตรสถานศึกษา	33
แนวทางการบูรณาการภูมิปัญญาท้องถิ่น	34
แนวคิดหลักสูตรและการพัฒนาหลักสูตร	35
ความหมายของหลักสูตร	35
ความสำคัญของหลักสูตร	38
รูปแบบของหลักสูตร	42
การพัฒนาหลักสูตร	45
รูปแบบการพัฒนาหลักสูตร	52
การประเมินหลักสูตร	56
แนวคิดการวิจัยและพัฒนา (Research and Development: R&D)	58
ความหมายและลักษณะของการวิจัยและพัฒนา	58
ขั้นตอนการวิจัยและพัฒนา	62
การวิจัยแบบผสม (Mixed Methods Research)	64
แนวคิดการเรียนรู้โดยใช้ชุมชนเป็นฐาน (CBL)	67
ความหมายและหลักการของการเรียนรู้โดยใช้ชุมชนเป็นฐาน	67
ขั้นตอนแนวคิดการเรียนรู้โดยใช้ชุมชนเป็นฐาน (CBL) ที่ใช้ในงานวิจัย	69
บทบาทของครู ผู้เรียน และชุมชน	71

สารบัญ (ต่อ)

บทที่	หน้า
แนวคิดหลักสูตรรายวิชาเพิ่มเติม	74
ความหมายและความสำคัญของหลักสูตรรายวิชาเพิ่มเติม	74
กระบวนการจัดทำหลักสูตรรายวิชาเพิ่มเติม	79
การพัฒนากิจกรรมพัฒนาผู้เรียน	83
องค์ประกอบของหลักสูตรรายวิชาเพิ่มเติม	86
ประสิทธิภาพของหลักสูตรรายวิชาเพิ่มเติม	90
องค์ความรู้เกี่ยวกับผลิตภัณฑ์จากไม้ไผ่	100
ความรู้ทั่วไปเกี่ยวกับไม้ไผ่	101
ผลิตภัณฑ์จากไม้ไผ่และกระบวนการผลิต	102
ภูมิปัญญาท้องถิ่นด้านการผลิตดอกไม้จากไม้ไผ่	104
แนวคิดเกี่ยวกับทักษะปฏิบัติ	106
ความหมายของทักษะปฏิบัติ	106
ประเภทของทักษะปฏิบัติ	108
การวัดผลทักษะปฏิบัติ	109
รูปแบบการจัดการเรียนรู้ที่เน้นทักษะปฏิบัติ	112
แนวคิดเกี่ยวกับความตระหนัก	118
ความหมายของความตระหนัก	118
ความสำคัญของความตระหนัก	120
ขั้นตอนการเกิดความตระหนัก	122
วิธีการวัดและประเมินความตระหนัก	125
แนวคิดเกี่ยวกับความพึงพอใจ	128
ความหมายของความพึงพอใจ	128
แนวคิดและทฤษฎีที่เกี่ยวข้องกับความพึงพอใจ	130
วิธีสร้างความพึงพอใจ	132
การวัดความพึงพอใจ	134

สารบัญ (ต่อ)

บทที่	หน้า
งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง	138
งานวิจัยในประเทศ	138
งานวิจัยต่างประเทศ	142
3 วิธีดำเนินการวิจัย	147
ขั้นตอนที่ 1 การศึกษาข้อมูลพื้นฐาน (Research: R1)	148
การศึกษาความคิดเห็นและความต้องการในการพัฒนาหลักสูตร	
รายวิชาเพิ่มเติมของผู้มีส่วนเกี่ยวข้อง	148
ศึกษาและวิเคราะห์หลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน	
พุทธศักราช 2551 (ฉบับปรับปรุง พุทธศักราช 2560)	
และหลักสูตรสถานศึกษาโรงเรียนหนองผือเทพนิมิต	
ปีการศึกษา 2568	151
ศึกษาแนวคิดและรูปแบบการพัฒนาหลักสูตรและหลักสูตรรายวิชา	
เพิ่มเติม	152
ศึกษาแนวคิดการจัดการเรียนรู้โดยใช้ชุมชนเป็นฐาน	
(Community-Based Learning: CBL)	153
ศึกษาภูมิปัญญาท้องถิ่นที่เกี่ยวข้องกับผลิตภัณฑ์ดอกไม้จากไม้ไผ่	154
สรุปผลการศึกษาความต้องการในการพัฒนาหลักสูตรรายวิชา	
เพิ่มเติม	155
ขั้นตอนที่ 2 การพัฒนาหลักสูตรรายวิชาเพิ่มเติม (Development: D1) ...	156
การยกร่างหลักสูตรรายวิชาเพิ่มเติม	156
ยกร่างคู่มือการใช้หลักสูตรรายวิชาเพิ่มเติม	159
ขั้นตอนที่ 3 การทดลองใช้หลักสูตรรายวิชาเพิ่มเติม (Research: R2)	162
เตรียมการทดลองใช้หลักสูตรรายวิชาเพิ่มเติม	162
การดำเนินการทดลองใช้หลักสูตรรายวิชาเพิ่มเติม	172
การคำนวณประสิทธิภาพของหลักสูตรรายวิชาเพิ่มเติม	176

สารบัญ (ต่อ)

บทที่	หน้า
ขั้นตอนที่ 4 การประเมินผลการใช้หลักสูตร (Development: D2)	177
การวิเคราะห์ข้อมูลเพื่อทดสอบสมมติฐานการวิจัย	178
การเลือกใช้สถิติที่เหมาะสมในการวิเคราะห์ข้อมูล	179
ดำเนินการแก้ไขปรับปรุงหลักสูตรรายวิชาเพิ่มเติม	184
4 ผลการวิเคราะห์ข้อมูล	187
สัญลักษณ์ที่ใช้ในการวิเคราะห์ข้อมูล	187
ลำดับขั้นตอนในการเสนอผลการวิเคราะห์ข้อมูล	188
ผลการวิเคราะห์ข้อมูล	189
5 สรุปผล อภิปรายผล และขอเสนอแนะ	211
ความมุ่งหมายของการวิจัย	211
สมมติฐานของการวิจัย	212
ขอบเขตของการวิจัย	212
เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย	214
การเก็บรวบรวมข้อมูล	216
การวิเคราะห์ข้อมูล	217
สรุปผล	218
อภิปรายผล	219
ขอเสนอแนะ	230
บรรณานุกรม	233

สารบัญ (ต่อ)

บทที่	หน้า
ภาคผนวก	255
ภาคผนวก ก รายนามผู้เชี่ยวชาญและหนังสือราชการ	257
ภาคผนวก ข หลักสูตรและเอกสารประกอบหลักสูตร	267
ภาคผนวก ค เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย	327
ภาคผนวก ง ค่าคุณภาพเครื่องมือ	365
ประวัติย่อของผู้วิจัย	385

บัญชีตาราง (ต่อ)

ตาราง	หน้า
11 ผลการวิเคราะห์เปรียบเทียบทักษะการปฏิบัติงานผลิตภัณฑ์ดอกไม้ จากไม้ไผ่ กับเกณฑ์ร้อยละ 80 ของคะแนนเต็ม โดยใช้สถิติ One-Sample t-test ($n = 30$) ของนักเรียนกลุ่มตัวอย่างที่เรียน ด้วยหลักสูตรรายวิชาเพิ่มเติม เรื่อง ผลิตภัณฑ์ดอกไม้จากไม้ไผ่ ตามแนวทางการเรียนรู้โดยใช้ชุมชนเป็นฐาน สำหรับนักเรียน ชั้นประถมศึกษาปีที่ 5 โรงเรียนหนองผือเทพนิมิต	198
12 ผลการวิเคราะห์เปรียบเทียบความตระหนักเห็นคุณค่าวัฒนธรรม และภูมิปัญญาท้องถิ่นของนักเรียนระหว่างก่อนเรียนและหลังเรียน ($n = 30$) หลังเรียนด้วยหลักสูตรรายวิชาเพิ่มเติม เรื่อง ผลิตภัณฑ์ ดอกไม้จากไม้ไผ่ ตามแนวทางการเรียนรู้โดยใช้ชุมชนเป็นฐาน สำหรับนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 5 โรงเรียนหนองผือเทพนิมิต	199
13 ผลการวิเคราะห์ความพึงพอใจของนักเรียนต่อการเรียนด้วยหลักสูตร รายวิชาเพิ่มเติม เรื่อง ผลิตภัณฑ์ดอกไม้จากไม้ไผ่ ตามแนวคิด การเรียนรู้โดยใช้ชุมชนเป็นฐาน สำหรับนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 5 โรงเรียนหนองผือเทพนิมิต	200
14 ค่าเฉลี่ย ร้อยละ ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน ประสิทธิภาพของกระบวนการ (E_1) และประสิทธิภาพของผลลัพธ์ (E_2) ของหลักสูตรรายวิชาเพิ่มเติม เรื่อง ผลิตภัณฑ์ดอกไม้จากไม้ไผ่ ตามแนวทางการเรียนรู้โดยใช้ชุมชน เป็นฐาน สำหรับนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 5 โรงเรียนหนองผือเทพนิมิต	347
15 จำนวนผู้ให้ข้อมูล	350
16 ความคิดเห็นและความต้องการของผู้มีส่วนเกี่ยวข้อง ต่อหลักสูตรรายวิชาเพิ่มเติม	352
17 ผลการศึกษาข้อมูลองค์ความรู้เกี่ยวกับผลิตภัณฑ์ดอกไม้จากไม้ไผ่ ในชุมชนบ้านหนองผือ	357

บัญชีตาราง (ต่อ)

ตาราง	หน้า
18 ความคิดเห็นและความต้องการพัฒนาหลักสูตรรายวิชาเพิ่มเติม เรื่อง ผลไม้ภัณฑ์ดอกไม้จากไม้ไผ่ โรงเรียนหนองผือเทพนิมิต ของผู้บริหาร ครู	355
19 ความคิดเห็นและความต้องการพัฒนาหลักสูตรรายวิชาเพิ่มเติม เรื่อง ผลไม้ภัณฑ์ดอกไม้จากไม้ไผ่ โรงเรียนหนองผือเทพนิมิต ของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 5	357
20 ความคิดเห็นและความต้องการพัฒนาหลักสูตรรายวิชาเพิ่มเติม เรื่อง ผลไม้ภัณฑ์ดอกไม้จากไม้ไผ่ โรงเรียนหนองผือเทพนิมิต ของคณะกรรมการสถานศึกษา	359
21 ความคิดเห็นและความต้องการหลักสูตรรายวิชาเพิ่มเติม เรื่อง ผลไม้ภัณฑ์ดอกไม้จากไม้ไผ่ โรงเรียนหนองผือเทพนิมิต ของผู้ปกครอง ...	360
22 ความคิดเห็นและความต้องการพัฒนาหลักสูตรรายวิชาเพิ่มเติม เรื่อง ผลไม้ภัณฑ์ดอกไม้จากไม้ไผ่ โรงเรียนหนองผือเทพนิมิต ผู้รู้/ปราชญ์ชาวบ้าน	362
23 ผลการตรวจสอบความเหมาะสมของหลักสูตรรายวิชาเพิ่มเติม เรื่อง ผลไม้ภัณฑ์ดอกไม้จากไม้ไผ่ ตามแนวคิดการเรียนรู้โดยใช้ชุมชน เป็นฐาน สำหรับนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 5 โรงเรียนหนองผือเทพนิมิต	367
24 ผลการประเมินความเหมาะสมของเอกสารประกอบหลักสูตรรายวิชา เพิ่มเติมเรื่อง ผลไม้ภัณฑ์ดอกไม้จากไม้ไผ่ ตามแนวคิดการเรียนรู้ โดยใช้ชุมชนเป็นฐาน สำหรับนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 5 โรงเรียนหนองผือเทพนิมิต (คู่มือการใช้หลักสูตร) จากผู้เชี่ยวชาญ	371
25 ผลการประเมินความเหมาะสมของแผนการจัดการเรียนรู้หลักสูตร รายวิชาเพิ่มเติม เรื่อง ผลไม้ภัณฑ์ดอกไม้จากไม้ไผ่ ตามแนวคิด การเรียนรู้โดยใช้ชุมชนเป็นฐาน สำหรับนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 5 โรงเรียนหนองผือเทพนิมิต จากผู้เชี่ยวชาญ	372

บัญชีตาราง (ต่อ)

ตาราง	หน้า
26 การคัดเลือกแบบทดสอบวัดความรู้ ผลสัมฤทธิ์ดอกไม้จากไม้ไผ่ (30 ข้อ)	375
27 ผลการวิเคราะห์คุณภาพแบบทดสอบวัดผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน ผลการประเมินความสอดคล้องค่าความยากง่าย (p) ค่าอำนาจจำแนก (r) ของข้อสอบ (50 ข้อ)	377
28 ผลการวิเคราะห์คะแนนทักษะการปฏิบัติของนักเรียนที่จัดการเรียน การสอนด้วยหลักสูตรรายวิชาเพิ่มเติม เรื่อง ผลสัมฤทธิ์ดอกไม้ จากไม้ไผ่ ตามแนวคิดการเรียนรู้โดยใช้ชุมชนเป็นฐาน สำหรับนักเรียน ชั้นประถมศึกษาปีที่ 5 โรงเรียนหนองผือเทพนิมิต	379
29 ผลการวิเคราะห์ความพึงพอใจของนักเรียนต่อการเรียนด้วยหลักสูตร รายวิชาเพิ่มเติม เรื่อง ผลสัมฤทธิ์ดอกไม้จากไม้ไผ่ ตามแนวคิด การเรียนรู้โดยใช้ชุมชนเป็นฐาน สำหรับนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 5 โรงเรียนหนองผือเทพนิมิต	381
30 ผลการวิเคราะห์หาคุณภาพแบบวัดความตระหนักและเห็นคุณค่า ภูมิปัญญาท้องถิ่น ผลการประเมินความสอดคล้อง ค่าความยากง่าย (p) ค่าความเชื่อมั่น (α)	383

บัญชีภาพประกอบ

ภาพประกอบ	หน้า
1 กรอบแนวคิดของการวิจัย	9
2 การถ่ายทอดความรู้เกี่ยวกับไม้ไผ่และภูมิปัญญาท้องถิ่นจากปราชญ์ และผู้รู้ในชุมชน เพื่อเสริมสร้างความรู้ความเข้าใจพื้นฐานให้นักเรียน	202
3 ปราชญ์และผู้รู้ในชุมชนร่วมกันถ่ายทอดภูมิปัญญาท้องถิ่นเกี่ยวกับ การใช้ประโยชน์จากไม้ไผ่ เพื่อพัฒนาความเข้าใจเชิงบริบทของผู้เรียน ...	202
4 นักเรียนฝึกทักษะการสานดอกไม้จากไม้ไผ่อย่างเป็นขั้นตอน เพื่อพัฒนา ความชำนาญและความประณีตในการทำงาน	204
5 การฝึกสอดดอกไม้ไผ่ที่ละเส้น ซึ่งช่วยส่งเสริมทักษะการทำงาน อย่างรอบคอบและการเรียนรู้จากการลงมือปฏิบัติจริง	204
6 นักเรียนร่วมทำกิจกรรมและพัฒนาชิ้นงานนอกเวลาเรียนร่วมกับผู้รู้ ในชุมชน สะท้อนการเรียนรู้แบบร่วมมือและการมีส่วนร่วมของชุมชน	206
7 นักเรียนทำงานร่วมกันเป็นกลุ่มในการสร้างสรรค์ผลงานช่อดอกไม้ จากไม้ไผ่ แสดงถึงทักษะการทำงานเป็นทีมและความรับผิดชอบร่วมกัน	206
8 นักเรียนเรียนรู้ร่วมกับปราชญ์ชาวบ้านเกี่ยวกับกระบวนการสานดอกไม้ จากไม้ไผ่ สะท้อนการถ่ายทอดภูมิปัญญาท้องถิ่นสู่ผู้เรียน อย่างมีส่วนร่วม	208
9 นักเรียนนำเสนอผลงานผลิตภัณฑ์ดอกไม้จากไม้ไผ่ต่อผู้ปกครองและชุมชน แสดงถึงความภาคภูมิใจและความตระหนักเห็นคุณค่าของวัฒนธรรม ท้องถิ่น	209

บทที่ 1

บทนำ

ภูมิหลัง

ในบริบทปัจจุบัน ประเทศไทยกำลังเผชิญกับการเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็ว ในหลายมิติ ทั้งด้านเทคโนโลยี การสื่อสาร เศรษฐกิจ และสังคม อันส่งผลให้รูปแบบ การดำรงชีวิตของประชาชนเปลี่ยนแปลงจากวิถีความเรียบง่ายไปสู่ความทันสมัยมากยิ่งขึ้น การเปลี่ยนแปลงดังกล่าวทำให้ระบบการศึกษามีบทบาทสำคัญในการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ ให้มีความพร้อมรอบด้าน ควบคู่กับการปลูกฝังคุณธรรม จริยธรรม และทักษะที่จำเป็นต่อ การดำรงชีวิตในสังคมร่วมสมัย การศึกษาจึงถือเป็นรากฐานสำคัญของการพัฒนาประเทศ ทั้งในด้านการเพิ่มขีดความสามารถในการแข่งขัน การพัฒนาอย่างยั่งยืน และการอยู่ร่วมกัน ในสังคมอย่างสันติสุข ทั้งนี้ พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 และที่แก้ไข เพิ่มเติม (ฉบับที่ 2) พ.ศ. 2545 มาตรา 27 วรรคสอง ได้กำหนดให้สถานศึกษาชั้นพื้นฐาน จัดทำสาระของหลักสูตรที่เกี่ยวข้องกับปัญหาในชุมชนและสังคม ภูมิปัญญาท้องถิ่น และ คุณลักษณะอันพึงประสงค์ของสมาชิกในชุมชน เพื่อให้การจัดการศึกษาสอดคล้องกับบริบท จริงของสังคมไทย (กระทรวงศึกษาธิการ, 2546, หน้า 13) จากกรอบนโยบายดังกล่าว หลักสูตรจึงมีบทบาทเชิงยุทธศาสตร์ในการกำหนดทิศทางการจัดการเรียนรู้ โดยเป็นเครื่องมือ สำคัญที่ครูใช้พัฒนาผู้เรียนให้บรรลุตามจุดมุ่งหมายทางการศึกษา (চারัง บัวศรี, 2542, หน้า 10–11) ได้อธิบายว่า หลักสูตรเปรียบเสมือนเข็มทิศที่ชี้นำการจัดการเรียนการสอน ไปสู่เป้าประสงค์ของการศึกษา ขณะเดียวกัน กระทรวงศึกษาธิการได้ให้ความสำคัญกับ การพัฒนาศักยภาพของผู้เรียนให้มีทักษะที่จำเป็นในศตวรรษที่ 21 ได้แก่ การคิดวิเคราะห์ การคิดสร้างสรรค์ การใช้เทคโนโลยีอย่างเหมาะสม การมีคุณธรรม และการอยู่ร่วมกับผู้อื่น อย่างมีความสุข กลุ่มสาระการเรียนรู้การงานอาชีพและเทคโนโลยี ตามหลักสูตรแกนกลาง การศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช 2551 จึงมีบทบาทสำคัญในการเสริมสร้างความรู้ ทักษะ และความสามารถในการดำรงชีวิต การประกอบอาชีพ และการใช้ทรัพยากรและเทคโนโลยี อย่างสร้างสรรค์ (กระทรวงศึกษาธิการ, 2551, หน้า 204–205) ที่สำคัญอีกอย่าง คือ

งานจักสานผลิตภัณฑ์จากไม้ไผ่ถือเป็นศิลปหัตถกรรมพื้นบ้านที่มีรากฐานฝังลึกในวัฒนธรรมและวิถีชีวิตของสังคมไทยมาอย่างยาวนาน ผลิตภัณฑ์จักสานมิได้มีคุณค่าเพียงด้านประโยชน์ใช้สอยและความงดงามทางศิลปะเท่านั้น หากยังสะท้อนภูมิปัญญา ระบบคุณค่า และอัตลักษณ์ของชุมชนอย่างชัดเจน การถ่ายทอดองค์ความรู้ด้านการจักสานจึงมีความสำคัญต่อการอนุรักษ์มรดกทางวัฒนธรรม และสามารถพัฒนาเป็นฐานเศรษฐกิจสร้างสรรค์ของชุมชนได้ อย่างไรก็ตาม หากขาดการถ่ายทอดอย่างต่อเนื่อง โดยเฉพาะในกลุ่มเยาวชน ภูมิปัญญาดังกล่าวอาจเสื่อมถอยหรือสูญหายไปในที่สุด (พระธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตฺโต), 2540, หน้า 609, รุ่ง แก้วแดง, 2540, หน้า 5 และจำเริญ เชื้อประดิษฐ์, 2551, หน้า 2)

นอกจากนี้ งานจักสานผลิตภัณฑ์จากไม้ไผ่เป็นศิลปหัตถกรรมพื้นบ้านที่มีความสำคัญทั้งในเชิงวัฒนธรรม เศรษฐกิจ และการเรียนรู้ของสังคมไทยมาอย่างยาวนาน งานจักสานมิได้มีคุณค่าเพียงด้านการใช้สอยหรือความงดงามทางศิลปะ หากยังสะท้อนกระบวนการเรียนรู้เชิงประสบการณ์ การใช้ทรัพยากรธรรมชาติอย่างรู้คุณค่า และระบบความสัมพันธ์ของคนในชุมชนที่ถ่ายทอดองค์ความรู้จากรุ่นสู่รุ่นอย่างต่อเนื่อง ภูมิปัญญาดังกล่าวจึงเป็นทั้งทุนทางวัฒนธรรมและทุนทางสังคมที่ช่วยเสริมสร้างความเข้มแข็งของชุมชน และสามารถต่อยอดเป็นฐานเศรษฐกิจสร้างสรรค์ที่เพิ่มมูลค่าให้กับทรัพยากรท้องถิ่นได้อย่างเหมาะสม (สำนักวิจัยเศรษฐกิจและผลิตผลป่าไม้, 2565, หน้า 11) อย่างไรก็ตาม ในบริบทของสังคมที่เปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็ว หากปราศจากกลไกการสืบสานองค์ความรู้อย่างเป็นระบบ โดยเฉพาะผ่านกระบวนการจัดการศึกษา ภูมิปัญญาดังกล่าวอาจเสื่อมถอยหรือสูญหายไปในที่สุด (พระธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตฺโต), 2540, หน้า 609, รุ่ง แก้วแดง, 2540, หน้า 5 และจำเริญ เชื้อประดิษฐ์, 2551, หน้า 2) ดังนั้น การนำองค์ความรู้ด้านการจักสานผลิตภัณฑ์จากไม้ไผ่มาบูรณาการเข้าสู่หลักสูตรสถานศึกษาจึงเป็นแนวทางสำคัญในการเชื่อมโยงการศึกษาเข้ากับบริบทจริงของชุมชน อันสอดคล้องกับเจตนารมณ์ของการจัดการศึกษาที่มุ่งพัฒนาผู้เรียนให้มีความรู้ ทักษะ และความตระหนักเห็นคุณค่าในอัตลักษณ์ท้องถิ่นของตนเองควบคู่กันไป

จากการศึกษาข้อมูลพื้นฐานและการสัมภาษณ์ปราชญ์ชาวบ้านในชุมชนบ้านหนองผือ ตำบลนาแก้ว อำเภอโพนนาแก้ว จังหวัดสกลนคร พบว่า แม้ชุมชนจะมีองค์ความรู้ด้านงานจักสานไม้ไผ่ที่เข้มแข็งและได้รับการยอมรับในระดับท้องถิ่น แต่ในการจัดการเรียนการสอนของโรงเรียนหนองผือเทพนิมิต ซึ่งเป็นโรงเรียนขยายโอกาสทางการศึกษา ยังมิได้มีการพัฒนาหลักสูตรรายวิชาเพิ่มเติมด้านการจักสานไม้ไผ่ที่ดำเนินการ

อย่างเป็นระบบและต่อเนื่อง ดังนั้นหากมีการพัฒนาหลักสูตรรายวิชาเพิ่มเติมในด้านดังกล่าว จึงเป็นโอกาสสำคัญในการนำภูมิปัญญาท้องถิ่นมาบูรณาการเข้าสู่กระบวนการเรียนรู้ของผู้เรียนอย่างเหมาะสม โดยอาศัยแนวคิดการเรียนรู้โดยใช้ชุมชนเป็นฐานในการจัดการเรียนรู้ เพื่อให้เกิดการสืบสานองค์ความรู้อย่างยั่งยืน และสอดคล้องกับเจตนารมณ์ของนโยบายการศึกษาที่มุ่งพัฒนาผู้เรียนให้มีความรู้ควบคู่คุณธรรมและความภาคภูมิใจในอัตลักษณ์ของตนเอง (อุ้น โทพา, 2566, สัมภาษณ์)

สำหรับแนวคิดการเรียนรู้โดยใช้ชุมชนเป็นฐาน (Community-Based Learning: CBL) เป็นแนวคิดการจัดการเรียนรู้ที่เน้นการบูรณาการประสบการณ์จริงของผู้เรียนเข้ากับกระบวนการเรียนรู้ โดยอาศัยชุมชนเป็นฐานสำคัญในการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ ชุมชนในบริบทนี้มิได้เป็นเพียงสถานที่หรือแหล่งข้อมูลเท่านั้น หากแต่เป็นแหล่งทรัพยากรการเรียนรู้ที่ประกอบด้วย ภูมิปัญญาท้องถิ่น บริบททางสังคม และทุนทางวัฒนธรรมที่มีคุณค่า แนวคิดดังกล่าวเอื้อต่อการพัฒนาผู้เรียนอย่างรอบด้าน ผ่านกระบวนการลงมือปฏิบัติ การทำงานร่วมกัน และการสะท้อนคิดจากประสบการณ์ ซึ่งช่วยเสริมสร้างทั้งความรู้เชิงลึก ทักษะการปฏิบัติ และคุณลักษณะอันพึงประสงค์ของผู้เรียน (วิจารณ์ พานิช, 2557, หน้า 21-25; กล้า ทองขาว, 2561, หน้า 15-20 และ Kolb, 1984, pp. 20-38) นอกจากนี้แนวคิดการเรียนรู้โดยใช้ชุมชนเป็นฐาน CBL ยังสอดคล้องกับกรอบแนวคิดการพัฒนาทักษะแห่งศตวรรษที่ 21 ที่ให้ความสำคัญกับการคิดอย่างมีวิจารณญาณ การสื่อสาร การทำงานเป็นทีม และการเรียนรู้ตลอดชีวิต ซึ่งเป็นสมรรถนะสำคัญต่อการดำรงชีวิตในสังคมร่วมสมัย (นิภาพรรณ เจนสันติกุล, 2564, หน้า 78-82; Johnson & Johnson, 2018, pp. 9-12 และ Smith & Brown, 2020, pp. 45-47)

ประการที่สำคัญในบริบทของการจัดการเรียนรู้ด้านภูมิปัญญาท้องถิ่น งานจักสานไม้ไผ่ถือเป็นทรัพยากรทางวัฒนธรรมที่มีศักยภาพสูง ทั้งในฐานะแหล่งเรียนรู้และกลไกในการอนุรักษ์ สืบสาน และต่อยอดองค์ความรู้ของชุมชนอย่างเป็นระบบ (สำนักวิจัยเศรษฐกิจและผลิตผลป่าไม้, 2565, หน้า 11) ระบุว่า งานหัตถกรรมจากไม้ไผ่สามารถพัฒนาให้เกิดคุณค่าเชิงเศรษฐกิจ สังคม และวัฒนธรรมควบคู่กันไป ดังนั้นเมื่อพิจารณาในบริบทของชุมชนบ้านหนองผือ จังหวัดสกลนคร ซึ่งมีอัตลักษณ์ทางวัฒนธรรมที่เข้มแข็ง อาทิ การใช้ภาษาภูไท การแต่งกายพื้นเมืองชนเผ่าภูไท และการสืบทอดภูมิปัญญาการทอผ้าและการจักสานไม้ไผ่เป็นผลิตภัณฑ์ เช่น “ดอกไม้จากไม้ไผ่” จึงนับเป็นทุนทางวัฒนธรรมที่มีความโดดเด่นและได้รับการยอมรับในวงกว้าง (อุ้น โทพา, 2566, สัมภาษณ์)

การบูรณาการภูมิปัญญาดังกล่าว ถือเป็นกระบวนการการพัฒนาหลักสูตรรายวิชาเพิ่มเติม ที่เป็นแนวทางช่วยส่งเสริมการเรียนรู้ของผู้เรียน ควบคู่กับการอนุรักษ์และสืบสานงานหัตถกรรมท้องถิ่นอย่างยั่งยืน ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของ ปาณิสรา หาดขุนทด (2563, หน้า 118–120) ที่พบว่า การจัดการเรียนรู้ที่เน้นการลงมือปฏิบัติและการมีส่วนร่วมของผู้เรียนในบริบทชุมชน ส่งผลให้ผู้เรียนมีผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนสูงขึ้นอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ และมีความพึงพอใจต่อการเรียนรู้ในระดับมากที่สุด

จากแนวคิดและหลักฐานเชิงประจักษ์ดังกล่าว การประยุกต์ใช้แนวคิดการเรียนรู้โดยใช้ชุมชนเป็นฐานในการพัฒนาหลักสูตรรายวิชาเพิ่มเติม เรื่อง ผลิตภัณฑ์ดอกไม้จากไม้ไผ่ สำหรับนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 5 โรงเรียนหนองผือเทพนิมิต นับเป็นแนวทางที่สอดคล้องกับบริบทของผู้เรียน สถานศึกษา และชุมชนอย่างเหมาะสม การจัดการเรียนรู้ลักษณะดังกล่าวสามารถจัดอยู่ในรูปแบบของการเรียนรู้เชิงบริการ (Service Learning) ซึ่งมุ่งส่งเสริมการมีส่วนร่วมของผู้เรียนกับชุมชนผ่านการปฏิบัติงานในสถานการณ์จริง อันเป็นกระบวนการที่เชื่อมโยงการเรียนรู้กับการรับใช้สังคมอย่างมีความหมาย (Melaville, Berg, & Blank, 2006, p. 8) แนวทางนี้เอื้อต่อการบูรณาการองค์ความรู้ทางทฤษฎีกับการปฏิบัติจริง เปิดพื้นที่ให้ผู้เรียน ครู และชุมชนร่วมกันสร้างองค์ความรู้ที่มีความหมาย สอดคล้องกับบริบทท้องถิ่น และสะท้อนคุณค่าของทุนทางวัฒนธรรมในพื้นที่ (วิไลภรณ์ ฤทธิคุปต์, 2561, หน้า 182) นอกจากนี้ ยังมีศักยภาพในการยกระดับคุณภาพผลิตภัณฑ์ ลดต้นทุนการผลิตและพัฒนาไปสู่การเป็นแหล่งเรียนรู้หรือศูนย์กลางการเรียนรู้ของชุมชนในระยะยาว ตลอดจนเสริมสร้างความเข้าใจในกระบวนการผลิต การทำงานร่วมกัน และความรับผิดชอบต่อสังคม อันนำไปสู่การสร้างรายได้และความยั่งยืนของครอบครัวและชุมชนโดยรวม (นิภาพรณ เจนสันติกุล, 2564, หน้า 80) อย่างไรก็ตาม ถึงแม้ชุมชนบ้านหนองผือจะมีทุนทางวัฒนธรรมด้านการจักสานไม้ไผ่ที่เข้มแข็งและมีศักยภาพต่อการพัฒนาเชิงเศรษฐกิจและสังคม แต่สถานศึกษายังมิได้บูรณาการองค์ความรู้ ดังกล่าวเข้าสู่หลักสูตรอย่างเป็นทางการ และต่อเนื่อง โดยเฉพาะอย่างยิ่ง โรงเรียนหนองผือเทพนิมิตยังขาดหลักสูตรรายวิชาเพิ่มเติมด้านผลิตภัณฑ์จากไม้ไผ่ที่มีโครงสร้างชัดเจนและสอดคล้องกับบริบทชุมชน จึงทำให้เกิดช่องว่างระหว่างศักยภาพของชุมชนกับกระบวนการจัดการเรียนรู้ในโรงเรียนและเป็นประเด็นปัญหาในเชิงการพัฒนาหลักสูตรรายวิชาเพิ่มเติมที่ควรได้รับการดำเนินการอย่างเป็นระบบและเร่งด่วน

ด้วยเหตุนี้ ผู้วิจัยจึงมุ่งพัฒนาหลักสูตรรายวิชาเพิ่มเติม เรื่อง ผลลัพธ์ต่อดอกไม้จากไม้ไผ่ ตามแนวคิดการเรียนรู้โดยใช้ชุมชนเป็นฐาน สำหรับนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 5 โรงเรียนหนองผือเทพนิมิต เพื่อสร้างกลไกเชื่อมโยงภูมิปัญญาท้องถิ่นกับกระบวนการจัดการเรียนรู้อย่างเป็นรูปธรรม อันจะส่งเสริมการเรียนรู้ผ่านการลงมือปฏิบัติจริง พัฒนาทักษะเชิงปฏิบัติและสมรรถนะสำคัญของผู้เรียน ควบคู่กับการปลูกฝังความตระหนักเห็นคุณค่าในอัตลักษณ์และทุนทางวัฒนธรรมของชุมชน ตลอดจนเสริมสร้างความสามารถในการประยุกต์ใช้ความรู้เพื่อการดำรงชีวิตและการพัฒนาท้องถิ่นในอนาคต แนวทางดังกล่าวจึงมุ่งพัฒนาผู้เรียนอย่างรอบด้าน ทั้งด้านความรู้ ทักษะ และคุณลักษณะอันพึงประสงค์ พร้อมทั้งสนับสนุนการสืบสานและต่อยอดภูมิปัญญาชุมชนให้เกิดความยั่งยืนในระยะยาวอย่างเป็นระบบและมีทิศทางที่ชัดเจน

คำถามของการวิจัย

ในการวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยได้กำหนดประเด็นสำคัญที่ต้องการศึกษาในรูปแบบของคำถามวิจัย ดังนี้

1. หลักสูตรรายวิชาเพิ่มเติม เรื่อง ผลลัพธ์ต่อดอกไม้จากไม้ไผ่ ตามแนวคิดการเรียนรู้โดยใช้ชุมชนเป็นฐาน สำหรับนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 5 โรงเรียนหนองผือเทพนิมิต มีประสิทธิภาพตามเกณฑ์ 80/80 หรือไม่
2. ผลการทดลองใช้หลักสูตรรายวิชาเพิ่มเติม เรื่อง ผลลัพธ์ต่อดอกไม้จากไม้ไผ่ ตามแนวคิดการเรียนรู้โดยใช้ชุมชนเป็นฐาน สำหรับนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 5 โรงเรียนหนองผือเทพนิมิต โรงเรียนหนองผือเทพนิมิต เป็นอย่างไร ในประเด็นต่อไปนี้
 - 2.1 นักเรียนมีความรู้เกี่ยวกับผลลัพธ์ต่อดอกไม้จากไม้ไผ่หลังเรียนด้วยหลักสูตรที่พัฒนาขึ้นสูงกว่าก่อนเรียนหรือไม่ อย่างไร
 - 2.2 นักเรียนมีทักษะการปฏิบัติงานผลลัพธ์ต่อดอกไม้จากไม้ไผ่หลังเรียนด้วยหลักสูตรที่พัฒนาขึ้น ผ่านเกณฑ์ที่กำหนดหรือไม่ อย่างไร
 - 2.3 นักเรียนมีความตระหนักเห็นคุณค่าวัฒนธรรมและภูมิปัญญาท้องถิ่นหลังเรียนด้วยหลักสูตรที่พัฒนาขึ้นสูงกว่าก่อนเรียนหรือไม่ อย่างไร
3. ความพึงพอใจของนักเรียนต่อการเรียนด้วยหลักสูตรที่พัฒนาขึ้นอยู่ในระดับใด

ความมุ่งหมายของการวิจัย

ผู้วิจัยได้กำหนดวัตถุประสงค์ของการวิจัยในครั้งนี้ไว้ ดังต่อไปนี้

1. เพื่อพัฒนาหลักสูตรรายวิชาเพิ่มเติม เรื่อง ผลิภัณฑ์ดอกไม้จากไม้ไผ่ ตามแนวคิดการเรียนรู้โดยใช้ชุมชนเป็นฐาน สำหรับนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 5 โรงเรียนหนองผือเทพนิมิต ให้มีประสิทธิภาพตามเกณฑ์ 80/80
2. เพื่อศึกษาผลการทดลองใช้หลักสูตรรายวิชาเพิ่มเติม เรื่อง ผลิภัณฑ์ดอกไม้จากไม้ไผ่ ตามแนวคิดการเรียนรู้โดยใช้ชุมชนเป็นฐาน สำหรับนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 5 โรงเรียนหนองผือเทพนิมิต โดยมีวัตถุประสงค์ย่อย ดังนี้
 - 2.1 เปรียบเทียบความรู้เกี่ยวกับผลิภัณฑ์ดอกไม้จากไม้ไผ่ของนักเรียน ก่อนและหลังการเรียนรู้ด้วยหลักสูตรที่พัฒนาขึ้น
 - 2.2 เปรียบเทียบทักษะการปฏิบัติงานผลิภัณฑ์ดอกไม้จากไม้ไผ่ ของนักเรียนที่เรียนรู้ด้วยหลักสูตรที่พัฒนาขึ้นกับเกณฑ์ร้อยละ 80
 - 2.3 เปรียบเทียบระดับความตระหนักเห็นคุณค่าวัฒนธรรมและภูมิปัญญาท้องถิ่นของนักเรียน ก่อนและหลังการเรียนรู้ด้วยหลักสูตรที่พัฒนาขึ้น
3. เพื่อศึกษาระดับความพึงพอใจของนักเรียนต่อการเรียนรู้ด้วยหลักสูตรที่พัฒนาขึ้น

สมมติฐานของการวิจัย

ในการวิจัยครั้งนี้ผู้วิจัยได้ตั้งสมมติฐานของการวิจัยไว้ ดังนี้

1. หลักสูตรรายวิชาเพิ่มเติม เรื่อง ผลิภัณฑ์ดอกไม้จากไม้ไผ่ ตามแนวคิดการเรียนรู้โดยใช้ชุมชนเป็นฐาน สำหรับนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 5 โรงเรียนหนองผือเทพนิมิต มีประสิทธิภาพตามเกณฑ์ 80/80
2. การทดลองใช้หลักสูตรรายวิชาเพิ่มเติม เรื่อง ผลิภัณฑ์ดอกไม้จากไม้ไผ่ ตามแนวคิดการเรียนรู้โดยใช้ชุมชนเป็นฐาน สำหรับนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 5 โรงเรียนหนองผือเทพนิมิต มีผลดังนี้
 - 2.1 นักเรียนมีความรู้เกี่ยวกับผลิภัณฑ์ดอกไม้จากไม้ไผ่ หลังเรียนรู้ด้วยหลักสูตรที่พัฒนาขึ้นสูงกว่าก่อนเรียน

2.2 นักเรียนมีทักษะการปฏิบัติงานผลิตภัณฑ์ดอกไม้จากไม้ไผ่ หลังเรียนด้วยหลักสูตรที่พัฒนาขึ้นสูงกว่าเกณฑ์ร้อยละ 80

2.3 นักเรียนมีความตระหนักเห็นคุณค่าวัฒนธรรมและภูมิปัญญาท้องถิ่น หลังเรียนด้วยหลักสูตรที่พัฒนาขึ้นสูงกว่าก่อนเรียน

3. ความพึงพอใจของนักเรียนต่อการเรียนด้วยหลักสูตรที่พัฒนาขึ้นอยู่ในระดับมากขึ้นไป

ความสำคัญของการวิจัย

ในการวิจัยครั้งนี้ผู้วิจัยได้กำหนดความสำคัญของการวิจัย ไว้ดังนี้

1. ได้พัฒนาหลักสูตรรายวิชาเพิ่มเติม เรื่อง ผลิตภัณฑ์ดอกไม้จากไม้ไผ่ ตามแนวคิดการเรียนรู้โดยใช้ชุมชนเป็นฐาน สำหรับนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 5 โรงเรียนหนองผือเทพนิมิต อย่างเหมาะสม โดยหลักสูตรดังกล่าวสามารถส่งเสริมให้นักเรียนมีความรู้ความเข้าใจ ตลอดจนพัฒนาทักษะในการปฏิบัติงานผลิตภัณฑ์ดอกไม้จากไม้ไผ่ได้อย่างมีประสิทธิภาพ

2. หลักสูตรที่พัฒนาขึ้นสามารถใช้เป็นแนวทางในการประยุกต์ใช้ในสถานศึกษาสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาสกลนคร เขต 1 และเขตพื้นที่อื่นที่มีบริบทใกล้เคียงกัน โดยเฉพาะพื้นที่ที่มีการผลิตงานจักสานไม้ไผ่เป็นผลิตภัณฑ์ท้องถิ่น

3. หลักสูตรดังกล่าวเป็นแนวทางในการส่งเสริมการมีส่วนร่วมของชุมชนในการจัดการศึกษา และสนับสนุนการนำภูมิปัญญาท้องถิ่นมาใช้ในการจัดกิจกรรมการเรียนการสอน ตลอดจนการสืบสานและรักษาองค์ความรู้ผ่านกระบวนการถ่ายทอดสู่เยาวชนอย่างเป็นระบบ

ขอบเขตของการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้ผู้วิจัยได้กำหนดขอบเขตของการวิจัยไว้ ดังนี้

1. ขอบเขตด้านประชากรและกลุ่มตัวอย่าง

1.1 ประชากร คือ นักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 5 โรงเรียนหนองผือเทพนิมิต สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาสกลนคร เขต 1 ภาคเรียนที่ 1 ปีการศึกษา 2568

1.2 กลุ่มตัวอย่าง คือ นักเรียนชั้นชั้นประถมศึกษาปีที่ 5 โรงเรียน

หนองผือเทพนิมิต สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาสกลนคร เขต 1 ภาคเรียนที่ 1 ปีการศึกษา 2568 จำนวน 1 ห้องเรียน รวมทั้งสิ้น 30 คน ซึ่งได้มาโดยวิธีเลือกแบบเจาะจง (Purposive Sampling)

2. ขอบเขตด้านตัวแปร

2.1 **ตัวแปรอิสระ** คือ การเรียนด้วยหลักสูตรรายวิชาเพิ่มเติม เรื่อง ผลิตภัณฑ์ดอกไม้จากไม้ไผ่ ตามแนวคิดการเรียนรู้โดยใช้ชุมชนเป็นฐาน สำหรับนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 5 โรงเรียนหนองผือเทพนิมิต

2.2 ตัวแปรตาม ได้แก่

2.2.1 ประสิทธิภาพของหลักสูตรรายวิชาเพิ่มเติม

2.2.2 ผลการทดลองใช้หลักสูตรรายวิชาเพิ่มเติม ได้แก่

1) ความรู้เกี่ยวกับผลิตภัณฑ์ดอกไม้จากไม้ไผ่

2) ทักษะการปฏิบัติงานผลิตภัณฑ์ดอกไม้จากไม้ไผ่

3) ความตระหนักเห็นคุณค่าวัฒนธรรมและภูมิปัญญาท้องถิ่น

2.2.3 ความพึงพอใจของนักเรียนที่มีต่อการเรียนด้วยหลักสูตรรายวิชา

เพิ่มเติม

3. ขอบเขตด้านเนื้อหา

การวิจัยในครั้งนี้มีขอบข่ายเนื้อหาที่นำมาพัฒนาเป็นหลักสูตรรายวิชาเพิ่มเติม ประกอบด้วย

3.1 ความรู้เกี่ยวกับชุมชนและความสำคัญของไม้ไผ่ในวิถีชีวิตท้องถิ่น

3.2 การเลือกใช้และการเตรียมวัสดุ อุปกรณ์ และเครื่องมือในการผลิตดอกไม้จากไม้ไผ่

3.3 ทักษะการสานและการปฏิบัติการผลิตดอกไม้จากไม้ไผ่

3.4 การออกแบบและพัฒนาผลิตภัณฑ์ดอกไม้จากไม้ไผ่

3.5 หลักการพื้นฐานด้านการตลาด การกำหนดราคา และการนำเสนอ

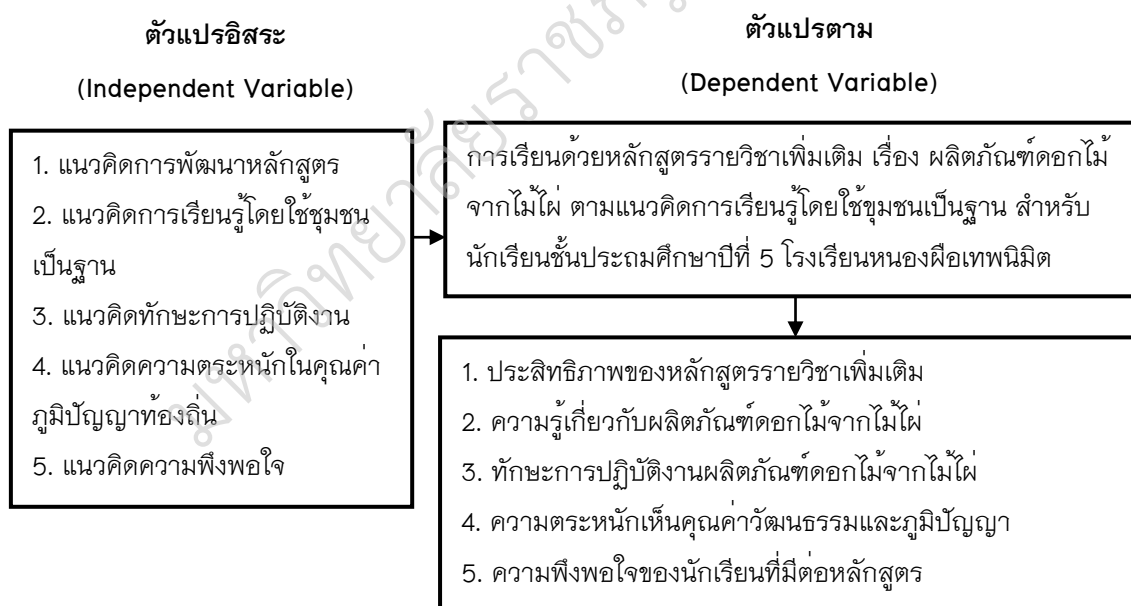
ผลงาน

4. ขอบเขตด้านระยะเวลาในการทดลองใช้

ผู้วิจัยดำเนินการทดลองใช้หลักสูตรรายวิชาเพิ่มเติม เรื่อง ผลัดภัณฑ์ดอกไม้จากไม้ไผ่ ตามแนวคิดการเรียนรู้โดยใช้ชุมชนเป็นฐาน สำหรับนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 5 โรงเรียนหนองผือเทพนิมิต ในภาคเรียนที่ 1 ปีการศึกษา 2568 รวมเวลาทั้งสิ้น 20 ชั่วโมง โดยเริ่มทดลองตั้งแต่ 16 พฤษภาคม 2568 ถึง 10 ตุลาคม 2568

กรอบแนวคิดของการวิจัย

การวิจัยเรื่อง การพัฒนาหลักสูตรรายวิชาเพิ่มเติม เรื่อง ผลัดภัณฑ์ดอกไม้จากไม้ไผ่ ตามแนวคิดการเรียนรู้โดยใช้ชุมชนเป็นฐาน สำหรับนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 5 โรงเรียนหนองผือเทพนิมิต มุ่งเน้นการพัฒนาผู้เรียนให้เกิดความรู้ ทักษะการปฏิบัติ ความตระหนักเห็นคุณค่าภูมิปัญญาท้องถิ่น และความพึงพอใจต่อการเรียนรู้ ผ่านกระบวนการเรียนรู้โดยใช้ชุมชนเป็นฐาน ดังภาพประกอบ 1

ภาพประกอบ 1 กรอบแนวคิดของการวิจัย

นิยามศัพท์เฉพาะ

ในการวิจัยครั้งนี้ผู้วิจัยได้นิยามศัพท์เฉพาะไว้ ดังนี้

1. หลักสูตรรายวิชาเพิ่มเติม หมายถึง หลักสูตรรายวิชาเพิ่มเติม เรื่อง ผลิตภัณฑ์ดอกไม้จากไม้ไผ่ ตามแนวทางการเรียนรู้โดยใช้ชุมชนเป็นฐาน สำหรับนักเรียน ชั้นประถมศึกษาปีที่ 5 โรงเรียนหนองผือเทพนิมิต ที่ผู้วิจัยพัฒนาขึ้นภายใต้กระบวนการวิจัย และพัฒนา (Research and Development: R&D) โดยบูรณาการองค์ความรู้ภูมิปัญญาท้องถิ่น ด้านการประดิษฐ์ผลิตภัณฑ์ดอกไม้จากไม้ไผ่เข้าสู่กระบวนการจัดการเรียนรู้ตามแนวคิด การเรียนรู้โดยใช้ชุมชนเป็นฐาน (Community-Based Learning: CBL) หลักสูตรดังกล่าว จัดการเรียนรู้ในกิจกรรมพัฒนาผู้เรียน รวมระยะเวลา 20 ชั่วโมง และประกอบด้วย องค์ประกอบสำคัญ ได้แก่ ชื่อหลักสูตร หลักการและเหตุผล จุดมุ่งหมาย คำอธิบายรายวิชา ผลการเรียนรู้ โครงสร้างรายวิชา แนวทางการจัดการเรียนรู้ สื่อและแหล่งเรียนรู้ ตลอดจน แนวทางการวัดและประเมินผล โดยมุ่งพัฒนาผู้เรียนในด้านความรู้ ทักษะการปฏิบัติงาน และความตระหนักเห็นคุณค่าภูมิปัญญาท้องถิ่นอย่างบูรณาการ

2. การพัฒนาหลักสูตรรายวิชาเพิ่มเติม หมายถึง กระบวนการดำเนินงาน ตามรูปแบบการวิจัยและพัฒนา (Research and Development: R&D) ภายใต้กรอบการวิจัย แบบผสม (Mixed Methods Research) เพื่อสร้าง ตรวจสอบ ทดลองใช้ และปรับปรุงหลักสูตร รายวิชาเพิ่มเติม เรื่อง “ผลิตภัณฑ์ดอกไม้จากไม้ไผ่” ให้มีคุณภาพและประสิทธิภาพ ตามเกณฑ์ที่กำหนด โดยดำเนินการ 4 ขั้นตอน ดังนี้

2.1 การศึกษาข้อมูลพื้นฐาน (R1) หมายถึง การรวบรวมและวิเคราะห์ ข้อมูลบริบท เอกสาร และงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง เพื่อกำหนดแนวทางในการพัฒนาหลักสูตร

2.2 การออกแบบและพัฒนา (D1) หมายถึง การจัดทำโครงสร้างหลักสูตร รายวิชาเพิ่มเติม หน่วยการเรียนรู้ แผนการจัดการเรียนรู้ และเครื่องมือวัดและประเมินผล พร้อมทั้งตรวจสอบคุณภาพโดยผู้เชี่ยวชาญ

2.3 การทดลองใช้หลักสูตร (R2) หมายถึง การนำหลักสูตรรายวิชาเพิ่มเติม ไปใช้กับกลุ่มตัวอย่าง และเก็บรวบรวมข้อมูลผลลัพธ์การเรียนรู้

2.4 การประเมินผลและปรับปรุง (D2) หมายถึง การวิเคราะห์ผล เปรียบเทียบกับเกณฑ์ที่กำหนด และปรับปรุงหลักสูตรให้มีความสมบูรณ์ยิ่งขึ้น

3. ประสิทธิภาพของหลักสูตร หมายถึง ระดับคุณภาพของหลักสูตรที่สามารถส่งเสริมให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้อย่างมีประสิทธิภาพ โดยพิจารณาจากความสัมพันธระหว่างประสิทธิภาพของกระบวนการเรียนรู้ (E_1) และประสิทธิภาพของผลลัพธ์การเรียนรู้ (E_2) กำหนดเกณฑ์ไว้ที่ 80/80 ดังนี้

3.1 80 ตัวแรก (E_1) หมายถึง ประสิทธิภาพด้านกระบวนการเรียนรู้ของหลักสูตรรายวิชาเพิ่มเติม เรื่อง ผลิตรายวิชาจากไม้จากไม้ไผ่ ตามแนวทางการเรียนรู้โดยใช้ชุมชนเป็นฐาน สำหรับนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 5 โรงเรียนหนองผือเทพนิมิต ที่นักเรียนทำได้จากการทดสอบย่อยในแต่ละหน่วยและประเมินทักษะปฏิบัติในหน่วยการเรียนรู้ที่สามารถวัดทักษะปฏิบัติได้

3.2 80 ตัวหลัง (E_2) หมายถึง ประสิทธิภาพด้านผลลัพธ์ที่นักเรียนทำได้จากแบบทดสอบวัดความรู้เกี่ยวกับผลิตรายวิชาจากไม้จากไม้ไผ่และการประเมินทักษะการปฏิบัติงานผลิตรายวิชาจากไม้จากไม้ไผ่หลังเรียนด้วยหลักสูตรรายวิชาเพิ่มเติม

4. ความรู้เกี่ยวกับผลิตรายวิชาจากไม้จากไม้ไผ่ หมายถึง ความเข้าใจของผู้เรียนที่เกิดจากการเรียนรู้ตามหลักสูตรรายวิชาเพิ่มเติม เรื่อง ผลิตรายวิชาจากไม้จากไม้ไผ่ สำหรับนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 5 โรงเรียนหนองผือเทพนิมิต ซึ่งครอบคลุมเนื้อหาเกี่ยวกับชุมชนและความสำคัญของไม้ไผ่ การเลือกใช้และเตรียมวัสดุ อุปกรณ์ และเครื่องมือทักษะการสานและการปฏิบัติ การออกแบบและพัฒนาผลิตรายวิชา ตลอดจนหลักการพื้นฐานด้านการตลาด การกำหนดราคา และการนำเสนอผลงาน โดยวัดได้จากแบบทดสอบวัดความรู้ที่ผู้วิจัยสร้างขึ้น

5. ทักษะการปฏิบัติงานผลิตรายวิชาจากไม้จากไม้ไผ่ หมายถึง ความสามารถของผู้เรียนในการปฏิบัติงานผลิตรายวิชาจากไม้จากไม้ไผ่อย่างถูกต้อง เป็นลำดับขั้นตอน มีความประณีต คล่องแคล่ว และเกิดความชำนาญ จากการฝึกปฏิบัติจริง ครอบคลุมการเตรียมวัสดุและอุปกรณ์ การตัดและจัดเตรียมชิ้นงาน การสานและประกอบ การตกแต่งผลงาน และการนำเสนอผลงานอย่างเหมาะสม โดยวัดได้จากแบบประเมินทักษะการปฏิบัติงานที่ผู้วิจัยสร้างขึ้น

6. ความตระหนักเห็นคุณค่าวัฒนธรรมและภูมิปัญญาท้องถิ่น หมายถึง การรับรู้ เห็นความสำคัญ ยอมรับ และเข้าใจคุณค่าของภูมิปัญญาการผลิตผลิตรายวิชาจากไม้จากไม้ไผ่ของชุมชนบ้านหนองผือ อันเกิดจากการจัดการเรียนรู้ตามแนวทางการเรียนรู้โดยใช้ชุมชนเป็นฐาน รวมถึงการแสดงออกในการอนุรักษ์ สืบสาน และพัฒนาต่อยอด

องค์ความรู้ให้เหมาะสมกับบริบทของตน โดยวัดได้จากแบบความตระหนักเห็นคุณค่า
วัฒนธรรมและภูมิปัญญาท้องถิ่นที่ผู้วิจัยสร้างขึ้น

7. ความพึงพอใจของนักเรียนที่มีต่อหลักสูตร หมายถึง ความรู้สึกในทางบวก
ของนักเรียนที่มีต่อหลักสูตรรายวิชาเพิ่มเติม เรื่อง ผลิตภัณฑ์ดอกไม้จากไม้ไผ่ ตามแนวคิด
การเรียนรู้โดยใช้ชุมชนเป็นฐาน สำหรับนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 5 โรงเรียนหนองฝือ
เทพนิมิต ซึ่งสะท้อนถึงความชอบ ความสบายใจ และการเห็นคุณค่าและความสำคัญ
ของหลักสูตร โดยวัดได้จากแบบสอบถามความพึงพอใจที่ผู้วิจัยสร้างขึ้น

8. การสานดอกไม้จากไม้ไผ่ หมายถึง การประดิษฐ์ผลิตภัณฑ์ดอกไม้จากไม้
ไผ่ของนักเรียน โดยอาศัยองค์ความรู้และภูมิปัญญาท้องถิ่น และบูรณาการกับการจัดการ
เรียนรู้ตามแนวคิดการเรียนรู้โดยใช้ชุมชนเป็นฐาน เพื่อส่งเสริมการอนุรักษ์ สืบสาน และ
พัฒนาต่อยอดภูมิปัญญาท้องถิ่นอย่างเหมาะสมกับวัยผู้เรียน ครอบคลุมขั้นตอนการเตรียม
วัสดุและอุปกรณ์ การตัดและจัดเตรียมชิ้นงาน การสานและประกอบ การตกแต่งชิ้นงาน
และการนำเสนอหรือประยุกต์ใช้ผลิตภัณฑ์ในบริบทที่เหมาะสม

บทที่ 2

เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

การวิจัยเรื่อง การพัฒนาหลักสูตรรายวิชาเพิ่มเติม เรื่อง ผลิตภัณฑ์ดอกไม้จากไม้ไผ่ ตามแนวคิดกระบวนการเรียนรู้โดยใช้ชุมชนเป็นฐาน สำหรับนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 5 โรงเรียนหนองผือเทพนิมิต ผู้วิจัยได้ทำการศึกษาเอกสารและงานวิจัยต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้อง โดยสามารถสรุปสาระสำคัญตามลำดับ ดังนี้

1. หลักสูตรแกนกลางขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช 2551 กลุ่มสาระการเรียนรู้สังคมศึกษา ศาสนา และวัฒนธรรม (ฉบับปรับปรุง พ.ศ. 2560)

1.1 หลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช 2551 (กลุ่มสาระการเรียนรู้สังคมศึกษา ศาสนา และวัฒนธรรม ฉบับปรับปรุง พ.ศ. 2560 สารະภูมิศาสตร์)

1.2 มาตรฐานการเรียนรู้และตัวชี้วัด

1.3 สาระการเรียนรู้

1.4 คุณภาพผู้เรียน

1.5 แนวทางการจัดการเรียนรู้ สารະภูมิศาสตร์

1.6 กลุ่มสาระการเรียนรู้การงานอาชีพ (ตามหลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน พ.ศ. 2551 ฉบับปรับปรุง 2560)

2. แนวคิดพื้นฐานเกี่ยวกับชุมชนและท้องถิ่น

2.1 ความหมายและลักษณะของชุมชนและท้องถิ่น

2.2 บทบาทของชุมชนและท้องถิ่นต่อการจัดการศึกษา

2.3 การใช้บริบทชุมชนเป็นฐานในการจัดการเรียนรู้

3. แนวคิดเกี่ยวกับภูมิปัญญาท้องถิ่น

3.1 ความหมายและความสำคัญของภูมิปัญญาท้องถิ่น

3.2 ประเภทและลักษณะของภูมิปัญญาท้องถิ่น

3.3 การบูรณาการภูมิปัญญาท้องถิ่นสู่การจัดการศึกษา

4. หลักสูตรสถานศึกษาโรงเรียนหนองผือเทพนิมิต
 - 4.1 ข้อมูลพื้นฐานของสถานศึกษา
 - 4.2 โครงสร้างหลักสูตรสถานศึกษา
 - 4.3 แนวทางการบูรณาการภูมิปัญญาท้องถิ่น
5. แนวคิดหลักสูตรและการพัฒนาหลักสูตร
 - 5.1 ความหมายของหลักสูตร
 - 5.2 ความสำคัญของหลักสูตร
 - 5.3 รูปแบบของหลักสูตร
 - 5.4 การพัฒนาหลักสูตร
 - 5.5 รูปแบบการพัฒนาหลักสูตร
 - 5.6 การประเมินหลักสูตร
6. แนวคิดการวิจัยและพัฒนา (Research and Development: R&D)
 - 6.1 ความหมายและลักษณะของการวิจัยและพัฒนา
 - 6.2 ขั้นตอนการวิจัยและพัฒนา
 - 6.3 การวิจัยแบบผสม (Mixed Methods Research)
7. แนวคิดการเรียนรู้โดยใช้ชุมชนเป็นฐาน (CBL)
 - 7.1 ความหมายและหลักการของการเรียนรู้โดยใช้ชุมชนเป็นฐาน
 - 7.2 ขั้นตอนแนวคิดการเรียนรู้โดยใช้ชุมชนเป็นฐาน (CBL) ที่ใช้ในงานวิจัย
 - 7.3 บทบาทของครู ผู้เรียน และชุมชน
8. แนวคิดหลักสูตรรายวิชาเพิ่มเติม
 - 8.1 ความหมายและความสำคัญของหลักสูตรรายวิชาเพิ่มเติม
 - 8.2 กระบวนการจัดทำหลักสูตรรายวิชาเพิ่มเติม
 - 8.3 การพัฒนากิจกรรมพัฒนาผู้เรียน
 - 8.4 องค์ประกอบของหลักสูตรรายวิชาเพิ่มเติม
 - 8.5 ประสิทธิภาพของหลักสูตรรายวิชาเพิ่มเติม
9. องค์ความรู้เกี่ยวกับผลิตภัณฑ์จากไม้ไผ่
 - 9.1 ความรู้ทั่วไปเกี่ยวกับไม้ไผ่
 - 9.2 ผลิตภัณฑ์จากไม้ไผ่และกระบวนการผลิต
 - 9.3 ภูมิปัญญาท้องถิ่นด้านการผลิตดอกไม้จากไม้ไผ่

10. แนวคิดเกี่ยวกับทักษะปฏิบัติ
 - 10.1 ความหมายของทักษะปฏิบัติ
 - 10.2 ประเภทของทักษะปฏิบัติ
 - 10.3 การวัดผลทักษะปฏิบัติ
 - 10.4 รูปแบบการจัดการเรียนรู้ที่เน้นทักษะปฏิบัติ
11. แนวคิดเกี่ยวกับความตระหนัก
 - 11.1 ความหมายของความตระหนัก
 - 11.2 ความสำคัญของความตระหนัก
 - 12.3 ขั้นตอนการเกิดความตระหนัก
 - 12.4 วิธีการวัดและประเมินความตระหนัก
13. แนวคิดเกี่ยวกับความพึงพอใจ
 - 13.1 ความหมายของความพึงพอใจ
 - 13.2 แนวคิดและทฤษฎีที่เกี่ยวข้องกับความพึงพอใจ
 - 13.3 วิธีสร้าง ความพึงพอใจ
 - 13.4 การวัดความพึงพอใจ
14. งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง
 - 14.1 งานวิจัยในประเทศ
 - 14.2 งานวิจัยต่างประเทศ

หลักสูตรแกนกลางขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช 2551 กลุ่มสาระการเรียนรู้ สังคมศึกษา ศาสนา และวัฒนธรรม (ฉบับปรับปรุง พ.ศ. 2560)

1. หลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช 2551 (กลุ่มสาระการเรียนรู้สังคมศึกษา ศาสนา และวัฒนธรรม ฉบับปรับปรุง พ.ศ. 2560 สาระภูมิศาสตร์)

หลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช 2551 ในกลุ่มสาระ
การเรียนรู้สังคมศึกษา ศาสนา และวัฒนธรรม (ฉบับปรับปรุง พ.ศ. 2560) ได้กำหนด
โครงสร้างสาระภูมิศาสตร์ไว้เป็นระบบ โดยมุ่งพัฒนาผู้เรียนให้มีความรู้ ความเข้าใจเกี่ยวกับ
ลักษณะทางกายภาพของโลก และความสัมพันธ์ระหว่างมนุษย์กับสิ่งแวดล้อม ควบคู่กับ

การพัฒนาทักษะและกระบวนการทางภูมิศาสตร์ (Geographical Inquiry) อย่างเป็นขั้นตอน (กระทรวงศึกษาธิการ, 2560, หน้า 3-5) โครงสร้างของสาระภูมิศาสตร์ ประกอบด้วย มาตรฐานการเรียนรู้สำคัญ 2 มาตรฐาน ได้แก่

1.1 มาตรฐาน ส 5.1 ซึ่งมุ่งเน้นความเข้าใจลักษณะทางกายภาพของโลก ความสัมพันธ์ของสรรพสิ่ง และการใช้เครื่องมือทางภูมิศาสตร์ เช่น แผนที่ และเทคโนโลยี ภูมิสารสนเทศในการสืบค้น วิเคราะห์ และสรุปข้อมูลตามกระบวนการทางภูมิศาสตร์

1.2 มาตรฐาน ส 5.2 ซึ่งมุ่งเน้นความเข้าใจปฏิสัมพันธ์ระหว่างมนุษย์ กับสิ่งแวดล้อม การสร้างสรรค์วิถีชีวิต การมีจิตสำนึกในการอนุรักษ์ทรัพยากร และการมีส่วนร่วมในการจัดการสิ่งแวดล้อมเพื่อการพัฒนาที่ยั่งยืน (กระทรวงศึกษาธิการ, 2560, หน้า 6-8)

นอกจากนี้ โครงสร้างการเรียนรู้ในสาระภูมิศาสตร์ยังครอบคลุมองค์ประกอบ สำคัญ ได้แก่ ความรู้พื้นฐานทางภูมิศาสตร์ ความสามารถทางภูมิศาสตร์ ทักษะทางภูมิศาสตร์ และกระบวนการทางภูมิศาสตร์ ซึ่งเน้นการฝึกให้ผู้เรียนสามารถตั้งคำถาม รวบรวมข้อมูล วิเคราะห์ และสรุปผลอย่างมีเหตุผล โดยเนื้อหาถูกจัดลำดับตามช่วงชั้นตั้งแต่ประถมศึกษา ถึงมัธยมศึกษา เพื่อให้สอดคล้องกับพัฒนาการของผู้เรียน (กระทรวงศึกษาธิการ, 2560, หน้า 10-12)

โดยภาพรวม โครงสร้างหลักสูตรสาระภูมิศาสตร์จึงมุ่งพัฒนาผู้เรียน ให้มีทั้งความรู้ ทักษะ และจิตสำนึกด้านสิ่งแวดล้อม สามารถนำความรู้ไปประยุกต์ใช้ใน ชีวิตจริง และมีส่วนร่วมในการพัฒนาสังคมและสิ่งแวดล้อมอย่างยั่งยืน

2. มาตรฐานการเรียนรู้และตัวชี้วัด

จากโครงสร้างหลักสูตรสาระภูมิศาสตร์ดังกล่าว หลักสูตรแกนกลางการศึกษา ขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช 2551 (ฉบับปรับปรุง พ.ศ. 2560) ได้กำหนดมาตรฐานการเรียนรู้ และตัวชี้วัดไว้เป็นกรอบในการพัฒนาคุณภาพผู้เรียนอย่างชัดเจน โดยมาตรฐานการเรียนรู้ ทำหน้าที่เป็นเป้าหมายปลายทางของการจัดการศึกษา ส่วนตัวชี้วัดเป็นตัวกำหนดผลลัพธ์ การเรียนรู้ที่คาดหวังในแต่ละช่วงชั้น ซึ่งช่วยให้การจัดการเรียนรู้และการประเมินผลมีทิศทาง ที่เป็นระบบและสอดคล้องกัน (กระทรวงศึกษาธิการ, 2560, หน้า 6) ในสาระภูมิศาสตร์ ได้กำหนดมาตรฐานการเรียนรู้สำคัญ 2 มาตรฐาน ได้แก่

2.1 มาตรฐาน ส 5.1 มุ่งเน้นให้ผู้เรียนมีความเข้าใจลักษณะทางกายภาพของโลก ความสัมพันธ์ของสรรพสิ่ง และสามารถใช้แผนที่ เครื่องมือทางภูมิศาสตร์ รวมถึงเทคโนโลยีภูมิสารสนเทศในการสืบค้น วิเคราะห์ และสรุปข้อมูลตามกระบวนการทางภูมิศาสตร์

2.2 มาตรฐาน ส 5.2 มุ่งพัฒนาความเข้าใจเกี่ยวกับปฏิสัมพันธ์ระหว่างมนุษย์กับสิ่งแวดล้อม อันนำไปสู่การสร้างสรรค์วิถีชีวิตที่เหมาะสม และการมีจิตสำนึกในการอนุรักษ์ทรัพยากรและสิ่งแวดล้อมเพื่อการพัฒนาที่ยั่งยืน (กระทรวงศึกษาธิการ, 2560, หน้า 7–8)

สำหรับตัวชี้วัดในแต่ละระดับชั้น ได้มีการกำหนดให้สอดคล้องกับพัฒนาการของผู้เรียน โดยในระดับประถมศึกษาเน้นการสร้างความรู้ความเข้าใจพื้นฐาน การสังเกต และการเชื่อมโยงกับชีวิตประจำวัน ส่วนในระดับมัธยมศึกษาจะเน้นการวิเคราะห์เชิงลึก การใช้ข้อมูลและเทคโนโลยีทางภูมิศาสตร์ ตลอดจนการคิดอย่างมีเหตุผลและเป็นระบบ ทั้งนี้ การปรับปรุงหลักสูตรในปี พ.ศ. 2560 ได้ให้ความสำคัญกับการพัฒนาตัวชี้วัดให้มีความชัดเจน ลดความซ้ำซ้อน และสามารถนำไปใช้ในการจัดการเรียนรู้และการประเมินผลได้อย่างมีประสิทธิภาพมากยิ่งขึ้น (กระทรวงศึกษาธิการ, 2560, หน้า 9–10)

โดยสรุป มาตรฐานการเรียนรู้และตัวชี้วัดในสาระภูมิศาสตร์มีบทบาทสำคัญในการกำหนดทิศทางการพัฒนาผู้เรียน ทั้งในด้านความรู้ ทักษะกระบวนการ และคุณลักษณะอันพึงประสงค์ ซึ่งเป็นพื้นฐานสำคัญในการนำความรู้ไปประยุกต์ใช้ในชีวิตจริงและการอยู่ร่วมกันในสังคมอย่างยั่งยืน

3. สาระการเรียนรู้

หลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช 2551 (ฉบับปรับปรุง พ.ศ. 2560) ได้กำหนดสาระการเรียนรู้ในสาระภูมิศาสตร์ ดังนี้ (กระทรวงศึกษาธิการ, 2560, หน้า 10–13)

3.1 ความรู้พื้นฐานทางภูมิศาสตร์ ผู้เรียนมีความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับลักษณะทางกายภาพของโลก เช่น ภูมิประเทศ ภูมิอากาศ ทรัพยากรธรรมชาติ และภัยพิบัติทางธรรมชาติ

3.2 ความสัมพันธ์ระหว่างมนุษย์กับสิ่งแวดล้อม ผู้เรียนเข้าใจความสัมพันธ์และปฏิสัมพันธ์ระหว่างมนุษย์กับสิ่งแวดล้อม ซึ่งมีผลต่อการดำรงชีวิตและการเปลี่ยนแปลงของพื้นที่

3.3 ความสามารถทางภูมิศาสตร์ ผู้เรียนมีความสามารถในการสังเกต การแปลความข้อมูล และการคิดเชิงพื้นที่ เพื่อใช้ในการทำความเข้าใจปรากฏการณ์ทางภูมิศาสตร์

3.4 ทักษะทางภูมิศาสตร์ ผู้เรียนสามารถใช้แผนที่ เครื่องมือทางภูมิศาสตร์ และเทคโนโลยีภูมิสารสนเทศในการสืบค้น วิเคราะห์ และนำเสนอข้อมูล

3.5 กระบวนการทางภูมิศาสตร์ ผู้เรียนสามารถใช้กระบวนการทางภูมิศาสตร์ ได้แก่ การตั้งคำถาม การรวบรวมข้อมูล การจัดการข้อมูล การวิเคราะห์ และการสรุปผลอย่างเป็นระบบ

3.6 การเชื่อมโยงกับชีวิตจริง ผู้เรียนสามารถนำความรู้และทักษะทางภูมิศาสตร์ไปประยุกต์ใช้ในการดำรงชีวิต และแก้ปัญหาในบริบทของตนเองและชุมชน

3.7 การพัฒนาจิตสำนึกด้านสิ่งแวดล้อม ผู้เรียนมีจิตสำนึกในการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม และมีส่วนร่วมในการพัฒนาอย่างยั่งยืน

4. คุณภาพผู้เรียน

หลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช 2551 (ฉบับปรับปรุง พ.ศ. 2560) ได้กำหนดคุณภาพผู้เรียนในสาระภูมิศาสตร์ ดังนี้ (กระทรวงศึกษาธิการ, 2560, หน้า 14-16)

4.1 ผู้เรียนมีความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับลักษณะทางกายภาพของโลก เช่น ภูมิประเทศ ภูมิอากาศ และทรัพยากรธรรมชาติ

4.2 ผู้เรียนสามารถอธิบายความสัมพันธ์ระหว่างมนุษย์กับสิ่งแวดล้อม และเข้าใจผลกระทบที่เกิดขึ้นจากการเปลี่ยนแปลงของสิ่งแวดล้อม

4.3 ผู้เรียนมีทักษะทางภูมิศาสตร์ เช่น การสังเกต การใช้แผนที่ การใช้เครื่องมือทางภูมิศาสตร์ และการวิเคราะห์ข้อมูลเชิงพื้นที่

4.4 ผู้เรียนสามารถคิดวิเคราะห์และใช้กระบวนการทางภูมิศาสตร์ในการสืบค้นข้อมูล แก้ปัญหา และสรุปผลอย่างเป็นระบบ

4.5 ผู้เรียนมีจิตสำนึกในการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม

4.6 ผู้เรียนเห็นคุณค่าของความหลากหลายทางวัฒนธรรม และสามารถอยู่ร่วมกับผู้อื่นในสังคมได้อย่างเหมาะสม

4.7 ผู้เรียนสามารถนำความรู้ทางภูมิศาสตร์ไปประยุกต์ใช้ในชีวิตประจำวัน และดำรงชีวิตอย่างสมดุลและยั่งยืน

5. แนวทางการจัดการเรียนรู้ สาระภูมิศาสตร์

หลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช 2551 (ฉบับปรับปรุง พ.ศ. 2560) ได้กำหนดแนวทางการจัดการเรียนรู้ในสาระภูมิศาสตร์ ดังนี้ (กระทรวงศึกษาธิการ, 2560, หน้า 17–19)

5.1 การจัดการเรียนรู้ที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ ผู้เรียนมีบทบาทในการแสวงหาความรู้ด้วยตนเอง ผ่านกิจกรรมที่หลากหลายและสอดคล้องกับความสนใจและศักยภาพ

5.2 การเรียนรู้ผ่านกระบวนการทางภูมิศาสตร์ ส่งเสริมให้ผู้เรียนใช้กระบวนการทางภูมิศาสตร์ ได้แก่ การตั้งคำถาม การรวบรวมข้อมูล การวิเคราะห์ และการสรุปผล เพื่อสร้างองค์ความรู้ด้วยตนเอง

5.3 การเรียนรู้จากสถานการณ์จริงและบริบทใกล้ตัว จัดกิจกรรมการเรียนรู้ที่เชื่อมโยงกับชีวิตประจำวัน ชุมชน และสิ่งแวดล้อมรอบตัว เพื่อให้เกิดการเรียนรู้ที่มีความหมาย

5.4 การใช้สื่อและเทคโนโลยีทางภูมิศาสตร์ ส่งเสริมการใช้แผนที่ เครื่องมือทางภูมิศาสตร์ และเทคโนโลยีสารสนเทศในการเรียนรู้ เพื่อพัฒนาทักษะการสืบค้นและวิเคราะห์ข้อมูล

5.5 การจัดกิจกรรมการเรียนรู้แบบบูรณาการ บูรณาการความรู้จากหลายศาสตร์ เช่น วิทยาศาสตร์ สังคมศึกษา และเทคโนโลยี เพื่อให้ผู้เรียนเข้าใจปรากฏการณ์อย่างรอบด้าน

5.6 การส่งเสริมทักษะการคิดและการแก้ปัญหาพัฒนาทักษะการคิดวิเคราะห์ คิดอย่างมีวิจารณญาณ และการแก้ปัญหา ผ่านกิจกรรมที่ทำทายและหลากหลาย

5.7 การปลูกฝังจิตสำนึกด้านสิ่งแวดล้อม ส่งเสริมให้ผู้เรียนตระหนักถึงความสำคัญของทรัพยากรธรรมชาติ มีความรับผิดชอบ และมีส่วนร่วมในการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม

จากการศึกษาหลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช 2551 ในกลุ่มสาระการเรียนรู้สังคมศึกษา ศาสนา และวัฒนธรรม (ฉบับปรับปรุง พ.ศ. 2560) สาระภูมิศาสตร์ พบว่า หลักสูตรได้กำหนดโครงสร้าง มาตรฐานการเรียนรู้ ตัวชี้วัด สาระการเรียนรู้ คุณภาพผู้เรียน และแนวทางการจัดการเรียนรู้อย่างเป็นระบบและ

มีความเชื่อมโยงกัน โดยมุ่งพัฒนาผู้เรียนให้มีทั้งความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับโลกและสิ่งแวดล้อม ทักษะทางภูมิศาสตร์ และกระบวนการคิดอย่างเป็นระบบ ทั้งนี้ หลักสูตรยังให้ความสำคัญกับการจัดการเรียนรู้ที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ การเรียนรู้จากสถานการณ์จริง และการใช้กระบวนการทางภูมิศาสตร์เป็นเครื่องมือในการสร้างองค์ความรู้ ตลอดจนการปลูกฝังจิตสำนึกในการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม ซึ่งสะท้อนถึงแนวคิดการพัฒนาผู้เรียนอย่างสมดุลทั้งด้านความรู้ ทักษะ และคุณลักษณะอันพึงประสงค์ ดังนั้น สารภูมิศาสตร์จึงเป็นฐานสำคัญในการพัฒนาผู้เรียนให้สามารถเชื่อมโยงองค์ความรู้กับบริบทของชีวิตจริง เข้าใจความสัมพันธ์ระหว่างมนุษย์กับสิ่งแวดล้อม และสามารถนำความรู้ไปประยุกต์ใช้เพื่อการดำรงชีวิตและการพัฒนาที่ยั่งยืนได้อย่างเหมาะสม

6. กลุ่มสาระการเรียนรู้การงานอาชีพ (ตามหลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน พ.ศ. 2551 ฉบับปรับปรุง 2560)

6.1 ความสำคัญของกลุ่มสาระการเรียนรู้การงานอาชีพ

หลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช 2551 (ฉบับปรับปรุง พ.ศ. 2560) ได้กำหนดความสำคัญของกลุ่มสาระการเรียนรู้การงานอาชีพ ดังนี้ (กระทรวงศึกษาธิการ, 2560, หน้า 1-5)

6.1.1 บทบาทในการพัฒนาผู้เรียน ผู้เรียนได้รับการพัฒนาให้มีความรู้ ทักษะ และคุณลักษณะที่จำเป็นต่อการดำรงชีวิต โดยเน้นการเรียนรู้ผ่านการลงมือปฏิบัติจริง

6.1.2 การพัฒนาทักษะกระบวนการทำงาน ผู้เรียนมีทักษะในการวางแผน การทำงานเป็นขั้นตอน การใช้เครื่องมือ และการทำงานอย่างเป็นระบบ

6.1.3 การส่งเสริมทักษะชีวิต ผู้เรียนสามารถดำรงชีวิตได้อย่างเหมาะสม มีความรับผิดชอบ มีวินัย และสามารถปรับตัวในสังคมได้

6.1.4 การพัฒนาทักษะการคิดและการแก้ปัญหา ผู้เรียนสามารถคิดวิเคราะห์ คิดอย่างมีเหตุผล และแก้ปัญหาในการทำงานและชีวิตประจำวันได้

6.1.5 การเตรียมความพร้อมด้านอาชีพ ผู้เรียนมีความรู้พื้นฐานเกี่ยวกับอาชีพ สามารถนำไปใช้ในการวางแผนชีวิตและการประกอบอาชีพในอนาคต

6.1.6 การประยุกต์ใช้ภูมิปัญญาท้องถิ่น ผู้เรียนสามารถนำความรู้ และภูมิปัญญาท้องถิ่นมาประยุกต์ใช้ในการทำงานและการดำรงชีวิตได้อย่างเหมาะสม

6.1.7 การใช้เทคโนโลยีและทรัพยากรอย่างคุ้มค่า ผู้เรียนสามารถใช้เทคโนโลยีและทรัพยากรในการทำงานได้อย่างมีประสิทธิภาพ และคำนึงถึงความคุ้มค่าและความยั่งยืน

6.2 แนวทางการจัดการเรียนรู้ในกลุ่มสาระการงานอาชีพ

หลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช 2551 (ฉบับปรับปรุง พ.ศ. 2560) ได้กำหนดแนวทางการจัดการเรียนรู้ในกลุ่มสาระการงานอาชีพ ดังนี้ (กระทรวงศึกษาธิการ, 2560, หน้า 6-8)

6.2.1 การเรียนรู้เชิงปฏิบัติ (Learning by Doing) ผู้เรียนได้เรียนรู้ผ่านการลงมือปฏิบัติจริง โดยฝึกทักษะกระบวนการทำงานในสถานการณ์ที่ใกล้เคียงกับชีวิตจริง ซึ่งช่วยให้เกิดความเข้าใจอย่างลึกซึ้ง และสามารถนำไปประยุกต์ใช้ได้อย่างมีประสิทธิภาพ

6.2.2 การบูรณาการทักษะชีวิตและทักษะอาชีพ ผู้เรียนได้รับการพัฒนาให้มีทั้งทักษะชีวิต เช่น ความรับผิดชอบ การทำงานร่วมกัน และการตัดสินใจ ควบคู่กับทักษะอาชีพ เช่น การวางแผน การใช้เครื่องมือ และการจัดการทรัพยากร เพื่อเตรียมความพร้อมในการดำรงชีวิตและการประกอบอาชีพในอนาคต

6.3 ทักษะที่มุ่งพัฒนา

หลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช 2551 (ฉบับปรับปรุง พ.ศ. 2560) ได้กำหนดทักษะสำคัญที่มุ่งพัฒนาในกลุ่มสาระการเรียนรู้การงานอาชีพ ดังนี้ (กระทรวงศึกษาธิการ, 2560, หน้า 8-10)

6.3.1 ทักษะกระบวนการทำงาน ผู้เรียนมีความสามารถในการวางแผนการทำงาน การดำเนินงานอย่างเป็นขั้นตอน การใช้เครื่องมือและวัสดุอย่างเหมาะสม รวมถึงการประเมินผลและปรับปรุงการทำงานให้มีประสิทธิภาพ

6.3.2 ทักษะชีวิต ผู้เรียนมีทักษะในการดำรงชีวิต เช่น ความรับผิดชอบ การมีวินัย การทำงานร่วมกับผู้อื่น และการปรับตัวให้เหมาะสมกับสถานการณ์ต่าง ๆ

6.3.3 ทักษะการคิดแก้ปัญหา ผู้เรียนสามารถคิดวิเคราะห์ คิดอย่างมีเหตุผล และแก้ปัญหาในการทำงานและชีวิตประจำวันได้อย่างเหมาะสม โดยใช้กระบวนการคิดอย่างเป็นระบบ

6.3.4 การประยุกต์ใช้ภูมิปัญญาท้องถิ่น ผู้เรียนสามารถนำความรู้ และภูมิปัญญาท้องถิ่นมาประยุกต์ใช้ในการทำงาน การสร้างสรรค์ผลิตภัณฑ์ และการ ดำรงชีวิตได้อย่างเหมาะสม สอดคล้องกับบริบทของชุมชน และนำไปสู่การพัฒนาอย่างยั่งยืน

จากการศึกษากลุ่มสาระการเรียนรู้การงานอาชีพตามหลักสูตรแกนกลาง การศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช 2551 (ฉบับปรับปรุง พ.ศ. 2560) พบว่า หลักสูตรได้ กำหนดความสำคัญ แนวทางการจัดการเรียนรู้ และทักษะที่มุ่งพัฒนาไว้อย่างเป็นระบบ โดยมุ่งเน้นให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้ผ่านการลงมือปฏิบัติจริง ควบคู่กับการพัฒนาทักษะ กระบวนการทำงาน ทักษะชีวิต และทักษะการคิดแก้ปัญหา ทั้งนี้ แนวทางการจัดการเรียนรู้ เน้นการบูรณาการความรู้กับทักษะอาชีพ และการเชื่อมโยงกับบริบทชีวิตจริงของผู้เรียน ส่งผลให้ผู้เรียนสามารถนำความรู้ไปประยุกต์ใช้ในการดำรงชีวิตและการประกอบอาชีพได้ อย่างเหมาะสม นอกจากนี้ หลักสูตรยังให้ความสำคัญกับการนำภูมิปัญญาท้องถิ่น และทรัพยากรในชุมชนมาใช้ในการเรียนรู้ ซึ่งช่วยเสริมสร้างความตระหนักในคุณค่า และการพัฒนาอย่างยั่งยืน ดังนั้น กลุ่มสาระการเรียนรู้การงานอาชีพจึงมีบทบาทสำคัญ ในการพัฒนาผู้เรียนให้มีสมรรถนะทั้งด้านความรู้ ทักษะ และคุณลักษณะอันพึงประสงค์ สามารถดำรงชีวิตในสังคมได้อย่างมีคุณภาพ และพร้อมต่อการเรียนรู้และการประกอบ อาชีพในอนาคต

จากการศึกษาสาระภูมิศาสตร์และกลุ่มสาระการเรียนรู้การงานอาชีพ ตามหลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช 2551 (ฉบับปรับปรุง พ.ศ. 2560) พบว่า ทั้งสองกลุ่มสาระมีความสอดคล้องและสามารถบูรณาการร่วมกันในการพัฒนา ผู้เรียนได้อย่างมีประสิทธิภาพ โดยสาระภูมิศาสตร์มุ่งพัฒนาผู้เรียนให้มีความรู้ความเข้าใจ เกี่ยวกับบริบทพื้นที่ ความสัมพันธ์ระหว่างมนุษย์กับสิ่งแวดล้อม และการใช้ทรัพยากรอย่าง เหมาะสม ขณะที่กลุ่มสาระการงานอาชีพมุ่งเน้นการพัฒนาทักษะการปฏิบัติ ทักษะชีวิต และการประยุกต์ใช้ความรู้สู่การทำงานจริง การบูรณาการทั้งสองสาระดังกล่าวจึงเป็นฐาน สำคัญในการพัฒนาหลักสูตรรายวิชาเพิ่มเติม เรื่อง “ผลิตภัณฑ์ดอกไม้จากไม้ไผ่” โดยใช้ แนวคิดการเรียนรู้โดยใช้ชุมชนเป็นฐาน ซึ่งเปิดโอกาสให้ผู้เรียนได้เรียนรู้จากบริบทจริงของ ชุมชนบ้านหนองผือ ทั้งในด้านทรัพยากรธรรมชาติ ภูมิปัญญาท้องถิ่น และวิถีชีวิตของคน ในชุมชน ควบคู่กับการฝึกทักษะการปฏิบัติในการผลิตดอกไม้จากไม้ไผ่ ทั้งนี้ ผู้เรียนจะได้รับการพัฒนาอย่างรอบด้าน ทั้งด้านความรู้เกี่ยวกับสิ่งแวดล้อมและภูมิศาสตร์ ทักษะกระบวนการ ทำงาน ความคิดสร้างสรรค์ และการแก้ปัญหา ตลอดจนเกิดความตระหนักในคุณค่า

ของภูมิปัญญาท้องถิ่น และสามารถนำความรู้ไปประยุกต์ใช้ในการดำรงชีวิตและการสร้างรายได้ที่เหมาะสมและยั่งยืน

แนวคิดพื้นฐานเกี่ยวกับชุมชนและท้องถิ่น

ชุมชนและท้องถิ่นเป็นรากฐานสำคัญของสังคม อันเกิดจากการรวมตัวของผู้คน ภายใต้วิถีชีวิต วัฒนธรรม และภูมิปัญญาที่สืบทอดกันมาอย่างต่อเนื่อง สมาชิกในชุมชน มีความสัมพันธ์กันทั้งในมิติทางสังคม เศรษฐกิจ และวัฒนธรรม มีการพึ่งพาอาศัย แลกเปลี่ยนเรียนรู้ และร่วมกันกำหนดทิศทางการพัฒนาของพื้นที่ ดังนั้น การทำความเข้าใจ แนวคิดพื้นฐานเกี่ยวกับชุมชนและท้องถิ่น จึงเป็นฐานสำคัญของการพัฒนาการศึกษา ให้สอดคล้องกับบริบทจริงของผู้เรียน นักวิชาการศึกษาได้ให้ทัศนะไว้มากหลาย ดังนี้

1. ความหมายและลักษณะของชุมชนและท้องถิ่น

ชุมชนและท้องถิ่นเป็นหน่วยพื้นฐานของสังคมที่ประกอบด้วยกลุ่มคน ซึ่งมีความสัมพันธ์ต่อกันทั้งด้านสังคม วัฒนธรรม และเศรษฐกิจ โดยมีวิถีชีวิตร่วมกัน มีเป้าหมายร่วม และมีการพึ่งพาอาศัยกันในมิติต่าง ๆ ความเข้าใจในชุมชนและท้องถิ่น จึงเป็นพื้นฐานสำคัญต่อการพัฒนาการเรียนรู้ที่สอดคล้องกับบริบทของพื้นที่อย่างแท้จริง

ประเวศ วะสี (2541, หน้า 13) อธิบายว่า ชุมชน หมายถึง การรวมตัวของบุคคลที่มีวัตถุประสงค์ร่วมกัน มีความเชื่ออาทรต่อกัน และมีกระบวนการเรียนรู้ร่วมกัน ผ่านการปฏิบัติจริง ซึ่งสะท้อนองค์ประกอบสำคัญ 3 ประการ ได้แก่ การมีเป้าหมายร่วม ความสัมพันธ์อันดี และการเรียนรู้ร่วมกันในบริบทชีวิต

ราชบัณฑิตยสถาน (2542, หน้า 368) ให้นิยามว่า ชุมชน คือ ถิ่นฐานที่อยู่อาศัยของมนุษย์ ซึ่งมีความเกี่ยวพันกันด้วยภูมิศาสตร์ สังคม และวัฒนธรรม โดยเน้นความสัมพันธ์ที่เกิดจากการใช้ชีวิตร่วมกันในพื้นที่เดียวกัน

สมศักดิ์ ศรีสันติสุข (2549, หน้า 78) ได้สรุปลักษณะของชุมชนไทย รวมสมัยไว้ 5 ประการ ได้แก่ 1) การรวมกลุ่มโดยมีพื้นฐานความสัมพันธ์ทางสังคมและวัฒนธรรม 2) การมีระบบจัดการทรัพยากรที่ใช้ร่วมกัน 3) การถ่ายทอดภูมิปัญญา ระหว่างรุ่น 4) ความสามารถในการปรับตัวต่อการเปลี่ยนแปลง และ 5) การเชื่อมโยงเครือข่ายทั้งภายในและภายนอก

วรรณา ประยุกต์วงศ์ (2566, หน้า 112) เสนอแนวคิด ชุมชนเข้มแข็ง ว่าต้องสามารถบูรณาการทุนทางสังคม วัฒนธรรม นวัตกรรม และเทคโนโลยีเข้าด้วยกัน โดยใช้การจัดการความรู้เป็นเครื่องมือในการพัฒนาอย่างยั่งยืน

Smith (2021, p. 89) เสนอแนวคิด ชุมชนพลวัต (Dynamic Community) ที่ชี้ว่า ชุมชนในศตวรรษที่ 21 ไม่ได้จำกัดเพียงพื้นที่ทางกายภาพ แต่รวมถึงพื้นที่ดิจิทัล ที่ผู้คนเชื่อมโยงกันผ่านเทคโนโลยี

Anderson (2022, p. 156) เห็นว่า ชุมชนยุคใหม่ต้องมีความยืดหยุ่น ต่อการเปลี่ยนแปลงทางสังคมและเทคโนโลยี พร้อมรักษาอัตลักษณ์ดั้งเดิมอย่างเหมาะสม

กล่าวโดยสรุป ความหมายและลักษณะของชุมชนและท้องถิ่น หมายถึง กลุ่มบุคคลที่มีความสัมพันธ์ร่วมกันในมิติทางสังคม วัฒนธรรม และวิถีชีวิต มีการพึ่งพาอาศัยกัน ถวายทอดภูมิปัญญาระหว่างรุ่น และสามารถปรับตัวต่อการเปลี่ยนแปลงในบริบทสมัยใหม่ได้อย่างเหมาะสม ทั้งในพื้นที่ทางกายภาพและพื้นที่ทางสังคมร่วมสมัย ความเข้าใจดังกล่าวจึงเป็นพื้นฐานสำคัญต่อการออกแบบการเรียนรู้ที่สอดคล้องกับบริบทของพื้นที่

2. บทบาทของชุมชนและท้องถิ่นต่อการจัดการศึกษา

ชุมชนและท้องถิ่นมีบทบาทสำคัญต่อการจัดการศึกษาในฐานะเป็นทั้ง แหล่งทรัพยากรทางปัญญา แหล่งประสบการณ์ชีวิต และพื้นที่การเรียนรู้ที่มีความหมาย ต่อผู้เรียน การศึกษาที่เชื่อมโยงกับบริบทของชุมชนช่วยให้ผู้เรียนเห็นความสัมพันธ์ระหว่าง ความรู้กับชีวิตจริง เกิดความเข้าใจในรากเหง้าทางวัฒนธรรม และสามารถประยุกต์ใช้ ความรู้ในการพัฒนาตนเองและสังคมได้อย่างเหมาะสม ดังนี้

ฟิลิฐ์ บุญไชย (2565, หน้า 57-59) กล่าวว่า ชุมชนและท้องถิ่น มีบทบาทสำคัญต่อการจัดการศึกษาในฐานะแหล่งเรียนรู้และผู้มีส่วนร่วมในการพัฒนา ผู้เรียน

วรรณา ประยุกต์วงศ์ (2566, หน้า 110) กล่าวถึง จุดเด่นของชุมชน คือการสืบทอดภูมิปัญญาท้องถิ่นด้านการจักสานไม้ไผ่ โดยเฉพาะการประดิษฐ์ดอกไม้ออกจากไม้ไผ่ ซึ่งได้รับการถ่ายทอดจากรุ่นสู่รุ่นผ่านครอบครัว กลุ่มวิสาหกิจชุมชนและปราชญ์ท้องถิ่น

Epstein (2018, p. 45) เสนอแนวคิดความร่วมมือระหว่างโรงเรียน ครอบครัว และชุมชน (School-Family-Community Partnership) ว่าการมีส่วนร่วมของชุมชน ช่วยเพิ่มผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนและเสริมสร้างทักษะทางสังคมของผู้เรียน

Smith (2021, p. 89) อธิบายว่า ชุมชนในบริบทร่วมสมัยทำหน้าที่เป็นพื้นที่การเรียนรู้ทางสังคม (Social Learning Space) ที่เอื้อต่อการสร้างองค์ความรู้ร่วมกันผ่านการปฏิสัมพันธ์ การแลกเปลี่ยนประสบการณ์ และการลงมือปฏิบัติจริง โดยการเชื่อมโยงระหว่างโรงเรียนกับชุมชนจะช่วยให้การเรียนรู้มีความหมายและสะท้อนบริบทชีวิตของผู้เรียนอย่างแท้จริง

Anderson (2022, p. 162) ชี้ว่า การศึกษายุคใหม่จำเป็นต้องเปิดพื้นที่ให้ชุมชนเข้ามามีบทบาทในการออกแบบกิจกรรมการเรียนรู้ เพื่อให้ผู้เรียนสามารถเชื่อมโยงองค์ความรู้กับสถานการณ์จริงได้อย่างลึกซึ้ง

กล่าวโดยสรุป บทบาทของชุมชนและท้องถิ่นต่อการจัดการศึกษา หมายถึง การทำหน้าที่เป็นแหล่งเรียนรู้ แหล่งทรัพยากรทางภูมิปัญญา และภาคีความร่วมมือที่สำคัญในการพัฒนาผู้เรียน โดยการมีส่วนร่วมของชุมชนช่วยให้การจัดการเรียนรู้สอดคล้องกับบริบททางสังคมและวัฒนธรรมของพื้นที่ เปิดโอกาสให้ผู้เรียนได้เรียนรู้จากประสบการณ์จริง เชื่อมโยงความรู้กับวิถีชีวิต และส่งเสริมการสืบสานภูมิปัญญาท้องถิ่นควบคู่กับการพัฒนาทักษะที่จำเป็นในศตวรรษที่ 21 อย่างสมดุลและยั่งยืน

3. การใช้บริบทชุมชนเป็นฐานในการจัดการเรียนรู้

การใช้บริบทชุมชนเป็นฐานในการจัดการเรียนรู้ หมายถึง การนำทรัพยากร ภูมิปัญญา วิถีชีวิต และประเด็นปัญหาหรือศักยภาพของชุมชนมาเป็นสาระและกระบวนการในการออกแบบกิจกรรมการเรียนรู้ เพื่อให้ผู้เรียนได้เรียนรู้จากสถานการณ์จริงและเชื่อมโยงองค์ความรู้กับชีวิตประจำวันอย่างมีความหมาย แนวทางดังกล่าวตั้งอยู่บนฐานคิดที่เห็นว่าการเรียนรู้จะเกิดประสิทธิภาพสูงสุดเมื่อผู้เรียนได้มีส่วนร่วม ลงมือปฏิบัติ และมีปฏิสัมพันธ์กับบริบทแวดล้อมของตนเอง ตามทัศนะของนักวิชาการ ดังนี้

สมศักดิ์ ศรีสันติสุข (2549, หน้า 81) อธิบายว่า การนำชุมชนมาเป็นฐานของการเรียนรู้ช่วยให้การศึกษาเชื่อมโยงกับทุนทางสังคมและทุนทางวัฒนธรรมของท้องถิ่น ผู้เรียนสามารถเรียนรู้จากกระบวนการดำรงชีวิตจริงของชุมชน อันนำไปสู่ความเข้าใจบริบทสังคมอย่างลึกซึ้ง และส่งเสริมการพัฒนาอย่างยั่งยืน

สำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา (2564, หน้า 42) กล่าวถึง แนวทางการจัดการศึกษาที่สอดคล้องกับบริบทพื้นที่ว่า ควรเปิดโอกาสให้สถานศึกษาใช้แหล่งเรียนรู้ในชุมชนเป็นส่วนหนึ่งของกระบวนการจัดการเรียนการสอน เพื่อสร้างประสบการณ์ตรง และพัฒนาทักษะการคิดวิเคราะห์ การแก้ปัญหา และการทำงานร่วมกันของผู้เรียน

ฟิลิฐฐ์ บุญไชย (2565, หน้า 58) กล่าวว่า การจัดการเรียนรู้โดยใช้บริบทชุมชนเป็นฐานช่วยให้ผู้เรียนเกิดความภาคภูมิใจในท้องถิ่นของตน เห็นคุณค่าในภูมิปัญญา และสามารถประยุกต์องค์ความรู้ไปสู่การพัฒนาชุมชนได้อย่างเป็นรูปธรรม

วรรณภา ประยุกต์วงศ์ (2566, หน้า 112–134) กล่าวถึง กล่าวถึง การบูรณาการภูมิปัญญาท้องถิ่นเข้าสู่หลักสูตรว่า เป็นกลไกสำคัญในการสร้างความต่อเนื่องระหว่างโรงเรียนกับชุมชน ทำให้การเรียนรู้มีความหมาย สอดคล้องกับอัตลักษณ์พื้นที่ และเอื้อต่อการสืบสานวัฒนธรรมอย่างยั่งยืน

Smith (2021, p. 92) กล่าวถึงการเรียนรู้ที่อิงบริบท (Context-Based Learning) ว่าเป็นแนวทางที่ช่วยให้ผู้เรียนสร้างความหมายของความรู้ผ่านประสบการณ์ตรงในสภาพแวดล้อมจริง โดยเน้นการมีส่วนร่วม การสะท้อนคิด และการเชื่อมโยงองค์ความรู้กับสถานการณ์ในชีวิตประจำวัน

Anderson (2022, p. 161) ชี้ให้เห็นว่า การศึกษายุคใหม่ควรออกแบบกิจกรรมที่เปิดพื้นที่ให้ชุมชนมีบทบาทในการร่วมกำหนดประเด็นการเรียนรู้ เพื่อให้ผู้เรียนสามารถพัฒนาทั้งความรู้ ทักษะ และคุณค่าทางสังคมควบคู่กันอย่างสมดุล

กล่าวโดยสรุป การใช้บริบทชุมชนเป็นฐานในการจัดการเรียนรู้ หมายถึง แนวทางการจัดการศึกษาที่บูรณาการทรัพยากรและภูมิปัญญาของชุมชนเข้าสู่กระบวนการเรียนรู้ เพื่อให้ผู้เรียนได้เรียนรู้จากประสบการณ์จริง มีส่วนร่วมในการปฏิบัติ และสามารถเชื่อมโยงองค์ความรู้กับวิถีชีวิตของตนอย่างมีความหมาย อันเป็นพื้นฐานสำคัญในการพัฒนาการเรียนรู้ที่สอดคล้องกับบริบทท้องถิ่นและนำไปสู่การพัฒนาอย่างยั่งยืน

จากการทบทวนวรรณกรรมข้างต้น อาจสรุปได้ว่า แนวคิดพื้นฐานเกี่ยวกับชุมชนและท้องถิ่นสะท้อนให้เห็นว่า ชุมชนมิได้เป็นเพียงพื้นที่ทางภูมิศาสตร์ หากแต่เป็นระบบความสัมพันธ์ทางสังคม วัฒนธรรม และเศรษฐกิจที่มีลักษณะเป็นพลวัต มีการพึ่งพาอาศัยถ่ายทอดภูมิปัญญา และร่วมกันกำหนดทิศทางการพัฒนาอย่างต่อเนื่อง ในมิติทางการศึกษาชุมชนจึงมีบทบาทเป็นทั้งแหล่งทรัพยากรทางปัญญา พื้นที่แห่งการเรียนรู้ และภาคีความร่วมมือสำคัญในการพัฒนาผู้เรียน การบูรณาการบริบทชุมชนเข้าสู่กระบวนการจัดการเรียนรู้จึงเป็นแนวทางที่ช่วยเชื่อมโยงความรู้กับชีวิตจริง ส่งเสริมการมีส่วนร่วมการเรียนรู้จากประสบการณ์ตรง และการตระหนักเห็นคุณค่าในวัฒนธรรมและภูมิปัญญาท้องถิ่น อันเป็นรากฐานของการพัฒนาการศึกษาให้สอดคล้องกับบริบทพื้นที่และมุ่งสู่ความยั่งยืน

แนวคิดเกี่ยวกับภูมิปัญญาท้องถิ่น

ภูมิปัญญาท้องถิ่นเป็นองค์ความรู้ที่เกิดจากการสั่งสมประสบการณ์ การเรียนรู้ และการปรับตัวของชุมชนในบริบททางสังคม วัฒนธรรม และสิ่งแวดล้อมของตนเองอย่างต่อเนื่องยาวนาน องค์ความรู้ดังกล่าวมิได้เป็นเพียงมรดกทางวัฒนธรรม หากแต่เป็นทุนทางปัญญาที่สะท้อนอัตลักษณ์ วิถีชีวิต และคุณค่าของชุมชน การทำความเข้าใจแนวคิดเกี่ยวกับภูมิปัญญาท้องถิ่นจึงมีความสำคัญต่อการพัฒนาการศึกษา เนื่องจากเป็นพื้นฐานในการบูรณาการองค์ความรู้ดั้งเดิมเข้ากับกระบวนการเรียนรู้สมัยใหม่ อันนำไปสู่การพัฒนาผู้เรียนอย่างรอบด้านและสอดคล้องกับบริบทพื้นที่ โดยพิจารณา ดังนี้

1. ความหมายและความสำคัญของภูมิปัญญาท้องถิ่น

ภูมิปัญญาท้องถิ่นเป็นองค์ความรู้ที่เกิดจากการสั่งสมประสบการณ์ของมนุษย์ภายใต้บริบททางสังคม วัฒนธรรม เศรษฐกิจ และสิ่งแวดล้อมเฉพาะพื้นที่ เป็นกระบวนการเรียนรู้ที่ฝังรากอยู่ในวิถีชีวิตของชุมชน และได้รับการถ่ายทอดผ่านการปฏิบัติจริงอย่างต่อเนื่องจากรุ่นสู่รุ่น องค์ความรู้ดังกล่าวมิได้เป็นเพียงข้อมูลหรือทักษะเชิงปฏิบัติ หากแต่เป็นระบบความคิดที่สะท้อนโลกทัศน์ คุณค่า และอัตลักษณ์ของสังคมท้องถิ่นอย่างลึกซึ้ง

เสรี พงศ์พิศ (2534, หน้า 18) อธิบายว่า ภูมิปัญญาชาวบ้านมิใช่เพียงความรู้เชิงเทคนิค แต่เป็นระบบความคิดที่เชื่อมโยงความเชื่อ ค่านิยม และการดำรงชีวิตเข้าด้วยกันอย่างเป็นองค์รวม โดยเฉพาะในสังคมชนบทไทยที่องค์ความรู้ด้านเกษตรกรรม การแพทย์พื้นบ้าน และการจัดการทรัพยากรธรรมชาติถูกพัฒนาและกลั่นกรองผ่านการทดลองจริงหลายชั่วอายุคน จุดเด่นสำคัญคือความสามารถในการพึ่งพาตนเองและความเหมาะสมกับบริบทพื้นที่

ประเวศ วะสี (2541, หน้า 27) เสนอแนวคิดเชิงโครงสร้างว่า ภูมิปัญญาท้องถิ่นเป็น ฐานปัญญาของชุมชน ที่ทำหน้าที่ทั้งรักษาความสมดุลทางสังคม และสร้างความเข้มแข็งในระดับรากฐาน โดยเน้นมิติของการเรียนรู้ร่วมกัน (Collective Learning) และการแก้ปัญหาอย่างสร้างสรรค์ผ่านประสบการณ์จริง ซึ่งสะท้อนให้เห็นว่า ภูมิปัญญาเป็นพลังทางสังคม มิใช่เพียงองค์ความรู้เชิงวัตถุ

สายันต์ ไพเราะจิตร์, นัยนา หวยคำ, นิลวดี พรหมพักพิง และอรรณพ มั่นคง (2549, หน้า 45) เสนอองค์ประกอบเชิงพลวัตของภูมิปัญญาท้องถิ่น 5 ประการ ได้แก่ ความสัมพันธ์กับสิ่งแวดล้อม ความเป็นองค์รวม ความสามารถในการปรับตัว

การเรียนรู้ตลอดชีวิต และการเป็นฐานคิดในการจัดการทรัพยากร ซึ่งแสดงให้เห็นว่า ภูมิปัญญาท้องถิ่นมีได้หยุดนิ่ง หากมีศักยภาพในการพัฒนาและปรับตัวตามบริบทสังคมร่วมสมัย

พิสิฐฐ์ บุญไชย (2565, หน้า 57-59) ได้วิเคราะห์ภูมิปัญญาท้องถิ่นเชิงโครงสร้างและจำแนกออกเป็น 10 สาขา ครอบคลุมตั้งแต่เกษตรกรรม หัตถกรรม การแพทย์พื้นบ้าน ไปจนถึงภาษา วรรณกรรม และที่อยู่อาศัย การจำแนกดังกล่าวสะท้อนว่า ภูมิปัญญาท้องถิ่นเป็นระบบองค์ความรู้ที่ครอบคลุมวิถีชีวิตทั้งระบบ มิได้แยกส่วนระหว่างเศรษฐกิจ วัฒนธรรม และสังคม

Barnhardt & Kawagley (2005, pp. 8-23) อธิบายว่า ระบบความรู้ของชนพื้นเมืองอแลสกาเป็นกรอบการรับรู้ที่บูรณาการความสัมพันธ์ระหว่างมนุษย์ ธรรมชาติ วัฒนธรรม และการดำรงชีวิตเข้าด้วยกันอย่างเป็นองค์รวม ความรู้ดังกล่าวเกิดจากการเรียนรู้ผ่านประสบการณ์ตรง การปฏิบัติจริง การสังเกตธรรมชาติ และการมีส่วนร่วมในกิจกรรมของชุมชน ซึ่งสะท้อนให้เห็นว่ากระบวนการเรียนรู้ในบริบทท้องถิ่นมีคุณค่าและความหมายทางการศึกษาเทียบเท่ากับการเรียนรู้ในห้องเรียน formal education

Grenier (2019, pp. 27-29) อธิบายว่า ภูมิปัญญาท้องถิ่นเป็น Knowledge Ecology หรือระบบนิเวศแห่งความรู้ ซึ่งประกอบด้วยความรู้ด้านเกษตร นิเวศ สุขภาพ เทคโนโลยี และการศึกษา เชื่อมโยงกันเป็นโครงข่ายเดียว

Cajete (2020, p. 76) เน้นมิติทางจิตวิญญาณและความสัมพันธ์ลึกซึ้งระหว่างมนุษย์กับธรรมชาติ ซึ่งนำไปสู่ความสมดุลของสิ่งแวดล้อมและวัฒนธรรม

กล่าวโดยสรุป ภูมิปัญญาท้องถิ่น คือ ระบบองค์ความรู้ที่สั่งสมจากประสบการณ์ของชุมชน มีลักษณะเป็นองค์รวมและมีพลวัต เชื่อมโยงมิติทางสังคม วัฒนธรรม และสิ่งแวดล้อมเข้าด้วยกันอย่างสมดุล ภูมิปัญญาดังกล่าวมิได้เป็นเพียงมรดกทางวัฒนธรรม หากแต่เป็นฐานปัญญาสำคัญของการพึ่งพาตนเองและการจัดการทรัพยากรอย่างยั่งยืน อีกทั้งยังเป็นรากฐานสำคัญในการบูรณาการเข้าสู่การจัดการศึกษาเพื่อส่งเสริมความตระหนักเห็นคุณค่าในอัตลักษณ์ท้องถิ่นอย่างยั่งยืน

2. ประเภทและลักษณะของภูมิปัญญาท้องถิ่น

ภูมิปัญญาท้องถิ่นเป็นองค์ความรู้ที่มีลักษณะหลากหลาย ครอบคลุมมิติทางเศรษฐกิจ สังคม วัฒนธรรม และสิ่งแวดล้อม โดยสามารถจำแนกประเภทได้หลายแนวทาง ขึ้นอยู่กับเกณฑ์ที่ใช้พิจารณา ทั้งในมิติของกิจกรรม องค์ความรู้ หรือการใช้ประโยชน์ในชีวิตจริง อย่างไรก็ตาม แนวทางการจำแนกที่ได้รับการยอมรับในเชิงวิชาการ มักเน้นบทบาทของภูมิปัญญาในการดำรงวิถีชีวิตและการประกอบอาชีพของชุมชนเป็นสำคัญ

สมศักดิ์ ศรีสันติสุข (2549, หน้า 132–134) จำแนกภูมิปัญญาท้องถิ่นไทยออกเป็น 3 กลุ่มหลัก ได้แก่ 1) ภูมิปัญญาด้านเกษตรกรรม 2) ภูมิปัญญาด้านหัตถกรรม และ 3) ภูมิปัญญาด้านการแพทย์แผนไทย โดยอธิบายว่า องค์ความรู้เหล่านี้มีพื้นฐานจากการปรับตัวให้เหมาะสมกับระบบนิเวศในท้องถิ่น เช่น การเลือกพันธุ์พืชให้เหมาะสมกับสภาพดินฟ้าอากาศ การใช้วัสดุธรรมชาติในงานจักสาน และการใช้สมุนไพรพื้นบ้านในการรักษาโรค การจำแนกดังกล่าวสะท้อนให้เห็นความสัมพันธ์เชิงระบบระหว่างมนุษย์กับสิ่งแวดล้อม ซึ่งเป็นหัวใจสำคัญของภูมิปัญญาท้องถิ่น

ภาณุ บุญเพิ่ม (2563, หน้า 45–47) วิเคราะห์แนวโน้มการปรับตัวของภูมิปัญญาท้องถิ่นในบริบทสังคมร่วมสมัย พบว่า ภูมิปัญญาไม่ได้หยุดนิ่งอยู่กับรูปแบบดั้งเดิม หากมีการประยุกต์เทคโนโลยีและความรู้สมัยใหม่เข้ามาผสมผสาน เช่น การพัฒนาเกษตรอินทรีย์ การออกแบบลวดลายผลิตภัณฑ์ใหม่ การสร้างบรรจุภัณฑ์ให้เหมาะกับตลาด และการใช้สื่อดิจิทัลในการประชาสัมพันธ์ผลิตภัณฑ์ ซึ่งสะท้อนถึงศักยภาพในการสร้างมูลค่าเพิ่มทางเศรษฐกิจโดยไม่สูญเสียอัตลักษณ์ดั้งเดิม

เบญจวรรณ นาราสัจจ, จริญญา ปานเจริญ และสุนทร คำนวน (2565, หน้า 77–89) เสนอการจำแนกภูมิปัญญาท้องถิ่นออกเป็น 4 ประเภท ได้แก่ เกษตรกรรม หัตถกรรม การแพทย์พื้นบ้าน และศิลปวัฒนธรรม โดยเน้นกระบวนการถ่ายทอดองค์ความรู้ระหว่างรุ่นผ่านครอบครัว กลุ่มอาชีพ และกิจกรรมชุมชน การวิเคราะห์ดังกล่าวชี้ให้เห็นว่าภูมิปัญญาท้องถิ่นมีทั้งมิติทางเศรษฐกิจและมิติทางสังคมวัฒนธรรมควบคู่กัน

สำนักงานคณะกรรมการวัฒนธรรมแห่งชาติ (2566, หน้า 12–15) ระบุว่า ภูมิปัญญาที่ดำรงอยู่อย่างเข้มแข็งในปัจจุบันครอบคลุมด้านเกษตรกรรม หัตถกรรม อาหารพื้นบ้าน การแพทย์พื้นบ้าน และศิลปการแสดง ซึ่งล้วนเป็นทุนทางวัฒนธรรมที่สามารถพัฒนาเป็นทรัพยากรเชิงเศรษฐกิจและเชิงการศึกษาได้ หากมีการจัดการอย่างเป็นระบบ

Grenier (2019, pp. 27–29) อธิบายว่าภูมิปัญญาท้องถิ่นเป็นระบบนิเวศแห่งความรู้ (Knowledge Ecology) ที่ประกอบด้วยความรู้ด้านเกษตร นิเวศ สุขภาพ เทคโนโลยี และการศึกษา ซึ่งเชื่อมโยงกันเป็นโครงข่าย ไม่สามารถแยกส่วนได้อย่างเด็ดขาด

Berkes (2021, p. 123) เน้นว่า ภูมิปัญญาท้องถิ่นเป็นระบบความรู้เชิงองค์รวมที่ผสานมิติทางสังคม วัฒนธรรม และสิ่งแวดล้อมเข้าด้วยกัน โดยมีบทบาทสำคัญต่อการจัดการทรัพยากรธรรมชาติและการพัฒนาที่ยั่งยืน

สรุปได้ว่า ภูมิปัญญาท้องถิ่นสามารถจำแนกได้หลายประเภท อาทิ เกษตรกรรม หัตถกรรม การแพทย์พื้นบ้าน และศิลปวัฒนธรรม โดยมีลักษณะเป็นองค์รวม และมีพลวัต เชื่อมโยงมิติทางสังคม วัฒนธรรม และสิ่งแวดล้อมเข้าด้วยกัน ภูมิปัญญาดังกล่าวสามารถประยุกต์ผสมผสานกับความรู้สมัยใหม่ได้อย่างเหมาะสม และเป็นทุนสำคัญต่อการพัฒนาอย่างยั่งยืนของชุมชน

3. การบูรณาการภูมิปัญญาท้องถิ่นสู่การจัดการศึกษา

การบูรณาการภูมิปัญญาท้องถิ่นเข้าสู่ระบบการศึกษาเป็นกระบวนการสำคัญในการเชื่อมโยงองค์ความรู้ดั้งเดิมกับความรู้สมัยใหม่ และสร้างการเรียนรู้ที่มีความหมายต่อผู้เรียนในบริบทจริง

เอกวิทย์ ณ ถลาง (2540, หน้า 35) อธิบายว่า การเรียนรู้ในอดีตของสังคมไทยเกิดจากการปฏิบัติจริงและการถ่ายทอดจากปราชญ์ชาวบ้านสู่เยาวชนในชุมชน การเรียนรู้ดังกล่าวมีลักษณะเป็น Experiential Learning ที่เน้นการลงมือทำ และการสังเกตจากสถานการณ์จริง

สมหมาย อินทร์ประเสริฐ (2562, หน้า 67–77) ตั้งข้อสังเกตว่า การบูรณาการภูมิปัญญาท้องถิ่นในหลายพื้นที่ยังคงจำกัดอยู่ในรูปแบบกิจกรรมเสริมทางวัฒนธรรม มิได้พัฒนาเป็นหลักสูตรต่อเนื่องที่มีเป้าหมายเชิงวิชาการชัดเจน จึงเสนอว่า ควรออกแบบเป็นหลักสูตรท้องถิ่นที่มีโครงสร้าง เนื้อหา และการประเมินผลอย่างเป็นระบบ

ทิพย์วรรณ จันทร์สงเคราะห์ และคณะ (2563, หน้า 125–139) ได้พัฒนารูปแบบการเรียนรู้ที่ใช้กระบวนการสืบค้น รวบรวม และจัดระบบองค์ความรู้ท้องถิ่น แล้วนำมาบูรณาการในรายวิชาต่าง ๆ ผ่านกิจกรรมโครงงาน การฝึกปฏิบัติ และการเชิญปราชญ์ชาวบ้านเป็นวิทยากร ผลการศึกษาพบว่าผู้เรียนมีทั้งความรู้ ทักษะ และเจตคติที่ดีต่อภูมิปัญญาท้องถิ่นเพิ่มขึ้นอย่างมีนัยสำคัญ

ธนพงษ์ จันทรชอน (2564, หน้า 40–42) วิเคราะห์ข้อจำกัดในการดำเนินการ เช่น เวลาเรียนที่จำกัด ความพร้อมของครู และความแตกต่างของบริบทพื้นที่ ซึ่งชี้ให้เห็นว่า การบูรณาการภูมิปัญญาจำเป็นต้องมีการวางแผนเชิงระบบและความร่วมมือจากหลายฝ่าย

วิจารณ์ พานิช (2564, หน้า 24) เน้นว่า การเรียนรู้ในศตวรรษที่ 21 ต้องเชื่อมโยงกับโลกจริง และการใช้ชุมชนเป็นฐานการเรียนรู้จะช่วยให้ผู้เรียนเกิดความเข้าใจลึกซึ้งและพัฒนาทักษะชีวิต

Barnhardt & Kawagley (2005, pp. 8–23) แสดงให้เห็นกรณีศึกษาการใช้ฐานทรัพยากรวัฒนธรรมในการจัดการเรียนรู้ ซึ่งช่วยให้ผู้เรียนเกิดความภาคภูมิใจในอัตลักษณ์และมองเห็นคุณค่าของความรู้ท้องถิ่นในโลกสมัยใหม่

Owuor (2014, pp. 105–115) สนับสนุนแนวคิดว่าการบูรณาการความรู้ท้องถิ่นเข้าสู่การศึกษาเป็นการสร้าง Meaningful Learning ที่สอดคล้องกับชีวิตจริงของผู้เรียน

สรุปได้ว่า การบูรณาการภูมิปัญญาท้องถิ่นสู่การจัดการศึกษา คือการเชื่อมโยงองค์ความรู้ดั้งเดิมของชุมชนกับกระบวนการเรียนรู้สมัยใหม่อย่างเป็นระบบ เปิดโอกาสให้ผู้เรียนได้เรียนรู้จากการปฏิบัติจริงและบริบทชีวิต แนวทางดังกล่าวช่วยพัฒนาทั้งความรู้ ทักษะ และความตระหนักเห็นคุณค่าในอัตลักษณ์ท้องถิ่น อันเป็นพื้นฐานของการพัฒนาอย่างยั่งยืน

จากการทบทวนวรรณกรรมข้างต้น สามารถสังเคราะห์ได้ว่า ภูมิปัญญาท้องถิ่นมิได้เป็นเพียงมรดกทางวัฒนธรรม หากแต่เป็น “ระบบปัญญาเชิงพลวัต” ที่เกิดจากความสัมพันธ์ระหว่างมนุษย์ สังคม และระบบนิเวศอย่างต่อเนื่อง มีลักษณะเป็นองค์รวม เชื่อมโยงความรู้ ความเชื่อ คุณค่า และการปฏิบัติจริงเข้าด้วยกัน และสามารถปรับตัวต่อการเปลี่ยนแปลงทางสังคมและเทคโนโลยีได้โดยไม่สูญเสียอัตลักษณ์พื้นถิ่น อย่างไรก็ตาม การบูรณาการภูมิปัญญาท้องถิ่นเข้าสู่ระบบการศึกษายังเผชิญข้อจำกัด โดยมักดำเนินการในลักษณะกิจกรรมเสริมที่ขาดโครงสร้างเชิงหลักสูตรและกลไกการประเมินผลอย่างเป็นระบบ

จากข้อค้นพบดังกล่าวจะเห็นได้ว่า ภูมิปัญญาท้องถิ่นมีศักยภาพในการพัฒนาเป็นฐานการเรียนรู้ที่เชื่อมโยงองค์ความรู้ดั้งเดิมกับการศึกษาสมัยใหม่ได้อย่างมีนัยสำคัญ โดยเฉพาะภูมิปัญญาการจักสานและการประดิษฐ์ดอกไม้จากไม้ไผ่ของชุมชนบ้านหนองผือ ซึ่งสะท้อนความสัมพันธ์ระหว่างมนุษย์กับสิ่งแวดล้อมและวิถีชีวิตฐานราก การวิจัยครั้งนี้จึงมุ่งพัฒนาหลักสูตรรายวิชาเพิ่มเติมตามแนวคิดการเรียนรู้โดยใช้ชุมชนเป็นฐาน เพื่อบูรณาการภูมิปัญญาท้องถิ่นอย่างเป็นระบบ และส่งเสริมทั้งความรู้ ทักษะ และความตระหนักเห็นคุณค่าในอัตลักษณ์ท้องถิ่น อันนำไปสู่การพัฒนาอย่างยั่งยืน

หลักสูตรสถานศึกษาโรงเรียนหนองผือเทพนิมิต

หลักสูตรสถานศึกษาโรงเรียนหนองผือเทพนิมิต พุทธศักราช 2567 จัดทำขึ้นตามหลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน พ.ศ. 2551 (ฉบับปรับปรุง พ.ศ. 2560) และประกาศใช้เมื่อวันที่ 22 เมษายน 2567 เพื่อให้สอดคล้องกับบริบทของพื้นที่และนโยบายการศึกษาของประเทศ โดยกำหนดวิสัยทัศน์ จุดหมาย สมรรถนะสำคัญของผู้เรียน คุณลักษณะอันพึงประสงค์ โครงสร้างเวลาเรียน และเกณฑ์การวัดและประเมินผลไว้อย่างชัดเจน (โรงเรียนหนองผือเทพนิมิต, 2567, หน้า 1-2)

1. ข้อมูลพื้นฐานของสถานศึกษา

1.1 ที่ตั้งและบริบทชุมชน โรงเรียนหนองผือเทพนิมิตเป็นสถานศึกษาที่จัดการศึกษาตั้งแต่ระดับปฐมวัยถึงระดับมัธยมศึกษาตอนต้น ตั้งอยู่ในบริบทของชุมชนที่มีความเข้มแข็งด้านวัฒนธรรมและภูมิปัญญาท้องถิ่น โดยเฉพาะการสืบสานวัฒนธรรมภูไทและงานหัตถกรรมพื้นบ้านที่ยังคงดำรงอยู่อย่างต่อเนื่อง (โรงเรียนหนองผือเทพนิมิต, 2567, หน้า 4-6) บริบทดังกล่าวสะท้อนให้เห็นถึงศักยภาพของชุมชนในฐานะแหล่งเรียนรู้สำคัญที่สามารถนำมาบูรณาการเข้าสู่กระบวนการจัดการเรียนรู้ของสถานศึกษาได้อย่างเหมาะสม และสอดคล้องกับแนวทางการพัฒนาหลักสูตรที่เชื่อมโยงกับชีวิตจริงของผู้เรียน

1.2 วิสัยทัศน์และพันธกิจ หลักสูตรสถานศึกษาปี 2567 กำหนดวิสัยทัศน์มุ่งพัฒนาผู้เรียนให้มีความสมดุลทั้งด้านร่างกาย ความรู้ และคุณธรรม ยึดหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง และพัฒนาทักษะที่จำเป็นในศตวรรษที่ 21 (โรงเรียนหนองผือเทพนิมิต, 2567, หน้า 3-5) โดยวิสัยทัศน์ของโรงเรียนระบุเพิ่มเติมว่า “เป็นสถานศึกษาแห่งการเรียนรู้ นักเรียนมีความรู้ตามมาตรฐาน มีคุณธรรมตามหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง นำเทคโนโลยีมาใช้เป็นฐาน และสืบสานวัฒนธรรมภูไท” นอกจากนี้ พันธกิจของโรงเรียนยังเน้นอย่างชัดเจนถึงการส่งเสริมภูมิปัญญาท้องถิ่นและการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง ซึ่งแสดงให้เห็นทิศทางการพัฒนาการศึกษาที่ให้ความสำคัญกับการบูรณาการองค์ความรู้ท้องถิ่นควบคู่กับมาตรฐานการศึกษาระดับชาติ

กล่าวโดยสรุป ข้อมูลพื้นฐานของสถานศึกษาแสดงให้เห็นว่า โรงเรียนหนองผือเทพนิมิต ตั้งอยู่ในบริบทชุมชนที่มีความเข้มแข็งด้านวัฒนธรรมและภูมิปัญญาท้องถิ่น โดยเฉพาะการสืบสานวัฒนธรรมภูไทและงานหัตถกรรมพื้นบ้าน อีกทั้งหลักสูตรสถานศึกษายังกำหนดวิสัยทัศน์และพันธกิจที่มุ่งพัฒนาผู้เรียนอย่างสมดุล ควบคู่กับการส่งเสริมภูมิปัญญาท้องถิ่นและหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง บริบทดังกล่าว

จึงเอื้อต่อการพัฒนาหลักสูตรที่บูรณาการองค์ความรู้ท้องถิ่นเข้าสู่กระบวนการจัดการเรียนรู้
อย่างเป็นระบบและสอดคล้องกับชีวิตจริงของผู้เรียน

2. โครงสร้างหลักสูตรสถานศึกษา

2.1 โครงสร้างเวลาเรียน โรงเรียนหนองผือเทพนิมิตกำหนดโครงสร้าง
เวลาเรียนตามกรอบหลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน โดยระดับประถมศึกษาปีที่ 1-3
จัดเวลาเรียนปีละ 1,040 ชั่วโมง ระดับประถมศึกษาปีที่ 4-6 ปีละ 1,000 ชั่วโมง และระดับ
มัธยมศึกษาปีที่ 1-3 ปีละ 1,200 ชั่วโมง (โรงเรียนหนองผือเทพนิมิต, 2567, หน้า 7-8)
โครงสร้างเวลาดังกล่าวสะท้อนการจัดสรรเวลาเรียนอย่างเป็นระบบ ครอบคลุมทั้งรายวิชา
พื้นฐาน รายวิชาเพิ่มเติม และกิจกรรมพัฒนาผู้เรียน เพื่อพัฒนาผู้เรียนอย่างรอบด้าน
ตามมาตรฐานการศึกษาที่กำหนด

2.2 กลุ่มสาระการเรียนรู้ หลักสูตรสถานศึกษา ประกอบด้วย 8
กลุ่มสาระการเรียนรู้ ได้แก่ ภาษาไทย คณิตศาสตร์ วิทยาศาสตร์ สังคมศึกษา ศาสนาและ
วัฒนธรรม สุขศึกษาและพลศึกษา ศิลปะ การงานอาชีพ และภาษาต่างประเทศ (โรงเรียน
หนองผือเทพนิมิต, 2567, หน้า 7-15) ในระดับชั้นประถมศึกษาปีที่ 5 กำหนดโครงสร้าง
รายวิชาพื้นฐานรวม 840 ชั่วโมงต่อปี และรายวิชาเพิ่มเติม 40 ชั่วโมงต่อปี ซึ่งแสดงให้เห็น
ถึงพื้นที่ทางหลักสูตรที่เปิดโอกาสให้สถานศึกษาสามารถพัฒนารายวิชาเพิ่มเติมที่
สอดคล้องกับบริบทและศักยภาพของชุมชนได้อย่างเหมาะสม

2.3 กิจกรรมพัฒนาผู้เรียน กิจกรรมพัฒนาผู้เรียนของโรงเรียน
ประกอบด้วย กิจกรรมแนะแนว กิจกรรมลูกเสือ-เนตรนารี กิจกรรมชุมนุม และกิจกรรม
เพื่อสังคมและสาธารณประโยชน์ รวมเวลา 120 ชั่วโมงต่อปี (โรงเรียนหนองผือเทพนิมิต,
2567, หน้า 8, 209-212) การกำหนดกิจกรรมดังกล่าวมุ่งเสริมสร้างสมรรถนะชีวิต
คุณลักษณะอันพึงประสงค์ และการมีส่วนร่วมทางสังคมของผู้เรียนควบคู่กับการเรียน
ในกลุ่มสาระ

กล่าวโดยสรุป โครงสร้างหลักสูตรสถานศึกษาโรงเรียนหนองผือเทพนิมิต
กำหนดเวลาเรียน กลุ่มสาระการเรียนรู้ และกิจกรรมพัฒนาผู้เรียนอย่างเป็นระบบตาม
กรอบหลักสูตรแกนกลางฯ โดยเปิดพื้นที่สำหรับรายวิชาเพิ่มเติมและกิจกรรมพัฒนาผู้เรียน
อย่างชัดเจน โครงสร้างดังกล่าวเอื้อต่อการพัฒนาหลักสูตรที่สอดคล้องกับบริบทชุมชน
และสนับสนุนการบูรณาการภูมิปัญญาท้องถิ่นเข้าสู่กระบวนการจัดการเรียนรู้ได้อย่าง
เหมาะสมและเป็นรูปธรรม

3. แนวทางการบูรณาการภูมิปัญญาท้องถิ่น

3.1 การจัดรายวิชาเพิ่มเติม หลักสูตรสถานศึกษาของโรงเรียนหนองผือเทพนิมิต เปิดโอกาสให้มีการจัดรายวิชาเพิ่มเติมตามบริบทและความพร้อมของสถานศึกษา โดยเฉพาะในระดับชั้นประถมศึกษาปีที่ 5 ซึ่งกำหนดเวลาเรียนรายวิชาเพิ่มเติม จำนวน 40 ชั่วโมงต่อปี (โรงเรียนหนองผือเทพนิมิต, 2567, หน้า 15) แนวทางดังกล่าวสะท้อนถึงความยืดหยุ่นของหลักสูตรสถานศึกษาในการออกแบบรายวิชาที่ตอบสนองความต้องการของผู้เรียนและชุมชน สามารถบูรณาการองค์ความรู้ท้องถิ่นเข้าสู่กระบวนการเรียนรู้ได้อย่างเป็นระบบ

3.2 การเชื่อมโยงกับบริบทชุมชน จากข้อมูลบริบทสถานศึกษา โรงเรียนตั้งอยู่ในชุมชนที่มีความเข้มแข็งด้านวัฒนธรรมภูมิปัญญาท้องถิ่น โดยมีแหล่งเรียนรู้บุคคลต้นแบบ และกิจกรรมทางวัฒนธรรมที่สามารถนำมาใช้เป็นฐาน ในการจัดการเรียนรู้ได้ หลักสูตรสถานศึกษายังเน้นการพัฒนาผู้เรียนให้มีคุณธรรม ตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง และสืบสานวัฒนธรรมท้องถิ่น (โรงเรียนหนองผือเทพนิมิต, 2567, หน้า 3-6) ซึ่งเป็นฐานคิดสำคัญในการบูรณาการความรู้ท้องถิ่นเข้าสู่หลักสูตร

3.3 การมีส่วนร่วมของชุมชน หลักสูตรสถานศึกษามุ่งส่งเสริมการมีส่วนร่วมของผู้ปกครอง ชุมชน และภาคีเครือข่ายทางการศึกษา ในการสนับสนุนกิจกรรมการเรียนรู้และพัฒนาผู้เรียน (โรงเรียนหนองผือเทพนิมิต, 2567, หน้า 5) การเปิดพื้นที่ให้ชุมชนเข้ามามีบทบาทในการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ จึงเป็นกลไกสำคัญที่เอื้อต่อการพัฒนารายวิชาเพิ่มเติมที่ใช้ชุมชนเป็นฐาน และช่วยสร้างความเชื่อมโยงระหว่างโรงเรียนกับชุมชนอย่างยั่งยืน

กล่าวโดยสรุป แนวทางการบูรณาการภูมิปัญญาท้องถิ่นของโรงเรียนหนองผือเทพนิมิตมีความชัดเจนทั้งในด้านการจัดรายวิชาเพิ่มเติม การเชื่อมโยงกับบริบทวัฒนธรรมภูมิปัญญาท้องถิ่นของชุมชน และการส่งเสริมการมีส่วนร่วมของภาคีเครือข่ายทางการศึกษา โครงสร้างหลักสูตรที่ยืดหยุ่นและเปิดพื้นที่ให้ชุมชนเข้ามามีบทบาทดังกล่าว จึงเอื้อต่อการพัฒนาหลักสูตรรายวิชาเพิ่มเติมที่ใช้ชุมชนเป็นฐาน และสามารถบูรณาการภูมิปัญญาท้องถิ่นเข้าสู่กระบวนการจัดการเรียนรู้ได้อย่างเป็นระบบและยั่งยืน

จากการทบทวนวรรณกรรมและการวิเคราะห์หลักสูตรสถานศึกษาโรงเรียนหนองผือเทพนิมิต สังเคราะห์ได้ว่า สถานศึกษามีทั้งศักยภาพเชิงบริบทและเงื่อนไขเชิงโครงสร้างที่เอื้อต่อการพัฒนาหลักสูตรรายวิชาเพิ่มเติมโดยใช้ชุมชนเป็นฐาน โดยเฉพาะทุนทางวัฒนธรรมด้านงานจักสานและการประดิษฐ์ดอกไม้จากไม้ไผ่ของชุมชน ซึ่งสามารถพัฒนาเป็นฐานการเรียนรู้ที่เชื่อมโยงชีวิตจริงของผู้เรียนกับมาตรฐานการศึกษาระดับชาติได้อย่างเป็นระบบ ดังนั้น การวิจัยครั้งนี้จึงมุ่งพัฒนาหลักสูตรรายวิชาเพิ่มเติม เรื่อง ผลิตภัณฑ์ดอกไม้จากไม้ไผ่ ตามแนวคิดการเรียนรู้โดยใช้ชุมชนเป็นฐาน สำหรับนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 5 โรงเรียนหนองผือเทพนิมิต Community-Based Learning (CBL) เพื่อสร้างกลไกการบูรณาการภูมิปัญญาท้องถิ่นเข้าสู่กระบวนการจัดการเรียนรู้อย่างมีเป้าหมายเชิงวิชาการชัดเจน อันนำไปสู่การพัฒนาผลลัพธ์ทางการเรียน ทักษะการปฏิบัติ และความตระหนักเห็นคุณค่าในอัตลักษณ์ท้องถิ่นอย่างยั่งยืน

แนวคิดหลักสูตรและการพัฒนาหลักสูตร

การพัฒนาหลักสูตรเป็นกระบวนการทางวิชาการที่มีความซับซ้อนและเกี่ยวข้องกับหลายมิติ ทั้งเชิงทฤษฎี เชิงระบบ และเชิงบริบทสังคม การทำความเข้าใจฐานคิดเกี่ยวกับหลักสูตรจึงเป็นพื้นฐานสำคัญของการออกแบบและพัฒนาหลักสูตรให้มีคุณภาพ สอดคล้องกับผู้เรียน ชุมชน และการเปลี่ยนแปลงของสังคมร่วมสมัย ซึ่งมีฐานคิด รูปแบบ และหลักการดังนี้

1. ความหมายของหลักสูตร

นักวิชาการและนักการศึกษาได้ให้ความหมายของหลักสูตรไว้อย่างแตกต่างกันไปตามมุมมอง แนวคิด และบริบททางการศึกษาในแต่ละยุคสมัย จากการศึกษาเอกสารและงานวิชาการที่เกี่ยวข้อง พบว่า มีผู้ให้ความหมายของหลักสูตรไว้อย่างหลายทัศนะ ดังนี้

ธำรง บัวศรี (2551, หน้า 17-18) ได้อธิบายว่า หลักสูตรเป็นหัวใจสำคัญของการจัดการศึกษา เนื่องจากเป็นองค์ประกอบที่สะท้อนถึงความมุ่งหมายของสถานศึกษาในการพัฒนาผู้เรียนอย่างชัดเจน ทั้งในด้านการให้ความรู้ การเสริมสร้างทักษะ และการปลูกฝังทัศนคติในมิติต่าง ๆ นอกจากนี้ องค์ประกอบที่บรรจุอยู่ในหลักสูตรยังทำหน้าที่เสมือนแนวทางที่กำหนดทิศทางของการจัดการศึกษา ทำให้สามารถมองเห็นได้ว่าการพัฒนาผู้เรียนมุ่งเน้นไปในด้านใด และส่งผลต่อทั้งตัวผู้เรียนและสังคมโดยรวมในระดับใด

วิชัย วงษ์ใหญ่ (2554, หน้า 95) ได้อธิบายความหมายของหลักสูตรไว้ว่า คำว่า หลักสูตร (Curriculum) มีรากศัพท์มาจากภาษาละตินว่า Race-Course ซึ่งหมายถึงเส้นทางที่ใช้ในการวิ่งแข่งขัน โดยสะท้อนนัยของการเป็นแนวทางหรือเส้นทางแห่งการพัฒนา ผู้เรียนไปสู่เป้าหมายที่พึงประสงค์ กล่าวคือ หลักสูตรมุ่งหวังให้ผู้เรียนเจริญเติบโตเป็นผู้ใหญ่ที่มีคุณภาพ และสามารถประสบความสำเร็จในการดำรงชีวิตในสังคมแห่งอนาคตได้อย่างเหมาะสม นอกจากนี้ ในความหมายรวมสมัย หลักสูตรยังหมายถึงมวลประสบการณ์ทางการเรียนรู้ที่กำหนดไว้ในรายวิชา กลุ่มวิชา เนื้อหาสาระ ตลอดจนกิจกรรมต่างๆ ที่สถานศึกษาจัดให้แก่ผู้เรียนอย่างมีประสิทธิภาพ

ประสาธ เมืองเฉลิม (2554, หน้า 19) ได้ให้ความหมายของหลักสูตรว่าเป็นเอกสารและแนวทางในการจัดการเรียนรู้ ซึ่งประกอบด้วยองค์ประกอบสำคัญ ได้แก่ วัตถุประสงค์ของหลักสูตร เนื้อหาสาระ การจัดกิจกรรมหรือประสบการณ์การเรียนรู้ ที่มอบให้แก่ผู้เรียน ตลอดจนกระบวนการประเมินผลการเรียนรู้ ทั้งนี้ หลักสูตรดังกล่าวได้รับการกำหนดขึ้นโดยผู้พัฒนาหรือหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง เพื่อใช้เป็นกรอบในการจัดการศึกษาให้เกิดผลลัพธ์ตามเป้าหมายที่กำหนด

ชีวันนัท คนองมาก (2562, หน้า 15) ได้สังเคราะห์ความหมายของหลักสูตรจากแนวคิดของนักวิชาการหลายท่าน โดยสรุปว่า หลักสูตร หมายถึง ประสบการณ์ทั้งมวลที่สถานศึกษาจัดขึ้นให้แก่ผู้เรียน ซึ่งมีลักษณะเป็นโครงการหรือแผนที่กำหนดแนวทางในการจัดการศึกษาอย่างเป็นระบบ เพื่อมุ่งพัฒนาผู้เรียนไปสู่เป้าหมายที่พึงประสงค์ ทั้งนี้ การออกแบบหลักสูตรต้องสอดคล้องกับความต้องการของผู้เรียน บริบทของท้องถิ่น และทิศทางการพัฒนาของประเทศ

อรัญ บุตรนา (2565, หน้า 14) ให้ความหมายของหลักสูตรว่าเป็นเอกสารที่จัดทำขึ้นเพื่อใช้เป็นแนวทางหรือแบบแผนในการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ ให้บรรลุตามเป้าหมายที่กำหนด โดยประกอบด้วยองค์ประกอบสำคัญ ได้แก่ จุดมุ่งหมายของการเรียนรู้ เนื้อหาสาระ และกิจกรรมหรือประสบการณ์การเรียนรู้ ทั้งนี้ การออกแบบหลักสูตรควรสอดคล้องกับปัญหาและความต้องการของผู้เรียน เพื่อส่งเสริมให้ผู้เรียนได้รับการพัฒนาอย่างเต็มศักยภาพตามความแตกต่างระหว่างบุคคล

พิศาล เครือลิต (2565, หน้า 49) ได้สังเคราะห์ความหมายของหลักสูตรจากแนวคิดของนักวิชาการทั้งในและต่างประเทศ โดยสรุปว่า หลักสูตรเป็นมวลประสบการณ์หลักในการจัดการเรียนรู้ให้แก่ผู้เรียน เพื่อมุ่งให้บรรลุเป้าหมายทางการศึกษา ทั้งนี้ หลักสูตรยังสะท้อนคุณลักษณะของผู้เรียนที่สังคมคาดหวัง อันเป็นกรอบสำคัญในการพัฒนาผู้เรียนให้สอดคล้องกับบริบทของสังคม

คิระลักษณ์ มหาชัย และเอกราช โสยิตพิมานเวช (2565, หน้า 172) ให้ความหมายว่า หลักสูตร คือ มวลประสบการณ์ที่สถานศึกษาออกแบบขึ้นโดยมีจุดมุ่งหมาย เพื่อให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้และเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมตามคุณลักษณะที่พึงประสงค์ ความหมายดังกล่าวครอบคลุมทั้งเนื้อหาสาระ กิจกรรม วิธีการจัดการเรียนรู้ และการวัด ประเมินผล สะท้อนให้เห็นว่าหลักสูตรมีลักษณะเป็นกระบวนการเชิงบูรณาการ มิใช่เพียง รายการหัวข้อเนื้อหา

Tyler (1949, p. 79) ให้ความหมายของหลักสูตรว่า หลักสูตรเป็นสิ่งที่ เด็กจะต้องเรียนรู้ทั้งหมด โดยมีโรงเรียนเป็นผู้วางแผนและกำกับเพื่อให้บรรลุถึงจุดหมาย ของการศึกษา

Taba (1962, p. 10) ได้ให้ความหมายของหลักสูตรว่า เป็นเอกสาร ที่จัดทำขึ้น เพื่อกำหนดเป้าหมายและวัตถุประสงค์ของการเรียนรู้ เนื้อหาสาระ กิจกรรม หรือประสบการณ์การเรียนรู้ ตลอดจนแนวทางในการประเมินผลการเรียนรู้ของผู้เรียน นอกจากนี้ ยังอธิบายว่าการพัฒนาหลักสูตรเป็นกระบวนการเปลี่ยนแปลงและปรับปรุง หลักสูตรเดิมให้มีประสิทธิภาพยิ่งขึ้น ทั้งในด้านการกำหนดจุดมุ่งหมาย การจัดเนื้อหา การจัดการเรียนการสอน และการวัดและประเมินผล เพื่อให้สามารถบรรลุจุดมุ่งหมายทาง การศึกษาที่กำหนดไว้ใหม่ได้อย่างเหมาะสม

Good (1973, pp. 157–158) ให้ความหมายของหลักสูตรว่า เป็นแผน หรือโครงสร้างของประสบการณ์การเรียนรู้ที่จัดอย่างเป็นระบบ เพื่อให้เกิดผลลัพธ์ทาง การศึกษา โดยเน้นความสัมพันธ์ระหว่างจุดมุ่งหมายและกิจกรรมการเรียนรู้ที่ออกแบบไว้

Saylor, Alexander, & Lewis (1981, p. 86) ขยายความว่า หลักสูตร ครอบคลุมทั้งเป้าหมาย ขอบเขตเนื้อหา วิธีการจัดประสบการณ์ และกระบวนการประเมินผล ซึ่งสะท้อนภาพรวมของระบบการเรียนรู้ทั้งระบบ

Oliva (1992, pp. 8–9) อธิบายความหมายของหลักสูตรโดยแบ่งเป็น 3 แนวทาง ได้แก่ การนิยามโดยยึดจุดประสงค์ ซึ่งมุ่งกำหนดคุณลักษณะของผู้เรียนที่พึง ประสงค์ การนิยามโดยยึดบริบทหรือสภาพแวดล้อม ซึ่งสะท้อนลักษณะของหลักสูตรตาม แนวคิดหรือทิศทางการจัดการศึกษา และการนิยามโดยยึดวิธีดำเนินการหรือยุทธศาสตร์ ซึ่งเน้นกระบวนการและวิธีการจัดการเรียนรู้ โดยสรุป หลักสูตรหมายถึงแผนงาน หรือโครงการที่จัดประสบการณ์การเรียนรู้ให้แก่ผู้เรียนอย่างเป็นระบบ ภายใต้การดำเนินงาน ของสถานศึกษา ซึ่งครอบคลุมทั้งหน่วยการเรียนรู้ รายวิชา และกิจกรรมต่าง ๆ ทั้งในและ นอกชั้นเรียน

จากแนวคิดของนักวิชาการทั้งในและต่างประเทศ สามารถสรุปได้ว่า หลักสูตร หมายถึง แผนหรือกรอบในการจัดประสบการณ์การเรียนรู้ที่สถานศึกษากำหนดขึ้นอย่างเป็นระบบ ครอบคลุมทั้งจุดมุ่งหมาย เนื้อหา กิจกรรมการเรียนรู้ และการประเมินผล เพื่อพัฒนาผู้เรียนให้บรรลุเป้าหมายทางการศึกษาอย่างมีคุณภาพ สอดคล้องกับความต้องการของผู้เรียน บริบทสังคม และการเปลี่ยนแปลงของโลกในปัจจุบัน

2. ความสำคัญของหลักสูตร

หลักสูตรนับเป็นองค์ประกอบสำคัญยิ่งต่อการจัดการเรียนการสอนให้มีประสิทธิภาพ เนื่องจากเป็นกรอบแนวทางในการดำเนินการจัดการเรียนรู้ของผู้สอน และเป็นเครื่องมือในการพัฒนาผู้เรียนให้บรรลุตามเป้าหมายของการศึกษา นักการศึกษาหลายท่านได้กล่าวถึงความสำคัญของหลักสูตรไว้ในหลากหลายมิติ โดย

ธำรง บัวศรี (2542, หน้า 9-10) ได้สรุปความสำคัญของหลักสูตรไว้ 7 ประการ ดังนี้

1. เป็นเอกสารทางราชการที่ใช้เป็นแนวทางให้บุคคลที่เกี่ยวข้องกับการศึกษายึดถือและปฏิบัติให้เป็นไปในทิศทางเดียวกัน
2. เป็นแผนการดำเนินงานของครูในการจัดกิจกรรมการเรียนรู้เพื่อพัฒนาผู้เรียน
3. เป็นมาตรฐานในการจัดการศึกษาระดับต่าง ๆ เพื่อให้เกิดคุณภาพและความเท่าเทียมทางการศึกษา
4. เป็นแนวทางในการส่งเสริมความเจริญงอกงามและพัฒนาการของผู้เรียนให้สอดคล้องกับจุดมุ่งหมายของการศึกษา ทั้งต่อตนเอง ชุมชน และสังคม
5. เป็นเครื่องกำหนดแนวทางในการจัดประสบการณ์การเรียนรู้ที่เหมาะสม เพื่อให้ผู้เรียนได้รับประโยชน์สูงสุด
6. เป็นปัจจัยสำคัญที่กำหนดลักษณะและทิศทางของสังคมในอนาคต อีกทั้งยังเป็นเครื่องชี้วัดความเจริญก้าวหน้าของประเทศ
7. เป็นแผนการดำเนินงานของผู้บริหารสถานศึกษาในการบริหารจัดการศึกษาให้สอดคล้องกับนโยบายและเป้าหมายของการศึกษา

วาริรัตน์ แก้วอุไร (2549, หน้า 21-22) ได้สรุปความสำคัญของหลักสูตรไว้ 9 ประการ ดังนี้

1. หลักสูตรเป็นแผนปฏิบัติงานหรือเครื่องชี้แนวทางของครู โดยกำหนดจุดมุ่งหมาย เนื้อหาสาระ การจัดกิจกรรมการเรียนการสอน และการประเมินผลไว้เป็นแนวทางในการจัดการเรียนรู้
2. หลักสูตรเป็นข้อกำหนดแผนการเรียนการสอนในระดับประเทศ เพื่อมุ่งสู่เป้าหมายตามแผนการศึกษาแห่งชาติ
3. หลักสูตรเป็นเอกสารทางราชการ เป็นข้อบัญญัติของรัฐ หรือเป็นธรรมนูญในการจัดการศึกษา เพื่อให้บุคคลที่เกี่ยวข้องถือปฏิบัติอย่างเป็นเอกภาพ
4. หลักสูตรเป็นเกณฑ์มาตรฐานทางการศึกษา ใช้ควบคุมคุณภาพการจัดการเรียนการสอนในสถานศึกษาระดับต่าง ๆ และเป็นเกณฑ์ในการจัดสรรทรัพยากรทางการศึกษา เช่น งบประมาณ บุคลากร อาคารสถานที่ และวัสดุอุปกรณ์
5. หลักสูตรเป็นแผนการดำเนินงานของผู้บริหารสถานศึกษา ในการอำนวยความสะดวก ควบคุม กำกับ และติดตามการจัดการศึกษาให้เป็นไปตามนโยบายของรัฐ
6. หลักสูตรกำหนดแนวทางในการส่งเสริมความเจริญงอกงาม และพัฒนาการของผู้เรียนให้บรรลุตามจุดมุ่งหมายของการศึกษา
7. หลักสูตรเป็นตัวกำหนดลักษณะและทิศทางของสังคมในอนาคตว่าจะพัฒนาไปในรูปแบบใด
8. หลักสูตรกำหนดแนวทางในการพัฒนาความรู้ ทักษะ ความสามารถ และพฤติกรรมที่พึงประสงค์ของผู้เรียน ซึ่งเป็นกำลังสำคัญในการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมของประเทศ
9. หลักสูตรเป็นตัวบ่งชี้ความเจริญก้าวหน้าของประเทศ เนื่องจากการศึกษาถือเป็นเครื่องมือสำคัญในการพัฒนาคน หากประเทศใดมีหลักสูตรที่เหมาะสม ทันสมัย และมีประสิทธิภาพ ย่อมสามารถพัฒนากำลังคนที่มีคุณภาพได้

ชวลิต ชูกำแหง (2551, หน้า 29) ได้สรุปความสำคัญของหลักสูตรไว้

4 ประการ ดังนี้

1. หลักสูตรเปรียบเสมือนแม่พิมพ์ในการพัฒนาประชากรของประเทศ โดยเป็นตัวกำหนดคุณลักษณะของผู้ที่สำเร็จการศึกษาในแต่ละระดับให้เป็นไปตามมาตรฐานที่กำหนด
2. หลักสูตรเป็นมาตรฐานของการจัดการศึกษา ซึ่งผู้มีส่วนเกี่ยวข้องทุกฝ่าย เช่น ผู้บริหาร ครู ผู้ปกครอง และหน่วยงานทางการศึกษา สามารถใช้เป็นเครื่องมือในการกำกับ ติดตาม และประเมินผลการจัดการศึกษาได้
3. หลักสูตรเป็นแนวทางในการจัดการเรียนการสอนของครู โดยกำหนดคุณลักษณะของผู้เรียนในระดับมาตรฐานเดียวกัน ทั้งนี้ครูสามารถออกแบบกิจกรรมการเรียนรู้ที่หลากหลายให้สอดคล้องและบรรลุตามเป้าหมายของหลักสูตร
4. หลักสูตรเป็นเครื่องกำหนดแนวทางด้านความรู้และการจัดประสบการณ์การเรียนรู้ของผู้เรียนในแต่ละระดับการศึกษา ซึ่งมีความแตกต่างกันตามช่วงวัย อีกทั้งยังสะท้อนวิสัยทัศน์ทางการศึกษา และสามารถใช้เป็นเครื่องชี้ทิศทางหรือคาดการณ์แนวโน้มของการศึกษาของชาติในอนาคตได้

ประสาธน์ เมืองเฉลิม (2554, หน้า 20) ได้สรุปความสำคัญของหลักสูตรไว้ 8 ประการ ดังนี้

1. หลักสูตรเปรียบเสมือนแม่พิมพ์ของคนในชาติ โดยเป็นตัวกำหนดและสะท้อนคุณลักษณะของผู้ที่สำเร็จการศึกษาในแต่ละระดับให้เป็นไปตามมาตรฐานที่กำหนด
2. หลักสูตรเป็นมาตรฐานของการศึกษา ซึ่งหากหลักสูตรมีประสิทธิภาพ ย่อมสะท้อนถึงคุณภาพของการจัดการศึกษาที่มีประสิทธิภาพเช่นเดียวกัน
3. หลักสูตรเป็นแนวทางในการจัดการศึกษา โดยผู้ที่มีส่วนเกี่ยวข้องทุกระดับสามารถใช้เป็นเครื่องมือในการกำกับ ดูแล และติดตามผลการจัดการศึกษา
5. หลักสูตรเป็นแนวปฏิบัติในการจัดการเรียนการสอน โดยกำหนดคุณลักษณะของผู้เรียนให้เป็นไปตามมาตรฐานเดียวกัน ทั้งนี้ผู้สอนสามารถออกแบบและจัดกิจกรรมการเรียนรู้ที่หลากหลายเพื่อให้บรรลุตามจุดมุ่งหมายของหลักสูตร

6. หลักสูตรเป็นเครื่องกำหนดทิศทางการศึกษาและสามารถคาดการณ์อนาคตของชาติได้ โดยอาศัยวิสัยทัศน์และกรอบเนื้อหาที่สอดคล้องกับการเปลี่ยนแปลงของสังคม

7. หลักสูตรมีบทบาทสำคัญต่อการพัฒนาทรัพยากรบุคคลของชาติ โดยกำหนดกรอบคุณลักษณะอันพึงประสงค์ให้สอดคล้องกับความต้องการของสังคม

8. หลักสูตรเป็นรากฐานในการพัฒนาคุณภาพของคนในชาติ ส่งเสริมความเจริญของงานทั้งด้านร่างกาย อารมณ์ สังคม และสติปัญญา

9. หลักสูตรช่วยวางรากฐานทางความคิดให้สอดคล้องกับกระแสการเปลี่ยนแปลงของสังคม เพื่อให้บุคคลสามารถดำรงตนเป็นสมาชิกที่ดีและอยู่ร่วมกับผู้อื่นได้อย่างมีความสุข

พิศาล เครือลิต (2565, หน้า 52) ได้สรุปความสำคัญของหลักสูตรไว้ 6 ประการ ดังนี้

1. หลักสูตรเป็นเอกสารทางราชการที่รัฐบาลกำหนดขึ้น เพื่อเป็นแนวทางให้บุคคลที่เกี่ยวข้องกับการจัดการศึกษาใช้ยึดถือและปฏิบัติให้เป็นไปในทิศทางเดียวกัน

2. หลักสูตรเป็นแนวทางและเกณฑ์มาตรฐานสำหรับการจัดการศึกษาและการจัดการเรียนรู้ในสถานศึกษาระดับต่าง ๆ ให้บรรลุตามมาตรฐานที่กำหนด

3. หลักสูตรเป็นแผนการดำเนินงานของผู้บริหารการศึกษา และเป็นเครื่องชี้แนวทางของครูผู้สอนในการนำไปใช้จัดการเรียนรู้ให้มีคุณภาพ

4. หลักสูตรเป็นสิ่งที่บ่งชี้ถึงความเจริญก้าวหน้าของประเทศ และเป็นตัวกำหนดลักษณะและรูปแบบของสังคมในอนาคต

5. หลักสูตรเป็นเครื่องกำหนดแนวทางในการส่งเสริมความเจริญของงานและพัฒนาการของผู้เรียนให้บรรลุตามจุดหมายของการศึกษา

6. หลักสูตรเป็นตัวกำหนดคุณลักษณะของผู้เรียนให้มีคุณภาพ และได้มาตรฐานเดียวกัน อันเป็นผลจากการจัดการศึกษาที่นำหลักสูตรไปใช้ในการปฏิบัติอย่างมีประสิทธิภาพ

อรรณ บุตระนา (2565, หน้า 17) ได้สรุปว่า หลักสูตรเป็นเครื่องมือสำคัญในการพัฒนาการศึกษา โดยทำหน้าที่เป็นแนวทางในการพัฒนาผู้เรียนให้บรรลุตามจุดหมายที่กำหนดไว้ อีกทั้งยังเป็นหัวใจสำคัญของการจัดการศึกษา เนื่องจากช่วยส่งเสริมให้ผู้เรียนมีความรู้ ความสามารถ และสามารถดำรงชีวิตอยู่ในสังคมได้อย่างมีความสุข

จากการศึกษาความคิดเห็นของนักวิชาการหลายท่าน สามารถสรุปได้ว่า หลักสูตรเป็นหัวใจสำคัญของการจัดการศึกษา ทำหน้าที่เป็นกรอบแนวทาง มาตรฐาน และเครื่องมือในการจัดการเรียนรู้ให้เป็นไปอย่างมีระบบและมีประสิทธิภาพ ครอบคลุมตั้งแต่ การกำหนดจุดมุ่งหมาย เนื้อหา กิจกรรมการเรียนรู้ และการวัดประเมินผล อีกทั้งยังเป็น กลไกในการกำกับและพัฒนาคุณภาพการศึกษา นอกจากนี้ หลักสูตรยังมีบทบาทสำคัญ ในการพัฒนาผู้เรียนให้มีความรู้ ทักษะ และคุณลักษณะที่พึงประสงค์ อันเป็นพื้นฐาน ของการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์และความเจริญก้าวหน้าของประเทศ ดังนั้น หลักสูตร จึงเป็นกลไกสำคัญในการขับเคลื่อนการศึกษา ที่ต้องได้รับการพัฒนาให้สอดคล้องกับบริบท และการเปลี่ยนแปลงของสังคม

3. รูปแบบของหลักสูตร

หลักสูตรสามารถออกแบบได้หลากหลายรูปแบบตามแนวคิดทางการศึกษา จุดมุ่งหมายของการเรียนรู้ และบริบทของผู้เรียนและสังคม โดยแต่ละรูปแบบมีลักษณะ เฉพาะที่แตกต่างกัน ทั้งในด้านการจัดโครงสร้างเนื้อหา การบูรณาการความรู้ และการจัด ประสพการณ์การเรียนรู้ให้กับผู้เรียน การเลือกใช้รูปแบบของหลักสูตรจึงควรพิจารณาให้ สอดคล้องกับเป้าหมายของการศึกษาและความต้องการของผู้เรียน เพื่อให้เกิดประสิทธิภาพ สูงสุดในการพัฒนาผู้เรียนในทุกมิติ

สมันท์ ธาตุทอง (2550, หน้า 12) ได้รวบรวมลักษณะของหลักสูตร รูปแบบต่าง ๆ ไว้ ดังนี้

1. หลักสูตรรายวิชา (Subject Curriculum) เป็นหลักสูตรที่เน้นเนื้อหา ความรู้เป็นสำคัญ โดยมุ่งให้ผู้เรียนได้รับความรู้ตามเนื้อหาสาระ เช่น ความคิดรวบยอด ทักษะ และหลักเกณฑ์ต่าง ๆ อย่างเป็นระบบ ผู้เรียนทุกคนเรียนรู้เนื้อหาเดียวกันโดยไม่ คำนึงถึงความแตกต่างระหว่างบุคคล และเน้นการถ่ายทอดความรู้มากกว่าการนำไปใช้ใน ชีวิตจริง

2. หลักสูตรรวมวิชา (Broad Field Curriculum) เป็นหลักสูตรที่รวม วิชาที่มีเนื้อหาสาระใกล้เคียงกันไว้ในหมวดวิชาเดียวกัน เพื่อให้เกิดความเชื่อมโยงของความรู้ เช่น การรวมภาษาไทยกับภาษาต่างประเทศ หรือการรวมเนื้อหาที่เกี่ยวข้องกันในหมวดเดียว

3. หลักสูตรแกนวิชา (Core Curriculum) เป็นหลักสูตรที่บูรณาการ เนื้อหาสาระจากหลายวิชา โดยเน้นการแก้ปัญหาในชีวิตจริง ทั้งในระดับบุคคลและสังคม จัดการเรียนรู้เป็นหน่วย (Unit) โดยครูทำหน้าที่เป็นผู้อำนวยความสะดวกและให้คำปรึกษา

4. หลักสูตรสัมพันธ์วิชา (Correlated Curriculum) เป็นหลักสูตรที่เชื่อมโยงเนื้อหาของวิชาต่าง ๆ ที่มีความสัมพันธ์กัน เพื่อให้ผู้เรียนเห็นความต่อเนื่องและความเชื่อมโยงของความรู้ เช่น การเชื่อมโยงระหว่างวรรณคดีกับประวัติศาสตร์ หรือคณิตศาสตร์กับวิทยาศาสตร์

5. หลักสูตรประสบการณ์ (Experience Curriculum) หรือหลักสูตรที่ยึดผู้เรียนเป็นสำคัญ (Child-Centered Curriculum) เป็นหลักสูตรที่จัดประสบการณ์การเรียนรู้โดยคำนึงถึงความต้องการ ความสนใจ และความแตกต่างของผู้เรียน มุ่งเน้นการเรียนรู้ผ่านการลงมือปฏิบัติ การแก้ปัญหา และการนำไปใช้ในชีวิตจริง

6. หลักสูตรบูรณาการ (Integrated Curriculum) เป็นหลักสูตรที่นำเนื้อหาและประสบการณ์การเรียนรู้จากหลายวิชามารวมกันเข้าด้วยกันอย่างเป็นระบบ เพื่อให้ผู้เรียนเกิดความเข้าใจอย่างเชื่อมโยงและสามารถนำไปประยุกต์ใช้ในชีวิตประจำวันได้อย่างมีประสิทธิภาพ

สุเทพ อ่วมเจริญ (2557, หน้า 49-53) ได้สรุปแนวทางในการออกแบบหลักสูตรไว้ 9 รูปแบบ ดังนี้

1. หลักสูตรรายวิชา (Subject Curriculum) เป็นรูปแบบหลักสูตรดั้งเดิมที่เน้นเนื้อหาสาระของแต่ละวิชา เพื่อให้ผู้เรียนมีความรู้ความเข้าใจในเนื้อหาอย่างเป็นระบบ

2. หลักสูตรสหสัมพันธ์ (Correlated Curriculum) เป็นการเชื่อมโยงเนื้อหาของวิชาที่มีความสัมพันธ์กัน เพื่อแสดงความเชื่อมโยงระหว่างวิชา โดยยังคงขอบเขตของแต่ละวิชาไว้

3. หลักสูตรผสมผสาน (Fused Curriculum) เป็นการรวมเนื้อหา of หลายวิชาเข้าด้วยกันเป็นวิชาเดียว โดยยังคงสาระสำคัญของแต่ละวิชาไว้

4. หลักสูตรหมวดวิชา (Broad Field Curriculum) เป็นการจัดกลุ่มวิชาที่มีความเกี่ยวข้องกันเข้าด้วยกันในลักษณะหมวดวิชา เพื่อให้เกิดการเรียนรู้แบบบูรณาการมากขึ้น

5. หลักสูตรวิชาแกน (Core Curriculum) เป็นหลักสูตรที่มีวิชาหลักเป็นแกน และเชื่อมโยงกับวิชาอื่น โดยเน้นการพัฒนาผู้เรียนด้านสังคมและการแก้ปัญหา

6. หลักสูตรที่เน้นทักษะกระบวนการ (Process Skills Curriculum) เป็นหลักสูตรที่มุ่งพัฒนาทักษะกระบวนการคิด การแก้ปัญหา และการปฏิบัติของผู้เรียน

7. หลักสูตรฐานสมรรถนะ (Competency-based Curriculum)

เป็นหลักสูตรที่เชื่อมโยงระหว่างจุดมุ่งหมาย กิจกรรมการเรียนรู้ และความสามารถในการปฏิบัติของผู้เรียนอย่างชัดเจน

8. หลักสูตรที่เน้นกิจกรรมและปัญหาสังคม (Social Activities and Problem Curriculum)

เป็นหลักสูตรที่เน้นการเรียนรู้ผ่านกิจกรรมและสถานการณ์ปัญหาทางสังคม เพื่อพัฒนาการคิดและการแก้ปัญหา

9. หลักสูตรที่เน้นความต้องการและความสนใจของผู้เรียน

(Individual Needs and Interest Curriculum) เป็นหลักสูตรที่มุ่งตอบสนองความแตกต่างระหว่างบุคคล โดยเน้นความสนใจ ความต้องการ และประสบการณ์ของผู้เรียนเป็นสำคัญ

ชีวานันท์ คนองมาก (2562, หน้า 20-21) ได้สรุปว่า รูปแบบของหลักสูตร มี 6 รูปแบบ ได้แก่

1. หลักสูตรรายวิชา (Subject Curriculum หรือ Subject-Centered Curriculum)
2. หลักสูตรรวมวิชา (Broad Field Curriculum)
3. หลักสูตรแกนวิชา (Core Curriculum)
4. หลักสูตรสัมพันธ์วิชา (Correlated Curriculum)
5. หลักสูตรประสบการณ์ (Experience Curriculum)
6. หลักสูตรบูรณาการ (Integrated Curriculum)

พิศาล เครือลิต (2565, หน้า 68-69) กล่าวว่า รูปแบบของหลักสูตรมีความหลากหลายแตกต่างกันไปตามแนวคิดทางการศึกษา โดยบางรูปแบบมีความสัมพันธ์หรือใกล้เคียงกัน ขณะที่บางรูปแบบถูกพัฒนาขึ้นเพื่อแก้ไขข้อจำกัดของรูปแบบเดิม นอกจากนี้ในการพัฒนาหลักสูตรอาจมีการผสมผสานหลายรูปแบบเข้าด้วยกัน ทั้งนี้ขึ้นอยู่กับพื้นฐานทางปรัชญาและความเชื่อของผู้ที่มีส่วนเกี่ยวข้องในการพัฒนาหลักสูตรเป็นสำคัญ จากการศึกษาศาสนาสามารถสรุปรูปแบบของหลักสูตรได้ 9 รูปแบบ ได้แก่

1. หลักสูตรแกน (Core Curriculum)
2. หลักสูตรรายวิชา (Subject Curriculum)
3. หลักสูตรรายบุคคล (Individualized Curriculum)
4. หลักสูตรหมวดวิชา (Broad Field Curriculum)

5. หลักสูตรกิจกรรมและปัญหาสังคม (Social Activities and Problem Curriculum)
6. หลักสูตรเพื่อชีวิตและสังคม (Social Process and Life Function Curriculum)
7. หลักสูตรที่เน้นทักษะกระบวนการ (Process Skills Curriculum)
8. หลักสูตรฐานสมรรถนะ (Competency-Based Curriculum)
9. หลักสูตรบูรณาการ (Integrated Curriculum)

จากการศึกษารูปแบบของหลักสูตรตามแนวคิดของนักวิชาการหลายท่าน สามารถสรุปได้ว่า หลักสูตรมีความหลากหลายรูปแบบตามแนวคิดทางการศึกษา โดยแต่ละรูปแบบมีลักษณะเฉพาะที่แตกต่างกัน ทั้งในด้านการจัดโครงสร้างเนื้อหา การบูรณาการความรู้ และการจัดประสบการณ์การเรียนรู้ให้สอดคล้องกับผู้เรียนและบริบทของสังคม อย่างไรก็ตาม รูปแบบของหลักสูตรมิได้มีลักษณะตายตัว แต่สามารถปรับใช้หรือผสมผสานหลายรูปแบบเข้าด้วยกันได้ตามความเหมาะสม ทั้งนี้เพื่อให้เกิดประสิทธิภาพสูงสุดในการพัฒนาผู้เรียนให้มีความรู้ ทักษะ และคุณลักษณะที่พึงประสงค์อย่างรอบด้าน

4. การพัฒนาหลักสูตร

การพัฒนาหลักสูตรเป็นกระบวนการสำคัญยิ่งในการจัดการศึกษา เนื่องจากเป็นกลไกหลักที่ใช้ในการยกระดับคุณภาพของผู้เรียนและการจัดการเรียนรู้ โดยการพัฒนาหลักสูตรสามารถดำเนินการได้ 2 ลักษณะ ได้แก่ (1) การปรับปรุงหลักสูตรเดิมให้มีความเหมาะสมและมีประสิทธิภาพยิ่งขึ้น และ (2) การพัฒนาหลักสูตรใหม่ในกรณีที่ยังไม่มีหลักสูตรเดิมรองรับ ทั้งนี้ การพัฒนาหลักสูตรจำเป็นต้องดำเนินการอย่างเป็นระบบ มีหลักการ และมีความต่อเนื่อง โดยอาศัยความร่วมมือจากผู้มีส่วนเกี่ยวข้องทุกภาคส่วน รวมถึงการมีส่วนร่วมของผู้เชี่ยวชาญ เพื่อให้หลักสูตรมีความสมบูรณ์ สอดคล้องกับบริบท และสามารถนำไปใช้ได้อย่างมีประสิทธิภาพ ในการวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยได้ศึกษาหลักการและแนวคิดเกี่ยวกับการพัฒนาหลักสูตร เพื่อใช้เป็นกรอบแนวคิดในการพัฒนาหลักสูตร รายวิชาเพิ่มเติม เรื่อง ผลิตภัณฑ์ดอกไม้จากไม้ไผ่ ตามแนวคิดการเรียนรู้โดยใช้ชุมชนเป็นฐาน โดยมีรายละเอียดดังต่อไปนี้

4.1 ความหมายของการพัฒนาหลักสูตร

นักการศึกษาทั้งในประเทศและต่างประเทศได้ให้ความหมายของการพัฒนาหลักสูตรไว้ในลักษณะที่สอดคล้องกัน โดยเน้นถึงความเป็นกระบวนการ ที่มีระบบและองค์ประกอบที่เชื่อมโยงกันอย่างเป็นองค์รวม

วิชัย วงษ์ใหญ่ (2538, หน้า 10) ได้ให้ความหมายของการพัฒนาหลักสูตรว่า เป็นกระบวนการวางแผนและออกแบบการจัดการเรียนรู้เพื่อให้ผู้เรียนบรรลุตามจุดมุ่งหมายที่กำหนด โดยครอบคลุมการกำหนดจุดมุ่งหมาย เนื้อหาสาระ การจัดทำและปรับปรุงสื่อการเรียนรู้ เช่น ตำรา แบบเรียน และคู่มือครู ตลอดจนการวัดและประเมินผล การปรับปรุงแก้ไขหลักสูตร การพัฒนาครูผู้ใช้หลักสูตร รวมถึงการบริหารและการให้บริการด้านหลักสูตรอย่างเป็นระบบ

สุนีย์ ภูพันธ์ (2546, หน้า 159-160) ได้เสนอแนวทางในการพัฒนาหลักสูตรว่า การพัฒนาหลักสูตรจำเป็นต้องดำเนินการอย่างเป็นระบบและมีประสิทธิภาพ โดยมีองค์ประกอบสำคัญ ได้แก่ การมีผู้เชี่ยวชาญและบุคลากรที่มีความรู้ความสามารถด้านการพัฒนาหลักสูตร การได้รับความร่วมมือจากผู้มีส่วนเกี่ยวข้องทุกฝ่าย ตลอดจนการดำเนินงานอย่างเป็นขั้นตอนตั้งแต่การกำหนดจุดมุ่งหมาย การวางแผน การพัฒนา ไปจนถึงการประเมินผล นอกจากนี้ การพัฒนาหลักสูตรยังครอบคลุมถึงการจัดทำเอกสารหลักสูตร การพัฒนาเนื้อหาสาระ การทดลองใช้หลักสูตร และการนำไปใช้จริงในการจัดการเรียนการสอน รวมทั้งการพัฒนาครูผู้สอนให้มีความรู้ความเข้าใจ และสามารถจัดการเรียนรู้ตามแนวทางของหลักสูตรใหม่ได้อย่างมีประสิทธิภาพ

ชีวานันท์ คนองมาก (2562, หน้า 24) อธิบายสรุป การพัฒนาหลักสูตรหมายถึง กระบวนการปรับปรุงและเปลี่ยนแปลงหลักสูตรให้มีประสิทธิภาพยิ่งขึ้น โดยเริ่มตั้งแต่การกำหนดจุดมุ่งหมายของหลักสูตร การดำเนินการพัฒนาอย่างเป็นขั้นตอน จนถึงการประเมินผลการใช้หลักสูตร ทั้งนี้ การพัฒนาหลักสูตรจำเป็นต้องอาศัยความร่วมมือจากผู้มีส่วนเกี่ยวข้องทุกฝ่าย เพื่อให้ได้หลักสูตรที่มีคุณภาพและเกิดประโยชน์สูงสุดต่อผู้เรียน

Taba (1962, p. 454) ได้ให้ความหมายของการพัฒนาหลักสูตรว่า เป็นกระบวนการเปลี่ยนแปลงและปรับปรุงหลักสูตรเดิมให้มีประสิทธิภาพยิ่งขึ้น ทั้งในด้านการกำหนดจุดมุ่งหมาย การจัดเนื้อหาวิชา การจัดการเรียนการสอน ตลอดจนการวัดและประเมินผล เพื่อให้บรรลุตามจุดมุ่งหมายใหม่ที่กำหนดไว้ โดยการเปลี่ยนแปลงอาจเกิดขึ้นทั้งระบบหรือบางส่วน ทั้งนี้ การเปลี่ยนแปลงหลักสูตรย่อมส่งผลต่อผู้มีส่วนเกี่ยวข้องทุกฝ่าย

Good (1973, pp. 157–158) อธิบายว่า การพัฒนาหลักสูตรสามารถเกิดขึ้นได้ 2 ลักษณะ คือ การปรับปรุงหลักสูตรและการเปลี่ยนแปลงหลักสูตร โดยการปรับปรุงเป็นการพัฒนาเพื่อให้เหมาะสมกับบริบทของสถานศึกษาและการจัดการเรียนการสอน ส่วนการเปลี่ยนแปลงเป็นการแก้ไขหลักสูตรให้แตกต่างไปจากเดิมอย่างชัดเจน

Saylor & Alexander (1974, p. 7) ได้ให้ความหมายของการพัฒนาหลักสูตรว่า เป็นกระบวนการปรับปรุงหลักสูตรเดิมให้ดีขึ้น หรือการพัฒนาหลักสูตรใหม่ที่ไม่เคยมีมาก่อน รวมถึงการจัดทำเอกสารและสื่อประกอบหลักสูตรสำหรับผู้เรียนและผู้สอน

จากการศึกษาความหมายของการพัฒนาหลักสูตรจากนักการศึกษาทั้งในประเทศและต่างประเทศ สามารถสรุปได้ว่า การพัฒนาหลักสูตรเป็นกระบวนการที่มีลักษณะเป็นระบบและต่อเนื่อง ครอบคลุมตั้งแต่การกำหนดจุดมุ่งหมาย การวางแผน การจัดเนื้อหาสาระ การออกแบบการจัดการเรียนรู้ การพัฒนาและปรับปรุงสื่อ ตลอดจนการวัดและประเมินผล โดยมีเป้าหมายเพื่อปรับปรุงหรือพัฒนาหลักสูตรให้มีประสิทธิภาพยิ่งขึ้นและสอดคล้องกับบริบทของผู้เรียนและสังคม ทั้งนี้ การพัฒนาหลักสูตรอาจดำเนินการได้ทั้งในลักษณะของการปรับปรุงหลักสูตรเดิมหรือการพัฒนาหลักสูตรใหม่ และจำเป็นต้องอาศัยความร่วมมือจากผู้มีส่วนเกี่ยวข้องทุกฝ่าย เพื่อให้ได้หลักสูตรที่มีคุณภาพสามารถนำไปใช้ได้จริง และเกิดประโยชน์สูงสุดต่อผู้เรียน

4.2 หลักการของการพัฒนาหลักสูตร

การพัฒนาหลักสูตร เป็นกระบวนการที่สลับซับซ้อนและเกี่ยวข้องกับคนส่วนมาก จึงต้องมีการวางแผนอย่างรอบคอบด้วยการศึกษาข้อมูล และความจำเป็นพื้นฐานของการพัฒนาหลักสูตรในหลาย ๆ ด้าน โดยเฉพาะอย่างยิ่งข้อมูลที่เกี่ยวข้องกับตัวผู้เรียน (หมายถึง สภาพของบ้าน ครอบครัว ชุมชน) เกี่ยวข้องกับสังคมและเกี่ยวข้องกับการเรียนรู้ข้อมูลและความจำเป็นเหล่านี้จะเป็น พื้นฐานเบื้องต้นในการกำหนดจุดมุ่งหมายของหลักสูตรการเลือกเนื้อหาวิชาและประสบการณ์การเรียนรู้เพื่อช่วยให้ผู้เรียนมีพัฒนาการตามจุดมุ่งหมายของหลักสูตรพื้นฐาน

มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมมาธิราช (2545, หน้า 55) ได้เสนอหลักการในการพัฒนาหลักสูตรเพื่อให้บรรลุตามจุดมุ่งหมาย ดังนี้

1. การพัฒนาหลักสูตรควรดำเนินการอย่างเป็นระบบ โดยมีการวางแผนและลำดับขั้นตอนที่ต่อเนื่อง ตั้งแต่การวิเคราะห์หลักสูตร การกำหนดจุดมุ่งหมาย ไปจนถึงการดำเนินงานในองค์ประกอบต่าง ๆ ของหลักสูตรอย่างเป็นขั้นตอน
2. หลักสูตรที่พัฒนาขึ้นใหม่ควรมีประสิทธิภาพสูงกว่าหลักสูตรเดิม ทั้งในด้านเนื้อหาสาระ กระบวนการจัดการเรียนรู้ และผลลัพธ์ที่เกิดกับผู้เรียน
3. การพัฒนาหลักสูตรจำเป็นต้องให้ความสำคัญกับการพัฒนาครูผู้สอน โดยการจัดฝึกอบรมครูประจำการให้มีความรู้ ความเข้าใจในหลักสูตรใหม่ และสามารถนำหลักสูตรไปใช้ในการจัดการเรียนการสอนได้อย่างมีประสิทธิภาพ
4. การพัฒนาหลักสูตรควรมุ่งเน้นการพัฒนาผู้เรียน ทั้งด้านจิตใจ เจตคติ ความรู้ และทักษะ เพื่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมไปในทางที่ดี มีสุขนิสัยในการทำงาน และสามารถดำรงชีวิตร่วมกับผู้อื่นได้อย่างเหมาะสม
5. การพัฒนาหลักสูตรต้องอาศัยความร่วมมือและการประสานงานจากผู้ที่เกี่ยวข้องทุกฝ่าย เนื่องจากเป็นกระบวนการที่มีความซับซ้อน โดยการกำหนดบทบาทหน้าที่ของแต่ละฝ่ายอย่างชัดเจนจะช่วยให้การดำเนินงานบรรลุผลตามที่กำหนดไว้

บุญเลี้ยง ทุมทอง (2553, หน้า 167-168) ได้สรุปหลักการในการพัฒนาหลักสูตรเพื่อให้บรรลุตามจุดมุ่งหมาย ดังนี้

1. การพัฒนาหลักสูตรจำเป็นต้องมีผู้นำหรือผู้รับผิดชอบ ที่มีความรู้ ความเชี่ยวชาญ และมีความสามารถด้านการพัฒนาหลักสูตรเป็นอย่างดี
2. การพัฒนาหลักสูตรต้องอาศัยความร่วมมือและการประสานงานจากผู้ที่เกี่ยวข้องทุกฝ่ายและทุกระดับอย่างมีประสิทธิภาพ
3. การพัฒนาหลักสูตรต้องดำเนินการอย่างเป็นระบบ มีระเบียบแบบแผน และมีความต่อเนื่อง ตั้งแต่การกำหนดจุดมุ่งหมาย การวางแผน การดำเนินงาน จนถึงการประเมินผล โดยต้องพิจารณาอย่างรอบคอบว่าจะเริ่มพัฒนาจากส่วนใด เป็นการพัฒนาทั้งระบบหรือเฉพาะบางส่วน และกำหนดแนวทางดำเนินงานในแต่ละขั้นตอนอย่างชัดเจน

4. การพัฒนาหลักสูตรต้องครอบคลุมการสร้างและพัฒนาองค์ประกอบของหลักสูตรอย่างมีประสิทธิภาพ ได้แก่ เอกสารหลักสูตร เนื้อหาสาระ การทดลองใช้หลักสูตร ตลอดจนการนำหลักสูตรไปใช้ในการจัดการเรียนการสอน

5. การพัฒนาหลักสูตรที่มีประสิทธิภาพจำเป็นต้องมีการฝึกอบรมครูผู้สอนให้มีความรู้ ความเข้าใจในหลักสูตรใหม่ รวมทั้งสามารถจัดการเรียนการสอนตามแนวทางของหลักสูตรได้อย่างเหมาะสม

6. การพัฒนาหลักสูตรต้องคำนึงถึงการพัฒนาผู้เรียนในด้านจิตใจและทัศนคติ ควบคู่ไปกับความรู้และทักษะ เพื่อให้เกิดการพัฒนาอย่างสมดุล

ชีวานันท์ คนองมาก (2562, หน้า 73-74) ได้สรุปหลักการในการพัฒนาหลักสูตรเพื่อให้บรรลุตามจุดมุ่งหมายไว้ 5 ประการ ดังนี้

1. การพัฒนาหลักสูตรต้องตอบสนองต่อความต้องการของสังคม ชุมชน และผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย โดยอาศัยความร่วมมือและการยอมรับจากทุกภาคส่วนที่เกี่ยวข้อง

2. การพัฒนาหลักสูตรต้องดำเนินการอย่างเป็นระบบ โดยเริ่มจากการวิเคราะห์ข้อมูลพื้นฐานทางการศึกษา การกำหนดเป้าประสงค์และจุดมุ่งหมายของหลักสูตร การกำหนดกรอบมาตรฐาน การคัดเลือกเนื้อหาสาระที่จำเป็น การจัดประสบการณ์การเรียนรู้ที่หลากหลาย ตลอดจนการประเมินผลและปรับปรุงหลักสูตรอย่างต่อเนื่องให้ทันต่อการเปลี่ยนแปลงของสังคม

3. การพัฒนาหลักสูตรต้องคำนึงถึงผู้เรียนเป็นสำคัญ โดยมุ่งพัฒนาองค์ความรู้ใหม่บนพื้นฐานของประสบการณ์เดิม ส่งเสริมทักษะกระบวนการเรียนรู้ที่หลากหลาย และเสริมสร้างคุณค่าทางจิตใจของผู้เรียน

4. การพัฒนาหลักสูตรที่มีประสิทธิภาพจำเป็นต้องมีการพัฒนาครูผู้สอน โดยจัดฝึกอบรมให้มีความรู้ ความเข้าใจในหลักสูตรใหม่ รวมถึงสามารถใช้เทคนิคและวิธีการจัดการเรียนรู้ที่หลากหลายและเหมาะสมกับผู้เรียนในยุคปัจจุบัน

5. การพัฒนาหลักสูตรต้องมุ่งให้ผลงานด้านหลักสูตรที่พัฒนาขึ้นใหม่มีประสิทธิภาพสูงกว่าหลักสูตรเดิม ทั้งในด้านเนื้อหา กระบวนการ และผลลัพธ์การเรียนรู้ของผู้เรียน

Saylor & Alexander (1974, pp. 8–9) ได้เสนอหลักการสำคัญในการพัฒนาหลักสูตร 3 ประการ ดังนี้

1. การกำหนดเป้าหมายของหลักสูตร โดยต้องพิจารณาและกำหนดจุดมุ่งหมายของหลักสูตรทั้งในภาพรวมและรายองค์ประกอบให้ชัดเจนว่าหลักสูตรมีเป้าหมายเพื่อพัฒนาผู้เรียนในด้านใด
2. การคัดเลือกกิจกรรมการเรียนรู้และสื่อการเรียนการสอน โดยครอบคลุมการเลือกเนื้อหาสาระ กิจกรรมการเรียนรู้ แบบฝึกหัด หัวข้ออภิปราย ตลอดจนกิจกรรมทั้งในและนอกห้องเรียนให้สอดคล้องกับจุดมุ่งหมายของหลักสูตร
3. การจัดระบบการเรียนการสอนและทรัพยากรทางการศึกษา โดยรวมถึงการจัดวัสดุอุปกรณ์ การวางระบบการเรียนการสอน และการทดลองใช้เพื่อให้เหมาะสมกับลักษณะของรายวิชาและระดับชั้นเรียน

Michaelis, Grossman, & Scott (1975, p. 175) ได้เสนอแนวคิดพื้นฐานในการพัฒนาหลักสูตร 5 ประการ ดังนี้

1. พื้นฐานทางประวัติศาสตร์ เพื่อใช้ศึกษาแนวคิดความสำเร็จ และข้อจำกัดของหลักสูตรในอดีต
2. พื้นฐานทางปรัชญา เพื่อกำหนดค่านิยม ความเชื่อ และทิศทางของการจัดการศึกษา
3. พื้นฐานทางสังคม เพื่อสะท้อนบริบททางสังคม วัฒนธรรม และการเปลี่ยนแปลงที่มีผลต่อหลักสูตร
4. พื้นฐานทางจิตวิทยา เพื่ออธิบายพัฒนาการและกระบวนการเรียนรู้ของผู้เรียน
5. พื้นฐานทางสาขาวิชา เพื่อใช้เป็นแหล่งองค์ความรู้ แนวคิด และกระบวนการทางวิชาการในการออกแบบหลักสูตร

Bishop (1985, p. 88) ได้เสนอ “ตัวกำหนดหลัก” ที่มีผลต่อการพัฒนาหลักสูตร 5 ประการ ได้แก่

1. ปรัชญาการศึกษา ซึ่งครอบคลุมจุดมุ่งหมายและแนวคิดทางการศึกษา
2. ทรัพยากรทางการศึกษา เช่น งบประมาณ บุคลากร และวัสดุอุปกรณ์

3. สังคมและวัฒนธรรม รวมถึงภาษาและบริบทของผู้เรียน
4. ความรู้ ซึ่งครอบคลุมเนื้อหาวิชา มโนทัศน์ และ

กระบวนการคิด

5. จิตวิทยา ซึ่งเกี่ยวข้องกับทฤษฎีการเรียนรู้ วิธีการสอน และพัฒนาการของผู้เรียน

จากการศึกษาหลักการพัฒนาหลักสูตรของนักวิชาการทั้งในประเทศและต่างประเทศ สามารถสรุปได้ว่า การพัฒนาหลักสูตรเป็นกระบวนการที่มีความเป็นระบบ และมีความซับซ้อน โดยต้องอาศัยการวางแผนอย่างเป็นขั้นตอน ตั้งแต่การวิเคราะห์ข้อมูลพื้นฐาน การกำหนดจุดมุ่งหมาย การคัดเลือกเนื้อหาและกิจกรรมการเรียนรู้ ตลอดจนการจัดระบบการเรียนการสอนและการประเมินผลอย่างต่อเนื่อง ทั้งนี้ การพัฒนาหลักสูตรที่มีประสิทธิภาพจำเป็นต้องตั้งอยู่บนพื้นฐานสำคัญ ได้แก่ การตอบสนองต่อความต้องการของสังคมและผู้เรียน การยึดผู้เรียนเป็นศูนย์กลาง การบูรณาการองค์ความรู้จากหลายสาขา การพัฒนาครูผู้สอน และการมีส่วนร่วมของผู้มีส่วนเกี่ยวข้องทุกฝ่าย นอกจากนี้ ยังต้องคำนึงถึงปัจจัยพื้นฐานทางปรัชญา สังคม จิตวิทยา และสาขาวิชา ตลอดจนทรัพยากรที่เกี่ยวข้อง เพื่อให้หลักสูตรที่พัฒนาขึ้นมีคุณภาพ เหมาะสมกับบริบท และสามารถนำไปใช้ได้จริง ดังนั้น หลักการพัฒนาหลักสูตรจึงมิได้เป็นเพียงแนวทางเชิงทฤษฎี แต่เป็นกรอบสำคัญในการออกแบบและปรับปรุงหลักสูตรให้มีประสิทธิภาพสูงขึ้น อันจะนำไปสู่การพัฒนาผู้เรียนอย่างรอบด้านและสอดคล้องกับการเปลี่ยนแปลงของสังคมในปัจจุบัน

จะเห็นได้ว่า การพัฒนาหลักสูตรเป็นกระบวนการที่มีระบบและต่อเนื่อง ตั้งแต่การวิเคราะห์ข้อมูล การกำหนดจุดมุ่งหมาย การออกแบบกิจกรรมการเรียนรู้ ไปจนถึงการประเมินและปรับปรุงหลักสูตร โดยต้องยึดผู้เรียนเป็นสำคัญ สอดคล้องกับบริบทของสังคม และอาศัยความร่วมมือจากผู้มีส่วนเกี่ยวข้องทุกฝ่าย ในการวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยได้นำหลักการดังกล่าวมาประยุกต์ใช้ในการพัฒนาหลักสูตรรายวิชาเพิ่มเติม เรื่อง “ผลิตภัณฑ์ดอกไม้จากไม้ไผ่” ตามแนวคิดการเรียนรู้โดยใช้ชุมชนเป็นฐาน (CBL) โดยเน้นการเรียนรู้จากบริบทจริง การลงมือปฏิบัติ และการมีส่วนร่วมของชุมชน ส่งผลให้ผู้เรียนเกิดทั้งความรู้ ทักษะ และความภาคภูมิใจในภูมิปัญญาท้องถิ่น

5. รูปแบบการพัฒนาหลักสูตร

จากการศึกษารูปแบบการพัฒนาหลักสูตร ของนักการศึกษาทั้งไทย และต่างประเทศ ผู้วิจัยได้ศึกษาหลักการและแนวคิดของรูปแบบการพัฒนาหลักสูตร ซึ่งเป็นกระบวนการที่สำคัญจำเป็น ในการพัฒนาหลักสูตรให้เป็นระบบและมีขั้นตอนชัดเจน ของกระบวนการพัฒนา พบว่า รูปแบบการพัฒนาหลักสูตรที่เป็นที่ยอมรับของนักการศึกษา ต่างประเทศและไทย สามารถแบ่งได้เป็น 2 ประเภท ดังนี้

5.1 รูปแบบการพัฒนาหลักสูตรจากแนวคิดของนักการศึกษาไทย

นักวิชาการและนักการศึกษาของไทยได้นำเสนอรูปแบบ ของการพัฒนาหลักสูตร เพื่อใช้เป็นแนวทางในการพัฒนาหลักสูตร ดังนี้

สัจด์ อุทรานันท์ (2532, หน้า 38–34) ได้เสนอรูปแบบ การพัฒนาหลักสูตรเป็นกระบวนการ 7 ขั้นตอน ดังนี้

1. การกำหนดข้อมูลพื้นฐาน เป็นขั้นตอนเริ่มต้นที่สำคัญ โดยวิเคราะห์สภาพปัญหา ความต้องการของผู้เรียนและสังคม เพื่อใช้เป็นข้อมูลในการพัฒนา หลักสูตรให้สอดคล้องกับบริบท
2. การกำหนดจุดมุ่งหมายของหลักสูตร เป็นการกำหนด เป้าหมายของหลักสูตรภายหลังการวิเคราะห์ข้อมูล เพื่อมุ่งแก้ปัญหาและตอบสนอง ความต้องการที่ค้นพบ
3. การคัดเลือกและจัดเนื้อหาสาระ โดยพิจารณา ความเหมาะสม ความจำเป็น และความสอดคล้องกับจุดมุ่งหมายของหลักสูตร
4. การกำหนดวิธีการวัดและประเมินผล เพื่อกำหนดเกณฑ์ และวิธีการประเมินผลให้สอดคล้องกับจุดมุ่งหมายของหลักสูตร
5. การทดลองใช้หลักสูตร เป็นการนำหลักสูตรไปทดลองใช้ เพื่อศึกษาจุดเด่น จุดด้อย และข้อบกพร่องต่าง ๆ
6. การประเมินผลการใช้หลักสูตร เพื่อพิจารณาผล การนำหลักสูตรไปใช้ และตรวจสอบความเหมาะสมในด้านต่าง ๆ
7. การปรับปรุงแก้ไขหลักสูตร โดยนำผลการประเมินมา ปรับปรุงแก้ไขให้มีความสมบูรณ์ก่อนนำไปใช้จริงในสถานศึกษา

วิชัย วงษ์ใหญ่ (2535, หน้า 5-23) เสนอรูปแบบการพัฒนาหลักสูตรแบบครบวงจร (Integrated Curriculum Development Model) ซึ่งประกอบด้วย 3 ระบบที่มีความสัมพันธ์ต่อเนื่องกัน ได้แก่

1. ระบบการร่างหลักสูตร เป็นขั้นตอนการศึกษาข้อมูลพื้นฐานทั้งด้านวิชาการ สังคม วัฒนธรรม และบริบทต่าง ๆ เพื่อนำมากำหนดจุดมุ่งหมาย โครงสร้าง เนื้อหาสาระ และองค์ประกอบของหลักสูตร พร้อมทั้งตรวจสอบคุณภาพและความเป็นไปได้ก่อนนำไปใช้
2. ระบบการนำหลักสูตรไปใช้ เป็นขั้นตอนการดำเนินงานจริง โดยเริ่มจากการขออนุมัติหลักสูตร การวางแผนการใช้หลักสูตร และการจัดการเรียนการสอน ซึ่งรวมถึงการเตรียมความพร้อมของบุคลากร งบประมาณ และการออกแบบกิจกรรมการเรียนรู้ให้สอดคล้องกับหลักสูตร
3. ระบบการประเมินหลักสูตร เป็นขั้นตอนการติดตามและประเมินผลการใช้หลักสูตร โดยครอบคลุมการวางแผนการประเมิน การเก็บรวบรวมข้อมูล การวิเคราะห์ข้อมูล และการรายงานผล เพื่อนำไปสู่การปรับปรุงและพัฒนาหลักสูตรให้มีประสิทธิภาพยิ่งขึ้น

พิศาล เครือลิต (2565, หน้า 83-84) รูปแบบการพัฒนาหลักสูตรเป็นกระบวนการที่ดำเนินการอย่างเป็นระบบ มีการวางแผนและดำเนินงานเป็นขั้นตอน โดยมีขั้นตอนสำคัญ 4 ขั้นตอน ดังนี้

1. การศึกษาข้อมูลพื้นฐาน เป็นการวิเคราะห์สภาพปัญหา ความต้องการของสังคม ชุมชน และผู้เรียน เพื่อใช้เป็นข้อมูลในการกำหนดแนวทางการพัฒนาหลักสูตร
2. การยกร่างหลักสูตร เป็นการกำหนดจุดมุ่งหมาย หลักการ โครงสร้าง เนื้อหาสาระ ผลการเรียนรู้ รวมถึงการออกแบบแผนการจัดการเรียนรู้ สื่อการเรียนรู้ และคู่มือการใช้หลักสูตร
3. การนำหลักสูตรไปใช้ เป็นการดำเนินการจัดการเรียนการสอนตามหลักสูตร โดยมีการเตรียมความพร้อมของผู้สอน การอบรม และการบริหารจัดการหลักสูตรให้เหมาะสม
4. การประเมินและปรับปรุงหลักสูตร เป็นการประเมินผล การใช้หลักสูตร เพื่อนำข้อมูลไปปรับปรุงและพัฒนาหลักสูตรให้มีประสิทธิภาพยิ่งขึ้น

จากการศึกษารูปแบบการพัฒนาหลักสูตรของนักการศึกษาไทย สามารถสรุปได้ว่า การพัฒนาหลักสูตรเป็นกระบวนการที่ดำเนินการอย่างเป็นระบบและเป็นขั้นตอน โดยเริ่มจากการศึกษาข้อมูลพื้นฐาน การกำหนดจุดมุ่งหมาย การออกแบบและยกร่างหลักสูตร การนำหลักสูตรไปใช้ ตลอดจนการประเมินผลและปรับปรุงอย่างต่อเนื่อง แม้แต่ละแนวคิดจะมีรายละเอียดแตกต่างกัน แต่มีสาระสำคัญร่วมกัน คือ การยึดบริบทของผู้เรียนและสังคมเป็นฐาน การดำเนินงานอย่างมีระบบ การมีส่วนร่วมของผู้เกี่ยวข้อง และการพัฒนาหลักสูตรให้มีประสิทธิภาพยิ่งขึ้นอย่างต่อเนื่อง ดังนั้น รูปแบบการพัฒนาหลักสูตรของนักการศึกษาไทยจึงเป็นแนวทางสำคัญที่สามารถนำมาประยุกต์ใช้ในการออกแบบและพัฒนาหลักสูตรให้สอดคล้องกับบริบทและตอบสนองต่อการพัฒนาผู้เรียนได้อย่างมีประสิทธิภาพ

5.2 รูปแบบการพัฒนาหลักสูตรจากแนวคิดของนักการศึกษาต่างประเทศ

Tyler (1949, p. 99) เสนอแนวคิดการพัฒนาหลักสูตรในลักษณะเป็นกระบวนการที่มีเหตุผล โดยตั้งอยู่บนคำถามพื้นฐาน 4 ประการ ซึ่งสามารถสรุปเป็นขั้นตอนสำคัญได้ ดังนี้

1. การกำหนดจุดมุ่งหมายทางการศึกษา เพื่อระบุเป้าหมายที่ต้องการให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้
2. การคัดเลือกประสบการณ์การเรียนรู้ โดยกำหนดกิจกรรมหรือประสบการณ์ที่เหมาะสมเพื่อให้บรรลุจุดมุ่งหมาย
3. การจัดประสบการณ์การเรียนรู้ อย่างเป็นระบบและมีลำดับขั้น เพื่อให้การเรียนการสอนมีประสิทธิภาพ
4. การประเมินผลการเรียนรู้ เพื่อตรวจสอบว่าผู้เรียนบรรลุตามจุดมุ่งหมายที่กำหนดไว้หรือไม่

Taba (1962, pp. 456–459) เสนอรูปแบบการพัฒนาหลักสูตรในลักษณะ จากล่างขึ้นบน (Grassroots Approach) โดยเน้นบทบาทของครูผู้สอนในการพัฒนาหลักสูตร และใช้กระบวนการแบบอุปนัย (Inductive Approach) ซึ่งสามารถสรุปขั้นตอนสำคัญได้ 7 ขั้นตอน ดังนี้

1. การวิเคราะห์ความต้องการ เพื่อศึกษาปัญหาและความจำเป็นของผู้เรียนและสังคม

2. การกำหนดจุดมุ่งหมาย โดยอิงจากผลการวิเคราะห์ความต้องการ
3. การคัดเลือกเนื้อหาสาระ ให้สอดคล้องกับจุดมุ่งหมายและพัฒนาการของผู้เรียน
4. การจัดลำดับเนื้อหาสาระ โดยคำนึงถึงความต่อเนื่องและความเหมาะสม
5. การคัดเลือกประสบการณ์การเรียนรู้ ให้สอดคล้องกับเนื้อหาและจุดมุ่งหมาย
6. การจัดลำดับประสบการณ์การเรียนรู้ อย่างเป็นระบบและต่อเนื่อง
7. การวัดและประเมินผล เพื่อตรวจสอบว่าผู้เรียนบรรลุจุดมุ่งหมายตามที่กำหนดไว้

Oliva (1982, pp. 171-175) เสนอรูปแบบการพัฒนาหลักสูตรที่เชื่อมโยงระหว่างหลักสูตรและการจัดการเรียนการสอนอย่างเป็นระบบ โดยสามารถสรุปเป็นขั้นตอนสำคัญได้ ดังนี้

1. การกำหนดพื้นฐานทางการศึกษา ได้แก่ จุดมุ่งหมายของการศึกษา ปรัชญา และจิตวิทยา โดยอาศัยการวิเคราะห์ความต้องการของสังคมและผู้เรียน
2. การวิเคราะห์ความต้องการ ของชุมชน ผู้เรียน และเนื้อหาวิชาที่จำเป็น
3. การกำหนดเป้าหมายและจุดประสงค์ของหลักสูตร เพื่อเป็นกรอบในการออกแบบหลักสูตรและการเรียนการสอน
4. การออกแบบและจัดโครงสร้างหลักสูตร รวมถึงการกำหนดเป้าหมายและจุดประสงค์การสอนในแต่ละระดับและรายวิชา
5. การเลือกยุทธวิธีการสอนและวิธีการประเมินผล ให้สอดคล้องกับผู้เรียนและจุดมุ่งหมายของหลักสูตร
6. การนำหลักสูตรและการสอนไปใช้ โดยดำเนินการจัดการเรียนการสอนตามแผนที่กำหนด
7. การประเมินผลการเรียนการสอนและหลักสูตร เพื่อนำข้อมูลไปปรับปรุงและพัฒนาหลักสูตรให้มีประสิทธิภาพยิ่งขึ้น

จากแนวคิดของ Tyler, Taba และ Oliva พบว่า การพัฒนาหลักสูตรเป็นกระบวนการที่มีความเป็นระบบ เริ่มจากการกำหนดจุดมุ่งหมายหรือวิเคราะห้ความต้องการ นำไปสู่การออกแบบประสบการณ์การเรียนรู้ การจัดการเรียนการสอน และการประเมินผลเพื่อนำไปปรับปรุงหลักสูตรอย่างต่อเนื่อง แม้แต่ละแนวคิดมีจุดเน้นต่างกัน แต่ล้วนมุ่งพัฒนาหลักสูตรให้มีประสิทธิภาพและตอบสนองต่อผู้เรียนและสังคมได้อย่างเหมาะสม

จากการศึกษารูปแบบการพัฒนาหลักสูตรของนักการศึกษาทั้งไทยและต่างประเทศ พบว่า แม้จะมีความแตกต่างในรายละเอียดและแนวคิด แต่มีสาระสำคัญร่วมกัน คือ การพัฒนาหลักสูตรอย่างเป็นระบบ เริ่มจากการวิเคราะห์ข้อมูลพื้นฐานและความต้องการกำหนดจุดมุ่งหมาย ออกแบบการเรียนรู้ นำไปใช้ และประเมินผลเพื่อปรับปรุงอย่างต่อเนื่อง โดยเน้นผู้เรียนเป็นสำคัญและเชื่อมโยงกับบริบทของสังคมและชุมชน แนวคิดดังกล่าวสอดคล้องกับการวิจัยเรื่อง หลักสูตรรายวิชาเพิ่มเติม “ผลิตภัณฑ์ดอกไม้จากไม้ไผ่” ซึ่งผู้วิจัยได้นำกระบวนการพัฒนาหลักสูตรมาใช้ร่วมกับแนวคิดการเรียนรู้โดยใช้ชุมชนเป็นฐาน (CBL) อย่างเป็นระบบ ตั้งแต่การวิเคราะห์บริบทชุมชน การออกแบบกิจกรรมการเรียนรู้เชิงปฏิบัติ ไปจนถึงการประเมินและปรับปรุงหลักสูตร ส่งผลให้หลักสูตรมีความเหมาะสมและสามารถพัฒนาผู้เรียนได้อย่างมีประสิทธิภาพ

6. การประเมินหลักสูตร

การประเมินหลักสูตรเป็นขั้นตอนสำคัญในกระบวนการพัฒนาหลักสูตร ซึ่งมีบทบาทในการตรวจสอบคุณภาพ ความเหมาะสม และประสิทธิภาพของหลักสูตร เพื่อให้สามารถนำผลไปใช้ในการปรับปรุงและพัฒนาให้ดียิ่งขึ้น โดยการเลือกใช้รูปแบบการประเมินควรสอดคล้องกับลักษณะของหลักสูตรและบริบทการจัดการศึกษา

วาริรัตน์ แก้วอุไร (2549, หน้า 203) อธิบายว่า การประเมินหลักสูตรเป็นการศึกษารวบรวมข้อมูลเกี่ยวกับกระบวนการจัดทำ การนำหลักสูตรไปใช้ และผลที่เกิดขึ้น เพื่อนำมาวิเคราะห์และตัดสินคุณค่าของหลักสูตรโดยเทียบกับเกณฑ์ที่กำหนด

พนัธ ธาตุทอง (2550, หน้า 104) ให้ความหมายว่า การประเมินหลักสูตรเป็นกระบวนการเก็บรวบรวมและวิเคราะห์ข้อมูล เพื่อตัดสินคุณภาพของหลักสูตรและนำผลที่ได้ไปใช้ในการปรับปรุงพัฒนาให้มีประสิทธิภาพยิ่งขึ้น

ไพฑูรย์ สินลารัตน์ (2554, หน้า 46) เห็นว่า การประเมินหลักสูตร เป็นการตรวจสอบสภาพการดำเนินงานของหลักสูตร เพื่อค้นหาจุดเด่นและจุดที่ควรปรับปรุง อันจะนำไปสู่การพัฒนาหลักสูตรให้สมบูรณ์ยิ่งขึ้น

วิชัย วงษ์ใหญ่ (2554, หน้า 123) อธิบายว่า การประเมินหลักสูตร เป็นกระบวนการเก็บรวบรวมและศึกษาข้อมูล เพื่อตรวจสอบคุณภาพของหลักสูตร และตัดสินว่าหลักสูตรมีคุณค่า รวมทั้งสามารถบรรลุเป้าหมายที่กำหนดไว้หรือไม่

ณัฐชุลย์ กงเพชร (2565, หน้า 32) อธิบายว่า การประเมินหลักสูตร เป็นการพิจารณาคุณค่าของหลักสูตรโดยอาศัยข้อมูลจากการวัดในหลายมิติ เพื่อนำมา วิเคราะห์ร่วมกันและตัดสินคุณภาพของหลักสูตรว่ามีความเหมาะสมและมีประสิทธิภาพ เพียงใด โดยการประเมินควรดำเนินการใน 3 ระยะ ได้แก่ ก่อนการนำหลักสูตรไปใช้ ระหว่าง การใช้หลักสูตร และหลังการใช้หลักสูตร เพื่อใช้เป็นข้อมูลในการปรับปรุง พัฒนา และประเมินหลักสูตรทั้งระบบให้มีประสิทธิภาพยิ่งขึ้น

พิศาล เครือลิต (2565, หน้า 85) อธิบายว่า การประเมินหลักสูตร เป็นกระบวนการดำเนินงานที่ครอบคลุมการจัดทำ การนำหลักสูตรไปใช้ และการรายงาน ผลการใช้หลักสูตร เพื่อตัดสินคุณค่าและคุณภาพของหลักสูตรโดยเทียบกับเกณฑ์ที่กำหนด และนำผลที่ได้ไปใช้ในการปรับปรุงพัฒนาหลักสูตรให้มีประสิทธิภาพยิ่งขึ้น

Taba (1962, p. 310) อธิบายว่า การประเมินหลักสูตรมีความหมาย ครอบคลุมหลายมิติ ทั้งการประเมินจุดมุ่งหมาย ขอบข่ายของหลักสูตร คุณสมบัติ ของบุคลากร ความสามารถของผู้เรียน ตลอดจนผลจากการนำหลักสูตรไปใช้และสื่อ หรือวัสดุที่เกี่ยวข้อง

Pratt (1980, p. 401) อธิบายว่า การประเมินหลักสูตรเป็นกระบวนการ ที่ดำเนินการอย่างเป็นขั้นตอน โดยเริ่มจากการพิจารณาหลักสูตรฉบับร่างอย่างละเอียด จากนั้นปรับปรุงแก้ไขหลักสูตร ตรวจสอบคุณภาพโดยผู้เชี่ยวชาญทั้งด้านเนื้อหาและ ด้านหลักสูตร รวมถึงผู้ที่เกี่ยวข้องกับการนำหลักสูตรไปใช้ ก่อนจัดทำเป็นหลักสูตรแม่บท ที่สมบูรณ์

Saylor et al. (1981, p. 317) ให้ความหมายว่า การประเมินหลักสูตร เป็นกระบวนการตัดสินคุณค่าของหลักสูตร โดยพิจารณาความเหมาะสมของเนื้อหาและ วิธีการจัดการเรียนการสอนให้สอดคล้องกับผู้เรียน

Stufflebeam (1971, p. 128) อธิบายว่า การประเมินหลักสูตรเป็นกระบวนการรวบรวมข้อมูลเพื่อนำไปใช้ประกอบการตัดสินใจในการเลือกแนวทางที่เหมาะสมและมีประสิทธิภาพยิ่งขึ้น

จากการศึกษาความหมายและแนวคิดของนักวิชาการทั้งไทยและต่างประเทศ สามารถสรุปได้ว่า การประเมินหลักสูตรเป็นกระบวนการที่เป็นระบบในการรวบรวม วิเคราะห์ และตีความข้อมูลเกี่ยวกับการจัดทำ การนำหลักสูตรไปใช้ และผลที่เกิดขึ้น เพื่อตัดสินคุณค่า คุณภาพ และความสำเร็จของหลักสูตร โดยเทียบกับเกณฑ์ที่กำหนด ทั้งนี้ การประเมินควรดำเนินการอย่างต่อเนื่องในทุกระยะ ได้แก่ ก่อนระหว่าง และหลังการใช้หลักสูตร ครอบคลุมทั้งด้านจุดมุ่งหมาย เนื้อหา กระบวนการจัดการเรียนการสอน ผู้เรียน บุคลากร และบริบทแวดล้อม เพื่อนำผลไปใช้ในการปรับปรุงและพัฒนาหลักสูตรให้มีประสิทธิภาพและสอดคล้องกับความต้องการของผู้เรียนและสังคมอย่างแท้จริง

สำหรับแนวคิดการประเมินหลักสูตรดังกล่าวยังสอดคล้องกับการวิจัยเรื่องหลักสูตรรายวิชาเพิ่มเติม “ผลิตภัณฑ์ดอกไม้จากไม้ไผ่” ซึ่งผู้วิจัยได้ดำเนินการประเมินหลักสูตรอย่างเป็นระบบในทุกระยะ โดยใช้ข้อมูลเชิงปริมาณและเชิงคุณภาพมาประกอบการตัดสินใจ ส่งผลให้สามารถปรับปรุงและพัฒนาหลักสูตรให้มีความเหมาะสม สอดคล้องกับบริบทชุมชน และมีประสิทธิภาพในการพัฒนาผู้เรียนได้อย่างยั่งยืน

แนวคิดการวิจัยและพัฒนา (Research and Development: R&D)

เพื่อให้การพัฒนาหลักสูตรมีความน่าเชื่อถือและสามารถตรวจสอบคุณภาพได้อย่างเป็นรูปธรรม งานวิจัยครั้งนี้จึงยึดแนวคิดการวิจัยและพัฒนา (Research and Development: R&D) เป็นกรอบดำเนินการ ซึ่งเป็นแนวทางที่ผสมผสานกระบวนการสร้างนวัตกรรมเข้ากับระเบียบวิธีวิจัยอย่างเป็นระบบ โดยมุ่งพัฒนา ทดลองใช้ ประเมินผล และปรับปรุงผลงานให้มีประสิทธิภาพก่อนการนำไปใช้ในวงกว้าง มีประเด็นที่สำคัญประกอบด้วย

1. ความหมายและลักษณะของการวิจัยและพัฒนา

การวิจัยและพัฒนา (Research and Development: R&D) เป็นระเบียบวิธีวิจัยที่มุ่งสร้างและพัฒนานวัตกรรมอย่างเป็นระบบ โดยผสมผสานกระบวนการวิจัยเข้ากับกระบวนการพัฒนา เพื่อให้ได้ผลิตภัณฑ์ที่มีประสิทธิภาพ สามารถนำไปใช้ได้จริง และผ่านการตรวจสอบเชิงประจักษ์

1.1 ความหมายของการวิจัยและพัฒนา

ทิตนา แชมมณี (2540, หน้า 3–4) อธิบายว่า การวิจัยและพัฒนาเป็นกระบวนการนำองค์ความรู้จากการวิจัยพื้นฐานมาพัฒนาต่อยอดเป็นรูปแบบหรือเทคนิคที่สามารถนำไปใช้แก้ปัญหาได้จริง โดยต้องผ่านการทดลองและปรับปรุงจนเกิดความน่าเชื่อถือก่อนเผยแพร่

ผ่องพรรณ ตรัยมงคลกุล และสุภาพ นัตรารณ (2553, หน้า 281–283) ระบุว่า R&D เป็นกระบวนการดำเนินงานอย่างเป็นขั้นตอน เริ่มจากการศึกษาปัญหา วิเคราะห์ความต้องการ ออกแบบและพัฒนาต้นแบบ ทดลองใช้ และปรับปรุงอย่างต่อเนื่อง โดยทุกขั้นตอนต้องมีข้อมูลเชิงประจักษ์รองรับ

วาโร เพ็งสวัสดิ์ (2553, หน้า 3–6) ให้ความหมายว่า R&D เป็นกระบวนการพัฒนาผลิตภัณฑ์ทางการศึกษาอย่างเป็นระบบ โดยเริ่มจากการวิเคราะห์ปัญหา ออกแบบและพัฒนา ทดลองใช้ในกลุ่มเล็กและกลุ่มใหญ่ ก่อนจัดทำฉบับสมบูรณ์

ศิริชัย กาญจนวาสี (2559, หน้า 10–12) เสนอว่า การวิจัยและพัฒนาเป็นกระบวนการศึกษาค้นคว้าเพื่อสร้างนวัตกรรม โดยมีการประเมินคุณภาพในแต่ละขั้นตอนอย่างเป็นระบบ

รัตน์ บัวสนธิ์ (2563, หน้า 5–9) อธิบายว่า R&D คือ การพัฒนานวัตกรรมโดยใช้กระบวนการวิจัยเป็นเครื่องมือดำเนินงานในทุกขั้นตอน เพื่อให้ได้ต้นแบบที่มีคุณภาพและสามารถนำไปใช้แก้ปัญหาได้จริง

Borg & Gall (1983, pp. 772–773) ให้ความหมายว่า R&D เป็นกระบวนการที่ใช้ “พัฒนาและตรวจสอบความถูกต้องของผลิตภัณฑ์ทางการศึกษา” (develop and validate educational products) โดยมุ่งสร้างผลิตภัณฑ์ที่สามารถใช้ได้จริงในสถานการณ์จริง

สรุปได้ว่า การวิจัยและพัฒนา (Research and Development: R&D) เป็นกระบวนการสร้างและพัฒนานวัตกรรมทางการศึกษาโดยอาศัยระเบียบวิธีวิจัยเป็นเครื่องมือหลักในการดำเนินงานอย่างเป็นระบบ เริ่มตั้งแต่การวิเคราะห์ปัญหาและความต้องการ การออกแบบและพัฒนาต้นแบบ การทดลองใช้ในสถานการณ์จริง ตลอดจนการประเมินและปรับปรุงอย่างต่อเนื่องบนฐานข้อมูลเชิงประจักษ์ เพื่อให้ได้ผลิตภัณฑ์ที่มีคุณภาพ น่าเชื่อถือ และสามารถนำไปใช้แก้ปัญหาได้อย่างมีประสิทธิภาพในบริบทจริง

1.2 ลักษณะสำคัญของการวิจัยและพัฒนา จากการสังเคราะห์แนวคิดของนักวิชาการไทยและต่างประเทศ สามารถสรุปลักษณะสำคัญของ R&D ได้ดังนี้

- 1.2.1 เป็นการมุ่งพัฒนาผลผลิต (Product-Oriented Research) โดยมีนวัตกรรมเป็นผลลัพธ์สำคัญ (รัตน์ บัณฑิต, 2563, หน้า 9)
- 1.2.2 เป็นกระบวนการที่ดำเนินการอย่างเป็นระบบมีขั้นตอนชัดเจน ตั้งแต่การศึกษาปัญหาถึงการเผยแพร่ (ศิริชัย กาญจนวาสี, 2559, หน้า 10-12)
- 1.2.3 มีลักษณะเป็นวัฏจักร (Iterative Process) ต้องมีการทดลองและปรับปรุงซ้ำหลายรอบ (วาโร เฟิงส์วีสต์, 2553, หน้า 3-4)
- 1.2.4 ใช้หลักฐานเชิงประจักษ์ในการตรวจสอบคุณภาพทุกขั้นตอน ต้องมีข้อมูลรองรับ (ผ่องพรรณ ตรัยมงคลกุล และสุภาพ ฉัตรภรณ์, 2553, หน้า 283)
- 1.2.5 อาจใช้กระบวนการที่มากกว่าหนึ่งรูปแบบทั้งเชิงปริมาณ เชิงคุณภาพ หรือผสมวิธี (องอาจ นัยพัฒน์, 2554, หน้า 25-28)
- 1.2.6 มีการทดลองภาคสนามหลายระดับ เพื่อปรับปรุงผลิตภัณฑ์ก่อนเผยแพร่ (Borg & Gall, 1983, pp. 775-776)

สรุปได้ว่า การวิจัยและพัฒนา (R&D) มีลักษณะสำคัญ คือ มุ่งสร้างนวัตกรรมหรือผลผลิตที่เป็นรูปธรรม ดำเนินการอย่างเป็นระบบตามขั้นตอนที่ชัดเจน มีลักษณะเป็นวัฏจักรที่ต้องทดลองและปรับปรุงหลายรอบ ใช้ข้อมูลเชิงประจักษ์ในการตรวจสอบคุณภาพทุกขั้นตอน สามารถประยุกต์ใช้วิธีวิจัยได้หลากหลายรูปแบบ และมีการทดลองภาคสนามหลายระดับก่อนเผยแพร่จริง ทั้งหมดนี้สะท้อนว่า R&D เป็นกระบวนการพัฒนาที่เน้นความน่าเชื่อถือ ประสิทธิภาพ และการใช้ประโยชน์ได้จริง ในบริบทการศึกษา

1.3 กระบวนการหลักของการวิจัยและพัฒนา จากการวิเคราะห์เอกสาร สามารถจำแนกกระบวนการหลักของ R&D ได้ 3 ระยะสำคัญ คือ

- 1.3.1 ระยะการศึกษาความต้องการจำเป็น เพื่อกำหนดแนวคิดและโครงสร้างของนวัตกรรม (วาโร เฟิงส์วีสต์, 2553, หน้า 3)
- 1.3.2 ระยะการสร้าง ทดลองใช้ และปรับปรุง โดยใช้ข้อมูลเชิงประจักษ์ตรวจสอบประสิทธิภาพ (รัตน์ บัณฑิต, 2563, หน้า 12-14)
- 1.3.3 ระยะการเผยแพร่และขยายผล เพื่อนำต้นแบบไปใช้ประโยชน์ในวงกว้าง (ศิริชัย กาญจนวาสี, 2559, หน้า 10-12)

นอกจากนี้ Borg & Gall (1983, pp. 775–776) เสนอขั้นตอนการวิจัยและพัฒนาในงานการศึกษาไว้เป็นลำดับ 10 ขั้นตอน ได้แก่

1. การวิจัยและรวบรวมข้อมูล (Research and information collecting)
2. การวางแผน (Planning)
3. การพัฒนารูปแบบเบื้องต้นของผลิตภัณฑ์ (Develop preliminary form of product)
4. การทดลองภาคสนามเบื้องต้น (Preliminary field testing)
5. การปรับปรุงผลิตภัณฑ์ (Main product revision)
6. การทดลองภาคสนามหลัก (Main field testing)
7. การปรับปรุงผลิตภัณฑ์ขั้นปฏิบัติการ (Operational product revision)
8. การทดลองภาคสนามขั้นปฏิบัติการ (Operational field testing)
9. การปรับปรุงผลิตภัณฑ์ขั้นสุดท้าย (Final product revision)
10. การเผยแพร่และนำไปใช้ (Dissemination and implementation)

สรุปได้ว่า กระบวนการวิจัยและพัฒนา (R&D) เป็นกระบวนการที่ดำเนินการอย่างเป็นลำดับขั้นและมีความต่อเนื่อง เริ่มจากการศึกษาความต้องการและวิเคราะห์ข้อมูลพื้นฐาน เพื่อกำหนดแนวคิดและโครงสร้างของนวัตกรรม ด้วยการสร้างต้นแบบ ทดลองใช้ และปรับปรุงโดยอาศัยข้อมูลเชิงประจักษ์ตรวจสอบประสิทธิภาพ ก่อนนำไปเผยแพร่และขยายผลในวงกว้าง แนวคิดของ Borg และ Gall ยิ่งตอกย้ำลักษณะเชิงระบบและเชิงวัฏจักรของ R&D ที่มีการทดลองภาคสนามและปรับปรุงหลายระดับจนได้ผลิตภัณฑ์ที่มีคุณภาพและพร้อมใช้จริง สะท้อนว่า R&D มิใช่เพียงการสร้างนวัตกรรม แต่เป็นกระบวนการพัฒนาอย่างรอบคอบ ตรวจสอบได้ และมุ่งสู่การใช้ประโยชน์อย่างยั่งยืนในบริบทจริง แนวคิดดังกล่าวสะท้อนลักษณะสำคัญของ R&D คือ การพัฒนาแบบเป็นขั้นตอน

สรุปในภาพรวมได้ว่า กระบวนการวิจัยและพัฒนา R&D เป็นการดำเนินงานอย่างเป็นระบบและต่อเนื่อง เริ่มจากการศึกษาปัญหาและความต้องการ ออกแบบและพัฒนาต้นแบบ ทดลองใช้และปรับปรุงหลายรอบบนฐานข้อมูลเชิงประจักษ์ ก่อนจัดทำฉบับสมบูรณ์และเผยแพร่สู่การใช้จริง กระบวนการดังกล่าวสะท้อนลักษณะเชิงวัฏจักรที่มุ่งยกระดับคุณภาพนวัตกรรมให้มีความน่าเชื่อถือ เหมาะสมกับบริบท และสามารถนำไปใช้ประโยชน์ได้อย่างมีประสิทธิภาพและยั่งยืน

2. ขั้นตอนการวิจัยและพัฒนา

การวิจัยและพัฒนาเป็นกระบวนการที่มีขั้นตอนชัดเจนและดำเนินการอย่างเป็นระบบ โดยนักวิชาการไทยและต่างประเทศได้เสนอขั้นตอนที่แตกต่างกันในรายละเอียด แต่มีสาระสำคัญร่วมกันคือ การศึกษาปัญหา การพัฒนา ทดลองใช้ และปรับปรุงก่อนเผยแพร่

2.1 ขั้นการศึกษาข้อมูลพื้นฐานและความต้องการจำเป็น

ทิตนา แคมมณี (2540, หน้า 5-6) เสนอว่า ขั้นตอนแรกของการวิจัยและพัฒนาคือการวิเคราะห์ปัญหาและความต้องการ เพื่อกำหนดกรอบแนวคิด และทิศทางของนวัตกรรมให้ชัดเจน

วาโร เพ็งสวัสดิ์ (2553, หน้า 3-4) อธิบายว่า การสำรวจสภาพปัญหาและความต้องการจำเป็นเป็นฐานสำคัญของการออกแบบผลิตภัณฑ์ หากขาดการวิเคราะห์บริบทอย่างรอบด้าน อาจทำให้นวัตกรรมไม่สอดคล้องกับสถานการณ์จริง

ศิริชัย กาญจนวาสี (2559, หน้า 10-12) เน้นว่าการวิเคราะห์บริบทและผู้มีส่วนเกี่ยวข้อง (Stakeholders) เป็นกระบวนการที่ช่วยกำหนดคุณลักษณะของนวัตกรรมให้เหมาะสม ขั้นตอนนี้จึงมีบทบาทสำคัญในการกำหนด “ตัวแปรต้น” ซึ่งก็คือ นวัตกรรมที่จะพัฒนา

สรุปได้ว่า ขั้นการศึกษาข้อมูลพื้นฐานและความต้องการจำเป็นเป็นขั้นตอนสำคัญที่ใช้วิเคราะห์ปัญหา บริบท และความต้องการของผู้มีส่วนเกี่ยวข้อง เพื่อกำหนดกรอบแนวคิด ทิศทาง และคุณลักษณะของนวัตกรรมให้ชัดเจนและสอดคล้องกับสถานการณ์จริง ซึ่งเป็นฐานในการกำหนดตัวแปรต้นของการวิจัยและพัฒนาอย่างมีประสิทธิภาพ

2.2 ขั้นตอนออกแบบและพัฒนาต้นแบบ

ผ่องพรรณ ตรียมงคลกุล และสุภาพ ฉัตรภรณ์ (2553, หน้า 282) ระบุว่า หลังจากกำหนดปัญหาและความต้องการแล้ว ต้องดำเนินการออกแบบต้นแบบ (Prototype) โดยอาศัยการสังเคราะห์ทฤษฎีและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

รัตนะ บัวสนธ์ (2563, หน้า 11-12) อธิบายว่า ขั้นการพัฒนาต้นแบบเป็นช่วงที่ผู้วิจัยต้องสร้างนวัตกรรมในรูปแบบ พร้อมกำหนดเกณฑ์ตรวจสอบประสิทธิภาพอย่างชัดเจน

Borg & Gall (1983, pp. 775–776) เสนอขึ้น “Develop preliminary form of product” ซึ่งเป็นการสร้างรูปแบบเบื้องต้นก่อนเข้าสู่การทดลองภาคสนาม

สรุปได้ว่า ขั้นตอนออกแบบและพัฒนาต้นแบบเป็นกระบวนการสร้างนวัตกรรมในรูปธรรมโดยอาศัยการสังเคราะห์ทฤษฎีและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง พร้อมกำหนดเกณฑ์ตรวจสอบประสิทธิภาพอย่างชัดเจน เพื่อจัดทำรูปแบบเบื้องต้นของผลิตภัณฑ์ ก่อนนำไปทดลองใช้ในภาคสนาม

2.3 ขั้นตอนทดลองใช้และปรับปรุง

วาโร เพ็งสวัสดิ์ (2553, หน้า 4–6) เสนอการทดลองใช้ใน 3 ระดับ ได้แก่ กลุ่มเล็ก กลุ่มใหญ่ และทดลองภาคสนาม เพื่อปรับปรุงคุณภาพ

ศิริชัย กาญจนวาสี (2559, หน้า 10–12) เน้นว่าการประเมินผลระหว่างการทดลองเป็นกระบวนการสำคัญในการตัดสินใจปรับปรุง

Borg & Gall (1983, pp. 775–776) เสนอการทดลองหลายระดับ (preliminary field testing, main field testing, operational field testing) เพื่อให้มั่นใจว่าผลิตภัณฑ์มีความเหมาะสมในบริบทจริง ขั้นตอนนี้สะท้อนลักษณะสำคัญของ R&D คือ การพัฒนาแบบวิวิจกร (iterative refinement)

สรุปได้ว่า ขั้นตอนทดลองใช้และปรับปรุงเป็นกระบวนการนำต้นแบบไปทดสอบในหลายระดับ ตั้งแต่กลุ่มเล็กจนถึงภาคสนามจริง พร้อมประเมินผลระหว่างดำเนินการเพื่อนำข้อมูลย้อนกลับมาปรับปรุงอย่างต่อเนื่อง สะท้อนลักษณะการพัฒนาแบบวิวิจกรของ R&D เพื่อให้ได้นวัตกรรมที่มีคุณภาพและเหมาะสมกับบริบทจริง

2.4 ขั้นตอนประเมินผลและเผยแพร่

รัตนะ บัวสนธ์ (2563, หน้า 14–15) ระบุว่า หลังการทดลองและปรับปรุง ต้องจัดทำต้นแบบฉบับสมบูรณ์และประเมินคุณภาพตามเกณฑ์ที่กำหนด

ศิริชัย กาญจนวาสี (2559, หน้า 10–12) เสนอให้มีการสรุปผลและขยายผลสู่การนำไปใช้จริง

Borg & Gall (1983, p. 776) เสนอขึ้น dissemination and implementation เพื่อเผยแพร่และนำผลิตภัณฑ์ไปใช้ในวงกว้าง

สรุปได้ว่า ขั้นตอนประเมินผลและเผยแพร่เป็นกระบวนการจัดทำต้นแบบฉบับสมบูรณ์ ตรวจสอบคุณภาพตามเกณฑ์ที่กำหนด สรุปผลการพัฒนา และขยายผลสู่การนำไปใช้จริงในวงกว้าง เพื่อให้นวัตกรรมเกิดประโยชน์อย่างเป็นรูปธรรมและยั่งยืน

กระบวนการวิจัยและพัฒนา (R&D) เป็นกระบวนการที่ดำเนินการอย่างเป็นระบบ ประกอบด้วย การศึกษาปัญหาและความต้องการ การออกแบบและพัฒนาต้นแบบ การทดลองใช้และปรับปรุงอย่างต่อเนื่อง และการประเมินผลก่อนเผยแพร่สู่การใช้จริง ลักษณะสำคัญของกระบวนการนี้คือการพัฒนาแบบวัฏจักรที่มีการตรวจสอบเชิงประจักษ์ในทุกขั้นตอน เพื่อให้นวัตกรรมหรือหลักสูตรที่พัฒนาขึ้นมีคุณภาพ เหมาะสมกับบริบท และสามารถนำไปใช้ได้อย่างมีประสิทธิภาพ

3. การวิจัยแบบผสม (Mixed Methods Research)

3.1 การใช้กระบวนการทัศน์ผสมวิธี ลักษณะ Explanatory Sequential Design

การวิจัยแบบผสมวิธี (Mixed Methods Research) เป็นแนวทางที่บูรณาการข้อมูลเชิงปริมาณและเชิงคุณภาพเข้าด้วยกันอย่างเป็นระบบ เพื่อเพิ่มความสมบูรณ์และความน่าเชื่อถือของข้อค้นพบ โดยเฉพาะในงานวิจัยเชิงพัฒนาและประเมินนวัตกรรมทางการศึกษา ซึ่งต้องอาศัยทั้งข้อมูลเชิงตัวเลขและคำอธิบายเชิงบริบทประกอบกัน

ผ่องพรรณ ตรียมงคลกุล และสุภาพ ฉัตรภรณ์ (2553, หน้า 290) ระบุว่า ในการพัฒนานวัตกรรม การใช้ข้อมูลหลายประเภทช่วยให้สามารถวิเคราะห์ได้ทั้งประสิทธิภาพและกระบวนการ

องอาจ นัยวัฒน์ (2554, หน้า 25–28) อธิบายว่า การวิจัยแบบผสมวิธีเป็นการใช้ทั้งข้อมูลเชิงปริมาณและเชิงคุณภาพร่วมกัน เพื่อเพิ่มความน่าเชื่อถือของผลการวิจัย

ชูศรี วงศ์รัตน์ (2562) ชี้ว่า การใช้ข้อมูลเชิงคุณภาพสนับสนุนผลเชิงปริมาณช่วยเพิ่มความแม่นยำและความลึกซึ้งของการตีความ โดยเฉพาะในงานวิจัยด้านการประเมินทางการศึกษา

สุวิมล ว่องวาณิช (2563) อธิบายว่า การผสมผสานข้อมูลหลายประเภทช่วยให้การประเมินผลมีความรอบด้านมากขึ้น เพราะสามารถวิเคราะห์ได้ทั้งระดับผลสัมฤทธิ์และปัจจัยเชิงกระบวนการที่ส่งผลต่อความสำเร็จของนวัตกรรม

Fetters & Molina-Azorin (2017, pp. 3–10) เน้นว่า การบูรณาการข้อมูลจากหลายแหล่ง (integration of data) เป็นหัวใจสำคัญของการวิจัยแบบผสมวิธี เพราะช่วยเพิ่มความแข็งแกร่งของข้อสรุป และทำให้ผลการวิจัยสามารถนำไปใช้ประโยชน์เชิงปฏิบัติได้อย่างมีประสิทธิภาพและรอบคอบ

Creswell & Plano Clark (2018, pp. 77–83) เสนอรูปแบบ Explanatory Sequential Design ซึ่งเริ่มจากการเก็บข้อมูลเชิงปริมาณเพื่อวิเคราะห์ผลในภาพรวม แล้วจึงเก็บข้อมูลเชิงคุณภาพเพิ่มเติมเพื่ออธิบาย ขยายความ หรือทำความเข้าใจผลเชิงสถิติที่ได้อย่างลึกซึ้ง แนวคิดนี้เหมาะสมอย่างยิ่งกับงานวิจัยและพัฒนา เนื่องจากช่วยอธิบาย “เหตุผลเบื้องหลังตัวเลข” และสนับสนุนการตัดสินใจปรับปรุงนวัตกรรมอย่างมีหลักฐานรองรับ

3.2 บทบาทของข้อมูลเชิงคุณภาพสนับสนุนเชิงปริมาณ

การวิจัยและพัฒนา (Research and Development: R&D) ในทางการศึกษาเป็นกระบวนการที่มุ่งสร้างและปรับปรุงนวัตกรรมทางการเรียนรู้บนฐานข้อมูลเชิงประจักษ์ (evidence-based development) การประเมินคุณภาพของนวัตกรรมจึงมีอาจพิจารณาเพียงมิติใดมิติหนึ่ง หากต้องอาศัยข้อมูลทั้งเชิงปริมาณและเชิงคุณภาพควบคู่กันอย่างเป็นระบบ โดยทั่วไป ข้อมูลเชิงปริมาณทำหน้าที่ตรวจสอบระดับประสิทธิภาพและประสิทธิผลของนวัตกรรมผ่านเครื่องมือทางสถิติ เช่น ค่าเฉลี่ย ($\bar{X}$) ร้อยละ (%) ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (S.D.) การทดสอบค่าที (t-test) ตลอดจนเกณฑ์ประสิทธิภาพ E_1/E_2 ซึ่งสะท้อนผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนและความก้าวหน้าของผู้เรียนอย่างเป็นรูปธรรม อย่างไรก็ตาม ตัวเลขเชิงสถิติเหล่านี้ไม่สามารถอธิบายเหตุผลเชิงบริบทกระบวนการเรียนรู้ หรือปัจจัยด้านคุณค่าและความหมายที่อยู่เบื้องหลังผลลัพธ์ได้โดยสมบูรณ์

สำราญ กำจัดภัย (2560, หน้า 98–105) ที่เสนอว่า การพัฒนาหลักสูตรหรือรูปแบบการจัดการเรียนรู้ควรอาศัยข้อมูลจากการสังเกต การสัมภาษณ์ และการสะท้อนคิดของผู้เรียนและผู้มีส่วนเกี่ยวข้อง เพื่อใช้เป็นข้อมูลย้อนกลับ (Feedback) ในการปรับปรุงต้นแบบให้เหมาะสมกับบริบทจริง ทั้งนี้ ข้อมูลเชิงคุณภาพมีบทบาทสำคัญในกระบวนการปรับปรุงแบบวัฏจักร (Cyclical Refinement) ซึ่งเป็นหัวใจของงานวิจัยและพัฒนา

บุญชม ศรีสะอาด และคณะ (2561, หน้า 120–125) อธิบายว่า การวิจัยทางการศึกษาที่มุ่งพัฒนานวัตกรรมควรใช้การวิเคราะห์เนื้อหา (Content Analysis) ควบคู่กับการวิเคราะห์เชิงสถิติ เพื่อสะท้อนพฤติกรรม กระบวนการเรียนรู้ และการเปลี่ยนแปลงเชิงคุณลักษณะของผู้เรียน อันเป็นข้อมูลเชิงคุณภาพที่ช่วยอธิบายผลการวิเคราะห์เชิงปริมาณให้มีความลุ่มลึกยิ่งขึ้น

ฟิลิฏฐ์ บุญไชย (2565, หน้า 57-64) ยังชี้ให้เห็นว่า การประเมินหลักสูตรในบริบทรวมสมัยควรพิจารณามิติด้านความพึงพอใจ ความตระหนักรู้ และการยอมรับของผู้มีส่วนเกี่ยวข้องควบคู่กับผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน เนื่องจากข้อมูลดังกล่าวสะท้อนคุณค่าเชิงบริบท และความยั่งยืนของนวัตกรรมในระยะยาว มิใช่เพียงผลลัพธ์เชิงคะแนน

Borg & Gall (1983, p. 773) เน้นว่าการตรวจสอบคุณภาพผลิตภัณฑ์ควรอาศัยหลักฐานเชิงประจักษ์จากหลายแหล่งข้อมูล (multiple sources of evidence) ดังนั้นการใช้ Mixed Methods ในงาน R&D จึงช่วยเพิ่มความสมบูรณ์ของการประเมิน และสนับสนุนการปรับปรุงนวัตกรรมอย่างมีเหตุผล

จากการวิเคราะห์แนวคิดของนักวิชาการไทยตั้งแต่ปี 2540 จนถึงปี 2563 และแนวคิดสากลของ Borg & Gall (1983) พบว่า ขั้นตอนของ R&D มีโครงสร้างร่วมกัน ได้แก่

Johnson & Christensen (2017, pp. 54-60) เสนอแนวคิดการตรวจสอบสามเส้า (triangulation) โดยชี้ว่าการใช้ข้อมูลจากหลายวิธีวิจัยช่วยลดอคติของวิธีใดวิธีหนึ่ง และเพิ่มความเชื่อมั่นในข้อสรุปของการวิจัย โดยเฉพาะในงานพัฒนานวัตกรรมทางการศึกษา

Borg & Gall (1983); Creswell, & Plano Clark (2018) และ Johnson, & Christensen (2017) ร่วมกับนักวิชาการไทยในช่วง พ.ศ. 2562-2565 พบว่า แม้รายละเอียดเชิงเทคนิคของกระบวนการวิจัยและพัฒนา (R&D) จะแตกต่างกัน แต่มีโครงสร้างร่วมกันอย่างเป็นระบบ ได้แก่ การวิเคราะห์ปัญหาและความต้องการ การออกแบบและพัฒนาต้นแบบ การทดลองและปรับปรุงอย่างเป็นวัฏจักร และการประเมินผลพร้อมเผยแพร่ โดยมีแก่นสำคัญคือการพัฒนานวัตกรรมบนฐานข้อมูลเชิงประจักษ์และการตรวจสอบคุณภาพด้วยข้อมูลหลายมิติ ทั้งเชิงปริมาณที่สะท้อนระดับประสิทธิภาพอย่างเป็นรูปธรรม และเชิงคุณภาพที่อธิบายบริบท ความหมาย และคุณค่าของผลลัพธ์ ดังนั้น งานวิจัยพัฒนาหลักสูตรรายวิชาเพิ่มเติม ผลิตภัณฑ์ดอกไม้ออกจากไม้ไผ่ จึงดำเนินการอย่างสอดคล้องตามขั้นตอนดังกล่าว เริ่มจากการวิเคราะห์บริบทและความต้องการของชุมชนบ้านหนองฝื่อ ออกแบบและพัฒนาต้นแบบหลักสูตรโดยบูรณาการภูมิปัญญาท้องถิ่นกับทฤษฎีพัฒนาหลักสูตรและทักษะปฏิบัติ นำไปทดลองใช้และปรับปรุงตามข้อมูลประสิทธิภาพ (E_1/E_2) ผลสัมฤทธิ์ ทักษะ และความพึงพอใจของผู้เรียน ก่อนประเมินคุณภาพตามเกณฑ์มาตรฐานและจัดทำต้นแบบฉบับสมบูรณ์

แนวคิดการเรียนรู้โดยใช้ชุมชนเป็นฐาน (CBL)

ภายใต้กรอบการพัฒนาหลักสูตรและการวิจัยและพัฒนา (R&D) ที่มุ่งสร้าง–ทดลองใช้–ปรับปรุง ผลผลิตทางการศึกษาให้มีคุณภาพและใช้ได้จริงในบริบทสถานศึกษา การกำหนดกรอบแนวคิดด้านการจัดการเรียนรู้จึงเป็นองค์ประกอบสำคัญที่ทำให้หลักสูตรมีกลไกการเรียนรู้ ที่ชัดเจนและตรวจสอบได้ โดยเฉพาะหลักสูตรรายวิชาเพิ่มเติมซึ่งต้องตอบสนองทั้งผู้เรียนและบริบทชุมชนโดยตรง ในบริบทนี้ แนวคิดการเรียนรู้โดยใช้ชุมชนเป็นฐาน (Community-Based Learning: CBL) จึงถูกนำมาใช้เป็นฐานทางทฤษฎีและฐานเชิงปฏิบัติ เพื่อเชื่อมโยงสาระตามหลักสูตรเข้ากับสถานการณ์จริงของชุมชน เปิดพื้นที่ให้ผู้เรียนเรียนรู้ผ่านการลงมือปฏิบัติและการสะท้อนคิดอย่างมีโครงสร้าง ตลอดจนส่งเสริมการมีส่วนร่วมของผู้มีส่วนได้ส่วนเสียในชุมชนในฐานะหุ้นส่วนทางการเรียนรู้ อันนำไปสู่การพัฒนาความรู้ ทักษะ และเจตคติของผู้เรียนอย่างบูรณาการ พร้อมทั้งสร้างคุณค่าร่วมกันระหว่างโรงเรียนกับชุมชนอย่างยั่งยืน

1. ความหมายและหลักการของการเรียนรู้โดยใช้ชุมชนเป็นฐาน

แนวคิดการเรียนรู้โดยใช้ชุมชนเป็นฐาน พัฒนาขึ้นเพื่อลดช่องว่างระหว่างการเรียนรู้ในห้องเรียนกับชีวิตจริง โดยมุ่งเชื่อมโยงเนื้อหาตามหลักสูตรเข้ากับบริบทของชุมชนอย่างเป็นระบบ ทำให้การเรียนรู้มีความหมาย (meaningful learning) และสามารถประยุกต์ใช้ได้ในชีวิตประจำวัน

วิจารณ์ พานิช (2557, หน้า 67-68) อธิบายว่า แนวคิดการเรียนรู้โดยใช้ชุมชนเป็นฐาน เป็นกลยุทธ์การจัดการเรียนรู้ที่เชื่อมโยงความรู้ตามหลักสูตรกับการปฏิบัติงานจริงในชุมชน ผ่านกระบวนการมีส่วนร่วมของครู ผู้เรียน และสมาชิกในชุมชนอย่างใกล้ชิด ทำให้ผู้เรียนได้เรียนรู้จากสถานการณ์จริง มิใช่เพียงการรับสารจากครูฝ่ายเดียว

กล้า ทองขาว (2561, หน้า 112-114) เห็นว่า แนวคิดการเรียนรู้โดยใช้ชุมชนเป็นฐาน เป็นแนวทางการศึกษาที่ตั้งอยู่บนชีวิตจริงของผู้เรียน โดยเปิดโอกาสให้ภาคประชาชนและชุมชนเข้ามามีบทบาทสำคัญในการร่วมออกแบบและจัดการศึกษา ซึ่งช่วยเสริมสร้างความเข้มแข็งของฐานรากทางสังคม

นิภาพรรณ เจนสันติกุล (2564, หน้า 52-55) ชี้แจงความว่า การเรียนรู้โดยใช้ชุมชนเป็นฐานเป็นกระบวนการที่ชุมชนทำหน้าที่เป็น “หุ้นส่วนทางการเรียนรู้” (Learning Partner) มากกว่าการเป็นเพียงแหล่งข้อมูล กล่าวคือ ชุมชนมีส่วนร่วมตั้งแต่การวิเคราะห์ปัญหา การกำหนดประเด็นการเรียนรู้ ไปจนถึงการสะท้อนผลและประเมินผลร่วมกัน

รติมา สิงห์โชติสุขแพทย์ (2563, หน้า 2-3) อธิบายว่า การจัดการเรียนรู้โดยใช้ชุมชนเป็นฐานเป็นกระบวนการเรียนรู้ที่เปิดโอกาสให้ผู้เรียนได้มีส่วนร่วมกับชุมชน ผ่านการลงมือปฏิบัติจริงและการเรียนรู้จากบริบทของชุมชน ทั้งด้านประวัติศาสตร์ วัฒนธรรม และวิถีชีวิต โดยผู้เรียนได้มีปฏิสัมพันธ์กับบุคคลในชุมชน ร่วมกันแก้ปัญหา และประยุกต์ใช้ความรู้ในสถานการณ์จริง ซึ่งส่งผลให้ผู้เรียนเกิดการพัฒนาทักษะการคิด การทำงานร่วมกับผู้อื่น และความตระหนักในบทบาทหน้าที่ของตนในฐานะพลเมืองของสังคม

กัญญาณัฐ สิมสวัสดิ์ (2565, หน้า 47-48) อธิบายเพิ่มเติมว่า แนวคิดการเรียนรู้โดยใช้ชุมชนเป็นฐาน เป็นรูปแบบการจัดการเรียนการสอนที่ใช้สถานการณ์จริงในชุมชน เช่น ประวัติศาสตร์ท้องถิ่น วัฒนธรรม การดำรงชีวิต และเหตุการณ์ เป็นฐานในการพัฒนาทักษะทางวิชาชีพและจิตสำนึกต่อส่วนรวม สะท้อนว่าการเรียนรู้มีได้จำกัดอยู่ในตำราเรียน หากแต่ขยายออกไปสู่พื้นที่ชีวิตจริง

Flecky (2011, pp. 4-6) อธิบายว่า แนวคิดการเรียนรู้โดยใช้ชุมชนเป็นฐาน เป็นการเรียนรู้ผ่านประสบการณ์ (Experiential Learning) ที่เปิดโอกาสให้ผู้เรียนมีส่วนร่วมในกิจกรรมที่ตอบสนองต่อความต้องการของชุมชน

Owens & Wang (1996, pp. 9-12) มองว่า แนวคิดการเรียนรู้โดยใช้ชุมชนเป็นฐานนั้น เป็นเทคนิคการเรียนการสอนที่เปิดโอกาสให้เยาวชนและผู้ใหญ่เรียนรู้จากทุกภาคส่วนในชุมชน โดยเน้นความร่วมมือและการสร้างคุณค่าร่วมกัน

Nova Scotia Department of Education and Early Childhood Development (2022, pp. 3-5) ให้ความหมายว่า แนวคิดการเรียนรู้โดยใช้ชุมชนเป็นฐาน เป็นกลยุทธ์การเรียนรู้ที่ผสมผสานการเรียนรู้เชิงวิชาการกับการมีส่วนร่วมของชุมชน เพื่อพัฒนาความรู้ ทักษะ และความรับผิดชอบต่อสังคม

เมื่อสังเคราะห์แนวคิดจากเอกสารทั้งในและต่างประเทศ สามารถสรุปสาระสำคัญของแนวคิดการเรียนรู้โดยใช้ชุมชนเป็นฐาน ได้ว่า

ประการแรก การใช้บริบทจริงของชุมชนเป็นฐานการเรียนรู้ ทำให้ผู้เรียนเห็นความเชื่อมโยงระหว่างทฤษฎีกับชีวิตจริง

ประการที่สอง การเรียนรู้ผ่านการปฏิบัติจริงและการสะท้อนคิดอย่างมีโครงสร้าง ซึ่งช่วยให้ผู้เรียนเชื่อมโยงประสบการณ์กับแนวคิดเชิงทฤษฎีอย่างลึกซึ้ง

ประการที่สาม การมีส่วนร่วมของชุมชนในฐานะหุ้นส่วนทางการศึกษา ตั้งแต่การวางแผน ดำเนินการไปจนถึงการประเมินผล

ประการที่สี่ การมุ่งสร้างคุณค่าร่วมกัน (Mutual Benefit) ระหว่างผู้เรียนกับชุมชน อันนำไปสู่การพัฒนาทักษะสำคัญในศตวรรษที่ 21 และการเสริมสร้างความตระหนักในคุณค่าท้องถิ่นอย่างยั่งยืน

ดังนั้น แนวคิดการเรียนรู้โดยใช้ชุมชนเป็นฐาน (CBL) จึงมีโครงสร้างองค์ประกอบที่ชัดเจน ครอบคลุมทั้งมิติด้านฐานคิด กระบวนการ บทบาทของผู้มีส่วนเกี่ยวข้อง และผลลัพธ์การเรียนรู้ โดยมีแก่นสำคัญ คือ การบูรณาการบริบทจริงเข้ากับกระบวนการเรียนรู้อย่างเป็นระบบ แนวคิดดังกล่าวมีความสอดคล้องอย่างยิ่งกับการพัฒนาหลักสูตรรายวิชาเพิ่มเติม ผลิตภัณฑ์ดอกไม้จากไม้ไผ่ ตามแนวคิดการเรียนรู้โดยใช้ชุมชนเป็นฐาน สำหรับนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 5 โรงเรียนหนองผือเทพนิมิต ซึ่งมุ่งนำภูมิปัญญาท้องถิ่นด้านการสานดอกไม้จากไม้ไผ่มาเป็นฐานการเรียนรู้ เพื่อพัฒนาความรู้ ทักษะ และความตระหนักเห็นคุณค่าวัฒนธรรมและภูมิปัญญาท้องถิ่นของผู้เรียนควบคู่กับการสร้างคุณค่าร่วมระหว่างโรงเรียนและชุมชนอย่างยั่งยืน

2. ขั้นตอนแนวคิดการเรียนรู้โดยใช้ชุมชนเป็นฐาน (CBL) ที่ใช้ในงานวิจัย

จากการสังเคราะห์แนวคิดการเรียนรู้โดยใช้ชุมชนเป็นฐาน (Community-Based Learning: CBL) ทั้งในประเทศและต่างประเทศ และเพื่อนำมาประยุกต์ใช้ในการพัฒนาหลักสูตรรายวิชาเพิ่มเติม เรื่อง ผลิตภัณฑ์ดอกไม้จากไม้ไผ่ ผู้วิจัยได้ออกแบบกระบวนการจัดการเรียนรู้เป็น 5 ขั้นตอนหลัก ซึ่งสอดคล้องกับธรรมชาติของบริบทชุมชนบ้านหนองผือ และแนวคิดการวิจัยและพัฒนา (R&D) ที่เน้นการเรียนรู้ผ่านการปฏิบัติและการปรับปรุงอย่างเป็นวัฏจักร ดังนี้

ขั้นที่ 1 วิเคราะห์บริบทและกำหนดประเด็นการเรียนรู้ (Community Context & Issue Identification)

กระบวนการเริ่มต้นจากการศึกษาบริบทชุมชน องค์ความรู้ด้านการสานดอกไม้จากไม้ไผ่ ทรัพยากรในท้องถิ่น และความต้องการของผู้เรียน โดยเปิดโอกาสให้ผู้เรียนมีส่วนร่วมในการตั้งคำถามและกำหนดประเด็นการเรียนรู้ร่วมกับครูและปราชญ์ชาวบ้าน ขั้นตอนนี้ช่วยให้การเรียนรู้ตั้งอยู่บนปัญหาและสถานการณ์จริงของชุมชน อันสอดคล้องกับหลักการเรียนรู้ที่ใช้บริบทจริงเป็นฐาน และมองชุมชนในฐานะหุ้นส่วนทางการศึกษา

ขั้นที่ 2 วางแผนและออกแบบการเรียนรู้ร่วมกัน (Collaborative Planning & Design)

ภายหลังการกำหนดประเด็นการเรียนรู้ ผู้เรียน ครู และชุมชน ร่วมกันวางแผนกิจกรรม กำหนดบทบาทหน้าที่ เครื่องมือ และผลลัพธ์ที่คาดหวัง ขั้นตอนนี้ สะท้อนแนวคิดการมีส่วนร่วม (Participation) และการสร้างความเป็นเจ้าของร่วม (Shared Ownership) ของกระบวนการเรียนรู้ ทำให้ผู้เรียนมิได้เป็นเพียงผู้รับความรู้ หากแต่เป็นผู้ร่วมออกแบบการเรียนรู้ของตนเอง

ขั้นที่ 3 ลงมือปฏิบัติและเรียนรู้จากสถานการณ์จริง (Community Action & Experiential Learning)

ผู้เรียนได้เรียนรู้ผ่านการลงมือปฏิบัติจริง เช่น การศึกษาวิธีการเตรียมวัสดุ การสานดอกไม้จากไม้ไผ่ร่วมกับปราชญ์ชาวบ้าน การทดลองออกแบบผลิตภัณฑ์ และการแก้ปัญหาที่เกิดขึ้นระหว่างกระบวนการผลิต ขั้นตอนนี้เป็นหัวใจของ แนวคิดการเรียนรู้โดยใช้ชุมชนเป็นฐาน ซึ่งเน้นการเรียนรู้ผ่านประสบการณ์ตรง (Experiential Learning) และการบูรณาการทฤษฎีกับการปฏิบัติอย่างเป็นรูปธรรม

ขั้นที่ 4 สะท้อนคิดและสรุปทบทเรียน (Structured Reflection & Knowledge Construction)

หลังการปฏิบัติ ผู้เรียนได้อภิปราย แลกเปลี่ยนความคิดเห็น เขียนบันทึกสะท้อนคิด และเชื่อมโยงประสบการณ์กับแนวคิดเชิงทฤษฎี เช่น หลักการออกแบบผลิตภัณฑ์ ทักษะการทำงานเป็นทีม และคุณค่าของภูมิปัญญาท้องถิ่น ขั้นตอนนี้มีบทบาทสำคัญในการเปลี่ยนประสบการณ์ ให้เป็นองค์ความรู้ และช่วยพัฒนาทักษะการคิดวิเคราะห์อย่างมีเหตุผล

ขั้นที่ 5 ประเมินผลและต่อยอดสู่ความยั่งยืน (Evaluation & Sustainable Extension)

กระบวนการสิ้นสุดด้วยการประเมินผลทั้งด้านความรู้ ทักษะปฏิบัติ และความตระหนักเห็นคุณค่าวัฒนธรรมและภูมิปัญญาท้องถิ่น โดยใช้ทั้งข้อมูลเชิงปริมาณ เช่น ผลลัพธ์ทางการเรียนและประสิทธิภาพ E_1/E_2 และข้อมูลเชิงคุณภาพ เช่น ความพึงพอใจ การสะท้อนคิด และความคิดเห็นของชุมชน จากนั้นนำผลการประเมินมาปรับปรุงหลักสูตร และขยายผลสู่การใช้จริงในบริบทสถานศึกษาอย่างต่อเนื่อง ขั้นตอนนี้สะท้อนความสอดคล้องระหว่างกระบวนการเรียนรู้โดยใช้ชุมชนเป็นฐานกับวงจรการวิจัยและพัฒนา (R&D) ที่เน้นการทดลอง ตรวจสอบ และปรับปรุงอย่างเป็นระบบ

ผู้วิจัยสังเคราะห์แนวทางการเรียนรู้โดยใช้ชุมชนเป็นฐาน 5 ขั้น ที่ใช้ใน งานวิจัยฉบับนี้มีลักษณะเป็นวงจรที่เชื่อมโยงการวิเคราะห์บริบท การปฏิบัติจริง การสะท้อนคิด และการประเมินผลเข้าด้วยกันอย่างเป็นระบบ ช่วยให้การเรียนรู้เกิดขึ้น บนฐานของชีวิตจริงในชุมชน มี 5 ขั้นตอน คือ

1. ขั้นเตรียมการ (Preparation) ครูวิเคราะห์ผลการเรียนรู้ วางแผน กิจกรรม จัดเตรียมสื่อ วัสดุอุปกรณ์ และประสานความร่วมมือกับปราชญ์ชาวบ้าน หรือแหล่งเรียนรู้ในชุมชน เพื่อสนับสนุนการเรียนรู้เชิงปฏิบัติอย่างมีประสิทธิภาพ
2. ขั้นดำเนินการ (Implementation) จัดกิจกรรมการเรียนรู้ตามแผนที่ กำหนด เปิดโอกาสให้ผู้เรียนได้ศึกษาข้อมูล ลงมือปฏิบัติ ทดลอง แก้ปัญหา และพัฒนา ชิ้นงานภายใต้การดูแลของครูและผู้รู้ในชุมชน
3. ขั้นสะท้อนคิด (Reflection) ผู้เรียนแลกเปลี่ยนประสบการณ์ วิเคราะห์ปัญหา อุปสรรค และแนวทางพัฒนา พร้อมทั้งสรุปองค์ความรู้ที่ได้จากการปฏิบัติ
4. ขั้นประเมินผล (Evaluation) ประเมินผลตามสภาพจริง ครอบคลุม ด้านความรู้ ทักษะ และคุณลักษณะ
5. ขั้นสรุปและขยายผล (Extension) สังเคราะห์องค์ความรู้สำคัญ และเปิดโอกาสให้ผู้เรียนพัฒนาผลงานหรือแนวคิดใหม่ เพื่อต่อยอดสู่การประยุกต์ใช้ในชีวิตจริงหรือกิจกรรมของชุมชน

3. บทบาทของครู ผู้เรียน และชุมชน

แนวทางการจัดการเรียนรู้โดยใช้ชุมชนเป็นฐาน (Community-Based Learning: CBL) ให้ความสำคัญกับบทบาทของผู้มีส่วนเกี่ยวข้องทุกฝ่ายในฐานะหุ้นส่วนทางการเรียนรู้ (Learning Partners) โดยมีได้จำกัดบทบาทอยู่เพียงในห้องเรียน แต่ขยายความร่วมมือสู่บริบทจริงของชุมชนอย่างเป็นระบบ บทบาทของครู ผู้เรียน และชุมชน จึงมีความสัมพันธ์เชิงบูรณาการและเกื้อหนุนซึ่งกันและกัน ดังนี้

3.1 บทบาทของครู ครูในกระบวนการเรียนรู้โดยใช้ชุมชนเป็นฐาน ทำหน้าที่เป็นผู้ออกแบบและผู้อำนวยความสะดวก (Facilitator) มากกว่าผู้ถ่ายทอดความรู้ เพียงฝ่ายเดียว โดยมีบทบาทสำคัญในการวิเคราะห์บริบท วางแผนการจัดกิจกรรม ประสานความร่วมมือกับชุมชน และกำกับกระบวนการเรียนรู้ให้เป็นไปตามเป้าหมายที่กำหนด

วิจารณ์ พานิช (2557, หน้า 13-15) เสนอว่า การจัดการเรียนรู้ในศตวรรษที่ 21 ควรมุ่งเน้นให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้จากการลงมือปฏิบัติ (Learning by Doing) เพื่อพัฒนาทักษะที่จำเป็น ขณะที่ครูเปลี่ยนบทบาทจากผู้ถ่ายทอดความรู้ไปเป็นผู้ออกแบบกระบวนการเรียนรู้และผู้อำนวยความสะดวกในการเรียนรู้

กัญญาณัฐ สิมสวัสดิ์ (2565, หน้า 51) กล่าวว่า ครูต้องทำหน้าที่เชื่อมโยงเนื้อหาหลักสูตรกับสถานการณ์จริงในชุมชน พร้อมทั้งออกแบบการประเมินตามสภาพจริงเพื่อสะท้อนสมรรถนะของผู้เรียน ดังนั้น ครูจึงมีบทบาทเชิงวิชาการและเชิงประสานงานควบคู่กัน กล่าวคือ เป็นทั้งนักออกแบบหลักสูตรย่อย (Micro Curriculum Designer) และผู้ขับเคลื่อนเครือข่ายความร่วมมือทางการศึกษา

สรุปได้ว่า ครูตามแนวคิดการเรียนรู้โดยใช้ชุมชนเป็นฐานมีบทบาทเชิงรุกที่ครอบคลุมทั้งมิติทางวิชาการและสังคม ทำหน้าที่ออกแบบกิจกรรม อำนวยความสะดวก และประสานความร่วมมือกับภาคส่วนต่าง ๆ อย่างเป็นระบบ มิได้จำกัดอยู่เพียงการถ่ายทอดเนื้อหา หากต้องวิเคราะห์บริบท กำหนดเป้าหมาย วางแผนกิจกรรม เชื่อมโยงสาระการเรียนรู้กับสถานการณ์จริง และพัฒนาเครื่องมือประเมินตามสภาพจริงเพื่อสะท้อนสมรรถนะของผู้เรียนอย่างรอบด้าน บทบาทดังกล่าวสะท้อนการเปลี่ยนผ่านจากผู้สอนสู่ผู้จัดการเรียนรู้ที่ส่งเสริมให้ผู้เรียนสร้างองค์ความรู้ด้วยตนเอง พร้อมทั้งทำหน้าที่เป็นผู้ออกแบบหลักสูตรระดับชั้นเรียนและผู้ขับเคลื่อนความร่วมมือทางการศึกษา อันเป็นกลไกสำคัญที่ทำให้การจัดการเรียนรู้ตามแนวคิดนี้เชื่อมโยงกับชุมชนและเกิดผลอย่างยั่งยืน

3.2 บทบาทของผู้เรียน ผู้เรียนในกระบวนการเรียนรู้โดยใช้ชุมชนเป็นฐานมีบทบาทเป็นผู้สร้างองค์ความรู้ (Knowledge Constructor) ผ่านการลงมือปฏิบัติจริง การตั้งคำถาม การสำรวจ และการสะท้อนคิด โดยมีใช้ผู้รับสารแบบเชิงรับเพียงอย่างเดียว

รติมา สิงห์โชติสุขแพทย์ (2563, หน้า 16) ระบุว่า กระบวนการเรียนรู้โดยใช้ชุมชนเป็นฐานเป็นการจัดการเรียนรู้ที่เปิดโอกาสให้ผู้เรียนได้มีส่วนร่วมกับชุมชนผ่านการลงมือปฏิบัติจริง ส่งผลให้ผู้เรียนสามารถปรับตัวเข้ากับผู้อื่น เรียนรู้การทำงานร่วมกันเป็นหมู่คณะ การแบ่งปัน และการช่วยเหลือซึ่งกันและกัน อันเป็นพื้นฐานสำคัญของการดำรงชีวิตในสังคม

Johnson & Johnson (2018, pp. 45–46) เสนอว่า การเรียนรู้แบบมีปฏิสัมพันธ์และพึ่งพาอาศัยกันในกลุ่มช่วยเสริมสร้างความรับผิดชอบรายบุคคลและทักษะทางสังคม ในบริบทนี้ ผู้เรียนจึงทำหน้าที่สำรวจ วิเคราะห์ ทดลอง สร้างสรรค์ผลงาน และสะท้อนคิดจากประสบการณ์ตรง กระบวนการดังกล่าวส่งเสริมการคิดวิเคราะห์ การแก้ปัญหา และการเรียนรู้ด้วยตนเองอย่างมีความหมาย

สรุปได้ว่า ผู้เรียนตามแนวคิดการเรียนรู้โดยใช้ชุมชนเป็นฐาน มีบทบาทเชิงรุกในฐานะผู้สร้างองค์ความรู้จากประสบการณ์ตรง ผ่านการลงมือปฏิบัติ การตั้งคำถาม การทำงานร่วมกัน และการสะท้อนคิดอย่างเป็นระบบ มิใช่ผู้รับสารแบบเชิงรับเพียงฝ่ายเดียว แนวทางดังกล่าวเอื้อให้ผู้เรียนพัฒนาความรู้เชิงลึกควบคู่กับทักษะสำคัญในชีวิตจริง เช่น ความรับผิดชอบ การสื่อสาร การทำงานเป็นทีม และความสามารถในการกำกับตนเองทางการเรียนรู้ พร้อมทั้งเสริมสร้างความคิดวิเคราะห์และการแก้ปัญหาจากบริบทจริงของชุมชน อันนำไปสู่การเรียนรู้ที่มีคุณค่า เชื่อมโยงชีวิตจริง และยั่งยืนทั้งด้านวิชาการและสังคม

3.3 บทบาทของชุมชน ชุมชนในแนวคิดการเรียนรู้โดยใช้ชุมชนเป็นฐาน มิได้เป็นเพียงสถานที่จัดกิจกรรมแต่เป็นแหล่งเรียนรู้และหุ้นส่วนทางวิชาการที่มีบทบาทในการถ่ายทอดองค์ความรู้ ภูมิปัญญา และประสบการณ์ชีวิตจริง

กล้า ทองขาว (2561, หน้า 4–5) ชี้ว่า การมีส่วนร่วมของชุมชนเป็นปัจจัยสำคัญที่ทำให้การศึกษาเชื่อมโยงกับฐานรากทางสังคมอย่างแท้จริง

Nova Scotia Department of Education and Early Childhood Development (2022, p. 1) อธิบายว่า ความร่วมมือระหว่างโรงเรียนกับพันธมิตรในท้องถิ่นช่วยยกระดับคุณภาพการเรียนรู้และสร้างผลกระทบเชิงบวกต่อชุมชน บทบาทของชุมชนจึงครอบคลุมการเป็นผู้ให้ข้อมูล ผู้ถ่ายทอดทักษะ ผู้ร่วมประเมินผลงาน และผู้ร่วมสะท้อนผลการเรียนรู้ ซึ่งช่วยให้กระบวนการเรียนรู้มีความหมายและสอดคล้องกับบริบทจริง

สรุปได้ว่า ชุมชนตามแนวคิดการเรียนรู้โดยใช้ชุมชนเป็นฐาน มีสถานะเป็นแหล่งเรียนรู้และหุ้นส่วนทางวิชาการที่มีบทบาทสำคัญต่อคุณภาพของการจัดการศึกษา มิใช่เพียงสถานที่ดำเนินกิจกรรม หากแต่เป็นผู้ร่วมถ่ายทอดองค์ความรู้ ภูมิปัญญา และประสบการณ์จากชีวิตจริง ตลอดจนมีส่วนร่วมในการให้ข้อมูล ฝึกทักษะ ประเมินผลงาน และสะท้อนผลการเรียนรู้ ความร่วมมือดังกล่าวทำให้การเรียนรู้เชื่อมโยงกับฐานรากทางสังคมอย่างแท้จริง ส่งเสริมความสอดคล้องระหว่างโรงเรียนกับบริบทท้องถิ่น และก่อให้เกิดคุณค่าร่วมกันทั้งต่อผู้เรียนและชุมชนอย่างยั่งยืน

จากการทบทวนวรรณกรรมพบว่า แนวคิดการเรียนรู้โดยใช้ชุมชนเป็นฐาน (CBL) ทำหน้าที่เป็นกรอบอธิบายที่เชื่อมโยงการจัดการเรียนรู้กับตัวแปรตามของการวิจัยอย่างเป็นระบบ กล่าวคือ การเรียนรู้ที่ตั้งอยู่บนบริบทจริงของชุมชน การลงมือปฏิบัติอย่างมีความหมาย และการมีส่วนร่วมของชุมชนในฐานะหุ้นส่วนทางการศึกษาล้วนส่งผลต่อการพัฒนาผลลัพธ์ทางการเรียน ทักษะการปฏิบัติด้านการสานต่อไม้จากไม้ไฟ ความตระหนักเห็นคุณค่าวัฒนธรรมและภูมิปัญญาท้องถิ่น และความพึงพอใจของผู้เรียนในภาพรวม ดังนั้น แนวคิดการเรียนรู้โดยใช้ชุมชนเป็นฐาน จึงมิได้เป็นเพียงฐานคิดเชิงทฤษฎี หากแต่เป็นกลไกเชิงปฏิบัติที่เอื้อต่อการยกระดับคุณภาพการเรียนรู้ พร้อมทั้งเสริมสร้างคุณค่าทางสังคมและความยั่งยืนของหลักสูตรรายวิชาเพิ่มเติม ผลิตภัณฑ์ต่อไม้จากไม้ไฟ ตามแนวคิดการเรียนรู้โดยใช้ชุมชนเป็นฐาน สำหรับนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 5 โรงเรียนหนองผือเทพนิมิต อย่างเป็นรูปธรรม

แนวคิดหลักสูตรรายวิชาเพิ่มเติม

หลักสูตรรายวิชาเพิ่มเติมเป็นองค์ประกอบสำคัญของการจัดการศึกษาที่มุ่งตอบสนองความสนใจ ความถนัด และความแตกต่างระหว่างบุคคลของผู้เรียน รวมทั้งเชื่อมโยงการเรียนรู้กับบริบทของชุมชนและสังคม การทำความเข้าใจความหมายและความสำคัญของหลักสูตรรายวิชาเพิ่มเติมจึงเป็นพื้นฐานในการพัฒนาหลักสูตรให้มีความเหมาะสมและเกิดประสิทธิภาพสูงสุด

1. ความหมายและความสำคัญของหลักสูตรรายวิชาเพิ่มเติม

หลักสูตรรายวิชาเพิ่มเติมเป็นองค์ประกอบสำคัญของหลักสูตรสถานศึกษาที่เปิดโอกาสให้สถานศึกษาสามารถออกแบบรายวิชาตามบริบท ศักยภาพ และความต้องการเฉพาะของผู้เรียนและชุมชนได้อย่างยืดหยุ่น ภายใต้กรอบมาตรฐานของหลักสูตรแกนกลาง การทำความเข้าใจความหมายและลักษณะของหลักสูตรรายวิชาเพิ่มเติมจึงเป็นพื้นฐานสำคัญในการออกแบบและพัฒนาให้สอดคล้องกับเป้าหมายทางการศึกษาและบริบทพื้นที่อย่างแท้จริง ดังนี้

1.1 ความหมายของหลักสูตรรายวิชาเพิ่มเติม

หลักสูตรรายวิชาเพิ่มเติม หมายถึง หลักสูตรที่สถานศึกษาพัฒนาขึ้นเพิ่มเติมจากหลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อพัฒนาผู้เรียนให้สอดคล้องกับบริบท ความต้องการ และอัตลักษณ์ของสถานศึกษาและชุมชน มุ่งเน้น

การส่งเสริมการเรียนรู้เชิงลึก ควบคู่กับการเชื่อมโยงองค์ความรู้สู่การประยุกต์ใช้ในชีวิตจริงของผู้เรียนอย่างมีความหมาย

สำนักวิชาการและมาตรฐานการศึกษา (2551, หน้า 29–30)

อธิบายว่า การพัฒนาหลักสูตรรายวิชาเพิ่มเติมเป็นกระบวนการที่ดำเนินการอย่างเป็นระบบ เริ่มตั้งแต่การเตรียมความพร้อม การวิเคราะห์บริบทของสถานศึกษาและชุมชน การกำหนด วิสัยทัศน์และเป้าหมายของหลักสูตร การออกแบบโครงสร้างหลักสูตร ตลอดจนการกำหนด ระบบการบริหารจัดการและการประเมินผลอย่างชัดเจน ทั้งนี้ หลักสูตรต้องสะท้อนคุณภาพ ผู้เรียนที่พึงประสงค์ และมีความสอดคล้องกับโครงสร้างเวลาเรียนตามหลักสูตรแกนกลาง

ชนิตพร ทศคร (2560, หน้า 39) ให้ความหมายว่า หลักสูตร รายวิชาเพิ่มเติม หมายถึง หลักสูตรที่สถานศึกษาพัฒนาขึ้นเพิ่มเติมจากหลักสูตรปกติ โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อให้สอดคล้องกับความต้องการจำเพาะของสถานศึกษาและบริบท ของชุมชน ทั้งนี้ การจัดทำหลักสูตรดังกล่าวมุ่งเน้นการตอบสนองต่อความแตกต่างของ ผู้เรียนและท้องถิ่น อันจะนำไปสู่การพัฒนาผู้เรียนได้อย่างเหมาะสมและมีประสิทธิภาพ

ปิยะธิดา สารเจริญ (2561, หน้า 29) อธิบายว่า หลักสูตร รายวิชาเพิ่มเติม หมายถึง หลักสูตรที่กำหนดขึ้นสำหรับผู้เรียนในระดับการศึกษาขั้นพื้นฐาน โดยมุ่งเน้นให้ผู้เรียนได้ศึกษาเนื้อหาที่เกี่ยวข้องกับบริบทของท้องถิ่นที่ตนอาศัยอยู่ ทั้งด้านเศรษฐกิจ สังคม สิ่งแวดล้อม ประเพณีและวัฒนธรรม ตลอดจนด้านอาชีพและ ภูมิปัญญาท้องถิ่น ทั้งในลักษณะของการเรียนรู้เชิงทฤษฎีและการปฏิบัติจริง ทั้งภายใน และภายนอกห้องเรียน ทั้งนี้ การพัฒนาหลักสูตรดังกล่าวเป็นกระบวนการที่ต้องอาศัย ความร่วมมือจากหลายภาคส่วน ได้แก่ สถานศึกษา ผู้ปกครอง ชุมชน และองค์กรปกครอง ส่วนท้องถิ่น เพื่อให้เนื้อหาสาระของหลักสูตรมีความสอดคล้องกับสภาพบริบทของชุมชน และตอบสนองต่อความต้องการจำเป็นของผู้เรียนอย่างแท้จริง

ณัฐชัลย์ กงเพชร (2565, หน้า 40–41) ระบุว่า หลักสูตร รายวิชาเพิ่มเติมควรมีลักษณะสำคัญ ได้แก่ (1) มีจุดมุ่งหมายและผลการเรียนรู้ที่ชัดเจน (2) สามารถวัดและประเมินผลได้อย่างเป็นรูปธรรม (3) สอดคล้องกับบริบทของผู้เรียน และชุมชน และ (4) เชื่อมโยงการเรียนรู้กับการปฏิบัติจริง

จากแนวคิดและข้อเสนอของนักวิชาการดังกล่าว สามารถสังเคราะห์ ได้ว่า หลักสูตรรายวิชาเพิ่มเติมเป็นหลักสูตรที่สถานศึกษาพัฒนาขึ้นอย่างเป็นระบบบน พื้นฐานของการวิเคราะห์บริบทของผู้เรียนและชุมชน โดยมีลักษณะสำคัญ คือ การกำหนด

จุดมุ่งหมายและผลการเรียนรู้ที่ชัดเจน สามารถวัดและประเมินผลได้ เชื่อมโยงเนื้อหาสาระกับวิถีชีวิตจริงของผู้เรียน และเปิดโอกาสให้ภาคส่วนที่เกี่ยวข้องเข้ามามีส่วนร่วมในการพัฒนา ทั้งนี้ หลักสูตรรายวิชาเพิ่มเติมมิได้เป็นเพียงรายวิชาเสริมในโครงสร้างหลักสูตรเท่านั้น หากแต่เป็นกลไกสำคัญเชิงนโยบายและเชิงปฏิบัติที่ช่วยให้สถานศึกษาสามารถออกแบบการจัดการเรียนรู้ให้สอดคล้องกับความหลากหลายของบริบทท้องถิ่นได้อย่างเป็นรูปธรรม อันจะนำไปสู่การพัฒนาผู้เรียนให้มีความรู้ ทักษะ และคุณลักษณะอันพึงประสงค์ อย่างรอบด้านและยั่งยืน

1.2 ลักษณะสำคัญของหลักสูตรรายวิชาเพิ่มเติม

หลักสูตรรายวิชาเพิ่มเติมมีลักษณะสำคัญที่แตกต่างจากหลักสูตรแกนกลาง กล่าวคือ มีความยืดหยุ่นในการกำหนดโครงสร้างหลักสูตร เวลาเรียน เนื้อหาสาระ และกิจกรรมการเรียนรู้ เพื่อให้สอดคล้องกับบริบทของสถานศึกษา ความต้องการของผู้เรียน และลักษณะเฉพาะของชุมชน มีลักษณะสำคัญ ดังนี้

สำนักวิชาการและมาตรฐานการศึกษา (2551, หน้า 29–30)

ระบุว่า สถานศึกษาสามารถกำหนดสาระการเรียนรู้เพิ่มเติมได้ตามความพร้อมและความต้องการของผู้เรียน โดยต้องดำเนินการภายใต้กรอบมาตรฐานการเรียนรู้ที่กำหนดไว้ ทั้งนี้ ความยืดหยุ่นดังกล่าวมิได้หมายถึงการขาดทิศทาง แต่เป็นความยืดหยุ่นที่ตั้งอยู่บนฐานของมาตรฐาน กล่าวคือ แม้สถานศึกษาจะสามารถออกแบบเนื้อหาและกิจกรรมได้อย่างหลากหลาย แต่ยังคงต้องสอดคล้องกับเป้าหมายของการจัดการศึกษาขั้นพื้นฐาน และคุณลักษณะอันพึงประสงค์ของผู้เรียน

พินิจ ธาตุทอง (2551, หน้า 210) ที่อธิบายว่า การจัดการเรียนรู้ในรายวิชาเพิ่มเติมต้องดำเนินการอย่างเป็นระบบ โดยประกอบด้วยองค์ประกอบสำคัญ ได้แก่ การกำหนดมาตรฐานการเรียนรู้ การกำหนดเวลาเรียนหรือหน่วยกิต การกำหนดสาระการเรียนรู้ และการตั้งชื่อรายวิชาพร้อมคำอธิบายรายวิชาให้สื่อความหมายอย่างชัดเจน ซึ่งสะท้อนถึงความยืดหยุ่นเชิงโครงสร้างที่ยังคงมีกรอบและหลักเกณฑ์รองรับอย่างชัดเจน

ชนิตพร ทศคร (2560, หน้า 41) ยังระบุว่า ลักษณะของการจัดการเรียนรู้ในรายวิชาเพิ่มเติมประกอบด้วยองค์ประกอบสำคัญในทิศทางเดียวกัน ได้แก่ การกำหนดมาตรฐานการเรียนรู้ การกำหนดเวลาเรียน การกำหนดสาระการเรียนรู้ และการตั้งชื่อรายวิชาให้สื่อความหมายอย่างเหมาะสม ซึ่งยืนยันถึงความสำคัญของการออกแบบหลักสูตรอย่างเป็นระบบภายใต้ความยืดหยุ่นที่มีคุณภาพ

ณัฐชลัย กงเพชร (2565, หน้า 41) กล่าวสรุปว่า ลักษณะการจัดการเรียนรู้รายวิชาเพิ่มเติมมีขั้นตอน ดังนี้ 1) จัดทำมาตรฐานการเรียนรู้ 2) กำหนดเวลาหรือจำนวนหน่วยกิต 3) จัดทำสาระการเรียนรู้ และ 4) ต้องมีข้อสื่อความหมายชัดเจน

จากแนวคิดดังกล่าว สามารถสรุปลักษณะสำคัญของหลักสูตรได้ว่า มีความยืดหยุ่นเชิงโครงสร้างของหลักสูตรรายวิชาเพิ่มเติมเป็นความยืดหยุ่นที่อยู่ภายใต้กรอบมาตรฐานและหลักการทางวิชาการ โดยเปิดโอกาสให้สถานศึกษาสามารถออกแบบหลักสูตรให้เหมาะสมกับบริบทเฉพาะได้อย่างมีประสิทธิภาพ ขณะเดียวกันยังคงรักษาคุณภาพและมาตรฐานของการจัดการศึกษา อันเป็นพื้นฐานสำคัญในการพัฒนาผู้เรียนให้บรรลุผลลัพธ์การเรียนรู้ที่พึงประสงค์อย่างเป็นรูปธรรม

1.3 การตอบสนองต่อบริบทผู้เรียนและชุมชน (Contextual Responsiveness)

หลักสูตรรายวิชาเพิ่มเติมมีลักษณะสำคัญประการหนึ่ง คือ การมุ่งตอบสนองต่อบริบทของผู้เรียนและชุมชน โดยเนื้อหาและกิจกรรมการเรียนรู้ต้องสะท้อนอัตลักษณ์ของสถานศึกษา เชื่อมโยงกับทรัพยากร ภูมิปัญญาท้องถิ่น และวิถีชีวิตของชุมชน เพื่อให้การเรียนรู้มีความหมายและสามารถนำไปใช้ในชีวิตจริงได้อย่างเหมาะสม

สำนักวิชาการและมาตรฐานการศึกษา (2551, หน้า ข) ระบุว่า หลักสูตรรายวิชาเพิ่มเติมควรส่งเสริมให้ผู้เรียนเกิดความสนุกสนานและความเพลิดเพลินในการเรียนรู้ อันเป็นแรงจูงใจสำคัญที่ช่วยกระตุ้นให้ผู้เรียนเกิดความก้าวหน้า ทั้งนี้ ควรพัฒนาทักษะพื้นฐานที่จำเป็น ได้แก่ การอ่านออกเขียนได้ การคิดคำนวณ การใช้ข้อมูลสารสนเทศและเทคโนโลยีสารสนเทศ ตลอดจนส่งเสริมความใฝ่รู้ ความอยากรู้อยากเห็น และกระบวนการคิดอย่างมีเหตุผล นอกจากนี้ หลักสูตรรายวิชาเพิ่มเติมควรมุ่งพัฒนาผู้เรียนในมิติด้านจิตใจ จริยธรรม สังคม และวัฒนธรรม โดยเน้นการปลูกฝังให้ผู้เรียนสามารถจำแนกถูก-ผิด มีความเข้าใจและเคารพในความหลากหลายทางความเชื่อและวัฒนธรรม ตลอดจนพัฒนาให้เป็นพลเมืองที่ดี มีความรับผิดชอบต่อสังคม และสามารถมีส่วนร่วมในการพัฒนาสังคมให้เกิดความเป็นธรรมและความเสมอภาค รวมทั้งมีความตระหนักเข้าใจ และยอมรับสภาพแวดล้อมที่ตนดำรงอยู่ พร้อมยึดมั่นในแนวทางการพัฒนาที่ยั่งยืนทั้งในระดับตนเอง ชุมชน ประเทศชาติ และระดับโลก

รุ่งฤดี โกษาแสง (2558, หน้า 50) ได้กล่าวว่า หลักสูตรที่ดีในบริบทการศึกษาปัจจุบันควรมีลักษณะเป็นหลักสูตรบูรณาการที่มุ่งเน้นการพัฒนากระบวนการคิดของผู้เรียน ส่งเสริมให้ผู้เรียนมีวิจารณญาณ สามารถคิด วิเคราะห์ ตัดสินใจ และแก้ปัญหาในชีวิตประจำวันได้อย่างเหมาะสม ซึ่งแนวคิดดังกล่าวสามารถประยุกต์ใช้กับการพัฒนาหลักสูตรรายวิชาเพิ่มเติมได้เป็นอย่างดี เนื่องจากหลักสูตรรายวิชาเพิ่มเติมเปิดโอกาสให้สถานศึกษาสามารถออกแบบเนื้อหาและกิจกรรมการเรียนรู้ให้มีความยืดหยุ่น สอดคล้องกับพัฒนาการ ความต้องการของผู้เรียน และบริบทของท้องถิ่นได้อย่างเหมาะสม

บุพผา ศรีทองแท้ (2559, หน้า 43) อธิบายว่า หลักสูตรที่ดีต้องสอดคล้องกับจุดมุ่งหมายของการศึกษาของชาติ โดยเนื้อหาและกิจกรรมการเรียนรู้ต้องเหมาะสมกับพื้นฐานและธรรมชาติของผู้เรียน คำนึงถึงความแตกต่างระหว่างบุคคล และยึดผู้เรียนเป็นศูนย์กลาง พร้อมทั้งมีการวัดและประเมินผลที่เหมาะสม ซึ่งหลักการดังกล่าวถือเป็นแนวทางสำคัญในการออกแบบหลักสูตรรายวิชาเพิ่มเติมให้มีคุณภาพ โดยเฉพาะการเชื่อมโยงเนื้อหากับสภาพการดำเนินชีวิตของผู้เรียน เพื่อให้สามารถนำความรู้ไปประยุกต์ใช้ในชีวิตจริงได้อย่างมีประสิทธิภาพ

ณัฐชัชชัย กงเพชร (2565, หน้า 40-41) อธิบายว่า หลักสูตรรายวิชาเพิ่มเติมที่มีคุณภาพควรออกแบบบนฐานการวิเคราะห์บริบท (Context Analysis) และความจำเป็น (Needs Assessment) ของผู้เรียนและชุมชน ลักษณะดังกล่าวทำให้หลักสูตรรายวิชาเพิ่มเติมมีบทบาทเป็นสะพานเชื่อม ระหว่างระบบการศึกษากับบริบทชีวิตจริง ซึ่งช่วยให้การเรียนรู้มีความหมาย (Meaningful Learning) และเกิดการนำไปใช้ได้จริงในชีวิตประจำวัน

จากแนวคิดดังกล่าว สรุปได้ว่า หลักสูตรรายวิชาเพิ่มเติมที่ตอบสนองต่อบริบทผู้เรียนและชุมชน ต้องพัฒนาบนฐานการวิเคราะห์บริบทและความต้องการของผู้เรียน โดยเชื่อมโยงเนื้อหาและกิจกรรมการเรียนรู้กับวิถีชีวิตจริง ภูมิปัญญา และทรัพยากรในท้องถิ่น พร้อมทั้งส่งเสริมทักษะการคิด คุณธรรม และการเป็นพลเมืองที่มีคุณภาพ อันนำไปสู่การเรียนรู้ที่มีความหมายและสามารถนำไปใช้ในชีวิตประจำวันได้อย่างยั่งยืน

1.4 การประเมินผลอย่างเป็นระบบและตามสภาพจริง (Systematic and Authentic Assessment) หลักสูตรรายวิชาเพิ่มเติมจำเป็นต้องมีระบบการประเมินผลที่ชัดเจนและตรวจสอบได้ ทั้งในด้านความรู้และทักษะการปฏิบัติ ดังที่

บุญชม ศรีสะอาด และคณะ (2561, หน้า 41–43) ยังเสนอว่า การประเมินที่มีคุณภาพควรใช้ข้อมูลจากหลายแหล่ง (multiple sources) ดังนั้น เครื่องมือ ประเมินควรประกอบด้วย 1) แบบทดสอบก่อน–หลังเรียน 2) แบบประเมินทักษะจากชิ้นงาน 3) แฟ้มสะสมงาน 4) การประเมินการมีส่วนร่วมในชุมชน การใช้เครื่องมือหลากหลาย ช่วยให้เห็นพัฒนาการของผู้เรียนอย่างรอบด้าน

Simpson (1972, pp. 43–46) เน้นการประเมินทักษะปฏิบัติ ด้านความชำนาญ ความถูกต้อง และความต่อเนื่อง

Wiggins (1998, pp. 21–24) อธิบายว่า การประเมินตามสภาพจริง (Authentic Assessment) ควรใช้ภาระงานที่ใกล้เคียงสถานการณ์จริง และมีเกณฑ์ประเมิน (Rubric) ชัดเจน

Marzano (2017, p. 45) ให้ความสำคัญกับการประเมินที่เน้น การติดตามพัฒนาการอย่างต่อเนื่อง (Formative Assessment) ควบคู่กับการประเมินผลลัพธ์ (Summative Assessment) เพื่อให้ได้ข้อมูลย้อนกลับที่ช่วยพัฒนาการเรียนรู้ ลักษณะดังกล่าว ทำให้หลักสูตรรายวิชาเพิ่มเติมมีคุณภาพเชิงวิชาการ สามารถพิสูจน์ประสิทธิภาพได้ และสอดคล้องกับกระบวนการพัฒนาหลักสูตรแบบวิจัยและพัฒนา (R&D)

จากแนวคิดดังกล่าว สรุปได้ว่า หลักสูตรรายวิชาเพิ่มเติมควรมี การประเมินผลอย่างเป็นระบบและตามสภาพจริง โดยใช้เครื่องมือที่หลากหลาย ครอบคลุม ทั้งความรู้และทักษะปฏิบัติ พร้อมทั้งมีเกณฑ์การประเมินที่ชัดเจน และติดตามพัฒนาการ ของผู้เรียนอย่างต่อเนื่อง ทั้งในรูปแบบการประเมินระหว่างเรียนและปลายทาง อันทำให้ สามารถสะท้อนผลการเรียนรู้ได้อย่างรอบด้าน และยืนยันคุณภาพของหลักสูตรได้อย่าง เป็นรูปธรรม

2. กระบวนการจัดทำหลักสูตรรายวิชาเพิ่มเติม

การพัฒนาหลักสูตรรายวิชาเพิ่มเติมมีกระบวนการหลายขั้นตอน ในการดำเนินการ ดังนี้

สำนักวิชาการและมาตรฐานการศึกษา (2551, หน้า 29–49) ได้อธิบายว่า การจัดทำหลักสูตรรายวิชาเพิ่มเติมเป็นภารกิจสำคัญของการบริหารจัดการ หลักสูตรสถานศึกษา ซึ่งต้องดำเนินการอย่างเป็นระบบและต่อเนื่อง โดยประกอบด้วย ขั้นตอนหลัก ได้แก่ การเตรียมความพร้อม การจัดทำหลักสูตรสถานศึกษา การวางแผน ดำเนินการใช้หลักสูตร การดำเนินการใช้หลักสูตร การนิเทศ กำกับ ติดตาม และประเมินผล

การสรุปผลการดำเนินงาน และการปรับปรุงพัฒนาเพื่อยกระดับคุณภาพหลักสูตรอย่างต่อเนื่อง ทั้งนี้ ในกระบวนการจัดทำหลักสูตรรายวิชาเพิ่มเติม สถานศึกษาต้องดำเนินการพัฒนาองค์ประกอบสำคัญของหลักสูตรอย่างเป็นลำดับขั้น ดังนี้

1. การกำหนดวิสัยทัศน์ ภารกิจ และเป้าหมาย โดยวิสัยทัศน์ เป็นการกำหนดภาพอนาคตที่พึงประสงค์ของสถานศึกษา ภารกิจเป็นแนวทางการดำเนินงาน เพื่อให้บรรลุวิสัยทัศน์ และเป้าหมายเป็นความคาดหวังด้านคุณภาพของผู้เรียนที่สอดคล้องกับหลักสูตรแกนกลาง รวมทั้งการกำหนดคุณลักษณะอันพึงประสงค์ร่วมกับชุมชน
2. การจัดโครงสร้างหลักสูตรสถานศึกษา ประกอบด้วย การกำหนดสาระการเรียนรู้ กิจกรรมพัฒนาผู้เรียน เวลาเรียน หน่วยการเรียนรู้ และการจัดรายวิชา ในลักษณะรายภาคหรือรายปี
3. การจัดทำสาระของหลักสูตร ได้แก่ การกำหนดผลการเรียนรู้ สาระการเรียนรู้ เวลาเรียน หน่วยกิต และการจัดทำคำอธิบายรายวิชาให้สอดคล้องกับเป้าหมายของหลักสูตร
4. การออกแบบการเรียนรู้ ครอบคลุมการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ การใช้สื่อและแหล่งเรียนรู้ ตลอดจนการกำหนดวิธีการวัดและประเมินผลให้สอดคล้องกับผลการเรียนรู้
5. การออกแบบกิจกรรมพัฒนาผู้เรียน เพื่อส่งเสริมศักยภาพของผู้เรียนในมิติต่าง ๆ นอกเหนือจากการเรียนรู้ตามกลุ่มสาระการเรียนรู้
6. การกำหนดรูปแบบ วิธีการ และเกณฑ์การประเมินผล รวมถึงการจัดทำเอกสารหลักฐานทางการศึกษาอย่างเป็นระบบ
7. การพัฒนาระบบส่งเสริมและสนับสนุน เช่น ระบบแนะแนว แหล่งเรียนรู้ ห้องสมุด การวิจัยเพื่อพัฒนาคุณภาพการศึกษา และเครือข่ายวิชาการ
8. การเรียบเรียงและจัดทำเป็นหลักสูตรรายวิชาเพิ่มเติม เพื่อใช้เป็นแนวทางในการจัดการเรียนการสอนอย่างเป็นรูปธรรม

วัชรภรณ์ คำโพธิ์ชา (2557, หน้า 45) ได้เสนอแนวทางการจัดทำหลักสูตรรายวิชาเพิ่มเติมของกรมวิชาการว่า เป็นกระบวนการพัฒนาหลักสูตรที่ดำเนินการอย่างเป็นลำดับขั้น ดังนี้

1. การกำหนดวิสัยทัศน์ ภารกิจ และเป้าหมาย เป็นการกำหนดทิศทางการพัฒนาผู้เรียนในอนาคต โดยวิสัยทัศน์สะท้อนภาพที่พึงประสงค์ ภารกิจเป็นแนวทางการดำเนินงาน และเป้าหมายเป็นผลลัพธ์ที่คาดหวังให้เกิดกับผู้เรียนอย่างชัดเจน

2. การจัดโครงสร้างหลักสูตร เป็นการกำหนดกรอบของหลักสูตร ได้แก่ สารการเรียนรู้ รายวิชา เวลาเรียน และการจัดหน่วยการเรียนรู้ในรูปแบบรายภาค หรือรายปี เพื่อให้การจัดการเรียนรู้มีความเป็นระบบ

3. การจัดทำสาระของหลักสูตร เป็นการกำหนดผลการเรียนรู้ สารการเรียนรู้ เวลาเรียน และหน่วยกิต รวมทั้งจัดทำคำอธิบายรายวิชาให้สอดคล้องกับ เป้าหมายของหลักสูตร

4. การออกแบบการเรียนรู้ เป็นการวางแผนจัดกิจกรรมการเรียนรู้ การเลือกใช้สื่อและแหล่งเรียนรู้ ตลอดจนกำหนดวิธีการวัดและประเมินผลให้สอดคล้องกับ ผลการเรียนรู้

5. การออกแบบกิจกรรมพัฒนาผู้เรียน เป็นการจัดกิจกรรมเสริม เพื่อพัฒนาศักยภาพของผู้เรียนในด้านต่าง ๆ เช่น ทักษะชีวิต คุณธรรม จริยธรรม และ ความสามารถเฉพาะบุคคล

6. การกำหนดรูปแบบ วิธีการ และเกณฑ์การตัดสินผล รวมทั้งเอกสารหลักฐานทางการศึกษา เป็นการกำหนดแนวทางการวัดและประเมินผล เกณฑ์การผ่าน รวมถึงการจัดทำเอกสารหลักฐานที่ใช้ในการรับรองผลการเรียนของผู้เรียน

7. การพัฒนาระบบการส่งเสริมสนับสนุน เป็นการจัดเตรียมปัจจัย สนับสนุน เช่น ระบบแนะแนว แหล่งเรียนรู้ ห้องสมุด งานวิจัย และเครือข่ายวิชาการ เพื่อให้การจัดการเรียนรู้มีคุณภาพ

8. การเรียบเรียงเป็นหลักสูตรสถานศึกษา เป็นการรวบรวม องค์ประกอบทั้งหมดมาจัดทำเป็นเอกสารหลักสูตรรายวิชาเพิ่มเติมอย่างเป็นระบบ เพื่อใช้เป็นแนวทางในการจัดการเรียนการสอนจริง

ณัฐชลัยย์ กงเพชร (2565, หน้า 40-41) สรุปว่า กระบวนการจัดทำ หลักสูตรรายวิชาเพิ่มเติมเป็นภารกิจสำคัญในการบริหารจัดการหลักสูตรของสถานศึกษา ซึ่งต้องดำเนินการอย่างเป็นระบบ โดยประกอบด้วยขั้นตอน ดังนี้

1. การกำหนดวิสัยทัศน์ ภารกิจ และเป้าหมาย เพื่อกำหนดทิศทาง และผลลัพธ์ที่พึงประสงค์ของการพัฒนาผู้เรียนให้สอดคล้องกับบริบทของสถานศึกษา

2. การจัดโครงสร้างหลักสูตร เพื่อกำหนดกรอบสารการเรียนรู้ รายวิชา เวลาเรียน และหน่วยการเรียนรู้ให้เป็นระบบ

3. การจัดทำสาระของหลักสูตร เพื่อกำหนดผลการเรียนรู้ สาระการเรียนรู้ และคำอธิบายรายวิชาให้สอดคล้องกับเป้าหมายของหลักสูตร

4. การออกแบบการเรียนรู้ เพื่อกำหนดแนวทางการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ สื่อ และวิธีการวัดและประเมินผล

5. การออกแบบกิจกรรมพัฒนาผู้เรียน เพื่อส่งเสริมศักยภาพผู้เรียนในด้านต่าง ๆ อย่างรอบด้าน นอกเหนือจากเนื้อหาวิชาการ

6. การกำหนดรูปแบบ วิธีการ และเกณฑ์การตัดสินผล รวมทั้งเอกสารหลักฐานทางการศึกษา เพื่อใช้ในการประเมินผลการเรียนรู้และรับรองผลการเรียนของผู้เรียนอย่างเป็นระบบ

7. การพัฒนาระบบการส่งเสริมสนับสนุน เพื่อจัดเตรียมทรัพยากรและระบบสนับสนุน เช่น แหล่งเรียนรู้ ระบบแนะแนว และเครือข่ายวิชาการ

8. การเรียบเรียงเป็นหลักสูตรสถานศึกษา เพื่อกำหนดเอกสารหลักสูตรรายวิชาเพิ่มเติมอย่างเป็นระบบ และนำไปใช้ในการจัดการเรียนการสอนจริง

จากแนวคิดของนักวิชาการดังกล่าว สรุปได้ว่า กระบวนการจัดทำหลักสูตรรายวิชาเพิ่มเติมเป็นกระบวนการพัฒนาเชิงระบบที่ดำเนินการเป็นลำดับขั้น ดังนี้

1. การกำหนดวิสัยทัศน์ ภารกิจ และเป้าหมาย เพื่อกำหนดทิศทางและผลลัพธ์ของการพัฒนาผู้เรียน

2. การจัดโครงสร้างหลักสูตร เพื่อกำหนดกรอบสาระการเรียนรู้ รายวิชา และเวลาเรียนให้เป็นระบบ

3. การจัดทำสาระของหลักสูตร เพื่อกำหนดผลการเรียนรู้ เนื้อหา และคำอธิบายรายวิชา

4. การออกแบบการเรียนรู้ เพื่อกำหนดกิจกรรม สื่อ และวิธีการจัดการเรียนรู้ให้สอดคล้องกับผลการเรียนรู้

5. การออกแบบกิจกรรมพัฒนาผู้เรียน เพื่อเสริมสร้างศักยภาพผู้เรียนในมิติต่าง ๆ อย่างรอบด้าน

6. การกำหนดรูปแบบ วิธีการ และเกณฑ์การประเมินผล เพื่อใช้วัดและตัดสินผลการเรียนอย่างเป็นระบบ

7. การพัฒนาระบบส่งเสริมและสนับสนุน เพื่อจัดเตรียมทรัพยากร และปัจจัยเพื่อการจัดการเรียนรู้ การเรียบเรียงและนำหลักสูตรไปใช้ พร้อมทั้งนิเทศ ติดตาม ประเมินผล และปรับปรุงพัฒนาอย่างต่อเนื่อง

ทั้งนี้ กระบวนการดังกล่าวสะท้อนถึงการพัฒนาหลักสูตรรายวิชาเพิ่มเติม ที่มีลักษณะเป็นวงจรต่อเนื่อง (Cycle) ซึ่งมุ่งเน้นการยกระดับคุณภาพผู้เรียนให้สอดคล้อง กับบริบทของสถานศึกษาและชุมชนอย่างแท้จริง

3. การพัฒนากิจกรรมพัฒนาผู้เรียน

นักวิชาการและนักการศึกษาได้เสนอแนวทางที่เกี่ยวข้องกับการพัฒนากิจกรรมพัฒนาผู้เรียนในหลักสูตรรายวิชาเพิ่มเติม ดังนี้

สำนักวิชาการและมาตรฐานการศึกษา (2551, หน้า 7-8) ได้กล่าวว่า สถานศึกษาควรจัดกิจกรรมพัฒนาผู้เรียนให้เหมาะสมกับวัย วุฒิภาวะ และความแตกต่างระหว่างบุคคล โดยคำนึงถึงองค์ประกอบสำคัญ ดังนี้

1. การจัดกิจกรรมเพื่อเกื้อกูลและส่งเสริมการเรียนรู้ เป็นการจัดกิจกรรมที่ช่วยเสริมการเรียนรู้ในห้องเรียน เช่น การบูรณาการโครงการ หรือการเชื่อมโยงองค์ความรู้จากกลุ่มสาระการเรียนรู้ต่าง ๆ เพื่อให้ผู้เรียนเกิดความเข้าใจเชิงลึกและสามารถประยุกต์ใช้ความรู้ได้จริง

2. การจัดกิจกรรมตามความสนใจและความถนัดของผู้เรียน เป็นการเปิดโอกาสให้ผู้เรียนได้เลือกเข้าร่วมกิจกรรมที่สอดคล้องกับความสนใจ ความสามารถ และความต้องการของตนเอง รวมถึงบริบทของชุมชน เช่น ชมรมทางวิชาการหรือกิจกรรมเฉพาะด้าน เพื่อส่งเสริมศักยภาพรายบุคคล

3. การจัดกิจกรรมเพื่อปลูกฝังจิตสำนึกต่อสังคม เป็นการจัดกิจกรรมที่มุ่งพัฒนาคุณธรรม จริยธรรม และความรับผิดชอบต่อสังคม เช่น กิจกรรมลูกเสือ ยุวกาชาด หรือกิจกรรมจิตอาสา เพื่อให้ผู้เรียนเป็นพลเมืองที่ดีและมีจิตสาธารณะ

พนิต ฐาตุทอง (2551, หน้า 210) ได้กล่าวถึงลักษณะของการจัดการเรียนรู้ในรายวิชาเพิ่มเติม ซึ่งสามารถนำมาประยุกต์ใช้ในการพัฒนากิจกรรมพัฒนาผู้เรียนได้ดังนี้

1. การกำหนดมาตรฐานการเรียนรู้หรือผลการเรียนรู้ เป็นการกำหนดเป้าหมายการเรียนรู้ให้ชัดเจนว่า ผู้เรียนควรมีความรู้ ความสามารถ หรือคุณลักษณะใด เมื่อสิ้นสุดการเรียนรู้ ทั้งนี้ หากจัดเป็นรายวิชาที่เรียนต่อเนื่องในช่วงชั้น ควรกำหนดมาตรฐานการเรียนรู้ระดับช่วงชั้น แต่หากจัดเฉพาะบางปี อาจกำหนดเป็นผลการเรียนรู้รายปี หรือรายภาคเรียนตามความเหมาะสม

2. การกำหนดเวลาเรียนหรือหน่วยกิต เป็นการกำหนดระยะเวลาในการจัดกิจกรรมหรือการเรียนรู้ให้เหมาะสมกับลักษณะของเนื้อหา กิจกรรม หรือโครงการ เพื่อให้ผู้เรียนมีเวลาเพียงพอในการศึกษาและพัฒนาตามเป้าหมายที่กำหนดไว้

3. การจัดทำสาระการเรียนรู้ เป็นการกำหนดเนื้อหา ขอบเขต และประเด็นสำคัญที่ผู้เรียนจะได้ศึกษา เพื่อให้การเรียนรู้เป็นไปตามมาตรฐานหรือผลการเรียนรู้ที่กำหนด และช่วยให้การจัดกิจกรรมมีทิศทางชัดเจน

4. การกำหนดชื่อรายวิชาและคำอธิบายรายวิชาให้ชัดเจน เป็นการตั้งชื่อรายวิชาหรือกิจกรรมให้สื่อความหมายตรงกับสาระและลักษณะของการเรียนรู้ พร้อมทั้งจัดทำคำอธิบายรายวิชาเพื่อให้เข้าใจจุดมุ่งหมาย ขอบเขต และแนวทางการจัดการเรียนรู้ได้อย่างชัดเจน

ชนิตพร ทศคร (2560, หน้า 41) ได้กล่าวว่า ลักษณะการจัดการเรียนรู้ในรายวิชาเพิ่มเติม ประกอบด้วยองค์ประกอบสำคัญ ดังนี้

1. การจัดทำมาตรฐานการเรียนรู้ เป็นการกำหนดกรอบและเป้าหมายของการเรียนรู้ เพื่อให้การพัฒนากิจกรรมเป็นไปในทิศทางเดียวกันและสามารถวัดผลได้อย่างชัดเจน

3. การกำหนดเวลาเรียน เป็นการจัดสรรระยะเวลาให้สอดคล้องกับลักษณะของกิจกรรมและระดับการเรียนรู้ของผู้เรียน เพื่อให้การดำเนินกิจกรรมเป็นไปอย่างเหมาะสมและมีประสิทธิภาพ

4. การจัดทำสาระการเรียนรู้ เป็นการกำหนดเนื้อหาและประสบการณ์การเรียนรู้ที่ผู้เรียนจะได้รับ เพื่อให้กิจกรรมมีความชัดเจน ครอบคลุม และสัมพันธ์กับเป้าหมายของหลักสูตร

5. การกำหนดชื่อรายวิชาให้สื่อความหมายชัดเจน เป็นการตั้งชื่อกิจกรรมหรือรายวิชาให้สะท้อนสาระสำคัญของการเรียนรู้ เพื่อให้ผู้สอนและผู้เรียนเข้าใจตรงกันเกี่ยวกับลักษณะและวัตถุประสงค์ของกิจกรรม

ณัฐชัลย์ กงเพชร (2565, หน้า 41) สรุปได้ว่า ลักษณะการจัดการเรียนรู้ในรายวิชาเพิ่มเติมมีขั้นตอนสำคัญ ดังนี้

1. การจัดทำมาตรฐานการเรียนรู้ เป็นการกำหนดกรอบและเป้าหมายของการเรียนรู้ให้ชัดเจน เพื่อใช้เป็นแนวทางในการออกแบบกิจกรรมและประเมินผล การเรียนรู้ของผู้เรียน
2. การกำหนดเวลาเรียนหรือจำนวนหน่วยกิต เป็นการกำหนดระยะเวลาในการจัดการเรียนรู้ให้เหมาะสมกับลักษณะของรายวิชาและระดับความยากของเนื้อหา เพื่อให้ผู้เรียนมีโอกาสพัฒนาได้อย่างเต็มศักยภาพ
3. การจัดทำสาระการเรียนรู้ เป็นการกำหนดเนื้อหาและขอบเขตของความรู้ที่ผู้เรียนจะได้รับ เพื่อให้สอดคล้องกับมาตรฐานหรือผลการเรียนรู้ที่กำหนดไว้
4. การกำหนดชื่อรายวิชาให้สื่อความหมายชัดเจน เป็นการตั้งชื่อรายวิชาให้สะท้อนสาระสำคัญและลักษณะของการเรียนรู้ เพื่อให้ผู้สอนและผู้เรียนเข้าใจตรงกันเกี่ยวกับจุดมุ่งหมายของรายวิชา

จากแนวคิดของนักวิชาการดังกล่าว สรุปได้ว่า การพัฒนากิจกรรมพัฒนาผู้เรียนในหลักสูตรรายวิชาเพิ่มเติมต้องดำเนินการอย่างเป็นระบบ โดยเริ่มจากการกำหนดมาตรฐานหรือผลการเรียนรู้ที่ชัดเจน การกำหนดเวลาและขอบเขตของกิจกรรม การออกแบบสาระและกิจกรรมให้สอดคล้องกับความสนใจ ความถนัด และบริบทของผู้เรียน ควบคู่กับการกำหนดชื่อและคำอธิบายกิจกรรมที่ชัดเจน ทั้งนี้ กิจกรรมควรมุ่งส่งเสริมทั้งด้านความรู้ ทักษะ และคุณลักษณะอันพึงประสงค์ รวมถึงการปลูกฝังจิตสำนึกต่อสังคม อันจะนำไปสู่การพัฒนาผู้เรียนอย่างรอบด้านและมีคุณภาพ

ผู้วิจัยได้นำหลักการพัฒนากิจกรรมพัฒนาผู้เรียนมาประยุกต์ใช้ในการออกแบบกิจกรรมการเรียนรู้ในหลักสูตรรายวิชาเพิ่มเติม เรื่อง “ผลิตภัณฑ์ดอกไม้จากไม้ไผ่” โดยกำหนดมาตรฐานและผลการเรียนรู้ที่ชัดเจน ออกแบบกิจกรรมให้สอดคล้องกับบริบทของชุมชน เน้นการลงมือปฏิบัติจริงจากภูมิปัญญาท้องถิ่น ควบคู่กับการส่งเสริมทักษะกระบวนการคิด การทำงานร่วมกัน และความคิดสร้างสรรค์ นอกจากนี้ ยังเปิดโอกาสให้ผู้เรียนได้เลือกกิจกรรมตามความสนใจ เช่น การออกแบบลวดลาย การสาน การประดิษฐ์ และการนำเสนอผลงาน พร้อมทั้งปลูกฝังคุณธรรม จริยธรรม และจิตสำนึกในการอนุรักษ์ภูมิปัญญาท้องถิ่น อันส่งผลให้การเรียนรู้มีความหมายและสามารถนำไปใช้ในชีวิตจริงได้อย่างยั่งยืน

4. องค์ประกอบของหลักสูตรรายวิชาเพิ่มเติม

หลักสูตรรายวิชาเพิ่มเติมมีองค์ประกอบอยู่หลายองค์ประกอบ นักวิชาการ และนักการศึกษาได้ให้กล่าวถึง ดังนี้

รุ่งทิพย์ สารนอก (2559, หน้า 77) ได้อธิบายว่า การยกร่างหลักสูตร รายวิชาเพิ่มเติมควรกำหนดองค์ประกอบของหลักสูตรอย่างเป็นระบบ ดังนี้

1. หลักการและเหตุผล เป็นการอธิบายความจำเป็น แนวคิด และ ที่มาของการพัฒนาหลักสูตร เพื่อแสดงความสอดคล้องกับบริบทของผู้เรียนและชุมชน
2. จุดมุ่งหมายของหลักสูตร เป็นการกำหนดผลลัพธ์โดยรวมที่ต้องการให้เกิดกับผู้เรียน ทั้งด้านความรู้ ทักษะ และคุณลักษณะ
3. คุณลักษณะอันพึงประสงค์ เป็นการกำหนดคุณลักษณะ ด้านคุณธรรม จริยธรรม และค่านิยมที่ต้องการพัฒนาให้เกิดขึ้นกับผู้เรียน
4. ผลการเรียนรู้ เป็นการระบุความรู้ ความสามารถ หรือพฤติกรรม ที่ผู้เรียนควรแสดงได้เมื่อสิ้นสุดการเรียนรู้
5. สาระการเรียนรู้ เป็นการกำหนดเนื้อหาและขอบเขตของความรู้ ที่ผู้เรียนจะได้ศึกษาในหลักสูตร
6. โครงสร้างหลักสูตร เป็นการกำหนดรายวิชา เวลาเรียน หน่วยการเรียนรู้ และการจัดลำดับเนื้อหาอย่างเป็นระบบ
7. คำอธิบายรายวิชา เป็นการสรุปสาระสำคัญของรายวิชา เพื่อให้เข้าใจขอบเขตและลักษณะของการเรียนรู้
8. หน่วยการเรียนรู้ เป็นการแบ่งเนื้อหาออกเป็นหน่วยย่อย เพื่อให้สะดวกต่อการจัดกิจกรรมการเรียนรู้
9. แนวทางการจัดการเรียนรู้ เป็นการกำหนดวิธีการจัดกิจกรรม การเรียนรู้ สื่อ และกระบวนการเรียนรู้ที่เหมาะสม
10. การวัดและประเมินผลการเรียนรู้ เป็นการกำหนดวิธีการ เครื่องมือ และเกณฑ์ในการประเมินผลการเรียนรู้ของผู้เรียน

ธานีทร์ โลอุทัย (2559, หน้า 129–130) ได้เสนอองค์ประกอบ ของหลักสูตรรายวิชาเพิ่มเติม ดังนี้

1. ชื่อหลักสูตร เป็นการกำหนดชื่อที่สะท้อนสาระสำคัญและ เอกลักษณ์ของหลักสูตร

2. หลักการของหลักสูตร เป็นแนวคิดพื้นฐานที่ใช้ในการพัฒนาหลักสูตร เพื่อกำหนดทิศทางการจัดการเรียนรู้
 3. จุดมุ่งหมาย เป็นการกำหนดเป้าหมายของการพัฒนาผู้เรียนในภาพรวม
 4. สาระการเรียนรู้ เป็นการกำหนดเนื้อหาและองค์ความรู้ที่ผู้เรียนจะได้รับ
 5. ผลการเรียนรู้ เป็นการระบุพฤติกรรมหรือสมรรถนะที่ผู้เรียนควรแสดงได้หลังการเรียนรู้
 6. คำอธิบายรายวิชา เป็นการอธิบายลักษณะ ขอบเขต และสาระสำคัญของรายวิชา
 7. โครงสร้างรายวิชา เป็นการกำหนดหน่วยการเรียนรู้ เวลาเรียน และลำดับเนื้อหา
 8. แนวทางการจัดการเรียนรู้ เป็นการกำหนดรูปแบบและวิธีการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ที่เหมาะสมกับผู้เรียน
 9. สื่อและแหล่งเรียนรู้ เป็นการระบุเครื่องมือ สื่อ และแหล่งเรียนรู้ที่สนับสนุนการเรียนรู้ของผู้เรียน
 10. แนวทางการวัดและประเมินผลการเรียนรู้ เป็นการกำหนดวิธีการและเกณฑ์ในการประเมินผล เพื่อสะท้อนพัฒนาการของผู้เรียนอย่างเป็นระบบ
- ชินิตพร ทศธร (2560, หน้า 153) ได้กล่าวถึงองค์ประกอบของหลักสูตรรายวิชาเพิ่มเติม ดังนี้
1. หลักการ เป็นแนวคิดและทิศทางพื้นฐานที่ใช้กำหนดการพัฒนาหลักสูตร
 2. จุดมุ่งหมายของหลักสูตร เป็นการกำหนดผลลัพธ์ที่คาดหวังให้เกิดขึ้นกับผู้เรียนในภาพรวม
 3. โครงสร้าง/เนื้อหาของหลักสูตร เป็นการกำหนดสาระการเรียนรู้ และลำดับเนื้อหาให้มีความเชื่อมโยงและเหมาะสม
 4. คำอธิบายรายวิชา เป็นการอธิบายขอบเขต เนื้อหา และลักษณะของรายวิชาให้เข้าใจชัดเจน

5. ผลการเรียนรู้ เป็นการระบุพฤติกรรมหรือสมรรถนะที่ผู้เรียนควรแสดงได้หลังการเรียนรู้

6. แนวทางการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ เป็นการกำหนดวิธีการจัดการเรียนรู้ที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญและส่งเสริมการมีส่วนร่วม

7. สื่อและแหล่งเรียนรู้ เป็นการระบุสื่อและแหล่งเรียนรู้ที่ช่วยสนับสนุนให้การเรียนรู้มีประสิทธิภาพ

8. การวัดผลและประเมินผลการเรียนรู้ เป็นการกำหนดวิธีการและเกณฑ์ในการประเมินผล เพื่อสะท้อนพัฒนาการของผู้เรียน

จตุรฤช โพรสณฑ์ (2564, หน้า 68) ได้สรุปองค์ประกอบของหลักสูตรรายวิชาเพิ่มเติมไว้ 9 องค์ประกอบ ดังนี้

1. หลักการและเหตุผล เป็นการอธิบายความเป็นมา ความจำเป็น และแนวคิดในการพัฒนาหลักสูตร เพื่อแสดงความสอดคล้องกับบริบทและความต้องการของผู้เรียน
2. จุดมุ่งหมายของหลักสูตร เป็นการกำหนดเป้าหมายในการพัฒนาผู้เรียนทั้งด้านความรู้ ทักษะ และคุณลักษณะอันพึงประสงค์
3. สาระการเรียนรู้ เป็นการกำหนดเนื้อหา ขอบเขต และประเด็นสำคัญที่ผู้เรียนจะได้ศึกษา เพื่อให้บรรลุเป้าหมายของหลักสูตร
4. ผลการเรียนรู้ เป็นการระบุพฤติกรรม ความสามารถ หรือสมรรถนะที่ผู้เรียนควรแสดงได้เมื่อสิ้นสุดการเรียนรู้
5. โครงสร้างหลักสูตร เป็นการกำหนดรายวิชา เวลาเรียน หน่วยการเรียนรู้ และการจัดลำดับเนื้อหาอย่างเป็นระบบ
6. คำอธิบายรายวิชา เป็นการสรุปลักษณะและขอบเขตของรายวิชา เพื่อให้เข้าใจสาระสำคัญและแนวทางการเรียนรู้
7. แนวทางการจัดการเรียนรู้ เป็นการกำหนดวิธีการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ กระบวนการเรียนรู้ และบทบาทของผู้เรียนและผู้สอน
8. สื่อและแหล่งเรียนรู้ เป็นการระบุสื่อ อุปกรณ์ และแหล่งเรียนรู้ทั้งในและนอกสถานศึกษา เพื่อสนับสนุนการเรียนรู้ของผู้เรียน
9. การวัดและประเมินผลการเรียนรู้ เป็นการกำหนดวิธีการ เครื่องมือ และเกณฑ์ในการประเมินผล เพื่อสะท้อนพัฒนาการของผู้เรียนอย่างเป็นระบบ

จากการสังเคราะห์แนวคิดของนักวิชาการเกี่ยวกับองค์ประกอบของหลักสูตรรายวิชาเพิ่มเติม สามารถสรุปได้ว่า องค์ประกอบของหลักสูตรมีลักษณะเป็นระบบที่เชื่อมโยงสัมพันธ์กันอย่างเป็นลำดับขั้น ประกอบด้วยองค์ประกอบสำคัญ ได้แก่ ชื่อหลักสูตร หลักการและเหตุผล จุดมุ่งหมาย คำอธิบายรายวิชา ผลการเรียนรู้ โครงสร้างรายวิชา แนวทางการจัดการเรียนรู้ สื่อและแหล่งเรียนรู้ และการวัดและประเมินผล ซึ่งแต่ละองค์ประกอบทำหน้าที่ทั้งในเชิงกำหนดทิศทาง ออกแบบกระบวนการเรียนรู้ และควบคุมคุณภาพของหลักสูตรให้สามารถนำไปใช้ได้อย่างมีประสิทธิภาพและเกิดผลลัพธ์ต่อผู้เรียนอย่างเป็นรูปธรรม

ผู้วิจัยได้กำหนดองค์ประกอบที่สำคัญของหลักสูตรรายวิชาเพิ่มเติม เรื่อง “ผลิตภัณฑ์ดอกไม้จากไม้ไผ่” โดยมีรายละเอียด ดังนี้

1. ชื่อหลักสูตร กำหนดชื่อหลักสูตรให้สะท้อนอัตลักษณ์ของการเรียนรู้ด้านผลิตภัณฑ์ดอกไม้จากไม้ไผ่ ซึ่งเชื่อมโยงกับบริบทและภูมิปัญญาของชุมชน
2. หลักการและเหตุผล อธิบายความจำเป็นและความสำคัญของการพัฒนาหลักสูตร โดยเน้นการบูรณาการภูมิปัญญาท้องถิ่นด้านงานจักสานไม้ไผ่ เข้ากับกระบวนการจัดการเรียนรู้ เพื่อพัฒนาผู้เรียนให้สอดคล้องกับบริบทของชุมชน
3. จุดมุ่งหมายของหลักสูตร กำหนดเป้าหมายในการพัฒนาผู้เรียนทั้งด้านความรู้ ทักษะการปฏิบัติงาน และคุณลักษณะอันพึงประสงค์ เช่น ความรับผิดชอบ ความคิดสร้างสรรค์ และจิตสำนึกต่อท้องถิ่น
4. คำอธิบายรายวิชา อธิบายขอบเขตเนื้อหา ลักษณะกิจกรรม และแนวทางการจัดการเรียนรู้ โดยมุ่งเน้นการเรียนรู้เชิงปฏิบัติในการประดิษฐ์ดอกไม้จากไม้ไผ่
5. ผลการเรียนรู้ ระบุความรู้ ความสามารถ และสมรรถนะที่ผู้เรียนควรแสดงได้ เช่น ความรู้เกี่ยวกับไม้ไผ่ การออกแบบและสร้างชิ้นงาน และการประยุกต์ใช้ในชีวิตจริง
6. โครงสร้างรายวิชา กำหนดหน่วยการเรียนรู้ เวลาเรียน และลำดับเนื้อหาอย่างเป็นระบบ เช่น หน่วยรู้จักไม้ไผ่ หน่วยการออกแบบ หน่วยการประดิษฐ์ และหน่วยการนำไปใช้หรือจำหน่าย
7. แนวทางการจัดการเรียนรู้ ออกแบบกิจกรรมการเรียนรู้ตามแนวคิดการเรียนรู้โดยใช้ชุมชนเป็นฐาน (Community-Based Learning: CBL) โดยเน้นการลงมือปฏิบัติ การเรียนรู้จากผู้อื่นในชุมชน และการทำงานร่วมกัน

8. สื่อและแหล่งเรียนรู้ กำหนดสื่อ อุปกรณ์ และแหล่งเรียนรู้ที่หลากหลาย เช่น วัสดุไม้ไผ่ อุปกรณ์การประดิษฐ์ แหล่งเรียนรู้ในชุมชน และภูมิปัญญาท้องถิ่น

9. การวัดและประเมินผลการเรียนรู้ กำหนดวิธีการประเมินที่หลากหลาย ครอบคลุมทั้งด้านความรู้ ทักษะ และคุณลักษณะ เช่น แบบทดสอบ การประเมินชิ้นงาน แฟ้มสะสมงาน และการประเมินพฤติกรรม เพื่อสะท้อนพัฒนาการของผู้เรียนอย่างรอบด้าน

5. ประสิทธิภาพของหลักสูตรรายวิชาเพิ่มเติม

การประเมินประสิทธิภาพของหลักสูตรรายวิชาเพิ่มเติมตามแนวคิดการเรียนรู้โดยใช้ชุมชนเป็นฐาน (Community-Based Learning: CBL) จำเป็นต้องใช้วิธีการและเครื่องมือที่หลากหลาย เพื่อสะท้อนผลลัพธ์ของการพัฒนาผู้เรียนอย่างรอบด้าน ทั้งด้านความรู้ ทักษะการปฏิบัติ และคุณลักษณะอันพึงประสงค์ โดยสามารถจำแนกประเด็นการประเมินได้ ดังนี้

5.1 การประเมินประสิทธิภาพของหลักสูตร (Efficiency) การหาประสิทธิภาพของหลักสูตรเป็นกระบวนการสำคัญที่มุ่งตรวจสอบว่าหลักสูตรสามารถดำเนินการได้บรรลุตามเกณฑ์ที่กำหนดไว้หรือไม่ โดยต้องอาศัยการทดลองใช้ การปรับปรุง และการแก้ไขข้อบกพร่องอย่างต่อเนื่อง เพื่อให้หลักสูตรมีคุณภาพและสามารถนำไปใช้ได้ อย่างมีประสิทธิภาพ ทั้งนี้ เกณฑ์ประสิทธิภาพหมายถึงระดับความสามารถของหลักสูตร ในการทำให้การจัดการเรียนรู้บรรลุผลตามวัตถุประสงค์ที่กำหนดไว้

ชัยยงค์ พรหมวงศ์ (2551, หน้า 8) อธิบายว่า การประเมินประสิทธิภาพของหลักสูตรสามารถพิจารณาได้จากพฤติกรรมของผู้เรียน 2 ลักษณะ ได้แก่ พฤติกรรมระหว่างเรียน (กระบวนการ) และพฤติกรรมหลังเรียน (ผลลัพธ์) โดยกำหนดให้ E_1 แทนประสิทธิภาพของกระบวนการ และ E_2 แทนประสิทธิภาพของผลลัพธ์ การประเมิน E_1 เป็นการประเมินพฤติกรรมต่อเนื่องของผู้เรียนระหว่างการจัดกิจกรรม เช่น การทำงานกลุ่ม การปฏิบัติงานรายบุคคล และการมีส่วนร่วมในกิจกรรมต่าง ๆ ส่วนการประเมิน E_2 เป็นการประเมินผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนหลังเรียน เช่น คะแนนจากแบบทดสอบหลังเรียน ค่าประสิทธิภาพของหลักสูตรจะแสดงในรูป E_1/E_2 ซึ่งเป็นร้อยละของคะแนนเฉลี่ยระหว่างเรียนและหลังเรียน เช่น เกณฑ์ 80/80 หมายถึง ผู้เรียนมีผลการปฏิบัติกิจกรรมระหว่าง

เรียนเฉลี่ยไม่น้อยกว่าร้อยละ 80 และมีผลการทดสอบหลังเรียนเฉลี่ยไม่น้อยกว่าร้อยละ 80 ทั้งนี้ การกำหนดเกณฑ์ควรพิจารณาให้เหมาะสมกับลักษณะของเนื้อหา โดยเนื้อหา ด้านความรู้มักกำหนดไว้ที่ระดับ 80/80 หรือสูงกว่า ขณะที่เนื้อหาด้านทักษะหรือเจตคติ อาจกำหนดในระดับที่ต่ำกว่า อย่างไรก็ตาม การพิจารณาค่าประสิทธิภาพควรดำเนินการควบคู่กับการวิเคราะห์คุณภาพของกระบวนการจัดการเรียนรู้ หากค่าประสิทธิภาพต่ำ แสดงถึงความจำเป็นในการปรับปรุงหลักสูตร แต่ในกรณีที่ค่าประสิทธิภาพสูงเกินไป ผู้วิจัยควรตรวจสอบความเหมาะสมของเนื้อหา เครื่องมือวัด และกระบวนการจัดการเรียนรู้ เพื่อให้ผลที่ได้สะท้อนคุณภาพของหลักสูตรอย่างแท้จริง

ในการคำนวณค่าประสิทธิภาพของหลักสูตร (E_1/E_2) (ชัยยงค์ พรหมวงศ์, 2556, หน้า 7-9)

1) ค่าประสิทธิภาพของกระบวนการ (E_1) คือ การวัดผล การทำกิจกรรมหรืองานระหว่างเรียน

$$\text{สูตร } E_1 = \frac{\sum x}{A \times N} \times 100$$

2) ค่าประสิทธิภาพของผลลัพธ์ (E_2) คือ การวัดผลจาก การทำแบบทดสอบหลังเรียน (Post-test)

$$\text{สูตร } E_2 = \frac{\sum F}{B \times N} \times 100$$

เมื่อ E_1 แทน ประสิทธิภาพของกระบวนการ (คะแนนเฉลี่ยร้อยละจากการทำกิจกรรมระหว่างเรียน)

E_2 แทน ประสิทธิภาพของผลลัพธ์ (คะแนนเฉลี่ย ร้อยละจากการทำแบบทดสอบหลังเรียน)

$\sum x$ แทน คะแนนรวมของแบบฝึกหัดหรือกิจกรรม ระหว่างเรียนทั้งหมด

$\sum F$ แทน คะแนนรวมของแบบทดสอบหลังเรียน

A แทน คะแนนเต็มของแบบฝึกหัดหรือกิจกรรม ระหว่างเรียน

B แทน คะแนนเต็มของแบบทดสอบหลังเรียน

N แทน จำนวน ผู้เรียนทั้งหมด

แนวทางการประเมินประสิทธิภาพของหลักสูตรรายวิชา
เพิ่มเติมควรมุ่งตรวจสอบว่าการจัดการเรียนรู้สามารถทำให้ผู้เรียนบรรลุผลตามวัตถุประสงค์ที่กำหนดไว้ได้มากน้อยเพียงใด โดยการประเมินควรใช้ข้อมูลจากหลายแหล่งเพื่อให้ครอบคลุมทั้งด้านผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนและพฤติกรรมการเรียนรู้ของผู้เรียน ทั้งนี้ Borg & Gall (1983, pp. 772–775) เสนอว่า การประเมินควรพิจารณาทั้งผลการเรียนรู้ก่อน–หลังเรียน ทักษะการปฏิบัติ และความคิดเห็นของผู้เรียน เพื่อให้ได้ข้อมูลที่สะท้อนคุณภาพของหลักสูตรอย่างรอบด้าน

Wiggins (1998, pp. 21–24) เน้นการประเมินตามสภาพจริง (Authentic Assessment) ซึ่งให้ความสำคัญกับการใช้ภาระงานที่สอดคล้องกับสถานการณ์จริง และการกำหนดเกณฑ์การประเมิน (Rubric) ที่ชัดเจน เพื่อให้สามารถประเมินความสามารถของผู้เรียนได้อย่างแท้จริง ดังนั้น การประเมินประสิทธิภาพของหลักสูตรรายวิชาเพิ่มเติมควรใช้เครื่องมือที่หลากหลายและครอบคลุมหลายมิติ ประกอบด้วย

- 1) แบบทดสอบวัดความรู้ก่อน–หลังเรียน เพื่อประเมินการเปลี่ยนแปลงด้านผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน
- 2) แบบประเมินทักษะจากชิ้นงานจริง โดยใช้เกณฑ์ Rubric เพื่อประเมินคุณภาพผลงานอย่างเป็นระบบ
- 3) แฟ้มสะสมงานและหลักฐานการเรียนรู้ เพื่อสะท้อนพัฒนาการของผู้เรียนอย่างต่อเนื่อง
- 4) การประเมินการมีส่วนร่วมและพฤติกรรมการทำงานในกิจกรรมการเรียนรู้ เพื่อสะท้อนทักษะการทำงานและการเรียนรู้ในบริบทจริง ลักษณะดังกล่าวทำให้การประเมินประสิทธิภาพของหลักสูตรมีความครอบคลุมทั้งด้านความรู้ ทักษะ และคุณลักษณะของผู้เรียน ซึ่งช่วยให้สามารถตัดสินคุณภาพของหลักสูตรได้อย่างเหมาะสมและน่าเชื่อถือ

จากแนวคิดดังกล่าวสามารถสรุปได้ว่า การประเมินประสิทธิภาพของหลักสูตรรายวิชาเพิ่มเติมเป็นกระบวนการสำคัญที่ใช้ตรวจสอบคุณภาพของการจัดการเรียนรู้ โดยพิจารณาทั้งประสิทธิภาพของกระบวนการ (E_1) และผลลัพธ์ของการเรียนรู้ (E_2) ซึ่งแสดงในรูปค่าประสิทธิภาพ E_1/E_2 เพื่อสะท้อนระดับความสำเร็จของหลักสูตรตามเกณฑ์ที่กำหนดไว้ ทั้งนี้ การประเมินควรดำเนินการอย่างเป็นระบบ โดยใช้ข้อมูลจากหลายแหล่งและเครื่องมือที่หลากหลาย ครอบคลุมทั้งด้านผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน ทักษะ

การปฏิบัติ และพฤติกรรมการเรียนรู้ของผู้เรียน ควบคู่กับการใช้การประเมินตามสภาพจริง และเกณฑ์ที่ชัดเจน เพื่อให้ได้ข้อมูลที่สะท้อนคุณภาพของหลักสูตรอย่างรอบด้าน ลักษณะดังกล่าวทำให้สามารถตัดสินประสิทธิภาพของหลักสูตรได้อย่างน่าเชื่อถือ และเป็นข้อมูลสำคัญในการปรับปรุงและพัฒนาหลักสูตรให้มีความเหมาะสม สอดคล้องกับบริบท และสามารถพัฒนาผู้เรียนได้อย่างมีประสิทธิภาพยิ่งขึ้น

5.2 การประเมินประสิทธิผลของหลักสูตร (Effectiveness) นักวิชาการได้ให้ความหมายของ “ประสิทธิผล” ไว้อย่างหลากหลาย แต่มีแนวโน้มสอดคล้องกัน ในด้านการมุ่งเน้นผลสำเร็จตามเป้าหมาย โดยสามารถสรุปได้ ดังนี้

ศุภชัย ยาวะประภาส (2544, หน้า 80-81) อธิบายว่า ประสิทธิผล หมายถึงความสามารถในการบรรลุวัตถุประสงค์หรือเป้าหมายที่กำหนดไว้ แนวคิดนี้มุ่งเน้นการพิจารณาผลลัพธ์ปลายทางของการดำเนินงานเป็นสำคัญ กล่าวคือ หากการดำเนินงานสามารถทำให้เกิดผลตามเป้าหมายที่ตั้งไว้ได้ ย่อมถือว่ามีประสิทธิผล โดยไม่จำเป็นต้องเน้นรายละเอียดของกระบวนการมากนัก

ราชบัณฑิตยสถาน (2546, หน้า 667) ให้ความหมายว่า ประสิทธิผล คือ ผลสำเร็จหรือผลที่เกิดขึ้น ซึ่งเป็นการอธิบายในเชิงนิยามทั่วไปที่กระชับ โดยเน้น “ผลลัพธ์” ที่เกิดขึ้นจริงจากการดำเนินงานเป็นหลัก ทำให้สามารถนำไปใช้เป็นเกณฑ์พื้นฐานในการพิจารณาความสำเร็จของกิจกรรมหรือโครงการต่าง ๆ

วิทยา ด่านธำรงกุล (2546, หน้า 27) อธิบายว่า ประสิทธิผล เป็นความสามารถในการเลือกเป้าหมายที่เหมาะสมและบรรลุเป้าหมายนั้น แนวคิดนี้สะท้อนมิติที่ลึกขึ้น โดยไม่เพียงพิจารณาผลลัพธ์เท่านั้น แต่ยังให้ความสำคัญกับ “ความเหมาะสมของเป้าหมาย” ที่กำหนดไว้ หากเป้าหมายมีความเหมาะสมและสามารถบรรลุได้ จึงจะถือว่ามีประสิทธิผลอย่างแท้จริง

วรัท พุกษากุลนันท์ (2550, หน้า 17-24) เห็นว่า ประสิทธิผล คือ ความสามารถในการดำเนินงานให้บรรลุวัตถุประสงค์ที่ตั้งไว้ โดยเน้นการพิจารณาความสัมพันธ์ระหว่าง “ผลที่คาดหวัง” กับ “ผลที่เกิดขึ้นจริง” หากผลลัพธ์ที่เกิดขึ้น สอดคล้องหรือใกล้เคียงกับเป้าหมายที่กำหนดไว้ แสดงถึงระดับประสิทธิผลที่สูง

ทริศม์ชญา พิพัฒน์เพ็ญ (2557, หน้า 18) มองว่า ประสิทธิผล เป็นกระบวนการดำเนินงานที่นำไปสู่ผลลัพธ์ตามเป้าหมาย แนวคิดนี้ชี้ให้เห็นความเชื่อมโยงระหว่าง “กระบวนการ” และ “ผลลัพธ์” โดยมองว่าการดำเนินงานที่เป็นระบบและเหมาะสม จะนำไปสู่ผลลัพธ์ที่สอดคล้องกับเป้าหมาย

จตุรภูษ ไพโรจน์ และวัลลิกา ฉลากบาง (2565, หน้า 395–408) สรุปว่า ประสิทธิผล หมายถึงผลที่เกิดขึ้นของวัตถุประสงค์หรือเป้าหมายที่ตั้งไว้ ซึ่งเป็นการสังเคราะห์แนวคิดโดยรวมของนักวิชาการต่าง ๆ และเน้นความสอดคล้องระหว่างผลลัพธ์กับเป้าหมายเป็นสำคัญ

จากแนวคิดของนักวิชาการข้างต้นสามารถสังเคราะห์ได้ว่า ประสิทธิผลของหลักสูตร หมายถึง ระดับความสำเร็จของการจัดการเรียนรู้ที่ทำให้ผู้เรียนบรรลุตามวัตถุประสงค์หรือเป้าหมายที่กำหนดไว้ โดยพิจารณาจากผลลัพธ์ที่เกิดขึ้นจริงเป็นสำคัญ ทั้งในด้านผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน ทักษะการปฏิบัติงาน และการเปลี่ยนแปลงด้านคุณลักษณะของผู้เรียน ซึ่งสะท้อนให้เห็นถึงคุณภาพของหลักสูตรในการพัฒนาผู้เรียนอย่างเป็นองค์รวม ทั้งนี้ การประเมินประสิทธิผลควรมุ่งเน้นการเปรียบเทียบระหว่างผลที่คาดหวังกับผลที่เกิดขึ้นจริง โดยอาศัยข้อมูลเชิงประจักษ์ เช่น ผลการทดสอบก่อน–หลังเรียน การประเมินผลงานหรือทักษะปฏิบัติ และการสังเกตพฤติกรรมของผู้เรียน เพื่อให้สามารถตัดสินใจได้อย่างชัดเจนว่าหลักสูตรสามารถบรรลุเป้าหมายที่ตั้งไว้ได้ในระดับใด ดังนั้น การประเมินประสิทธิผลของหลักสูตรจึงเป็นตัวชี้วัดสำคัญที่สะท้อน “ความสำเร็จเชิงผลลัพธ์” ของหลักสูตร โดยเชื่อมโยงระหว่างวัตถุประสงค์ของหลักสูตรกับพัฒนาการของผู้เรียนอย่างเป็นระบบ

5.3 รูปแบบการประเมินหลักสูตร นักการศึกษาหลายท่านได้กล่าวถึงรูปแบบของการประเมินหลักสูตรไว้แตกต่างกัน ดังนี้

สมหวัง พิธิยานุวัฒน์ (2541, หน้า 160–170) กล่าวว่า รูปแบบการประเมินหลักสูตรผู้ประเมิน จะต้องพิจารณาว่าจะจัดการประเมินอย่างไรจะทำให้การประเมินถูกต้องตามความเป็นจริง รูปแบบการประเมินหลักสูตร แบ่งได้ 3 รูปแบบ ดังนี้

- 1) รูปแบบที่ช่วยในการตัดสินใจ (Decision Model) อาศัยการประเมินผลเปรียบเทียบ ข้อมูลหรือสิ่งที่เกิดขึ้น
- 2) รูปแบบที่ยึดจุดหมายเป็นหลัก (Goal–Attainment Model) เป็นรูปแบบที่เน้นจุดหมายหรือวัตถุประสงค์ของหลักสูตรเป็นหลักในการประเมิน

3) รูปแบบที่ยึดเกณฑ์เป็นหลัก (Criterion Model) แบ่งได้

2 ประเภท คือ

3.1) ใช้เกณฑ์ภายในเป็นหลัก ได้แก่ การประเมินกระบวนการต่าง ๆ

3.2) ใช้เกณฑ์ภายนอกเป็นหลัก ได้แก่ การประเมินผลของวัตถุประสงค์

อ้าง บัวศรี (2542, หน้า 332-339) กล่าวว่า รูปแบบการประเมินผลสามารถจำแนกออกเป็น 3 ประเภท คือ

1) ประเมินผลผลิตหรือผลของการกระทำ การประเมินผลผลิตประเภทนี้ คือ การประเมินผลสิ่งที่ได้รับหลังจากการดำเนินการหรือกิจกรรมต่าง ๆ ได้เสร็จสิ้นลง

2) ประเมินผลคุณค่าของสิ่งที่ประเมิน การประเมินผลประเภทนี้ไม่จำเป็นต้องเป็นการประเมินผลผลิตหรือสิ่งที่ได้รับเสมอไป

3) ประเมินผลเพื่อประโยชน์ในการตัดสินใจ หลักการสำคัญ คือ การแยกประเมินผลและการตัดสินใจออกจากกัน

วิชัย วงษ์ใหญ่ (2543, หน้า 57-58) กล่าวว่า การประเมินหลักสูตรของ สตัฟเฟิลบีม (Stufflebeam) เสนอรูปแบบ (CIPP Model) เป็นกระบวนการในการหาข้อมูล เก็บข้อมูล และนำข้อมูลมาวิเคราะห์ เป็นประโยชน์ในการตัดสินใจหาทางเลือก และวิธีการที่ดีขึ้น มีการพิจารณา 4 ด้าน ได้แก่

1) การประเมินบริบท (Context Evaluation: C) เป็นการประเมินสภาพแวดล้อมที่เป็นจริง บ่งชี้ถึงปัญหาและความต้องการ

2) การประเมินปัจจัยเบื้องต้น (Input Evaluation: I) เป็นการประเมินการใช้ทรัพยากร เพื่อวิเคราะห์ทางเลือกสำหรับการวางแผน

3) การประเมินกระบวนการ (Process Evaluation: P) เป็นการประเมินกระบวนการต่าง ๆ ของการใช้หลักสูตร

4) การประเมินผลผลิต (Product Evaluation: P) เป็นการประเมินองค์ประกอบที่เป็นผลผลิต และผลกระทบของการใช้หลักสูตร

บุญชม ศรีสะอาด (2546, หน้า 112) เสนอรูปแบบการประเมินหลักสูตรที่ครอบคลุมองค์ประกอบสำคัญ 5 ด้าน ดังนี้

1) การประเมินบริบท (Context Evaluation) เป็นการประเมินสภาพแวดล้อม ปัญหา ความจำเป็น และความต้องการที่เกี่ยวข้องกับหลักสูตร เพื่อให้ทราบว่าหลักสูตรมีความเหมาะสมและสอดคล้องกับบริบทของผู้เรียน สถานศึกษา และชุมชนเพียงใด การประเมินด้านนี้ช่วยให้การกำหนดเป้าหมายและทิศทางของหลักสูตรมีความชัดเจนและตรงกับสภาพจริง

2) การประเมินตัวป้อน (Input Evaluation) เป็นการประเมินทรัพยากรและปัจจัยที่ใช้ในการดำเนินหลักสูตร เช่น บุคลากร งบประมาณ สื่อ วัสดุอุปกรณ์ แหล่งเรียนรู้ และความพร้อมของผู้เกี่ยวข้อง เพื่อพิจารณาว่าปัจจัยสนับสนุนต่าง ๆ มีความเพียงพอและเหมาะสมต่อการนำหลักสูตรไปใช้หรือไม่

3) การประเมินกระบวนการ (Process Evaluation) เป็นการประเมินการดำเนินงานตามหลักสูตรในระหว่างการใช้งาน โดยใช้พิจารณาวิธีการจัดการกิจกรรมการเรียนรู้ การใช้สื่อ การมีส่วนร่วมของผู้เรียน และการบริหารจัดการในชั้นเรียน เพื่อให้ทราบว่ากระบวนการดำเนินงานเป็นไปตามแผนที่กำหนดไว้หรือไม่ และมีปัญหาหรืออุปสรรคใดที่ควรปรับปรุงแก้ไข

4) การประเมินผลผลิต (Product Evaluation) เป็นการประเมินผลที่เกิดขึ้นจากการใช้หลักสูตร โดยพิจารณาว่าผู้เรียนมีการเปลี่ยนแปลงหรือพัฒนาไปตามจุดมุ่งหมายของหลักสูตรหรือไม่ เช่น ผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน ทักษะการปฏิบัติ และคุณลักษณะอันพึงประสงค์ การประเมินด้านนี้ช่วยสะท้อนความสำเร็จของหลักสูตรในระดับผลลัพธ์โดยตรง

5) การประเมินผลกระทบ (Impact Evaluation) เป็นการประเมินผลที่เกิดขึ้นต่อเนื่องจากการใช้หลักสูตร ทั้งในระดับผู้เรียน สถานศึกษา และชุมชน เช่น การนำความรู้ไปประยุกต์ใช้ การเปลี่ยนแปลงพฤติกรรม การสร้างคุณค่าต่อท้องถิ่น หรือการเกิดประโยชน์ในวงกว้าง ซึ่งช่วยให้เห็นคุณค่าของหลักสูตรในระยะยาวมากยิ่งขึ้น

Saylor, Alexander & Lewis (1981, p. 317) สรุปว่า การประเมินหลักสูตรเป็นกระบวนการในการตัดสินคุณค่าของหลักสูตร โดยมุ่งตรวจสอบว่าหลักสูตรสามารถบรรลุตามจุดมุ่งหมายที่กำหนดไว้ได้หรือไม่ รวมทั้งพิจารณาความเหมาะสมและความน่าเชื่อถือของจุดมุ่งหมายนั้น นอกจากนี้ยังครอบคลุมการพิจารณาความสอดคล้องของหลักสูตรกับลักษณะของผู้เรียน ความเหมาะสมของสื่อและอุปกรณ์การเรียนรู้ ตลอดจนประสิทธิภาพของวิธีการจัดการเรียนการสอนว่าสามารถส่งเสริมให้ผู้เรียนบรรลุผลตามเป้าหมายได้อย่างแท้จริงหรือไม่

ทั้งนี้ การประเมินหลักสูตรตามแนวคิดดังกล่าวยังขยายขอบเขตไปสู่การพิจารณาด้านการบริหารหลักสูตรและการให้บริการทางการศึกษาของสถานศึกษา ซึ่งเป็นปัจจัยสำคัญที่ส่งผลต่อคุณภาพและความสำเร็จของหลักสูตรโดยรวม

เมื่อพิจารณาแนวคิดของนักการศึกษาข้างต้น จึงพอสรุปได้ว่า รูปแบบการประเมินหลักสูตรมีความหลากหลายและมุ่งเน้นการพิจารณาคุณภาพของหลักสูตรอย่างเป็นระบบ ครอบคลุมทั้งด้านบริบท ปัจจัยนำเข้า กระบวนการ และผลลัพธ์ โดยใช้ข้อมูลเพื่อประกอบการตัดสินใจและพัฒนาหลักสูตรให้มีประสิทธิภาพมากยิ่งขึ้น ในการวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยได้นำแนวคิดการประเมินหลักสูตรดังกล่าวมาประยุกต์ใช้กับหลักสูตรรายวิชาเพิ่มเติม เรื่อง “ผลิตภัณฑ์ดอกไม้จากไม้ไผ่” โดยใช้กรอบการประเมินแบบองค์รวมที่สอดคล้องกับบริบทของชุมชนและการจัดการเรียนรู้แบบใช้ชุมชนเป็นฐาน (CBL) กล่าวคือ มีการประเมินบริบทของชุมชนและความต้องการของผู้เรียน การประเมินความพร้อมของทรัพยากรและแหล่งเรียนรู้ การติดตามกระบวนการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ และการประเมินผลลัพธ์จากชิ้นงาน ทักษะ และคุณลักษณะของผู้เรียน ดังนั้น รูปแบบการประเมินที่นำมาใช้จึงช่วยให้สามารถสะท้อนคุณภาพของหลักสูตร “ผลิตภัณฑ์ดอกไม้จากไม้ไผ่” ได้อย่างรอบด้าน ทั้งในระดับกระบวนการและผลลัพธ์ และเป็นข้อมูลสำคัญในการปรับปรุงและพัฒนาหลักสูตรให้สอดคล้องกับบริบทชุมชนและเกิดประโยชน์ต่อผู้เรียนอย่างแท้จริง

5.4 การประเมินคู่มือการใช้หลักสูตร เป็นการประเมินความเหมาะสมและความชัดเจนของคู่มือการใช้หลักสูตรในด้านเนื้อหา รูปแบบ และความสามารถในการนำไปใช้จริง โดยอาจใช้การประเมินจากผู้เชี่ยวชาญ (IOC) หรือความคิดเห็นของครูผู้ใช้หลักสูตร เป็นกระบวนการสำคัญที่มุ่งตรวจสอบคุณภาพของคู่มือในด้านความเหมาะสม ความชัดเจนของเนื้อหา รูปแบบการนำเสนอ และความสามารถในการนำไปใช้จริงของผู้สอน ทั้งนี้เพื่อให้มั่นใจว่าคู่มือสามารถสนับสนุนการจัดการเรียนรู้ได้อย่างมีประสิทธิภาพและสอดคล้องกับวัตถุประสงค์ของหลักสูตร นักวิชาการไทยได้ให้แนวคิดเกี่ยวกับการประเมินเอกสารและสื่อการเรียนรู้ไว้ว่า

บุญชม ศรีสะอาด (2546, หน้า 102-104) อธิบายว่าการประเมินเครื่องมือหรือเอกสารควรพิจารณาความตรงเชิงเนื้อหา (Content Validity) โดยใช้ดัชนีความสอดคล้อง (IOC) จากผู้เชี่ยวชาญ เพื่อให้มั่นใจว่าเนื้อหาที่มีความเหมาะสมและครอบคลุมวัตถุประสงค์

สมหวัง พิธิยานุวัฒน์ (2541, หน้า 210–212) เน้นว่าการประเมินควรพิจารณาความชัดเจน ความเป็นระบบ และความสามารถในการนำไปใช้ของเอกสาร เพื่อให้ผู้ใช้สามารถเข้าใจและนำไปปฏิบัติได้จริง

พิชิต ฤทธิ์จรรยา (2552, หน้า 85–87) กล่าวว่า การประเมินคู่มือควรคำนึงถึงความเป็นประโยชน์ ความเหมาะสมของรูปแบบ และความสอดคล้องกับบริบทของผู้ใช้ โดยอาจใช้ความคิดเห็นของผู้ใช้จริงร่วมด้วย

Borg & Gall (1983, pp. 772–775) เสนอว่า การประเมินเอกสารหรือคู่มือควรดำเนินการผ่านการตรวจสอบจากผู้เชี่ยวชาญและการทดลองใช้จริง (Field Testing) เพื่อปรับปรุงให้เหมาะสมก่อนนำไปใช้ในวงกว้าง

Stufflebeam (2003, pp. 31–33) เน้นว่าการประเมินควรพิจารณาทั้งความเหมาะสม ความเป็นไปได้ และประโยชน์ใช้สอยของเอกสาร เพื่อให้สามารถนำไปใช้ได้อย่างมีประสิทธิภาพในบริบทจริง

ดังนั้น การประเมินคู่มือการใช้หลักสูตรควรใช้วิธีการที่หลากหลาย ได้แก่ การประเมินโดยผู้เชี่ยวชาญผ่านดัชนีความสอดคล้อง (IOC) การทดลองใช้จริง และการสะท้อนความคิดเห็นของครูผู้ใช้หลักสูตร เพื่อให้ได้ข้อมูลที่ครอบคลุมและนำไปสู่การปรับปรุงคู่มือให้มีคุณภาพ สามารถนำไปใช้ได้จริง และสนับสนุนการจัดการเรียนรู้ได้อย่างมีประสิทธิภาพ

5.5 การประเมินแผนการจัดการเรียนรู้ เป็นการประเมินคุณภาพของแผนการจัดการเรียนรู้ในด้านความสอดคล้องขององค์ประกอบ เช่น จุดประสงค์ กิจกรรม สื่อ และการประเมินผล รวมถึงความเหมาะสมในการนำไปใช้จริงในชั้นเรียน การประเมินแผนการจัดการเรียนรู้เป็นกระบวนการตรวจสอบคุณภาพของแผนในด้านความสอดคล้องขององค์ประกอบสำคัญ ได้แก่ จุดประสงค์การเรียนรู้ กิจกรรมการเรียนรู้ สื่อการสอน และการวัดและประเมินผล ตลอดจนความเหมาะสมในการนำไปใช้จริงในชั้นเรียน เพื่อให้มั่นใจว่าแผนสามารถส่งเสริมให้ผู้เรียนบรรลุผลตามเป้าหมายที่กำหนดไว้ได้อย่างมีประสิทธิภาพ นักวิชาการไทยได้เสนอแนวคิดเกี่ยวกับการประเมินแผนการจัดการเรียนรู้ไว้ดังนี้

ชนิตพร ทศคร (2560, หน้า 165–168) อธิบายว่าการประเมินแผนควรพิจารณาความสอดคล้องขององค์ประกอบภายในแผน โดยเฉพาะความเชื่อมโยงระหว่างผลการเรียนรู้ กิจกรรม และการประเมินผล

ฟิลิปปินส์ บุญไชย (2565, หน้า 102–105) เน้นว่าการประเมินแผนควรคำนึงถึงความเหมาะสมในการนำไปใช้จริง ความชัดเจนของขั้นตอน และความสอดคล้องกับบริบทของผู้เรียน

ณัฐชัลย์ย กงเพชร (2565, หน้า 88–90) กล่าวว่า การประเมินแผนควรให้ความสำคัญกับการออกแบบกิจกรรมที่ส่งเสริมการมีส่วนร่วมของผู้เรียน และการใช้สื่อที่สอดคล้องกับสถานการณ์จริง

Wiggins (2017, pp. 55–58) อธิบายว่าการประเมินการจัดการเรียนรู้ควรพิจารณาความสอดคล้องระหว่างวัตถุประสงค์ กิจกรรม และการประเมินผล โดยการใช้การประเมินตามสภาพจริง (Authentic Assessment) เพื่อสะท้อนความสามารถของผู้เรียนอย่างแท้จริง

Darling–Hammond et al. (2020, pp. 97–140) เน้นว่าการออกแบบและประเมินแผนการเรียนรู้ควรยึดผู้เรียนเป็นศูนย์กลาง และสามารถนำไปใช้ได้จริงในบริบทห้องเรียน โดยคำนึงถึงความแตกต่างระหว่างบุคคลและการพัฒนาทักษะในศตวรรษที่ 21

จึงพอสรุปได้ว่า การประเมินแผนการจัดการเรียนรู้ควรใช้วิธีการที่หลากหลาย เช่น การประเมินโดยผู้เชี่ยวชาญ การใช้ดัชนีความสอดคล้อง (IOC) และการทดลองใช้จริงในชั้นเรียน รวมถึงการสะท้อนความคิดเห็นของครูผู้สอน เพื่อให้ได้ข้อมูลที่ครอบคลุมและนำไปสู่การปรับปรุงแผนการจัดการเรียนรู้ให้มีคุณภาพ สามารถนำไปใช้ได้อย่างมีประสิทธิภาพ และสอดคล้องกับบริบทการเรียนรู้ในปัจจุบัน

จากการศึกษาความหมาย ความสำคัญ ลักษณะสำคัญ กระบวนการจัดทำองค์ประกอบ การพัฒนากิจกรรมพัฒนาผู้เรียน ตลอดจนแนวทางการประเมินหลักสูตร รายวิชาเพิ่มเติม สามารถสังเคราะห์ได้ว่า หลักสูตรรายวิชาเพิ่มเติมเป็นกลไกสำคัญที่เปิดโอกาสให้สถานศึกษาพัฒนาหลักสูตรให้สอดคล้องกับบริบท ความต้องการ และศักยภาพของผู้เรียนและชุมชนได้อย่างยืดหยุ่น ภายใต้กรอบมาตรฐานทางวิชาการ โดยเน้นการกำหนดจุดมุ่งหมายและผลการเรียนรู้ที่ชัดเจน การเชื่อมโยงเนื้อหากับชีวิตจริง การออกแบบกิจกรรมที่ส่งเสริมการลงมือปฏิบัติ และการใช้ระบบการวัดและประเมินผลที่หลากหลายและเหมาะสมกับสภาพจริงของผู้เรียน ทั้งนี้ หลักสูตรรายวิชาเพิ่มเติมที่มีคุณภาพควรพัฒนาขึ้นอย่างเป็นระบบ ตั้งแต่การวิเคราะห์บริบทและความต้องการ การกำหนดองค์ประกอบของหลักสูตร การออกแบบกิจกรรมการเรียนรู้และสื่อ การจัดทำคู่มือและแผนการจัดการเรียนรู้ ตลอดจนการประเมินทั้งด้านประสิทธิภาพ ประสิทธิผล และคุณภาพของการนำหลักสูตรไปใช้จริง

เพื่อให้หลักสูตรสามารถพัฒนาผู้เรียนได้อย่างรอบด้านทั้งด้านความรู้ ทักษะ และคุณลักษณะอันพึงประสงค์

สำหรับการวิจัยเรื่อง “ผลิตภัณฑ์ดอกไม้จากไม้ไผ่” ผู้วิจัยได้นำแนวคิดดังกล่าวมาใช้เป็นกรอบในการพัฒนาหลักสูตรรายวิชาเพิ่มเติม โดยออกแบบหลักสูตรให้เชื่อมโยงกับภูมิปัญญาท้องถิ่นและบริบทชุมชน เน้นการเรียนรู้โดยใช้ชุมชนเป็นฐาน (CBL) และการลงมือปฏิบัติจริง ผ่านองค์ประกอบสำคัญของหลักสูตร ได้แก่ ชื่อหลักสูตร หลักการ และเหตุผล จุดมุ่งหมาย คำอธิบายรายวิชา ผลการเรียนรู้ โครงสร้างรายวิชา แนวทางการจัดการเรียนรู้ สื่อและแหล่งเรียนรู้ และการวัดและประเมินผล พร้อมทั้งพัฒนากิจกรรมคู่มือ และแผนการจัดการเรียนรู้ให้สอดคล้องกันอย่างเป็นระบบ ส่งผลให้หลักสูตรที่พัฒนาขึ้นมีความเหมาะสมกับบริบทของชุมชน สามารถส่งเสริมความรู้ ทักษะการปฏิบัติงาน ความคิดสร้างสรรค์ และความตระหนักเห็นคุณค่าภูมิปัญญาท้องถิ่นของผู้เรียนได้อย่างเป็นรูปธรรมและยั่งยืน

องค์ความรู้เกี่ยวกับผลิตภัณฑ์จากไม้ไผ่

องค์ความรู้เกี่ยวกับผลิตภัณฑ์จากไม้ไผ่เป็นฐานสาระสำคัญของการพัฒนาหลักสูตรรายวิชาเพิ่มเติมที่มุ่งยกระดับภูมิปัญญาท้องถิ่นสู่ระบบการศึกษาอย่างเป็นรูปธรรม โดยเฉพาะในบริบทของโรงเรียนหนองผือเทพนิมิตซึ่งมีทุนทางวัฒนธรรมและภูมิปัญญาด้านการจักสานดอกไม้จากไม้ไผ่ที่ดำรงอยู่จริงในวิถีชีวิตและเศรษฐกิจของชุมชน การทำความเข้าใจองค์ความรู้ดังกล่าวจึงมิใช่เพียงการรวบรวมเนื้อหา หากเป็นการวิเคราะห์โครงสร้างความรู้ กระบวนการผลิต-กระบวนการถ่ายทอด/จัดการความรู้ เพื่อใช้เป็นฐานออกแบบหน่วยการเรียนรู้ กิจกรรม และการประเมินในหลักสูตรรายวิชาเพิ่มเติมตามแนวคิดการเรียนรู้โดยใช้ชุมชนเป็นฐาน (Community-Based Learning: CBL) ในเชิงแนวคิด องค์ความรู้ (Body of Knowledge) หมายถึง ระบบของความรู้ แนวคิด หลักการ วิธีการ และประสบการณ์ที่มีโครงสร้าง สามารถถ่ายทอดและประยุกต์ใช้ได้อย่างมีเหตุผล โดยการจัดทำหลักสูตรที่มีคุณภาพจำเป็นต้องตั้งอยู่บนฐานองค์ความรู้ที่ชัดเจน กำหนดเป้าหมาย โครงสร้าง และสาระการเรียนรู้อย่างเป็นระบบ (สำนักวิชาการและมาตรฐานการศึกษา, 2551, หน้า 29-30) ขณะเดียวกัน องค์ความรู้ภูมิปัญญาท้องถิ่นยังสะท้อนมิติกระบวนการจัดการความรู้ ตั้งแต่การกำหนด แสวงหา สร้าง แลกเปลี่ยน บันทึก/จัดเก็บ ไปจนถึงการประยุกต์ใช้ (จิตติยาภรณ์ เชาวรากุล, 2564, หน้า 215-216) และสามารถ

อธิบายพลวัตการแปลงความรู้ระหว่างความรู้ฝังลึกกับความรู้ชัดแจ้งได้ตามแนวคิดการสร้างองค์ความรู้ (Nonaka & Takeuchi, 1995, p. 59) จากการศึกษาเอกสาร งานวิจัย และข้อมูลภาคสนาม สามารถจัดโครงสร้างองค์ความรู้เกี่ยวกับผลิตภัณฑ์จากไม้ไผ่เป็น 3 แกนหลัก ได้แก่ 1) ความรู้ทั่วไปเกี่ยวกับไม้ไผ่ 2) ผลิตภัณฑ์จากไม้ไผ่และกระบวนการผลิต และ 3) ภูมิปัญญาท้องถิ่นด้านการผลิตดอกไม้จากไม้ไผ่ รายละเอียดนำเสนอ ดังนี้

1. ความรู้ทั่วไปเกี่ยวกับไม้ไผ่

ไม้ไผ่เป็นทรัพยากรธรรมชาติที่มีบทบาทสำคัญทั้งด้านเศรษฐกิจ สังคม และสิ่งแวดล้อม มีคุณลักษณะเด่นด้านการเจริญเติบโตที่รวดเร็ว ความแข็งแรง และความยืดหยุ่นสูง สามารถนำมาแปรรูปเป็นผลิตภัณฑ์ได้หลากหลาย ตั้งแต่เครื่องใช้ในครัวเรือน งานก่อสร้าง ไปจนถึงงานหัตถกรรมและงานสร้างสรรค์ร่วมสมัย นอกจากนี้ การนำไม้ไผ่มาพัฒนาเป็นผลิตภัณฑ์ยังเป็นการประยุกต์ภูมิปัญญาท้องถิ่นให้เกิดมูลค่าเพิ่ม และช่วยสร้างอาชีพแก่ชุมชน (นัฐธีรนนท์ รอดชื่น, 2560, หน้า 14; ศักดิ์ชาย สิกขา, ประทับใจ สิกขา และธันยมัย เจียรกุล, 2558, หน้า 110-120)

1.1 ลักษณะทางพฤกษศาสตร์ของไม้ไผ่ ไม้ไผ่จัดอยู่ในวงศ์ Poaceae มีลำต้นเป็นปล้อง มีข้อ-ปล้องชัดเจน ภายในลำต้นกลวงแต่ผนังลำต้นแข็งแรงจากเส้นใย ทำให้มีทั้งความแข็งแรงและความยืดหยุ่น เหมาะต่อการผ่าเป็นเส้นดอกและการขึ้นรูปในงานจักสาน รวมทั้งสามารถเพิ่มความยืดหยุ่นได้จากกระบวนการแช่น้ำ/อบไอน้ำ (มูลนิธิโครงการสารานุกรมไทยสำหรับเยาวชน, 2566, หน้า 73-80) ในเชิงการใช้ประโยชน์ ไม้ไผ่อายุประมาณ 3-5 ปีมักเหมาะสมต่อการทำงานหัตถกรรม เนื่องจากให้สมดุลด้านความแข็งแรงและความยืดหยุ่น ซึ่งสะท้อนองค์ความรู้เชิงช่างของท้องถิ่นในมิติ “การเลือกวัสดุให้เหมาะกับงาน”

1.2 พันธุ์ไม้ไผ่ที่นิยมใช้ในงานหัตถกรรม ในบริบทงานหัตถกรรมพื้นบ้าน นิยมใช้ไม้ไผ่บางชนิดที่เหมาะสมต่อการจักดอกและการสาน เช่น ไม้สีสุก ไม้รวก ไม้เหี้ยะ และ ไม้ข้าวหลาม โดยแต่ละชนิดมีคุณสมบัติต่างกัน เช่น ไม้สีสุกแข็งแรงเหมาะงานโครงสร้าง หรือภาชนะขนาดใหญ่ ส่วนไม้รวกมีลำต้นเล็ก เหนียว จักดอกได้ง่าย เหมาะงานสานละเอียด (มูลนิธิโครงการสารานุกรมไทยสำหรับเยาวชน, 2566, หน้า 73-80) การจำแนกพันธุ์ไม้ไผ่จึงมิใช่เพียงความรู้เชิงพฤกษศาสตร์ แต่เป็นทักษะเชิงปฏิบัติด้านการเลือกวัสดุ ซึ่งสามารถออกแบบเป็นกิจกรรมการเรียนรู้ให้ผู้เรียนเปรียบเทียบคุณสมบัติและตัดสินใจเลือกใช้ให้เหมาะกับงานได้อย่างมีเหตุผล

1.3 ประโยชน์ของไม้ไผ่ในมิติพหุด้าน ประโยชน์ของไม้ไผ่สามารถสรุปเป็น 3 มิติหลัก ได้แก่ 1) มิติด้านเศรษฐกิจ ใช้ผลิตเครื่องใช้ เครื่องจักสาน และผลิตภัณฑ์เชิงพาณิชย์ 2) มิติด้านสิ่งแวดล้อม ช่วยอนุรักษ์ดิน-น้ำ ดูดซับคาร์บอน และเป็นวัสดุที่ย่อยสลายได้ 3) มิติด้านสังคมและวัฒนธรรม เป็นฐานของภูมิปัญญาท้องถิ่นและอัตลักษณ์ชุมชน (นัฐ์ธีรนนท์ รอดชื่น, 2560, หน้า 14-16) การวิเคราะห์ประโยชน์ทั้งสามมิติเพื่อการจัดการเรียนรู้ให้ผู้เรียนเห็นความสัมพันธ์ระหว่างทรัพยากรธรรมชาติกับเศรษฐกิจ สังคม และวัฒนธรรมอย่างเป็นระบบ

โดยสรุป ไม้ไผ่เป็นทรัพยากรธรรมชาติที่มีคุณค่าหลากหลายมิติ และมีคุณสมบัติทางกายภาพเหมาะสมต่อการพัฒนาเป็นผลิตภัณฑ์หัตถกรรม ความรู้เรื่องลักษณะ พันธุ์ และประโยชน์ของไม้ไผ่จึงเป็นฐานเนื้อหาที่สามารถนำไปออกแบบหน่วยการเรียนรู้ในหลักสูตรรายวิชาเพิ่มเติม ผลิตภัณฑ์ดอกไม้ออกจากไม้ไผ่ และบูรณาการกับสาระวิทยาศาสตร์ การงานอาชีพ ศิลปะ และสังคมศึกษาได้อย่างมีเหตุผล

2. ผลิตภัณฑ์จากไม้ไผ่และกระบวนการผลิต

ผลิตภัณฑ์จากไม้ไผ่เป็นผลลัพธ์ของการประยุกต์องค์ความรู้ด้านวัสดุธรรมชาติร่วมกับทักษะเชิงหัตถกรรมและความคิดสร้างสรรค์ สะท้อนความสัมพันธ์ระหว่างทรัพยากรธรรมชาติ วิถีชีวิต และเศรษฐกิจชุมชนอย่างเป็นรูปธรรม งานจักสานไม้ไผ่มีพัฒนาการต่อเนื่อง และมีการปรับเปลี่ยนให้สอดคล้องกับความต้องการร่วมสมัย (มูลนิธิโครงการสารานุกรมไทยสำหรับเยาวชน, 2566, หน้า 73-75)

2.1 ประเภทของผลิตภัณฑ์จากไม้ไผ่ สามารถจำแนกผลิตภัณฑ์จากไม้ไผ่ได้อย่างน้อย 3 กลุ่ม ได้แก่

2.1.1 ผลิตภัณฑ์เพื่อการใช้สอย เช่น ตะกร้า กระจาด ชะลอม กระบุง มีจุดเด่นด้านความแข็งแรง น้ำหนักเบา และระบายอากาศได้ดี (ศักดิ์ชาย ลิกขา และคณะ, 2558, หน้า 110-120; มูลนิธิโครงการสารานุกรมไทยสำหรับเยาวชน, 2566, หน้า 74)

2.1.2 ผลิตภัณฑ์เพื่อการตกแต่ง เช่น โคมไฟ แจกัน กรอบรูปของที่ระลึก เป็นการยกระดับงานไม้ไผ่สู่มิติด้านสุนทรียภาพและมูลค่าเพิ่ม โดยเน้นรูปทรงลวดลาย และความเหมาะสมต่อการใช้งาน (นัฐ์ธีรนนท์ รอดชื่น, 2560, หน้า 16-17; ศักดิ์ชาย ลิกขา และคณะ, 2558, หน้า 110-120)

2.1.3 เน้นการพัฒนาไม้ไผ่เป็นวัสดุทดแทนที่เป็นมิตรต่อสิ่งแวดล้อม สามารถแปรรูปเป็นผลิตภัณฑ์มูลค่าสูง เช่น วัสดุก่อสร้าง สิ่งทอ และพลังงานชีวมวล โดยสอดคล้องกับแนวคิดเศรษฐกิจ BCG ที่มุ่งลดของเสียและใช้ทรัพยากรอย่างคุ้มค่า (จารุพันธ์ อึ้งภากรณ์ และ ฉัตรวรวิญช์ องค์สิงห์, 2569, หน้า 160–161)

ในบริบทงานวิจัยนี้ ดอกไม้จากไม้ไผ่ จัดอยู่ในกลุ่มผลิตภัณฑ์ ตกแต่งเชิงสร้างสรรค์ที่ต่อยอดจากงานจักสานพื้นฐานสู่ผลิตภัณฑ์ร่วมสมัยที่มีเอกลักษณ์ ท่องถิ่น

2.2 กระบวนการผลิตผลิตภัณฑ์จากไม้ไผ่ กระบวนการผลิตสามารถสรุปเป็น 4 ขั้นตอนหลัก ได้แก่

1) การเตรียมวัตถุดิบ คัดเลือกไม้ไผ่อายุเหมาะสม ลดความชื้น และป้องกันมอด/เชื้อรา รวมถึงกระบวนการต้มเพื่อเพิ่มความยืดหยุ่นก่อนจักดอก (นัฐธีธรรณซ์ รอดชื่น, 2560, หน้า 15; มูลนิธิโครงการสารานุกรมไทยสำหรับเยาวชน, 2566, หน้า 75)

2) การแปรรูป ฝ่าไม้ไผ่เป็นซี่ จักดอก ชักเสียด และปรับขนาดให้ สม่ำเสมอ ซึ่งความสม่ำเสมอของดอกมีผลต่อคุณภาพชิ้นงาน (ศักดิ์ชาย ลีชา และคณะ, 2558, หน้า 110–120)

3) การขึ้นรูป/การสาน อาศัยลวดลาย เทคนิคการสาน และการจัดโครงสร้างให้สมดุล โดยเฉพาะงานดอกไม้ที่ต้องใช้ความละเอียดสูงเพื่อให้เกิด ความสมมาตรและความประณีต (ศักดิ์ชาย ลีชา และคณะ, 2558, หน้า 110–120)

4) การตกแต่งและควบคุมคุณภาพ (Finishing and Quality Control) ประกอบด้วย ขั้นตอนการขัดผิว การเคลือบเงา การตรวจสอบความเรียบร้อยของชิ้นงาน และการพัฒนาบรรจุภัณฑ์ที่เหมาะสม เพื่อยกระดับมาตรฐานผลิตภัณฑ์ไม้ให้เป็นที่ยอมรับ และสร้างความเชื่อมั่นให้แก่ผู้บริโภคในด้านความสวยงามและความทนทาน (สำนักวิจัย เศรษฐกิจและผลิตผลป่าไม้, 2565, หน้า 12–15)

จึงพอล่าวโดยสรุปได้ว่า ผลิตภัณฑ์จากไม้ไผ่สะท้อนทั้งมิติการใช้สอย การตกแต่ง และนวัตกรรม ขณะที่กระบวนการผลิตเป็นองค์ความรู้เชิงปฏิบัติที่มีลำดับขั้น ชัดเจน สามารถนำไปจัดโครงสร้างเป็นกิจกรรมการเรียนรู้และกำหนดเกณฑ์ประเมินทักษะ จากผลงานจริงได้อย่างเป็นระบบ

3. ภูมิปัญญาท้องถิ่นด้านการผลิตดอกไม้จากไม้ไผ่

ภูมิปัญญาท้องถิ่นด้านการผลิตดอกไม้จากไม้ไผ่ของชุมชนบ้านหนองผือ เป็นองค์ความรู้ที่มีได้เกิดขึ้นอย่างฉับพลัน หากเป็นผลของกระบวนการสั่งสมประสบการณ์ การทดลอง ปรับปรุง และพัฒนาอย่างต่อเนื่องของคนในชุมชนภายใต้บริบททรัพยากร ธรรมชาติที่มีอยู่จริง กล่าวคือ ชุมชนได้เรียนรู้จากการใช้ไม้ไผ่ในงานจักสานพื้นฐาน ก่อนจะค่อย ๆ ประยุกต์รูปแบบ ลวดลาย และเทคนิคการขึ้นรูปให้เกิดเป็น ดอกไม้จากไม้ไผ่ ซึ่งมีความละเอียด ประณีต และมีคุณค่าทางสุนทรียภาพ จนกลายเป็นเอกลักษณ์เฉพาะถิ่น ในเชิงแนวคิด ภูมิปัญญาดังกล่าวสะท้อนลักษณะของระบบความรู้แบบองค์รวม ที่เชื่อมโยง มิติทางวัฒนธรรม เศรษฐกิจ และสังคมเข้าด้วยกัน (เสรี พงศ์พิศ, 2534, หน้า 18; ประเวศ วะสี, 2541, หน้า 27) กล่าวคือ

1. ในมิติทางวัฒนธรรม ดอกไม้จากไม้ไผ่สะท้อนอัตลักษณ์ของชุมชน ความประณีต ความอดทน และความงามตามบริบทท้องถิ่น

2. ในมิติทางเศรษฐกิจ ผลิตภัณฑ์ดังกล่าวเป็นแหล่งรายได้และโอกาส ทางอาชีพของครัวเรือน

3. ในมิติทางสังคม กระบวนการผลิตและถ่ายทอดความรู้ก่อให้เกิด ความสัมพันธ์ระหว่างคนต่างรุ่น เกิดการเรียนรู้ร่วมกัน และสร้างความภาคภูมิใจในชุมชน ลักษณะดังกล่าวสอดคล้องกับแนวคิดของ Berkes (2021, p. 123) ที่อธิบายว่า ภูมิปัญญา ท้องถิ่นเป็นระบบความรู้ที่เกิดจากการปฏิบัติจริง (practice-based knowledge) และได้รับการ ถ่ายทอดอย่างต่อเนื่องในระยะยาวผ่านปฏิสัมพันธ์ทางสังคม ดังนั้น ภูมิปัญญาดอกไม้ จากไม้ไผ่จึงมิใช่เพียงทักษะเชิงช่าง หากแต่เป็นกระบวนการทางสังคมที่หล่อหลอม ความสัมพันธ์ คุณค่า และอัตลักษณ์ของชุมชนไปพร้อมกัน อีกทั้ง องค์ความรู้ดังกล่าวยังมี ลักษณะพลวัต กล่าวคือ มีการปรับเปลี่ยนรูปแบบ สีสัน และการออกแบบให้สอดคล้องกับ ความต้องการของตลาดรวมสมัย โดยยังคงรักษารากฐานเทคนิคการจักและการสาน แบบดั้งเดิมไว้ กระบวนการนี้สะท้อนความสามารถของชุมชนในการปรับตัว (Adaptation) และการสร้างสรรค์ (Innovation) บนฐานทรัพยากรและวัฒนธรรมของตนเอง

3.1 กระบวนการสร้างและถ่ายทอดองค์ความรู้ในชุมชน
การผลิตดอกไม้จากไม้ไผ่ของชุมชนบ้านหนองผือสามารถวิเคราะห์ได้ในฐานะระบบ การจัดการความรู้ ที่มีโครงสร้างชัดเจน มิใช่การถ่ายทอดแบบไร้รูปแบบ หากมีขั้นตอน และกลไกที่สะท้อนการจัดระบบองค์ความรู้อย่างเป็นลำดับ (จิตติยาภรณ์ เซาวรากุล, 2564, หน้า 215-216) ดังนี้

3.1.1 การกำหนดองค์ความรู้ (Knowledge Identification)

ชุมชนตระหนักและระบุว่าองค์ความรู้ใดคือแก่นสำคัญของงาน เช่น ความรู้เรื่องการเลือกไม้ไผ่ เทคนิคการจักตอก การขึ้นรูปกลีบตอก การจัดองค์ประกอบ และการตกแต่ง ความชัดเจนของขอบเขตความรู้ทำให้สามารถถ่ายทอดได้อย่างมีประสิทธิภาพ

3.1.2 การแสวงหาและรวบรวม (Knowledge Acquisition and Collection)

องค์ความรู้ถูกถ่ายทอดผ่านการสังเกต การช่วยงาน การฝึกปฏิบัติ และการเรียนรู้จากปราชญ์ท้องถิ่น รวมถึงการแลกเปลี่ยนระหว่างกลุ่มผู้ผลิตในชุมชน กระบวนการนี้ทำให้เกิดการสะสมเทคนิคเฉพาะตัวและการพัฒนาผลผลิตใหม่ ๆ

3.1.3 การสร้างและพัฒนา (Knowledge Creation and Development)

เมื่อเผชิญข้อจำกัดด้านวัสดุหรือความต้องการตลาด ชุมชนจะทดลองปรับปรุงเทคนิค เช่น การปรับขนาดตอก การเพิ่มความโค้งของกลีบ การย้อมสี หรือการผสมวัสดุอื่น กระบวนการนี้สะท้อนการสร้างองค์ความรู้ใหม่บนฐานความรู้เดิม

3.1.4 การแลกเปลี่ยนเรียนรู้ (Knowledge Sharing)

มีการถ่ายทอดผ่านการสาธิต การฝึกอบรม การทำงานร่วมกันในครอบครัว หรือการจัดตั้งกลุ่มอาชีพ ซึ่งก่อให้เกิดการหมุนเวียนของความรู้ในระดับชุมชน

3.1.5 การบันทึกและจัดเก็บ (Knowledge Documentation and Storage)

เมื่อมีการจัดทำคู่มือ ขั้นตอนการผลิต หรือมาตรฐานผลิตภัณฑ์ ความรู้ที่เคยเป็น “ความรู้ฝังลึก” ในตัวช่างจะถูกแปลงให้เป็น “ความรู้ชัดแจ้ง” ที่สามารถถ่ายทอดในระบบการศึกษาได้

3.1.6 การประยุกต์ใช้ (Knowledge Application)

องค์ความรู้ถูกนำไปใช้ทั้งในการผลิตเพื่อจำหน่าย การจัดตั้งศูนย์เรียนรู้ และการพัฒนาเป็นหลักสูตรรายวิชาเพิ่มเติมในโรงเรียน

กระบวนการทั้ง 6 ขั้นตอนดังกล่าวสอดคล้องกับแนวคิดการแปลงความรู้ระหว่างความรู้ฝังลึก (Tacit Knowledge) และความรู้ชัดแจ้ง (Explicit Knowledge) ของ Nonaka & Takeuchi (1995, p. 59) กล่าวคือ เทคนิคการควบคุมแรงดึงความรู้ลึกมือ และจังหวะการสานเป็นความรู้ฝังลึกที่ได้จากประสบการณ์ แต่เมื่อถูกจัดระบบเป็นขั้นตอน มีภาพประกอบ มีมาตรฐานคุณภาพ ก็กลายเป็นความรู้ชัดแจ้งที่ถ่ายทอดได้ในระดับโรงเรียน ดังนั้น ภูมิปัญญาตอกไม้จากไม้ไผ่จึงสามารถยกระดับจากงานฝีมือในครัวเรือน ไปสู่องค์ความรู้เชิงหลักสูตร ที่มีโครงสร้างชัดเจนและตรวจสอบได้

จากการวิเคราะห์ภูมิปัญญาท้องถิ่นด้านการผลิตดอกไม้จากไม้ไผ่ของชุมชนบ้านหนองผือ จะเห็นได้ว่าองค์ความรู้ดังกล่าวมิได้เป็นเพียงสาระเชิงเนื้อหา หากเป็นระบบความรู้เชิงปฏิบัติที่หล่อหลอมผ่านประสบการณ์ การฝึกฝน และการถ่ายทอดระหว่างรุ่นอย่างต่อเนื่อง กระบวนการผลิตตั้งแต่การเลือกไม้ไผ่ การจักตอก การควบคุมแรงดึง การจัดรูปทรง และการตกแต่ง ล้วนเป็นทักษะที่ต้องอาศัยความแม่นยำ ความประณีต และการประสานงานระหว่างการเรียนรู้ ความคิด และกลไกทางกาย กล่าวได้ว่า แก่นสำคัญของภูมิปัญญาดอกไม้จากไม้ไผ่จึงอยู่ที่ทักษะปฏิบัติ ซึ่งเป็นสมรรถนะที่เกิดจากการลงมือทำจริง มิใช่เพียงการเรียนรู้เชิงทฤษฎี เมื่อภูมิปัญญาดังกล่าวถูกยกระดับสู่การพัฒนาเป็นหลักสูตรรายวิชาเพิ่มเติมตามแนวคิดการเรียนรู้โดยใช้ชุมชนเป็นฐาน (Community-Based Learning: CBL) เป้าหมายสำคัญของการจัดการเรียนรู้จึงมิได้จำกัดอยู่ที่การให้ผู้เรียนรู้จักประวัติหรือขั้นตอนการผลิตเท่านั้น หากมุ่งให้ผู้เรียนสามารถปฏิบัติได้จริง อย่างถูกต้อง มีคุณภาพ และสามารถประยุกต์ใช้ในสถานการณ์ที่หลากหลายได้ การพัฒนาทักษะปฏิบัติจึงเป็นตัวบ่งชี้สำคัญของประสิทธิผลหลักสูตร ทั้งในมิติของความชำนาญ ความคิดสร้างสรรค์ และความสามารถในการถ่ายทอดหรือพัฒนาต่อยอดภูมิปัญญาท้องถิ่น

แนวคิดเกี่ยวกับทักษะปฏิบัติ

ทักษะปฏิบัติเป็นองค์ประกอบสำคัญของการเรียนรู้ที่มุ่งเน้นการลงมือทำจริง ซึ่งช่วยพัฒนาความสามารถของผู้เรียนให้สามารถนำความรู้ไปประยุกต์ใช้ได้อย่างมีประสิทธิภาพ การทำความเข้าใจความหมายของทักษะปฏิบัติจึงเป็นพื้นฐานสำคัญในการออกแบบการจัดการเรียนรู้ให้สอดคล้องกับการพัฒนาผู้เรียนในยุคปัจจุบัน

1. ความหมายของทักษะปฏิบัติ

การแนวคิดเกี่ยวกับทักษะปฏิบัติ ทั้งในด้านความหมาย ลักษณะ พัฒนาการ และมิติการประเมินผลอย่างเป็นระบบ อันจะเป็นพื้นฐานสำคัญในการกำหนดตัวชี้วัดและเครื่องมือวัดผลในงานวิจัยครั้งนี้ โดยรายละเอียดจะนำเสนอในประเด็นต่าง ๆ ดังนี้

พัชรินทร์ ประทุมมาลี (2556, หน้า 43) อธิบายว่า ทักษะปฏิบัติ หมายถึง ความสามารถในการปฏิบัติกิจกรรมได้อย่างถูกต้องตามขั้นตอน มีความคล่องแคล่ว และบรรลุผลตามวัตถุประสงค์ที่กำหนดไว้ แนวคิดดังกล่าวสะท้อนมิติของความถูกต้อง และประสิทธิภาพเป็นสำคัญ

เมธวีร์ กุมารสิทธิ์ (2558, หน้า 48) ขยายความว่า ทักษะปฏิบัติเป็นผลจากการประสานงานของระบบประสาทและกล้ามเนื้อพร้อมกับกระบวนการรับรู้และการคิด ซึ่งต้องอาศัยการฝึกซ้ำอย่างต่อเนื่องจึงจะเกิดความชำนาญ แสดงให้เห็นว่าทักษะมิได้เป็นเพียงความสามารถทางกาย หากเกี่ยวข้องกับกระบวนการภายในของผู้เรียนอย่างบูรณาการ

สุวิมล ว่องวาณิช, ชยุตม์ ภิรมย์สมบัติ และกนิษฐ ศรีเคลือบ (2560, หน้า 45-46) เน้นว่าทักษะปฏิบัติเป็นสมรรถนะที่สามารถสังเกตและประเมินได้จากพฤติกรรมและผลงานจริง จึงควรกำหนดเกณฑ์การประเมินที่ชัดเจนและครอบคลุมทั้งกระบวนการและผลผลิต

วิจารณ์ พานิช (2564, หน้า 92-95) ชี้ให้เห็นว่า การเรียนรู้ในศตวรรษที่ 21 จำเป็นต้องเชื่อมโยงความรู้กับการลงมือทำ เพื่อให้ผู้เรียนเกิดทักษะที่สามารถใช้ได้จริงในชีวิตและการทำงาน

จตุรภุช ไพรสณฑ์ (2564, หน้า 64) กล่าวสรุปว่า ทักษะปฏิบัติหมายถึง พฤติกรรมการใช้อวัยวะเคลื่อนไหวของร่างกายหรือ กล้ามเนื้อในการปฏิบัติกิจกรรมหรืองานทั้งปวง ซึ่งเกิดจากความสัมพันธ์ระหว่างสิ่งเร้า ภายนอก ความเชี่ยวชาญ และชำนาญที่ต้องอาศัยการฝึกหัดอย่างเหมาะสม

อรัญ บุตรนา (2565, หน้า 47) กล่าวว่า ทักษะปฏิบัติ หมายถึง ความสามารถในการประกอบ กิจกรรมอย่างใดอย่างหนึ่ง ที่ใช้อวัยวะกล้ามเนื้อของร่างกายได้อย่างรวดเร็ว และแม่นยำ เป็นความสามารถที่เกิดขึ้น อย่างประสานสัมพันธ์กันระหว่างสมองกับกล้ามเนื้อ

ทศนา แหม่มณี (2566, หน้า 78-80) อธิบายว่า การจัดการเรียนรู้ที่เปิดโอกาสให้ผู้เรียนได้ฝึกปฏิบัติอย่างมีระบบ พร้อมทั้งมีการสะท้อนคิด จะช่วยยกระดับความสามารถจากการเลียนแบบไปสู่ความชำนาญและการประยุกต์ใช้ได้อย่างยั่งยืน

Simpson (1972, pp. 50-51) ได้เสนอกรอบพัฒนาการของทักษะในพิสัยทักษะพิสัย (Psychomotor Domain) โดยอธิบายว่า ทักษะปฏิบัติมีพัฒนาการเป็นลำดับขั้น ตั้งแต่การรับรู้ (Perception) การเตรียมความพร้อม (Set) การปฏิบัติตามแบบอย่าง (Guided Response) ไปสู่ความชำนาญ (Mechanism และ Complex Overt Response) และระดับสูงสุด คือ การปรับประยุกต์และสร้างสรรค์ (Adaptation และ Origination) แนวคิดดังกล่าวแสดงให้เห็นว่าทักษะเป็นกระบวนการพัฒนาที่มีโครงสร้างชัดเจน มิใช่ความสามารถที่เกิดขึ้นโดยฉับพลัน

Gagné (1988, p. 20) อธิบายว่า ทักษะปฏิบัติเป็นผลของการเชื่อมโยง
สิ่งเร้ากับการตอบสนองผ่านการฝึกฝนจนเกิดความแม่นยำและเสถียรภาพของพฤติกรรม

Wiggins (1998, p. 21) ขยายแนวคิดไปสู่มิติการประเมิน โดยเสนอว่า
การวัดทักษะควรดำเนินการผ่านภาระงานที่ใกล้เคียงสถานการณ์จริง และพิจารณา
ทั้งกระบวนการทำงานและคุณภาพของผลงานร่วมกัน เพื่อสะท้อนสมรรถนะที่แท้จริง
ของผู้เรียน

จากแนวคิดของนักวิชาการข้างต้น สรุปได้ว่า ทักษะปฏิบัติ หมายถึง
ความสามารถของผู้เรียนในการลงมือปฏิบัติงานได้อย่างถูกต้อง คล่องแคล่ว และเหมาะสม
ตามขั้นตอน โดยอาศัยการประสานกันของความรู้ การคิด การรับรู้ และการฝึกฝน
อย่างต่อเนื่อง จนเกิดความชำนาญและสามารถประยุกต์ใช้ได้จริง ดังนั้น ทักษะปฏิบัติ
จึงมิได้เป็นเพียงผลของการกระทำทางกายเท่านั้น แต่เป็นสมรรถนะที่มีพัฒนาการ
เป็นลำดับขั้น สามารถสังเกต ประเมิน และพัฒนาได้อย่างเป็นระบบ ทั้งจากกระบวนการ
ทำงานและคุณภาพของผลงานที่เกิดขึ้นจริง

2. ประเภทของทักษะปฏิบัติ

ทักษะปฏิบัติได้รับการอธิบายและจำแนกโดยนักวิชาการในหลายมิติ
โดยมุ่งเน้นทั้งด้านการทำงานของร่างกายและกระบวนการทางสติปัญญา

ชนิตพร ทศคร (2560, หน้า 75) อธิบายว่า ทักษะการปฏิบัติงาน
สามารถจำแนกได้เป็น 2 ลักษณะ ได้แก่ ทักษะทางการสัมผัส ซึ่งเกี่ยวข้องกับการทำงาน
ของกล้ามเนื้อ และทักษะทางการรับรู้ ซึ่งเกี่ยวข้องกับการทำงานของสมอง ทั้งนี้
ผู้เรียนจำเป็นต้องได้รับการฝึกฝนทั้งสองด้านควบคู่กัน เพื่อให้เกิดความชำนาญในการ
ปฏิบัติงานอย่างมีประสิทธิภาพ

ณัฐชัลย์ กงเพชร (2565, หน้า 69) กล่าวว่า สรุปได้ว่า กระบวนการ
วัดทักษะปฏิบัติเป็นการวัด ทักษะการปฏิบัติงานของผู้เรียน ในระหว่างการจัดการเรียนรู้
ซึ่งสามารถวัดได้หลายวิธี ได้แก่ การทดสอบด้วยข้อเขียน การปฏิบัติจริง การส่งผลงาน
การสังเกตพฤติกรรมการทำงาน

Simpson (1972, pp. 25-30) ได้ให้นิยามว่า ทักษะเป็นเรื่องที่มี
ความเกี่ยวข้องกับพัฒนาการทางกายของผู้เรียน เป็นความสามารถในการประสาน
การทำงานของกล้ามเนื้อหรือร่างกายในการทำงานที่มีความยุ่งยากซับซ้อน และต้องอาศัย
ความสามารถในการใช้กล้ามเนื้อหลาย ๆ ส่วน การทำงานดังกล่าวเกิดขึ้นได้จากการสั่งงาน

ของสมอง ซึ่งต้องมีความสัมพันธ์กับความรู้สึกที่เกิดขึ้น ทักษะปฏิบัตินี้สามารถพัฒนาได้ด้วยการฝึกฝน ซึ่งหากได้รับการฝึกฝนที่ดีแล้ว จะเกิดความถูกต้อง ความคล่องแคล่ว ความเชี่ยวชาญชำนาญการ และความคงทน ผลของพฤติกรรมหรือการกระทำสามารถสังเกตได้จากความรวดเร็ว ความแม่นยำ ความเร็วหรือความราบรื่นในการจัดการ

Klausmeier & Ripple (1981, p. 332) ได้จำแนกทักษะการปฏิบัติงานออกเป็น 3 ประเภทตามระดับการใช้กล้ามเนื้อและการรับรู้ ได้แก่

1. ทักษะที่ใช้กล้ามเนื้อมากแต่ใช้การรับรู้น้อย เช่น การเดิน การวิ่ง และการว่ายน้ำ
2. ทักษะที่ใช้ทั้งกล้ามเนื้อและการรับรู้ในระดับสูง เช่น การเล่นดนตรี หรือการพิมพ์ดีด ซึ่งต้องอาศัยการประสานงานระหว่างการรับรู้ทางประสาทสัมผัส และการตอบสนองของกล้ามเนื้อ
3. ทักษะที่ใช้กล้ามเนื้อน้อยแต่ใช้การรับรู้สูง เช่น การอ่านและการเขียน ซึ่งเน้นกระบวนการทางความคิดและการรับรู้เป็นสำคัญ

จากแนวคิดของนักวิชาการข้างต้น สรุปได้ว่า ทักษะปฏิบัติสามารถจำแนกได้ตามลักษณะการใช้กล้ามเนื้อและกระบวนการรับรู้ โดยครอบคลุมทั้งทักษะด้านร่างกายและด้านสติปัญญา ซึ่งต้องอาศัยการประสานงานระหว่างสมองและกล้ามเนื้ออย่างเป็นระบบ ทั้งนี้ ทักษะปฏิบัติสามารถพัฒนาได้จากการฝึกฝนอย่างต่อเนื่อง และสามารถประเมินได้จากการปฏิบัติจริง พฤติกรรม และผลงานของผู้เรียน โดยระดับของทักษะจะแตกต่างกันตามความซับซ้อนของงานและการใช้กระบวนการรับรู้ร่วมด้วย

3. การวัดผลทักษะปฏิบัติ

การวัดผลทักษะปฏิบัติเป็นองค์ประกอบสำคัญในการประเมินการเรียนรู้ของผู้เรียน เนื่องจากการตรวจสอบความสามารถในการนำความรู้ไปสู่การลงมือปฏิบัติจริงอย่างเป็นรูปธรรม การเลือกวิธีการวัดผลจึงควรสอดคล้องกับลักษณะของทักษะและบริบทของการเรียนรู้ เพื่อให้สามารถสะท้อนสมรรถนะของผู้เรียนได้อย่างถูกต้องและน่าเชื่อถือ ทั้งนี้ นักการศึกษาได้เสนอแนวทางในการวัดทักษะปฏิบัติไว้หลากหลาย ดังนี้

สุวิมล ว่องวาณิช (2547, หน้า 1) อธิบายว่า การวัดทักษะปฏิบัติสามารถดำเนินการได้หลายวิธี ขึ้นอยู่กับลักษณะของงานและวัตถุประสงค์ของการประเมิน โดยสามารถจำแนกได้ดังนี้

1. การทดสอบด้วยข้อเขียน เป็นวิธีที่มีระดับความสอดคล้องกับสถานการณ์จริงน้อยที่สุด เหมาะสำหรับการวัดความรู้หรือความเข้าใจที่เกี่ยวข้องกับการปฏิบัติงาน โดยเฉพาะในกรณีที่การปฏิบัติจริงอาจก่อให้เกิดความเสี่ยงหรืออันตรายต่อผู้เรียน

2. การทดสอบโดยให้ปฏิบัติในสถานการณ์ที่ควบคุม เป็นการจัดสภาพแวดล้อมให้ใกล้เคียงกับสถานการณ์จริง โดยผู้สอนกำหนดเงื่อนไขและควบคุมปัจจัยต่าง ๆ เพื่อให้ผู้เรียนแสดงพฤติกรรมหรือทักษะที่ต้องการวัดได้อย่างชัดเจน

3. การทดสอบโดยให้ปฏิบัติในสถานการณ์จริง เป็นวิธีที่มีความตรงสูงที่สุด เนื่องจากผู้เรียนได้ปฏิบัติงานในสภาพแวดล้อมจริง ใช้เครื่องมือและอุปกรณ์จริง ทำให้สามารถสะท้อนความสามารถด้านทักษะปฏิบัติได้อย่างแท้จริง

พิชิต ฤทธิ์จัญญ (2551, หน้า 77-79) อธิบายหลักและวิธีการสอบวัดทักษะปฏิบัติว่า การสร้างเครื่องมือควรเริ่มจากการกำหนดทักษะตามจุดประสงค์การเรียนรู้ กำหนดขั้นตอนและกิจกรรมของการปฏิบัติงานอย่างชัดเจน ตลอดจนระบุรายการพฤติกรรมที่ต้องการวัดและเกณฑ์การตัดสินผล นอกจากนี้ การประเมินควรใช้การสังเกตควบคู่กับการบันทึกผลอย่างเป็นระบบ โดยเนื้อหาของงานที่ใช้ทดสอบควรสอดคล้องกับสภาพจริง และพฤติกรรมที่วัดต้องครอบคลุมทักษะตามจุดประสงค์ อีกทั้งสิ่งที่ใช้วัดต้องสามารถสังเกตได้โดยตรง พร้อมทั้งกำหนดเงื่อนไขและคำชี้แจงในการสอบวัดให้ชัดเจน

นวลจิตต์ เขาวีร์ดิพงศ์ (2552, หน้า 12-45) อธิบายว่า การวัดและประเมินผลการเรียนรู้ด้านทักษะปฏิบัติควรพิจารณาจากพฤติกรรมการเรียนรู้ที่เกิดขึ้นขณะผู้เรียนลงมือปฏิบัติงาน โดยยึดหลักการประเมินตามสภาพจริง (Authentic Assessment) ซึ่งสามารถสะท้อนความสามารถของผู้เรียนได้อย่างแท้จริง ทั้งนี้ ลักษณะสำคัญของการวัดและประเมินผลทักษะปฏิบัติสามารถสรุปได้ ดังนี้

1. การประเมินรายบุคคล การจัดการเรียนรู้ทักษะปฏิบัติมุ่งเน้นการลงมือปฏิบัติของผู้เรียนเป็นรายบุคคลมากกว่าการทำงานเป็นกลุ่ม ดังนั้น การประเมินผลจึงต้องพิจารณาความสามารถของผู้เรียนแต่ละคนอย่างชัดเจน ไม่ควรใช้ผลงานกลุ่มเป็นเกณฑ์ตัดสินเพียงอย่างเดียว

2. การประเมินเป็นขั้นตอนและต่อเนื่อง การประเมินทักษะปฏิบัติควรแบ่งออกเป็นงานย่อย และดำเนินการประเมินหลายครั้งในแต่ละช่วงของการเรียนรู้ หากผู้เรียนยังไม่สามารถปฏิบัติงานในขั้นตอนใดได้สำเร็จ ควรให้กลับไปฝึกฝนซ้ำจนเกิดความชำนาญก่อนก้าวสู่ขั้นต่อไป

3. การประเมินแบบบูรณาการ การประเมินทักษะปฏิบัติควรสัมพันธ์กับความรู้ที่เกี่ยวข้องและลักษณะนิสัยในการทำงาน เช่น ความรับผิดชอบ ความละเอียดรอบคอบ และความมีระเบียบวินัย ดังนั้น ผู้สอนจึงควรใช้เครื่องมือที่หลากหลายในการวัดทั้งด้านความรู้ ทักษะ และคุณลักษณะควบคู่กัน

4. การประเมินสมรรถนะทางกายและคุณภาพงาน การวัดผลทักษะปฏิบัติสามารถพิจารณาจากความสามารถทางกล้ามเนื้อและผลลัพธ์ของงาน โดยมีตัวชี้วัดสำคัญ ได้แก่

4.1 ความเร็ว (Speed) คือ ปริมาณงานที่สามารถปฏิบัติได้ในระยะเวลาที่กำหนด

4.2 ความถูกต้องแม่นยำ (Accuracy) คือ ความสามารถในการปฏิบัติงานได้ถูกต้องสม่ำเสมอ โดยพิจารณาจากความคลาดเคลื่อนของผลงาน

4.3 ความแข็งแรงหรือคุณภาพของผลงาน (Strength) คือ ความคงทนและคุณภาพของชิ้นงานที่ผลิตขึ้น

5. การวัดและประเมินผลการเรียนรู้ด้านทักษะปฏิบัติควรดำเนินการควบคู่ไปกับการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ เนื่องจากทักษะปฏิบัติจะเกิดขึ้นในระหว่างที่ผู้เรียนลงมือปฏิบัติงานจริง ทั้งนี้ การประเมินไม่ควรพิจารณาเฉพาะความสามารถในการปฏิบัติงานเท่านั้น แต่ควรครอบคลุมถึงความรู้เชิงปฏิบัติและลักษณะนิสัยที่ดีในการทำงานร่วมด้วย และเครื่องมือสำคัญที่ใช้ในการวัดและประเมินผลทักษะปฏิบัติ ได้แก่ แบบสังเกตพฤติกรรม และเกณฑ์การประเมิน (Rubric) ซึ่งใช้ในการประเมินทั้งด้านทักษะการปฏิบัติและคุณลักษณะด้านพฤติกรรม เพื่อให้สามารถสะท้อนสมรรถนะของผู้เรียนได้อย่างครอบคลุมและเป็นรูปธรรม

อาภรณ์ ผิวบุญเรือง (2558, หน้า 164) อธิบายว่า การพัฒนาทักษะการปฏิบัติงานของผู้เรียนควรเน้นการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ที่เปิดโอกาสให้ผู้เรียนได้ลงมือปฏิบัติจริง โดยใช้วิธีการสาธิต การฝึกปฏิบัติ และการทำงานกลุ่มเป็นสำคัญ ทั้งนี้ ครูหรือผู้สอนควรมีบทบาทในการสังเกตพฤติกรรมการทำงานของผู้เรียนอย่างใกล้ชิด พร้อมทั้งให้คำแนะนำและแก้ไขข้อบกพร่องอย่างต่อเนื่อง เพื่อให้ผู้เรียนเกิดความเข้าใจและพัฒนาทักษะได้อย่างมีประสิทธิภาพ นอกจากนี้ การประเมินทักษะการปฏิบัติควรดำเนินการ

ทั้งในระดับรายบุคคลและรายกลุ่ม โดยพิจารณาทั้งกระบวนการทำงานและผลงานที่เกิดขึ้น เพื่อสะท้อนพัฒนาการของผู้เรียนอย่างรอบด้านและส่งเสริมให้สามารถนำความรู้ไปประยุกต์ใช้ในชีวิตจริงได้

ณัฐชัลย์ กงเพชร (2565, หน้า 53-54) อธิบายว่า การวัดทักษะ การปฏิบัติครูผู้สอนควรพิจารณาประเด็นสำคัญหลายประการ ได้แก่ การกำหนดภาระงาน ให้มีความชัดเจน การกำหนดเกณฑ์การประเมินที่ครอบคลุมขั้นตอนการปฏิบัติงาน และการประเมินผู้เรียนทั้งในด้านกระบวนการและผลงานที่เกิดจากการปฏิบัติ นอกจากนี้ วิธีการวัดควรเลือกให้สอดคล้องกับวัตถุประสงค์ของการประเมิน โดยเฉพาะในกรณี ที่ต้องการสะท้อนทักษะการปฏิบัติของผู้เรียนอย่างแท้จริง ควรใช้การประเมินจาก การปฏิบัติงานในสถานการณ์จริง ทั้งนี้ การประเมินควรคำนึงถึงความแตกต่างระหว่าง บุคคลของผู้เรียน เพื่อให้การวัดผลมีความเหมาะสมและเป็นธรรม

จากแนวคิดของนักการศึกษาข้างต้น สรุปได้ว่า การวัดผลทักษะปฏิบัติ เป็นกระบวนการประเมินที่มุ่งตรวจสอบความสามารถของผู้เรียนในการลงมือปฏิบัติงานจริง โดยต้องใช้วิธีการและเครื่องมือที่หลากหลาย สอดคล้องกับลักษณะของงานและวัตถุประสงค์ ของการประเมิน ทั้งนี้ การวัดควรดำเนินควบคู่กับกระบวนการเรียนรู้ เน้นการประเมิน รายบุคคล ครอบคลุมทั้งกระบวนการและผลลัพธ์ของการปฏิบัติ ใช้การสังเกตและเกณฑ์ การประเมินที่ชัดเจน ตลอดจนคำนึงถึงความแตกต่างระหว่างบุคคล เพื่อให้สามารถสะท้อน สมรรถนะของผู้เรียนได้อย่างถูกต้อง ครอบคลุม และสอดคล้องกับสภาพจริง

4. รูปแบบการจัดการเรียนรู้ที่เน้นทักษะปฏิบัติ

การจัดการเรียนรู้ที่เน้นทักษะปฏิบัติเป็นแนวทางสำคัญในการพัฒนา ผู้เรียนให้สามารถนำความรู้ไปประยุกต์ใช้ในสถานการณ์จริงได้อย่างมีประสิทธิภาพ โดยมุ่งเน้นให้ผู้เรียนได้ลงมือปฏิบัติ ผูกพัน และสร้างประสบการณ์ตรงผ่านกิจกรรม การเรียนรู้ที่หลากหลาย ทั้งนี้ การออกแบบรูปแบบการจัดการเรียนรู้ควรคำนึงถึง ความสอดคล้องกับลักษณะของทักษะ เนื้อหา และบริบทของผู้เรียน เพื่อส่งเสริมให้เกิด การเรียนรู้ที่มีความหมาย และนำไปสู่การพัฒนาทักษะปฏิบัติอย่างเป็นระบบ ดังนั้น นักการศึกษาได้เสนอรูปแบบการจัดการเรียนรู้ที่เน้นทักษะปฏิบัติไว้หลากหลาย ดังนี้

ทิศนา แคมมณี (2550, หน้า 294-296) ได้นำเสนอยุทธวิธีการ จัดการเรียนรู้เพื่อพัฒนาทักษะปฏิบัติ โดยเสนอแนวทางย่อย 3 ยุทธวิธี เพื่อให้ผู้สอน สามารถเลือกใช้ให้เหมาะสมกับบริบทการเรียนรู้ ดังนี้

ยุทธวิธีที่ 1 การสอนทฤษฎีก่อนการปฏิบัติ เป็นแนวทางที่เน้นการสร้างทำความเข้าใจก่อนลงมือปฏิบัติ โดยมีขั้นตอนสำคัญ ได้แก่

1. ชี้แนะ เพื่อกระตุ้นความสนใจและสร้างแรงจูงใจ
2. ชี้ให้ความรู้ เพื่ออธิบายเนื้อหาและเปิดโอกาสให้ซักถาม
3. ชี้ฝึกปฏิบัติ โดยเริ่มจากการเลียนแบบ ทดลอง และพัฒนาไปสู่การปฏิบัติด้วยตนเอง พร้อมรับข้อมูลย้อนกลับ
4. ชี้ประเมินผลการเรียนรู้ ทั้งด้านทักษะและพฤติกรรม

การทำงาน

5. ชี้ประเมินความคงทนของการเรียนรู้ เพื่อตรวจสอบความยั่งยืนของทักษะ

ยุทธวิธีที่ 2 การสอนปฏิบัติก่อนทฤษฎี เป็นแนวทางที่เน้นให้ผู้เรียนเรียนรู้จากประสบการณ์จริงก่อน แล้วจึงเสริมความรู้ภายหลัง โดยมีขั้นตอน ได้แก่

1. ชี้แนะ
2. ชี้ให้ผู้เรียนปฏิบัติและสังเกตการณ์ พร้อมบันทึกข้อมูล
3. ชี้วิเคราะห์และอภิปรายผลการปฏิบัติ
4. ชี้เสริมความรู้ตามจุดบกพร่องที่พบ
5. ชี้ให้ผู้เรียนปฏิบัติใหม่เพื่อปรับปรุง
6. ชี้ประเมินผลการเรียนรู้
7. ชี้ประเมินความคงทนของการเรียนรู้

ยุทธวิธีที่ 3 การสอนทฤษฎีควบคู่กับการปฏิบัติ เป็นแนวทางที่บูรณาการความรู้และการลงมือปฏิบัติไปพร้อมกัน โดยมีขั้นตอน ได้แก่

1. ชี้แนะ
2. ชี้ให้ความรู้ควบคู่กับการฝึกปฏิบัติและการให้ข้อมูลย้อนกลับ
3. ชี้ให้ผู้เรียนปฏิบัติด้วยตนเอง
4. ชี้ประเมินผลการเรียนรู้
5. ชี้ประเมินความคงทนของการเรียนรู้

อรัญ บุตรนา (2565, หน้า 52) ได้สังเคราะห์แนวทางการจัดการเรียนรู้ เพื่อพัฒนาทักษะปฏิบัติ และนำมาประยุกต์ใช้ในการสอน โดยประกอบด้วย 4 ขั้นตอน ดังนี้

1. ขั้นแนะนำ เป็นขั้นเตรียมความพร้อมและกระตุ้นความสนใจของผู้เรียน เพื่อสร้างแรงจูงใจในการเรียนรู้และเตรียมเข้าสู่การปฏิบัติ
2. ขั้นดำเนินการ เป็นขั้นที่ผู้เรียนฝึกปฏิบัติภายหลังจากได้รับความรู้และทักษะพื้นฐาน โดยผู้สอนมอบหมายงานให้ปฏิบัติทั้งในรูปแบบรายบุคคลหรือกลุ่ม พร้อมทั้งกำหนดหัวข้อการรายงานหรือการบันทึกผลการปฏิบัติงาน
3. ขั้นสรุป เป็นขั้นที่ผู้สอนและผู้เรียนร่วมกันสรุปผลจากการปฏิบัติกิจกรรม เพื่อทบทวนความรู้และเสริมสร้างความเข้าใจให้ชัดเจนยิ่งขึ้น
4. ขั้นประเมินผล ปรับปรุง และประยุกต์ใช้ เป็นขั้นที่ผู้สอนประเมินพฤติกรรมและผลงานของผู้เรียน เช่น ความสนใจ ความร่วมมือ การใช้และดูแลรักษาเครื่องมือ รวมถึงความคิดริเริ่มสร้างสรรค์ เพื่อนำผลไปปรับปรุงและพัฒนาการเรียนรู้อีกต่อไป

Simpson (1972, pp. 50–51) เสนอรูปแบบการจัดการเรียนการสอนที่มุ่งพัฒนาทักษะปฏิบัติในพิสัยด้านทักษะ (Psychomotor Domain) โดยเน้นให้ผู้เรียนสามารถปฏิบัติงานที่ต้องอาศัยการเคลื่อนไหวและการประสานงานของกล้ามเนื้อได้อย่างถูกต้อง และเกิดความชำนาญ ทั้งนี้ กระบวนการเรียนการสอน ประกอบด้วย 7 ขั้นตอน ดังนี้

1. ขั้นการรับรู้ (Perception) เป็นขั้นที่ผู้เรียนรับรู้และทำความเข้าใจสิ่งที่จะปฏิบัติ โดยการสังเกตแบบอย่างหรือการสาธิตอย่างตั้งใจ
2. ขั้นการเตรียมความพร้อม (Set) เป็นขั้นที่ผู้เรียนเตรียมความพร้อมทั้งด้านร่างกาย จิตใจ และอารมณ์ เพื่อให้สามารถปฏิบัติงานได้อย่างเหมาะสม
3. ขั้นการตอบสนองภายใต้การควบคุม (Guided Response) เป็นขั้นที่ผู้เรียนเริ่มฝึกปฏิบัติตามแบบอย่าง โดยอาจใช้วิธีการเลียนแบบหรือการลองผิดลองถูก จนสามารถปฏิบัติได้ถูกต้อง
4. ขั้นการกระทำจนเกิดกลไก (Mechanism) เป็นขั้นที่ผู้เรียนสามารถปฏิบัติงานได้ด้วยตนเองอย่างมั่นใจ และเริ่มเกิดความชำนาญในระดับหนึ่ง
5. ขั้นการกระทำอย่างชำนาญ (Complex Overt Response) เป็นขั้นที่ผู้เรียนสามารถปฏิบัติงานได้อย่างคล่องแคล่ว ถูกต้อง และเป็นไปโดยอัตโนมัติ
6. ขั้นการปรับปรุงและประยุกต์ใช้ (Adaptation) เป็นขั้นที่ผู้เรียนสามารถปรับปรุงทักษะและนำไปประยุกต์ใช้ในสถานการณ์ที่หลากหลายได้อย่างเหมาะสม

7. ขั้นการคิดริเริ่ม (Origination) เป็นขั้นสูงสุดที่ผู้เรียนสามารถสร้างสรรค์วิธีการใหม่ หรือพัฒนารูปแบบการปฏิบัติให้เหมาะสมตามบริบทของตนเอง

Harrow (1972, pp. 50–56) เสนอรูปแบบการจัดการเรียนการสอนที่มุ่งพัฒนาทักษะปฏิบัติ โดยเน้นให้ผู้เรียนสามารถปฏิบัติงานได้อย่างถูกต้อง สมบูรณ์ และเกิดความชำนาญ ทั้งนี้ กระบวนการเรียนการสอน ประกอบด้วย 5 ขั้นตอน ดังนี้

1. ขั้นการเลียนแบบ (Imitation) เป็นขั้นที่ผู้เรียนสังเกตการกระทำหรือแบบอย่างที่ต้องการเรียนรู้ เพื่อให้เข้าใจลำดับขั้นตอนของการปฏิบัติงานอย่างชัดเจน
2. ขั้นการลงมือปฏิบัติตามคำสั่ง (Manipulation) เป็นขั้นที่ผู้เรียนเริ่มลงมือปฏิบัติตามคำแนะนำหรือคำสั่งของผู้สอน โดยไม่มีแบบอย่างให้ดูโดยตรง ซึ่งช่วยให้ผู้เรียนได้ฝึกฝนและปรับปรุงการปฏิบัติให้ถูกต้องมากยิ่งขึ้น
3. ขั้นการปฏิบัติอย่างถูกต้อง (Precision) เป็นขั้นที่ผู้เรียนสามารถปฏิบัติงานได้อย่างถูกต้องสมบูรณ์ โดยไม่ต้องอาศัยคำแนะนำหรือแบบอย่างอีกต่อไป
4. ขั้นการแสดงออกอย่างคล่องแคล่ว (Articulation) เป็นขั้นที่ผู้เรียนสามารถปฏิบัติงานได้อย่างคล่องแคล่ว รวดเร็ว ราบรื่น และมีความมั่นใจ
5. ขั้นการปฏิบัติอย่างเป็นธรรมชาติ (Naturalization) เป็นขั้นสูงสุดที่ผู้เรียนสามารถปฏิบัติงานได้อย่างอัตโนมัติ โดยไม่ต้องใช้ความพยายามเป็นพิเศษ ซึ่งเกิดจากการฝึกฝนอย่างต่อเนื่องในสถานการณ์ที่หลากหลาย

Davies (1971, pp. 50–56) เสนอรูปแบบการจัดการเรียนการสอนที่มุ่งพัฒนาทักษะปฏิบัติของผู้เรียน โดยเฉพาะทักษะที่มีความซับซ้อนและประกอบด้วยทักษะย่อยหลายส่วน ทั้งนี้ แนวทางดังกล่าวเน้นการแยกทักษะออกเป็นส่วนย่อยและฝึกฝนอย่างเป็นลำดับขั้น เพื่อให้ผู้เรียนสามารถพัฒนาทักษะได้อย่างมีประสิทธิภาพ โดยมีกระบวนการเรียนการสอน 5 ขั้นตอน ดังนี้

1. ขั้นสาธิตทักษะโดยรวม (Demonstration) เป็นขั้นที่ผู้สอนแสดงทักษะหรือการปฏิบัติงานให้ผู้เรียนเห็นภาพรวมตั้งแต่ต้นจนจบ โดยควรให้คำแนะนำเกี่ยวกับจุดสำคัญที่ผู้เรียนควรสังเกต
2. ขั้นสาธิตและฝึกปฏิบัติทักษะย่อย (Deconstruction) เป็นขั้นที่ผู้สอนแยกทักษะออกเป็นส่วนย่อย และสาธิตทีละขั้นตอนอย่างช้า ๆ เพื่อให้ผู้เรียนสามารถสังเกตและปฏิบัติตามได้อย่างถูกต้อง

3. ขั้นฝึกปฏิบัติทักษะย่อย (Practice) เป็นขั้นที่ผู้เรียนลงมือปฏิบัติทักษะย่อยด้วยตนเอง โดยไม่ต้องอาศัยแบบอย่าง เพื่อเสริมสร้างความเข้าใจและความชำนาญในแต่ละขั้นตอน

4. ขั้นให้เทคนิคและข้อเสนอแนะ (Feedback and Refinement) เป็นขั้นที่ผู้สอนให้คำแนะนำ เทคนิค หรือข้อเสนอแนะ เพื่อช่วยให้ผู้เรียนปรับปรุงการปฏิบัติให้มีประสิทธิภาพยิ่งขึ้น

5. ขั้นเชื่อมโยงทักษะย่อยเป็นทักษะสมบูรณ์ (Integration) เป็นขั้นที่ผู้เรียนสามารถนำทักษะย่อยทั้งหมดมาฝึกปฏิบัติอย่างต่อเนื่อง จนเกิดเป็นทักษะที่สมบูรณ์และสามารถปฏิบัติได้อย่างชำนาญ

โดยสรุป รูปแบบการจัดการเรียนรู้ที่เน้นทักษะปฏิบัติที่นักการศึกษา นำเสนอข้างต้น แม้จะมีขั้นตอนและแนวทางแตกต่างกัน แต่ล้วนมีหลักการร่วมกันที่สำคัญ คือ การมุ่งให้ผู้เรียนได้ลงมือปฏิบัติจริงอย่างเป็นระบบ เริ่มจากการรับรู้หรือทำความเข้าใจ การฝึกปฏิบัติอย่างเป็นลำดับขั้น การได้รับข้อมูลย้อนกลับเพื่อปรับปรุงพัฒนา และการประเมินผลอย่างต่อเนื่องจนเกิดความชำนาญและสามารถประยุกต์ใช้ได้ สถานการณ์จริง ทั้งนี้ แนวคิดของ Simpson และ Harrow เน้นพัฒนาการของทักษะปฏิบัติในเชิงลำดับขั้น จากง่ายไปสู่ความชำนาญระดับสูง ขณะที่ Davies มุ่งเน้นการแยกทักษะย่อยและฝึกฝนอย่างเป็นระบบ ส่วน ทิศนา แชมมณี และอรรณ บุตระนา ให้ความสำคัญกับการออกแบบ กระบวนการเรียนรู้ที่ยืดหยุ่นและสอดคล้องกับบริบทผู้เรียน ทั้งในด้านการสอนทฤษฎี การลงมือปฏิบัติ และการประเมินผล ดังนั้น การจัดการเรียนรู้ที่เน้นทักษะปฏิบัติที่มี ประสิทธิภาพ ควรบูรณาการแนวคิดดังกล่าวเข้าด้วยกัน โดยคำนึงถึงลักษณะของเนื้อหา ผู้เรียน และบริบทการเรียนรู้ เพื่อส่งเสริมให้ผู้เรียนเกิดทักษะ ความชำนาญ และสามารถนำไปใช้ได้อย่างยั่งยืนในชีวิตจริง

จากแนวคิดและรูปแบบการจัดการเรียนรู้ที่เน้นทักษะปฏิบัติของ นักการศึกษาข้างต้น สามารถนำมาประยุกต์ใช้ในการพัฒนาหลักสูตรรายวิชาเพิ่มเติม เรื่อง “ผลิตภัณฑ์ดอกไม้จากไม้ไผ่” ได้อย่างเหมาะสม โดยมุ่งพัฒนาผู้เรียนให้เกิดทักษะ การปฏิบัติงานผลิตภัณฑ์ดอกไม้จากไม้ไผ่ ซึ่งหมายถึง ความสามารถของผู้เรียนใน การปฏิบัติงานได้อย่างถูกต้องเป็นลำดับขั้นตอน มีความประณีต คล่องแคล่ว และเกิด ความชำนาญจากการฝึกปฏิบัติจริง ครอบคลุมตั้งแต่การเตรียมวัสดุอุปกรณ์ การตัดและ จัดเตรียมชิ้นงาน การสานและประกอบ การตกแต่ง ไปจนถึงการนำเสนอผลงานอย่าง

เหมาะสม ทั้งนี้ การออกแบบการจัดการเรียนรู้ในหลักสูตรดังกล่าวได้นำแนวคิดการฝึกปฏิบัติอย่างเป็นขั้นตอน (Simpson, Harrow) การแยกทักษะย่อยและฝึกอย่างเป็นระบบ (Davies) รวมถึงการจัดกิจกรรมที่ยืดหยุ่นและสอดคล้องกับบริบทของผู้เรียนและชุมชน (ทิตนา แคมมณี, 2566, หน้า 221–225; อรัญ บุตรนา, 2565, หน้า 78–82) ซึ่งแนวทางดังกล่าวช่วยส่งเสริมให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้ที่มีความหมาย และสามารถนำไปประยุกต์ใช้ในชีวิตจริงได้อย่างมีประสิทธิภาพ โดยการบูรณาการร่วมกับแนวคิดการเรียนรู้โดยใช้ชุมชนเป็นฐาน (CBL) เพื่อให้ผู้เรียนได้เรียนรู้จากสถานการณ์จริงในชุมชน และเกิดประสบการณ์ตรงในการสร้างสรรค์ผลงานในด้านการวัดและประเมินผล ผู้วิจัยได้ออกแบบ แบบประเมินทักษะการปฏิบัติงาน โดยใช้การสังเกตพฤติกรรมระหว่างการปฏิบัติงานจริง ซึ่งสอดคล้องกับหลักการประเมินตามสภาพจริง (Authentic Assessment) ครอบคลุม 6 ด้านสำคัญ ได้แก่

1. ด้านการเตรียมวัสดุอุปกรณ์ มุ่งพัฒนาความสามารถของผู้เรียนในการเลือกใช้และจัดเตรียมวัสดุอุปกรณ์ได้อย่างเหมาะสม เป็นระบบ และพร้อมต่อการปฏิบัติงาน ซึ่งเป็นพื้นฐานสำคัญของการสร้างชิ้นงานที่มีคุณภาพ
2. ด้านการปฏิบัติตามขั้นตอน เน้นให้ผู้เรียนสามารถดำเนินงานตามลำดับขั้นตอนอย่างถูกต้อง มีความต่อเนื่อง และใช้เครื่องมือได้อย่างเหมาะสม สอดคล้องกับแนวคิดการฝึกปฏิบัติอย่างเป็นขั้นตอน
3. ด้านการออกแบบสร้างสรรค์ ส่งเสริมให้ผู้เรียนสามารถออกแบบและสร้างสรรค์ผลงานได้อย่างมีเอกลักษณ์ มีความประณีต และแสดงถึงความคิดริเริ่ม ซึ่งเป็นการพัฒนาทักษะในระดับสูง
4. ด้านการคำนวณต้นทุน พัฒนาทักษะการคิดวิเคราะห์ ด้านเศรษฐศาสตร์เบื้องต้น โดยให้ผู้เรียนสามารถคำนวณต้นทุน กำหนดราคา และใช้ทรัพยากรอย่างคุ้มค่า เชื่อมโยงสู่การนำไปใช้จริงในชีวิต
5. ด้านการนำเสนอผลงาน มุ่งให้ผู้เรียนสามารถสื่อสารและอธิบายกระบวนการทำงาน แนวคิด และคุณค่าของผลงานได้อย่างชัดเจน พร้อมทั้งมีความมั่นใจในการนำเสนอ
6. ด้านการจัดการพื้นที่ปฏิบัติงาน ส่งเสริมให้ผู้เรียนมีระเบียบวินัยในการทำงาน รู้จักจัดสภาพแวดล้อมให้เหมาะสม ปลอดภัย และสามารถทำงานร่วมกับผู้อื่นได้อย่างมีประสิทธิภาพ

แนวคิดเกี่ยวกับความตระหนัก

ความตระหนักเป็นองค์ประกอบสำคัญในกระบวนการพัฒนาการเรียนรู้ของผู้เรียน เนื่องจากเป็นพื้นฐานที่เชื่อมโยงระหว่างการรับรู้ ความเข้าใจ และการแสดงพฤติกรรมอย่างมีความหมาย โดยเฉพาะในบริบทของการจัดการศึกษา ความตระหนักมีบทบาทในการส่งเสริมให้ผู้เรียนเห็นคุณค่าในสิ่งที่เรียนรู้ เกิดความรับผิดชอบ และสามารถนำความรู้ไปประยุกต์ใช้ได้เหมาะสมในชีวิตจริง ทั้งนี้ นักวิชาการได้อธิบายแนวคิดเกี่ยวกับความตระหนักไว้ในหลายมิติ เพื่อให้เกิดความเข้าใจอย่างครอบคลุม ดังรายละเอียดต่อไปนี้

1. ความหมายของความตระหนัก

นักวิชาการได้ให้ความหมายของ “ความตระหนัก” ไว้ในลักษณะที่สอดคล้องกัน โดยมุ่งเน้นกระบวนการรับรู้และการประเมินคุณค่าจากประสบการณ์ของบุคคล

อัศรา วัฒนโยธิน (2553, หน้า 19) อธิบายว่า ความตระหนัก (Awareness) เป็นภาวะทางจิตที่บุคคลเกิดความเข้าใจหรือสำนึกต่อเหตุการณ์ ประสบการณ์ หรือสิ่งใดสิ่งหนึ่ง เมื่อได้รับสิ่งเร้ามากระตุ้น โดยความตระหนักมีความหมายใกล้เคียงกับความสำนึก ซึ่งเกี่ยวข้องกับความรู้สึก ความคิด และความปรารถนา อันเกิดจากการรับรู้ และประสบการณ์ที่ผ่านการประเมินค่าแล้ว ทำให้บุคคลเห็นความสำคัญของตนเองที่มีต่อสิ่งนั้น ทั้งนี้ ความตระหนักยังสัมพันธ์กับทัศนคติที่มีต่อสิ่งเร้า เช่น บุคคล สถานการณ์ หรือสภาพแวดล้อม ซึ่งส่งผลให้บุคคลมีแนวโน้มในการตอบสนองทั้งในทางบวกหรือทางลบ โดยปัจจัยด้านประสบการณ์ ระยะเวลา และสิ่งแวดล้อมภายนอกล้วนมีส่วนสำคัญต่อการก่อให้เกิดความตระหนัก

เอกลักษณ์ ธนเจริญพิศาล (2554, หน้า 18) กล่าวว่า ความตระหนักเป็นลักษณะของการรับรู้ที่เกิดขึ้นอย่างฉับพลันหรือการ “นึกคิด” ซึ่งมีความใกล้เคียงกับอารมณ์และความรู้สึก จนบางครั้งไม่สามารถแยกออกจากกันอย่างชัดเจน ทั้งนี้ การเกิดความตระหนักต้องอาศัยองค์ประกอบจากสิ่งแวดล้อม ประสบการณ์ในอดีต และปัจจัยที่ส่งผลต่ออารมณ์ความรู้สึกของบุคคล ซึ่งเป็นผลสะสมที่นำไปสู่การรับรู้ และการตระหนักในสิ่งต่าง ๆ

สุวิมล ว่องวาณิช (2560, หน้า 47) ความตระหนัก หมายถึง กระบวนการที่บุคคลรับรู้และเข้าใจคุณค่าและความสำคัญของสิ่งที่เรียนรู้ ไม่ใช่เพียงการรู้ข้อมูล แต่เป็นการ “เห็นคุณค่า” จนส่งผลให้เกิดความรับผิดชอบและแสดงพฤติกรรมที่สอดคล้องกับสิ่งนั้นอย่างเหมาะสม

ศตพล ใจสบาย (2561, หน้า 95) อธิบายว่า ความตระหนักเป็นภาวะที่เกิดจากการสัมผัส การรับรู้ และการเรียนรู้ จนนำไปสู่การเกิดความรู้สึกในคุณค่าและความสำคัญของสิ่งใดสิ่งหนึ่ง โดยกระบวนการดังกล่าวเกิดขึ้นเมื่อมีสิ่งเร้ามากระตุ้นให้บุคคลรับรู้และพิจารณาคุณค่าของสิ่งนั้น ซึ่งสัมพันธ์กับประสบการณ์และสภาพแวดล้อมที่สะสมมา

ชีวันนัท คนองมาก (2562, หน้า 75) ให้ความหมายว่า ความตระหนักเป็นสภาวะที่ก่อให้เกิดความรู้สึกและพฤติกรรมที่แสดงถึงความรับผิดชอบต่อสิ่งหรือเหตุการณ์หนึ่ง ๆ โดยมีพื้นฐานมาจากทัศนคติ ค่านิยม และประสบการณ์เดิมของบุคคล ซึ่งผ่านกระบวนการรับรู้และการประเมินค่า ทั้งนี้ การเกิดความตระหนักขึ้นอยู่กับปัจจัยด้านสิ่งแวดล้อม การกระทำในอดีต และอารมณ์ความรู้สึกของบุคคล

กัลยา จันทร์พราหมณ์ (2563, หน้า 84-94) ความตระหนักทางวัฒนธรรม หมายถึง การรับรู้และยอมรับคุณค่าของวัฒนธรรมและภูมิปัญญา เมื่อบุคคลตระหนักถึงคุณค่า จะก่อให้เกิดความภาคภูมิใจ ความผูกพัน และความพร้อมในการอนุรักษ์และสืบสานอย่างต่อเนื่อง

จิตติยาภรณ์ เซาวรากุล (2564, หน้า 216) ความตระหนักเป็นขั้นพื้นฐานของกระบวนการจัดการความรู้ โดยหมายถึง การที่บุคคลรับรู้ถึงความสำคัญของความรู้ และเห็นคุณค่าในการนำไปใช้ หากขาดความตระหนัก ความรู้จะไม่ถูกนำไปถ่ายทอดหรือพัฒนาอย่างต่อเนื่อง

ณัฐชุลย์ กงเพชร (2565, หน้า 81) อธิบายว่า ความตระหนักเป็นกระบวนการที่ประกอบด้วยความรู้สึก การรับรู้ การเห็นความสำคัญ และการยอมรับหรือเข้าใจในคุณค่าของสิ่งใดสิ่งหนึ่ง โดยอาศัยพื้นฐานความรู้เป็นสำคัญ ซึ่งนำไปสู่การก่อรูปของทัศนคติและพฤติกรรมที่แสดงออกอย่างเป็นรูปธรรม ทั้งนี้ ในบริบทของการวิจัย ความตระหนักหมายถึงการที่บุคคลสามารถน้อมนำหลักคิดหรือแนวทางที่ได้รับรู้ไปประยุกต์ใช้ในการดำเนินชีวิตหรือการปฏิบัติงานได้อย่างเหมาะสม

Koffka (1978, p. 118) อธิบายว่า ความตระหนักมีความหมายใกล้เคียงกับความสำนึก (Consciousness) ซึ่งเป็นสภาวะทางจิตที่บุคคลรับรู้และประเมินประสบการณ์ที่ได้รับ พร้อมทั้งตระหนักถึงความสำคัญของตนเองที่มีต่อสิ่งนั้น โดยเป็นภาวะของการตื่นตัวทางจิตใจที่เกิดขึ้นจากอิทธิพลของประสบการณ์ ระยะเวลา และสิ่งเร้าจากสภาพแวดล้อม

UNESCO (2017, p. 10) อธิบายถึง ความตระหนัก หมายถึง การทำให้บุคคลเข้าใจคุณค่าและความสำคัญของมรดกทางวัฒนธรรม ผ่านกระบวนการสร้างความเข้าใจ (Awareness-Raising) ซึ่งนำไปสู่การมีส่วนร่วมในการอนุรักษ์และคุ้มครองอย่างยั่งยืน

Berkes (2021, p. 125) กล่าวว่า ความตระหนักหมายถึง การรับรู้และเห็นคุณค่าของความรู้ดั้งเดิมและบริบทชุมชน ซึ่งนำไปสู่ความเคารพ การยอมรับ และการใช้ทรัพยากรอย่างมีความรับผิดชอบ อันเป็นพื้นฐานของการพัฒนาอย่างยั่งยืน

โดยสรุป ความตระหนักเป็นกระบวนการทางจิตที่เกิดจากการรับรู้ การเรียนรู้ และการสังสมประสบการณ์ของบุคคล ซึ่งนำไปสู่การประเมินค่าและการเห็นคุณค่าของสิ่งใดสิ่งหนึ่งอย่างมีความหมาย มิใช่เพียงการรับรู้ข้อมูล แต่เป็นการ “เห็นคุณค่า” จนก่อให้เกิดทัศนคติ ความรู้สึก และความสำนึกที่มีต่อสิ่งนั้น ความตระหนักยังเป็นพื้นฐานสำคัญที่เชื่อมโยงไปสู่การแสดงพฤติกรรมที่เหมาะสม เช่น ความรับผิดชอบ การมีส่วนร่วม และการนำความรู้ไปประยุกต์ใช้ในชีวิตจริง ทั้งนี้ การเกิดความตระหนักขึ้นอยู่กับปัจจัยหลายด้าน ได้แก่ ประสบการณ์เดิม สิ่งแวดล้อม สถานการณ์ และสิ่งเร้าต่าง ๆ ที่มากระตุ้นให้บุคคลเกิดการคิดพิจารณาและตัดสินใจคุณค่า ดังนั้น ความตระหนักจึงเป็นองค์ประกอบสำคัญในการพัฒนาผู้เรียน ทั้งในด้านการเรียนรู้ การอนุรักษ์วัฒนธรรม การจัดการความรู้ และการดำรงชีวิตอย่างยั่งยืน เนื่องจากเป็นจุดเริ่มต้นของการเปลี่ยนแปลงจาก “การรับรู้” ไปสู่ “การปฏิบัติ” อย่างมีความหมาย

2. ความสำคัญของความตระหนัก

ความตระหนักถือเป็นองค์ประกอบสำคัญในการพัฒนาผู้เรียนในบริบททางการศึกษา เนื่องจากเป็นกลไกที่เชื่อมโยงระหว่างการเรียนรู้ ความเข้าใจ และการแสดงพฤติกรรมอย่างมีความหมาย กล่าวคือ มิใช่เพียงการรับทราบข้อมูลเท่านั้น แต่เป็นการรับรู้เข้าใจ และให้คุณค่าต่อสิ่งที่มีความหมายต่อสังคมอย่างมีเหตุผล ซึ่งนำไปสู่การเปลี่ยนแปลงทางพฤติกรรมและการดำเนินชีวิตอย่างเหมาะสม

สุลียา อัมมวงศ์ (2559, หน้า 17) อธิบายว่า ความตระหนักในคุณค่าแห่งตนมีความสำคัญต่อการพัฒนาตนเองและการดำเนินชีวิตของบุคคล โดยสามารถสรุปประโยชน์ได้ ดังนี้

1. การรู้จักตนเอง ช่วยให้บุคคลเข้าใจตนเองอย่างแท้จริง ทั้งด้านความสามารถ ข้อจำกัด และศักยภาพ
2. การพัฒนาตนเองอย่างสมัครใจ ส่งเสริมให้บุคคลเกิดแรงจูงใจในการปรับปรุงและพัฒนาตนเองโดยไม่ต้องอาศัยแรงบังคับ
3. การใช้ศักยภาพอย่างเต็มที่ ช่วยให้บุคคลสามารถนำศักยภาพของตนมาใช้ให้เกิดประโยชน์สูงสุดทั้งต่อตนเองและผู้อื่น
4. การเสริมสร้างบุคลิกภาพและความสัมพันธ์ที่ดีทำให้บุคคลมีบุคลิกภาพที่ดี เป็นที่ยอมรับ และสามารถสร้างความร่วมมือกับผู้อื่นได้อย่างมีประสิทธิภาพ
5. การมีความสุขในการทำงาน ส่งผลให้บุคคลมีความพึงพอใจและมีความสุขในการปฏิบัติหน้าที่ของตน
6. การพัฒนาสังคมและองค์กรก่อให้เกิดความสัมพันธ์อันดี ความเอื้อเฟื้อเกื้อกูล และความร่วมมือในสังคม ส่งผลต่อความเจริญก้าวหน้าโดยรวม

ปราณภา โหมดศิริ (2559, หน้า 116-117) อธิบายว่า ความตระหนักมีบทบาทสำคัญในการเสริมสร้างเจตคติและค่านิยมของผู้เรียน โดยเฉพาะในบริบทของการเรียนรู้ที่เกี่ยวข้องกับวัฒนธรรมและสังคม ทั้งนี้ การจัดการเรียนรู้ที่เปิดโอกาสให้ผู้เรียนได้เผชิญประสบการณ์จริง จะช่วยส่งเสริมให้ผู้เรียนเกิดความเข้าใจและตระหนักรู้ต่อบริบททางวัฒนธรรมของตนเอง อันนำไปสู่การเห็นคุณค่า ความภาคภูมิใจ และการแสดงพฤติกรรมที่เหมาะสม นอกจากนี้ การพัฒนาความตระหนักทางวัฒนธรรมยังเป็นองค์ประกอบสำคัญของการเรียนรู้ในศตวรรษที่ 21 ซึ่งมุ่งเน้นให้ผู้เรียนสามารถเข้าใจความหลากหลายทางวัฒนธรรมและอยู่ร่วมกับผู้อื่นได้อย่างมีประสิทธิภาพ

สุวิมล ว่องวาณิช (2560, หน้า 47) อธิบายว่า ความตระหนักในบริบทการศึกษาเป็นกระบวนการรับรู้คุณค่าและความสำคัญของสิ่งที่เรียนรู้ ซึ่งนำไปสู่ความรับผิดชอบและพฤติกรรมที่สอดคล้องกับคุณค่านั้น

จิตติยาภรณ์ เซาวรากุล (2564, หน้า 216) เสนอว่า ความตระหนักเป็นขั้นพื้นฐานของกระบวนการจัดการความรู้ หากบุคคลขาดความตระหนัก ความรู้จะไม่ถูกถ่ายทอดหรือพัฒนาอย่างต่อเนื่อง

ณัฐชัลย์ กงเพชร (2565, หน้า 84) อธิบายว่า ความตระหนักมีความสำคัญและจำเป็นต่อการจัดการเรียนการสอน เนื่องจากเป็นกลไกสำคัญในการส่งเสริมให้เกิดการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมของผู้เรียนไปในทางที่เหมาะสม โดยเฉพาะพฤติกรรมที่เกี่ยวข้องกับบริบทใกล้ตัว ทั้งนี้ การสร้างความตระหนักให้เกิดขึ้นได้อย่างมีประสิทธิภาพ จำเป็นต้องอาศัยปัจจัยหลายด้าน โดยเฉพาะการจัดประสบการณ์การเรียนรู้ที่เปิดโอกาสให้ผู้เรียนได้ลงมือปฏิบัติจริง และเชื่อมโยงกับชีวิตประจำวัน ซึ่งจะช่วยให้ผู้เรียนเกิดความเข้าใจ เห็นคุณค่า และสามารถนำไปประยุกต์ใช้ได้อย่างยั่งยืน

UNESCO (2017, p. 10) ระบุว่า การสร้างความตระหนัก (Awareness-Raising) เป็นกลไกสำคัญในการคุ้มครองมรดกทางวัฒนธรรม โดยช่วยให้คนรุ่นใหม่เข้าใจคุณค่าและบทบาทของภูมิปัญญาในสังคมร่วมสมัย

โดยสรุป ความตระหนักมีความสำคัญอย่างยิ่งต่อการพัฒนาผู้เรียนทั้งในระดับบุคคลและสังคม เนื่องจากเป็นกลไกที่เชื่อมโยงจากการรับรู้และความเข้าใจไปสู่การเห็นคุณค่าและการแสดงพฤติกรรมที่เหมาะสมอย่างมีความหมาย กล่าวคือในระดับบุคคล ความตระหนักช่วยให้ผู้เรียนเกิดการรู้จักตนเอง พัฒนาศักยภาพ มีแรงจูงใจภายใน และดำเนินชีวิตอย่างมีความสุข ขณะที่ในระดับสังคม ความตระหนักส่งเสริมให้เกิดความรับผิดชอบ การมีส่วนร่วม การอนุรักษ์วัฒนธรรม และการพัฒนาองค์ความรู้อย่างต่อเนื่อง อีกทั้งยังเป็นพื้นฐานสำคัญของกระบวนการเรียนรู้และการจัดการความรู้ โดยเฉพาะการจัดการเรียนการสอนที่มุ่งให้ผู้เรียนเกิดการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมในทางที่เหมาะสม ทั้งนี้ การสร้างความตระหนักให้เกิดขึ้นอย่างมีประสิทธิภาพจำเป็นต้องอาศัยการจัดประสบการณ์การเรียนรู้ที่เชื่อมโยงกับชีวิตจริง เปิดโอกาสให้ผู้เรียนได้ลงมือปฏิบัติ และมีส่วนร่วมอย่างแท้จริง ดังนั้น ความตระหนักจึงเป็นองค์ประกอบสำคัญที่นำไปสู่การพัฒนาผู้เรียนอย่างรอบด้าน ทั้งด้านความรู้ ทักษะ และคุณลักษณะ อันเป็นพื้นฐานของการดำรงชีวิตและการพัฒนาอย่างยั่งยืนในสังคม

3. ขั้นตอนการเกิดความตระหนัก

ได้นักวิชาการและนักการศึกษาได้อธิบายถึงขั้นตอนและกระบวนการเกิดความตระหนักไว้ในลักษณะที่สอดคล้องกัน โดยเน้นว่าความตระหนักเป็นกระบวนการภายในที่เกิดจากการรับรู้และการตอบสนองต่อสิ่งเร้า

สุลียา อัมมวงค์ (2559, หน้า 76) อธิบายว่า การเกิดและการวัดความตระหนักเป็นกระบวนการที่กระตุ้นให้ผู้เรียนเกิดความสนใจ เอาใจใส่ และรับรู้ต่อสิ่งใดสิ่งหนึ่ง ซึ่งเป็นพฤติกรรมเชิงนามธรรมที่สามารถเปลี่ยนแปลงได้ ทั้งนี้ การประเมินความตระหนักจำเป็นต้องใช้วิธีการที่หลากหลาย เช่น การสังเกต การสัมภาษณ์ แบบสอบถาม และมาตราวัดระดับ เพื่อให้สามารถสะท้อนภาวะความตระหนักของผู้เรียนได้อย่างเหมาะสม

อุไรพร ตุนาลม (2561, หน้า 22) อธิบายว่า การเกิดความตระหนักเริ่มจากการได้รับสิ่งเร้า ซึ่งนำไปสู่การรับรู้ ความเข้าใจ และการสร้างความคิดรวบยอด ก่อนพัฒนาไปสู่ความตระหนักและการแสดงพฤติกรรมต่อสิ่งนั้น โดยกระบวนการดังกล่าวได้รับอิทธิพลจากทั้งปัจจัยภายนอก ได้แก่ ลักษณะของสิ่งเร้า ประสบการณ์ และสภาพแวดล้อม รวมถึงปัจจัยภายในบุคคล เช่น ลักษณะเฉพาะของบุคคลและระดับความสนใจ ซึ่งเมื่อปัจจัยทั้งสองด้านทำงานร่วมกัน จะส่งผลให้เกิดการแสดงออกทางพฤติกรรมอย่างเป็นรูปธรรม

นัยนา ภูพงษ์ (2563, หน้า 6–7) อธิบายว่า ความตระหนักทางจริยธรรม (Ethical Awareness) เกิดจากกระบวนการสะท้อนคิด (Reflection) ซึ่งเป็นกระบวนการที่ช่วยให้บุคคลพิจารณาและทบทวนประสบการณ์ของตนเองอย่างมีวิจารณญาณ ส่งผลให้บุคคลสามารถเปลี่ยนจากการรับรู้ข้อมูลภายนอกไปสู่การทำความเข้าใจคุณค่าและความหมายภายในตนเอง จนเกิดเป็นความตระหนักที่ส่งผลต่อทัศนคติและพฤติกรรมอย่างเหมาะสม

ปาริชาติ อภิเดชากุล (2565, หน้า 14) อธิบายว่า กระบวนการตระหนักรู้อสถานการณ์ (Situational Awareness) เป็นกระบวนการทางปัญญาที่ประกอบด้วย 3 ระดับ ได้แก่

1. การรับรู้องค์ประกอบในสิ่งแวดล้อม (Perception) ซึ่งเป็นขั้นของการสังเกตและรับข้อมูล
2. การทำความเข้าใจความหมาย (Comprehension) ซึ่งเป็นการตีความและเชื่อมโยงข้อมูลให้เกิดความเข้าใจ และ
3. การคาดการณ์ (Projection) ซึ่งเป็นการคาดคะเนแนวโน้มหรือผลที่จะเกิดขึ้นในอนาคต กระบวนการดังกล่าวถือเป็นการคิดระดับสูงที่นำไปสู่การตัดสินใจและการปฏิบัติอย่างเหมาะสม

Good (1973, p. 52) ได้อธิบายว่า กระบวนการเกิดความคิดตระหนัก เป็นผลมาจากกระบวนการทางปัญญา (Cognitive Process) เมื่อบุคคลได้รับสัมผัสจาก สิ่งเร้าจะเกิดการรับรู้ (Perception) พัฒนาไปสู่ความเข้าใจในลักษณะของความคิดรวบยอด (Concept) และการเรียนรู้ (Learning) จนกลายเป็นความตระหนักในที่สุด ซึ่งส่งผลต่อการแสดงพฤติกรรมของบุคคลต่อสิ่งเร้านั้น

Brown, Creswell, & Ryan (2016, pp. 102–103) อธิบายว่า แนวคิด การตระหนักรู้แบบมีสติ (Mindful Awareness) เป็นกระบวนการทางจิตวิทยาที่เกี่ยวข้องกับการจดจ่อ (Attention) ต่อประสบการณ์ในปัจจุบัน และการรับรู้อย่างไม่ตัดสิน (Non-Judgmental Perception) ซึ่งช่วยให้บุคคลเกิดความเข้าใจที่ชัดเจนและสามารถแสดง พฤติกรรมได้อย่างเหมาะสมตามสถานการณ์ ทั้งนี้ ความตระหนักจึงทำหน้าที่เป็นกลไก สำคัญที่เชื่อมโยงระหว่างการรับรู้ข้อมูลและการตัดสินใจเชิงพฤติกรรม

Endsley (2021, pp. 377–382) อธิบายว่า ความตระหนักรู้สถานการณ์ (Situation Awareness: SA) เป็นกระบวนการพื้นฐานที่มีบทบาทสำคัญต่อการตัดสินใจ โดยประกอบด้วย 3 ลำดับขั้น ได้แก่ (1) การรับรู้ (perception) ซึ่งเป็นการรับข้อมูล หรือสิ่งเร้าจากสิ่งแวดล้อม (2) การทำความเข้าใจ (comprehension) ซึ่งเป็นการตีความ และเชื่อมโยงข้อมูลให้เกิดความหมาย และ (3) การคาดการณ์ (projection) ซึ่งเป็นการ คาดคะเนแนวโน้มของสถานการณ์ในอนาคต ทั้งนี้ กระบวนการดังกล่าวนำไปสู่การตัดสินใจ และการแสดงพฤติกรรมที่เหมาะสมและมีประสิทธิภาพ

จากแนวคิดของนักวิชาการข้างต้นสามารถสรุปได้ว่า ขั้นตอนการเกิด ความตระหนักเป็นกระบวนการทางจิตและการเรียนรู้ที่มีลำดับพัฒนาการอย่างต่อเนื่อง โดยเริ่มจากการได้รับสิ่งเร้าซึ่งกระตุ้นให้เกิดความสนใจและการรับรู้ (Perception) จากนั้น พัฒนาไปสู่การทำความเข้าใจและตีความข้อมูล (Comprehension) รวมถึงการสะท้อนคิด และการสร้างความหมายจากประสบการณ์ จนเกิดเป็นความเข้าใจเชิงลึกและการเห็นคุณค่า (Clarity/Concept) และในขั้นสูงจะนำไปสู่การคาดการณ์ การตัดสินใจ และการแสดงพฤติกรรม ที่เหมาะสม (Projection/Behavior) ทั้งนี้ กระบวนการดังกล่าวได้รับอิทธิพลจากทั้งปัจจัย ภายใน เช่น ประสบการณ์เดิม ทศนคติ และความสนใจของบุคคล และปัจจัยภายนอก เช่น สิ่งเร้าและสภาพแวดล้อม ส่งผลให้ความตระหนักมิใช่เพียงการรับรู้ข้อมูล แต่เป็นกระบวนการ เชิงปัญญาและจิตใจที่เชื่อมโยงไปสู่การเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมอย่างมีความหมายและยั่งยืน

4. วิธีการวัดและประเมินความตระหนัก

การวัดและประเมินความตระหนักควรมุ่งเน้นการสะท้อนระดับการรับรู้ การเห็นคุณค่า และการแสดงออกทางพฤติกรรมของผู้เรียนอย่างเป็นระบบ เนื่องจากความตระหนักเป็นตัวแปรเชิงนามธรรมที่ไม่สามารถวัดได้โดยตรง จึงจำเป็นต้องใช้เครื่องมือและวิธีการที่หลากหลายประกอบกัน นักวิชาการและนักการศึกษาได้ให้ทัศนะไว้ ดังนี้

เยาเวศ รัตน์ะ (2550, หน้า 31-32) อธิบายว่า ความตระหนัก

เป็นพฤติกรรมเชิงภาวะสันนิษฐาน (hypothetical construct) ที่มีลักษณะเป็นนามธรรม และสามารถเปลี่ยนแปลงได้ตามบริบทของประสบการณ์และอารมณ์ความรู้สึกของบุคคล ดังนั้น การวัดความตระหนักจึงไม่สามารถดำเนินการได้โดยตรง แต่ต้องอาศัยการอนุมานจากการแสดงออกหรือการตอบสนองของบุคคล โดยใช้วิธีการและเทคนิคที่เหมาะสม ได้แก่

1. การสังเกต (Observation) ซึ่งเป็นการศึกษาพฤติกรรมที่แสดงออกในสถานการณ์จริง
2. การสัมภาษณ์ (Interviewing) ซึ่งเป็นกระบวนการสื่อสารแบบสองทางเพื่อให้ได้ข้อมูลเชิงลึก และสามารถซักถามเพื่อความชัดเจนได้ทันที
3. การใช้แบบสอบถาม (Questionnaire) ซึ่งเป็นเครื่องมือในการรวบรวมข้อมูลทั้งด้านข้อเท็จจริงและความคิดเห็นของผู้ตอบ ทั้งในรูปแบบคำถามปลายเปิดและปลายปิด ทั้งนี้ การใช้วิธีการที่หลากหลายดังกล่าวจะช่วยให้สามารถรวบรวมข้อมูลได้อย่างรอบด้าน และนำไปสู่การตีความและสรุประดับความตระหนักของบุคคลได้อย่างเหมาะสมและน่าเชื่อถือ

กรรณา วัชรธำรงกุล (2552, หน้า 29) อธิบายว่า การวัดความตระหนักเป็นกระบวนการที่มุ่งกระตุ้นให้ผู้เรียนเกิดความสนใจ เอาใจใส่ รับรู้ และเห็นคุณค่าของปรากฏการณ์หรือพฤติกรรมที่เกิดขึ้นในสังคม ทั้งในลักษณะที่เป็นรูปธรรมและนามธรรม โดยสามารถดำเนินการได้เป็นลำดับขั้น ได้แก่ (1) ขั้นสังเกต เป็นการนำเสนอข้อมูลหรือสถานการณ์เพื่อกระตุ้นให้ผู้เรียนเกิดความสนใจและรับรู้ (2) ขั้นวิจารณ์ เป็นการใช้ตัวอย่างหรือประสบการณ์ตรงให้ผู้เรียนวิเคราะห์สาเหตุและผลกระทบ ทั้งในระยะสั้นและระยะยาว ซึ่งสะท้อนระดับความเข้าใจและการให้คุณค่า และ (3) ขั้นสรุป เป็นการเปิดโอกาสให้ผู้เรียนอภิปราย พร้อมทั้งทั้งนำข้อมูลหรือหลักฐานมาสนับสนุนคุณค่าของสิ่งที่เรียนรู้ และกำหนดแนวทางพัฒนาตนเอง ทั้งนี้ กระบวนการดังกล่าวสามารถใช้เป็นแนวทางในการประเมินความตระหนักได้ โดยพิจารณาจากการเปลี่ยนแปลงด้านความคิด การให้คุณค่า และพฤติกรรมที่แสดงออกของผู้เรียนอย่างเป็นระบบ

บุญชม ศรีสะอาด (2560, หน้า 102–104) อธิบายว่า การวัดความตระหนักในลักษณะของคุณลักษณะหรือค่านิยมควรใช้มาตราประมาณค่า (Rating Scale) เพื่อจำแนกระดับความรู้สึก การรับรู้ และการเห็นคุณค่าของผู้เรียนได้อย่างเป็นระบบ โดยเครื่องมือที่ใช้ต้องผ่านการตรวจสอบความเที่ยงตรงและความเชื่อมั่นก่อนนำไปใช้จริง

สำราญ กำจัดภัย (2562, หน้า 88–90) เสนอว่า การวัดความตระหนักควรอาศัยข้อมูลจากหลายแหล่ง (Multiple Sources) เช่น แบบสอบถาม การสังเกตพฤติกรรม และการสัมภาษณ์ เพื่อให้ได้ข้อมูลที่รอบด้านและเพิ่มความแม่นยำในการประเมินลดข้อจำกัดของการใช้เครื่องมือเพียงประเภทเดียว

ชีวานันท์ คนองมาก (2562, หน้า 76) อธิบายว่า การวัดความตระหนักเป็นกระบวนการที่มุ่งกระตุ้นให้ผู้เรียนเกิดความสนใจ เอาใจใส่ และการรับรู้ต่อสิ่งใดสิ่งหนึ่งซึ่งเป็นลักษณะของพฤติกรรมเชิงภาวะสันนิษฐานที่มีความเป็นนามธรรมและสามารถเปลี่ยนแปลงได้ ดังนั้น การวัดความตระหนักจึงจำเป็นต้องอาศัยหลักการและวิธีการที่เหมาะสม โดยใช้เครื่องมือที่หลากหลาย ได้แก่ การสังเกตพฤติกรรม การสัมภาษณ์ และการใช้แบบสอบถาม เพื่อให้สามารถสะท้อนระดับความตระหนักของผู้เรียนได้อย่างครอบคลุมและน่าเชื่อถือ

ชฎานิศ ช่วยบำรุง (2564, หน้า 94–96) ชี้ให้เห็นว่า การวัดความตระหนักควรเชื่อมโยงกับพฤติกรรมที่สามารถสังเกตได้ในบริบทจริง เช่น การมีส่วนร่วมในกิจกรรม การแสดงความภาคภูมิใจ หรือความตั้งใจในการสืบสานวัฒนธรรม ซึ่งเป็นตัวบ่งชี้สำคัญของความตระหนักที่เกิดขึ้นจริง

Brookfield (2017, p. 118) อธิบายว่า การวัดความตระหนักควรเปิดโอกาสให้ผู้เรียนสะท้อนคิดอย่างมีวิจารณญาณ (critical reflection) ผ่านการเขียนหรือการอภิปราย เพื่อให้สามารถตรวจสอบและประเมินการเปลี่ยนแปลงทางความคิดและมุมมองภายในของผู้เรียนได้อย่างลึกซึ้ง

Byram (2021, p. 74) เสนอว่า การวัดความตระหนัก โดยเฉพาะด้านวัฒนธรรม ควรพิจารณาอย่างครอบคลุมทั้งด้านความรู้ ความเข้าใจ และการแสดงออกเชิงพฤติกรรมในสถานการณ์จริง เพื่อสะท้อนความสามารถของผู้เรียนในการนำคุณค่าไปประยุกต์ใช้ในชีวิตประจำวันได้อย่างเหมาะสม

จากแนวคิดของนักวิชาการข้างต้นสามารถกล่าวได้ว่า การวัดและประเมินความตระหนักเป็นกระบวนการที่ต้องอาศัยการอนุมานจากพฤติกรรมและการแสดงออกของผู้เรียน เนื่องจากเป็นตัวแปรเชิงนามธรรมที่ไม่สามารถวัดได้โดยตรง ดังนั้น การประเมินจึงควรใช้เครื่องมือและวิธีการที่หลากหลายร่วมกัน ทั้งการใช้มาตราประมาณค่าเพื่อวัดระดับการรับรู้และการเห็นคุณค่า การสังเกตพฤติกรรมในสถานการณ์จริง การสัมภาษณ์ เพื่อให้ได้ข้อมูลเชิงลึก และการสะท้อนคิดเพื่อประเมินการเปลี่ยนแปลงภายในของผู้เรียน ควบคู่กับการใช้ข้อมูลจากหลายแหล่งเพื่อเพิ่มความเที่ยงตรงของผลการประเมิน อีกทั้งควรเชื่อมโยงการประเมินกับบริบทจริงของผู้เรียน เพื่อให้สามารถสะท้อนความตระหนักได้อย่างครอบคลุมทั้งด้านความรู้ ความเข้าใจ เจตคติ และพฤติกรรมที่แสดงออกอย่างเป็นรูปธรรม อันจะนำไปสู่การพัฒนาผู้เรียนอย่างมีความหมายและยั่งยืน

จากการทบทวนเอกสารและแนวคิดที่เกี่ยวข้อง ผู้วิจัยได้กำหนดองค์ประกอบของเครื่องมือวัดความตระหนักเห็นคุณค่าวัฒนธรรมและภูมิปัญญาท้องถิ่น จำนวน 5 ด้าน ดังนี้

1. ด้านการรับรู้และความเข้าใจ มุ่งวัดการรับรู้ ความเข้าใจ และความรู้เกี่ยวกับภูมิปัญญาการผลิตดอกไม้จากไม้ไผ่ รวมถึงความสามารถในการอธิบายความสำคัญและกระบวนการได้อย่างถูกต้อง
2. ด้านการเห็นคุณค่า มุ่งวัดความรู้สึกรับ การยอมรับ และการให้คุณค่าต่อภูมิปัญญาท้องถิ่น เช่น ความภาคภูมิใจ ความชื่นชม และการตระหนักถึงความสำคัญของภูมิปัญญาในชุมชน
3. ด้านการประยุกต์ใช้ มุ่งวัดความสามารถในการนำความรู้เกี่ยวกับดอกไม้จากไม้ไผ่ไปใช้ในชีวิตประจำวัน หรือเชื่อมโยงกับการเรียนรู้ในสาระอื่น ๆ อย่างเหมาะสม
4. ด้านการสืบสาน มุ่งวัดความตั้งใจและพฤติกรรมในการอนุรักษ์ ถ่ายทอด และมีส่วนร่วมในการสืบสานภูมิปัญญาท้องถิ่นให้คงอยู่ต่อไป
5. ด้านการพัฒนาต่อยอด มุ่งวัดความคิดสร้างสรรค์และแนวคิดในการพัฒนาหรือปรับปรุงภูมิปัญญาให้เกิดคุณค่าใหม่ เช่น การออกแบบผลิตภัณฑ์ หรือการต่อยอดเป็นอาชีพ

แนวคิดเกี่ยวกับความพึงพอใจ

แนวคิดเกี่ยวกับความพึงพอใจเป็นประเด็นสำคัญในการศึกษาและการวิจัย เนื่องจากเป็นตัวแปรที่สะท้อนความรู้สึก ทศนคติ และการตอบสนองของผู้เรียนต่อกระบวนการจัดการเรียนรู้ ซึ่งมีความสัมพันธ์กับแรงจูงใจ การมีส่วนร่วม และผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน ดังนั้น การทำความเข้าใจความหมายของความพึงพอใจจึงเป็นพื้นฐานสำคัญในการออกแบบ การเรียนรู้และการประเมินผลให้สอดคล้องกับความต้องการของผู้เรียน

1. ความหมายของความพึงพอใจ

ความพึงพอใจเป็นแนวคิดที่เกี่ยวข้องกับความรู้สึกและการตอบสนองของบุคคลต่อสิ่งที่ได้รับ โดยนักวิชาการได้ให้ความหมายไว้ในลักษณะที่สอดคล้องกัน ดังนี้

ราชบัณฑิตยสถาน (2546, หน้า 775) ให้ความหมายว่า ความพึงพอใจ หมายถึง ความรู้สึกเป็นสุขหรือความพอใจเมื่อบุคคลได้รับความสำเร็จหรือสิ่งที่ต้องการ

สุวิมล คำย่อย (2555, หน้า 21) อธิบายว่า ความพึงพอใจเป็นความรู้สึกทั้งด้านบวกหรือด้านลบที่เกิดจากการได้รับการตอบสนองต่อความต้องการของบุคคล โดยความรู้สึกดังกล่าวจะเกิดขึ้นเมื่อบุคคลสามารถบรรลุเป้าหมายในระดับที่ต้องการ และจะลดลงหรือไม่เกิดขึ้นเมื่อไม่ได้รับการตอบสนอง

ภาณุเดช เพียรความสุข และคณะ (2558, หน้า 8) เห็นว่า ความพึงพอใจเป็นความรู้สึกของการยอมรับ ความชอบ และความยินดีที่เกิดขึ้น จากการปฏิบัติงานหรือการได้รับบริการในสถานการณ์ต่าง ๆ

กฤษกร ไพคำนาม (2557, หน้า 70) อธิบายความพึงพอใจในบริบทการเรียนการสอนว่า เป็นความรู้สึกชอบพอใจและประทับใจที่เกิดขึ้นเมื่อผู้เรียนได้รับการตอบสนองตามความต้องการของตนเอง แนวคิดนี้เน้นความสัมพันธ์ระหว่าง “ความคาดหวังของผู้เรียน” กับ “ผลที่ได้รับจริง” ซึ่งเป็นหัวใจสำคัญของทฤษฎีความพึงพอใจในเชิงจิตวิทยา

สถาบันวิจัยและพัฒนา (2557, หน้า 5) ขยายความว่า ความพึงพอใจเป็นทั้งความรู้สึกและเจตคติในเชิงบวกที่เกิดขึ้นเมื่อบุคคลได้รับการตอบสนองตามที่ต้องการ โดยเน้นมิติของความสุขและความยอมรับ ซึ่งสะท้อนว่าความพึงพอใจมิใช่เพียงอารมณ์ชั่วคราว หากเป็นภาวะทางจิตใจที่มีผลต่อพฤติกรรมในระยะต่อไป

จันทิมา แต่งทอง (2559, หน้า 45) เน้นมิติทางอารมณ์ โดยอธิบายว่า ความพึงพอใจเป็นความรู้สึกชอบที่แสดงออกผ่านอารมณ์เชิงบวก ทำให้บุคคลเกิด ความกระตือรือร้นและแรงจูงใจในการทำกิจกรรมให้สำเร็จ แนวคิดนี้เชื่อมโยงความพึงพอใจ กับแรงขับภายใน (intrinsic motivation) ซึ่งส่งผลต่อความต่อเนื่องของการเรียนรู้

สุทธิกร กรมทอง (2559, หน้า 68) สรุปว่าความพึงพอใจเป็น ความรู้สึกชอบ ชื่นชมยินดี หรือเจตคติที่ดีต่อกิจกรรมการเรียนรู้ และมีผลต่อการปฏิบัติให้ บรรลุเป้าหมาย แนวคิดดังกล่าวสะท้อนบทบาทของความพึงพอใจในฐานะปัจจัยสนับสนุน ความสำเร็จทางการเรียน

มหาวิทยาลัยราชภัฏเชียงใหม่ (2563, หน้า 6) ให้ความหมายว่า ความพึงพอใจคือความรู้สึกยอมรับ ความพอใจ และเจตคติที่ดีเมื่อผลลัพธ์เป็นไป ตามที่คาดหวัง แนวคิดนี้เน้นความสอดคล้องระหว่างความคาดหวังกับผลที่เกิดขึ้นจริง ซึ่งเป็นแกนสำคัญของการประเมินประสิทธิผลการ

ณัฐชุลย์ กงเพชร (2565, หน้า 75) อธิบายว่า ความพึงพอใจ เป็นความรู้สึกพอใจหรือเจตคติในเชิงบวกต่อการปฏิบัติกิจกรรม ซึ่งสะท้อนระดับการยอมรับ และความผูกพันของบุคคลต่อกิจกรรมนั้น โดยเชื่อมโยงความพึงพอใจกับการมีส่วนร่วม และความตั้งใจในการทำงาน

Applewhite (1965, p. 6) มองความพึงพอใจว่า เป็นความรู้สึก ส่วนบุคคลที่เกิดจากประสบการณ์ในการปฏิบัติงาน ซึ่งครอบคลุมทั้งสภาพแวดล้อม ความสัมพันธ์กับผู้อื่น และทัศนคติต่องาน แสดงให้เห็นว่าความพึงพอใจไม่ได้จำกัด อยู่ที่ผลลัพธ์ หากรวมถึงบริบทโดยรวมด้วย

Wallenstein (1971, p. 256) เห็นว่า ความพึงพอใจเกิดขึ้นเมื่อบุคคล บรรลุความมุ่งหมายที่ตั้งไว้ และสามารถคาดคะเนได้จากพฤติกรรมที่แสดงออก แนวคิดนี้ ชี้ให้เห็นว่า ความพึงพอใจมีความสัมพันธ์กับความสำเร็จและการบรรลุเป้าหมาย

Good (1973, p. 161) อธิบายว่า ความพึงพอใจเป็นระดับของความรู้สึก ที่เกิดจากความสนใจและเจตคติที่บุคคลมีต่องานหรือกิจกรรม สะท้อนมิติของทัศนคติและ แรงจูงใจ

Oliver (1997, pp. 247–254) ให้คำอธิบายในเชิงทฤษฎีอย่างชัดเจนว่า ความพึงพอใจเป็นการตอบสนองเชิงประเมิน (Evaluative Response) ต่อสินค้า บริการ หรือ ประสิทธิภาพ ซึ่งสะท้อนระดับการบรรลุความคาดหวังของบุคคล แนวคิดนี้เป็นฐานสำคัญ

ของทฤษฎี Expectation-Confirmation Theory ที่ใช้อธิบายความพึงพอใจในหลากหลายบริบท รวมถึงการศึกษา

จากแนวคิดของนักวิชาการข้างต้นสามารถสรุปได้ว่า ความพึงพอใจเป็นภาวะทางจิตใจที่สะท้อนความรู้สึก การรับรู้ และการประเมินของบุคคลต่อสิ่งที่ได้รับ โดยเกิดขึ้นเมื่อผลลัพธ์สามารถตอบสนองต่อความต้องการหรือความคาดหวังของบุคคลในระดับที่ยอมรับได้ ซึ่งความพึงพอใจมีได้จำกัดอยู่เพียงความรู้สึกเชิงบวกเท่านั้น แต่ยังเกี่ยวข้องกับเจตคติ แรงจูงใจ และพฤติกรรมที่แสดงออกต่อกิจกรรมหรือประสบการณ์นั้น ๆ ทั้งนี้ ความพึงพอใจยังมีความสัมพันธ์อย่างใกล้ชิดกับความสำเร็จในการปฏิบัติงาน การมีส่วนร่วม และความต่อเนื่องของการเรียนรู้ โดยเป็นผลจากการเปรียบเทียบระหว่างสิ่งที่คาดหวังกับสิ่งที่ได้รับจริง และสามารถสะท้อนออกมาได้ทั้งในรูปของความรู้สึกภายใน และพฤติกรรมที่ปรากฏอย่างเป็นรูปธรรม

2. แนวคิดและทฤษฎีที่เกี่ยวข้องกับความพึงพอใจ

ความพึงพอใจเป็นแนวคิดที่ได้รับการศึกษาอย่างกว้างขวางในหลากหลายสาขาวิชา ทั้งด้านจิตวิทยา การบริหาร และการศึกษา โดยแก่นสำคัญของแนวคิดส่วนใหญ่มักตั้งอยู่บน “การเปรียบเทียบระหว่างความคาดหวังกับสิ่งที่ได้รับจริง” ทฤษฎีและแนวคิดที่เกี่ยวข้องจึงช่วยอธิบายว่าเหตุใดบุคคลจึงเกิดความพึงพอใจหรือไม่พึงพอใจ และเหตุใดความพึงพอใจจึงสัมพันธ์กับแรงจูงใจและพฤติกรรมการเรียนรู้อย่างมีนัยสำคัญ

กานดา กิจจาวิเศษ (2546, หน้า 12) เห็นว่า ความพึงพอใจเป็นปรากฏการณ์ที่เปลี่ยนแปลงได้ตามปัจจัยแวดล้อมและสถานการณ์ มิได้เป็นสภาวะคงที่ แนวคิดนี้สะท้อนว่า ความพึงพอใจขึ้นอยู่กับบริบท เวลา และประสบการณ์ที่บุคคลได้รับ หากสภาพแวดล้อมเอื้อต่อความต้องการ ย่อมส่งผลต่อระดับความพึงพอใจที่สูงขึ้น

น้ำสิน เทียมแก้ว (2561, หน้า 7) สรุปว่า ความพึงพอใจเป็นความรู้สึกชอบหรือพอใจต่อองค์ประกอบหรือสิ่งจูงใจ ซึ่งเป็นผลจากความสนใจและนำไปสู่การเกิดทัศนคติที่ดีเมื่อได้รับการตอบสนองตามต้องการ แนวคิดนี้เน้นมิติทางอารมณ์และทัศนคติ โดยชี้ให้เห็นว่าความพึงพอใจเป็นผลลัพธ์ของการประเมินสิ่งเร้าที่ได้รับ

ณัฐชุลย์ กงเพชร (2565, หน้า 77) เน้นในบริบทการสอนว่า ความพึงพอใจเป็นปัจจัยกระตุ้นให้ผู้เรียนตั้งใจทำงานและมีส่วนร่วม ผู้สอนจึงควรออกแบบกิจกรรมให้สอดคล้องกับความต้องการของมนุษย์ คำนึงถึงบรรยากาศ สื่อ และการจัดการ

เรียนรู้ที่เอื้อต่อการเรียน แนวคิดนี้สะท้อนบทบาทของครูในฐานะผู้ออกแบบประสบการณ์การเรียนรู้ที่ส่งผลต่อระดับความพึงพอใจของผู้เรียนโดยตรง

Shelly (1975, pp. 252–268) อธิบายระบบความพึงพอใจผ่านกรอบความรู้สึทางบวก-ลบ โดยเสนอว่า ความพึงพอใจเกิดขึ้นเมื่อความรู้สึทางบวกมีมากกว่าความรู้สึทางลบ และสามารถเพิ่มขึ้นได้ผ่านกระบวนการย้อนกลับของความรู้สึทางบวก (positive feedback loop) แนวคิดนี้สะท้อนว่า ความพึงพอใจเป็นระบบพลวัตที่สามารถเสริมแรงตนเองได้

แนวคิดแรงจูงใจของฟรอยด์ (Freud, 1856–1939 อ้างถึงใน ลัดดา ยงยุทธ, 2557, หน้า 10) อธิบายว่า มนุษย์มีแนวโน้มแสวงหาความสุขและหลีกเลี่ยงความทุกข์ หลักการดังกล่าวสอดคล้องกับมุมมองแบบ Hedonism ซึ่งชี้ให้เห็นว่าความพึงพอใจมีรากฐานจากแรงขับภายใน (drive) ที่ผลักดันพฤติกรรม บุคคลจึงเลือกกระทำสิ่งที่ก่อให้เกิดความสุขหรือความพึงพอใจ

Maslow (1970, pp. 69–80) เสนอทฤษฎีลำดับขั้นความต้องการของมนุษย์ 5 ระดับ ตั้งแต่ความต้องการพื้นฐานทางกายภาพไปจนถึงการบรรลุศักยภาพสูงสุด (self-actualization) โดยชี้ให้เห็นว่า เมื่อบุคคลได้รับการตอบสนองความต้องการในแต่ละระดับอย่างเหมาะสม เช่น ความปลอดภัย การยอมรับ และการเห็นคุณค่าในตนเอง ย่อมส่งผลให้เกิดแรงจูงใจและพฤติกรรมที่มุ่งสู่การพัฒนาตนเอง ทั้งนี้ แนวคิดดังกล่าวสามารถประยุกต์ใช้ในบริบททางการศึกษา โดยการจัดการเรียนรู้ที่ตอบสนองความต้องการของผู้เรียนจะช่วยส่งเสริมความพึงพอใจและแรงจูงใจในการเรียนรู้ให้สูงขึ้น

Thorndike (1978, pp. 56–57) โดยเฉพาะ “กฎแห่งผลที่พึงพอใจ” (Law of Effect) อธิบายว่า พฤติกรรมที่ตามมาด้วยผลลัพธ์ที่น่าพึงพอใจจะมีแนวโน้มเกิดซ้ำ ขณะที่พฤติกรรมที่ตามมาด้วยผลลัพธ์ที่ไม่น่าพึงพอใจจะลดลง แนวคิดนี้ชี้ให้เห็นความสัมพันธ์โดยตรงระหว่างความพึงพอใจกับการคงอยู่ของพฤติกรรมการเรียนรู้

จากแนวคิดและทฤษฎีที่เกี่ยวข้องสามารถสรุปได้ว่า ความพึงพอใจเป็นผลลัพธ์ของกระบวนการเปรียบเทียบระหว่างความคาดหวังกับสิ่งที่ได้รับจริง ซึ่งมีลักษณะเป็นพลวัตและเปลี่ยนแปลงได้ตามบริบท ประสบการณ์ และปัจจัยแวดล้อม โดยมีความสัมพันธ์อย่างใกล้ชิดกับแรงจูงใจ ทศนคติ และพฤติกรรมของบุคคล ทั้งนี้ แนวคิดด้านจิตวิทยาและการเรียนรู้ เช่น ทฤษฎีแรงจูงใจของฟรอยด์ ลำดับขั้นความต้องการของ Maslow และกฎแห่งผลของ Thorndike ต่างสะท้อนว่า ความพึงพอใจเป็นกลไกสำคัญ

ที่ส่งผลต่อการเลือกกระทำ การคงอยู่ของพฤติกรรม และการมีส่วนร่วมในการเรียนรู้ โดยเฉพาะในบริบททางการศึกษา หากการจัดการเรียนรู้สามารถตอบสนองความต้องการของผู้เรียนและสร้างประสบการณ์เชิงบวกได้อย่างเหมาะสม ย่อมส่งเสริมให้ผู้เรียนเกิดความพึงพอใจและนำไปสู่การเรียนรู้ที่มีประสิทธิภาพและยั่งยืน

3. วิธีสร้างความพึงพอใจ

การสร้างความพึงพอใจเป็นแนวทางสำคัญในการส่งเสริมการเรียนรู้ของผู้เรียน โดยนักวิชาการได้เสนอแนวทางในการสร้างความพึงพอใจไว้อย่างหลากหลาย ดังนี้

อารี พันธุ์ณี (2545, หน้า 198) อธิบายว่า ความพึงพอใจในการเรียนรู้ มีอิทธิพลต่อพฤติกรรมการเรียนของผู้เรียนอย่างมีนัยสำคัญ ดังนั้น ครูควรส่งเสริมให้ผู้เรียนเกิดความพึงพอใจเพื่อกระตุ้นการเรียนรู้ โดยสามารถดำเนินการได้หลายแนวทาง ได้แก่

1. การใช้การชมเชยและการตักเตือนอย่างเหมาะสม ซึ่งมีผลต่อแรงจูงใจและพฤติกรรมการเรียนของผู้เรียน
2. การจัดให้มีการทดสอบอย่างสม่ำเสมอ เพื่อกระตุ้นความสนใจและสร้างแรงจูงใจในการเรียนอย่างต่อเนื่อง
3. การส่งเสริมให้ผู้เรียนแสวงหาความรู้ด้วยตนเอง โดยครูกำหนดประเด็นหรือแนะแนวทางให้ผู้เรียนศึกษาค้นคว้าเพิ่มเติม
4. การใช้วิธีการจัดการเรียนรู้ที่หลากหลายและแปลกใหม่ เพื่อกระตุ้นความสนใจและสร้างแรงจูงใจ
5. การกำหนดรางวัลหรือแรงเสริม เพื่อกระตุ้นความพยายามและความสำเร็จของผู้เรียน
6. การยกตัวอย่างประกอบการสอนที่เหมาะสม เพื่อช่วยให้ผู้เรียนเข้าใจเนื้อหาได้ง่ายขึ้น
7. การเชื่อมโยงเนื้อหาใหม่กับประสบการณ์เดิมของผู้เรียน เพื่อเสริมสร้างความเข้าใจและความสนใจ
8. การจัดกิจกรรมการเรียนรู้เชิงปฏิบัติ เช่น เกมหรือการแสดงบทบาทสมมติ เพื่อสร้างความสนุกสนานและเสริมสร้างความเข้าใจ
9. การจัดสภาพแวดล้อมการเรียนรู้ที่เหมาะสม โดยหลีกเลี่ยงบรรยากาศที่ก่อให้เกิดความเบื่อหน่ายหรือไม่พึงพอใจ ซึ่งอาจเป็นอุปสรรคต่อการเรียนรู้

เพชฌัญญู กิจระการ (2554, หน้า 17) อธิบายว่า ปัจจัยที่ส่งผลต่อความพึงพอใจในการทำงานสามารถสรุปได้ ดังนี้

1. ปัจจัยกระตุ้น (Motivation Factors) เป็นปัจจัยที่เกี่ยวข้องกับลักษณะของงาน ซึ่งส่งผลให้เกิดความพึงพอใจโดยตรง เช่น ความสำเร็จในการทำงาน การได้รับการยอมรับ ความรับผิดชอบ และความก้าวหน้าในหน้าที่การงาน
2. ปัจจัยค้ำจุน (Hygiene Factors) เป็นปัจจัยที่เกี่ยวข้องกับสภาพแวดล้อมในการทำงาน เช่น เงินเดือน สถานะของอาชีพ โอกาสก้าวหน้า และสภาพการทำงาน ซึ่งช่วยลดความไม่พึงพอใจและส่งเสริมความพึงพอใจในบริบทของการจัดการเรียนการสอน แนวคิดเกี่ยวกับความสัมพันธ์ระหว่างความพึงพอใจกับการปฏิบัติงานสามารถพิจารณาได้ 2 ลักษณะ ดังนี้

2.1 ความพึงพอใจนำไปสู่การปฏิบัติงาน เมื่อผู้เรียนได้รับการตอบสนองต่อความต้องการ จะก่อให้เกิดแรงจูงใจ ส่งผลให้มีความตั้งใจและสามารถปฏิบัติกิจกรรมการเรียนรู้ได้อย่างมีประสิทธิภาพ

2.2 ผลของการปฏิบัติงานนำไปสู่ความพึงพอใจ เมื่อผู้เรียนประสบความสำเร็จในการปฏิบัติงาน จะได้รับผลตอบแทนทั้งภายใน เช่น ความภาคภูมิใจ และภายนอก เช่น รางวัลหรือการยอมรับ ซึ่งส่งผลให้เกิดความพึงพอใจต่อเนื่อง

จตุรภุช ไพโรจน์ (2564, หน้า 107) อธิบายว่า การสร้างความพึงพอใจในการเรียนควรดำเนินการโดยผู้สอนใช้การชมเชยและการตักเตือนอย่างสร้างสรรค์ ควบคู่กับการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ที่สามารถกระตุ้นความสนใจของผู้เรียน รวมทั้งเชื่อมโยงเนื้อหาใหม่กับประสบการณ์เดิมของผู้เรียน และจัดสภาพแวดล้อมหรือบรรยากาศที่เอื้อต่อการเรียนรู้ เพื่อส่งเสริมให้ผู้เรียนเกิดความสนใจและมีทัศนคติที่ดีต่อการเรียนรู้

Bloom, et al. (1967, pp. 72–74) อธิบายว่า หากผู้เรียนมีโอกาสเลือกหรือปฏิบัติกิจกรรมตามความสนใจของตนเอง ย่อมส่งผลให้เกิดความกระตือรือร้น ความมั่นใจ และความพร้อมทางจิตใจในการเรียนรู้มากยิ่งขึ้น ทั้งนี้ สามารถสังเกตความแตกต่างของระดับความพร้อมและความพึงพอใจได้จากพฤติกรรมของผู้เรียนที่มีต่อกิจกรรมที่ตนสมัครใจเลือก เมื่อเปรียบเทียบกับกิจกรรมที่เป็นข้อบังคับ โดยเฉพาะกิจกรรมที่ผู้เรียนสนใจเป็นพิเศษ เช่น ดนตรี เกม หรือทักษะนอกห้องเรียน ซึ่งผู้เรียนมีอิสระในการตัดสินใจเข้าร่วม จะพบว่าผู้เรียนมีความสนใจและความพึงพอใจสูงตั้งแต่เริ่มต้น ส่งผลต่อการมีส่วนร่วมและการเรียนรู้ที่มีประสิทธิภาพมากยิ่งขึ้น

Barnard (1972, p. 339) อธิบายว่า ความพึงพอใจของบุคคลเกิดจากความสมดุลระหว่างสิ่งที่บุคคลทุ่มเทให้กับองค์กรกับสิ่งตอบแทน (Incentives) ที่ได้รับทั้งในรูปแบบวัตถุและด้านจิตใจ โดยแนวคิดดังกล่าวชี้ให้เห็นว่า สิ่งจูงใจมีได้จำกัดเพียงผลตอบแทนทางกายภาพ แต่ยังรวมถึงการยอมรับ ความก้าวหน้า และความรู้สึกมีคุณค่า ซึ่งล้วนส่งผลต่อความพึงพอใจและพฤติกรรมของบุคคล

Pink (2018, pp. 32–35) ซึ่งเสนอว่า ความพึงพอใจที่ยั่งยืนเกิดจากแรงจูงใจภายใน (Intrinsic Motivation) ได้แก่ ความเป็นอิสระในการตัดสินใจ (Autonomy) การพัฒนาความสามารถ (Mastery) และการมีเป้าหมายที่มีความหมาย (Purpose) สะท้อนให้เห็นว่า ความพึงพอใจในยุคปัจจุบันยังคงเชื่อมโยงกับทั้งสิ่งจูงใจภายนอกและภายในอย่างเป็นระบบ

จากแนวคิดของนักวิชาการดังกล่าวสามารถสรุปได้ว่า การสร้างความพึงพอใจในการเรียนรู้เป็นกระบวนการสำคัญที่ส่งผลโดยตรงต่อแรงจูงใจและพฤติกรรม การเรียนของผู้เรียน โดยการจัดการเรียนรู้ควรคำนึงถึงทั้งปัจจัยด้านกิจกรรมการเรียนรู้ที่หลากหลาย การเสริมแรงอย่างเหมาะสม การเชื่อมโยงประสบการณ์เดิม และการจัดบรรยากาศที่เอื้อต่อการเรียนรู้ ควบคู่กับการตอบสนองความต้องการของผู้เรียนทั้งด้านภายนอกและภายใน ทั้งนี้ ความพึงพอใจจะเกิดขึ้นได้อย่างมีประสิทธิภาพเมื่อผู้เรียนได้รับโอกาสในการมีส่วนร่วม เลือกเรียนตามความสนใจ ได้รับการยอมรับ และเห็นคุณค่า ในสิ่งที่ตนเองเรียนรู้ อันจะนำไปสู่การเกิดแรงจูงใจภายใน ความกระตือรือร้น และการเรียนรู้ อย่างยั่งยืน

4. การวัดความพึงพอใจ

การวัดและประเมินความพึงพอใจเป็นกระบวนการสำคัญที่ต้องอาศัยเครื่องมือที่มีกรอบแนวคิดชัดเจน สามารถสะท้อนระดับความรู้สึกและความคิดเห็นของผู้ตอบได้อย่างเป็นระบบและน่าเชื่อถือ โดยเครื่องมือที่เลือกใช้ควรเหมาะสมกับลักษณะของข้อมูลและบริบทของการศึกษาในบริบทการศึกษา มีนักวิชาการได้ให้ทัศนะไว้ ดังนี้

โยธิน แสงวงศ์ (2551, หน้า 9) อธิบายว่า การวัดความพึงพอใจสามารถดำเนินการได้หลายวิธี ขึ้นอยู่กับลักษณะของข้อมูลและวัตถุประสงค์ของการวิจัย โดยมีแนวทางสำคัญ ดังนี้

1. การใช้แบบสอบถาม (Questionnaire) เป็นวิธีที่นิยมใช้ในการวัดความพึงพอใจ โดยผู้ออกแบบสามารถกำหนดคำถามทั้งแบบปลายปิดและปลายเปิด เพื่อรวบรวมความคิดเห็นของผู้ตอบในด้านต่าง ๆ ได้อย่างเป็นระบบ เหมาะสำหรับการเก็บข้อมูลจากกลุ่มตัวอย่างจำนวนมาก

2. การสัมภาษณ์ (Interview) เป็นวิธีการเก็บข้อมูลเชิงลึกผ่านการสื่อสารโดยตรงระหว่างผู้วิจัยกับผู้ให้ข้อมูล ซึ่งสามารถซักถามเพิ่มเติมเพื่อความชัดเจนได้ อย่างไรก็ตาม ผู้วิจัยจำเป็นต้องมีทักษะและเทคนิคในการสัมภาษณ์ เพื่อให้ได้ข้อมูลที่ถูกต้องและน่าเชื่อถือ

3. การสังเกต (Observation) เป็นการวัดความพึงพอใจจากพฤติกรรมที่แสดงออกของบุคคล เช่น คำพูด สีหน้า และกิริยาท่าทาง โดยต้องดำเนินการอย่างมีแบบแผนและเป็นระบบ เพื่อให้ข้อมูลที่สะท้อนความเป็นจริงมากที่สุด

จันทิมา แดงทอง (2559, หน้า 45) เน้นว่ามาตรวัดแบบลิเคิร์ต มีความเหมาะสมในการสะท้อนความคิดเห็นและความรู้สึกของผู้เรียน เนื่องจากสามารถเก็บข้อมูลได้อย่างเป็นระบบ วิเคราะห์เชิงสถิติได้สะดวก และนำผลไปใช้ในการปรับปรุงการจัดการเรียนรู้ได้อย่างมีประสิทธิภาพ ทั้งยังช่วยให้ผู้วิจัยจำแนกระดับความพึงพอใจของผู้เรียนในแต่ละด้านได้อย่างชัดเจน

จตุรภุช ไพรสนธ์ (2564, หน้า 109) สรุปว่า การวัดความพึงพอใจสามารถดำเนินการได้ 3 รูปแบบ ดังนี้

1. การสัมภาษณ์ (Interview) เป็นการเก็บข้อมูลโดยการสนทนาระหว่างผู้วิจัยกับผู้ให้ข้อมูล ทำให้สามารถซักถามเพิ่มเติมและได้ข้อมูลเชิงลึก เหมาะสำหรับการศึกษาที่ต้องการความเข้าใจอย่างละเอียด อย่างไรก็ตาม วิธีนี้ใช้เวลามากและอาจเกิดความคลาดเคลื่อนจากการสื่อความหมาย

2. การใช้แบบสอบถาม (Questionnaire) เป็นวิธีที่นิยมใช้มากที่สุด เนื่องจากสามารถเก็บข้อมูลจากกลุ่มตัวอย่างจำนวนมากได้อย่างรวดเร็วและเป็นระบบ เหมาะสำหรับการวิเคราะห์เชิงสถิติ แต่มีข้อจำกัดคือ ผู้ตอบต้องมีความสามารถในการอ่านและทำความเข้าใจคำถาม

3. การสังเกต (Observation) เป็นการวัดความพึงพอใจจากพฤติกรรมที่แสดงออกของบุคคล เช่น สีหน้า ท่าทาง หรือการมีส่วนร่วม วิธีนี้ช่วยสะท้อนพฤติกรรมจริง แต่ต้องอาศัยการสังเกตอย่างมีแบบแผนและอาจใช้เวลานาน

Likert (1932, pp. 1–55) เป็นผู้พัฒนามาตรวัดลิเคิร์ต (Likert Scale) เพื่อใช้ในการสำรวจความคิดเห็นและทัศนคติของบุคคล โดยกำหนดระดับการตอบสนองหลายระดับ เช่น เห็นด้วยอย่างยิ่งถึงไม่เห็นด้วยอย่างยิ่ง หรือน้อยที่สุดถึงมากที่สุด เพื่อสะท้อนระดับความรู้สึกในเชิงปริมาณ แนวคิดดังกล่าวตั้งอยู่บนสมมติฐานว่า ความรู้สึกและทัศนคติของบุคคลสามารถวัดได้ผ่านการจัดระดับการตอบสนองอย่างต่อเนื่อง ซึ่งช่วยให้สามารถนำข้อมูลไปวิเคราะห์และแปลผลในเชิงสถิติได้อย่างเป็นระบบและมีความน่าเชื่อถือ

Stromborg (1984, pp. 54–61) อธิบายว่า การวัดความพึงพอใจของผู้รับบริการสามารถดำเนินการได้หลากหลายวิธี ทั้งนี้ขึ้นอยู่กับวัตถุประสงค์ของการศึกษา โดยวิธีที่นิยมใช้มีดังนี้

1. การสัมภาษณ์ (Interview) เป็นวิธีการเก็บข้อมูลโดยใช้

แบบสัมภาษณ์ที่ผ่านการตรวจสอบความเที่ยงตรงและความเชื่อมั่นแล้ว ผู้วิจัยสามารถอธิบายคำถามเพิ่มเติมเพื่อให้ผู้ตอบเข้าใจได้ชัดเจน เหมาะสำหรับกลุ่มตัวอย่างที่มีข้อจำกัดด้านการอ่านและการเขียน อย่างไรก็ตาม วิธีนี้ใช้เวลามากและอาจเกิดความคลาดเคลื่อนในการสื่อความหมายได้

2. การใช้แบบสอบถาม (Questionnaire) เป็นวิธีที่นิยมใช้มากที่สุด

โดยใช้คำถามที่ผ่านการตรวจสอบคุณภาพแล้ว ให้ผู้ตอบเลือกตอบหรือแสดงความคิดเห็น ข้อดีคือ สามารถเก็บข้อมูลได้รวดเร็ว มีความสะดวก และเหมาะสำหรับกลุ่มตัวอย่างขนาดใหญ่ แต่มีข้อจำกัดคือ ผู้ตอบต้องมีทักษะในการอ่านและการเขียน

Stufflebeam (2003, pp. 1–9) เสนอกรอบการประเมินแบบ CIPP Model ซึ่งเป็นแนวคิดที่ช่วยให้การประเมินมีความครอบคลุม เป็นระบบ และสอดคล้องกับบริบทของการศึกษา โดยแบ่งการประเมินออกเป็น 4 มิติ ได้แก่ บริบท (Context) ปัจจัยนำเข้า (Input) กระบวนการ (Process) และผลลัพธ์ (Product) ซึ่งครอบคลุมตั้งแต่การวิเคราะห์สภาพแวดล้อมก่อนดำเนินการ การเตรียมทรัพยากร การดำเนินกิจกรรม ไปจนถึงผลลัพธ์ที่เกิดขึ้น แนวคิดดังกล่าวมุ่งเน้นการใช้ผลการประเมินเพื่อการปรับปรุงและพัฒนา (Evaluation for Improvement) มากกว่าการตัดสินคุณค่าเพียงอย่างเดียว จึงเหมาะสมอย่างยิ่งในการประยุกต์ใช้ในงานวิจัยทางการศึกษา เพื่อให้สามารถนำผลที่ได้ไปพัฒนาหลักสูตรและการจัดการเรียนรู้ให้มีประสิทธิภาพและสอดคล้องกับบริบทของผู้เรียนและชุมชนได้อย่างต่อเนื่อง

จากแนวคิดของนักวิชาการดังกล่าวสามารถสรุปได้ว่า การวัดความพึงพอใจเป็นกระบวนการที่ต้องอาศัยเครื่องมือและวิธีการที่หลากหลาย ทั้งการใช้แบบสอบถาม การสัมภาษณ์ และการสังเกต ซึ่งแต่ละวิธีมีจุดเด่นและข้อจำกัดแตกต่างกันไป โดยการเลือกขึ้นอยู่กับวัตถุประสงค์และบริบทของการวิจัย อย่างไรก็ตาม ในงานวิจัยทางการศึกษา มาตราวัดแบบลิเคิร์ตได้รับความนิยมอย่างแพร่หลาย เนื่องจากสามารถสะท้อนระดับความคิดเห็นและความรู้สึกของผู้เรียนได้อย่างเป็นระบบ และเอื้อต่อการวิเคราะห์เชิงสถิติ นอกจากนี้ การวัดความพึงพอใจที่มีประสิทธิภาพควรพิจารณาควบคู่กับกรอบ

แนวคิดการประเมินที่ครอบคลุม เช่น CIPP Model ซึ่งช่วยให้การประเมินสามารถสะท้อนทั้งบริบท ปัจจัยนำเข้า กระบวนการ และผลลัพธ์ได้อย่างเป็นระบบ อันนำไปสู่การปรับปรุงและพัฒนาการจัดการเรียนรู้ได้อย่างต่อเนื่อง ทั้งนี้ หัวใจสำคัญของการวัดความพึงพอใจมิได้อยู่เพียงที่วิธีการ หากแต่อยู่ที่การใช้เครื่องมือที่มีคุณภาพ มีความเที่ยงตรงและความเชื่อมั่น เพื่อให้ข้อมูลที่ได้มีความถูกต้อง น่าเชื่อถือ และสามารถนำไปใช้ประโยชน์ได้อย่างแท้จริง

จากการทบทวนเอกสารและแนวคิดที่เกี่ยวข้อง ผู้วิจัยได้กำหนดองค์ประกอบของเครื่องมือวัดความพึงพอใจของนักเรียนที่มีต่อหลักสูตร จำนวน 5 ด้าน ดังนี้

1. ด้านบริบท (Context) มุ่งวัดความรู้สึของผู้เรียนต่อความเหมาะสมของเนื้อหาและกิจกรรมการเรียนรู้กับบริบทของชุมชน ความน่าสนใจของบทเรียน รวมถึงการนำความรู้ไปใช้ในชีวิตจริง
2. ด้านปัจจัยนำเข้า (Input) มุ่งวัดความพึงพอใจต่อองค์ประกอบที่สนับสนุนการเรียนรู้ เช่น ความสามารถของครูและผู้รู้ในชุมชน สื่อ วัสดุ อุปกรณ์ ใบความรู้ และแหล่งเรียนรู้ที่ใช้ในการจัดการเรียนการสอน
3. ด้านกระบวนการ (Process) มุ่งวัดความพึงพอใจต่อวิธีการจัดการเรียนรู้ เช่น ความสนุกสนานในการทำกิจกรรม การมีส่วนร่วม การทำงานเป็นกลุ่ม การคิดวิเคราะห์ และโอกาสในการแลกเปลี่ยนเรียนรู้
4. ด้านผลผลิต (Product) มุ่งวัดความพึงพอใจต่อผลลัพธ์ที่เกิดขึ้นจากการเรียนรู้ เช่น การได้รับความรู้ใหม่ ความสามารถในการปฏิบัติจริง ความภาคภูมิใจในผลงาน และการเห็นคุณค่าของภูมิปัญญาท้องถิ่น
5. ด้านการมีส่วนร่วม (Participation) มุ่งวัดความพึงพอใจต่อการมีส่วนร่วมของผู้เรียน ผู้ปกครอง และชุมชน เช่น การร่วมคิด ร่วมทำ การแลกเปลี่ยนความคิดเห็น และการมีโอกาสนำเสนอผลงานต่อสาธารณะ

งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

1. งานวิจัยในประเทศ

ชนิตพร ทศตร (2560, หน้า 152-153) ได้ทำการวิจัยเรื่อง การพัฒนาหลักสูตร รายวิชาเพิ่มเติม เรื่อง การจัดสวนในภาชนะ กลุ่มสาระการเรียนรู้การงานอาชีพและเทคโนโลยี สำหรับนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 3 ผลการวิจัยพบว่า หลักสูตรที่พัฒนาขึ้นมีประสิทธิภาพ เท่ากับ 83.38/86.89 ซึ่งสูงกว่าเกณฑ์มาตรฐาน 80/80 อย่างมีนัยสำคัญทางการศึกษา และผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนของนักเรียนหลังเรียนสูงกว่าก่อนเรียนอย่างมีนัยสำคัญ ทางสถิติที่ระดับ .01 นอกจากนี้ ทักษะการปฏิบัติงานอยู่ในระดับดีมาก และนักเรียน มีความพึงพอใจต่อการเรียนโดยรวมอยู่ในระดับมากที่สุด

นัฐธีรนนท์ รอดชื่น (2560, หน้า 12-23) ได้ทำการวิจัยเรื่อง การออกแบบ ผลิตภัณฑ์จักสานไม้ไผ่โดยใช้ภูมิปัญญาท้องถิ่น วิสาหกิจชุมชนหัตถกรรมจักสานพื้นบ้าน บ้านดงชะพลู ตำบลบางมะฝ่อ อำเภอโกรกพระ จังหวัดนครสวรรค์ ผลการวิจัยพบว่า ผลิตภัณฑ์จักสานไม้ไผ่ของกลุ่มวิสาหกิจชุมชนเป็นผลิตภัณฑ์ประเภทของใช้ในครัวเรือน เช่น ตะกร้า ตะแกรง กระด้ง พัด เสื่อลำแพน กระจาด และกระบุง โดยมีลวดลายหลากหลาย ได้แก่ ลายขัด ลายเฉลว ลายทแยง และลายพิกุล ผู้วิจัยได้ออกแบบต้นแบบผลิตภัณฑ์ โดยใช้ภูมิปัญญาท้องถิ่นจำนวน 15 แบบ ผลการประเมินจากผู้เชี่ยวชาญพบว่ามีต้นแบบ ที่เหมาะสมมาก จำนวน 5 แบบ และเหมาะสมปานกลางจำนวน 10 แบบ มีค่าเฉลี่ยรวมเท่ากับ 3.53 และเมื่อผ่านการตรวจสอบตามมาตรฐานผลิตภัณฑ์ชุมชน (มผช. เลขที่ 40/2546) โดยคณะกรรมการ 5 คน พบว่าผลการประเมินด้านลักษณะทั่วไป เส้นตอก ลวดลาย การประกอบด้วยวัสดุอื่น และการเคลือบเงา มีค่าเฉลี่ยรวมเท่ากับ 3.72 ซึ่งอยู่ในระดับดี มากทุกด้าน

วิไลภรณ์ ฤทธิคุปต์ (2561, หน้า 179-190) ได้ทำการวิจัยเรื่อง การจัดการ เรียนรู้โดยใช้ชุมชนเป็นฐาน: กลยุทธ์การจัดการเรียนรู้ที่มีประสิทธิภาพของครูในศตวรรษ ที่ 21 ผลการวิจัยพบว่า การจัดการเรียนรู้ในศตวรรษที่ 21 มีเป้าหมายในการพัฒนาทักษะ ของผู้เรียนใน 4 หมวด ได้แก่ วิถีทางของการคิด วิถีทางของการทำงาน เครื่องมือสำหรับ การทำงาน และทักษะสำหรับการดำรงชีวิตในโลกปัจจุบัน การจัดการเรียนรู้โดยใช้ชุมชน เป็นฐานเป็นกลยุทธ์ที่มีประสิทธิภาพ เนื่องจากสามารถเชื่อมโยงสาระการเรียนรู้กับบริบท ชุมชน ผ่านการบูรณาการองค์ความรู้จากหลายศาสตร์และประเด็นปัญหาในชีวิตจริง เน้น การเรียนรู้จากประสบการณ์ตรง การคิดวิเคราะห์ การแก้ปัญหา และการประเมินผลตาม สภาพจริงโดยการมีส่วนร่วมของผู้เกี่ยวข้อง

รติมา สิงห์โชติสุขแพทย์ (2563, หน้า 109) ได้ทำการวิจัยเรื่อง การพัฒนารูปแบบการจัดการเรียนรู้นอกสถานที่เสมือนร่วมกับการจัดการเรียนรู้โดยใช้ชุมชนเป็นฐาน เพื่อส่งเสริมความรู้สึกลึกซึ้งในผู้ฝึกสอนในความเป็นพลเมืองของนักเรียนมัธยมศึกษาตอนปลาย ผลการวิจัยพบว่า รูปแบบการจัดการเรียนรู้ที่พัฒนาขึ้น ประกอบด้วย 3 องค์ประกอบ ได้แก่ ผู้เรียน ผู้สอน และบุคลากรในชุมชน และมีขั้นตอนการจัดกิจกรรมอย่างเป็นระบบ โดยผลการทดลองใช้รูปแบบพบว่า นักเรียนมีคะแนนหลังเรียนสูงกว่าก่อนเรียนอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05

คมกริช ทองนาค, ชัยธัช จันทร์สมุด และไพฑูรย์ คำสะอาด (2563, หน้า 371-376) ได้ทำการวิจัยเรื่อง การพัฒนากิจกรรมฝึกอบรมเพื่อส่งเสริมการอนุรักษ์ผักพื้นบ้านสำหรับนักเรียนช่วงชั้นที่ 2 อำเภอนามน จังหวัดกาฬสินธุ์ ผลการวิจัยพบว่า กิจกรรมฝึกอบรมมีประสิทธิภาพเท่ากับ 81.15/84.64 และมีประสิทธิผลเท่ากับ 0.6124 นักเรียนมีเจตคติต่อการอบรมเกี่ยวกับผักพื้นบ้านโดยรวมอยู่ในระดับมาก และมีความรู้เพิ่มขึ้นหลังการอบรมอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 โดยไม่พบความแตกต่างของเจตคติระหว่างเพศและระดับชั้นเรียน

คณะกรรมการจัดการความรู้ คณะสาธารณสุขศาสตร์ มหาวิทยาลัยกรุงเทพมหานคร (2564, หน้า 8-10) อธิบายว่า การจัดการเรียนรู้โดยใช้ชุมชนเป็นฐาน (Community-Based Learning: CBL) เป็นรูปแบบการจัดการเรียนรู้ที่มุ่งเชื่อมโยงเนื้อหาทางวิชาการกับบริบทของชุมชน โดยเปิดโอกาสให้ผู้เรียนได้เรียนรู้ผ่านการลงมือปฏิบัติจริง และการมีส่วนร่วมในกิจกรรมของชุมชน อันส่งผลให้เกิดการเรียนรู้เชิงประสบการณ์และการสร้างองค์ความรู้ด้วยตนเอง ซึ่งสอดคล้องกับแนวคิดคอนสตรัคติวิสต์และทฤษฎีการเรียนรู้จากประสบการณ์ที่เน้นกระบวนการเรียนรู้ผ่านการปฏิบัติ การสะท้อนคิด และการประยุกต์ใช้ความรู้ในสถานการณ์จริง นอกจากนี้ การจัดการเรียนรู้โดยใช้ชุมชนเป็นฐานยังยึดหลักการสำคัญ ได้แก่ การมีส่วนร่วมของชุมชน การยึดผู้เรียนเป็นศูนย์กลาง การบูรณาการการเรียนรู้ และการใช้พื้นที่เป็นฐานในการเรียนรู้ ซึ่งช่วยส่งเสริมให้ผู้เรียนพัฒนาทั้งด้านความรู้ ทักษะการคิดวิเคราะห์ การแก้ปัญหา ทักษะทางสังคม และ ความรับผิดชอบต่อสังคม อีกทั้งยังสามารถนำความรู้ไปประยุกต์ใช้ในชีวิตจริงได้อย่างมีประสิทธิภาพ ตลอดจนส่งเสริมความร่วมมือระหว่างสถานศึกษาและชุมชนในการพัฒนาการศึกษาอย่างยั่งยืน

ศศิพงษ์ ศรีสวัสดิ์ (2564, หน้า 322) ได้ทำการวิจัยเรื่อง การพัฒนาหลักสูตร
สาระการเรียนรู้เพิ่มเติม เรื่อง ภูมิปัญญาท้องถิ่นหมู่บ้านหินตั้ง กลุ่มสาระการเรียนรู้ภาษาไทย
สำหรับนักเรียนระดับประถมศึกษา ผลการวิจัยพบว่า หลักสูตรที่พัฒนาขึ้นมีองค์ประกอบ
ครบถ้วนและมีคุณภาพอยู่ในระดับมาก โดยมีค่าเฉลี่ยเท่ากับ 4.24 และแผนการจัดการเรียนรู้
มีคุณภาพในระดับมากเช่นกัน นอกจากนี้ ผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนหลังเรียนสูงกว่าก่อนเรียน
อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 และนักเรียนมีความพึงพอใจต่อการเรียนรู้ตามหลักสูตร
โดยรวมอยู่ในระดับมาก

แสงงาม นิธิภคพันธ์ และคณะ (2564, หน้า 111-125) ได้ทำการวิจัยเรื่อง
การจัดการเรียนรู้วิทยาศาสตร์โดยใช้ชุมชนเป็นฐาน (CBL) เพื่อส่งเสริมผลสัมฤทธิ์ทาง
การเรียนรู้และทักษะในศตวรรษที่ 21 ของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1 ผลการวิจัยพบว่า
นักเรียนที่ได้รับการจัดการเรียนรู้โดยใช้ชุมชนเป็นฐานมีผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนสูงกว่า
ก่อนเรียนอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 อีกทั้งมีทักษะในศตวรรษที่ 21 และเจตคติ
ต่อวิทยาศาสตร์อยู่ในระดับสูงมาก

เกศกนก แวนสันเทียะ และพินโย พรหมเมือง (2564, หน้า 247-253)
ได้ทำการวิจัย เรื่อง การศึกษาทักษะการร่วมนำมาตรฐานโดยใช้รูปแบบการสอนทักษะปฏิบัติ
ของซิมพลัน สำหรับนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 3 ผลการวิจัยพบว่า นักเรียนมีทักษะ
การร่วมนำมาตรฐานผ่านเกณฑ์ร้อยละ 70 ครบทุกคน และมีผลการเรียนหลังเรียนสูงกว่าเกณฑ์
อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05

กัญญาณัฐ สิมสวัสดิ์ (2565, หน้า 47) ได้ทำการศึกษาการจัดการเรียนรู้
โดยใช้ชุมชนเป็นฐาน กลยุทธ์การจัดการเรียนรู้ในศตวรรษที่ 21 ท่ามกลางสถานการณ์
การแพร่ระบาดของเชื้อไวรัสโควิด-19 พบว่า การจัดการเรียนรู้โดยใช้ชุมชนเป็นฐานช่วยให้
ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้จากสถานการณ์จริงในชุมชน ส่งเสริมทักษะอาชีพ ทักษะทางสังคม
และความรับผิดชอบต่อสังคม อีกทั้งยังเป็นการสร้างความร่วมมือระหว่างสถานศึกษา กับ
ชุมชนในการพัฒนาการศึกษาอย่างยั่งยืน

เพ็ญศรี นิรินัง, รัชยา รักดีจิตต์, ชมกานุช หุ่นาค และศิริวัฒน์ เปลี่ยนบางยาง
(2566, หน้า 97-107) ได้ทำการวิจัยเรื่อง การพัฒนาผลิตภัณฑ์ท้องถิ่นสู่ความเป็นโอท็อป
พรีเมียมของกลุ่มวิสาหกิจชุมชนสมุนไพร จังหวัดนครปฐม ผลการวิจัยพบว่า กลุ่มวิสาหกิจ
ชุมชนมีศักยภาพโดยรวมอยู่ในระดับปานกลาง และยังมีประสบปัญหาในหลายด้าน เช่น

การผลิต การพัฒนาผลิตภัณฑ์ บรรจุภัณฑ์ การเงิน การตลาด และการสร้างมูลค่าเพิ่ม
แนวทางการพัฒนา คือ การบูรณาการความร่วมมือระหว่างหน่วยงานภาครัฐ ภาคเอกชน
และกลุ่มวิสาหกิจชุมชนแสงงาม

จากการศึกษางานวิจัยในประเทศที่เกี่ยวข้องกับ การพัฒนาหลักสูตร
รายวิชาเพิ่มเติมและการจัดการเรียนรู้โดยใช้ชุมชนเป็นฐาน พบว่า การพัฒนาหลักสูตร
ที่มีประสิทธิภาพจำเป็นต้องดำเนินการอย่างเป็นระบบ โดยเริ่มจากการวิเคราะห์บริบท
ของชุมชนและทรัพยากรท้องถิ่นอย่างรอบด้าน เพื่อนำไปสู่การกำหนดจุดมุ่งหมาย
ของหลักสูตรที่สอดคล้องกับความต้องการของผู้เรียนและชุมชน จากนั้นจึงออกแบบเนื้อหา
และประสบการณ์การเรียนรู้ที่มีความหมาย เน้นการบูรณาการภูมิปัญญาท้องถิ่นเข้ากับ
สาระการเรียนรู้ และจัดกิจกรรมการเรียนรู้ที่เปิดโอกาสให้ผู้เรียนได้ลงมือปฏิบัติจริงผ่าน
สถานการณ์หรือปัญหาที่เกิดขึ้นในชุมชน ที่สำคัญกระบวนการจัดการเรียนรู้ตามแนวคิด
การเรียนรู้โดยใช้ชุมชนเป็นฐานควรดำเนินผ่านขั้นตอนสำคัญ ได้แก่ การสำรวจข้อมูล
และเรียนรู้บริบทชุมชน การวิเคราะห์ปัญหาและศักยภาพของท้องถิ่น การลงมือปฏิบัติจริง
ร่วมกับบุคคลหรือแหล่งเรียนรู้ในชุมชน และการสะท้อนผลการเรียนรู้ ซึ่งกระบวนการ
ดังกล่าวส่งผลให้ผู้เรียนมีผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนสูงขึ้น พัฒนาทักษะการปฏิบัติงานอย่าง
เป็นรูปธรรม เกิดความภาคภูมิใจในภูมิปัญญาและทรัพยากรท้องถิ่น ตลอดจนมีเจตคติที่ดี
ต่อการเรียนรู้และการทำงานร่วมกับผู้อื่น นอกจากนี้ งานวิจัยในประเทศยังชี้ให้เห็นว่าปัจจัย
แห่งความสำเร็จของการพัฒนาหลักสูตรรายวิชาเพิ่มเติมตามแนวคิดการเรียนรู้โดยใช้ชุมชน
เป็นฐาน ได้แก่ การมีส่วนร่วมของชุมชนในทุกขั้นตอนของการจัดการเรียนรู้ การบูรณาการ
ภูมิปัญญาท้องถิ่นอย่างเหมาะสม และการสร้างเครือข่ายความร่วมมือระหว่างโรงเรียน ครู
ผู้เรียน และปราชญ์ชาวบ้าน ทั้งนี้ การพัฒนาหลักสูตรควรคำนึงถึงความต้องการที่แท้จริง
ของท้องถิ่น และสามารถนำความรู้และทักษะที่ได้รับไปประยุกต์ใช้ได้จริงในชีวิตประจำวัน
ของผู้เรียน

ดังนั้น การพัฒนาหลักสูตรรายวิชาเพิ่มเติม ผลิตภัณฑ์ดอกไม้จากไม้ไผ่
ตามแนวคิดการเรียนรู้โดยใช้ชุมชนเป็นฐาน สำหรับนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 5 โรงเรียน
หนองผือเทพนิมิต จึงสอดคล้องกับแนวโน้มและข้อค้นพบจากงานวิจัยในประเทศ โดยมุ่งเน้น
การเรียนรู้จากบริบทจริงของชุมชน การฝึกปฏิบัติอย่างเป็นขั้นตอน และการมีส่วนร่วม
ของชุมชน อันเป็นรากฐานสำคัญในการพัฒนาผู้เรียนให้มีความรู้ ทักษะ และคุณลักษณะ
อันพึงประสงค์อย่างยั่งยืน

2. งานวิจัยต่างประเทศ

Ibrahim et al. (2016, pp. 1678–1684) ได้ทำการสำรวจการรับรู้ของนักเรียนเกี่ยวกับการเรียนรู้โดยใช้ชุมชนเป็นฐาน โดยใช้กลุ่มตัวอย่าง จำนวน 176 คน จากวิทยาลัยศิลปศาสตร์ในกรุงโคโร ประเทศอียิปต์ และกลุ่มตัวอย่าง จำนวน 176 คน จากวิทยาลัยศิลปศาสตร์ในแถบมิดเวสต์เทิร์นของสหรัฐอเมริกา ผู้เรียนตอบแบบมาตราส่วนการให้คะแนนจำนวน 38 รายการ เพื่อประเมินผลจากการมีส่วนร่วมในการเรียนรู้โดยใช้ชุมชน และให้คะแนนระดับความสนใจและความพึงพอใจเชิงบวกต่อประสบการณ์การเรียนรู้ดังกล่าว ผลการวิเคราะห์แสดงให้เห็นความแตกต่างของขอบเขตการได้รับการจัดการเรียนรู้ที่รายงาน โดยใช้สถิติทดสอบ t-test แบบอิสระ และมีการใช้คำถามปลายเปิดเพื่อสะท้อนความคิดเห็นของนักเรียนเกี่ยวกับประสบการณ์การเรียนรู้โดยใช้ชุมชน คำตอบของนักเรียนสะท้อนความแตกต่างในด้านประโยชน์ที่ได้รับความท้าทาย และคำแนะนำที่รายงานในทั้งสองกลุ่มตัวอย่าง รวมทั้งมีข้อเสนอแนะสำหรับการบริหารจัดการการเรียนการสอนโดยใช้ชุมชนที่คำนึงถึงความแตกต่างทางวัฒนธรรม ตลอดจนแนวทางการวิจัยในอนาคต

Hopkins (1997, pp. 162–165) ได้ศึกษาการจัดทำหลักสูตรท้องถิ่นสำหรับ Valley View School โดยใช้การวิจัยเชิงคุณภาพผ่านการวิเคราะห์เอกสารและการสังเกตการณ์ ประชากรในการศึกษา คือ บุคลากรและผู้มีส่วนเกี่ยวข้องในการพัฒนาหลักสูตรของโรงเรียน ผลการศึกษาพบว่า องค์ประกอบที่ส่งผลกระทบต่อการจัดทำหลักสูตรได้แก่ ปัญหาการปรับใช้แผนปฏิบัติการของโรงเรียนให้สอดคล้องกับสภาพแวดล้อมของโรงเรียน การขาดหลักสูตรที่มีลักษณะเฉพาะถิ่น การที่ประชาชนในท้องถิ่นไม่เรียกร้องให้มีการจัดทำหลักสูตรระดับท้องถิ่นของตนเอง และการไม่มีระบบการวัดผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนเพื่อใช้เป็นข้อมูลในการปรับปรุงหลักสูตร

Murphy & Flowers (2017, pp. 57–77) ได้ศึกษาการพัฒนาเครื่องมือประเมิน Community-Based Learning (CBL) Scorecard ซึ่งสามารถนำไปใช้เพื่อเปรียบเทียบระหว่างสถาบันและใช้ปรับปรุงการเรียนรู้ของนักศึกษา โดยดำเนินการผ่านความร่วมมือของกลุ่มสถาบันศิลปศาสตร์ที่ได้รับทุนสนับสนุนจากมูลนิธิ Teagle กระบวนการพัฒนาเครื่องมืออาศัยการทบทวนวรรณกรรมอย่างกว้างขวางและการทดสอบโดยผู้เชี่ยวชาญ จนได้เครื่องมือที่ประกอบด้วย องค์ประกอบสำคัญ 4 ด้าน ได้แก่ คุณภาพของการจัดวาง การประยุกต์และเชื่อมโยงกับการเรียนรู้เชิงวิชาการ การสะท้อนคิด และคุณภาพของความร่วมมือกับชุมชน จุดเด่นของเครื่องมือนี้ คือ การพัฒนาเวอร์ชันสำหรับผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย 3 กลุ่ม

ได้แก่ อาจารย์ นักศึกษา และพันธมิตรชุมชน อีกทั้งมุ่งเน้นการประเมินแนวปฏิบัติที่ดีที่สุดมากกว่าการวัดผลลัพธ์การเรียนรู้โดยตรง ทำให้สามารถใช้ได้กับทุกสาขาวิชา และให้ข้อมูลย้อนกลับที่นำไปใช้ปรับปรุงการเรียนการสอนได้จริง อย่างไรก็ตาม การนำ CBL Scorecard ไปใช้จำเป็นต้องคำนึงถึงเงื่อนไขต่าง ๆ เช่น การบริหารจัดการเพื่อให้ได้อัตราการตอบกลับที่สูง การสร้างความเข้าใจกับอาจารย์ว่าเครื่องมือไม่ได้ใช้เพื่อการประเมินผลการสอน และข้อจำกัดของพันธมิตรชุมชนในการเข้าถึงและตอบแบบประเมิน ทั้งนี้ แม้ข้อจำกัดบางประการ แต่ CBL Scorecard ได้แสดงให้เห็นว่าเป็นเครื่องมือที่มีประโยชน์ต่อการประเมินและปรับปรุงการเรียนรู้โดยใช้ชุมชนเป็นฐาน และสามารถนำไปประยุกต์ใช้ให้เหมาะสมกับบริบทของแต่ละสถาบันได้

Wither (2000, pp. 12–20) อธิบายว่า การพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่นควรเชื่อมโยงบริบทของโรงเรียนกับชุมชน โดยเปิดโอกาสให้ผู้เรียนเรียนรู้ผ่านประสบการณ์ตรงและการมีส่วนร่วมกับชุมชน ซึ่งส่งเสริมให้เกิดการแลกเปลี่ยนองค์ความรู้ระหว่างครู ผู้เรียน และผู้นำชุมชน ทั้งนี้ หลักสูตรที่มีประสิทธิภาพควรประกอบด้วยองค์ประกอบที่สัมพันธ์กัน ได้แก่ จุดมุ่งหมาย เนื้อหาและประสบการณ์ กิจกรรมการเรียนการสอน และการประเมินผล โดยการพัฒนาหลักสูตรอาจอยู่ในรูปของการสร้างใหม่หรือการปรับปรุงหลักสูตรเดิมให้สอดคล้องกับบริบทและความต้องการของผู้เรียน

Oyasu (2019, pp. 41–56) ได้ศึกษาบทบาทของศูนย์การเรียนรู้ชุมชนในเอเชียภายใต้บริบทเป้าหมายการพัฒนาที่ยั่งยืน โดยใช้การวิจัยเชิงคุณภาพด้วยวิธีการวิเคราะห์เอกสาร (Documentary Analysis) และการถอดบทเรียน (Lesson Learned) จากศูนย์การเรียนรู้ชุมชนในภูมิภาคเอเชีย ซึ่งดำเนินการในช่วงปี 1990–2019 กลุ่มตัวอย่างเป็นศูนย์การเรียนรู้ชุมชนต้นแบบจาก 5 ประเทศ ได้แก่ อินโดนีเซีย เวียดนาม ฟิลิปปินส์ เนปาล และบังกลาเทศ ผลการศึกษาพบว่า ศูนย์การเรียนรู้ชุมชนซึ่งเกิดขึ้นตั้งแต่ทศวรรษ 1990 สามารถทำหน้าที่เป็นผู้ประสานงานด้านการพัฒนาที่ยั่งยืนผ่านปัจจัยสำคัญ 3 ประการ ได้แก่ การมีส่วนร่วมของชุมชนทั้งด้านกิจกรรมและการบริหาร การพัฒนาโปรแกรมแบบผสมผสาน และการสร้างเครือข่ายความร่วมมือ แม้ในปัจจุบันศูนย์การเรียนรู้ชุมชนจะเน้นการศึกษาทางเลือกเป็นหลัก แต่ยังมีศักยภาพในการเชื่อมโยงผู้มีส่วนได้ส่วนเสียผ่านการใช้ทรัพยากรท้องถิ่น เพื่อแก้ปัญหาในทุกระดับและพัฒนาทุนทางสังคมอย่างยั่งยืน

Afzal & Hussain (2020, pp. 55–70) ได้ศึกษาการส่งเสริมการบริการชุมชนในโปรแกรมการเรียนรู้ของโรงเรียนมัธยมและมหาวิทยาลัยหลายแห่ง โดยกำหนดให้เป็นส่วนหนึ่งของกระบวนการรับเข้าศึกษา ส่งผลให้นักเรียนเข้าร่วมโปรแกรมการเรียนรู้การบริการชุมชนเพื่อใช้ประกอบการเข้าศึกษาในสถาบันที่เลือก ทั้งนี้หลังจากเสร็จสิ้นโครงการบริการชุมชน นักเรียนมีมุมมองต่อตนเองว่าเป็นพลเมืองที่รับผิดชอบต่อสังคมมากขึ้น การศึกษานี้เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ มีวัตถุประสงค์เพื่อสำรวจผลของการเรียนรู้การบริการชุมชนต่อทักษะทางสังคมของนักเรียน โดยสุ่มเลือกนักเรียนชาย จำนวน 25 คน และนักเรียนหญิง เพื่อเข้าร่วมการสัมภาษณ์แบบกลุ่มจากโรงเรียนระดับต่าง ๆ จำนวน 5 แห่ง ซึ่งตั้งอยู่ในพื้นที่เศรษฐกิจและสังคมระดับกลาง ผลการวิจัยพบว่า โปรแกรมการเรียนรู้การบริการชุมชนส่งผลเชิงบวกต่อทักษะทางสังคมของนักเรียนในระดับต่าง ๆ และนักเรียนได้รับประสบการณ์การเรียนรู้ที่ดี ผลการวิจัยยังชี้ว่า ความตระหนักในการส่งเสริมการให้บริการชุมชนในโรงเรียนมีพื้นฐานมาจากการยอมรับ ซึ่งช่วยพัฒนานักเรียนให้เป็นพลเมืองที่ดีขึ้น อันเป็นผลจากข้อดีและประสบการณ์เชิงบวกที่นักเรียนได้รับ

Spector, Burkett, & Leard (2020, pp. 8–10) ได้พัฒนารูปแบบการเรียนรู้แบบบริการสังคม (Service-Learning) โดยใช้กระบวนการสืบเสาะทางวิทยาศาสตร์เป็นฐาน และใช้หลักสูตรวิธีการสอนวิทยาศาสตร์สำหรับครูประถมศึกษาเป็นบริบทในการบูรณาการกลยุทธ์การสอน เพื่อบรรลุเป้าหมายการเรียนรู้ตามมาตรฐานระดับชาติและระดับรัฐ นวัตกรรมดังกล่าวมุ่งเน้นการแก้ปัญหาในโลกแห่งความเป็นจริง ผ่านการเชื่อมโยงประสบการณ์การเรียนรู้เข้ากับความสนใจส่วนบุคคลและปัญหาสิ่งแวดล้อม รูปแบบนี้ถูกออกแบบมาเพื่อส่งเสริมการจัดการเรียนรู้เชิงประสบการณ์ การมีส่วนร่วมในวิทยาศาสตร์ และการสร้างองค์ความรู้ด้านวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี รวมถึงการปฏิสัมพันธ์ทางสังคมผ่านกระบวนการบริการด้านสิ่งแวดล้อม ผลการศึกษาชี้ให้เห็นว่า การใช้การสืบเสาะภายในหลักสูตรวิทยาศาสตร์ระดับประถมศึกษาช่วยให้เกิดการเปลี่ยนแปลงกระบวนการทัศน์ของผู้เรียนอย่างมีนัยสำคัญ โดยผู้เรียนมีการรับรู้ต่อกระบวนการเรียนการสอนวิทยาศาสตร์ในเชิงลึกมากขึ้น มีทักษะและความมั่นใจในการสอนเพิ่มขึ้น ตลอดจนมีเจตคติที่ดีต่อการจัดการเรียนรู้วิทยาศาสตร์ นอกจากนี้ ผู้เรียนยังมีความมุ่งมั่นที่จะสร้างความร่วมมือกับชุมชนเพื่อแก้ไขปัญหาที่เกิดขึ้นจริง ซึ่งเป็นการเปิดพื้นที่ให้ผู้เรียนรุ่นเยาว์ได้แสดงความคิดเห็นและสนับสนุนการเรียนรู้แบบบริการสังคม อันจะช่วยให้ผู้เรียนบรรลุมาตรฐานการเรียนรู้ในสาขาวิชาอื่น ๆ ของระดับประถมศึกษาไปพร้อมกัน

จากการศึกษางานวิจัยต่างประเทศที่เกี่ยวข้องกับการจัดการเรียนรู้โดยใช้
 ชุมชนเป็นฐาน พบว่า รูปแบบการเรียนรู้ดังกล่าวส่งผลเชิงบวกต่อผู้เรียนทั้งด้านทักษะ
 ทางสังคม ความเป็นพลเมือง และผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน โดยปัจจัยแห่งความสำเร็จ
 ที่สำคัญ ประกอบด้วย การมีส่วนร่วมของชุมชน การพัฒนาหลักสูตรให้สอดคล้องกับบริบท
 และการสร้างเครือข่ายความร่วมมือ นอกจากนี้ งานวิจัยยังสะท้อนว่าการจัดการเรียนรู้
 โดยใช้ชุมชนเป็นฐานควรมีระบบการประเมินที่เหมาะสม โดยใช้เครื่องมือที่ครอบคลุม
 ทั้งด้านคุณภาพการจัดวาง การเชื่อมโยงเชิงวิชาการ การสะท้อนคิด และคุณภาพ
 ความร่วมมือ รวมถึงการบูรณาการการเรียนการสอนกับการแก้ปัญหาในสถานการณ์จริง
 ซึ่งสามารถนำไปสู่การปรับปรุงการจัดการเรียนการสอนอย่างมีประสิทธิภาพ

บทที่ 3

วิธีดำเนินการวิจัย

การวิจัยเรื่อง การพัฒนาหลักสูตรรายวิชาเพิ่มเติม เรื่อง ผลิตภัณฑ์ดอกไม้จากไม้ไผ่ ตามแนวคิดการเรียนรู้โดยใช้ชุมชนเป็นฐาน สำหรับนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 5 โรงเรียนหนองผือเทพนิมิต เป็นการศึกษาวิจัยและพัฒนา (Research and Development) ผู้วิจัยได้ดำเนินการวิจัยมีขั้นตอน ดังนี้

ขั้นตอนที่ 1 การศึกษาข้อมูลพื้นฐาน (Research: R1) ศึกษาข้อมูลพื้นฐานเป็นการรวบรวมและวิเคราะห์ข้อมูลที่จำเป็นต่อการพัฒนาหลักสูตรรายวิชาเพิ่มเติม เพื่อให้หลักสูตรมีความสอดคล้องกับบริบทของสถานศึกษา ชุมชน และความต้องการของผู้มีส่วนเกี่ยวข้อง ดำเนินการ ดังนี้

1. ศึกษาความคิดเห็นและความต้องการในการพัฒนาหลักสูตรรายวิชาเพิ่มเติม ผู้มีส่วนเกี่ยวข้อง ได้แก่ ผู้บริหารสถานศึกษา ครูผู้สอน นักเรียน คณะกรรมการสถานศึกษา และผู้ปกครอง
2. ศึกษาและวิเคราะห์หลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช 2551 (ฉบับปรับปรุง พุทธศักราช 2560) และหลักสูตรสถานศึกษาโรงเรียนหนองผือเทพนิมิต ปีการศึกษา 2567
3. ศึกษาแนวคิดและรูปแบบการพัฒนาหลักสูตรและหลักสูตรรายวิชาเพิ่มเติม
4. ศึกษาแนวคิดการจัดการเรียนรู้โดยใช้ชุมชนเป็นฐาน (Community-Based Learning: CBL)
5. ศึกษาภูมิปัญญาท้องถิ่นที่เกี่ยวข้องกับผลิตภัณฑ์ดอกไม้จากไม้ไผ่
6. สรุปผลการศึกษาความต้องการในการพัฒนาหลักสูตรรายวิชาเพิ่มเติม

ขั้นตอนที่ 2 การพัฒนาหลักสูตรรายวิชาเพิ่มเติม (Development: D1) นำข้อมูลจากการศึกษาข้อมูลพื้นฐานมาใช้ในการออกแบบและจัดทำหลักสูตร โดยดำเนินการตามขั้นตอน ดังนี้

1. ยกร่างหลักสูตรรายวิชาเพิ่มเติม
2. ยกร่างคู่มือการใช้หลักสูตรรายวิชาเพิ่มเติม

ขั้นตอนที่ 3 การทดลองใช้หลักสูตรรายวิชาเพิ่มเติม (Research: R2)
นำหลักสูตรที่พัฒนาขึ้นไปทดลองใช้จัดการเรียนรู้อยู่กับกลุ่มเป้าหมาย เพื่อศึกษาผลที่เกิดจากการใช้หลักสูตร โดยดำเนินการ ดังนี้

1. เตรียมการทดลองใช้หลักสูตรรายวิชาเพิ่มเติม
2. ดำเนินการทดลองใช้หลักสูตรรายวิชาเพิ่มเติม
3. การคำนวณประสิทธิภาพของหลักสูตรรายวิชาเพิ่มเติม

ขั้นตอนที่ 4 การประเมินผลการใช้หลักสูตร (Development: D2) นำผลที่ได้ไปใช้ในการปรับปรุงและพัฒนาหลักสูตรให้มีความเหมาะสมยิ่งขึ้น โดยดำเนินการ ดังนี้

1. วิเคราะห์ข้อมูลเพื่อทดสอบสมมติฐานการวิจัย
2. เลือกสถิติที่ใช้ในการวิเคราะห์ข้อมูล
3. แก้ไขและปรับปรุงหลักสูตรรายวิชาเพิ่มเติม

ขั้นตอนที่ 1 การศึกษาข้อมูลพื้นฐาน (Research: R1)

ในกระบวนการวิจัยขั้นการศึกษาข้อมูลพื้นฐาน (Research: R1) ผู้วิจัยได้ดำเนินการศึกษาและรวบรวมข้อมูลจากผู้มีส่วนเกี่ยวข้องของหลายกลุ่ม เพื่อใช้เป็นฐานข้อมูลในการพัฒนาหลักสูตรรายวิชาเพิ่มเติม โดยมีรายละเอียดการดำเนินการในแต่ละขั้นตอน ดังนี้

1. การศึกษาความคิดเห็นและความต้องการในการพัฒนาหลักสูตรรายวิชาเพิ่มเติมของผู้มีส่วนเกี่ยวข้อง

ผู้วิจัยได้ศึกษาความคิดเห็นและความต้องการในการพัฒนาหลักสูตรรายวิชาเพิ่มเติมจากผู้มีส่วนเกี่ยวข้อง ซึ่งเป็นผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย (Stakeholders) โดยตรงกับการพัฒนาหลักสูตรรายวิชาเพิ่มเติม โดยใช้วิธีการเลือกแบบเจาะจง (Purposive Sampling) เพื่อคัดเลือกผู้ให้ข้อมูลที่มีบทบาทสำคัญและมีความเกี่ยวข้องกับบริบทของสถานศึกษา และชุมชน รวมทั้งสิ้นจำนวน 57 คน ประกอบด้วย กลุ่มผู้ให้ข้อมูล ดังต่อไปนี้

1.1 ผู้บริหารสถานศึกษา ได้แก่ ผู้อำนวยการโรงเรียนหนองผือเทพนิมิต จำนวน 1 คน ซึ่งเป็นผู้มีบทบาทในการกำหนดนโยบายและส่งเสริมการพัฒนาหลักสูตรสถานศึกษา ผู้วิจัยเก็บรวบรวมข้อมูลโดยใช้แบบสอบถามความต้องการพัฒนาหลักสูตรรายวิชาเพิ่มเติมสำหรับผู้บริหารและครู

1.2 นักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 5 โรงเรียนหนองผือเทพนิมิต ภาคเรียนที่ 1 ปีการศึกษา 2568 จำนวน 30 คน ผู้วิจัยเก็บรวบรวมข้อมูลด้วยตนเองโดยใช้แบบสอบถามความต้องการพัฒนาหลักสูตรรายวิชาเพิ่มเติม เพื่อศึกษาความต้องการในการจัดการเรียนรู้ตามหลักสูตรรายวิชาเพิ่มเติม เรื่อง ผลิตภัณฑ์ดอกไม้จากไม้ไผ่ ตามแนวคิดการเรียนรู้โดยใช้ชุมชนเป็นฐาน สำหรับนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 5 โรงเรียนหนองผือเทพนิมิต

1.3 คณะกรรมการสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน จำนวน 2 คน ประกอบด้วย ประธานคณะกรรมการสถานศึกษา จำนวน 1 คน และกรรมการผู้ทรงคุณวุฒิ จำนวน 1 คน ซึ่งเป็นผู้แทนชุมชนที่มีบทบาทในการกำหนดทิศทางการจัดการศึกษา ผู้วิจัยเก็บรวบรวมข้อมูลด้วยตนเองโดยใช้แบบสอบถามความต้องการพัฒนาหลักสูตรรายวิชาเพิ่มเติม สำหรับคณะกรรมการสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน

1.4 ครูผู้สอน จำนวน 2 คน ประกอบด้วย หัวหน้าฝ่ายวิชาการ จำนวน 1 คน และครูประจำชั้นประถมศึกษาปีที่ 5 จำนวน 1 คน ซึ่งเป็นผู้มีประสบการณ์ด้านการจัดการเรียนการสอนและการพัฒนาหลักสูตร ผู้วิจัยเก็บรวบรวมข้อมูลด้วยตนเองโดยใช้แบบสอบถามความต้องการพัฒนาหลักสูตรรายวิชาเพิ่มเติมสำหรับผู้บริหารและครู

1.5 ผู้ปกครองนักเรียน จำนวน 20 คน ซึ่งเป็นผู้ปกครองของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 5 โรงเรียนหนองผือเทพนิมิต ที่มีภูมิลำเนาอยู่ในชุมชนและมีความเข้าใจบริบทท้องถิ่น ผู้วิจัยเก็บรวบรวมข้อมูลด้วยตนเองโดยใช้แบบสอบถามความต้องการพัฒนาหลักสูตรรายวิชาเพิ่มเติมสำหรับผู้ปกครอง

1.6 ปราชญ์ชาวบ้านหรือผู้รู้ในท้องถิ่น จำนวน 2 คน ประกอบด้วย ผู้รู้เพศชาย จำนวน 1 คน และผู้รู้เพศหญิง จำนวน 1 คน ซึ่งเป็นผู้มีความเชี่ยวชาญด้านการผลิตผลิตภัณฑ์จากไม้ไผ่และได้รับการยอมรับจากชุมชน ผู้วิจัยเก็บรวบรวมข้อมูลด้วยตนเองโดยใช้แบบสอบถามความต้องการพัฒนาหลักสูตรรายวิชาเพิ่มเติม

1.7 เครื่องมือที่ใช้ในการรวบรวมข้อมูลความต้องการในการพัฒนาหลักสูตรรายวิชาเพิ่มเติม

เครื่องมือที่ใช้ในการรวบรวมข้อมูลความต้องการในการพัฒนาหลักสูตรรายวิชาเพิ่มเติม ได้แก่ แบบสอบถามชนิดมีโครงสร้าง (Structured Questionnaire) ซึ่งผู้วิจัยพัฒนาขึ้น เพื่อให้สอดคล้องกับบริบทของสถานศึกษาและชุมชน และครอบคลุมกลุ่มผู้มีส่วนได้ส่วนเสียทุกภาคส่วน โดยจัดทำ จำนวน 5 ฉบับ แยกตามกลุ่มผู้ให้ข้อมูล เพื่อให้เหมาะสมกับบทบาทและลักษณะของผู้ตอบแบบสอบถาม ประกอบด้วย

1.7.1 แบบสอบถามความต้องการพัฒนาหลักสูตรรายวิชา
เพิ่มเติม สำหรับผู้บริหารและครู

1.7.2 แบบสอบถามความต้องการพัฒนาหลักสูตรรายวิชา
เพิ่มเติม สำหรับนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 5 โรงเรียนหนองผือเทพนิมิต

1.7.3 แบบสอบถามความต้องการพัฒนาหลักสูตรรายวิชา
เพิ่มเติม สำหรับคณะกรรมการสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน โรงเรียนหนองผือเทพนิมิต

1.7.4 แบบสอบถามความต้องการพัฒนาหลักสูตรรายวิชา
เพิ่มเติม สำหรับผู้ปกครองนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 5 โรงเรียนหนองผือเทพนิมิต

1.7.5 แบบสอบถามความต้องการพัฒนาหลักสูตรรายวิชา
เพิ่มเติม สำหรับปราชญ์ชาวบ้านหรือผู้รู้ในท้องถิ่นชุมชนบ้านหนองผือ

แบบสอบถามทั้ง 5 ฉบับ มีลักษณะเป็นแบบมาตราประมาณค่า 5 ระดับ และข้อคำถามปลายเปิดบางส่วน เพื่อเปิดโอกาสให้ผู้ตอบแสดงความคิดเห็นเพิ่มเติม ข้อคำถามครอบคลุมประเด็นเกี่ยวกับความจำเป็นในการจัดทำหลักสูตร ความเหมาะสมของเนื้อหา รูปแบบการจัดการเรียนรู้ การมีส่วนร่วมของชุมชน และความคาดหวังต่อผลลัพธ์ของหลักสูตร ทั้งนี้ ก่อนนำไปใช้ ผู้วิจัยได้ตรวจสอบความเหมาะสมของเนื้อหาโดยผู้เชี่ยวชาญ ซึ่งเป็นคณะกรรมการชุดเดียวกับผู้พิจารณาหลักสูตร เพื่อให้เครื่องมือมีความครอบคลุม และสอดคล้องกับวัตถุประสงค์ของการวิจัย

1.8 กระบวนการสร้างและพัฒนาเครื่องมือที่ใช้ในการศึกษา
ความต้องการพัฒนาหลักสูตรรายวิชาเพิ่มเติม
ผู้วิจัยได้ดำเนินการสร้างและพัฒนาเครื่องมือที่ใช้ในการศึกษา
ความต้องการพัฒนาหลักสูตรรายวิชาเพิ่มเติม จำนวน 5 ฉบับ โดยดำเนินการตามขั้นตอน
อย่างเป็นระบบ ดังนี้

1.8.1 การออกแบบและสร้างเครื่องมือ ผู้วิจัยศึกษาหลักการ
แนวคิด และงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับการพัฒนาหลักสูตร รวมทั้งแนวคิดการจัดการเรียนรู้
โดยใช้ชุมชนเป็นฐาน (Community-Based Learning: CBL) เพื่อนำมาใช้เป็นกรอบแนวคิด
ในการออกแบบเครื่องมือวิจัย จากนั้นกำหนดโครงสร้างข้อคำถามให้สอดคล้องกับ
วัตถุประสงค์ของการวิจัย โดยครอบคลุมประเด็นเกี่ยวกับความจำเป็นในการพัฒนา
หลักสูตร ความเหมาะสมของเนื้อหา รูปแบบการจัดการเรียนรู้ การมีส่วนร่วมของชุมชน
และความคาดหวังต่อผลลัพธ์ของหลักสูตร ทั้งนี้ เครื่องมือที่ใช้เป็นแบบสอบถามชนิด
มีโครงสร้าง (Structured Questionnaire) ซึ่งจัดทำแยกตามกลุ่มผู้ให้ข้อมูล จำนวน 5 ฉบับ

1.8.2 การตรวจสอบคุณภาพเครื่องมือ ผู้วิจัยนำแบบสอบถามที่สร้างขึ้นเสนอต่อประธานที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์และผู้เชี่ยวชาญ จำนวน 5 ท่าน ซึ่งเป็นคณะกรรมการชุดเดียวกับผู้พิจารณาหลักสูตร เพื่อพิจารณาความตรงเชิงเนื้อหา (Content Validity) ความครอบคลุมของประเด็นคำถาม และความเหมาะสมของถ้อยคำ จากนั้นนำผลการประเมินของผู้เชี่ยวชาญมาคำนวณค่าดัชนีความสอดคล้องระหว่างข้อคำถามกับวัตถุประสงค์ (Index of Item-Objective Congruence: IOC) โดยกำหนดเกณฑ์การยอมรับที่ค่า IOC ตั้งแต่ 0.50 ขึ้นไป ทั้งนี้ ผู้วิจัยได้ปรับปรุงแก้ไขข้อคำถามตามข้อเสนอแนะของผู้เชี่ยวชาญ เพื่อให้เครื่องมือมีความชัดเจนและเหมาะสมยิ่งขึ้น จนได้แบบสอบถามฉบับสมบูรณ์พร้อมสำหรับการเก็บรวบรวมข้อมูล

1.8.3 การเก็บรวบรวมและวิเคราะห์ข้อมูล ผู้วิจัยนำแบบสอบถามทั้ง 5 ฉบับ ไปเก็บรวบรวมข้อมูลจากผู้ให้ข้อมูลที่คัดเลือกแบบเจาะจง (Purposive Sampling) ตามกลุ่มตัวอย่างที่กำหนดไว้ จากนั้นนำข้อมูลที่ได้อำนาจวิเคราะห์โดยใช้สถิติเชิงพรรณนา (Descriptive Statistics) ได้แก่ ค่าเฉลี่ย (Mean) และค่าร้อยละ (Percentage) เพื่อสรุปผลความต้องการในการพัฒนาหลักสูตร และนำผลที่ได้ไปใช้เป็นแนวทางในการจัดทำร่างหลักสูตรรายวิชาเพิ่มเติม เรื่อง ผลิตภัณฑ์ดอกไม้จากไม้ไผ่ ตามแนวคิดการเรียนรู้โดยใช้ชุมชนเป็นฐาน สำหรับนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 5 โรงเรียนหนองผือเทพนิมิต ในชั้นตอนถัดไป

2. ศึกษาและวิเคราะห์หลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน

พุทธศักราช 2551 (ฉบับปรับปรุง พุทธศักราช 2560) และหลักสูตรสถานศึกษาโรงเรียนหนองผือเทพนิมิต ปีการศึกษา 2568

ผู้วิจัยได้ศึกษาวิเคราะห์หลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช 2551 (ฉบับปรับปรุง พุทธศักราช 2560) ในประเด็นโครงสร้างหลักสูตร มาตรฐานการเรียนรู้ ตัวชี้วัด สาระการเรียนรู้ และโครงสร้างเวลาเรียน โดยเฉพาะในกลุ่มสาระการเรียนรู้การงานอาชีพ ซึ่งมุ่งพัฒนาทักษะกระบวนการทำงาน ทักษะชีวิต การคิดแก้ปัญหา และการประยุกต์ใช้ภูมิปัญญาท้องถิ่นในการดำรงชีวิตอย่างเหมาะสม และยังยืนยันควบคู่กันนี้ ผู้วิจัยได้ศึกษาหลักสูตรสถานศึกษาโรงเรียนหนองผือเทพนิมิต ปีการศึกษา 2567 เพื่อวิเคราะห์โครงสร้างรายวิชา เวลาเรียน และกรอบการจัดรายวิชาเพิ่มเติมในระดับชั้นประถมศึกษาปีที่ 5 โดยพิจารณาความสอดคล้องระหว่างบริบท

ของสถานศึกษา ชุมชนบ้านหนองผือ และศักยภาพของผู้เรียน ผลการวิเคราะห์พบว่า โครงสร้างหลักสูตรสถานศึกษาเปิดโอกาสให้พัฒนารายวิชาเพิ่มเติมที่สะท้อนอัตลักษณ์ ของชุมชน และสามารถบูรณาการสาระการเรียนรู้ด้านการงานอาชีพกับภูมิปัญญา การจักสานไม้ไผ่ได้อย่างเป็นระบบ

จากการวิเคราะห์ดังกล่าว ผู้วิจัยจึงกำหนดโครงสร้างหลักสูตรรายวิชา เพิ่มเติม เรื่อง ผลิตภัณฑ์ดอกไม้จากไม้ไผ่ ตามแนวคิดการเรียนรู้โดยใช้ชุมชนเป็นฐาน สำหรับนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 5 โรงเรียนหนองผือเทพนิมิต ให้สอดคล้องกับมาตรฐาน การเรียนรู้และตัวชี้วัดของหลักสูตรแกนกลาง รวมทั้งเชื่อมโยงกับโครงสร้างหลักสูตร สถานศึกษา โดยมุ่งพัฒนาสมรรถนะสำคัญของผู้เรียน ได้แก่ ความสามารถในการคิด การสื่อสาร การแก้ปัญหา การใช้ทักษะชีวิต และการทำงานเป็นทีม ตลอดจนเสริมสร้าง คุณลักษณะอันพึงประสงค์และความตระหนักเห็นคุณค่าวัฒนธรรมและภูมิปัญญาท้องถิ่น ทั้งนี้ รายวิชาเพิ่มเติมที่พัฒนาขึ้นมีได้มีลักษณะซ้ำซ้อนกับรายวิชาพื้นฐานในกลุ่มสาระ การเรียนรู้การงานอาชีพ หากแต่เป็นการขยายความลึก (Curriculum Enrichment) ของสาระการเรียนรู้เดิมให้มีความเฉพาะเจาะจงตามบริบทชุมชน และยกระดับจาก การเรียนรู้เนื้อหา สู่การเรียนรู้เชิงประสบการณ์ ผ่านแนวคิดการเรียนรู้โดยใช้ชุมชนเป็นฐาน (Community-Based Learning: CBL) อันทำให้ผู้เรียนได้ลงมือปฏิบัติจริง เชื่อมโยงองค์ความรู้ กับชีวิต และเกิดความภาคภูมิใจในอัตลักษณ์ของท้องถิ่นของตน

3. ศึกษาแนวคิดและรูปแบบการพัฒนาหลักสูตรและหลักสูตรรายวิชา เพิ่มเติม

ผู้วิจัยได้ศึกษาทฤษฎี แนวคิด และรูปแบบการพัฒนาหลักสูตร ทั้งในเชิงหลักการและเชิงกระบวนการ โดยเฉพาะแนวคิดการพัฒนาหลักสูตรรายวิชาเพิ่มเติม ที่เชื่อมโยงกับภูมิปัญญาท้องถิ่น ซึ่งมุ่งเน้นการนำองค์ความรู้ วัฒนธรรม และทรัพยากร ของชุมชนมาใช้เป็นฐานในการจัดการเรียนรู้ เพื่อให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้จากบริบทจริง (Authentic Context) และสามารถเชื่อมโยงความรู้กับชีวิตประจำวันได้อย่างมีความหมาย จากการสังเคราะห์แนวคิด พบว่า การพัฒนาหลักสูตรรายวิชาเพิ่มเติมที่เกี่ยวกับภูมิปัญญา ท้องถิ่นที่มีประสิทธิภาพ ควรดำเนินการอย่างเป็นระบบ เริ่มจากการวิเคราะห์บริบทและ ศักยภาพของชุมชน การกำหนดจุดมุ่งหมายและผลการเรียนรู้ที่สะท้อนคุณค่าและอัตลักษณ์ ของท้องถิ่น การออกแบบเนื้อหาและประสบการณ์การเรียนรู้ที่ยืดหยุ่น เหมาะสมกับวัย และความแตกต่างของผู้เรียน ตลอดจนการกำหนดแนวทางการจัดกิจกรรมที่เน้นการลงมือ ปฏิบัติจริง การแก้ปัญหา และการมีส่วนร่วมของชุมชนอย่างแท้จริง

นอกจากนี้ ผู้วิจัยได้นำหลักการพัฒนาหลักสูตรรายวิชาเพิ่มเติมตามแนวทางของกระทรวงศึกษาธิการมาใช้เป็นกรอบในการออกแบบหลักสูตร โดยคำนึงถึงความสอดคล้องกับมาตรฐานการเรียนรู้และตัวชี้วัดของหลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน ควบคู่กับการสะท้อนอัตลักษณ์และภูมิปัญญาของชุมชนบ้านหนองผือ ทั้งนี้แนวคิดและรูปแบบดังกล่าวได้ถูกนำมาใช้เป็นฐานในการกำหนดโครงสร้างรายวิชาหน่วยการเรียนรู้ และกิจกรรมการเรียนรู้ ในหลักสูตรรายวิชาเพิ่มเติม เรื่อง ผลิตภัณฑ์ดอกไม้จากไม้ไผ่ ตามแนวคิดการเรียนรู้โดยใช้ชุมชนเป็นฐาน สำหรับนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 5 โรงเรียนหนองผือเทพนิมิต ซึ่งส่งผลให้หลักสูตรมีความชัดเจนทั้งในเชิงทฤษฎีและเชิงปฏิบัติ

4. ศึกษาแนวคิดการจัดการเรียนรู้โดยใช้ชุมชนเป็นฐาน (Community-Based Learning: CBL)

ผู้วิจัยได้ศึกษาหลักการและแนวคิดการจัดการเรียนรู้โดยใช้ชุมชนเป็นฐาน (Community-Based Learning: CBL) ซึ่งเป็นแนวคิดที่มุ่งให้ผู้เรียนเรียนรู้ผ่านการมีส่วนร่วม กับบริบทจริงของชุมชน โดยใช้แหล่งเรียนรู้ บุคคล และสถานการณ์ในท้องถิ่นเป็นสื่อกลางในการสร้างองค์ความรู้ แนวคิดดังกล่าวตั้งอยู่บนฐานของการเรียนรู้จากประสบการณ์ (Experiential Learning) และการสร้างความรู้ด้วยตนเอง (Constructivist Learning) อันส่งเสริมให้ผู้เรียนพัฒนาทั้งด้านความรู้ ทักษะ และคุณลักษณะควบคู่กันอย่างบูรณาการ อีกทั้งยังเปิดโอกาสให้ผู้เรียนได้เชื่อมโยงการเรียนรู้ในห้องเรียนกับชีวิตจริง เกิดความเข้าใจอย่างลึกซึ้งและมีความหมาย จากการสังเคราะห์แนวคิดการจัดการเรียนรู้โดยใช้ชุมชนเป็นฐาน ผู้วิจัยได้กำหนดองค์ประกอบสำคัญของกระบวนการจัดการเรียนรู้ไว้ 5 ขั้นตอน ได้แก่

- 4.1 ขั้นเตรียมการ ซึ่งมุ่งวิเคราะห์บริบท วางแผนกิจกรรม และเตรียมความพร้อมของผู้เรียน
- 4.2 ขั้นดำเนินกิจกรรมในบริบทชุมชน ที่เปิดโอกาสให้ผู้เรียนลงมือปฏิบัติจริง ร่วมเรียนรู้กับปราชญ์ชาวบ้านและแหล่งเรียนรู้ในพื้นที่
- 4.3 ขั้นสะท้อนความคิด (Reflection) เพื่อให้ผู้เรียนทบทวนประสบการณ์ วิเคราะห์สิ่งที่เรียนรู้ และเชื่อมโยงความรู้กับคุณค่าของชุมชน
- 4.4 ขั้นประเมินผล โดยใช้การประเมินตามสภาพจริง (Authentic Assessment) ควบคู่กับการวัดผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน

4.5 ขั้นสรุปและขยายผล เพื่อส่งเสริมการเผยแพร่ผลงาน

การแลกเปลี่ยนเรียนรู้ และการนำความรู้ไปประยุกต์ใช้ในชีวิตจริง

กระบวนการดังกล่าวถูกนำมาใช้เป็นกรอบแนวคิดในการออกแบบแผนการจัดการเรียนรู้ทั้ง 13 แผน ของหลักสูตรรายวิชาเพิ่มเติม เรื่อง ผลิตภัณฑ์ดอกไม้จากไม้ไผ่ ตามแนวคิดการเรียนรู้โดยใช้ชุมชนเป็นฐาน สำหรับนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 5 โรงเรียนหนองผือเทพนิมิต โดยบูรณาการกิจกรรมการเรียนรู้กับภูมิปัญญาท้องถิ่นของชุมชนบ้านหนองผืออย่างเป็นระบบ ทำให้การจัดการเรียนรู้มีความเชื่อมโยงระหว่างโรงเรียนกับชุมชนอย่างแท้จริง และเอื้อต่อการพัฒนาผู้เรียนอย่างรอบด้าน ทั้งในด้านผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน ทักษะการปฏิบัติงาน และความตระหนักเห็นคุณค่าภูมิปัญญาท้องถิ่น

5. ศึกษาภูมิปัญญาท้องถิ่นที่เกี่ยวข้องกับผลิตภัณฑ์ดอกไม้จากไม้ไผ่

ผู้วิจัยได้ลงพื้นที่ศึกษาและเก็บรวบรวมข้อมูลเกี่ยวกับภูมิปัญญาท้องถิ่นด้านการประดิษฐ์ผลิตภัณฑ์ดอกไม้จากไม้ไผ่ในชุมชนบ้านหนองผือ โดยศึกษาประเด็นสำคัญได้แก่ ประวัติความเป็นมา วิธีการสาน การเลือกใช้วัสดุ เทคนิคการประดิษฐ์ ตลอดจนความหมายทางวัฒนธรรมที่สะท้อนผ่านผลิตภัณฑ์ดอกไม้จากไม้ไผ่ ข้อมูลดังกล่าวได้มาจากการสัมภาษณ์เชิงลึกปราชญ์ชาวบ้านและผู้มีประสบการณ์ด้านหัตถกรรมไม้ไผ่ การสังเกตกระบวนการผลิตในสถานการณ์จริง และการรวบรวมเอกสารที่เกี่ยวข้องในชุมชน ข้อมูลที่ได้จากการศึกษาภาคสนาม ผู้วิจัยได้นำมาวิเคราะห์และสังเคราะห์เชิงเนื้อหา เพื่อจัดระบบองค์ความรู้ให้มีความชัดเจน เป็นลำดับขั้น และสอดคล้องกับระดับพัฒนาการของผู้เรียนระดับชั้นประถมศึกษาปีที่ 5 จากนั้น จึงพัฒนาเป็นสาระการเรียนรู้และโครงสร้างหน่วยการเรียนรู้ของหลักสูตรรายวิชาเพิ่มเติม เรื่อง ผลิตภัณฑ์ดอกไม้จากไม้ไผ่ ตามแนวคิดการเรียนรู้โดยใช้ชุมชนเป็นฐาน สำหรับนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 5 โรงเรียนหนองผือเทพนิมิต โดยจัดเป็น 5 หน่วยการเรียนรู้ที่มีความต่อเนื่องและลุ่มลึก ได้แก่

5.1 หน่วยที่ 1 ไผ่เขียวเขียวขจี มุ่งให้ผู้เรียนเข้าใจภูมิปัญญาท้องถิ่น และคุณค่าของไม้ไผ่ในบริบทชุมชนบ้านหนองผือ

5.2 หน่วยที่ 2 เตรียมดีมีชัย เน้นการเรียนรู้วัดดูดีบ อุปกรณ์ และกระบวนการเตรียมงานอย่างถูกต้อง

5.3 หน่วยที่ 3 คุณหนูนักสาน พัฒนาทักษะการสานและการประดิษฐ์ผลิตภัณฑ์จากไม้ไผ่ผ่านการลงมือปฏิบัติจริง

5.4 หน่วยที่ 4 ดอกไม้ไผ่แสนสวย ส่งเสริมการออกแบบและพัฒนาผลิตภัณฑ์ให้มีความคิดสร้างสรรค์และคุณภาพ

5.5 หน่วยที่ 5 ตลาดน้อยของน้องหนู บูรณาการความรู้สู่การจัดการผลิตภัณฑ์ การคิดต้นทุน การกำหนดราคา และการพัฒนาต่อยอดเชิงธุรกิจชุมชน

ทั้งนี้ ผู้วิจัยได้กำหนดนิยามศัพท์เชิงปฏิบัติการที่เกี่ยวข้องไว้ว่า องค์ความรู้เกี่ยวกับผลิตภัณฑ์ดอกไม้จากไม้ไผ่ หมายถึง ระดับความรู้ ความเข้าใจ และความสามารถในการประยุกต์ใช้ความรู้เกี่ยวกับการผลิตดอกไม้จากไม้ไผ่ของนักเรียน ซึ่งเกิดขึ้นภายหลังการจัดการเรียนรู้ตามหลักสูตรรายวิชาเพิ่มเติม โดยองค์ความรู้ดังกล่าวครอบคลุมทั้งด้านภูมิปัญญาท้องถิ่น วัตถุดิบและกระบวนการผลิต การออกแบบและพัฒนาผลิตภัณฑ์ การจัดการผลิตภัณฑ์ และการพัฒนาธุรกิจชุมชน อันสะท้อนการบูรณาการความรู้ ทักษะ และคุณลักษณะอย่างเป็นระบบ

6. สรุปผลการศึกษาความต้องการในการพัฒนาหลักสูตรรายวิชา

เพิ่มเติม

จากการศึกษาความคิดเห็นและความต้องการของผู้มีส่วนเกี่ยวข้องต่อการพัฒนาสูตรรายวิชาเพิ่มเติม เรื่อง ผลิตภัณฑ์ดอกไม้จากไม้ไผ่ ตามแนวคิดการเรียนรู้โดยใช้ชุมชนเป็นฐาน สำหรับนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 5 โรงเรียนหนองผือเทพนิมิต ซึ่งประกอบด้วย ผู้บริหารและครู นักเรียน คณะกรรมการสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน ผู้ปกครอง และปราชญ์ชาวบ้าน รวมจำนวนทั้งสิ้น 57 คน พบว่า ทุกกลุ่มมีความคิดเห็นสอดคล้องกันว่า หลักสูตรรายวิชาเพิ่มเติมดังกล่าวมีความเหมาะสม สอดคล้องกับบริบทของสถานศึกษา และชุมชน และมีความจำเป็นต่อการพัฒนาผู้เรียนในมิติด้านความรู้ ทักษะ และคุณลักษณะ อันพึงประสงค์ ผู้มีส่วนเกี่ยวข้องเสนอว่า การพัฒนาหลักสูตรควรมุ่งเน้นการจัดการเรียนรู้ที่เชื่อมโยงกับบริบทจริงของชุมชน เปิดโอกาสให้ผู้เรียนได้ลงมือปฏิบัติจริง เรียนรู้จากปราชญ์ท้องถิ่น และมีส่วนร่วมในกระบวนการเรียนรู้อย่างต่อเนื่อง ทั้งนี้ควรส่งเสริมการทำงานเป็นกลุ่ม การแลกเปลี่ยนเรียนรู้ และการสร้างความภาคภูมิใจในภูมิปัญญาท้องถิ่น สำหรับด้านการวัดและประเมินผล ควรใช้วิธีการประเมินที่หลากหลายและสอดคล้องกับสภาพจริง โดยให้ความสำคัญทั้งกระบวนการเรียนรู้ ผลงาน และพฤติกรรมของผู้เรียน เพื่อสะท้อนการพัฒนาอย่างรอบด้าน

ผลการศึกษาค้นคว้าความต้องการในขั้นตอนการศึกษาข้อมูลพื้นฐาน (R1) ดังกล่าว จึงถูกนำมาใช้เป็นข้อมูลตั้งต้นในการกำหนดกรอบแนวคิด โครงสร้างหลักสูตร สารการเรียนรู้ หน่วยการเรียนรู้ แนวทางการจัดกิจกรรม และระบบการวัดและประเมินผลในขั้นตอนการพัฒนาหลักสูตร (D1) เพื่อให้หลักสูตรที่พัฒนาขึ้นมีความสอดคล้องกับหลักสูตรแกนกลาง การศึกษาขั้นพื้นฐาน หลักสูตรสถานศึกษาโรงเรียนหนองผือเทพนิมิต และบริบทชุมชน บ้านหนองผืออย่างมีเหตุผลเชิงวิชาการและเชิงประจักษ์

ขั้นตอนที่ 2 การพัฒนาหลักสูตรรายวิชาเพิ่มเติม (Development: D1)

ภายหลังจากการวิเคราะห์ข้อมูลพื้นฐาน ความต้องการของผู้เรียน และความคิดเห็นของผู้มีส่วนเกี่ยวข้องในขั้นตอนการศึกษาข้อมูลพื้นฐาน (R1) ผู้วิจัยได้นำ ผลการศึกษาดังกล่าวมาใช้เป็นกรอบในการพัฒนาหลักสูตรรายวิชาเพิ่มเติม เรื่อง ผลิตภัณฑ์ ดอกไม้จากไม้ไผ่ ตามแนวคิดการเรียนรู้โดยใช้ชุมชนเป็นฐาน สำหรับนักเรียนชั้นประถมศึกษา ปีที่ 5 โรงเรียนหนองผือเทพนิมิต โดยมุ่งพัฒนาองค์ประกอบของหลักสูตรให้มีความชัดเจน เป็นระบบ และสอดคล้องกับหลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช 2551 (ฉบับปรับปรุง พ.ศ. 2560) ตลอดจนเชื่อมโยงกับหลักสูตรสถานศึกษาและบริบทชุมชน อย่างเหมาะสม การพัฒนาหลักสูตรในขั้นตอนนี้เน้นการบูรณาการภูมิปัญญาท้องถิ่นเข้า กับกระบวนการเรียนรู้โดยใช้ชุมชนเป็นฐาน เพื่อให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้จากประสบการณ์ จริง สามารถเชื่อมโยงความรู้กับชีวิตประจำวัน และพัฒนาสมรรถนะและคุณลักษณะ อย่างรอบด้าน ดำเนินการตามขั้นตอนดังต่อไปนี้

1. การยกร่างหลักสูตรรายวิชาเพิ่มเติม

ในขั้นตอนแรก ผู้วิจัยได้กำหนดแนวทางการพัฒนาร่างหลักสูตรรายวิชา เพิ่มเติมโดยอิงกรอบของหลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน กลุ่มสาระการเรียนรู้ การงานอาชีพและเทคโนโลยี ซึ่งมีสาระที่สามารถเชื่อมโยงกับทรัพยากรท้องถิ่น วิถีชีวิต ชุมชน และแนวคิดเศรษฐกิจพอเพียง และหลักสูตรสถานศึกษาโรงเรียนหนองผือเทพนิมิต ขั้นตอนการยกร่างหลักสูตรมีรายละเอียด ดังนี้

1.1 ศึกษาแนวคิด ทฤษฎี และงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง เพื่อสังเคราะห์ องค์ความรู้ด้านการพัฒนาหลักสูตรรายวิชาเพิ่มเติม การจัดการเรียนรู้โดยใช้ชุมชนเป็นฐาน และการบูรณาการภูมิปัญญาท้องถิ่น

2.2 วิเคราะห์กิจกรรมการเรียนรู้ในกลุ่มสาระการเรียนรู้วิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี โดยเฉพาะกิจกรรมที่ส่งเสริมทักษะปฏิบัติ ทักษะชีวิต และการเรียนรู้เชิงบริบท

2.3 วิเคราะห์แนวทางการจัดทำหลักสูตรสถานศึกษา เพื่อให้รายวิชาเพิ่มเติมมีความสอดคล้องกับกรอบมาตรฐานของหลักสูตรแกนกลาง และไม่ซ้ำซ้อนกับรายวิชาพื้นฐาน แต่เป็นการเสริมความลึกและความเชี่ยวชาญเฉพาะด้าน

2.4 วิเคราะห์สาระสำคัญ ตัวชี้วัด และผลการเรียนรู้ที่เกี่ยวข้อง เพื่อนำไปกำหนดผลการเรียนรู้เฉพาะรายวิชาเพิ่มเติมอย่างเหมาะสม

2.5 จัดทำร่างหลักสูตรรายวิชาเพิ่มเติม โดยกำหนดองค์ประกอบของหลักสูตรอย่างเป็นระบบ ได้แก่ 1) ชื่อหลักสูตร 2) หลักการและเหตุผล 3) หลักการของหลักสูตร 4) จุดมุ่งหมายของหลักสูตร 5) สมรรถนะสำคัญของผู้เรียน 6) คุณลักษณะอันพึงประสงค์ 7) คุณภาพของผู้เรียน 8) คำอธิบายรายวิชา 9) ผลการเรียนรู้ 10) สาระการเรียนรู้ 11) โครงสร้างรายวิชา 12) แนวทางการจัดการเรียนการสอน 13) สื่อและแหล่งเรียนรู้ และ 14) การวัดและประเมินผล

2.6 ภายหลังจากการจัดทำร่างหลักสูตรรายวิชาเพิ่มเติม เรื่อง ผลิตภัณฑ์ดอกไม้จากไม้ไผ่ ตามแนวคิดการเรียนรู้โดยใช้ชุมชนเป็นฐาน สำหรับนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 5 โรงเรียนหนองผือเทพนิมิต นำเสนอให้ผู้เชี่ยวชาญ จำนวน 5 ท่าน ทำการพิจารณา ตรวจสอบ และประเมินคุณภาพของหลักสูตร ทั้งในด้านความเหมาะสม ความครบถ้วน และความสอดคล้องกับบริบทการจัดการเรียนรู้ในระดับประถมศึกษาและบริบทชุมชนบ้านหนองผือ โดยผู้เชี่ยวชาญที่ได้รับเชิญให้ประเมินเป็นบุคลากรที่มีความรู้ ความเชี่ยวชาญ และประสบการณ์ในด้านหลักสูตรและการสอน ภูมิปัญญาท้องถิ่น และการจัดการเรียนรู้ในระดับประถมศึกษา ซึ่งสามารถให้ข้อคิดเห็นเชิงวิชาการที่เป็นประโยชน์ต่อการพัฒนาหลักสูตรได้อย่างเหมาะสม ประกอบด้วย

2.6.1 รองศาสตราจารย์ ดร.จินดา ลาโพธิ์ อาจารย์ประจำสาขาวิชาการสอนภาษาไทย คณะครุศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏสกลนคร

2.6.2 ดร.เพ็ญผกา ปัญจนะ อาจารย์ประจำสาขาวิชาการประถมศึกษา คณะครุศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏสกลนคร

2.6.3 ดร.ปทุมทริกา น้อยนนท์ อาจารย์ประจำสาขาวิชาวิจัยและประเมินผลการศึกษา คณะครุศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏสกลนคร

2.6.4 นางวรวรรณ วัชรเสถียร คีษานิเทศก์ชำนาญการพิเศษ
สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาสกลนคร เขต 2

2.6.5 ดร.จิตรลดา ทองอันทัง ครูชำนาญการพิเศษ หัวหน้ากลุ่ม
สาระการเรียนรู้สังคมศึกษา ศาสนาและวัฒนธรรม โรงเรียนหนองผือเทพนิมิต

เครื่องมือที่ใช้ในการประเมินคุณภาพของหลักสูตรรายวิชาเพิ่มเติม
คือ แบบประเมินหลักสูตรรายวิชาเพิ่มเติมที่ผู้วิจัยพัฒนาขึ้น เพื่อให้ผู้เชี่ยวชาญประเมิน
ความเหมาะสมของหลักสูตรในด้านต่าง ๆ ตามเกณฑ์ที่กำหนด โดยอ้างอิงแนวทาง
การกำหนดระดับความคิดเห็นตามหลักของ บุญชม ศรีสะอาด (2554, หน้า 121) ซึ่งใช้
มาตราส่วนประมาณค่า 5 ระดับ ได้แก่

5 คะแนน หมายถึง เหมาะสมมากที่สุด

4 คะแนน หมายถึง เหมาะสมมาก

3 คะแนน หมายถึง เหมาะสมปานกลาง

2 คะแนน หมายถึง เหมาะสมน้อย

1 คะแนน หมายถึง ไม่เหมาะสม

ผลคะแนนจากแบบประเมินนำมาวิเคราะห์โดยใช้ค่าเฉลี่ย (Mean)
และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (Standard Deviation) และแปลความหมายตามเกณฑ์ระดับ
ความคิดเห็น ดังนี้

ค่าเฉลี่ย 4.51–5.00 หมายถึง หลักสูตรมีความเหมาะสมมากที่สุด

ค่าเฉลี่ย 3.51–4.50 หมายถึง หลักสูตรมีความเหมาะสมมาก

ค่าเฉลี่ย 2.51–3.50 หมายถึง หลักสูตรมีความเหมาะสมปานกลาง

ค่าเฉลี่ย 1.51–2.50 หมายถึง หลักสูตรมีความเหมาะสมน้อย

ค่าเฉลี่ย 1.00–1.50 หมายถึง หลักสูตรมีความเหมาะสมน้อยที่สุด

ผลการประเมินจากผู้เชี่ยวชาญ พบว่า หลักสูตรรายวิชาเพิ่มเติม ผลิตภัณฑ์
ดอกไม้จากไม้ไผ่ ตามแนวคิดการเรียนรู้โดยใช้ชุมชนเป็นฐาน สำหรับนักเรียนชั้นประถมศึกษา
ปีที่ 5 โรงเรียนหนองผือเทพนิมิต มีความเหมาะสมอยู่ในระดับเหมาะสมมากที่สุด
โดยมีค่าเฉลี่ยรวมเท่ากับ 4.73 และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน เท่ากับ 0.47 แสดงให้เห็นว่า
หลักสูตรมีความสมบูรณ์ เหมาะสม และสามารถนำไปใช้ในการจัดการเรียนรู้ได้อย่างมี
ประสิทธิภาพ

2. ยกร่างคู่มือการใช้หลักสูตรรายวิชาเพิ่มเติม

ภายหลังจากที่ผู้วิจัยได้พัฒนาหลักสูตรรายวิชาเพิ่มเติม เรื่อง ผลิตภัณฑ์ดอกไม้จากไม้ไผ่ ตามแนวคิดการเรียนรู้โดยใช้ชุมชนเป็นฐาน สำหรับนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 5 โรงเรียนหนองผือเทพนิมิต ผู้วิจัยได้ดำเนินการจัดทำคู่มือการใช้หลักสูตรรายวิชาเพิ่มเติม ซึ่งถือเป็นองค์ประกอบสำคัญที่สนับสนุนการนำหลักสูตรไปใช้ในการจัดการเรียนรู้จริง โดยมีจุดมุ่งหมายเพื่อให้การจัดการเรียนรู้เป็นไปอย่างเป็นระบบ สอดคล้องกับผลการเรียนรู้ที่กำหนดไว้ และเอื้อต่อการพัฒนาทักษะการปฏิบัติงานของผู้เรียนอย่างมีประสิทธิภาพ ทั้งนี้ การจัดทำคู่มือการใช้หลักสูตรรายวิชาเพิ่มเติมแบ่งออกเป็น 2 ส่วนหลัก ดังนี้

2.1 คู่มือการใช้หลักสูตรรายวิชาเพิ่มเติม เรื่อง ผลิตภัณฑ์ดอกไม้จากไม้ไผ่ ตามแนวคิดการเรียนรู้โดยใช้ชุมชนเป็นฐาน สำหรับนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 5 โรงเรียนหนองผือเทพนิมิต ผู้วิจัยได้จัดทำคู่มือการใช้หลักสูตรเพื่อใช้เป็นแนวทางสำหรับผู้มีส่วนเกี่ยวข้อง ได้แก่ ผู้บริหารสถานศึกษา ครูผู้สอน และนักเรียน โดยคู่มือดังกล่าวมีเนื้อหาที่อธิบายหลักการ แนวทางการดำเนินงาน และบทบาทของผู้ที่เกี่ยวข้องในการขับเคลื่อนหลักสูตรให้บรรลุตามจุดมุ่งหมายที่กำหนดไว้ เนื้อหาในคู่มือมีองค์ประกอบสำคัญ ได้แก่ 1) ชื่อคู่มือ 2) หลักการและเหตุผล 3) คำอธิบายรายวิชา 4) ผลการเรียนรู้ 5) สารการเรียนรู้ 6) โครงสร้างรายวิชา 7) ส่วนประกอบของหลักสูตร 8) แนวทางการจัดการเรียนรู้ 9) แผนการจัดการเรียนรู้ 10) สิ่งที่ต้องเตรียม 11) บทบาทของผู้มีส่วนเกี่ยวข้อง 12) วิธีการใช้หลักสูตร 13) สื่อและแหล่งเรียนรู้ 14) การวัดและประเมินผล 15) ข้อเสนอแนะในการใช้หลักสูตร และ 16) ภาคผนวก

ผลการประเมินจากผู้เชี่ยวชาญ จำนวน 5 ท่าน ซึ่งเป็นคณะกรรมการชุดเดียวกับที่ใช้ตรวจสอบคุณภาพหลักสูตร พบว่า หลักสูตรรายวิชาเพิ่มเติม เรื่อง ผลิตภัณฑ์ดอกไม้จากไม้ไผ่ ตามแนวคิดการเรียนรู้โดยใช้ชุมชนเป็นฐาน สำหรับนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 5 โรงเรียนหนองผือเทพนิมิต พบว่า คู่มือการใช้หลักสูตรมีความเหมาะสมอยู่ในระดับ “มากที่สุด” โดยมีค่าเฉลี่ยรวม เท่ากับ 4.63 ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน เท่ากับ 0.49 ซึ่งสะท้อนว่า คู่มือการใช้หลักสูตรรายวิชาเพิ่มเติมมีความครบถ้วน ชัดเจน

2.2 จัดทำแผนการจัดการเรียนรู้ แผนการจัดการเรียนรู้ผู้วิจัยออกแบบโดยยึดตามโครงสร้างและองค์ประกอบของหลักสูตรรายวิชาเพิ่มเติมที่พัฒนาไว้ โดยมุ่งเน้นการจัดการเรียนรู้ที่เชื่อมโยงกับชีวิตจริงของผู้เรียน ผ่านแนวคิดการเรียนรู้โดยใช้ชุมชน

เป็นฐาน (Community-Based Learning: CBL) และกิจกรรมที่ส่งเสริมการฝึกปฏิบัติจริง แผนการจัดการเรียนรู้แต่ละแผนประกอบด้วยองค์ประกอบสำคัญ ได้แก่ 1) ข้อมูลทั่วไปของแผน 2) สารสำคัญ 3) จุดประสงค์การเรียนรู้ 4) สารการเรียนรู้ 5) กระบวนการจัดการเรียนรู้ 6) สมรรถนะและคุณลักษณะอันพึงประสงค์ 7) สื่อและแหล่งเรียนรู้ 8) ภาระงาน/ชิ้นงาน 9) การวัดและประเมินผล 10) ความเห็นผู้บริหารหรือผู้ที่ได้รับมอบหมาย 12) บันทึกหลังการสอน และ 13) ภาคผนวก

2.3 ขั้นตอนการสร้างแผนการจัดการเรียนรู้

เพื่อให้แผนการจัดการเรียนรู้มีความเหมาะสมและสอดคล้องกับบริบทของโรงเรียนและชุมชนบ้านหนองผือ ผู้วิจัยได้ดำเนินการสร้างแผนการจัดการเรียนรู้ตามขั้นตอน ดังนี้

- 1) ศึกษารายละเอียดของหลักสูตรรายวิชาเพิ่มเติม เรื่อง ผลิตภัณฑ์ดอกไม้จากไม้ไผ่ ตามแนวคิดการเรียนรู้โดยใช้ชุมชนเป็นฐาน สำหรับนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 5 เพื่อกำหนดโครงสร้างและสารการเรียนรู้ในแต่ละแผน
- 2) ศึกษาทฤษฎีและแนวคิดการเรียนรู้โดยใช้ชุมชนเป็นฐาน เพื่อส่งเสริมความคิดสร้างสรรค์ การคิดวิเคราะห์ และการมีส่วนร่วมของผู้เรียน
- 3) ศึกษารูปแบบ วิธีการ และเทคนิคการจัดการเรียนการสอนตามแนวคิดการเรียนรู้โดยใช้ชุมชนเป็นฐาน (CBL) 5 ขั้นตอน ได้แก่
 - 3.1) ขั้นเตรียมการ (Preparation) ครูวิเคราะห์ผลการเรียนรู้วางแผนกิจกรรม จัดเตรียมสื่อ วัสดุอุปกรณ์ และประสานความร่วมมือกับปราชญ์ชาวบ้านหรือแหล่งเรียนรู้ในชุมชน เพื่อสนับสนุนการเรียนรู้เชิงปฏิบัติอย่างมีประสิทธิภาพ
 - 3.2) ขั้นดำเนินการ (Implementation) จัดกิจกรรมการเรียนรู้ตามแผนที่กำหนด เปิดโอกาสให้ผู้เรียนได้ศึกษาข้อมูล ลงมือปฏิบัติ ทดลอง แก้ปัญหา และพัฒนาชิ้นงานภายใต้การดูแลของครูและผู้รู้ในชุมชน
 - 3.3) ขั้นสะท้อนคิด (Reflection) ผู้เรียนแลกเปลี่ยนประสบการณ์ วิเคราะห์ปัญหา อุปสรรค และแนวทางพัฒนา พร้อมทั้งสรุปองค์ความรู้ที่ได้จากการปฏิบัติ
 - 3.4) ขั้นประเมินผล (Evaluation) ประเมินผลตามสภาพจริงครอบคลุมด้านความรู้ ทักษะ และคุณลักษณะ

3.5) ขั้นสรุปและขยายผล (Extension) สังเคราะห์องค์ความรู้สำคัญ และเปิดโอกาสให้ผู้เรียนพัฒนาผลงานหรือแนวคิดใหม่ เพื่อต่อยอดสู่การประยุกต์ใช้ในชีวิตจริงหรือกิจกรรมของชุมชน

4) รวบรวมองค์ความรู้เกี่ยวกับผลิตภัณฑ์ดอกไม้จากไม้ไผ่ ผ่านการสัมภาษณ์ปราชญ์ชาวบ้าน การสังเกต และการศึกษาจากเอกสารท้องถิ่น เพื่อนำมาบูรณาการสู่เนื้อหาการเรียนรู้

5) ออกแบบแผนการจัดการเรียนรู้ที่เน้นการลงมือปฏิบัติ การทำงานกลุ่ม มีองค์ประกอบครบถ้วนตามหลักการและการจัดนิทรรศการนำเสนอผลงาน

6) จัดทำสื่อการเรียนรู้และเครื่องมือวัดและประเมินผล ได้แก่ ใบงาน ใบความรู้ ชิ้นงาน แบบทดสอบก่อนและหลังเรียน แบบประเมินทักษะการปฏิบัติงาน แบบประเมินสมรรถนะและคุณลักษณะอันพึงประสงค์

7) นำร่างคู่มือการใช้หลักสูตรและแผนการจัดการเรียนรู้ของหลักสูตรรายวิชาเพิ่มเติม เรื่อง ผลิตภัณฑ์ดอกไม้จากไม้ไผ่ ตามแนวคิดการเรียนรู้โดยใช้ชุมชนเป็นฐาน สำหรับนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 5 โรงเรียนหนองผือเทพนิมิต เสนอให้คณะผู้เชี่ยวชาญ จำนวน 5 ท่าน ซึ่งเป็นคณะกรรมการชุดเดียวกับผู้พิจารณาหลักสูตร ซึ่งเป็นการเก็บรวบรวมและวิเคราะห์ข้อมูล เพื่อพิจารณาความเหมาะสมและความสอดคล้องขององค์ประกอบต่าง ๆ

8) ผู้วิจัยนำคู่มือการใช้หลักสูตรและแผนการจัดการเรียนรู้ของหลักสูตรรายวิชาเพิ่มเติม นำมาปรับปรุง แก้ไข ในกรณีที่มีข้อเสนอแนะในประเด็นที่ระบุว่า “ควรปรับปรุง” หรือ “ยังไม่เหมาะสมเพียงพอ” ผู้วิจัยได้ดำเนินการปรับแก้รายละเอียดตามข้อเสนอแนะของผู้เชี่ยวชาญอย่างเป็นระบบ เพื่อให้คู่มือการใช้หลักสูตรและแผนการจัดการเรียนรู้มีความพร้อมสำหรับการนำไปใช้จริง

ผลการประเมินจากผู้เชี่ยวชาญ จำนวน 5 ท่าน ซึ่งเป็นชุดเดียวกับผู้เชี่ยวชาญที่ตรวจสอบคุณภาพหลักสูตร พบว่า คู่มือการใช้หลักสูตรและแผนการจัดการเรียนรู้ของหลักสูตรรายวิชาเพิ่มเติม อยู่ในระดับ “เหมาะสมมาก” โดยมีค่าเฉลี่ย เท่ากับ 4.50 ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน เท่ากับ 0.52

จากการดำเนินการพัฒนาหลักสูตรรายวิชาเพิ่มเติม เรื่อง ผลิตภัณฑ์จากไม้ไผ่ ตามแนวคิดการเรียนรู้โดยใช้ชุมชนเป็นฐาน สำหรับนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 5 โรงเรียนหนองผือเทพนิมิต ในขั้นตอนการพัฒนา (D1) พบว่า หลักสูตรรายวิชาเพิ่มเติม คู่มือการใช้

หลักสูตรรายวิชาเพิ่มเติม และแผนการจัดการเรียนรู้ที่พัฒนาขึ้นมีองค์ประกอบครบถ้วน เป็นระบบ และมีความสอดคล้องกับหลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช 2551 (ฉบับปรับปรุง พ.ศ. 2560) หลักสูตรสถานศึกษาโรงเรียนหนองผือเทพนิมิต รวมทั้ง สอดรับกับบริบทชุมชนและภูมิปัญญาท้องถิ่น ผลการประเมินจากผู้เชี่ยวชาญอยู่ในระดับ เหมาะสมมากที่สุด สะท้อนให้เห็นว่า หลักสูตรและเอกสารประกอบหลักสูตรมีความสมบูรณ์ และมีความพร้อมสำหรับการนำไปใช้ในการทดลองใช้หลักสูตรรายวิชาเพิ่มเติมในขั้นตอนต่อไป คือ ขั้นตอนการทดลองใช้หลักสูตร (Research: R2)

ขั้นตอนที่ 3 การทดลองใช้หลักสูตรรายวิชาเพิ่มเติม (Research: R2)

หลังจากที่หลักสูตรรายวิชาเพิ่มเติม เรื่อง ผลิตภัณฑ์ดอกไม้จากไม้ไผ่ ตามแนวคิดกระบวนการเรียนรู้โดยใช้ชุมชนเป็นฐาน สำหรับนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 5 โรงเรียนหนองผือเทพนิมิต ได้รับการพัฒนาและปรับปรุงตามข้อเสนอแนะของผู้เชี่ยวชาญเรียบร้อยแล้ว ผู้วิจัยได้นำหลักสูตรดังกล่าวเข้าสู่กระบวนการทดลองใช้ในสถานศึกษาจริง โดยมีจุดมุ่งหมายเพื่อประเมินประสิทธิภาพการจัดการเรียนรู้ และตรวจสอบผลลัพธ์ของหลักสูตรในด้านความรู้เกี่ยวกับผลิตภัณฑ์ดอกไม้จากไม้ไผ่ ทักษะการปฏิบัติงานผลิตภัณฑ์ดอกไม้จากไม้ไผ่ ความตระหนักเห็นคุณค่าและภูมิปัญญาท้องถิ่น และความพึงพอใจของนักเรียนที่มีต่อการเรียนด้วยหลักสูตรรายวิชาเพิ่มเติม ประกอบด้วย 2 ขั้นตอนสำคัญ คือ

1. เตรียมการทดลองใช้หลักสูตรรายวิชาเพิ่มเติม

1.1 กำหนดประชากรและกลุ่มตัวอย่าง

ประชากรในการทดลองใช้หลักสูตรรายวิชาเพิ่มเติม ได้แก่ นักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 5 โรงเรียนหนองผือเทพนิมิต สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาสกลนคร เขต 1 ปีการศึกษา 2568

1.2 กลุ่มตัวอย่างในการทดลองใช้หลักสูตรรายวิชาเพิ่มเติม ได้แก่ นักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 5 โรงเรียนหนองผือเทพนิมิต จำนวน 1 ห้อง 30 คน ในภาคเรียนที่ 1 ปีการศึกษา 2568 โดยใช้วิธีการแบบเจาะจง (Purposive Sampling) โดยมีเกณฑ์การคัดเลือกดังนี้

- 1) เป็นนักเรียนโรงเรียนหนองผือเทพนิมิต ชั้นประถมศึกษาปีที่ 5 ปีการศึกษา 2568

- 2) เป็นนักเรียนที่อาศัยอยู่ในชุมชนบ้านหนองผือและใกล้เคียง
- 3) เป็นนักเรียนที่มีความสนใจเข้าร่วมการเรียนรู้เกี่ยวกับผลิตภัณฑ์

ดอกไม้จากไม้ไผ่

1.3 กลุ่มที่ใช้ในการทดลองเครื่องมือวิจัย (Try-out Group)

กลุ่มที่ใช้ในการทดลองเครื่องมือวิจัย (Try-out Group) ได้แก่ นักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 5 โรงเรียนหนองผือเทพนิมิต จำนวน 30 คน ซึ่งมีลักษณะใกล้เคียงกับกลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการทดลองหลักสูตร โดยเป็นนักเรียนที่เคยมีประสบการณ์ในการเรียนรู้หรือปฏิบัติกิจกรรมเกี่ยวกับการจักสานผลิตภัณฑ์ดอกไม้จากไม้ไผ่มาบ้างแล้วการคัดเลือกกลุ่มดังกล่าวใช้วิธีการแบบเจาะจง (Purposive Sampling) โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อใช้ในการตรวจสอบคุณภาพของเครื่องมือวิจัย ได้แก่ การวิเคราะห์ค่าความยากง่าย ค่าอำนาจจำแนก และค่าความเชื่อมั่นของแบบทดสอบ แบบประเมินทักษะ และแบบสอบถามต่าง ๆ ก่อนนำไปใช้เก็บข้อมูลจริงกับกลุ่มตัวอย่างในการทดลองหลักสูตร ทั้งนี้ กลุ่มทดลองเครื่องมือมีใช้กลุ่มเดียวกับกลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการทดลองหลักสูตร

1.4 การพัฒนาและตรวจสอบคุณภาพเครื่องมือวิจัย

ผู้วิจัยดำเนินการพัฒนาเครื่องมือเพื่อใช้ประเมินผลการทดลองใช้หลักสูตรรายวิชาเพิ่มเติม และตรวจสอบคุณภาพของเครื่องมือตามลำดับขั้นตอน ดังนี้

ขั้นที่ 1 การสร้างเครื่องมือที่ใช้ในการเก็บข้อมูลในการทดลองใช้หลักสูตรรายวิชาเพิ่มเติม เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยครั้งนี้ประกอบด้วย 4 ประเภท ดังนี้

1) แบบทดสอบวัดความรู้เกี่ยวกับผลิตภัณฑ์ดอกไม้จากไม้ไผ่ เป็นแบบทดสอบชนิดปรนัย 4 ตัวเลือก จำนวน 30 ข้อ คะแนนเต็ม 30 คะแนน ครอบคลุมสาระการเรียนรู้ทั้ง 5 หน่วยการเรียนรู้ ใช้ทดสอบก่อนเรียน (Pretest) และหลังเรียน (Posttest) ด้วยแบบทดสอบฉบับเดียวกัน เพื่อใช้เปรียบเทียบผลสัมฤทธิ์ด้านความรู้ตามวัตถุประสงค์การวิจัย ทั้งนี้ ผลคะแนนถูกนำไปวิเคราะห์ด้วยสถิติ t-test แบบกลุ่มตัวอย่างสัมพันธ์กัน (Paired Samples t-test)

2) แบบประเมินทักษะการปฏิบัติงานผลิตภัณฑ์ดอกไม้จากไม้ไผ่ เป็นแบบประเมินตามสภาพจริง (Authentic Assessment) โดยใช้ rubric 5 ระดับ ครอบคลุม 4 ด้าน รวม 24 รายการประเมิน คะแนนเต็ม 120 คะแนน ประเมินเป็นรายบุคคลเมื่อสิ้นสุดการจัดกิจกรรมครบทั้ง 5 หน่วยการเรียนรู้ เพื่อสะท้อนความสามารถด้านทักษะปฏิบัติ และคุณภาพชิ้นงานอย่างเป็นรูปธรรม ทั้งนี้ คะแนนทักษะถูกนำไปวิเคราะห์ด้วยสถิติ One-Sample t-test โดยเปรียบเทียบกับเกณฑ์ร้อยละ 80 ของคะแนนเต็ม (96 คะแนน)

3) แบบวัดความตระหนักเห็นคุณค่าวัฒนธรรมและภูมิปัญญาท้องถิ่น เป็นแบบสอบถามมาตราส่วนประมาณค่า 5 ระดับ จำนวน 20 ข้อ คะแนนเต็ม 100 คะแนน ผู้วิจัยพัฒนาขึ้นอิงแนวคิดของ Good ครอบคลุมองค์ประกอบ 5 ประการ ได้แก่ 1) การรับรู้และเข้าใจ 2) การเห็นคุณค่า 3) การประยุกต์ใช้ 4) การสืบสาน และ 5) การพัฒนาต่อยอด ใช้วัดก่อนเรียนและหลังเรียนเพื่อเปรียบเทียบการเปลี่ยนแปลงด้านคุณลักษณะของผู้เรียน โดยนำผลคะแนนไปวิเคราะห์ด้วยสถิติ Paired Samples t-test

4) แบบสอบถามความพึงพอใจของนักเรียนที่มีต่อการเรียนด้วยหลักสูตรรายวิชาเพิ่มเติม เป็นแบบสอบถามมาตราส่วนประมาณค่า 5 ระดับ จำนวน 33 ข้อ พัฒนาตามแนวคิดของ Likert Scale ครอบคลุม 5 มิติ ได้แก่ 1) ด้านบริบท (Context) 2) ด้านปัจจัยนำเข้า (Input) 3) ด้านกระบวนการ (Process) 4) ด้านผลผลิต (Product) และ 5) ด้านการมีส่วนร่วม (Participation) นำผลมาวิเคราะห์ด้วยค่าเฉลี่ย (Mean) และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (S.D.) และแปลผลตามเกณฑ์ที่กำหนดไว้ เพื่อสะท้อนระดับความพึงพอใจของผู้เรียนที่เรียนด้วยหลักสูตรที่พัฒนาขึ้น

ขั้นที่ 2 กระบวนการในการสร้างเครื่องมือแต่ละประเภท ผู้วิจัยดำเนินการมีรายละเอียด ดังนี้

1) แบบทดสอบวัดความรู้เกี่ยวกับผลิตภัณฑ์ดอกไม้จากไม้ไผ่ มีขั้นตอนการพัฒนาและตรวจสอบคุณภาพ ดังนี้

1.1) ศึกษาเอกสารและกรอบแนวคิด ศึกษาและวิเคราะห์เอกสารที่เกี่ยวข้องกับแนวทางการวัดและประเมินผลตามหลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช 2551 (ฉบับปรับปรุง พ.ศ. 2560) ตลอดจนหลักการสร้างข้อสอบปรนัย การวิเคราะห์คุณภาพข้อสอบ และแนวคิดการวัดผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน เพื่อนำมาใช้เป็นกรอบแนวคิดในการพัฒนาเครื่องมือวิจัย

1.2) กำหนดรูปแบบและโครงสร้างแบบทดสอบ จัดทำแบบทดสอบวัดความรู้เฉพาะสำหรับรายวิชาเพิ่มเติม โดยกำหนดรูปแบบเป็นข้อสอบปรนัย ชนิดเลือกตอบ 4 ตัวเลือก จำนวน 30 ข้อ ครอบคลุมพฤติกรรมการณ์การเรียนรู้ทั้ง 6 ระดับตามแนวคิดของ Bloom's Taxonomy ได้แก่ ความจำ ความเข้าใจ การนำไปใช้ การวิเคราะห์ การประเมินค่า และการสร้างสรรค์

1.3) วิเคราะห์จุดมุ่งหมายและเนื้อหา วิเคราะห์ผลการเรียนรู้ และสาระสำคัญของหลักสูตรรายวิชาเพิ่มเติม เพื่อกำหนดจำนวนข้อสอบและน้ำหนักคะแนน ให้สอดคล้องกับขอบข่ายเนื้อหา โดยกำหนดข้อสอบที่ใช้จริง จำนวน 30 ข้อ

1.4) จัดทำข้อสอบฉบับร่าง ดำเนินการเขียนข้อสอบจำนวน 50 ข้อ เพื่อให้มีจำนวนเพียงพอสำหรับการคัดเลือกและปรับปรุงคุณภาพในขั้นตอนวิเคราะห์ ข้อสอบ

1.5) ตรวจสอบความตรงเชิงเนื้อหาโดยที่ปรึกษา นำร่างแบบทดสอบเสนอที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์เพื่อตรวจสอบความถูกต้อง ความครอบคลุม และความเหมาะสมของเนื้อหา ก่อนปรับปรุงแก้ไขตามข้อเสนอแนะ

1.6) ตรวจสอบความสอดคล้องโดยผู้เชี่ยวชาญ (IOC) ผู้วิจัยนำแบบทดสอบที่สร้างขึ้น จำนวน 50 ข้อ เสนอต่อผู้เชี่ยวชาญ จำนวน 5 ท่าน ซึ่งเป็นคณะกรรมการชุดเดียวกับผู้พิจารณาหลักสูตร เพื่อพิจารณาความสอดคล้อง ระหว่างข้อสอบกับจุดประสงค์การเรียนรู้ จากนั้นนำผลการประเมินมาคำนวณค่าดัชนี ความสอดคล้องระหว่างข้อคำถามกับวัตถุประสงค์ (Index of Item–Objective Congruence: IOC) โดยกำหนดเกณฑ์คัดเลือกที่ค่า IOC ตั้งแต่ 0.50 ขึ้นไป จึงถือว่าข้อคำถาม มีความสอดคล้องกับจุดประสงค์การเรียนรู้และสามารถนำไปใช้ได้ ผลการตรวจสอบ พบว่า ข้อสอบทุกข้อมีค่า IOC ผ่านเกณฑ์ที่กำหนด จึงคงไว้จำนวน 50 ข้อ เพื่อนำไปทดลองใช้ และวิเคราะห์คุณภาพข้อสอบในขั้นตอนถัดไป ก่อนคัดเลือกข้อสอบที่มีคุณภาพเหมาะสม ไปใช้จริงในการวัดผลลัพธ์ทางการเรียน

1.7) ทดลองใช้และวิเคราะห์คุณภาพรายข้อ ผู้วิจัยนำ แบบทดสอบวัดผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนฉบับร่าง จำนวน 50 ข้อ ไปทดลองใช้ (Try out) กับนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 5 จำนวน 30 คน ซึ่งมีลักษณะใกล้เคียงกับกลุ่มตัวอย่าง จากนั้นดำเนินการวิเคราะห์คุณภาพข้อสอบรายข้อ ดังนี้

(1) ค่าความยากง่าย (Difficulty Index: p) กำหนดเกณฑ์ การพิจารณาที่ค่าความยากง่ายอยู่ในช่วง 0.20–0.80 ผลการวิเคราะห์พบว่าข้อสอบ มีค่าความยากง่ายอยู่ระหว่าง 0.36–0.86 โดยข้อสอบส่วนใหญ่มีค่าความยากอยู่ในช่วงที่ เหมาะสม

(2) ค่าอำนาจจำแนก (Discrimination Index: r) กำหนดเกณฑ์การคัดเลือกที่ค่าอำนาจจำแนก ตั้งแต่ 0.30 ขึ้นไป ผลการวิเคราะห์พบว่าค่าอำนาจจำแนกของข้อสอบอยู่ระหว่าง 0.15–0.50 แสดงว่าข้อสอบส่วนใหญ่สามารถจำแนกความแตกต่างของผู้เรียนที่มีระดับความสามารถต่างกันได้

จากการวิเคราะห์คุณภาพข้อสอบดังกล่าว ผู้วิจัยได้คัดเลือกข้อสอบที่มีค่าความยากง่ายอยู่ในช่วงเหมาะสมและมีค่าอำนาจจำแนกตั้งแต่ 0.30 ขึ้นไป จำนวน 30 ข้อ เพื่อนำไปใช้เป็นแบบทดสอบวัดผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนในการทดลองใช้หลักสูตรต่อไป

1.8) ตรวจสอบค่าความเชื่อมั่นของแบบทดสอบทั้งฉบับ ผู้วิจัยนำข้อสอบที่ผ่านการวิเคราะห์คุณภาพและคัดเลือกไว้ จำนวน 30 ข้อ มาคำนวณค่าความเชื่อมั่นของแบบทดสอบทั้งฉบับ โดยใช้สูตร คูเดอร์-ริชาร์ดสัน 20 (Kuder-Richardson Formula 20: KR-20) ซึ่งเหมาะสมสำหรับแบบทดสอบแบบปรนัยที่ให้คะแนนแบบ 0–1

ผลการวิเคราะห์พบว่า แบบทดสอบมีค่าความเชื่อมั่นเท่ากับ 0.88 ซึ่งอยู่ในระดับสูง แสดงว่าแบบทดสอบมีความเที่ยง (Reliability) และมีความสม่ำเสมอในการวัด สามารถนำไปใช้วัดผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนของผู้เรียนได้อย่างเหมาะสม

1.9) จัดทำแบบสมบรูณ์และนำไปใช้จริง ผู้วิจัยจัดทำแบบทดสอบฉบับสมบรูณ์ จำนวน 30 ข้อ เพื่อนำไปใช้เก็บรวบรวมข้อมูลกับนักเรียนกลุ่มตัวอย่าง จำนวน 30 คน โดยใช้เป็นแบบทดสอบวัดผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนทั้ง ก่อนเรียน (Pre-test) และหลังเรียน (Post-test) ตามขั้นตอนการทดลองใช้หลักสูตรรายวิชาเพิ่มเติม เรื่อง ผลิตภัณฑ์ดอกไม้จากไม้ไผ่ ตามแนวคิดการเรียนรู้โดยใช้ชุมชนเป็นฐาน สำหรับนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 5 โรงเรียนหนองผือเทพนิมิต

2) แบบประเมินทักษะการปฏิบัติงานผลิตภัณฑ์ดอกไม้จากไม้ไผ่ ผู้วิจัยได้พัฒนาและตรวจสอบคุณภาพของเครื่องมือตามลำดับขั้นตอน ดังนี้

ผู้วิจัยได้พัฒนาและตรวจสอบคุณภาพของเครื่องมือตามลำดับขั้นตอน ดังนี้

2.1) ศึกษาและวิเคราะห์หลักสูตร ศึกษาวิเคราะห์หลักสูตรรายวิชาเพิ่มเติม เรื่อง ผลิตภัณฑ์ดอกไม้จากไม้ไผ่ ตามแนวคิดการเรียนรู้โดยใช้ชุมชนเป็นฐาน สำหรับนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 5 โรงเรียนหนองผือเทพนิมิต เพื่อกำหนดขอบข่ายทักษะที่ต้องการวัดให้สอดคล้องกับผลการเรียนรู้และสมรรถนะที่กำหนดไว้ในหลักสูตร

2.2) ศึกษาแนวคิดการประเมินทักษะปฏิบัติ ศึกษาแนวคิดการประเมินทักษะการปฏิบัติงานตามแนวคิดของ Simpson ด้านพฤติกรรมพิสัย (Psychomotor Domain) และหลักการประเมินตามสภาพจริง (Authentic Assessment) เพื่อใช้เป็นกรอบในการออกแบบเครื่องมือ

2.3) สร้างแบบประเมินทักษะ สร้างแบบประเมินทักษะการปฏิบัติงาน โดยออกแบบเป็นแบบประเมินรูบรีค (Rubric Assessment) ชนิดมาตราส่วนประมาณค่าแบบตัวเลข (Numerical Rating Scale) 5 ระดับ กำหนดระดับพฤติกรรม ดังนี้

ระดับ 5 หมายถึง ดีมาก	(5 คะแนน)
ระดับ 4 หมายถึง ดี	(4 คะแนน)
ระดับ 3 หมายถึง ปานกลาง	(3 คะแนน)
ระดับ 2 หมายถึง พอใช้	(2 คะแนน)
ระดับ 1 หมายถึง ปรับปรุง	(1 คะแนน)
- แบบประเมินประกอบด้วย 6 ด้าน รวม 24 รายการประเมิน

ครอบคลุม

1. การเตรียมวัสดุอุปกรณ์
 2. การปฏิบัติตามขั้นตอน
 3. ความประณีตและคุณภาพผลงาน
 4. ความคิดสร้างสรรค์ในการออกแบบ
 5. การคำนวณต้นทุนและการจัดการ
 6. การนำเสนอผลงานและการจัดพื้นที่ปฏิบัติงาน
- คะแนนเต็มรวมทั้งฉบับ 120 คะแนน

2.4) ตรวจสอบโดยที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์ ผู้วิจัยนำร่างแบบประเมินทักษะการปฏิบัติงานเสนอที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์ เพื่อตรวจสอบความถูกต้อง ความเหมาะสมของรายการประเมิน และความสอดคล้องกับผลการเรียนรู้ของหลักสูตร จากนั้นปรับปรุงแก้ไขเครื่องมือตามข้อเสนอแนะของที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์ให้มีความสมบูรณ์ยิ่งขึ้น

2.5) ตรวจสอบความตรงเชิงเนื้อหาโดยผู้เชี่ยวชาญ (IOC) ผู้วิจัยนำแบบประเมินเสนอผู้เชี่ยวชาญ จำนวน 5 ท่าน ซึ่งเป็นคณะกรรมการชุดเดียวกับผู้พิจารณาหลักสูตร เพื่อพิจารณาความสอดคล้องระหว่างรายการประเมินกับจุดประสงค์

การเรียนรู้ จากนั้นนำผลการประเมินมาคำนวณค่าดัชนีความสอดคล้องระหว่างรายการประเมินกับวัตถุประสงค์ (Index of Item-Objective Congruence: IOC) โดยกำหนดเกณฑ์การยอมรับที่ค่า IOC ตั้งแต่ 0.50 ขึ้นไป ผลการประเมินพบว่า รายการประเมินทั้ง 24 รายการมีค่า IOC อยู่ระหว่าง 0.80–1.00 แสดงว่าเครื่องมือมีความตรงเชิงเนื้อหาอยู่ในระดับสูง และสามารถนำไปใช้ในการประเมินทักษะการปฏิบัติงานของผู้เรียนได้

2.6) ผู้วิจัยนำแบบประเมินทักษะการปฏิบัติงานไปทดลองใช้กับนักเรียน จำนวน 30 คน ซึ่งมีลักษณะใกล้เคียงกับกลุ่มตัวอย่าง จากนั้นนำคะแนนที่ได้มาคำนวณค่าความเชื่อมั่นของเครื่องมือทั้งฉบับ โดยใช้สูตรสัมประสิทธิ์แอลฟาของครอนบาค (Cronbach's Alpha Coefficient) ผลการวิเคราะห์พบว่า แบบประเมินมีความเชื่อมั่น (α) เท่ากับ 0.95 ซึ่งอยู่ในระดับสูงมาก แสดงว่าเครื่องมือมีความเหมาะสมในการวัดและสามารถใช้ประเมินทักษะการปฏิบัติงานของผู้เรียนได้อย่างน่าเชื่อถือ

2.7) จัดทำฉบับสมบูรณ์และนำไปใช้จริง ผู้วิจัยจัดทำแบบประเมินทักษะการปฏิบัติงานฉบับสมบูรณ์ ประกอบด้วย 6 ตัวบ่งชี้ จำนวน 24 รายการประเมิน ใช้มาตราส่วนประเมิน 5 ระดับ คะแนนเต็ม 120 คะแนน เพื่อนำไปใช้เก็บรวบรวมข้อมูลกับนักเรียนกลุ่มตัวอย่าง จำนวน 30 คน ในขั้นตอนการทดลองใช้หลักสูตรรายวิชาเพิ่มเติม เรื่อง ผลิตภัณฑ์ดอกไม้จากไม้ไผ่ ตามแนวคิดการเรียนรู้โดยใช้ชุมชนเป็นฐาน สำหรับนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 5 โรงเรียนหนองผือเทพนิมิต

3) แบบสอบถามความตระหนักเห็นคุณค่าวัฒนธรรมและภูมิปัญญาท้องถิ่น ผู้วิจัยได้ดำเนินการพัฒนาและตรวจสอบคุณภาพของแบบสอบถามความตระหนักเห็นคุณค่าวัฒนธรรมและภูมิปัญญาท้องถิ่น ตามลำดับขั้นตอน ดังนี้

3.1) กำหนดลักษณะเครื่องมือ กำหนดให้เป็นแบบมาตราประมาณค่า (Rating Scale) 5 ระดับ ได้แก่ 5 = มากที่สุด 4 = มาก 3 = ปานกลาง 2 = น้อย และ 1 = น้อยที่สุด สร้างรายการคำถามเบื้องต้นจำนวน 30 ข้อ

3.2) ศึกษาแนวคิดและกรอบทฤษฎี ศึกษาหลักการสร้างแบบวัดด้านความตระหนักเห็นคุณค่าวัฒนธรรมและภูมิปัญญาท้องถิ่น โดยอิงแนวคิดของ Good ซึ่งกำหนดองค์ประกอบของความตระหนักไว้ 5 ด้าน ได้แก่ 1) การรับรู้และเข้าใจ 2) การเห็นคุณค่า 3) การประยุกต์ใช้ 4) การสืบสาน และ 5) การพัฒนาต่อยอด

3.3) นิยามศัพท์เชิงปฏิบัติการ ความตระหนักเห็นคุณค่า วัฒนธรรมและภูมิปัญญาท้องถิ่น หมายถึง ระดับการรับรู้ ความเข้าใจ การเห็นคุณค่า และความตั้งใจในการนำความรู้เกี่ยวกับผลิตภัณฑ์ดอกไม้จากไม้ไผ่ไปประยุกต์ใช้ของนักเรียน ชั้นประถมศึกษาปีที่ 5 ภายหลังการจัดการเรียนรู้ (Posttest) ซึ่งสะท้อนผ่านคะแนนจากแบบสอบถามมาตรฐานค่า 5 ระดับ โดยภายหลังการคัดเลือกข้อคำถาม เครื่องมือ มีจำนวน 20 ข้อ คะแนนเต็มรวม 100 คะแนน

3.4) สร้างรายการคำถาม ผู้วิจัยจัดทำรายการคำถาม จำนวน 30 ข้อ โดยให้ครอบคลุมทั้ง 5 องค์ประกอบของความตระหนัก ตามนิยามเชิงปฏิบัติการที่กำหนดไว้

3.5) ผู้วิจัยนำร่างเครื่องมือเสนอที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์ เพื่อตรวจสอบความเหมาะสมของเนื้อหา ภาษา และความชัดเจนของรายการคำถาม จากนั้นปรับปรุงแก้ไขตามข้อเสนอแนะ

3.6) การตรวจสอบคุณภาพเครื่องมือ

(1) ความตรงเชิงเนื้อหา (Content Validity) ผู้วิจัยนำแบบสอบถามเสนอผู้เชี่ยวชาญจำนวน 5 ท่าน ซึ่งเป็นคณะกรรมการชุดเดียวกับผู้พิจารณาหลักสูตร เพื่อตรวจสอบความสอดคล้องระหว่างข้อคำถามกับวัตถุประสงค์ของการวิจัย จากนั้นคำนวณค่าดัชนีความสอดคล้อง (Index of Item-Objective Congruence: IOC) ผลการวิเคราะห์พบว่า ค่า IOC อยู่ระหว่าง 0.80–1.00 และมีค่าเฉลี่ยเท่ากับ 0.88 แสดงว่าเครื่องมือมีความตรงเชิงเนื้อหาอยู่ในระดับสูง

(2) ค่าอำนาจจำแนก (Discrimination Index: r) ผู้วิจัยนำเครื่องมือไปทดลองใช้กับนักเรียนที่มีลักษณะใกล้เคียงกับกลุ่มตัวอย่าง จากนั้นวิเคราะห์ค่าอำนาจจำแนกของแต่ละข้อ พบว่าค่า r อยู่ระหว่าง 0.20–0.40 จึงคัดเลือกข้อที่มีค่า $r \geq 0.20$ ไว้ จำนวน 20 ข้อ ส่วนข้อที่มีค่าต่ำกว่าเกณฑ์ได้ตัดออก

(3) ค่าความเชื่อมั่นของเครื่องมือ (Reliability) ผู้วิจัยคำนวณค่าความเชื่อมั่นของแบบสอบถามทั้งฉบับโดยใช้ สัมประสิทธิ์แอลฟาของครอนบาค (Cronbach's Alpha Coefficient) ผลการวิเคราะห์พบว่า ค่าความเชื่อมั่นเท่ากับ 0.94 ซึ่งอยู่ในระดับสูงมาก แสดงว่า เครื่องมือมีความสม่ำเสมอในการวัดและมีความเหมาะสมสำหรับใช้เก็บรวบรวมข้อมูลในการวิจัย

3.7) จัดทำแบบสมบรูณ์ ผู้วิจัยจัดทำแบบสอบถาม

ความตระหนักเห็นคุณค่าวัฒนธรรมและภูมิปัญญาท้องถิ่นฉบับสมบรูณ์ จำนวน 20 ข้อ เพื่อนำไปใช้เก็บรวบรวมข้อมูลกับนักเรียนกลุ่มตัวอย่างภายหลังการทดลองใช้หลักสูตร

4) แบบสอบถามความพึงพอใจที่มีต่อการเรียนด้วยหลักสูตร

รายวิชาเพิ่มเติม ผู้วิจัยได้ดำเนินการพัฒนาและตรวจสอบคุณภาพของแบบสอบถามความพึงพอใจที่มีต่อการเรียนด้วยหลักสูตรรายวิชาเพิ่มเติม ตามลำดับขั้นตอน ดังนี้

4.1) กำหนดลักษณะเครื่องมือ กำหนดลักษณะของกำหนดให้แบบสอบถามความพึงพอใจเป็นแบบมาตราประมาณค่า (Rating Scale) 5 ระดับ โดยให้ผู้เรียนเป็นผู้รายงานตนเอง (Self-Report) ซึ่งกำหนดระดับคะแนน ดังนี้ 5 = มากที่สุด 4 = มาก 3 = ปานกลาง 2 = น้อย 1 = น้อยที่สุด

4.2) ศึกษากรอบแนวคิด ผู้วิจัยศึกษาหลักการสร้างแบบสอบถามตามแนวคิดของ ลิเคิร์ท (Likert Scale) และกำหนดกรอบการประเมินความพึงพอใจออกเป็น 5 มิติ ได้แก่ 1) ด้านบริบท (Context) 2) ด้านปัจจัยนำเข้า (Input) 3) ด้านกระบวนการ (Process) 4) ด้านผลผลิต (Product) และ 5) ด้านการมีส่วนร่วม (Participation)

4.3) นิยามศัพท์เชิงปฏิบัติการ ความพึงพอใจที่มีต่อการเรียนด้วยหลักสูตรรายวิชาเพิ่มเติม หมายถึง ระดับความรู้สึกเชิงบวกของนักเรียนที่มีต่อการจัดการเรียนรู้ตามหลักสูตรรายวิชาเพิ่มเติม ซึ่งสะท้อนผ่านการรับรู้ของผู้เรียนในทั้ง 5 มิติของการประเมิน โดยวัดจากคะแนนแบบสอบถามมาตราประมาณค่า 5 ระดับ จำนวน 33 ข้อ คะแนนเต็มรวมทั้งฉบับ 165 คะแนน

4.4) การสร้างแบบสอบถาม ผู้วิจัยดำเนินการเขียนรายการคำถามให้ครอบคลุมทั้ง 5 มิติของความพึงพอใจ รวมจำนวน 33 ข้อ

4.5) ตรวจสอบโดยที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์ ผู้วิจัยนำร่างแบบสอบถามเสนอที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์เพื่อตรวจสอบความถูกต้อง ความเหมาะสมของภาษา และความสอดคล้องกับวัตถุประสงค์ของการวิจัย จากนั้นปรับปรุงแก้ไขตามข้อเสนอแนะ

4.6) ตรวจสอบความตรงเชิงเนื้อหา (Content Validity) ผู้วิจัยนำแบบสอบถามเสนอผู้เชี่ยวชาญ จำนวน 5 ท่าน ซึ่งเป็นคณะกรรมการชุดเดียวกับผู้พิจารณาหลักสูตร เพื่อพิจารณาความสอดคล้องของข้อคำถามกับวัตถุประสงค์

ของการวิจัย จากนั้นนำผลการประเมินมาคำนวณค่าดัชนีความสอดคล้อง (Index of Item-Objective Congruence: IOC) โดยกำหนดเกณฑ์การยอมรับที่ค่า $IOC \geq 0.50$ ผลการวิเคราะห์พบว่า ค่า IOC รายข้ออยู่ระหว่าง 0.80–1.00 และมีค่าเฉลี่ยรวมเท่ากับ 1.00 แสดงว่าเครื่องมือมีความตรงเชิงเนื้อหาอยู่ในระดับสูง

4.7) ทดลองใช้และวิเคราะห์ค่าอำนาจจำแนก ผู้วิจัยนำแบบสอบถามความพึงพอใจไปทดลองใช้กับนักเรียน จำนวน 30 คน ซึ่งมีลักษณะใกล้เคียงกับกลุ่มตัวอย่าง จากนั้นนำข้อมูลที่ได้มาวิเคราะห์ค่าอำนาจจำแนกรายข้อโดยใช้ค่า Corrected Item-Total Correlation ผลการวิเคราะห์พบว่า ค่าอำนาจจำแนกของแต่ละข้ออยู่ระหว่าง 0.32–0.71 ซึ่งสูงกว่าเกณฑ์ที่กำหนด $r \geq 0.20$ ทุกข้อ แสดงว่าแบบสอบถามสามารถจำแนกระดับความคิดเห็นของผู้ตอบได้อย่างเหมาะสม และมีคุณภาพเพียงพอสำหรับนำไปใช้ในการวิจัย

4.8) ตรวจสอบค่าความเชื่อมั่นของเครื่องมือ (Reliability) ผู้วิจัยนำข้อมูลที่ได้จากการทดลองใช้แบบสอบถามความพึงพอใจไปคำนวณค่าความเชื่อมั่นของเครื่องมือทั้งฉบับ โดยใช้สัมประสิทธิ์แอลฟาของครอนบาค (Cronbach's Alpha Coefficient) ผลการวิเคราะห์พบว่า แบบสอบถามมีค่าความเชื่อมั่นรวมทั้งฉบับ (α) เท่ากับ 0.97 ซึ่งอยู่ในระดับสูงมาก แสดงว่าเครื่องมือมีความสม่ำเสมอในการวัด และมีความเหมาะสมสำหรับนำไปใช้เก็บรวบรวมข้อมูลในการวิจัย

4.9) ผู้วิจัยจัดทำแบบสอบถามความพึงพอใจฉบับสมบูรณ์จำนวน 33 ข้อ เพื่อนำไปใช้เก็บรวบรวมข้อมูลกับนักเรียนกลุ่มตัวอย่างภายหลังการทดลองใช้หลักสูตรรายวิชาเพิ่มเติม

1.5 กำหนดแบบแผนการทดลอง

การทดลองใช้หลักสูตรในครั้งนี้ ใช้รูปแบบการทดลองกลุ่มเดียว และมีการวัดผลก่อนการทดลอง 1 ครั้ง และหลังการทดลอง 1 ครั้ง (One-Group Pretest-Posttest Design) ดังแสดงในตาราง 1

ตาราง 1 แบบแผนการทดลองแบบ One-Group Pretest-Posttest Design

ก่อนการทดลอง	ตัวแปรทดลอง	หลังการทดลอง
O_1	X	O_2

หมายเหตุ:

O_1 หมายถึง การวัดผลก่อนการทดลอง (Pretest)

X หมายถึง การจัดกิจกรรมการเรียนรู้ตามหลักสูตรที่พัฒนาขึ้น

O_2 หมายถึง การวัดผลหลังการทดลอง (Posttest)

การทดลองนี้ดำเนินการกับนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 5 โรงเรียนหนองผือเทพนิมิต ภาคเรียนที่ 1 ปีการศึกษา 2568 ซึ่งเป็นกลุ่มเป้าหมายที่เรียนด้วยหลักสูตรรายวิชาเพิ่มเติมที่พัฒนาขึ้น ก่อนการทดลองผู้วิจัยวัดผลลัพธ์ทางการเรียนด้วยแบบทดสอบ (Pretest) จากนั้นจัดการเรียนรู้ตามหลักสูตรดังกล่าว และวัดผลอีกครั้งด้วยแบบทดสอบชุดเดิม (Posttest) เพื่อเปรียบเทียบผลลัพธ์ทางการเรียนก่อนและหลัง รวมถึงประเมินประสิทธิภาพของหลักสูตรในการพัฒนาผู้เรียน

2. การดำเนินการทดลองใช้หลักสูตรรายวิชาเพิ่มเติม

ผู้วิจัยได้นำหลักสูตรรายวิชาเพิ่มเติมที่พัฒนาขึ้นไปใช้จัดกิจกรรมการเรียนการสอนกับนักเรียนกลุ่มตัวอย่าง ได้แก่ นักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 5 ภาคเรียนที่ 1 ปีการศึกษา 2568 โรงเรียนหนองผือเทพนิมิต จำนวน 30 คน ซึ่งได้มาโดยเลือกแบบเจาะจง (Purposive Sampling) โดยดำเนินการทดลองใช้หลักสูตรตามขั้นตอน ดังนี้

2.1 ออกแบบ วางแผนก่อนการดำเนินการทดลองใช้หลักสูตร โดยก่อนการทดลองจัดการเรียนการสอนหลักสูตรรายวิชาเพิ่มเติม ผู้วิจัยได้วางแผนดำเนินการเป็นลำดับ ดังแสดงในตาราง 2-3

ตาราง 2 แผนการเก็บรวบรวมข้อมูลตามลำดับเวลา (ก่อน-ระหว่าง-หลังทดลอง)

ระยะเวลา	กิจกรรม	เครื่องมือ	ข้อมูลที่ได้	สถิติที่ใช้
ก่อนทดลอง	วัดความรู้ก่อนเรียน (Pretest)	แบบทดสอบ 30 ข้อ 30 คะแนน	คะแนนก่อนเรียน	ค่าเฉลี่ย, S.D., t-test แบบกลุ่ม ตัวอย่างสัมพันธ์
ก่อนทดลอง	วัดความตระหนัก ก่อนเรียน	แบบวัด 20 ข้อ 100 คะแนน	คะแนนก่อนเรียน	ค่าเฉลี่ย, S.D., t-test แบบกลุ่ม ตัวอย่างสัมพันธ์
ระหว่างทดลอง	เก็บคะแนน ระหว่างเรียน	แบบทดสอบย่อย แบบประเมินทักษะ 80 คะแนน	คะแนนรายหน่วย และคะแนนทักษะ หน่วยที่ 3	ร้อยละ (ใช้คำนวณ E_1)
หลังทดลอง	วัดความรู้หลังเรียน (Posttest)	แบบทดสอบ 30 คะแนน แบบประเมินทักษะ 120 คะแนน	คะแนนหลังเรียน	ค่าเฉลี่ย, S.D., t-test
หลังทดลอง	ประเมินทักษะ ปฏิบัติงาน	Rubric 6 ด้าน 120 คะแนน	คะแนนทักษะ	ค่าเฉลี่ย, ร้อยละ, One-Sample t-test
หลังทดลอง	วัดความตระหนัก หลังเรียน	แบบวัด 20 ข้อ 100 คะแนน	คะแนนหลังเรียน	ค่าเฉลี่ย, S.D., t-test
หลังทดลอง	วัดความพึงพอใจ	แบบสอบถาม 33 ข้อ 165 คะแนน	ระดับความพึงพอใจ	ค่าเฉลี่ย, S.D.

จากตาราง 2 ผู้วิจัยออกแบบแผนการเก็บรวบรวมข้อมูลตามลำดับเวลาอย่างเป็นระบบ แบ่งออกเป็น 3 ระยะ ได้แก่ ก่อนทดลอง ระหว่างทดลอง และหลังทดลอง โดยในระยะก่อนทดลอง

ตาราง 3 ข้อมูลแสดงความสอดคล้องระหว่างคำถามวิจัย วัดอุปประสงค์ ตัวแปรเครื่องมือ และสถิติที่ใช้

คำถามวิจัย	วัดอุปประสงค์	ตัวแปร	เครื่องมือ	สถิติที่ใช้
คำถามวิจัย	วัดอุปประสงค์	ตัวแปร	เครื่องมือ	สถิติที่ใช้
หลักสูตรมีประสิทธิภาพตามเกณฑ์ 80/80 หรือไม่	วิเคราะห์ประสิทธิภาพ	ประสิทธิภาพกระบวนการ/ผลลัพธ์	คะแนนระหว่างเรียน/หลังเรียน	E_1/E_2
ความรู้เกี่ยวกับผลิตภัณฑ์ดอกไม้จากไม้ไผ่ หลังเรียนสูงกว่าก่อนเรียนหรือไม่	เปรียบเทียบผลลัพธ์ทางการเรียน	ความรู้เกี่ยวกับผลิตภัณฑ์ดอกไม้จากไม้ไผ่	แบบทดสอบวัดความรู้เกี่ยวกับผลิตภัณฑ์ดอกไม้จากไม้ไผ่ 30 ข้อ	t-test
ทักษะการปฏิบัติงานผลิตภัณฑ์ดอกไม้จากไม้ไผ่ ผ่านเกณฑ์ร้อยละ 80 หรือไม่	เปรียบเทียบทักษะกับเกณฑ์ที่กำหนด	ทักษะการปฏิบัติงานผลิตภัณฑ์ดอกไม้จากไม้ไผ่	แบบประเมินทักษะการปฏิบัติงาน 24 รายการ	One-Sample t-test
ความตระหนักเห็นคุณค่าวัฒนธรรมและภูมิปัญญาท้องถิ่นเพิ่มขึ้นหรือไม่	เปรียบเทียบก่อน-หลังเรียน	ความตระหนักเห็นคุณค่าวัฒนธรรมและภูมิปัญญา	แบบสอบถามความตระหนักเห็นคุณค่าวัฒนธรรมและภูมิปัญญาท้องถิ่น 20 ข้อ	t-test
นักเรียนมีความพึงพอใจที่มีต่อการเรียนด้วยหลักสูตรรายวิชาเพิ่มเติมอยู่ในระดับใด	ศึกษาความพึงพอใจ	ความพึงพอใจที่มีต่อการเรียนด้วยหลักสูตรรายวิชาเพิ่มเติม	แบบสอบถามความพึงพอใจที่มีต่อการเรียนด้วยหลักสูตร 33 ข้อ	ค่าเฉลี่ย, S.D.

จากตาราง 3 ข้อมูลแสดงความสอดคล้องระหว่างคำถามวิจัย วัดอุปประสงค์ ตัวแปร เครื่องมือที่ใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูล และสถิติที่ใช้ในการวิเคราะห์ข้อมูลตัวแปรที่เกี่ยวข้องของในงานวิจัย

2.2 ขั้นตอนการดำเนินการทดลองใช้หลักสูตร

2.2.1 ผู้วิจัยวางแผนการจัดเก็บข้อมูล กำหนดเครื่องมือ วิธีการเก็บ ระยะเวลา และลำดับการเก็บข้อมูลให้สอดคล้องกับวัตถุประสงค์การวิจัย โดยจัดทำตาราง 3 และ 4 เพื่อกำกับความสัมพันธ์ของกระบวนการทดลอง

2.2.2 ชี้แจงนักเรียนกลุ่มตัวอย่าง อธิบายวัตถุประสงค์ แนวทาง และกิจกรรมการเรียนรู้ภายใต้หลักสูตรรายวิชาเพิ่มเติม เรื่อง ผลิตภัณฑ์ดอกไม้จากไม้ไผ่ ตามแนวคิดการเรียนรู้โดยใช้ชุมชนเป็นฐาน สำหรับนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 5 โรงเรียนหนองผือเทพนิมิต เพื่อเตรียมความพร้อมและสร้างความเข้าใจร่วมกันก่อนเริ่มทดลอง

1) เก็บข้อมูลก่อนเรียน (Pretest)

1.1) ใช้แบบทดสอบวัดความรู้เกี่ยวกับผลิตภัณฑ์ดอกไม้จากไม้ไผ่ จำนวน 30 ข้อ เพื่อเก็บข้อมูลความรู้ก่อนเรียนของนักเรียน

1.2) ใช้แบบวัดความตระหนักเห็นคุณค่าวัฒนธรรม และภูมิปัญญา จำนวน 20 ข้อ เพื่อเก็บข้อมูลความตระหนักก่อนเรียนของนักเรียน เพื่อใช้เปรียบเทียบก่อน-หลังเรียนด้วย t-test แบบกลุ่มตัวอย่างสัมพันธ์

2) ดำเนินการทดลองจัดการเรียนการสอน โดยจัดกิจกรรมการเรียนรู้ จำนวน 13 แผน รวม 20 ชั่วโมง ใช้แนวคิดการเรียนรู้โดยใช้ชุมชนเป็นฐาน CBL (Community-Based Learning) ผ่านการลงมือปฏิบัติจริง การบูรณาการภูมิปัญญาท้องถิ่น และการมีส่วนร่วมของผู้เรียน ระหว่างทดลองเก็บคะแนนระหว่างเรียนเพื่อคำนวณประสิทธิภาพ E_1

3) เก็บข้อมูลหลังเรียน (Posttest)

3.1) แบบทดสอบวัดความรู้ 30 ข้อ (ใช้คำนวณ E_2 และ t-test)

3.2) แบบประเมินทักษะ Rubric (เปรียบเทียบกับเกณฑ์ร้อยละ 80 โดย One-Sample t-test)

3.3) แบบวัดความตระหนัก 20 ข้อ (t-test)

3.4) แบบสอบถามความพึงพอใจ 33 ข้อ (ค่าเฉลี่ย, S.D.)

4) วิเคราะห์ข้อมูลทางสถิติ วิเคราะห์ข้อมูลด้วยค่าเฉลี่ย ($\bar{X}$) ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (S.D.) ร้อยละ (%) การหาประสิทธิภาพ E_1/E_2 t-test แบบกลุ่มตัวอย่างสัมพันธ์ และ One-Sample t-test เพื่อสรุปผลการทดลองใช้หลักสูตร และใช้เป็นข้อมูลปรับปรุงหลักสูตรในขั้นตอนต่อไป

3. การคำนวณประสิทธิภาพของหลักสูตรรายวิชาเพิ่มเติม

3.1 การวิเคราะห์ประสิทธิภาพของหลักสูตรรายวิชาเพิ่มเติม เรื่อง ผลิภัณฑ์ดอกไม้จากไม้ไผ่ ตามแนวคิดกระบวนการเรียนรู้โดยใช้ชุมชนเป็นฐาน สำหรับนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 5 โรงเรียนหนองผือเทพนิมิต ดำเนินการโดยใช้เกณฑ์มาตรฐาน 80/80 ซึ่งเป็นเกณฑ์ที่ใช้ประเมินประสิทธิภาพของหลักสูตรรายวิชาเพิ่มเติม โดยพิจารณาจากประสิทธิภาพของกระบวนการเรียนรู้ (E_1) และประสิทธิภาพของผลลัพธ์การเรียนรู้ (E_2) ดังรายละเอียดต่อไปนี้

1) ประสิทธิภาพของกระบวนการ (E_1) หมายถึง ผู้วิจัยได้ดำเนินการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ตามแผนการจัดการเรียนรู้ รายวิชาเพิ่มเติม เรื่อง ผลิภัณฑ์ดอกไม้จากไม้ไผ่ โดยใช้แนวคิดการเรียนรู้โดยใช้ชุมชนเป็นฐาน (Community-Based Learning) จำนวน 13 แผน ครอบคลุม 5 หน่วยการเรียนรู้ กับนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 5 โรงเรียนหนองผือเทพนิมิต จำนวน 30 คน ในการนี้ ผู้วิจัยได้เก็บรวบรวมข้อมูลคะแนนระหว่างเรียนจากการประเมินตามสภาพจริง ซึ่งครอบคลุมทั้งด้านความรู้ (Cognitive Domain) และทักษะการปฏิบัติงาน (Psychomotor Domain) จากใบงานและกิจกรรมในแต่ละหน่วยการเรียนรู้ รวมคะแนนเต็มทั้งสิ้น 80 คะแนน จากนั้นนำคะแนนมาวิเคราะห์หาค่าเฉลี่ย ($\bar{X}$) ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (S.D.) และคำนวณหาค่าร้อยละเพื่อกำหนดเป็นค่าประสิทธิภาพของกระบวนการ (E_1) ตามเกณฑ์มาตรฐาน 80/80

2) ประสิทธิภาพของผลลัพธ์ (E_2) หมายถึง ร้อยละของคะแนนเฉลี่ยที่นักเรียนได้รับจากการประเมินผลลัพธ์หลังสิ้นสุดการจัดการเรียนรู้ โดยผู้วิจัยประเมินจาก 2 ส่วน ได้แก่ 1) แบบทดสอบวัดความรู้เกี่ยวกับผลิภัณฑ์ดอกไม้จากไม้ไผ่ เป็นแบบปรนัย 4 ตัวเลือก จำนวน 30 ข้อ (30 คะแนน) และ 2) แบบประเมินทักษะการปฏิบัติงานตามสภาพจริง โดยใช้เกณฑ์การประเมินแบบรูบริค (Rubric Score) 5 ระดับ จำนวน 24 รายการ (120 คะแนน) รวมคะแนนเต็มทั้งสิ้น 150 คะแนน ทั้งนี้ เพื่อให้สอดคล้องกับเกณฑ์ประสิทธิภาพมาตรฐาน 80/80 ผู้วิจัยได้ดำเนินการปรับค่าคะแนนรวม (Linear Transformation) จากคะแนนเต็ม 150 คะแนน ให้มีค่าน้ำหนักเท่ากับ 20 คะแนน เพื่อใช้คำนวณหาค่าประสิทธิภาพผลลัพธ์ (E_2) ผลลัพธ์จะได้เป็นร้อยละของคะแนนเฉลี่ยหลังเรียนของนักเรียนทั้งกลุ่ม

3.2 การหาประสิทธิภาพของหลักสูตร (E_1/E_2) (ชัยยงค์ พรหมวงศ์, 2556, หน้า 7-9)

1) ค่าประสิทธิภาพของกระบวนการ (E_1) คือ การวัดผลการทำกิจกรรมหรืองานระหว่างเรียน

$$\text{สูตร } E_1 = \frac{\sum x}{A \times N} \times 100$$

2) ค่าประสิทธิภาพของผลลัพธ์ (E_2) คือ การวัดผลจากการทำแบบทดสอบหลังเรียน (Post-test)

$$\text{สูตร } E_2 = \frac{\sum F}{B \times N} \times 100$$

เมื่อ E_1 แทน ประสิทธิภาพของกระบวนการ (คะแนนเฉลี่ยร้อยละจากการทำกิจกรรมระหว่างเรียน)

E_2 แทน ประสิทธิภาพของผลลัพธ์ (คะแนนเฉลี่ยร้อยละจากการทำแบบทดสอบหลังเรียน)

$\sum x$ แทน คะแนนรวมของแบบฝึกหัดหรือกิจกรรมระหว่างเรียนทั้งหมด

$\sum F$ แทน คะแนนรวมของแบบทดสอบหลังเรียน

A แทน คะแนนเต็มของแบบฝึกหัดหรือกิจกรรมระหว่างเรียน

B แทน คะแนนเต็มของแบบทดสอบหลังเรียน

N แทน จำนวน ผู้เรียนทั้งหมด

ขั้นตอนที่ 4 การประเมินผลการใช้หลักสูตร (Development: D2)

ภายหลังจากการดำเนินการทดลองใช้หลักสูตรรายวิชาเพิ่มเติม เรื่อง ผลิตภัณฑ์ดอกไม้จากไม้ไผ่ ตามแนวคิดการเรียนรู้โดยใช้ชุมชนเป็นฐาน สำหรับนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 5 โรงเรียนหนองผือเทพนิมิต จำนวน 30 คน แล้ว ผู้วิจัยได้นำข้อมูลที่ได้จากการทดลองใช้เข้าสู่กระบวนการประเมินผลอย่างเป็นระบบ เพื่อวิเคราะห์ประสิทธิภาพของหลักสูตรทั้งในด้านประสิทธิภาพตามเกณฑ์ 80/80 ผลลัพธ์ทางการเรียน ทักษะการปฏิบัติงาน ผลิตภัณฑ์ดอกไม้จากไม้ไผ่ ความตระหนักเห็นคุณค่าวัฒนธรรมและภูมิปัญญาท้องถิ่น และความพึงพอใจของนักเรียนที่มีต่อการเรียนด้วยหลักสูตรรายวิชาเพิ่มเติมอยู่ในระดับใด

การประเมินผลในขั้นตอนนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อ 1) ทดสอบสมมติฐานการวิจัยตามกรอบแนวคิดที่กำหนดไว้ 2) ตรวจสอบประสิทธิภาพของหลักสูตรในเชิงประจักษ์ 3) ใช้ผลการวิเคราะห์เป็นข้อมูลย้อนกลับ (Feedback) สำหรับการปรับปรุงและพัฒนาหลักสูตรให้มีความสมบูรณ์ยิ่งขึ้น การดำเนินการวิเคราะห์ข้อมูลออกเป็น 2 ส่วน ได้แก่ 1) การวิเคราะห์ข้อมูลเพื่อทดสอบสมมติฐานการวิจัย และ 2) การเลือกใช้สถิติที่เหมาะสมในการวิเคราะห์ข้อมูล ดังนี้

1. การวิเคราะห์ข้อมูลเพื่อทดสอบสมมติฐานการวิจัย

1.1 การวิเคราะห์ข้อมูลเชิงปริมาณ

1.1.1 การวิเคราะห์ผลลัพธ์ทางการเรียนด้านความรู้ วิเคราะห์การเปรียบเทียบคะแนนก่อนเรียนและหลังเรียน โดยใช้แบบทดสอบวัดความรู้ จำนวน 30 ข้อ ใช้สถิติ t-test แบบ Dependent Samples (Paired Samples t-test)

1.1.2 การวิเคราะห์ทักษะการปฏิบัติงาน วิเคราะห์คะแนนจากแบบประเมินทักษะการปฏิบัติงาน (Rubric Assessment) ครอบคลุม 6 ด้าน ใช้ค่าเฉลี่ยและร้อยละเปรียบเทียบกับเกณฑ์ร้อยละ 80

1.1.3 การวิเคราะห์ระดับความตระหนักเห็นคุณค่าภูมิปัญญาท้องถิ่น วิเคราะห์คะแนนจากแบบวัดความตระหนัก จำนวน 20 ข้อ ใช้ค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน และ t-test เปรียบเทียบก่อน-หลังเรียน

1.1.4 การวิเคราะห์ระดับความพึงพอใจของนักเรียน วิเคราะห์ข้อมูลจากแบบสอบถามความพึงพอใจ จำนวน 33 ข้อ ครอบคลุม 5 ด้าน ได้แก่ 1) ด้านบริบท (Context) 2) ด้านปัจจัยนำเข้า (Input) 3) ด้านกระบวนการ (Process) 4) ด้านผลผลิต (Product) และ 5) ด้านการมีส่วนร่วม (Participation) ใช้ค่าเฉลี่ยและส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานในการวิเคราะห์

1.2 ผู้วิจัยดำเนินการวิเคราะห์ข้อมูลที่รวบรวมได้จากเครื่องมือหลากหลายรูปแบบ (Data Triangulation) เพื่อให้ได้ผลสรุปที่ครอบคลุมและน่าเชื่อถือ โดยมีรายละเอียดดังนี้

1.2.1 แหล่งข้อมูลเชิงคุณภาพ ผู้วิจัยเก็บรวบรวมข้อมูลจากแหล่งข้อมูลสำคัญ ได้แก่

1) การสังเกตพฤติกรรมการเรียนรู้ของผู้เรียนในระหว่างการจัดกิจกรรม

- 2) การสัมภาษณ์เชิงลึก (In-depth Interview) กับครูผู้สอน
- 3) การสัมภาษณ์ปราชญ์ชาวบ้านและผู้มีส่วนเกี่ยวข้องในชุมชน
- 4) การวิเคราะห์เอกสาร (Document Analysis) และร่องรอย

การเรียนรู้จากผลงานของนักเรียน

1.2.2 วิธีการวิเคราะห์ข้อมูล ผู้วิจัยใช้วิธีการวิเคราะห์เนื้อหา (Content Analysis) โดยการจำแนก จัดกลุ่ม และเปรียบเทียบข้อมูล (Constant Comparative Method) เพื่อสรุปประเด็นสำคัญออกเป็น 3 ด้าน ดังนี้

- 1) ด้านพฤติกรรมและการเรียนรู้ของผู้เรียน เช่น วิเคราะห์ระดับความกระตือรือร้น ความกล้าแสดงออก ทักษะการทำงานเป็นทีม และความภาคภูมิใจในชิ้นงานที่สะท้อนถึงความสำเร็จในการเรียนรู้
- 2) ด้านความเหมาะสมเชิงบริบท เช่น วิเคราะห์ความคิดเห็นของครูผู้สอนในประเด็นความสอดคล้องกับหลักสูตร บริบทของสถานศึกษา และความเป็นไปได้ในการนำไปใช้จริงอย่างยั่งยืน
- 3) ด้านอัตลักษณ์และการสืบสานภูมิปัญญา เช่น วิเคราะห์ข้อเสนอแนะจากปราชญ์ชาวบ้านในประเด็นการสะท้อนเอกลักษณ์ของชุมชนผ่านผลิตภัณฑ์ดอกไม้จากไม้ไผ่ และแนวทางการถ่ายทอดภูมิปัญญาท้องถิ่นสู่เยาวชน

2. การเลือกใช้สถิติที่เหมาะสมในการวิเคราะห์ข้อมูล

การวิเคราะห์ข้อมูลในการวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยใช้สถิติเชิงพรรณนา สถิติเชิงอนุมาน และสถิติสำหรับตรวจสอบคุณภาพเครื่องมือ โดยเลือกใช้ให้สอดคล้องกับวัตถุประสงค์และสมมติฐานการวิจัย ดังรายละเอียดต่อไปนี้

2.1 สถิติเชิงพรรณนา ได้แก่

2.1.1 ค่าเฉลี่ย (Mean) โดยใช้สูตรคำนวณ (บุญชม ศรีสะอาด, 2560, หน้า 124) ดังนี้

$$\text{สูตร } \bar{X} = \frac{\sum X}{N}$$

เมื่อ $\bar{X}$ แทน ค่าเฉลี่ย

$\sum X$ แทน ผลรวมของคะแนนทั้งหมดในกลุ่ม

N แทน จำนวนข้อมูล

2.1.2 ร้อยละ (Percentage) โดยใช้สูตรคำนวณ (บุญชม ศรีสะอาด, 2560, หน้า 122) ดังนี้

สูตร
$$P = \frac{f}{N} \times 100$$

เมื่อ P แทน ร้อยละ
 f แทน ความถี่ที่ต้องการแปลงให้เป็นร้อยละ
 N แทน จำนวนความถี่ทั้งหมด

2.1.3 ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (Standard Deviation: S.D.) โดยใช้สูตรคำนวณ (บุญชม ศรีสะอาด, 2560, หน้า 126) ดังนี้

สูตร
$$S.D. = \frac{\sqrt{N \sum X^2 - (\sum X)^2}}{N(N-1)}$$

เมื่อ S.D. แทน ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน
 X แทน คะแนนหรือข้อมูลแต่ละตัว
 N แทน จำนวนข้อมูลทั้งหมดในกลุ่มตัวอย่าง
 $\sum X^2$ แทน ผลรวมของคะแนนแต่ละตัวยกกำลังสอง
 $(\sum X)^2$ แทน ผลรวมของคะแนนทั้งหมดแล้วจึงนำมา ยกกำลังสอง

2.2 สถิติสำหรับตรวจสอบคุณภาพเครื่องมือ ได้แก่

2.2.1 ดัชนีความสอดคล้อง (IOC) ของ สมนึก ภัททิยธนี (2546, หน้า 220-222)

สูตร
$$IOC = \frac{\sum R}{N}$$

เมื่อ IOC แทน ดัชนีความสอดคล้องระหว่างข้อคำถาม กับจุดประสงค์

$\sum R$ แทน ผลรวมคะแนนความคิดเห็นของผู้เชี่ยวชาญ ทั้งหมด

N แทน จำนวนผู้เชี่ยวชาญทั้งหมด

2.2.2 ค่าความยากงาน (p) (บุญชม ศรีสะอาด, 2560, หน้า 95–97)

$$\text{สูตร} \quad p = \frac{R}{N}$$

เมื่อ p แทน ค่าความยากง่ายของข้อสอบ

R แทน จำนวนผู้ตอบถูกในข้อนั้น ๆ

N แทน จำนวนผู้เข้าสอบทั้งหมด

2.2.3 ค่าอำนาจจำแนก (บุญชม ศรีสะอาด, 2560, หน้า 97–99)

$$\text{สูตร} \quad R = \frac{X_H - X_L}{N/2}$$

เมื่อ r แทน ค่าอำนาจจำแนก

X_H แทน จำนวนคนใน กลุ่มสูง ที่ตอบถูก

X_L แทน จำนวนคนใน กลุ่มต่ำ ที่ตอบถูก

N แทน จำนวนนักเรียนในกลุ่มตัวอย่างที่นำมา
วิเคราะห์ทั้งหมด

$N/2$ แทน จำนวนคนในกลุ่มใดกลุ่มหนึ่ง

2.2.4 ค่าความเชื่อมั่นแบบ KR-20 ของแบบทดสอบ โดยใช้สูตร

Kuder–Richardson (บุญชม ศรีสะอาด, 2560, หน้า 100–102)

$$\text{สูตร} \quad r_{tt} = \frac{k}{k-1} \left(1 - \frac{\sum pq}{S^2} \right)$$

เมื่อ r_{tt} แทน ค่าความเชื่อมั่นของแบบทดสอบ
(มักใช้สัญลักษณ์ KR_{20})

K แทน จำนวนข้อของแบบทดสอบทั้งหมด

p แทน สัดส่วนของผู้ตอบถูก ในแต่ละข้อ
(ค่าความยากง่าย p)

q แทน สัดส่วนของผู้ตอบผิด ในแต่ละข้อ
($q = 1 - p$)

$\sum pq$ แทน ผลรวมของผลคูณ ระหว่าง p และ q
ของทุกข้อ

S^2 แทน คะแนนความแปรปรวนของคะแนนรวม
ทั้งหมด

2.2.5 ความเชื่อมั่น (Reliability) โดยใช้ สัมประสิทธิ์แอลฟา

ของครอนบาค (Cronbach's Alpha Coefficient) (Cronbach, 1951, pp. 297–334)

$$\text{สูตร } \alpha = \frac{k}{k-1} \left[1 - \frac{\sum s_i^2}{S^2} \right]$$

เมื่อ α แทน ค่าสัมประสิทธิ์ความเชื่อมั่น

K แทน จำนวนข้อ ของคำถามในเครื่องมือ

$\sum s_i^2$ แทน ผลรวมความแปรปรวนของคะแนนรายข้อ
ทุกข้อ

S^2 แทน ความแปรปรวนของคะแนนรวมทั้งฉบับ

2.3 สถิติเชิงอนุมาน สำหรับสถิติทดสอบค่าที่แบบกลุ่มตัวอย่าง

สัมพันธ์กัน (Dependent Samples t-test) ซึ่งใช้เปรียบเทียบคะแนนก่อนเรียน (Pre-test) และหลังเรียน (Post-test) ของกลุ่มเป้าหมายกลุ่มเดียวกัน (บุญชม ศรีสะอาด, 2560, หน้า 145)

2.3.1 t-test แบบกลุ่มตัวอย่างสัมพันธ์กัน (Dependent Samples

t-test)

$$\text{สูตร } t = \frac{\sum D}{\sqrt{\frac{n \sum D^2 - (\sum D)^2}{n-1}}}$$

เมื่อ t แทน ค่าสถิติที่จะใช้เปรียบเทียบกับค่าวิกฤต
เพื่อทราบความนัยสำคัญ

D แทน ความแตกต่างของคะแนนแต่ละคู่
(Post-test–Pre-test)

$\sum D$ แทน ผลรวมของความแตกต่างของคะแนนทั้งหมด

$\sum D^2$ แทน ผลรวมของกำลังสองของความแตกต่าง
ของคะแนนแต่ละคู่

n แทน จำนวนคู่ของกลุ่มตัวอย่าง

$df = n - 1$ (องศาอิสระ)

2.3.2 One-Sample t-test ซึ่งใช้สำหรับเปรียบเทียบค่าเฉลี่ยของกลุ่มตัวอย่างกับเกณฑ์ที่กำหนดไว้ 80 (บุญชม ศรีสะอาด, 2560, หน้า 149–150)

$$\text{สูตร } t = \frac{\bar{X} - \mu}{S/\sqrt{n}}$$

เมื่อ t แทน ค่าสถิติที่จะใช้เปรียบเทียบกับค่าวิกฤต (Distribution)

$\bar{X}$ แทน ค่าเฉลี่ย ของคะแนนกลุ่มตัวอย่าง

μ แทน เกณฑ์ หรือค่าเฉลี่ยของประชากรที่ตั้งไว้ (เช่น คะแนนเกณฑ์ผ่าน)

S แทน ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน ของกลุ่มตัวอย่าง

n แทน จำนวน กลุ่มตัวอย่างทั้งหมด

$df = n - 1$ (องศาอิสระ)

2.2 ข้อมูลเชิงคุณภาพ

ข้อมูลเชิงคุณภาพในการวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยดำเนินการวิเคราะห์โดยใช้วิธีการวิเคราะห์เนื้อหา (Content Analysis) เพื่อสังเคราะห์และตีความข้อมูลที่ได้จากการสังเกต การสัมภาษณ์ และเอกสารที่เกี่ยวข้อง โดยมีขั้นตอนการดำเนินการ ดังนี้

2.2.1 การจัดระเบียบข้อมูล (Data Organization)

ผู้วิจัยดำเนินการถอดเทปการสัมภาษณ์อย่างละเอียด ตรวจสอบความถูกต้องของข้อความกับต้นฉบับเสียง บันทึกข้อมูลจากการสังเกตอย่างเป็นระบบ และจัดเรียงข้อมูลตามลำดับเหตุการณ์และประเด็นการศึกษา พร้อมทั้งตรวจสอบความครบถ้วนสมบูรณ์ของข้อมูลก่อนเข้าสู่กระบวนการวิเคราะห์

2.2.2 การจำแนกและจัดกลุ่มข้อมูล (Data Categorization)

ผู้วิจัยอ่านข้อมูลทั้งหมดอย่างรอบคอบหลายครั้ง (Repeated Reading) เพื่อทำความเข้าใจภาพรวม จากนั้นจึงทำการกำหนดรหัส (Coding) และจัดกลุ่มข้อมูลตามประเด็นสำคัญที่สอดคล้องกับกรอบการวิจัย เช่น 1) ด้านกระบวนการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ 2) ด้านผลลัพธ์ที่เกิดกับผู้เรียน 3) ด้านสื่อ แหล่งเรียนรู้ และการมีส่วนร่วมของชุมชน และ 4) ด้านข้อเสนอแนะเพื่อการพัฒนาหลักสูตร

2.2.3 การตีความและสร้างข้อสรุป (Interpretation and Conclusion)

ผู้วิจัยวิเคราะห์ความหมายของข้อมูลในแต่ละกลุ่ม เพื่อค้นหา รูปแบบ (Patterns) แนวโน้ม (Trends) และประเด็นร่วม (Themes) ที่สะท้อนประสิทธิภาพของหลักสูตรรายวิชาเพิ่มเติม ทั้งในด้านผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน ทักษะการปฏิบัติงาน ความตระหนักเห็นคุณค่าภูมิปัญญาท้องถิ่น และความพึงพอใจของผู้เรียน แล้วสังเคราะห์เป็นข้อค้นพบเชิงพรรณนา

2.2.4 การตรวจสอบความน่าเชื่อถือของข้อมูล (Trustworthiness)

ผู้วิจัยใช้วิธีการตรวจสอบแบบสามเส้า (Triangulation) โดยเปรียบเทียบข้อมูลจากหลายแหล่ง ได้แก่ นักเรียน ครูผู้สอน และปราชญ์ชาวบ้าน รวมทั้งเปรียบเทียบข้อมูลจากหลายวิธีการเก็บข้อมูล เช่น การสัมภาษณ์ การสังเกต และเอกสารประกอบ เพื่อยืนยันความสอดคล้องของข้อมูล และเพิ่มความน่าเชื่อถือ (Credibility) ของผลการวิจัย

3. ดำเนินการแก้ไขปรับปรุงหลักสูตรรายวิชาเพิ่มเติม

หลังจากการทดลองใช้หลักสูตรรายวิชาเพิ่มเติม เรื่อง ผลิตภัณฑ์ดอกไม้จากไม้ไผ่ ตามแนวคิดการเรียนรู้โดยใช้ชุมชนเป็นฐาน (Community-Based Learning: CBL) กับกลุ่มเป้าหมายจริงแล้ว ผู้วิจัยได้นำผลการวิเคราะห์ข้อมูลทั้งเชิงปริมาณและเชิงคุณภาพเข้าสู่กระบวนการพิจารณาปรับปรุงและพัฒนาหลักสูตรให้มีความสมบูรณ์ยิ่งขึ้น การดำเนินการในขั้นตอนนี้มุ่งเน้นการปรับปรุงองค์ประกอบของหลักสูตรใน 4 ด้านสำคัญ ได้แก่

3.1 ด้านเนื้อหา (Content Revision)

ปรับปรุงลำดับสาระการเรียนรู้ให้มีความต่อเนื่อง เหมาะสมกับพัฒนาการของผู้เรียนระดับประถมศึกษา และสอดคล้องกับผลการวิเคราะห์ข้อสอบ ผลลัพธ์ทางการเรียน และข้อเสนอแนะจากผู้เชี่ยวชาญและครูผู้สอน

3.2 ด้านกิจกรรมการเรียนรู้ (Learning Activities Enhancement)

ปรับกิจกรรมให้สอดคล้องกับบริบทชุมชนมากยิ่งขึ้น เพิ่มความชัดเจนของขั้นตอน CBL ทั้ง 5 ขั้นตอน เน้นการลงมือปฏิบัติจริง (Hands-on Practice) การทำงานกลุ่ม และการสะท้อนความคิด (Reflection) เพื่อส่งเสริมสมรรถนะและทักษะศตวรรษที่ 21 ของผู้เรียน

3.3 ด้านสื่อและแหล่งเรียนรู้ (Instructional Media and Resources)

ปรับปรุงสื่อการเรียนรู้ให้เหมาะสมกับวัย เพิ่มความหลากหลายของแหล่งเรียนรู้ในชุมชน และกำหนดแนวทางการใช้สื่ออย่างเป็นระบบ เพื่อสนับสนุนการเรียนรู้เชิงประสบการณ์

3.4 ด้านการวัดและประเมินผล (Assessment Refinement)

ทบทวนและปรับปรุงเครื่องมือประเมินผลให้มีความชัดเจน สอดคล้องกับผลการเรียนรู้ที่กำหนดไว้ ทั้งด้านความรู้ ทักษะ และคุณลักษณะ รวมถึงการกำหนดเกณฑ์การประเมินให้เหมาะสมและสามารถสะท้อนพัฒนาการของผู้เรียนได้อย่างแท้จริง

มหาวิทยาลัยราชภัฏสุราษฎร์ธานี

บทที่ 4

ผลการวิเคราะห์ข้อมูล

ผลการวิเคราะห์ข้อมูลจากการวิจัยเรื่อง การพัฒนาหลักสูตรรายวิชาเพิ่มเติม เรื่อง ผลิตภัณฑ์ดอกไม้จากไม้ไผ่ ตามแนวคิดการเรียนรู้โดยใช้ชุมชนเป็นฐาน สำหรับ นักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 5 โรงเรียนหนองผือเทพนิมิต ผู้วิจัยได้นำเสนอผลการ วิเคราะห์ข้อมูลทั้งเชิงปริมาณและเชิงคุณภาพ โดยเรียงลำดับตามวัตถุประสงค์การวิจัย อย่างเป็นระบบ ดังต่อไปนี้

1. สัญลักษณ์ที่ใช้ในการวิเคราะห์ข้อมูล
2. ลำดับขั้นตอนในการเสนอผลการวิเคราะห์ข้อมูล
3. ผลการวิเคราะห์ข้อมูล

สัญลักษณ์ที่ใช้ในการวิเคราะห์ข้อมูล

ผู้วิจัยกำหนดความหมายของสัญลักษณ์ที่ใช้ในการนำเสนอผลการวิเคราะห์ ข้อมูล ดังนี้

N แทน จำนวนผู้ตอบแบบสอบถาม

$\bar{X}$ แทน ค่าเฉลี่ย

S.D. แทน ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน

% แทน ร้อยละ

$\sum x$ แทน ผลรวมของคะแนนทั้งหมด

E_1 แทน ร้อยละของคะแนนเฉลี่ยระหว่างเรียน

E_2 แทน ร้อยละของคะแนนเฉลี่ยจากการทดสอบหลังเรียน

t แทน ค่าสถิติทดสอบใน t-distribution

df แทน องศาอิสระ (degrees of freedom)

ลำดับขั้นตอนในการเสนอผลการวิเคราะห์ข้อมูล

การนำเสนอผลการวิเคราะห์ข้อมูลในบทนี้ ผู้วิจัยแบ่งการนำเสนอ ออกเป็น 3 ตอน ดังนี้

ตอนที่ 1 ผลการศึกษาข้อมูลพื้นฐานสำหรับการพัฒนาหลักสูตร

รายวิชาเพิ่มเติม

1. ผลการศึกษาคำความต้องการพัฒนาหลักสูตรรายวิชาเพิ่มเติม เรื่อง ผลิตภัณฑ์ดอกไม้จากไม้ไผ่ ตามแนวคิดการเรียนรู้โดยใช้ชุมชนเป็นฐาน สำหรับนักเรียน ชั้นประถมศึกษาปีที่ 5 โรงเรียนหนองผือเทพนิมิต

2. ผลการศึกษาข้อมูลองค์ความรู้เกี่ยวกับผลิตภัณฑ์ดอกไม้จากไม้ไผ่

ตอนที่ 2 ผลการพัฒนาหลักสูตรรายวิชาเพิ่มเติม

1. ผลการร่างหลักสูตรรายวิชาเพิ่มเติม

2. ผลการจัดทำคู่มือการใช้หลักสูตรรายวิชาเพิ่มเติม

ตอนที่ 3 ผลการวิเคราะห์ข้อมูลจากการทดลองใช้หลักสูตร

1. ผลการวิเคราะห์ประสิทธิภาพของหลักสูตรรายวิชาเพิ่มเติมตามเกณฑ์ ประสิทธิภาพ 80/80 (E_1/E_2)

2. ผลการเปรียบเทียบ ความรู้เกี่ยวกับผลิตภัณฑ์ดอกไม้จากไม้ไผ่ ของนักเรียนระหว่างก่อนเรียนและหลังการทดลองใช้หลักสูตร

3. ผลการวิเคราะห์และเปรียบเทียบทักษะการปฏิบัติงานผลิตภัณฑ์ ดอกไม้จากไม้ไผ่ของนักเรียนกับเกณฑ์ร้อยละ 80 ของคะแนนเต็ม

4. ผลการเปรียบเทียบความตระหนักเห็นคุณค่าวัฒนธรรมและภูมิปัญญาท้องถิ่นของนักเรียนระหว่างก่อนเรียนและหลังเรียนด้วยหลักสูตรที่พัฒนาขึ้น

5. ผลการศึกษาคำพึงพอใจของนักเรียนที่มีต่อการเรียนด้วยหลักสูตร รายวิชาเพิ่มเติมที่พัฒนาขึ้น เปรียบเทียบกับเกณฑ์ที่กำหนด

ผลการวิเคราะห์ข้อมูล

ตอนที่ 1 ผลการศึกษาข้อมูลพื้นฐานสำหรับการพัฒนาหลักสูตรรายวิชาเพิ่มเติม

การศึกษาความต้องการของผู้มีส่วนเกี่ยวข้องต่อการพัฒนาหลักสูตรรายวิชาเพิ่มเติม เรื่อง ผลกระทบจากโควิด-19 ตามแนวคิดการเรียนรู้โดยใช้ชุมชนเป็นฐาน สำหรับนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 5 โรงเรียนหนองผือเทพนิมิต ผู้วิจัยได้เก็บรวบรวมข้อมูลโดยใช้แบบสอบถามจากผู้มีส่วนเกี่ยวข้อง จำนวน 57 คน ได้แก่ ผู้บริหาร ครู นักเรียน คณะกรรมการสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน ผู้ปกครอง และปราชญ์ท้องถิ่นในชุมชน และนำเสนอผลการวิเคราะห์ข้อมูล ออกเป็น 2 ส่วน ดังนี้

1. ผลการศึกษาความต้องการในการพัฒนาหลักสูตรรายวิชาเพิ่มเติม

ส่วนที่ 1 ข้อมูลทั่วไปของผู้มีส่วนเกี่ยวข้องที่ให้ข้อมูล

ตาราง 4 ข้อมูลทั่วไปของผู้ให้ข้อมูล

(N = 57)			
ตัวแปร	รายการ	จำนวน (คน)	ร้อยละ
เพศ	ชาย	34	59.65
	หญิง	23	40.35
อายุ	ต่ำกว่า 15 ปี	30	52.63
	31-45 ปี	13	22.81
	46 ปีขึ้นไป	14	24.56
บทบาท/สถานภาพ	ผู้บริหาร	1	1.75
	ครู	2	3.51
	นักเรียน	30	52.63
	คณะกรรมการสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน	2	3.51
	ผู้ปกครอง	20	35.09
	ผู้รู้/ปราชญ์ชาวบ้าน	2	3.51

ตาราง 4 (ต่อ)

ตัวแปร	รายการ	จำนวน (คน)	ร้อยละ
ระดับการศึกษา	ต่ำกว่ามัธยมศึกษา	14	24.56
	มัธยมศึกษาตอนต้น	25	43.86
	มัธยมศึกษาตอนปลาย	5	8.77
	ปริญญาตรี	10	17.54
	สูงกว่าปริญญาตรี	3	5.26

จากตาราง 4 พบว่า ผู้ให้ข้อมูล จำนวน 57 คน ส่วนใหญ่เป็นเพศชาย (ร้อยละ 59.65) มีอายุต่ำกว่า 15 ปี (ร้อยละ 52.63) และมีบทบาทเป็นนักเรียน (ร้อยละ 52.63) รองลงมาคือผู้ปกครอง (ร้อยละ 35.09) โดยผู้ให้ข้อมูลส่วนใหญ่มีระดับการศึกษา มัธยมศึกษาตอนต้น (ร้อยละ 43.86) และต่ำกว่ามัธยมศึกษา (ร้อยละ 24.56)

ส่วนที่ 2 ความคิดเห็นและความต้องการพัฒนาหลักสูตรรายวิชาเพิ่มเติมของผู้มีส่วนเกี่ยวข้อง (N = 57)

ผู้วิจัยได้วิเคราะห์ความคิดเห็นและความต้องการของผู้มีส่วนเกี่ยวข้องต่อการพัฒนาหลักสูตรรายวิชาเพิ่มเติม โดยจำแนกตามกลุ่มบทบาทของผู้ให้ข้อมูล เพื่อสะท้อนทิศทางและความพร้อมในการสนับสนุนการพัฒนาหลักสูตรดังกล่าว

ตาราง 5 ความคิดเห็นและความต้องการพัฒนาหลักสูตรรายวิชาเพิ่มเติมของผู้มีส่วนเกี่ยวข้อง

(N = 57)				
กลุ่มผู้ให้ข้อมูล	จำนวน (คน)	ร้อยละของกลุ่ม	เห็นด้วย (คน)	ร้อยละ
ผู้บริหารและครู	3	5.26	3	100.00
นักเรียน	30	52.63	30	100.00
คณะกรรมการสถานศึกษา ขั้นพื้นฐาน	2	3.51	2	100.00
ผู้ปกครอง	20	35.09	20	100.00
ผู้รู้/ปราชญ์ชาวบ้าน	2	3.51	2	100.00
รวม	57	100.00	57	100.00

จากตาราง 5 พบว่า ผู้มีส่วนเกี่ยวข้องทุกกลุ่มมีความคิดเห็นสอดคล้องกัน
ในระดับเห็นด้วยต่อการพัฒนาหลักสูตรรายวิชาเพิ่มเติม เรื่อง ผลิตภัณฑ์ดอกไม้จากไม้ไผ่
ตามแนวทางการเรียนรู้โดยใช้ชุมชนเป็นฐาน สำหรับนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 5
โรงเรียนหนองผือเทพนิมิต คิดเป็นร้อยละ 100.00 ทุกกลุ่ม

2. ผลการศึกษาข้อมูลองค์ความรู้เกี่ยวกับผลิตภัณฑ์ดอกไม้จากไม้ไผ่

ผลการศึกษาข้อมูลองค์ความรู้เกี่ยวกับผลิตภัณฑ์ดอกไม้จากไม้ไผ่
จากปราชญ์และผู้รู้ในชุมชนบ้านหนองผือ มี 2 ประเด็น ดังนี้

2.1 ปราชญ์ท้องถิ่นในชุมชนบ้านหนองผือที่มีองค์ความรู้ ในเรื่องเกี่ยวกับผลิตภัณฑ์ดอกไม้จากไม้ไผ่ ดังนี้

ตาราง 6 ข้อมูลปราชญ์ท้องถิ่นในชุมชนบ้านหนองผือที่ให้ข้อมูล

ที่	ชื่อผู้ให้ข้อมูล	ความเชี่ยวชาญ/ บทบาท	สาระสำคัญขององค์ความรู้	องค์ความรู้ในการ พัฒนาหลักสูตร
1	นายอุ้น โทพา	ปราชญ์ชาวบ้าน ต้นแบบ ด้านการสาน ดอกไม้จากไม้ไผ่	คิดค้นและพัฒนารูปแบบ การสาน ถ่ายทอดเทคนิค การออกแบบ และทำหน้าที่ วิทยากรให้แก่เยาวชนและ สถานศึกษา	ใช้เป็นต้นแบบ องค์ความรู้หลัก ในหน่วยการเรียนรู้ ด้านการออกแบบ และเทคนิคการสาน
2	นางทุมมา โทพา	ผู้เชี่ยวชาญด้าน การพัฒนาเทคนิค เชิงร่วมสมัย	ประยุกต์ลวดลายดั้งเดิมให้ สอดคล้องกับบริบทสมัยใหม่ ถ่ายทอดตั้งแต่การเตรียมวัสดุ จนถึงพัฒนาผลิตภัณฑ์ ในเชิงพาณิชย์	ใช้พัฒนาเนื้อหา ด้านการประยุกต์ ลวดลายและการต่อ ยอดผลิตภัณฑ์
3	นางคำนิภา หนูนิล	ผู้สืบทอด องค์ความรู้ จากครอบครัว	มีความประณีตและ เอกลักษณ์ของผลงาน เชื่อมโยงเครือข่ายผู้ผลิตกับ ตลาดผู้บริโภค	ใช้เป็นฐานเนื้อหา ด้านคุณภาพงานฝีมือ และการเชื่อมโยง ตลาดชุมชน
4	นางจินตนา คำปิตะ	สมาชิกกลุ่ม หัตถกรรมชุมชน	พัฒนาฝีมืออย่างต่อเนื่อง เผยแพร่ผลงานผ่านการสาธิต และนิทรรศการ	ใช้สนับสนุนกิจกรรม การนำเสนอผลงาน และการเผยแพร่ เชิงสาธารณะ

จากตาราง 6 พบว่า ชุมชนบ้านหนองผือมีองค์ความรู้ด้านการสานดอกไม้จากไม้ไผ่ที่หลากหลาย ครอบคลุมตั้งแต่การคิดค้นและพัฒนาเทคนิค การประยุกต์ลวดลายสู่บริบทร่วมสมัย การรักษาเอกลักษณ์เชิงหัตถกรรม ตลอดจนการเชื่อมโยงสู่การเผยแพร่และการพัฒนาผลิตภัณฑ์เชิงพาณิชย์

2.2 องค์ความรู้ที่ได้รับมาสังเคราะห์และจัดโครงสร้างสาระการเรียนรู้เป็นหน่วยการเรียนรู้

ตาราง 7 สังเคราะห์องค์ความรู้และจัดโครงสร้างสาระการเรียนรู้เป็นหน่วยการเรียนรู้

ที่	องค์ความรู้ที่ได้รับจากชุมชน	ประเด็นสาระสำคัญ	หน่วยการเรียนรู้ที่จัดโครงสร้าง	ผลลัพธ์การเรียนรู้ที่มุ่งพัฒนา
1	ประวัติความเป็นมา และคุณค่าของการสานดอกไม้จากไม้ไผ่	ความเป็นมา บทบาทในวิถีชีวิต คุณค่าทางวัฒนธรรม	หน่วยที่ 1 ไผ่เขียวขจี	ความรู้และความตระหนักเห็นคุณค่า ภูมิปัญญาท้องถิ่น
2	ประเภทของไม้ไผ่ การเตรียมวัสดุ และขั้นตอนการผลิต	การคัดเลือกวัตถุดิบ การเตรียมเส้นตอก ขั้นตอนการสาน	หน่วยที่ 2 เตรียมดีมีชัย	ทักษะพื้นฐาน ด้านกระบวนการผลิต
3	เทคนิคการสานลวดลาย และการประยุกต์รูปแบบร่วมสมัย	การออกแบบลวดลาย การประยุกต์รูปแบบให้เหมาะกับบริบทปัจจุบัน	หน่วยที่ 3 คุณหนูนักสาน	ความคิดสร้างสรรค์ และการออกแบบ
4	การควบคุมคุณภาพ การจัดจำหน่าย และการนำเสนอผลงาน	การตรวจสอบคุณภาพ การตั้งราคา การจัดแสดงผลิตภัณฑ์	หน่วยที่ 4 ดอกไม้แสนสวย	ทักษะการจัดการและการนำเสนอ
5	การต่อยอดผลิตภัณฑ์สู่เชิงพาณิชย์และการพัฒนาธุรกิจชุมชน	การวางแผนต้นทุน การตลาดชุมชน การสร้างเครือข่าย	หน่วยที่ 5 ตลาดน้อยของหนู	ทักษะการคิดเชิงผู้ประกอบการและการพัฒนาอาชีพ

จากตาราง 7 องค์ความรู้ที่ได้รับจากปราชญ์และผู้รู้ในชุมชนสามารถสังเคราะห์และจัดโครงสร้างเป็นหน่วยการเรียนรู้ จำนวน 5 หน่วย ครอบคลุมตั้งแต่ฐานภูมิปัญญาท้องถิ่น กระบวนการผลิต การออกแบบและพัฒนา การจัดการผลิตภัณฑ์ ตลอดจนการต่อยอดเชิงธุรกิจชุมชน แสดงให้เห็นถึงความเชื่อมโยงระหว่างองค์ความรู้ท้องถิ่น

กับการพัฒนาหลักสูตรรายวิชาเพิ่มเติมอย่างเป็นระบบและสอดคล้องกับแนวทางการเรียนรู้โดยใช้ชุมชนเป็นฐาน

ตอนที่ 2 ผลการพัฒนาหลักสูตรรายวิชาเพิ่มเติม

ผู้วิจัยได้นำข้อมูลดังกล่าวมาใช้เป็นฐานในการออกแบบและพัฒนาหลักสูตรรายวิชาเพิ่มเติม เรื่อง ผลิตภัณฑ์ดอกไม้จากไม้ไผ่ ตามแนวทางการเรียนรู้โดยใช้ชุมชนเป็นฐาน สำหรับนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 5 โรงเรียนหนองผือเทพนิมิต ผลการพัฒนาหลักสูตรแสดงรายละเอียด ดังนี้

1. ผลการวิเคราะห์ข้อมูลการยกร่างหลักสูตร

1.1 ผลการยกร่างหลักสูตรรายวิชาเพิ่มเติม เรื่อง ผลิตภัณฑ์ดอกไม้จากไม้ไผ่ ตามแนวทางการเรียนรู้โดยใช้ชุมชนเป็นฐาน สำหรับนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 5 โรงเรียนหนองผือเทพนิมิต พบว่า หลักสูตรที่พัฒนาขึ้นมีองค์ประกอบและสาระสำคัญอย่างเป็นระบบ ประกอบด้วย 1) ชื่อหลักสูตร 2) หลักการและเหตุผล 3) หลักการของหลักสูตร 4) จุดมุ่งหมายของหลักสูตร 5) สมรรถนะและคุณลักษณะอันพึงประสงค์ 6) คุณภาพผู้เรียน 7) คำอธิบายรายวิชา 8) ผลการเรียนรู้ 9) สาระการเรียนรู้ 10) โครงสร้างรายวิชา 11) แนวทางการจัดการเรียนรู้ 12) สื่อและแหล่งเรียนรู้ และ 13) การวัดและประเมินผล ทั้งนี้ องค์ประกอบดังกล่าวมีความเชื่อมโยงสอดคล้องกันอย่างเป็นระบบ และสะท้อนแนวทางการจัดการเรียนรู้โดยใช้ชุมชนเป็นฐานอย่างชัดเจน

1.2 ผลการประเมินความเหมาะสมของหลักสูตรรายวิชาเพิ่มเติมที่พัฒนาขึ้น พบว่า โดยรวมมีความเหมาะสมอยู่ในระดับมากที่สุด ($\bar{X} = 4.75$, S.D. = 0.47) เมื่อพิจารณาเป็นรายองค์ประกอบ พบว่า ทุกองค์ประกอบมีความเหมาะสมอยู่ในระดับมากที่สุด ได้แก่ ชื่อหลักสูตร หลักการและเหตุผล หลักการของหลักสูตร จุดมุ่งหมายของหลักสูตร สมรรถนะของผู้เรียน คุณลักษณะอันพึงประสงค์ คุณภาพผู้เรียน คำอธิบายรายวิชา ผลการเรียนรู้ สาระการเรียนรู้ โครงสร้างรายวิชา แนวทางการจัดการเรียนรู้ สื่อและแหล่งเรียนรู้ และการวัดและประเมินผล ทั้งนี้ องค์ประกอบที่มีค่าเฉลี่ยสูงสุด ได้แก่ หลักการและเหตุผล คุณภาพผู้เรียน และแนวทางการจัดการเรียนรู้ ($\bar{X} = 4.79$) ขณะที่องค์ประกอบที่มีค่าเฉลี่ยต่ำสุด คือ ชื่อหลักสูตร ($\bar{X} = 4.70$) อย่างไรก็ตาม ทุกองค์ประกอบยังคงอยู่ในระดับมากที่สุด แสดงให้เห็นว่าหลักสูตรที่พัฒนาขึ้นมีความเหมาะสม ครบถ้วน และสอดคล้องกับบริบทของผู้เรียนและชุมชนอย่างมีประสิทธิภาพ

2. ผลการจัดทำคู่มือการใช้หลักสูตรรายวิชาเพิ่มเติม

2.1 องค์ประกอบของคู่มือการใช้หลักสูตรรายวิชาเพิ่มเติม

คู่มือการใช้หลักสูตรรายวิชาเพิ่มเติมที่พัฒนาขึ้นมีองค์ประกอบอย่างเป็นระบบ ประกอบด้วย 1) ชื่อคู่มือ 2) หลักการและเหตุผล 3) คำอธิบายรายวิชา 4) ผลการเรียนรู้ 5) สาระการเรียนรู้ 6) โครงสร้างรายวิชา 7) ส่วนประกอบของหลักสูตร 8) แนวทางการจัดการเรียนรู้ 9) แผนการจัดการเรียนรู้ 10) สิ่งที่ต้องเตรียม 11) บทบาทของผู้มีส่วนเกี่ยวข้อง 12) วิธีการใช้หลักสูตร 13) สื่อและแหล่งเรียนรู้ 14) การวัดและประเมินผล 15) ข้อเสนอแนะในการใช้หลักสูตร และ 16) ภาคผนวก ทั้งนี้ องค์ประกอบดังกล่าวมีความครบถ้วน ครอบคลุม และเชื่อมโยงกันอย่างเป็นระบบ เพื่อสนับสนุนการนำหลักสูตรไปใช้ได้ อย่างมีประสิทธิภาพ

2.2 ผลการตรวจสอบความเหมาะสมของคู่มือการใช้หลักสูตร

รายวิชาเพิ่มเติม ผลการประเมินความเหมาะสมของคู่มือการใช้หลักสูตรรายวิชาเพิ่มเติม โดยผู้เชี่ยวชาญ จำนวน 5 ท่าน พบว่า โดยรวมมีความเหมาะสมอยู่ในระดับมากที่สุด ($\bar{X} = 4.76$, S.D. = 0.46) เมื่อพิจารณาเป็นรายองค์ประกอบ พบว่า ทุกองค์ประกอบ มีความเหมาะสมอยู่ในระดับมากที่สุด โดยองค์ประกอบที่มีค่าเฉลี่ยสูงสุด ได้แก่ คำอธิบายรายวิชา ($\bar{X} = 4.79$, S.D. = 0.43) ขณะที่องค์ประกอบที่มีค่าเฉลี่ยต่ำสุด ได้แก่ ชื่อคู่มือ ($\bar{X} = 4.72$, S.D. = 0.45) อย่างไรก็ตาม ทุกองค์ประกอบยังคงอยู่ในระดับมากที่สุด สะท้อนให้เห็นว่าคู่มือที่พัฒนาขึ้นมีความเหมาะสม ชัดเจน และสามารถนำไปใช้สนับสนุนการจัดการเรียนรู้ได้อย่างมีประสิทธิภาพ

ตอนที่ 3 ผลการวิเคราะห์ข้อมูลจากการทดลองใช้หลักสูตร

1. ผลการวิเคราะห์ข้อมูลเชิงปริมาณ

1.1 ผู้วิจัยได้นำแผนการจัดการเรียนรู้ตามหลักสูตรรายวิชาเพิ่มเติม เรื่อง ผลิตภัณฑ์ดอกไม้ออกจากไม้ไผ่ ตามแนวคิดการเรียนรู้โดยใช้ชุมชนเป็นฐาน จำนวน 13 แผน ครอบคลุม 5 หน่วยการเรียนรู้ ไปทดลองใช้กับนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 5 โรงเรียนหนองผือเทพนิมิต และนำคะแนนระหว่างเรียนมาวิเคราะห์หาประสิทธิภาพกระบวนการ (E_1) โดยใช้การประเมินตามสภาพจริง ครอบคลุมทั้งด้านความรู้และทักษะการปฏิบัติงาน จากนั้นรวบรวมคะแนนรวมทั้ง 5 หน่วย (คะแนนเต็ม 80 คะแนน) คำนวณค่าเฉลี่ย และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานจากนักเรียน จำนวน 30 คน แล้วแปลงเป็นร้อยละเพื่อหาประสิทธิภาพตามเกณฑ์ 80/80 ดังแสดงในตาราง 8

ตาราง 8 ผลการวิเคราะห์ระดับประสิทธิภาพกระบวนการ (E_1) ของหลักสูตรรายวิชา
เพิ่มเติม เรื่อง ผลิตภัณฑ์ดอกไม้จากไม้ไผ่ ตามแนวคิดการเรียนรู้โดยใช้ชุมชน
เป็นฐาน สำหรับนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 5 โรงเรียนหนองผือเทพนิมิต

(n = 30)						
หน่วยการเรียนรู้	N	คะแนนระหว่างเรียน				หมายเหตุ
		เต็ม	$\bar{X}$	S.D.	ร้อยละ	
1. ไข่รีเยวเขียวขจี	30	15	12.10	0.83	80.67	ความรู้
2. เตรียมดีมีชัย	30	15	12.37	0.80	82.47	ความรู้
3. คุณหนูนักสาน	30	18	15.47	1.02	85.94	ความรู้
4. ดอกไม้ไผ่แสนสวย	30	15	12.63	0.76	84.20	ความรู้
5. ตลาดน้อยของน้องหนู	30	15	13.00	0.74	86.67	ความรู้
ทักษะปฏิบัติ	30	120	98.60	3.20	82.17	ปฏิบัติ
รวม (E_1)	30	200	164.17	—	82.08	
ประสิทธิภาพกระบวนการ (E_1) 82.08						

จากตาราง 8 พบว่า นักเรียนที่เรียนด้วยหลักสูตรรายวิชาเพิ่มเติม เรื่อง ผลิตภัณฑ์ดอกไม้จากไม้ไผ่ ตามแนวคิดการเรียนรู้โดยใช้ชุมชนเป็นฐาน สำหรับนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 5 โรงเรียนหนองผือเทพนิมิต มีคะแนนเฉลี่ยจากการทำแบบทดสอบระหว่างเรียนรวมกับการประเมินทักษะการปฏิบัติ เท่ากับ 164.17 จากคะแนนเต็ม 200 คะแนน หรือคิดเป็นร้อยละ 82.08 แสดงให้เห็นว่า กระบวนการจัดการเรียนรู้ตามหลักสูตรที่พัฒนาขึ้นมีประสิทธิภาพอยู่ในระดับที่ดี และสูงกว่าเกณฑ์ที่กำหนดไว้ (80) ซึ่งสะท้อนให้เห็นว่าผู้เรียนสามารถเรียนรู้และพัฒนาทักษะได้อย่างต่อเนื่องในระหว่างการจัดกิจกรรมการเรียนรู้

1.2 ผลการวิเคราะห์ประสิทธิภาพผลลัพธ์ของหลักสูตร (E_2)

ในการวิเคราะห์ประสิทธิภาพผลลัพธ์ของหลักสูตรรายวิชาเพิ่มเติม (E_2) ผู้วิจัยได้ประเมินผลทดลองหลักสูตร จาก 1) แบบทดสอบวัดความรู้เกี่ยวกับผลิตภัณฑ์ดอกไม้จากไม้ไผ่ แบบปรนัย 4 ตัวเลือก จำนวน 30 ข้อ คะแนนเต็ม 30 คะแนน และ 2) แบบประเมินทักษะการปฏิบัติงานผลิตภัณฑ์ดอกไม้จากไม้ 120 คะแนน ผลการวิเคราะห์ปรากฏ

ดังตาราง 9

ตาราง 9 ผลการวิเคราะห์ระดับประสิทธิภาพผลลัพธ์ (E_2) ของหลักสูตรรายวิชาเพิ่มเติม เรื่อง ผลิตภัณฑ์ดอกไม้จากไม้ไผ่ ตามแนวทางการเรียนรู้โดยใช้ชุมชนเป็นฐาน สำหรับนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 5 โรงเรียนหนองผือเทพนิมิต

(N = 30)						
รายการประเมิน	N	คะแนนหลังเรียน E_2				หมายเหตุ
		เต็ม	$\bar{X}$	S.D.	ร้อยละ	
แบบทดสอบวัดความรู้หลังเรียน (Posttest)	30	30	24.10	2.64	80.33	ความรู้
ทักษะการปฏิบัติผลิตภัณฑ์ดอกไม้จากไม้ไผ่	30	120	98.60	3.20	82.17	ปฏิบัติ
ประสิทธิภาพผลลัพธ์ (E_2)	30	150	122.70	—	81.80	
ประสิทธิภาพผลลัพธ์ (E_2) = 81.80						

จากตาราง 9 พบว่า นักเรียนที่เรียนด้วยหลักสูตรรายวิชาเพิ่มเติม เรื่อง ผลิตภัณฑ์ดอกไม้จากไม้ไผ่ ตามแนวทางการเรียนรู้โดยใช้ชุมชนเป็นฐาน สำหรับนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 5 โรงเรียนหนองผือเทพนิมิต มีคะแนนเฉลี่ยจากการทำแบบทดสอบวัดความรู้ทางการเรียนหลังเรียน เท่ากับ 24.10 จากคะแนนเต็ม 30 คะแนน หรือคิดเป็นร้อยละ 80.33 และมีคะแนนเฉลี่ยจากการประเมินทักษะการปฏิบัติ เท่ากับ 98.60 จากคะแนนเต็ม 120 คะแนน หรือคิดเป็นร้อยละ 82.17 เมื่อพิจารณารวมทั้งสองส่วน พบว่า ผู้เรียนมีคะแนนเฉลี่ยรวมเท่ากับ 122.70 จากคะแนนเต็ม 150 คะแนน หรือคิดเป็นร้อยละ 81.80 แสดงให้เห็นว่า ผู้เรียนมีผลลัพธ์ทางการเรียนทั้งด้านความรู้และทักษะการปฏิบัติอยู่ในระดับที่ดี และสูงกว่าเกณฑ์ที่กำหนดไว้ (80)

1.2 ผลการเปรียบเทียบความรู้เกี่ยวกับผลิตภัณฑ์ดอกไม้จากไม้ไผ่ ระหว่างก่อนเรียนและหลังการทดลองใช้หลักสูตร

ผลการเปรียบเทียบความรู้เกี่ยวกับผลิตภัณฑ์ดอกไม้จากไม้ไผ่ ของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 5 ระหว่างก่อนเรียนและหลังเรียนด้วยหลักสูตรรายวิชาเพิ่มเติม เรื่อง ผลิตภัณฑ์ดอกไม้จากไม้ไผ่ ตามแนวทางการเรียนรู้โดยใช้ชุมชนเป็นฐาน สำหรับนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 5 โรงเรียนหนองผือเทพนิมิต แสดงผลการวิเคราะห์ในตาราง 10

ตาราง 10 เปรียบเทียบความรู้เกี่ยวกับผลิตภัณฑ์ดอกไม้จากไม้ไผ่ของนักเรียน ระหว่าง
ก่อนเรียนและหลังเรียนด้วยหลักสูตรรายวิชาเพิ่มเติม เรื่อง ผลิตภัณฑ์ดอกไม้
จากไม้ไผ่ ตามแนวทางการเรียนรู้โดยใช้ชุมชนเป็นฐาน สำหรับนักเรียน
ชั้นประถมศึกษาปีที่ 5 โรงเรียนหนองผือเทพนิมิต

ช่วงการ ทดสอบ	ค่าสถิติ						
	จำนวน นักเรียน	คะแนน เต็ม	$\bar{X}$	S.D.	t	df	Sig (1-tailed)
Pretest	30	30	15.20	3.21	24.30**	29	p < .001
Posttest	30	30	24.10	3.69			

*มีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.01

จากตาราง 10 พบว่า นักเรียนกลุ่มตัวอย่าง จำนวน 30 คน ที่เรียนด้วยหลักสูตร
รายวิชาเพิ่มเติม เรื่อง ผลิตภัณฑ์ดอกไม้จากไม้ไผ่ มีคะแนนเฉลี่ยความรู้ก่อนเรียน
เท่ากับ 15.20 คะแนน (S.D. = 3.21) และหลังเรียนเท่ากับ 24.10 คะแนน (S.D. = 3.69)
จากคะแนนเต็ม 30 คะแนน เมื่อเปรียบเทียบคะแนนก่อนเรียนและหลังเรียนด้วยสถิติ
t-test แบบกลุ่มตัวอย่างสัมพันธ์ (Paired Samples t-test) พบว่า $t(29) = 24.30$,
 $p < .001$ แสดงให้เห็นว่า นักเรียนมีคะแนนหลังเรียนสูงกว่าก่อนเรียนอย่างมีนัยสำคัญ
ทางสถิติที่ระดับ .01

1.3 ผลการเปรียบเทียบทักษะการปฏิบัติงานผลิตภัณฑ์ดอกไม้จากไม้ไผ่
ของนักเรียนกับเกณฑ์ที่กำหนด

ผลการวิเคราะห์ทักษะการปฏิบัติงานของนักเรียนกลุ่มตัวอย่าง
จำนวน 30 คน ภายหลังจากเรียนด้วยหลักสูตรรายวิชาเพิ่มเติม เรื่อง ผลิตภัณฑ์ดอกไม้
จากไม้ไผ่ ตามแนวทางการเรียนรู้โดยใช้ชุมชนเป็นฐาน ได้ดำเนินการเปรียบเทียบกับเกณฑ์
ร้อยละ 80 ของคะแนนเต็ม (96 คะแนน จากคะแนนเต็ม 120 คะแนน) โดยใช้สถิติ
One-Sample t-test แบบทางเดียว (one-tailed) ทั้งนี้ ปรากฏผลดังตาราง 11

ตาราง 11 ผลการวิเคราะห์เปรียบเทียบทักษะการปฏิบัติงานผลิตภัณฑ์ดอกไม้จากไม้ไผ่กับเกณฑ์ร้อยละ 80 ของคะแนนเต็ม (120 คะแนน) โดยใช้สถิติ One-Sample t-test ($n = 30$) ของนักเรียนกลุ่มตัวอย่างที่เรียนด้วยหลักสูตรรายวิชาเพิ่มเติมเรื่อง ผลิตภัณฑ์ดอกไม้จากไม้ไผ่ ตามแนวคิดการเรียนรู้โดยใช้ชุมชนเป็นฐาน สำหรับนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 5 โรงเรียนหนองผือเทพนิมิต

รายการวัด	N	ค่าสถิติ			t	df	Sig. (1-tailed)
		เต็ม	$\bar{X}$	S.D.			
ทักษะการปฏิบัติงานหลังเรียน	30	120	98.60	3.20	4.450*	29	0.000

* มีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05

จากตาราง 11 พบว่า นักเรียนกลุ่มตัวอย่าง จำนวน 30 คน มีคะแนนทักษะการปฏิบัติงานหลังเรียนเฉลี่ยเท่ากับ 98.60 คะแนน (S.D. = 3.20) จากคะแนนเต็ม 120 คะแนน ซึ่งสูงกว่าเกณฑ์ร้อยละ 80 ของคะแนนเต็ม (96 คะแนน) เมื่อทดสอบด้วยสถิติ One-Sample t-test พบว่า ค่า t เท่ากับ 4.450 ที่ระดับอิสระ $df = 29$ และมีค่า Sig. (1-tailed) = 0.000 ซึ่งมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 แสดงให้เห็นว่า ทักษะการปฏิบัติงานของนักเรียนสูงกว่าเกณฑ์ที่กำหนดอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ

1.5 ผลการเปรียบเทียบความตระหนักเห็นคุณค่าวัฒนธรรมและภูมิปัญญาท้องถิ่นของนักเรียนระหว่างก่อนเรียนและหลังเรียนด้วยหลักสูตรรายวิชาเพิ่มเติมที่พัฒนาขึ้น

ผลการวิเคราะห์ความตระหนักเห็นคุณค่าวัฒนธรรมและภูมิปัญญาท้องถิ่นของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 5 ที่เรียนด้วยหลักสูตรรายวิชาเพิ่มเติม เรื่อง ผลิตภัณฑ์ดอกไม้จากไม้ไผ่ ตามแนวคิดการเรียนรู้โดยใช้ชุมชนเป็นฐาน สำหรับนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 5 โรงเรียนหนองผือเทพนิมิต เมื่อเปรียบเทียบระหว่างก่อนเรียนและหลังเรียน แสดงผลการวิเคราะห์ดังแสดงในตาราง 12

ตาราง 12 ผลการวิเคราะห์เปรียบเทียบความตระหนักเห็นคุณค่าวัฒนธรรมและภูมิปัญญาท้องถิ่นของนักเรียนระหว่างก่อนเรียนและหลังเรียน ($n = 30$) หลังเรียนด้วยหลักสูตรรายวิชาเพิ่มเติม เรื่อง ผลิตภัณฑ์ดอกไม้จากไม้ไผ่ ตามแนวคิดการเรียนรู้โดยใช้ชุมชนเป็นฐาน สำหรับนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 5 โรงเรียนหนองผือเทพนิมิต

ช่วงการวัด	N	คะแนนเต็ม	$\bar{X}$	S.D.	t	df	Sig (1-tailed)
ก่อนเรียน	30	100	66.43	4.584	183.686**	29	$p < .001$
หลังเรียน	30	100	84.77	4.289			

** มีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01

จากตาราง 12 พบว่า นักเรียนกลุ่มตัวอย่าง จำนวน 30 คน มีคะแนนเฉลี่ยความตระหนักเห็นคุณค่าวัฒนธรรมและภูมิปัญญาท้องถิ่นก่อนเรียน เท่ากับ 66.43 คะแนน (S.D. = 4.584) และหลังเรียน เท่ากับ 84.77 คะแนน (S.D. = 4.289) จากคะแนนเต็ม 100 คะแนน เมื่อเปรียบเทียบคะแนนก่อนเรียนและหลังเรียนด้วยสถิติ t-test แบบกลุ่มตัวอย่างสัมพันธ์ (Paired Samples t-test) พบว่า $t(29) = 183.686$, $p < .001$ แสดงให้เห็นว่า นักเรียนมีความตระหนักหลังเรียนสูงกว่าก่อนเรียนอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01

1.6 ผลการศึกษาความพึงพอใจของนักเรียนที่เรียนด้วยหลักสูตรรายวิชาเพิ่มเติมที่พัฒนาขึ้น เปรียบเทียบกับเกณฑ์ที่กำหนด

ผลการวิเคราะห์ความพึงพอใจของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 5 ที่เรียนด้วยหลักสูตรรายวิชาเพิ่มเติม เรื่อง ผลิตภัณฑ์ดอกไม้จากไม้ไผ่ ตามแนวคิดการเรียนรู้โดยใช้ชุมชนเป็นฐาน สำหรับนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 5 โรงเรียนหนองผือเทพนิมิต เมื่อเปรียบเทียบกับเกณฑ์ที่กำหนด แสดงผลการวิเคราะห์ดังแสดงในตาราง 13

ตาราง 13 ผลการวิเคราะห์ความพึงพอใจของนักเรียนต่อการเรียนด้วยหลักสูตรรายวิชาเพิ่มเติม เรื่อง ผลิตภัณฑ์ดอกไม้จากไม้ไผ่ ตามแนวทางการเรียนรู้โดยใช้ชุมชนเป็นฐาน สำหรับนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 5 โรงเรียนหนองผือเทพนิมิต

(n = 30)			
รายการประเมิน	$\bar{X}$	S.D.	ระดับความพึงพอใจ
1. ด้านบริบท	4.68	0.14	มากที่สุด
2. ด้านปัจจัยนำเข้า	4.65	0.12	มากที่สุด
3. ด้านกระบวนการ	4.78	0.12	มากที่สุด
4. ด้านผลผลิต	4.71	0.13	มากที่สุด
5. ด้านการมีส่วนร่วม	4.63	0.10	มากที่สุด
รวม	4.69	0.12	มากที่สุด

จากตาราง 13 พบว่า นักเรียนกลุ่มตัวอย่าง จำนวน 30 คน มีความพึงพอใจต่อการเรียนด้วยหลักสูตรรายวิชาเพิ่มเติม เรื่อง ผลิตภัณฑ์ดอกไม้จากไม้ไผ่ ตามแนวทางการเรียนรู้โดยใช้ชุมชนเป็นฐาน โดยภาพรวมอยู่ในระดับมากที่สุด ($\bar{X} = 4.69$, S.D. = 0.12) เมื่อพิจารณาเป็นรายด้าน พบว่า ทุกด้านมีความพึงพอใจอยู่ในระดับมากที่สุด โดยด้านที่มีค่าเฉลี่ยสูงสุด คือ ด้านกระบวนการ ($\bar{X} = 4.78$, S.D. = 0.12) รองลงมา ได้แก่ ด้านผลผลิต ($\bar{X} = 4.71$, S.D. = 0.13) และด้านบริบท ($\bar{X} = 4.68$, S.D. = 0.14) ตามลำดับ ส่วนด้านที่มีค่าเฉลี่ยต่ำสุด คือ ด้านการมีส่วนร่วม ($\bar{X} = 4.63$, S.D. = 0.10) และด้านปัจจัยนำเข้า ($\bar{X} = 4.65$, S.D. = 0.12) อย่างไรก็ตาม ทุกด้านยังคงอยู่ในระดับมากที่สุด แสดงให้เห็นว่าหลักสูตรรายวิชาเพิ่มเติมที่พัฒนาขึ้นสามารถสร้างความพึงพอใจให้แก่ผู้เรียนได้ในระดับสูงมาก

2. ผลการวิเคราะห์ข้อมูลเชิงคุณภาพ

ในการวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยได้ดำเนินการเก็บรวบรวมข้อมูลเชิงคุณภาพควบคู่กับข้อมูลเชิงปริมาณ โดยใช้วิธีการสังเกตพฤติกรรมการเรียนรู้ การสัมภาษณ์ผู้เรียน และการวิเคราะห์ข้อมูลเชิงเนื้อหา (Content Analysis) จากกระบวนการจัดกิจกรรมการเรียนการสอนตามหลักสูตรรายวิชาเพิ่มเติม เรื่อง ผลิตภัณฑ์ดอกไม้จากไม้ไผ่ ตามแนวทางการเรียนรู้โดยใช้ชุมชนเป็นฐาน สำหรับนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 5 โรงเรียนหนองผือเทพนิมิต ข้อมูลที่ได้จากภาคสนามถูกนำมาจัดระบบ วิเคราะห์ สังเคราะห์ และตรวจสอบ

ความสอดคล้องกับผลการวิเคราะห์เชิงสถิติ เพื่อให้ได้ข้อค้นพบที่มีความน่าเชื่อถือและสะท้อนสภาพการพัฒนาผู้เรียนอย่างรอบด้าน ผลการวิเคราะห์ข้อมูลเชิงคุณภาพที่สอดคล้องกับผลเชิงปริมาณ แสดงให้เห็นถึงพัฒนาการของผู้เรียนอย่างเป็นรูปธรรมใน 4 ด้านสำคัญ ได้แก่ 1) การพัฒนาด้านความรู้ความเข้าใจ 2) การพัฒนาด้านทักษะปฏิบัติจริง 3) การพัฒนาด้านทักษะกระบวนการกลุ่ม 4) การพัฒนาด้านความตระหนักเห็นคุณค่าและการสืบสานวัฒนธรรมภูมิปัญญาท้องถิ่น ทั้งนี้ แต่ละด้านสะท้อนการเปลี่ยนแปลงเชิงพฤติกรรมและการเรียนรู้ของผู้เรียนที่เกิดขึ้นจากการจัดการเรียนรู้โดยใช้ชุมชนเป็นฐาน การลงมือปฏิบัติจริง และการเชื่อมโยงองค์ความรู้กับบริบทของชุมชนซึ่งมีรายละเอียดคนนำเสนอในลำดับต่อไป

2.1 การพัฒนาด้านความรู้ความเข้าใจ

ในการจัดการเรียนรู้ตามหลักสูตรรายวิชาเพิ่มเติมนี้ ผู้วิจัยได้ออกแบบกิจกรรมที่ส่งเสริมให้นักเรียนเรียนรู้อย่างเข้าใจผ่านการใช้ใบความรู้ ใบงาน การออกสำรวจภาคสนาม การเรียนรู้จากผู้รู้ในชุมชน และการสังเกตชนิดไม้ไผ่ในท้องถิ่น นักเรียนส่วนใหญ่มีความกระตือรือร้น สนุกสนานกับกิจกรรม และสามารถอธิบายข้อมูลเกี่ยวกับไม้ไผ่ ประโยชน์ และกระบวนการทำผลิตภัณฑ์ได้อย่างถูกต้อง ดังตัวอย่างคำสัมภาษณ์ที่สะท้อนความเข้าใจที่เพิ่มขึ้นของนักเรียน ได้แก่

“หนูชอบเรียนวิชานี้มาก เพราะได้รู้ว่า มีไม้ไผ่หลายชนิด และแต่ละชนิดก็มีประโยชน์ต่างกัน เช่น ไผ่ขางเอามาสานเป็นดอกไม้ได้สวย”

(นักเรียนคนที่ 1, สัมภาษณ์, 21 สิงหาคม 2568)

“ก่อนเรียนหนูไม่รู้เลยว่า ดอกไม้จากไม้ไผ่ที่ขายตามตลาดหลายอันก็ทำจากไม้ไผ่ในชุมชน พอได้เรียนแล้วก็รู้สึกว่ามันน่าเชื่อของธรรมชาติในหมู่บ้านเราจะทำอะไรได้สวยงามแบบนี้”

(นักเรียนคนที่ 2, สัมภาษณ์, 21 สิงหาคม 2568)

“ตอนเรียนเรื่องชนิดของไม้ไผ่ หนูได้ออกไปเดินดูรอบ ๆ โรงเรียนกับครู หนูจำได้เลยว่าไผ่ตงแข็งและใหญ่กว่าไผ่รวก ทำให้เหมาะจะเอามาสานทำดอกไม้มากกว่า”

(นักเรียนคนที่ 3, สัมภาษณ์, 28 สิงหาคม 2568)

ภาพประกอบ 2 การถ่ายทอดความรู้เกี่ยวกับไม้ไผ่และภูมิปัญญาท้องถิ่นจากปราชญ์และผู้รู้ในชุมชน เพื่อเสริมสร้างความรู้ความเข้าใจพื้นฐานให้แก่นักเรียน

ภาพประกอบ 3 ปราชญ์และผู้รู้ในชุมชนร่วมกันถ่ายทอดภูมิปัญญาท้องถิ่นเกี่ยวกับการใช้ประโยชน์จากไม้ไผ่ เพื่อพัฒนาความเข้าใจเชิงบริบทของผู้เรียน

จากข้อมูลเชิงคุณภาพดังกล่าว แสดงให้เห็นว่าการจัดการเรียนรู้ตามหลักสูตรรายวิชาเพิ่มเติม ผลิตภัณฑ์ดอกไม้จากไม้ไผ่ ตามแนวทางการเรียนรู้โดยใช้ชุมชนเป็นฐาน สามารถส่งเสริมให้นักเรียนมีพัฒนาการด้านความรู้และความเข้าใจได้อย่างชัดเจน นักเรียนสามารถเชื่อมโยงความรู้ที่ได้รับกับบริบทของชุมชนตนเอง เข้าใจลักษณะและประโยชน์ของไม้ไผ่ รวมถึงกระบวนการผลิตดอกไม้จากไม้ไผ่ได้อย่างเป็นระบบ สอดคล้องกับวัตถุประสงค์ของหลักสูตรที่มุ่งเน้นการเรียนรู้จากแหล่งจริงและการเรียนรู้ที่มีความหมาย

2.2 การพัฒนาด้านทักษะปฏิบัติ

จากการจัดกิจกรรมฝึกปฏิบัติการตามหลักสูตรรายวิชาเพิ่มเติม เรื่อง ผลิตภัณฑ์ดอกไม้จากไม้ไผ่ ตามแนวคิดการเรียนรู้โดยใช้ชุมชนเป็นฐาน สำหรับนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 5 โรงเรียนหนองผือเทพนิมิต ผู้วิจัยได้ออกแบบกิจกรรมที่เปิดโอกาสให้นักเรียนได้ฝึกใช้เครื่องมือพื้นฐาน การเตรียมวัสดุ และการลงมือประกอบชิ้นงานจริงอย่างเป็นขั้นตอน ส่งผลให้นักเรียนสามารถพัฒนาทักษะที่จำเป็นต่อการสร้างผลิตภัณฑ์จากไม้ไผ่ เช่น การใช้กรรไกรและมีดตัดเตอร์อย่างเหมาะสม การมัด การพัน และการตกแต่งชิ้นงานให้เกิดความสวยงามและความประณีต ผลจากการสังเกตพฤติกรรม การเรียนรู้และการสัมภาษณ์นักเรียน พบว่านักเรียนมีพัฒนาการด้านทักษะปฏิบัติอย่างต่อเนื่อง มีความมั่นใจในการลงมือทำมากขึ้น และสามารถปรับปรุงวิธีการปฏิบัติงานของตนเองเมื่อพบปัญหาในการทำงานจริง ดังปรากฏในตัวอย่างคำสัมภาษณ์ที่สะท้อนการพัฒนาด้านทักษะปฏิบัติของนักเรียน ได้แก่

“ตอนแรกหนูจับไม้ไผ่ไม่ถนัดเลยคะ แต่พอครูให้ฝึกหลายรอบ หนูก็เริ่มทำได้ดีขึ้น หนูทำได้ทั้งสานดอกไม้และตัดกลีบช่อดอกไม้ไผ่แล้วคะ”

(นักเรียนคนที่ 5, สัมภาษณ์, 5 สิงหาคม 2568)

“พอหนูทำดอกไม้สำเร็จ หนูรู้สึกภูมิใจมากเลยคะ หนูอยากกลับไปทำให้แม่ดูที่บ้านด้วย”

(นักเรียนคนที่ 6, สัมภาษณ์, 5 สิงหาคม 2568)

“หนูเคยทำพลาดไปหลายรอบ ตอนแรกไม้ไผ่หักบ่อยมาก แต่หนูไม่ท้อ คุณตาบอกว่าให้ฉีดสเปรย์น้ำก่อน เพื่อให้ดอกนุ่มจะสานได้ง่ายไม่หัก หนูลองแล้วก็ได้ดีขึ้นจริง ๆ”

(นักเรียนคนที่ 7, สัมภาษณ์, 12 สิงหาคม 2568)

ภาพประกอบ 4 นักเรียนฝึกทักษะการสานดอกไม้จากไม้ไผ่อย่างเป็นขั้นตอน เพื่อพัฒนาความชำนาญและความประณีตในการทำงาน

ภาพประกอบ 5 การฝึกสอดตอกไม้ไผ่ที่ละเส้น ซึ่งช่วยส่งเสริมทักษะการทำงานอย่างรอบคอบและการเรียนรู้จากการลงมือปฏิบัติจริง

จากข้อมูลเชิงคุณภาพดังกล่าว แสดงให้เห็นว่าการจัดกิจกรรมฝึกปฏิบัติการทำผลิตภัณฑ์ดอกไม้จากไม้ไผ่ช่วยให้นักเรียนเกิดการเรียนรู้จากประสบการณ์ตรง สามารถฝึกฝนกระบวนการทำงานอย่างเป็นขั้นตอน เรียนรู้การใช้เครื่องมืออย่างปลอดภัยและเหมาะสม ตลอดจนพัฒนาความอดทน ความรอบคอบ และความรับผิดชอบต่องานของตนเอง การได้ลงมือปฏิบัติจริงซ้ำหลายครั้งส่งผลให้นักเรียนมีความมั่นใจในทักษะของตนเองและเกิดความภาคภูมิใจในผลงานที่สร้างขึ้น สะท้อนให้เห็นว่ากระบวนการ

ฝึกปฏิบัติที่ออกแบบไว้ในหลักสูตรสามารถส่งเสริมทักษะที่จำเป็นต่อการดำรงชีวิตจริงได้อย่างเหมาะสม และเป็นไปตามวัตถุประสงค์ของหลักสูตรรายวิชาเพิ่มเติมที่พัฒนาขึ้น

2.3 การพัฒนาด้านทักษะกระบวนการกลุ่ม

การจัดการเรียนรู้ตามหลักสูตรรายวิชาเพิ่มเติม เรื่อง ผลิตภัณฑ์ดอกไม้จากไม้ไผ่ ตามแนวคิดการเรียนรู้โดยใช้ชุมชนเป็นฐาน สำหรับนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 5 โรงเรียนหนองผือเทพนิมิต มุ่งเน้นการส่งเสริมให้นักเรียนได้เรียนรู้ผ่านการทำงานร่วมกันเป็นกลุ่ม ตั้งแต่กระบวนการวางแผนงาน การแบ่งหน้าที่ความรับผิดชอบ การร่วมกันแก้ปัญหา การช่วยเหลือซึ่งกันและกัน ตลอดจนการนำเสนอผลงานต่อชั้นเรียน จากการสังเกตพฤติกรรมการเรียนรู้และการสัมภาษณ์นักเรียน พบว่า นักเรียนมีพัฒนาการด้านทักษะกระบวนการกลุ่มอย่างชัดเจน ทั้งด้านความรับผิดชอบ ความกล้าแสดงออก การรับฟังความคิดเห็นของผู้อื่น และการตัดสินใจร่วมกันอย่างสร้างสรรค์ ข้อมูลจากการสัมภาษณ์สะท้อนให้เห็นว่า นักเรียนสามารถทำงานร่วมกับผู้อื่นได้อย่างมีประสิทธิภาพ มีการแบ่งบทบาทหน้าที่ตามความถนัด และร่วมกันสร้างสรรค์ผลงานจนสำเร็จ ดังปรากฏในตัวอย่างคำกล่าวของนักเรียน ดังนี้

“กลุ่มเราช่วยกันทำดอกไม้ หนูรับหน้าที่สานดอกไม้ไผ่ เพื่อนอีกคนตัดกลีบดอก ทุกคนตั้งใจและช่วยกันทำเต็มที่เลยคะ”

(นักเรียนคนที่ 8, สัมภาษณ์, 19 สิงหาคม 2568)

“ผมเป็นคนนำเสนอผลงานหน้าห้องเรียน ผมตื่นเต้นแต่ก็มีความกล้ามากขึ้น เพราะเพื่อน ๆ ให้กำลังใจ ผมภูมิใจในผลงานดอกไม้ไผ่ของพวกเรามากครับ”

(นักเรียนคนที่ 9, สัมภาษณ์, 26 สิงหาคม 2568)

“ตอนแรกหนูไม่กล้าพูดหน้าชั้นเลยคะ แต่พอซ้อมกับเพื่อน ๆ หลายรอบ หนูกล้านำเสนอผลงานหน้าห้องแล้ว แล้วเพื่อนก็ตบมือให้ หนูดีใจมากเลยคะ”

(นักเรียนคนที่ 11, สัมภาษณ์, 4 สิงหาคม 2568)

“บางครั้งเพื่อนในกลุ่มคิดเห็นไม่ตรงกัน แต่สุดท้ายเราก็พูดคุยและร่วมกันหาวิธีที่ดีที่สุดในการทำงานให้สำเร็จ หนูคิดว่า การทำงานเป็นทีมต้องเข้าใจกันด้วยคะ”

(นักเรียนคนที่ 12, สัมภาษณ์, 8 สิงหาคม 2568)

ภาพประกอบ 6 นักเรียนร่วมทำกิจกรรมและพัฒนาชิ้นงานนอกเวลาเรียนร่วมกับผู้รู้
ในชุมชน สะท้อนการเรียนรู้แบบร่วมมือและการมีส่วนร่วมของชุมชน

ภาพประกอบ 7 นักเรียนทำงานร่วมกันเป็นกลุ่มในการสร้างสรรค์ผลงานช่อดอกไม้จากไม้ไผ่
แสดงถึงทักษะการทำงานเป็นทีมและความรับผิดชอบร่วมกัน

จากข้อมูลดังกล่าว แสดงให้เห็นว่านักเรียนมีพัฒนาการด้านทักษะกระบวนการกลุ่มอย่างเป็นรูปธรรม สามารถทำงานร่วมกันอย่างมีระบบ มีการสื่อสารที่เหมาะสม และร่วมกันแก้ไขปัญหาอย่างสร้างสรรค์ พฤติกรรมเหล่านี้สะท้อนให้เห็นว่าการจัดการเรียนรู้ตามหลักสูตรรายวิชาเพิ่มเติม เรื่อง ผลิภัณฑ์ดอกไม้จากไม้ไผ่ ตามแนวคิดการเรียนรู้โดยใช้ชุมชนเป็นฐาน สำหรับนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 5 โรงเรียนหนองผือเทพนิมิต สามารถส่งเสริมให้นักเรียนได้รับการฝึกฝนทักษะทางสังคม การสร้างสัมพันธภาพที่ดี และการพัฒนาบทบาททั้งในฐานะผู้นำและผู้ตามที่เหมาะสม ซึ่งสอดคล้องกับจุดมุ่งหมายของหลักสูตรในการพัฒนาผู้เรียนให้สามารถอยู่ร่วมกับผู้อื่นในสังคมได้อย่างมีความสุข และมีคุณภาพ

2.4 การพัฒนาด้านความตระหนักเห็นคุณค่าและการสืบสานวัฒนธรรมภูมิปัญญาท้องถิ่น

การจัดการเรียนรู้ตามหลักสูตรรายวิชาเพิ่มเติม เรื่อง ผลิภัณฑ์ดอกไม้จากไม้ไผ่ ตามแนวคิดกระบวนการเรียนรู้โดยใช้ชุมชนเป็นฐาน สำหรับนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 5 โรงเรียนหนองผือเทพนิมิต มุ่งเน้นการปลูกฝังให้นักเรียนตระหนักเห็นคุณค่าของวัฒนธรรมและภูมิปัญญาท้องถิ่น ผ่านกระบวนการเรียนรู้ที่เชื่อมโยงองค์ความรู้ในชุมชนกับการลงมือปฏิบัติจริง ตั้งแต่การศึกษาความเป็นมาของภูมิปัญญาการสานดอกไม้จากไม้ไผ่ การเรียนรู้จากปราชญ์ชาวบ้าน การฝึกปฏิบัติ การพัฒนาผลงาน ตลอดจนการนำเสนอและเผยแพร่ผลงานสู่สาธารณะ จากการสังเกตพฤติกรรมการเรียนรู้ การสะท้อนคิด และการสัมภาษณ์นักเรียน พบว่า นักเรียนมีพัฒนาการด้านความตระหนักเห็นคุณค่าอย่างชัดเจน ทั้งด้านความภาคภูมิใจในผลงานของตนเอง ความเคารพต่อภูมิปัญญาของผู้รู้ในชุมชน และความตั้งใจที่จะสืบสานและต่อยอดองค์ความรู้ดังกล่าวในอนาคต นักเรียนสามารถอธิบายความสำคัญของผลิภัณฑ์ดอกไม้จากไม้ไผ่ในฐานะอัตลักษณ์ของชุมชน และตระหนักถึงบทบาทของตนเองในการอนุรักษ์และพัฒนาให้เกิดความยั่งยืน ดังปรากฏในตัวอย่างคำกล่าวของนักเรียน ดังนี้

“หนูไม่เคยรู้มาก่อนเลยคะว่าดอกไม้จากไม้ไผ่เป็นของที่ชุมชนเราทำมานานแล้ว พอได้เรียนและลองทำเอง หนูรู้สึกภูมิใจมาก และอยากช่วยกันรักษาไว้คะ”

(นักเรียนคนที่ 5, สัมภาษณ์, 18 สิงหาคม 2568)

“ตอนที่ปราชญ์ชาวบ้านมาสอน ผมรู้สึกว่าคุณค่ามากครับ เพราะเป็นสิ่งที่สืบทอดกันมาหลายรุ่น ผมอยากเอาไปสอนน้อง ๆ ต่อในอนาคตครับ”

(นักเรียนคนที่ 14, สัมภาษณ์, 22 สิงหาคม 2568)

“หนูคิดว่าถ้าเราไม่ช่วยกันเรียนรู้และทำต่อไป ภูมิปัญญานี้อาจหายไปได้ค่ะ หนูอยากพัฒนารูปแบบใหม่ ๆ ให้คนรุ่นใหม่สนใจมากขึ้นค่ะ”

(นักเรียนคนที่ 19, สัมภาษณ์, 27 สิงหาคม 2568)

“เวลาที่ผู้ปกครองมาดูผลงาน หนูรู้สึกดีใจและภูมิใจมากค่ะ เพราะเขาบอกว่าพวกหนูช่วยทำให้ชุมชนมีชื่อเสียงมากขึ้น”

(นักเรียนคนที่ 23, สัมภาษณ์, 30 สิงหาคม 2568)

จากข้อมูลดังกล่าวสะท้อนให้เห็นว่า การจัดการเรียนรู้ตามแนวคิดการเรียนรู้โดยใช้ชุมชนเป็นฐาน ไม่เพียงส่งเสริมความรู้และทักษะเชิงปฏิบัติเท่านั้น แต่ยังช่วยบ่มเพาะความตระหนักเห็นคุณค่าทางวัฒนธรรม ความภาคภูมิใจในอัตลักษณ์ท้องถิ่น และเจตจำนงในการสืบสานภูมิปัญญาชุมชนอย่างเป็นรูปธรรม

ภาพประกอบ 8 นักเรียนเรียนรู้ร่วมกับปราชญ์ชาวบ้านเกี่ยวกับกระบวนการสานดอกไม้จากไม้ไผ่ สะท้อนการถ่ายทอดภูมิปัญญาท้องถิ่นสู่ผู้เรียนอย่างมีส่วนร่วม

ภาพประกอบ 9 นักเรียนนำเสนอผลงานผลิตภัณฑ์ดอกไม้จากไม้ไผ่ต่อผู้ปกครองและชุมชน
แสดงถึงความภาคภูมิใจและความตระหนักเห็นคุณค่าของวัฒนธรรม
ท้องถิ่น

จากข้อมูลดังกล่าวสะท้อนให้เห็นว่า การจัดการเรียนรู้ตามแนวคิดการเรียนรู้
โดยใช้ชุมชนเป็นฐาน ไม่เพียงส่งเสริมความรู้และทักษะเชิงปฏิบัติเท่านั้น แต่ยังช่วยบ่มเพาะ
ความตระหนักเห็นคุณค่าทางวัฒนธรรม ความภาคภูมิใจในอัตลักษณ์ท้องถิ่น และเจตจำนง
ในการสืบสานภูมิปัญญาชุมชนอย่างเป็นรูปธรรม

ผลการวิเคราะห์ข้อมูลทั้งเชิงปริมาณและเชิงคุณภาพในบทที่ 4 พบว่า
หลักสูตรรายวิชาเพิ่มเติม เรื่อง ผลิตภัณฑ์ดอกไม้จากไม้ไผ่ ตามแนวคิดการเรียนรู้
โดยใช้ชุมชนเป็นฐาน สำหรับนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 5 โรงเรียนหนองผือเทพนิมิต
มีประสิทธิภาพในการพัฒนาผู้เรียนอย่างชัดเจน ผู้เรียนมีผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนหลังเรียน
สูงกว่าก่อนเรียนอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01 และค่าประสิทธิภาพของหลักสูตร
เป็นไปตามเกณฑ์ที่กำหนด สะท้อนถึงความเหมาะสมของเนื้อหา กระบวนการจัดกิจกรรม
และการวัดประเมินผลที่ออกแบบไว้อย่างเป็นระบบ ในด้านทักษะปฏิบัติ ผู้เรียนสามารถ
สร้างสรรค์ผลงานได้ตามขั้นตอนอย่างถูกต้อง มีความประณีต และสามารถปรับปรุงแก้ไข
งานของตนได้อย่างเหมาะสม ขณะเดียวกัน ข้อมูลเชิงคุณภาพยังสะท้อนพัฒนาการด้าน
ทักษะกระบวนการกลุ่ม การทำงานร่วมกัน และความตระหนักเห็นคุณค่าของวัฒนธรรม
และภูมิปัญญาท้องถิ่นอย่างเป็นรูปธรรม

โดยสรุป หลักสูตรที่พัฒนาขึ้นสามารถส่งเสริมผู้เรียนทั้งด้านความรู้ ทักษะ และคุณลักษณะอันพึงประสงค์ได้อย่างบูรณาการ ผลการวิจัยจึงเป็นหลักฐานเชิงประจักษ์ ที่สนับสนุนการนำไปอภิปรายผลและพัฒนาต่อยอดในบทที่ 5 ต่อไปอย่างมีเหตุผล และมีน้ำหนักทางวิชาการ

มหาวิทยาลัยราชภัฏสุราษฎร์ธานี

บทที่ 5

สรุปผล อภิปรายผล และข้อเสนอแนะ

การวิจัยเรื่อง การพัฒนาหลักสูตรรายวิชาเพิ่มเติม เรื่อง ผลิภัณฑ์ดอกไม้จากไม้ไผ่ ตามแนวคิดการเรียนรู้โดยใช้ชุมชนเป็นฐาน สำหรับนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 5 โรงเรียนหนองผือเทพนิมิต ผู้วิจัยได้ดำเนินการสรุปผลการวิจัยโดยเรียงลำดับตามวัตถุประสงค์ที่กำหนดไว้ ดังต่อไปนี้

1. ความมุ่งหมายของการวิจัย
2. สมมติฐานของการวิจัย
3. ขอบเขตของการวิจัย
4. เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย
5. การเก็บรวบรวมข้อมูล
6. การวิเคราะห์ข้อมูล
7. สรุปผล
8. อภิปรายผล
9. ข้อเสนอแนะ

ความมุ่งหมายของการวิจัย

ผู้วิจัยได้กำหนดวัตถุประสงค์ของการวิจัยในครั้งนี้ไว้ ดังต่อไปนี้

1. เพื่อพัฒนาหลักสูตรรายวิชาเพิ่มเติม เรื่อง ผลิภัณฑ์ดอกไม้จากไม้ไผ่ ตามแนวคิดการเรียนรู้โดยใช้ชุมชนเป็นฐาน สำหรับนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 5 โรงเรียนหนองผือเทพนิมิต ให้มีประสิทธิภาพตามเกณฑ์ 80/80

2. เพื่อศึกษาผลการทดลองใช้หลักสูตรรายวิชาเพิ่มเติม เรื่อง ผลิภัณฑ์ดอกไม้จากไม้ไผ่ ตามแนวคิดการเรียนรู้โดยใช้ชุมชนเป็นฐาน สำหรับนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 5 โรงเรียนหนองผือเทพนิมิต โดยมีวัตถุประสงค์ย่อย ดังนี้

- 2.1 เปรียบเทียบความรู้เกี่ยวกับผลิภัณฑ์ดอกไม้จากไม้ไผ่ของนักเรียน ก่อนและหลังการเรียนรู้ด้วยหลักสูตรที่พัฒนาขึ้น

2.2 เปรียบเทียบทักษะการปฏิบัติงานผลิตภัณฑ์ดอกไม้จากไม้ไผ่
ของนักเรียนที่เรียนด้วยหลักสูตรที่พัฒนาขึ้นกับเกณฑ์ร้อยละ 80

2.3 เปรียบเทียบระดับความตระหนักเห็นคุณค่าวัฒนธรรมและภูมิปัญญา
ท้องถิ่นของนักเรียน ก่อนและหลังการเรียนด้วยหลักสูตรที่พัฒนาขึ้น

3. เพื่อศึกษาระดับความพึงพอใจของนักเรียนต่อการเรียนด้วยหลักสูตร
ที่พัฒนาขึ้น

สมมติฐานของการวิจัย

ในการวิจัยครั้งนี้ผู้วิจัยได้ตั้งสมมติฐานของการวิจัยไว้ ดังนี้

1. หลักสูตรรายวิชาเพิ่มเติม เรื่อง ผลิตภัณฑ์ดอกไม้จากไม้ไผ่ ตามแนวคิด
การเรียนรู้โดยใช้ชุมชนเป็นฐาน สำหรับนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 5 โรงเรียนหนองผือ
เทพนิมิต มีประสิทธิภาพตามเกณฑ์ 80/80

2. การทดลองใช้หลักสูตรรายวิชาเพิ่มเติม เรื่อง ผลิตภัณฑ์ดอกไม้จากไม้ไผ่
ตามแนวคิดการเรียนรู้โดยใช้ชุมชนเป็นฐาน สำหรับนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 5 โรงเรียน
หนองผือเทพนิมิต มีผลดังนี้

2.1 นักเรียนมีความรู้เกี่ยวกับผลิตภัณฑ์ดอกไม้จากไม้ไผ่ หลังเรียน
ด้วยหลักสูตรที่พัฒนาขึ้นสูงกว่าก่อนเรียน

2.2 นักเรียนมีทักษะการปฏิบัติงานผลิตภัณฑ์ดอกไม้จากไม้ไผ่ หลังเรียน
ด้วยหลักสูตรที่พัฒนาขึ้นสูงกว่าเกณฑ์ร้อยละ 80

2.3 นักเรียนมีความตระหนักเห็นคุณค่าวัฒนธรรมและภูมิปัญญาท้องถิ่น
หลังเรียนด้วยหลักสูตรที่พัฒนาขึ้นสูงกว่าก่อนเรียน

3. ความพึงพอใจของนักเรียนต่อการเรียนด้วยหลักสูตรที่พัฒนาขึ้นอยู่ใน
ระดับมากขึ้นไป

ขอบเขตของการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้ผู้วิจัยได้กำหนดขอบเขตของการวิจัยไว้ ดังนี้

1. ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง

ประชากรในการทดลอง ได้แก่ นักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 5 โรงเรียน
หนองผือเทพนิมิต ภาคเรียนที่ 1 ปีการศึกษา 2568 ส่วนกลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการทดลอง

คือ นักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 5 จำนวน 30 คน ได้จากการเลือกแบบเจาะจง (Purposive Sampling) โดยพิจารณาจากความเหมาะสมกับสาระของหลักสูตรและระดับพัฒนาการของผู้เรียน

2. ตัวแปรที่ศึกษา

ตัวแปรอิสระ คือ การเรียนด้วยหลักสูตรรายวิชาเพิ่มเติม เรื่อง ผลไม้จากไม้ดอกไม้จากไม้ไผ่ ตามแนวคิดการเรียนรู้โดยใช้ชุมชนเป็นฐาน สำหรับนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 5 โรงเรียนหนองผือเทพนิมิต

ตัวแปรตาม ได้แก่

1. ประสิทธิภาพของหลักสูตรรายวิชาเพิ่มเติม
2. ผลลัพธ์ด้านการเรียนรู้ของนักเรียน ได้แก่
 - 2.1 ความรู้เกี่ยวกับผลิตภัณฑ์ดอกไม้จากไม้ไผ่
 - 2.2 ทักษะการปฏิบัติงานผลิตภัณฑ์ดอกไม้จากไม้ไผ่
 - 2.3 ความตระหนักเห็นคุณค่าวัฒนธรรมและภูมิปัญญาท้องถิ่น
3. ความพึงพอใจของนักเรียนที่มีต่อหลักสูตรรายวิชาเพิ่มเติม

3. เนื้อหาที่ใช้ในการวิจัย

หลักสูตรรายวิชาเพิ่มเติม เรื่อง ผลไม้จากไม้ดอกไม้จากไม้ไผ่ ตามแนวคิดการเรียนรู้โดยใช้ชุมชนเป็นฐาน สำหรับนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 5 โรงเรียนหนองผือเทพนิมิต ประกอบด้วย สาระการเรียนรู้ที่สำคัญ ดังนี้

หน่วยการเรียนรู้ที่ 1 ไผ่เขียวเขียวขจี

1. เรื่องเล่าบ้านหนองผือ
2. รู้จักไผ่ของชุมชนเรา
3. ภูมิปัญญาไผ่สุดล้ำค่า

หน่วยการเรียนรู้ที่ 2 เตรียมดินมีชัย

1. รู้จักไม้ไผ่และเครื่องมือคู่มือ
2. ดอกไม้ไผ่กับสีสันจากธรรมชาติ
3. ดูแลเครื่องมือ

หน่วยการเรียนรู้ที่ 3 คุณหนูนักสาน

1. เริ่มต้นเรียนรู้การสานดอกไม้ไฟ
2. ประกอบดอกไม้ไฟด้วยมือเรา
3. แต่งเติมความงามด้วยไอเดียของเรา

หน่วยการเรียนรู้ที่ 4 ดอกไม้แสนสวย

1. แร้งบันดาลใจสู่การออกแบบ
2. ผลงานใหม่ใช้ได้จริง

หน่วยการเรียนรู้ที่ 5 ตลาดน้อยของหนู

1. รู้จักลูกค้า วางราคาขาย
2. หีบห่อสวย ช่องทางขายเก๋

4. ระยะเวลาในการวิจัย

ผู้วิจัยดำเนินการทดลองใช้หลักสูตรรายวิชาเพิ่มเติม เรื่อง ผลิตภัณฑ์ดอกไม้จากไม้ไผ่ ตามแนวคิดการเรียนรู้โดยใช้ชุมชนเป็นฐาน สำหรับนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 5 โรงเรียนหนองผือเทพนิมิต ในภาคเรียนที่ 1 ปีการศึกษา 2568 รวมเวลาดำเนินการทั้งหมด 20 ชั่วโมง

เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยครั้งนี้เป็นเครื่องมือที่ผู้วิจัยพัฒนาขึ้น ประกอบด้วย

1. หลักสูตรรายวิชาเพิ่มเติม เรื่อง ผลิตภัณฑ์ดอกไม้จากไม้ไผ่ ตามแนวคิดกระบวนการเรียนรู้โดยใช้ชุมชนเป็นฐาน สำหรับนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 5 โรงเรียนหนองผือเทพนิมิต มีองค์ประกอบหลัก ดังนี้ 1) ชื่อหลักสูตร 2) หลักการและเหตุผล 3) หลักการของหลักสูตร 4) จุดมุ่งหมายของหลักสูตร 5) สมรรถนะสำคัญของผู้เรียน 6) คุณลักษณะอันพึงประสงค์ 7) คุณภาพของผู้เรียน 8) คำอธิบายรายวิชา 9) ผลการเรียนรู้ 10) สารการเรียนรู้ 11) โครงสร้างรายวิชา 12) แนวทางการจัดการเรียนการสอน 13) สื่อและแหล่งเรียนรู้ และ 14) การวัดและประเมินผล มีค่าเฉลี่ยรวมของความเหมาะสมอยู่ในระดับมากที่สุด โดยมีค่าเฉลี่ยเท่ากับ 4.73 และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานเท่ากับ 0.47 ($\bar{X} = 4.73$, S.D. = 0.47)

2. แผนการจัดการเรียนรู้ จำนวน 13 แผน รวม 20 ชั่วโมง ซึ่งพิจารณาตรวจสอบและประเมินคุณภาพโดยผู้เชี่ยวชาญ จำนวน 5 ท่าน โดยประเมินตามองค์ประกอบสำคัญ ได้แก่ 1) ข้อมูลทั่วไปของแผน 2) สารสำคัญ 3) จุดประสงค์การเรียนรู้ 4) สารการเรียนรู้ 5) กระบวนการจัดการเรียนรู้ 6) สมรรถนะและคุณลักษณะอันพึงประสงค์ 7) สื่อและแหล่งเรียนรู้ 8) ภาระงานชิ้นงาน 9) การวัดและประเมินผล 10) ความเห็นผู้บริหารหรือผู้ที่ได้รับมอบหมาย 12) บันทึกหลังการสอน และ 13) ภาคผนวก อยู่ในระดับดีมาก โดยมีค่าเฉลี่ยรวมเท่ากับ 4.50 และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานเท่ากับ 0.54 ซึ่งอยู่ในระดับมากที่สุด ($\bar{X} = 4.50$, S.D. = 0.52)

3. แบบทดสอบวัดความรู้เกี่ยวกับผลิตภัณฑ์ดอกไม้จากไม้ไผ่ เป็นแบบทดสอบปรนัยชนิดเลือกตอบ 4 ตัวเลือก จำนวน 30 ข้อ ใช้วัดผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนก่อนและหลังการเรียน (Pretest-Posttest) ผลการวิเคราะห์คุณภาพข้อสอบ พบว่า ค่าความยากง่าย (p) อยู่ระหว่าง 0.36–0.86 และค่าอำนาจจำแนก (r) อยู่ระหว่าง 0.15–0.50 โดยคัดเลือกข้อสอบที่มีค่าความยากอยู่ในช่วงเหมาะสมและมีค่าอำนาจจำแนกตั้งแต่ 0.30 ขึ้นไป จำนวน 30 ข้อ เพื่อนำไปใช้จริง ทั้งนี้แบบทดสอบมีค่าความเชื่อมั่นของเครื่องมือทั้งฉบับ (KR-20) เท่ากับ 0.88

4. แบบประเมินทักษะการปฏิบัติงานผลิตภัณฑ์ดอกไม้จากไม้ไผ่ เป็นแบบประเมินตามสภาพจริง (Authentic Assessment) ในรูปแบบรูบรีค (Rubric Assessment) ประกอบด้วย 4 ด้าน ได้แก่ ด้านกระบวนการทำงาน ด้านคุณภาพชิ้นงาน ด้านความคิดสร้างสรรค์ และด้านการทำงานร่วมกัน รวม 6 ตัวบ่งชี้ 24 รายการประเมิน กำหนดระดับคุณภาพ 5 ระดับ คะแนนเต็ม 120 คะแนน ผลการตรวจสอบคุณภาพเครื่องมือ พบว่า รายการประเมินมีค่าดัชนีความสอดคล้อง (IOC) อยู่ระหว่าง 0.67–1.00 และมีค่าความเชื่อมั่นของเครื่องมือทั้งฉบับ (Cronbach's Alpha) เท่ากับ 0.95

5. แบบวัดความตระหนักและเห็นคุณค่าภูมิปัญญาท้องถิ่น เป็นแบบสอบถามมาตราส่วนประมาณค่า 5 ระดับ จำนวน 20 ข้อ ผลการตรวจสอบคุณภาพเครื่องมือ พบว่า มีค่าดัชนีความสอดคล้อง (IOC) อยู่ระหว่าง 0.80–1.00 ค่าอำนาจจำแนก (r) อยู่ระหว่าง 0.20–0.40 และมีค่าความเชื่อมั่นของเครื่องมือทั้งฉบับ (Cronbach's Alpha) เท่ากับ 0.94 ซึ่งอยู่ในระดับสูงมาก

6. แบบสอบถามความพึงพอใจของนักเรียนต่อการเรียนรู้ด้วยหลักสูตร เป็นแบบสอบถามมาตราส่วนประมาณค่า 5 ระดับ จำนวน 33 ข้อ ครอบคลุม 5 ด้าน ผลการตรวจสอบคุณภาพเครื่องมือพบว่า มีค่าดัชนีความสอดคล้อง (IOC) เฉลี่ยเท่ากับ 1.00 ค่าอำนาจจำแนกอยู่ระหว่าง 0.32–0.71 และมีค่าความเชื่อมั่นของเครื่องมือทั้งฉบับ (Cronbach's Alpha) เท่ากับ 0.97

การเก็บรวบรวมข้อมูล

ผู้วิจัยดำเนินการเก็บรวบรวมข้อมูลด้วยตนเอง โดยทำการทดลองใช้หลักสูตร รายวิชาเพิ่มเติมกับกลุ่มเป้าหมาย ได้แก่ นักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 5 โรงเรียนหนองผือ เทพนิมิต ภาคเรียนที่ 1 ปีการศึกษา 2568 รวมทั้งสิ้น 30 คน ซึ่งได้มาโดยการเลือกแบบเจาะจง (Purposive Sampling) ทั้งนี้ ผู้วิจัยดำเนินการเก็บรวบรวมข้อมูลตามขั้นตอน ดังนี้

1. ชี้แจงให้นักเรียนกลุ่มตัวอย่างทราบถึงวัตถุประสงค์และแนวทางการจัดการเรียนรู้ตามหลักสูตรรายวิชาเพิ่มเติม เรื่อง ผลิตภัณฑ์ดอกไม้จากไม้ไผ่ ตามแนวคิด การเรียนรู้โดยใช้ชุมชนเป็นฐาน สำหรับนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 5 โรงเรียนหนองผือ เทพนิมิต เพื่อให้นักเรียนมีความเข้าใจตรงกันและสามารถปฏิบัติกิจกรรมการเรียนรู้ได้อย่างถูกต้อง

2. ก่อนการทดลองใช้หลักสูตร ผู้วิจัยดำเนินการวัดความรู้เกี่ยวกับผลิตภัณฑ์ ดอกไม้จากไม้ไผ่ของนักเรียนกลุ่มเป้าหมาย โดยใช้แบบทดสอบวัดความรู้เกี่ยวกับผลิตภัณฑ์ ดอกไม้จากไม้ไผ่ จำนวน 30 ข้อ และแบบวัดความตระหนักเห็นคุณค่าและภูมิปัญญาท้องถิ่น จำนวน 20 ข้อ ซึ่งเป็นเครื่องมือที่ผู้วิจัยสร้างขึ้น

3. ผู้วิจัยดำเนินการทดลองใช้หลักสูตรโดยจัดกิจกรรมการเรียนรู้ตาม แผนการจัดการเรียนรู้ที่พัฒนาขึ้น รวมระยะเวลา 20 ชั่วโมง ครอบคลุม 5 หน่วยการเรียนรู้ ระหว่างการจัดกิจกรรม ผู้วิจัยวัดความรู้ของผู้เรียนด้วยแบบทดสอบท้ายหน่วยการเรียนรู้ จำนวน 5 หน่วย และประเมินทักษะการปฏิบัติงานผลิตภัณฑ์ดอกไม้จากไม้ไผ่โดยใช้ แบบประเมินตามสภาพจริง (Authentic Assessment) ครบทุกหน่วยการเรียนรู้ นอกจากนี้ ยังดำเนินการสังเกตพฤติกรรมการเรียนรู้ของนักเรียนอย่างเป็นระบบ เพื่อใช้ประกอบการ วิเคราะห์ข้อมูลเชิงคุณภาพควบคู่กับข้อมูลเชิงปริมาณ

4. หลังการทดลองใช้หลักสูตรเสร็จสิ้น ผู้วิจัยดำเนินการเก็บรวบรวมข้อมูล ดังนี้

4.1 ให้นักเรียนทำแบบทดสอบวัดความรู้เกี่ยวกับผลิตภัณฑ์ดอกไม้จากไม้ไผ่ และแบบวัดความตระหนักและเห็นคุณค่าภูมิปัญญาท้องถิ่น โดยใช้แบบทดสอบชุดเดียวกับที่ใช้ก่อนการทดลองใช้หลักสูตร

4.2 ประเมินความพึงพอใจของนักเรียนที่มีต่อการเรียนด้วยหลักสูตรที่พัฒนาขึ้น โดยใช้แบบสอบถามความพึงพอใจหลังเรียน

4.3 ประเมินทักษะการปฏิบัติงานผลิตภัณฑ์ดอกไม้จากไม้ไผ่ของผู้เรียน หลังสิ้นสุดหน่วยการเรียนรู้ทั้ง 5 หน่วย

5. นำคะแนนที่ได้จากแบบทดสอบวัดผลลัพธ์ทางการเรียน แบบประเมินทักษะการปฏิบัติงานผลิตภัณฑ์ดอกไม้จากไม้ไผ่ แบบสอบถามความพึงพอใจของนักเรียนที่มีต่อการเรียนด้วยหลักสูตร และแบบวัดความตระหนักเห็นคุณค่าวัฒนธรรมและภูมิปัญญาท้องถิ่น มาวิเคราะห์ข้อมูลด้วยวิธีการทางสถิติเพื่อสรุปผลการวิจัยต่อไป

การวิเคราะห์ข้อมูล

ผู้วิจัยดำเนินการวิเคราะห์ข้อมูลให้สอดคล้องกับวัตถุประสงค์ของการวิจัย โดยเรียงลำดับการนำเสนอผลการวิเคราะห์ดังนี้

1. วิเคราะห์ประสิทธิภาพของหลักสูตรรายวิชาเพิ่มเติม เรื่อง ผลิตภัณฑ์ดอกไม้จากไม้ไผ่ ตามแนวคิดการเรียนรู้โดยใช้ชุมชนเป็นฐาน สำหรับนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 5 โรงเรียนหนองผือเทพนิมิต โดยใช้เกณฑ์ประสิทธิภาพ 80/80 (E_1/E_2)

2. วิเคราะห์เปรียบเทียบความรู้เกี่ยวกับผลิตภัณฑ์ดอกไม้จากไม้ไผ่ของนักเรียน ระหว่างก่อนเรียนและหลังเรียน โดยใช้สถิติ t-test แบบกลุ่มตัวอย่างสัมพันธ์กัน

3. วิเคราะห์และเปรียบเทียบทักษะการปฏิบัติงานผลิตภัณฑ์ดอกไม้จากไม้ไผ่ของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 5 ที่เรียนด้วยหลักสูตรรายวิชาเพิ่มเติม เรื่อง ผลิตภัณฑ์ดอกไม้จากไม้ไผ่ ตามแนวคิดการเรียนรู้โดยใช้ชุมชนเป็นฐาน สำหรับนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 5 โรงเรียนหนองผือเทพนิมิต โดยเปรียบเทียบคะแนนเฉลี่ยหลังเรียนกับเกณฑ์ร้อยละ 80 ของคะแนนเต็ม และทดสอบความแตกต่างด้วยสถิติ One-Sample t-test

4. วิเคราะห์เปรียบเทียบความตระหนักเห็นคุณค่าวัฒนธรรมและภูมิปัญญาท้องถิ่นของนักเรียน ระหว่างก่อนเรียนและหลังเรียน โดยใช้สถิติ t-test

5. วิเคราะห์ระดับความพึงพอใจของนักเรียนที่มีต่อการเรียนด้วยหลักสูตรรายวิชาเพิ่มเติม เรื่อง ผลิติดัณฑ์ดอกไม้จากไม้ไผ่ ตามแนวทางการเรียนรู้โดยใช้ชุมชนเป็นฐาน สำหรับนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 5 โรงเรียนหนองผือเทพนิมิต โดยใช้ค่าเฉลี่ยและส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน

6. วิเคราะห์ข้อมูลเชิงคุณภาพจากการสังเกต การสัมภาษณ์ และการสะท้อนคิดของผู้เรียน เพื่ออธิบายพฤติกรรมการณ์การเรียนรู้และพัฒนาการด้านคุณลักษณะอันพึงประสงค์

สรุปผล

การวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยได้สรุปผลการพัฒนาหลักสูตรรายวิชาเพิ่มเติม เรื่อง ผลิติดัณฑ์ดอกไม้จากไม้ไผ่ ตามแนวทางการเรียนรู้โดยใช้ชุมชนเป็นฐาน สำหรับนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 5 โรงเรียนหนองผือเทพนิมิต ดังนี้

1. หลักสูตรรายวิชาเพิ่มเติม เรื่อง ผลิติดัณฑ์ดอกไม้จากไม้ไผ่ ตามแนวทางการเรียนรู้โดยใช้ชุมชนเป็นฐาน สำหรับนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 5 โรงเรียนหนองผือเทพนิมิต ที่พัฒนาขึ้น พบว่า ในหัวข้อ ชื่อหลักสูตร หลักการและเหตุผล หลักการของหลักสูตร จุดมุ่งหมายของหลักสูตร สมรรถนะของผู้เรียน คุณลักษณะอันพึงประสงค์ คุณภาพของผู้เรียน คำอธิบายรายวิชา ผลการเรียนรู้ สาระการเรียนรู้ โครงสร้างรายวิชา แนวทางการจัดการเรียนรู้ สื่อและแหล่งเรียนรู้ และการวัดและประเมินผลการเรียนรู้ ผลการประเมินความเหมาะสมของหลักสูตรจากผู้เชี่ยวชาญอยู่ในระดับมากที่สุด และมีประสิทธิภาพ 82.08/81.80 ซึ่งสูงกว่าเกณฑ์ประสิทธิภาพที่กำหนด คือ 80/80

2. ความรู้เกี่ยวกับผลิติดัณฑ์ดอกไม้จากไม้ไผ่ของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 5 ที่เรียนด้วยหลักสูตรรายวิชาเพิ่มเติม เรื่อง ผลิติดัณฑ์ดอกไม้จากไม้ไผ่ ตามแนวทางการเรียนรู้โดยใช้ชุมชนเป็นฐาน สำหรับนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 5 โรงเรียนหนองผือเทพนิมิต ที่ผู้วิจัยพัฒนาขึ้น พบว่า หลังเรียนสูงกว่าก่อนเรียน อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .001

3. ทักษะการปฏิบัติงานผลิติดัณฑ์ดอกไม้จากไม้ไผ่ของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 5 ที่เรียนด้วยหลักสูตรรายวิชาเพิ่มเติม เรื่อง ผลิติดัณฑ์ดอกไม้จากไม้ไผ่ ตามแนวทางการเรียนรู้โดยใช้ชุมชนเป็นฐาน สำหรับนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 5 โรงเรียน

หนองผือเทพนิมิต ที่ผู้วิจัยพัฒนาขึ้น พบว่า อยู่ในระดับร้อยละ 98.60 ซึ่งสูงกว่าเกณฑ์ที่กำหนด คือ ร้อยละ 80 ของคะแนนเต็ม และเป็นไปตามสมมติฐานที่ตั้งไว้

4. ความตระหนักเห็นคุณค่าวัฒนธรรมและภูมิปัญญาท้องถิ่นของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 5 ที่เรียนด้วยหลักสูตรรายวิชาเพิ่มเติม เรื่อง ผลิตภัณฑ์ดอกไม้จากไม้ไผ่ ตามแนวทางการเรียนรู้โดยใช้ชุมชนเป็นฐาน สำหรับนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 5 โรงเรียนหนองผือเทพนิมิต ที่ผู้วิจัยพัฒนาขึ้น อยู่ในระดับมากที่สุด และพบว่า หลังเรียนสูงกว่าก่อนเรียน อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .001

5. ความพึงพอใจของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 5 ที่เรียนด้วยหลักสูตรรายวิชาเพิ่มเติม เรื่อง ผลิตภัณฑ์ดอกไม้จากไม้ไผ่ ตามแนวทางการเรียนรู้โดยใช้ชุมชนเป็นฐาน สำหรับนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 5 โรงเรียนหนองผือเทพนิมิต ที่ผู้วิจัยพัฒนาขึ้น พบว่า อยู่ในระดับความพึงพอใจมากที่สุด ($\bar{X} = 4.69$, S.D. = 0.12)

7. ผลการวิเคราะห์ข้อมูลเชิงคุณภาพจากการสังเกตพฤติกรรม การสะท้อนคิด และการสัมภาษณ์ผู้เรียน ครูผู้สอน และผู้รู้ในชุมชน พบว่า การจัดการเรียนรู้ตามหลักสูตรรายวิชาเพิ่มเติม เรื่อง ผลิตภัณฑ์ดอกไม้จากไม้ไผ่ ตามแนวทางการเรียนรู้โดยใช้ชุมชนเป็นฐาน ส่งผลให้ผู้เรียนเกิดพัฒนาการอย่างชัดเจนทั้งด้านความรับผิดชอบ การทำงานร่วมกัน ความภาคภูมิใจในผลงาน และความตระหนักเห็นคุณค่าของภูมิปัญญาท้องถิ่น สะท้อนให้เห็นว่าการเรียนรู้ที่เชื่อมโยงกับบริบทจริงของชุมชนสามารถพัฒนาผู้เรียนได้ทั้งด้านพฤติกรรมและกระบวนการเรียนรู้อย่างเป็นรูปธรรม

อภิปรายผล

จากผลการวิจัยการพัฒนาหลักสูตรรายวิชาเพิ่มเติม เรื่อง ผลิตภัณฑ์ดอกไม้จากไม้ไผ่ ตามแนวทางการเรียนรู้โดยใช้ชุมชนเป็นฐาน สำหรับนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 5 โรงเรียนหนองผือเทพนิมิต ผู้วิจัยมีประเด็นสำคัญที่สามารถนำมาอภิปรายผลได้ตามลำดับดังนี้

1. การพัฒนาหลักสูตรรายวิชาเพิ่มเติม เรื่อง ผลิตภัณฑ์ดอกไม้จากไม้ไผ่ ตามแนวทางการเรียนรู้โดยใช้ชุมชนเป็นฐาน สำหรับนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 5 โรงเรียนหนองผือเทพนิมิต ผู้วิจัยได้กำหนดองค์ประกอบของหลักสูตรอย่างเป็นระบบ ซึ่งประกอบด้วย ชื่อหลักสูตร หลักการและเหตุผล วิสัยทัศน์ จุดมุ่งหมาย สมรรถนะของผู้เรียน คุณลักษณะอันพึงประสงค์ คำอธิบายรายวิชา ผลการเรียนรู้ สาระการเรียนรู้ โครงสร้างหลักสูตร

หน่วยการเรียนรู้ แนวทางการจัดการเรียนรู้ สื่อและแหล่งเรียนรู้ และการวัดและประเมินผล การเรียนรู้ ซึ่งถือว่าครบถ้วนตามหลักการพัฒนาหลักสูตร ทั้งนี้อาจเป็นเพราะผู้วิจัยได้ ดำเนินการพัฒนาหลักสูตรอย่างเป็นระบบ โดยเริ่มจากการศึกษาสภาพปัญหา ความต้องการ และบริบทของผู้เรียนและชุมชน ศึกษาแนวคิด ทฤษฎี และงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง กำหนดจุดมุ่งหมายและผลการเรียนรู้ให้สอดคล้องกับสมรรถนะของผู้เรียน ตลอดจนออกแบบกิจกรรมการเรียนรู้ที่เชื่อมโยงกับประสบการณ์จริงและภูมิปัญญา ในชุมชน พร้อมทั้งกำหนดแนวทางการวัดและประเมินผลที่ครอบคลุมทั้งด้านความรู้ ทักษะ และคุณลักษณะของผู้เรียน อีกทั้งหลักสูตรและเอกสารประกอบหลักสูตรยังผ่านการตรวจสอบจากผู้เชี่ยวชาญก่อนนำไปใช้จริง ส่งผลให้หลักสูตรมีความเหมาะสม และมีประสิทธิภาพตามเกณฑ์ที่กำหนด ผลการวิจัยดังกล่าวสอดคล้องกับงานวิจัยของ ชนิตพร ทศธร (2560, หน้า 12-13) ที่ศึกษาการพัฒนาหลักสูตรรายวิชาเพิ่มเติมเรื่อง การจัดสวนในภาชนะ สำหรับนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 3 โดยพบว่า หลักสูตรที่พัฒนาขึ้น ได้กำหนดองค์ประกอบสำคัญของหลักสูตรอย่างครบถ้วน ได้แก่ หลักการ จุดมุ่งหมาย ของหลักสูตร โครงสร้างและเนื้อหาของหลักสูตร คำอธิบายรายวิชา ผลการเรียนรู้ แนวทางการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ สื่อและแหล่งเรียนรู้ รวมถึงการวัดและประเมินผล การเรียนรู้ ซึ่งสะท้อนให้เห็นว่าการพัฒนาหลักสูตรจำเป็นต้องดำเนินการอย่างเป็นระบบ และมีองค์ประกอบที่ชัดเจนครบถ้วนนอกจากนี้ โสริยา อ่วมเมือง (2566, หน้า 29) อธิบายว่า การพัฒนาหลักสูตรครอบคลุมทั้งการสร้างหลักสูตรใหม่และการปรับปรุง หลักสูตรเดิม โดยต้องกำหนดจุดมุ่งหมาย โครงสร้าง เนื้อหา วิธีการจัดการเรียนรู้ และ ระบบการวัดประเมินผลให้มีความสัมพันธ์กันอย่างเป็นระบบ ซึ่งสะท้อนว่าการพัฒนา หลักสูตรเป็นกระบวนการเชิงโครงสร้างที่ต้องดำเนินการอย่างเป็นขั้นตอน ไม่ใช่เพียง การปรับปรุงเฉพาะบางส่วนเท่านั้น ขณะเดียวกัน อาคม วงศ์ทองเกื้อ, จุฬาร ศิริรังสรรค์ และกาญจนา บุญส่ง (2566, หน้า 260-265) ยังกล่าวว่า การพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่น โดยใช้ชุมชนเป็นฐานควรเริ่มจากการศึกษาองค์ความรู้และทรัพยากรของชุมชน การกำหนด โครงสร้างหลักสูตร หน่วยการเรียนรู้ และแผนการจัดการเรียนรู้ ตลอดจนการทดลองใช้ และประเมินผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนของผู้เรียนอย่างเป็นระบบ ซึ่งผลการทดลองใช้หลักสูตร พบว่า ผู้เรียนมีผลสัมฤทธิ์หลังเรียนสูงกว่าก่อนเรียนอย่างชัดเจนเมื่อพิจารณางานวิจัย ต่างประเทศ พบว่า เป็นไปในทิศทางเดียวกัน โดย Kolb (2015, pp. 66-68) อธิบายว่า การสะท้อนคิด (reflective observation) เป็นกระบวนการสำคัญที่ช่วยให้ผู้เรียนพัฒนา

ความเข้าใจจากประสบการณ์ไปสู่ความรู้เชิงนามธรรมและความเข้าใจเชิงลึก ต่อมา Hattie (2009, pp. 15–18) เสนอว่า ค่าอิทธิพล (Effect Size) ที่ระดับ 0.40 ถือเป็นจุดเกณฑ์ของผลกระทบทางการเรียนรู้ โดยแนวทางการจัดการเรียนรู้ที่เน้นการมีส่วนร่วมของผู้เรียน และการลงมือปฏิบัติจริงมักมีค่าอิทธิพลอยู่ในระดับปานกลางถึงสูง และ Giles & Eyler (1999, pp. 12–15) พบว่า การเรียนรู้โดยใช้ชุมชนเป็นฐานช่วยเสริมสร้างความรับผิดชอบ ต่อสังคมและการมีส่วนร่วมของผู้เรียนอย่างมีนัยสำคัญ การพัฒนาหลักสูตรรายวิชาเพิ่มเติม ในงานวิจัยครั้งนี้จึงมีความสอดคล้องกับทั้งแนวคิดทางทฤษฎีและผลการวิจัยเชิงประจักษ์ ทั้งในประเทศและต่างประเทศ ซึ่งยืนยันว่าการออกแบบหลักสูตรบนพื้นฐานของบริบทชุมชน และการเรียนรู้จากประสบการณ์จริงสามารถส่งเสริมคุณภาพการเรียนรู้ของผู้เรียนได้อย่างมีประสิทธิภาพ

2. ผลการทดลองใช้หลักสูตรรายวิชาเพิ่มเติม เรื่อง ผลิตภัณฑ์ดอกไม้มากไม้ไผ่ ตามแนวคิดการเรียนรู้โดยใช้ชุมชนเป็นฐาน สำหรับนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 5 โรงเรียนหนองผือเทพนิมิต ผลการวิจัยพบว่า หลักสูตรที่พัฒนาขึ้นมีประสิทธิภาพเท่ากับ 82.08/81.80 ซึ่งสูงกว่าเกณฑ์มาตรฐานที่กำหนดไว้ 80/80 ทั้งนี้อาจเป็นเพราะว่า ผู้วิจัยได้ดำเนินการพัฒนาหลักสูตรอย่างเป็นระบบ โดยเริ่มจากการศึกษาบริบทของผู้เรียนและชุมชน การวิเคราะห์ความต้องการและทรัพยากรในท้องถิ่น การกำหนดจุดมุ่งหมายและผลการเรียนรู้ที่สอดคล้องกับสมรรถนะของผู้เรียน ตลอดจนการออกแบบกิจกรรมการเรียนรู้ ที่เน้นการเรียนรู้จากประสบการณ์จริง การลงมือปฏิบัติ และการมีส่วนร่วมของผู้เรียน ในทุกขั้นตอนของกระบวนการเรียนรู้ รวมทั้งกำหนดแนวทางการวัดและประเมินผล ที่สอดคล้องกับกิจกรรมการเรียนรู้ในแต่ละหน่วยอย่างเป็นระบบ ส่งผลให้ผู้เรียนมีส่วนร่วมในการเรียนรู้อย่างต่อเนื่องและสามารถพัฒนาความรู้ ทักษะ และกระบวนการเรียนรู้ ได้ตามเป้าหมายของหลักสูตร ผลการวิจัยดังกล่าวสอดคล้องกับ ชนิตพร ทศคร (2560, หน้า 12–13) ที่ได้ศึกษาการพัฒนาหลักสูตรรายวิชาเพิ่มเติมเรื่องการจัดสวนในภาชนะ สำหรับนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 3 พบว่าหลักสูตรที่พัฒนาขึ้นมีประสิทธิภาพ 83.38/86.89 ซึ่งสูงกว่าเกณฑ์มาตรฐาน 80/80 และนักเรียนมีผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนหลังเรียนสูงกว่า ก่อนเรียนอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01 นอกจากนี้ยังสอดคล้องกับ คมกริช ทองนาค และคณะ (2563, หน้า 371–376) ที่พบว่ากิจกรรมฝึกอบรมเพื่อส่งเสริมการอนุรักษ์ผัก พืชบ้านมีประสิทธิภาพ 81.15/84.64 สูงกว่าเกณฑ์ที่กำหนด และนักเรียนมีความรู้

หลังการอบรมสูงกว่าก่อนการอบรมอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 อีกทั้งยังเป็นไปในทิศทางเดียวกับ รติมา สิงห์โชติสุขแพทย์ (2563, หน้า 83-87) ซึ่งพบว่าการจัดการเรียนรู้โดยใช้ชุมชนเป็นฐานสามารถพัฒนาผลการเรียนรู้ของผู้เรียน โดยนักเรียนมีคะแนนหลังเรียนสูงกว่าก่อนเรียนอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 นอกจากนี้ยังสอดคล้องกับ แสงงาม นิธิกคพันธ์ และคณะ (2564, หน้า 111-125) ที่พบว่าการจัดการเรียนรู้โดยใช้ชุมชนเป็นฐานสามารถพัฒนาผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนและทักษะในศตวรรษที่ 21 ของผู้เรียนได้อย่างมีประสิทธิภาพ โดยนักเรียนมีผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนหลังเรียนสูงกว่าก่อนเรียนอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 อีกทั้งยังสอดคล้องกับแนวคิดของนักวิชาการต่างประเทศที่ระบุว่า การจัดการเรียนรู้ที่เชื่อมโยงกับบริบทของชุมชนและประสบการณ์จริงของผู้เรียนสามารถยกระดับคุณภาพทั้งกระบวนการเรียนรู้และผลลัพธ์การเรียนรู้ของผู้เรียนได้อย่างมีนัยสำคัญ (Barnhardt & Kawagley, 2005, pp. 8-10; Melaville, Berg, & Blank, 2006, p. 2) และเป็นไปในทิศทางเดียวกับ Murphy & Flowers (2017, pp. 57-77) ที่เสนอว่า การเรียนรู้โดยใช้ชุมชนเป็นฐานควรเน้นการเชื่อมโยงการเรียนรู้ทางวิชาการ การสะท้อนคิด และความร่วมมือกับชุมชน ซึ่งเป็นองค์ประกอบสำคัญที่ช่วยส่งเสริมคุณภาพของกระบวนการเรียนรู้และการมีส่วนร่วมของผู้เรียนอย่างมีประสิทธิภาพ

3. ผลการวิจัยพบว่า นักเรียนมีคะแนนเฉลี่ยความรู้เกี่ยวกับผลิตภัณฑ์ดอกไม้จากไม้ไผ่หลังเรียน ($\bar{X} = 24.10$) สูงกว่าก่อนเรียน ($\bar{X} = 15.20$) อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01 ($t = 24.30, p < .001$) แสดงให้เห็นว่า หลักสูตรรายวิชาเพิ่มเติมที่พัฒนาขึ้นตามแนวคิดการเรียนรู้โดยใช้ชุมชนเป็นฐานสามารถยกระดับความรู้ของผู้เรียนได้อย่างมีประสิทธิภาพ ทั้งนี้อาจเป็นเพราะการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ที่เชื่อมโยงเนื้อหา กับบริบทของชุมชน เปิดโอกาสให้ผู้เรียนได้ลงมือปฏิบัติจริง เรียนรู้จากกระบวนการผลิตดอกไม้จากไม้ไผ่ และแลกเปลี่ยนเรียนรู้กับปราชญ์ชาวบ้าน ส่งผลให้ผู้เรียนสามารถเชื่อมโยงองค์ความรู้ใหม่กับประสบการณ์เดิม และสร้างองค์ความรู้ด้วยตนเองได้อย่างมีความหมาย ผลการวิจัยดังกล่าวสอดคล้องกับงานวิจัยในบริบทไทย โดย เบญจวรรณ นาราสัจจ์, จริญญา ปานเจริญ และสุนทร คำนวน (2565, หน้า 77-89) ได้ศึกษาเรื่อง ภูมิปัญญาท้องถิ่นในภาคเหนือตอนบนกับการประยุกต์ใช้ในสถานการณ์ปัจจุบัน พบว่า การบูรณาการภูมิปัญญาท้องถิ่นกับกิจกรรมเชิงปฏิบัติช่วยเพิ่มผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนของผู้เรียนอย่างมีนัยสำคัญ ยังสอดคล้องกับแนวคิดของ พิสิฐ ภูมัยไชย (2565, หน้า 57-59) ที่ชี้ให้เห็นว่าการออกแบบหลักสูตรที่บูรณาการองค์ความรู้และภูมิปัญญาท้องถิ่นเข้ากับโครงสร้าง

รายวิชาอย่างเป็นระบบ จะช่วยเปิดโอกาสให้ผู้เรียนได้เรียนรู้จากสถานการณ์จริงของชุมชน ส่งผลให้ผู้เรียนสามารถสร้างองค์ความรู้จากประสบการณ์ตรง เกิดความเข้าใจอย่างลึกซึ้ง และสามารถนำความรู้ไปประยุกต์ใช้ในการดำรงชีวิตและการพัฒนาชุมชนได้อย่างเหมาะสม จูรี ชยัน, สาริพันธุ์ ศุภวรรณ, ชนกนารถ บุญวัฒนะกุล และกัมปนาท บริบูรณ์ (2567, หน้า 364-377) ได้ศึกษา การพัฒนารูปแบบศูนย์การเรียนรู้เพื่อการสืบทอดภูมิปัญญาท้องถิ่นของชาวปกากะญอ พบว่า การจัดกิจกรรมการเรียนรู้เชิงปฏิบัติในบริบทชุมชน ช่วยให้คะแนนผลสัมฤทธิ์หลังเรียนสูงกว่าก่อนเรียนอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ ในระดับสากล ผลการวิจัยครั้งนี้ยังสอดคล้องกับแนวคิด Community-Based Learning และ Service-Learning โดย Bringle & Hatcher (1996, pp. 221-239) อธิบายว่า การเรียนรู้ที่เชื่อมโยงกับชุมชนและมีการสะท้อนคิดอย่างเป็นระบบช่วยให้ผู้เรียนสามารถเชื่อมโยงทฤษฎีกับสถานการณ์จริง ส่งผลให้เกิดความเข้าใจที่ลึกซึ้งและยั่งยืน ขณะที่ Giles & Eyler (1999, pp. 56-58) พบว่า การเรียนรู้ผ่านประสบการณ์ในชุมชนช่วยพัฒนาผลสัมฤทธิ์ทางวิชาการ และทักษะการคิดขั้นสูงได้ดีกว่าการเรียนรู้แบบบรรยายเพียงอย่างเดียว นอกจากนี้ Anderson (2018, pp. 105-118) ยังชี้ว่าการจัดการเรียนรู้ที่เชื่อมโยงกับบริบทจริงช่วยเพิ่มความคงทนของความรู้และส่งผลให้ผลการเรียนหลังเรียนสูงขึ้นอย่างมีนัยสำคัญ ดังนั้น การเพิ่มขึ้นของคะแนนความรู้หลังเรียนในงานวิจัยครั้งนี้จึงสะท้อนถึงประสิทธิผลของการจัดการเรียนรู้ตามแนวคิดการเรียนรู้โดยใช้ชุมชนเป็นฐาน ซึ่งช่วยส่งเสริมการเรียนรู้เชิงบริบท การมีส่วนร่วมของผู้เรียน และการสร้างองค์ความรู้จากประสบการณ์จริงได้อย่างมีประสิทธิภาพ

4. ผลการวิเคราะห์ทักษะการปฏิบัติงานผลิตภัณฑ์ดอกไม้จากไม้ไผ่

ผลการวิเคราะห์ทักษะการปฏิบัติงานผลิตภัณฑ์ดอกไม้จากไม้ไผ่ของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 5 ที่เรียนด้วยหลักสูตรรายวิชาเพิ่มเติม เรื่อง ผลิตภัณฑ์ดอกไม้จากไม้ไผ่ ตามแนวคิดการเรียนรู้โดยใช้ชุมชนเป็นฐาน พบว่า นักเรียนมีคะแนนทักษะการปฏิบัติงานเฉลี่ย 98.60 คะแนน จากคะแนนเต็ม 120 คะแนน คิดเป็นร้อยละ 82.17 ซึ่งสูงกว่าเกณฑ์ที่กำหนดไว้ร้อยละ 80 ของคะแนนเต็ม และเมื่อทดสอบด้วยสถิติ One-Sample t-test พบว่า คะแนนเฉลี่ยสูงกว่าเกณฑ์อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01 แสดงให้เห็นว่าหลักสูตรรายวิชาเพิ่มเติมที่พัฒนาขึ้นสามารถส่งเสริมทักษะการปฏิบัติงานของผู้เรียนได้อย่างมีประสิทธิภาพ ทั้งนี้อาจเป็นเพราะผู้วิจัยได้ออกแบบกิจกรรมการเรียนรู้ที่เน้นการฝึกปฏิบัติจริงอย่างเป็นขั้นตอน เริ่มตั้งแต่การเตรียมวัสดุอุปกรณ์ การใช้เครื่องมือพื้นฐาน การลงมือสานและ

ประกอบชิ้นงาน ตลอดจนการปรับปรุงผลงานจากข้อผิดพลาด โดยมีครูผู้สอนและปราชญ์ชาวบ้านให้คำแนะนำอย่างใกล้ชิด ส่งผลให้ผู้เรียนได้เรียนรู้จากสถานการณ์จริงของชุมชน และพัฒนาทักษะการปฏิบัติผ่านกระบวนการเรียนรู้เชิงประสบการณ์อย่างต่อเนื่อง จึงทำให้ผู้เรียนสามารถสร้างผลงานได้อย่างถูกต้องและมีคุณภาพสูงกว่าเกณฑ์ที่กำหนด

ผลการวิจัยดังกล่าวสอดคล้องกับ บุญรอด ชาดิยานนท์ (2561, หน้า 12) ที่ศึกษาเรื่อง การพัฒนาหลักสูตรบูรณาการโดยเน้นโครงงานเป็นฐาน รายวิชาเพิ่มเติม เรื่อง การปลูกพืชไร่นา สำหรับนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาตอนต้น ซึ่งรายงานว่าการจัดการเรียนรู้โดยใช้โครงงานเป็นฐานเปิดโอกาสให้ผู้เรียนได้เรียนรู้ผ่านกระบวนการค้นคว้าและการลงมือปฏิบัติจริง ส่งผลให้ผู้เรียนสามารถพัฒนาทักษะการทำงาน การคิดวิเคราะห์ และความสามารถในการแก้ปัญหาได้อย่างเป็นรูปธรรม นอกจากนี้ยังสอดคล้องกับ จตุรภุช ไพโรจน์ (2564, หน้า 181) ที่ศึกษาเรื่องการพัฒนาหลักสูตรรายวิชาเพิ่มเติม เรื่อง อีสปอร์ต กลุ่มสาระการเรียนรู้วิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี ชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 3 โรงเรียนสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษานครพนม ซึ่งพบว่า การจัดการเรียนรู้ที่เน้นการฝึกปฏิบัติจริงร่วมกับผู้เชี่ยวชาญสามารถพัฒนาทักษะการปฏิบัติของผู้เรียนให้สูงกว่าเกณฑ์มาตรฐาน โดยผู้เรียนมีทักษะการปฏิบัติคิดเป็นร้อยละ 80.89 ซึ่งสูงกว่าเกณฑ์ร้อยละ 70 ของคะแนนเต็ม ผลการวิจัยยังสอดคล้องกับ อรุณ บุตรนา (2565, หน้า 109) ศึกษาเรื่องการพัฒนาหลักสูตรฝึกอบรมเพื่อเสริมสร้างความรู้และทักษะในการเพาะเลี้ยงปลาสวยงาม สำหรับนักศึกษาในระดับปริญญาตรี มหาวิทยาลัยราชภัฏสกลนคร ซึ่งรายงานว่าการจัดหลักสูตรฝึกอบรมที่เน้นการเรียนรู้จากประสบการณ์จริงและการฝึกปฏิบัติ สามารถส่งเสริมให้ผู้เรียนมีทักษะการปฏิบัติงานสูงกว่าเกณฑ์ที่กำหนด และผู้เรียนมีผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนหลังอบรมสูงกว่าก่อนอบรมอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01 ในทำนองเดียวกัน อารยา ดาเกลี้ยง (2565, หน้า 70) ศึกษาเรื่องการพัฒนาหลักสูตรเรื่อง อาหารถิ่นไทยวน ตำบลน้ำอ่าง จังหวัดอุดรธานี สำหรับนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 พบว่าการจัดการเรียนรู้ด้วยหลักสูตรรายวิชาเพิ่มเติมที่เน้นการฝึกปฏิบัติจริงในบริบทของชุมชน ส่งผลให้นักเรียนมีทักษะการปฏิบัติงานสูงกว่าเกณฑ์ที่กำหนด โดยมีคะแนนเฉลี่ยร้อยละ 77.63 เมื่อพิจารณาในเชิงแนวคิดทางการศึกษาจากต่างประเทศ พบว่า Lave & Wenger (1991, pp. 29–30) อธิบายว่า การเรียนรู้ในลักษณะชุมชนแห่งการปฏิบัติ (Community of Practice) เป็นกระบวนการที่ผู้เรียนได้พัฒนาความรู้และทักษะผ่านการมีส่วนร่วมในกิจกรรมจริงของชุมชน ซึ่งนำไปสู่การเรียนรู้จากการปฏิบัติและการแลกเปลี่ยนประสบการณ์ร่วมกัน

ขณะที่ Kolb (2015, pp. 49–50) อธิบายว่า การเรียนรู้จากประสบการณ์ (Experiential Learning) เป็นกระบวนการเรียนรู้ที่เกิดจากการลงมือปฏิบัติ การสะท้อนคิด และการประยุกต์ใช้ความรู้ในสถานการณ์จริง ซึ่งช่วยส่งเสริมการพัฒนาทักษะของผู้เรียนอย่างต่อเนื่องและยั่งยืน แนวคิดดังกล่าวจึงสอดคล้องกับผลการวิจัยครั้งนี้ที่พบว่า นักเรียนมีทักษะการปฏิบัติงานผลิตภัณฑ์ดอกไม้จากไม้ไผ่สูงกว่าเกณฑ์มาตรฐานที่กำหนดไว้อย่างชัดเจน

5. ผลการวิเคราะห์ความตระหนักเห็นคุณค่าวัฒนธรรมและภูมิปัญญาท้องถิ่น ผลการวิจัยพบว่า นักเรียนมีคะแนนเฉลี่ยความตระหนักเห็นคุณค่าวัฒนธรรมและภูมิปัญญาท้องถิ่นก่อนเรียนเท่ากับ 66.43 คะแนน และหลังเรียนเท่ากับ 84.77 คะแนน จากคะแนนเต็ม 100 คะแนน โดยมีความแตกต่างอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01 ($t = 183.686$, $p < .001$) แสดงให้เห็นว่าหลักสูตรรายวิชาเพิ่มเติม เรื่อง ผลิตภัณฑ์ดอกไม้จากไม้ไผ่ตามแนวคิดการเรียนรู้โดยใช้ชุมชนเป็นฐาน สามารถส่งเสริมความตระหนักเห็นคุณค่าวัฒนธรรมและภูมิปัญญาท้องถิ่นของผู้เรียนได้อย่างมีประสิทธิภาพ การเพิ่มขึ้นของคะแนนดังกล่าวสะท้อนให้เห็นว่า ผู้เรียนเกิดการรับรู้และตระหนักถึงความสำคัญของวัฒนธรรมและภูมิปัญญาท้องถิ่นมากยิ่งขึ้น ทั้งนี้อาจเป็นเพราะการออกแบบหลักสูตรเปิดโอกาสให้ผู้เรียนได้มีส่วนร่วมในกิจกรรมจริงของชุมชน ได้เรียนรู้เกี่ยวกับภูมิปัญญาการประดิษฐ์ผลิตภัณฑ์ดอกไม้จากไม้ไผ่จากปราชญ์ชาวบ้าน รวมทั้งได้ลงมือปฏิบัติและสัมผัสองค์ความรู้ท้องถิ่นจากประสบการณ์ตรง กระบวนการเรียนรู้ลักษณะนี้ช่วยให้ผู้เรียนเข้าใจคุณค่า ความสำคัญ และบทบาทของภูมิปัญญาท้องถิ่นที่มีต่อวิถีชีวิตของชุมชน ส่งผลให้ผู้เรียนเกิดความตระหนักเห็นคุณค่าในวัฒนธรรมและภูมิปัญญาท้องถิ่นอย่างชัดเจน ผลการวิจัยครั้งนี้สอดคล้องกับ ทิพย์วรรณ จันทร์สงเคราะห์ และคณะ (2563, หน้า 125–139) ที่ศึกษาเรื่อง การพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่นโดยบูรณาการภูมิปัญญาชุมชน ซึ่งรายงานว่าการจัดการเรียนรู้ที่เชื่อมโยงภูมิปัญญาท้องถิ่นเข้ากับกิจกรรมการเรียนรู้ช่วยให้ผู้เรียนเกิดความตระหนักและเห็นคุณค่าในวัฒนธรรมของชุมชนมากยิ่งขึ้น นอกจากนี้ พิสิฐ บุญไชย (2565, หน้า 225) พบว่า การจัดการเรียนรู้ที่เปิดโอกาสให้ผู้เรียนได้มีปฏิสัมพันธ์กับแหล่งเรียนรู้ในชุมชนสามารถส่งเสริมให้ผู้เรียนเกิดความเข้าใจเชิงลึกและตระหนักถึงคุณค่าของภูมิปัญญาท้องถิ่นได้อย่างเป็นรูปธรรม ซึ่งสะท้อนถึงบทบาทของการจัดการเรียนรู้ที่เชื่อมโยงบริบทชุมชนในการพัฒนาผู้เรียนทั้งด้านความรู้และจิตสำนึกทางสังคม เช่นเดียวกับ เบญจวรรณ นาราสัจจ์ และคณะ (2565, หน้า 77–89) ที่ศึกษาเรื่อง

การพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่นโดยใช้บริบทชุมชนเป็นฐาน ซึ่งรายงานว่าการจัดการเรียนรู้ที่เชื่อมโยงกับวิถีชีวิตของชุมชนสามารถส่งเสริมความตระหนักเห็นคุณค่าในวัฒนธรรมและภูมิปัญญาท้องถิ่นของผู้เรียนได้ดีกว่าการเรียนรู้เชิงทฤษฎีเพียงอย่างเดียว และ จูรี ชยัน และคณะ (2567, หน้า 364–377) ที่ศึกษาเรื่อง การพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่นโดยใช้ชุมชนเป็นฐาน ยังพบว่าการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ร่วมกับชุมชนช่วยให้ผู้เรียนตระหนักถึงความสำคัญของวัฒนธรรมและภูมิปัญญาท้องถิ่นได้อย่างชัดเจน ในระดับสากล แนวคิดของ Ladson-Billings (2014, pp. 75–82) อธิบายว่า การจัดการเรียนรู้ตามแนวคิด *culturally relevant pedagogy* ที่เชื่อมโยงเนื้อหาทางวิชาการกับบริบททางวัฒนธรรมของผู้เรียนสามารถส่งเสริมให้ผู้เรียนเกิดความเข้าใจเชิงลึก ตระหนักถึงคุณค่าในอัตลักษณ์ทางวัฒนธรรมของตนเอง และพัฒนาความภาคภูมิใจในรากฐานทางสังคมและวัฒนธรรมได้อย่างมีความหมาย ขณะที่ Gay (2010, pp. 31–34; 106–108) ระบุว่า การจัดการเรียนรู้ตามแนวคิด *culturally responsive teaching* ที่คำนึงถึงบริบททางวัฒนธรรมของผู้เรียนสามารถส่งเสริมให้ผู้เรียนเกิดความตระหนักในคุณค่าของวัฒนธรรมและรากฐานทางสังคมของตนเอง ตลอดจนพัฒนาอัตลักษณ์และความภาคภูมิใจในความเป็นตนเองได้อย่างมีความหมาย นอกจากนี้ Johnson & Christensen (2019, p. 143) ยังพบว่าการเชื่อมโยงวัฒนธรรมท้องถิ่นเข้ากับกิจกรรมการเรียนรู้สามารถช่วยเพิ่มระดับความตระหนักด้านวัฒนธรรมของผู้เรียนได้อย่างมีนัยสำคัญ ซึ่งสอดคล้องกับผลการวิจัยครั้งนี้ที่พบว่าคะแนนความตระหนักเห็นคุณค่าวัฒนธรรมและภูมิปัญญาท้องถิ่นของนักเรียนหลังเรียนสูงกว่าก่อนเรียนอย่างชัดเจน ดังนั้น ผลการวิจัยครั้งนี้จึงสะท้อนให้เห็นว่า การพัฒนาหลักสูตรรายวิชาเพิ่มเติมตามแนวคิดการเรียนรู้โดยใช้ชุมชนเป็นฐาน สามารถส่งเสริมให้ผู้เรียนตระหนักถึงความสำคัญและเห็นคุณค่าในวัฒนธรรมและภูมิปัญญาท้องถิ่นได้อย่างมีประสิทธิภาพ ซึ่งเป็นแนวทางสำคัญในการพัฒนาการศึกษาที่เชื่อมโยงกับบริบทของชุมชนและการอนุรักษ์ภูมิปัญญาท้องถิ่นอย่างยั่งยืน

6. ผลการวิเคราะห์ความพึงพอใจของผู้เรียนต่อการเรียนรู้ ผลการศึกษาความพึงพอใจของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 5 ที่เรียนด้วยหลักสูตรรายวิชาเพิ่มเติมเรื่อง ผลิตภัณฑ์ดอกไม้จากไม้ไผ่ ตามแนวคิดการเรียนรู้โดยใช้ชุมชนเป็นฐาน โรงเรียนหนองผือเทพนิมิต พบว่า นักเรียนมีความพึงพอใจต่อการเรียนโดยรวมอยู่ในระดับมากที่สุด ($\bar{X} = 4.69$, S.D. = 0.12) แสดงให้เห็นว่าหลักสูตรที่พัฒนาขึ้นมีความเหมาะสมทั้งด้านเนื้อหา กระบวนการจัดกิจกรรม และรูปแบบการเรียนรู้ที่สอดคล้องกับความสนใจ

ความต้องการ และลักษณะการเรียนรู้ของผู้เรียนในบริบทจริงของชุมชน ระดับความพึงพอใจที่สูงดังกล่าวสะท้อนให้เห็นว่า ผู้เรียนได้รับประสบการณ์การเรียนรู้ที่มีความหมายและเชื่อมโยงกับชีวิตจริง ทั้งนี้อาจเนื่องมาจากการออกแบบหลักสูตรที่เปิดโอกาสให้ผู้เรียนได้มีส่วนร่วมในกิจกรรมการเรียนรู้ที่หลากหลาย เช่น การเรียนรู้จากแหล่งเรียนรู้ในชุมชน การฝึกปฏิบัติการสานดอกไม้จากไม้ไผ่ร่วมกับปราชญ์ชาวบ้าน และการสร้างสรรค์ผลงานจากภูมิปัญญาท้องถิ่นด้วยตนเอง กระบวนการเรียนรู้ดังกล่าวช่วยให้ผู้เรียนได้ลงมือปฏิบัติจริง ได้แลกเปลี่ยนเรียนรู้กับบุคคลในชุมชน และเกิดความภาคภูมิใจในผลงานของตนเอง ส่งผลให้ผู้เรียนเกิดความสนุกสนานและมีความพึงพอใจต่อการเรียนรู้ในระดับสูง

ผลการวิจัยครั้งนี้สอดคล้องกับ จันทิมา แดงทอง (2559, หน้า 45) ที่ศึกษาเรื่อง การวัดความพึงพอใจของผู้เรียนต่อกิจกรรมการเรียนรู้การสอน ซึ่งอธิบายว่า ความพึงพอใจเป็นความรู้สึกเชิงบวกที่เกิดขึ้นเมื่อผู้เรียนได้รับประสบการณ์การเรียนรู้ที่สอดคล้องกับความต้องการของตนเอง และสามารถส่งเสริมแรงจูงใจในการเรียนรู้ของผู้เรียนได้ นอกจากนี้ยังสอดคล้องกับ สุพรรณษา ลอยสมุทร (2559, หน้า 14) ที่ศึกษาเรื่อง ความพึงพอใจต่อการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ของผู้เรียน ซึ่งรายงานว่าการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ที่เปิดโอกาสให้ผู้เรียนมีส่วนร่วมในการปฏิบัติจริงสามารถเพิ่มระดับความพึงพอใจของผู้เรียนได้อย่างชัดเจน นอกจากนี้ยังสอดคล้องกับ จงกลณี ภัทรกังวาน (2561, หน้า 98) ที่ศึกษาเรื่อง การศึกษาพฤติกรรมการวางแผน เรื่อง การจัดการสิ่งแวดล้อม สำหรับนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 6 ด้วยการจัดการเรียนรู้โดยใช้ชุมชนเป็นฐาน ซึ่งพบว่า นักเรียนมีความคิดเห็นต่อการจัดการเรียนรู้โดยใช้ชุมชนเป็นฐานในภาพรวมอยู่ในระดับมาก ($\bar{X} = 4.36$, S.D. = 0.56) โดยผู้เรียนเห็นว่าการจัดการเรียนรู้ลักษณะดังกล่าวช่วยให้เข้าใจเนื้อหามากขึ้นและมีส่วนร่วมในการเรียนรู้มากยิ่งขึ้น ในทำนองเดียวกัน มหาวิทยาลัยราชภัฏเชียงใหม่ (2563, หน้า 6) ที่ศึกษาเรื่อง การประเมินความพึงพอใจต่อการจัดการเรียนรู้ในบริบทการศึกษาท้องถิ่น พบว่า การจัดกิจกรรมการเรียนรู้ที่เชื่อมโยงกับบริบทของผู้เรียนและสภาพแวดล้อมของชุมชนสามารถช่วยเพิ่มระดับความพึงพอใจและการมีส่วนร่วมในการเรียนรู้ของผู้เรียนได้อย่างมีนัยสำคัญ นอกจากนี้ยังสอดคล้องกับ ณัฐชุลย์ กงเพชร (2565, หน้า 142) ได้ศึกษาเรื่อง การพัฒนาหลักสูตรรายวิชาเพิ่มเติม เรื่อง การเลี้ยงไส้เดือนตามศาสตร์พระราชาเพื่อการพัฒนาที่ยั่งยืน สำหรับนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1 โรงเรียนท่าแรดศึกษา พบว่า นักเรียนมีความพึงพอใจต่อการเรียน

ด้วยหลักสูตรโดยรวมอยู่ในระดับมากที่สุด (ค่าเฉลี่ย = 4.88, S.D. = 0.30) แสดงให้เห็นว่าการพัฒนาหลักสูตรที่เชื่อมโยงกับบริบทและกิจกรรมการเรียนรู้เชิงปฏิบัติสามารถส่งเสริมความพึงพอใจของผู้เรียนได้อย่างมีประสิทธิภาพ ในระดับแนวคิดทางการศึกษา Kolb (2015, pp. 49–50) อธิบายว่า การเรียนรู้จากประสบการณ์ (Experiential Learning) เป็นกระบวนการเรียนรู้ที่เปิดโอกาสให้ผู้เรียนได้ลงมือปฏิบัติและสะท้อนผลจากประสบการณ์จริง ซึ่งนำไปสู่การสร้างองค์ความรู้และสามารถส่งเสริมความสนใจและความพึงพอใจในการเรียนรู้ของผู้เรียนได้อย่างมีประสิทธิภาพ Eom & Ashill (2016, pp. 185–215) พบว่า การมีส่วนร่วมของผู้เรียนและการปฏิสัมพันธ์ในกระบวนการเรียนรู้เป็นปัจจัยสำคัญที่ส่งผลโดยตรงต่อระดับความพึงพอใจของผู้เรียน โดยเฉพาะในบริบทของการเรียนรู้ที่เน้นผู้เรียนเป็นศูนย์กลางและการมีปฏิสัมพันธ์อย่างต่อเนื่อง ดังนั้น ผลการวิจัยครั้งนี้จึงสะท้อนให้เห็นว่า การพัฒนาหลักสูตรรายวิชาเพิ่มเติม เรื่อง ผลิตภัณฑ์ดอกไม้จากไม้ไผ่ ตามแนวคิดการเรียนรู้โดยใช้ชุมชนเป็นฐาน สามารถสร้างประสบการณ์การเรียนรู้ที่มีความหมายและสอดคล้องกับบริบทชีวิตจริงของผู้เรียน เปิดโอกาสให้ผู้เรียนได้เรียนรู้จากแหล่งเรียนรู้ในชุมชนและลงมือปฏิบัติจริง ส่งผลให้ผู้เรียนเกิดความพึงพอใจต่อการเรียนรู้ในระดับสูง ซึ่งเป็นตัวบ่งชี้ถึงประสิทธิผลของหลักสูตรและคุณภาพของการจัดการเรียนรู้ที่เชื่อมโยงกับบริบทของชุมชนอย่างชัดเจน

7. ผลการวิเคราะห์ข้อมูลเชิงคุณภาพจากการสังเกตพฤติกรรม การสะท้อนคิด และการสัมภาษณ์ ผลการวิเคราะห์ข้อมูลเชิงคุณภาพจากการสังเกตพฤติกรรม การสะท้อนคิด และการสัมภาษณ์ผู้เรียน ครูผู้สอน และผู้รู้ในชุมชน พบว่า การจัดการเรียนรู้ตามหลักสูตรรายวิชาเพิ่มเติม เรื่อง ผลิตภัณฑ์ดอกไม้จากไม้ไผ่ ตามแนวคิดการเรียนรู้โดยใช้ชุมชนเป็นฐาน ส่งผลให้ผู้เรียนเกิดพัฒนาการเชิงพฤติกรรมและกระบวนการเรียนรู้ อย่างชัดเจน ทั้งด้านความรับผิดชอบ ความสามารถในการทำงานร่วมกัน ความภาคภูมิใจในผลงาน และความตระหนักเห็นคุณค่าของภูมิปัญญาท้องถิ่น สะท้อนให้เห็นว่า การเรียนรู้ที่เชื่อมโยงกับบริบทจริงของชุมชนสามารถพัฒนาผู้เรียนได้ในมิติที่ลึกซึ้งมากกว่าการรับความรู้เชิงเนื้อหาเพียงอย่างเดียว ในบริบททางวิชาการไทย ผลการวิจัยครั้งนี้สอดคล้องกับ อวัศยา แสงทอง (2564, หน้า 112–118) ที่ศึกษาเรื่อง การพัฒนาหลักสูตรสถานศึกษา โดยใช้บริบทชุมชนเป็นฐาน ซึ่งอธิบายว่า การพัฒนาหลักสูตรสถานศึกษาที่เชื่อมโยงกับบริบทของชุมชนอย่างเป็นระบบสามารถส่งผลต่อการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมการเรียนรู้ของผู้เรียน โดยเฉพาะด้านความรับผิดชอบ การมีส่วนร่วม และการทำงานร่วมกันของ

ผู้เรียนในกระบวนการเรียนรู้ ซึ่งสอดคล้องกับผลการวิจัยครั้งนี้ที่พบว่า ผู้เรียนสามารถวางแผน แบ่งบทบาทหน้าที่ และแก้ปัญหาร่วมกันได้อย่างมีประสิทธิภาพ นอกจากนี้ ยังสอดคล้องกับ อารยา ดาเกลี้ยง (2565, หน้า 70) พบว่า การพัฒนาหลักสูตรที่บูรณาการ ภูมิปัญญาท้องถิ่นสามารถยกระดับผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนของผู้เรียนได้อย่างมีนัยสำคัญ ทางสถิติที่ระดับ .05 ควบคู่กับการพัฒนาทักษะการปฏิบัติงานและคุณลักษณะอันพึงประสงค์ ให้อยู่ในระดับสูง อีกทั้งผู้เรียนมีความพึงพอใจต่อการเรียนรู้ในระดับมากที่สุด ซึ่งสะท้อน ถึงศักยภาพของการจัดการเรียนรู้ที่เชื่อมโยงบริบทชุมชนในการเสริมสร้างความภาคภูมิใจ ในอัตลักษณ์และความตระหนักในการอนุรักษ์วัฒนธรรมท้องถิ่น ในระดับสากล แนวคิด Lave & Wenger (1991, pp. 29–30) อธิบายว่า การเรียนรู้ตามแนวคิด Situated Learning เป็นกระบวนการที่เกิดขึ้นผ่านการมีส่วนร่วมในชุมชนแห่งการปฏิบัติ (Community of Practice) โดยผู้เรียนจะค่อย ๆ พัฒนาความรู้ ความเข้าใจ และอัตลักษณ์ของตนเองจากการมีส่วนร่วม ในกิจกรรมจริงของชุมชน ซึ่งผลการวิจัยครั้งนี้สะท้อนแนวคิดดังกล่าวอย่างชัดเจน เนื่องจาก ผู้เรียนได้ทำงานร่วมกับปราชญ์ชาวบ้าน ลงมือปฏิบัติจริง และเรียนรู้จากกระบวนการผลิต งานจักสานในบริบทชีวิตจริงต่อมา Giles & Eyler (1999, pp. 12–15) พบว่า การจัดการเรียนรู้ ที่เชื่อมโยงกับชุมชนสามารถช่วยพัฒนาความรับผิดชอบ ความร่วมมือ และจิตสำนึก ต่อสังคมของผู้เรียน ซึ่งเป็นผลลัพธ์สำคัญของการจัดการเรียนรู้แบบ Community-Based Learning และสอดคล้องกับพฤติกรรมของผู้เรียนในงานวิจัยครั้งนี้ที่แสดงถึงความร่วมมือ การแบ่งหน้าที่ และความรับผิดชอบต่อบทบาทของตนเองในกลุ่ม นอกจากนี้ แนวคิด การเรียนรู้จากประสบการณ์ของ Kolb (2015, pp. 49–50; 66–68) จากงานการเรียนรู้ เชิงประสบการณ์ ประสบการณ์ คือ แหล่งที่มาของการเรียนรู้และการพัฒนา อธิบายว่า การเรียนรู้จากประสบการณ์เป็นกระบวนการที่นำไปสู่การเปลี่ยนแปลงเชิงลึกของผู้เรียน ผ่านวงจรของการลงมือปฏิบัติ การสะท้อนคิด และการประยุกต์ใช้ความรู้ในสถานการณ์จริง ซึ่งก่อให้เกิดการพัฒนาอย่างต่อเนื่องทั้งด้านความคิดและพฤติกรรม โดยผลการวิจัยครั้งนี้ สอดคล้องกับแนวคิดดังกล่าวอย่างชัดเจน เนื่องจากผู้เรียนสามารถสะท้อนคิด วางแผน และพัฒนาผลงานของตนเองได้อย่างเป็นระบบและมีเหตุผล ทั้งนี้ ข้อมูลเชิงคุณภาพยัง ชี้ให้เห็นว่า การจัดการเรียนรู้ที่เชื่อมโยงกับบริบทของชุมชนและเปิดโอกาสให้ผู้เรียน มีส่วนร่วมในกิจกรรมจริงของชุมชน สามารถส่งเสริมการพัฒนาผู้เรียนได้อย่างรอบด้าน ทั้งด้านพฤติกรรม กระบวนการคิด และคุณลักษณะอันพึงประสงค์ ซึ่งสะท้อนถึงประสิทธิผล ของการจัดการเรียนรู้โดยใช้ชุมชนเป็นฐานในการพัฒนาผู้เรียนในศตวรรษที่ 21 ดังนั้น

ผลการวิเคราะห์ข้อมูลเชิงคุณภาพในงานวิจัยครั้งนี้จึงสนับสนุนแนวทางการเรียนรู้โดยใช้ชุมชนเป็นฐานอย่างชัดเจน กล่าวคือ การเชื่อมโยงโรงเรียนกับชุมชนและเปิดโอกาสให้ผู้เรียนมีส่วนร่วมในกิจกรรมจริงของชุมชน สามารถพัฒนาผู้เรียนได้ทั้งด้านพฤติกรรม กระบวนการคิด และคุณลักษณะอันพึงประสงค์ ซึ่งเป็นเป้าหมายสำคัญของการจัดการศึกษาเชิงชุมชนอย่างแท้จริง

โดยสรุป การวิจัยครั้งนี้แสดงให้เห็นว่าการพัฒนาหลักสูตรรายวิชาเพิ่มเติมเรื่อง ผลิตภัณฑ์ดอกไม้จากไม้ไผ่ ตามแนวทางการเรียนรู้โดยใช้ชุมชนเป็นฐาน สำหรับนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 5 โรงเรียนหนองผือเทพนิมิต สามารถดำเนินการได้อย่างเป็นระบบ ตามกระบวนการวิจัยและพัฒนา (R&D) และมีประสิทธิภาพตามเกณฑ์มาตรฐานที่กำหนดไว้ทั้งในด้านกระบวนการ (E_1) และผลลัพธ์ (E_2) นอกจากนี้ ผลการทดลองใช้หลักสูตรยังสะท้อนให้เห็นถึงการพัฒนาผู้เรียนอย่างรอบด้าน ทั้งด้านความรู้ ทักษะการปฏิบัติงาน ความตระหนักเห็นคุณค่าวัฒนธรรมและภูมิปัญญาท้องถิ่น ตลอดจนความพึงพอใจต่อการเรียนรู้ โดยผลการวิจัยเชิงปริมาณและเชิงคุณภาพมีความสอดคล้องสนับสนุนกันอย่างชัดเจน แสดงให้เห็นว่าหลักสูตรที่พัฒนาขึ้นไม่เพียงตอบสนองต่อบริบทของชุมชนเท่านั้น แต่ยังสามารเสริมสร้างสมรรถนะและคุณลักษณะอันพึงประสงค์ของผู้เรียนได้อย่างบูรณาการ อันเป็นพื้นฐานสำคัญสำหรับการนำผลการวิจัยไปใช้ประโยชน์และพัฒนาต่อยอดในระดับสถานศึกษาและชุมชนต่อไป

ข้อเสนอแนะ

จากผลการวิจัย ผู้วิจัยมีข้อเสนอแนะเพื่อการนำไปใช้และการวิจัยต่อไป ดังนี้

1. ข้อเสนอแนะในการนำหลักสูตรรายวิชาเพิ่มเติมไปใช้

1.1 การเตรียมความพร้อมและความเข้าใจหลักสูตรของครูผู้สอน ครูผู้สอนควรศึกษารายละเอียดของหลักสูตรและคู่มือประกอบหลักสูตรอย่างครบถ้วน ทั้งด้านจุดมุ่งหมาย เนื้อหา กระบวนการจัดกิจกรรม และการวัดประเมินผล เพื่อให้การจัดการเรียนรู้เป็นไปตามเจตนารมณ์ของหลักสูตรอย่างมีประสิทธิภาพ

1.2 การจัดการเรียนรู้โดยใช้ชุมชนเป็นฐานอย่างยืดหยุ่นและร่วมมือ ควรใช้สื่อและแหล่งเรียนรู้ในท้องถิ่นอย่างเหมาะสม บูรณาการภูมิปัญญาชุมชนโดยเชิญผู้รู้หรือปราชญ์ท้องถิ่นร่วมจัดกิจกรรม และเปิดโอกาสให้ผู้เรียนได้ลงมือปฏิบัติจริงอย่าง

ต่อเนื่อง พร้อมรับข้อเสนอแนะเชิงพัฒนา เพื่อยกระดับทักษะปฏิบัติ คุณภาพชิ้นงาน และ การเรียนรู้เชิงประสบการณ์

1.3 การพัฒนาและปรับปรุงหลักสูตรให้ทันสมัยและบูรณาการ ครูควร ปรับปรุงเนื้อหา วัสดุ อุปกรณ์ แนวคิดการออกแบบ และช่องทางการต่อยอดผลิตภัณฑ์ให้ สอดคล้องกับบริบทที่เปลี่ยนแปลง รวมทั้งบูรณาการสาระการเรียนรู้อื่นที่เกี่ยวข้อง เช่น ศิลปะ การงานอาชีพ หน้าที่พลเมือง และหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง เพื่อส่งเสริม สมรรถนะและคุณลักษณะอันพึงประสงค์ของผู้เรียนอย่างรอบด้าน

1.4 การสนับสนุนเชิงระบบและการขยายผล ผู้บริหารสถานศึกษาและ หน่วยงานทางการศึกษาควรสนับสนุนการใช้หลักสูตรอย่างเป็นระบบ โดยจัดสรรเวลา ทรัพยากร และงบประมาณอย่างเหมาะสม พร้อมทั้งส่งเสริมการพัฒนาศักยภาพครูด้าน การจัดการเรียนรู้โดยใช้ชุมชนเป็นฐาน ตลอดจนเผยแพร่และขยายผลหลักสูตรไปยัง สถานศึกษาที่มีบริบทใกล้เคียง เพื่อสร้างความยั่งยืนในการใช้ทุนทางวัฒนธรรมท้องถิ่น เป็นฐานการเรียนรู้

2. ข้อเสนอแนะสำหรับการวิจัยครั้งต่อไป

2.1 ควรวิจัยพัฒนาหลักสูตรในระดับชั้นอื่น ๆ โดยปรับระดับความยาก ของเนื้อหาและภาระงานให้เหมาะสม และเปรียบเทียบผลลัพธ์ในมิติต่าง ๆ

2.2 ควรพัฒนาหลักสูตรรายวิชาเพิ่มเติมในหัวข้อภูมิปัญญาท้องถิ่นอื่น ตามบริบทพื้นที่ เพื่อขยายองค์ความรู้ด้านการจัดการเรียนรู้บนฐานชุมชน

2.3 ควรศึกษาผลระยะยาว เช่น การคงอยู่ของทักษะ การต่อยอด เป็นอาชีพหรือโครงการ และการมีส่วนร่วมของผู้ปกครอง/ชุมชนในรูปแบบที่เข้มข้นขึ้น

มหาวิทยาลัยราชภัฏวไลยอลงกรณ์
บรรณานุกรม

บรรณานุกรม

- กรรณภา วัชรธำรงกุล. (2552). การสร้างแบบวัดความตระหนักรู้ต่อผลกระทบของสภาวะโลกร้อน สำหรับนักเรียนช่วงชั้นที่ 4 สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษา กรุงเทพมหานคร เขต 1. ปรินทิพนิพนธ์ กศ.ม. กรุงเทพฯ: มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ.
- กระทรวงศึกษาธิการ. (2546). แนวทางการพัฒนาหลักสูตรสถานศึกษา. กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์คุรุสภา.
- _____. (2551). หลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช 2551. กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์ชุมนุมสหกรณ์การเกษตรแห่งประเทศไทย.
- _____. (2560). หลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช 2551 (ฉบับปรับปรุง พ.ศ. 2560) กลุ่มสาระการเรียนรู้สังคมศึกษา ศาสนา และวัฒนธรรม. กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์ชุมนุมสหกรณ์การเกษตรแห่งประเทศไทย.
- กฤษกร ไพคำนาม. (2557). การพัฒนากิจกรรมการเรียนรู้การสอนคณิตศาสตร์แบบกลุ่มผลสัมฤทธิ์ (STAD) ร่วมกับหนังสืออิเล็กทรอนิกส์ เรื่อง สมการและการแก้สมการ ชั้นประถมศึกษาปีที่ 6. วิทยานิพนธ์ ค.ม. สกลนคร: มหาวิทยาลัยราชภัฏสกลนคร.
- กล้า ทองขาว. (2561). การเรียนรู้โดยใช้ชุมชนเป็นฐาน: กระบวนการศึกษาเพื่อสร้างความเข้มแข็งของสังคม. กรุงเทพฯ: สำนักงานส่งเสริมสังคมแห่งการเรียนรู้และคุณภาพเยาวชน (สสค.).
- กัญญาณัฐ สิมสวัสดิ์. (2565). การจัดการเรียนรู้โดยชุมชนเป็นฐาน: กลยุทธ์การจัดการเรียนรู้ในศตวรรษที่ 21 ท่ามกลางสถานการณ์การแพร่ระบาดของเชื้อไวรัสโควิด-19. วารสารวิจัยศรีล้านช้าง, 2(6), 47–54.
- กัลยา จันทรพราหมณ์. (2563). การพัฒนาหลักสูตรรายวิชาเพิ่มเติมกลุ่มสาระการเรียนรู้ภาษาต่างประเทศ (ภาษาอังกฤษ) ตามแนวการสอนแบบบูรณาการเนื้อหาและภาษา (CLIL) สำหรับนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 6. วารสารวิชาการ มหาวิทยาลัยการกีฬาแห่งชาติ, 12(3), 84–94.
- กานดา กิจจาวิเศษ. (2546). การวัดความพึงพอใจในการให้บริการ. กรุงเทพฯ: ไทยวัฒนาพานิช.

เกศกนก แวนสันเทียะ และพินโย พรหมเมือง. (2564). การศึกษาทักษะการร่างมาตรฐาน โดยใช้รูปแบบการสอนทักษะปฏิบัติของซิมพ์สัน สำหรับนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 3. *วารสารสิรินธรปริทรรศน์*, 22(1), 247–253.

คณะกรรมการจัดการความรู้ คณะสาธารณสุขศาสตร์ มหาวิทยาลัยกรุงเทพมหานคร.

(2564). *เทคนิคการจัดการเรียนการสอนโดยใช้ชุมชนเป็นฐาน (Community-Based Learning: CBL)*. กรุงเทพฯ: มหาวิทยาลัยกรุงเทพมหานคร.

คมกริช ทองนาค, ชัยธัช จันทร์สมุด และไพฑูรย์ คำสะอาด. (2563). การพัฒนากิจกรรมฝึกอบรมเพื่อส่งเสริมการอนุรักษ์ผักพื้นบ้านสำหรับนักเรียนช่วงชั้นที่ 2 อำเภอนามน จังหวัดกาฬสินธุ์. *วารสารวิจัยและพัฒนาระบบสุขภาพ*, 13(2), 371–376.

สมนัท ธาตุทอง. (2550). *เทคนิคการพัฒนาหลักสูตรสถานศึกษา* (พิมพ์ครั้งที่ 3). นครปฐม: เพชรเกษมการพิมพ์.

_____. (2551). *การออกแบบการสอนและบูรณาการ*. นครปฐม: เพชรเกษมการพิมพ์.

จงกลณี ภัทรกังวาน. (2561). การศึกษาพฤติกรรมการวางแผน เรื่องการจัดการสิ่งแวดล้อม สำหรับนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 6 ด้วยการจัดการเรียนรู้โดยใช้ชุมชนเป็นฐาน. วิทยานิพนธ์ ศษ.ม. กรุงเทพฯ: มหาวิทยาลัยศิลปากร.

จตุรภูษ ไพรสมนต์. (2564). การพัฒนาหลักสูตรรายวิชาเพิ่มเติม เรื่อง อีสปอร์ต กลุ่มสาระการเรียนรู้วิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี ชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 3 โรงเรียนสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษา นครพนม. วิทยานิพนธ์ ปรัช.ด. สกลนคร: มหาวิทยาลัยราชภัฏสกลนคร.

จตุรภูษ ไพรสมนต์ และวัลนิกา ฉลากบาง. (2565). การสำรวจความต้องการหลักสูตรรายวิชาเพิ่มเติมเรื่อง อีสปอร์ต กลุ่มสาระการเรียนรู้วิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี โรงเรียนสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษา นครพนม. *วารสารวิชาการธรรมทรรศน์*, 22(2), 395–408.

จันทิมา แดงทอง. (2559). *กิจกรรมการเรียนรู้วิชาคณิตศาสตร์ เรื่อง ทฤษฎีพีทาโกรัส โดยใช้สื่อประสม ของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 4*. วิทยานิพนธ์ ค.ม. ชลบุรี: มหาวิทยาลัยบูรพา.

- จารุนันท์ อึ้งภากรณ์ และนัตถวรรณษ์ องค์สิงห์. (2569). การบูรณาการแนวคิดนวัตกรรมเชิงพื้นที่กับเศรษฐกิจ BCG เพื่อฟื้นฟูเศรษฐกิจฐานรากด้วยไฟ. *วารสารธรรมเพื่อชีวิต*, 32(2), 159–174.
- จำเริญ เชื้อประดิษฐ์. (2551). การพัฒนาหลักสูตรการทำเครื่องปั้นดินเผาพื้นบ้านทุ่งหลวง อำเภอศีร์ษะเกษ จังหวัดสุโขทัย สำหรับนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 3. วิทยานิพนธ์ ค.ม. พิษณุโลก: มหาวิทยาลัยราชภัฏพิบูลสงคราม.
- จิตติยาภรณ์ เขาวรากุล. (2564). การวิเคราะห์องค์ประกอบการจัดการความรู้ภูมิปัญญาท้องถิ่นของสถานศึกษาในเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาพระนครศรีอยุธยา. *Rajapark Journal*, 15(40), 214–226.
- จรี ชัยน, สารีพันธุ์ ศุภวรรณ, ชนกันารถ บุญวัฒน์กุล และกัมปนาท บริบูรณ์. (2567). การพัฒนารูปแบบศูนย์การเรียนรู้เพื่อการสืบทอดภูมิปัญญาท้องถิ่นของชาวปกาสัย. *วารสาร มจร พุทธปัญญาปริทรรศน์*, 9(6), 364–377.
- ชฎานิส ช่วยบำรุง. (2564). การพัฒนาหลักสูตรสถานศึกษา เรื่อง การถนอมอาหารจากผลไม้ท้องถิ่น จังหวัดระยอง สำหรับนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 2. วิทยานิพนธ์ ค.ม. จันทบุรี: มหาวิทยาลัยราชภัฏรำไพพรรณี.
- ชนิดพร ทศธร. (2560). การพัฒนาหลักสูตรรายวิชาเพิ่มเติม การจัดสวนในภาชนะกลุ่มสาระการเรียนรู้การงานอาชีพและเทคโนโลยี ชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 3. วิทยานิพนธ์ ค.ม. สกลนคร: มหาวิทยาลัยราชภัฏสกลนคร.
- ชลิต ชูกำแพง. (2551). การวิจัยหลักสูตรและการสอน. มหาสารคาม: มหาวิทยาลัยมหาสารคาม.
- ชัยยงค์ พรหมวงศ์. (2551). เอกสารการสอนชุดวิชาเทคโนโลยีและสื่อการศึกษา หน่วยที่ 1–5. นนทบุรี: มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมมาธิราช.
- _____. (2556). การทดสอบประสิทธิภาพสื่อการเรียนการสอน. *วารสารศิลปการศึกษาศาสตร์วิจัย*, 5(1), 7–20.
- ชีวานันท์ คนองมาก. (2562). การพัฒนาหลักสูตร “พืชนอนชอนงามอนไธดำ” กลุ่มสาระการเรียนรู้ศิลปะชั้นมัธยมศึกษาตอนต้น. วิทยานิพนธ์ ค.ม. สกลนคร: มหาวิทยาลัยราชภัฏสกลนคร.
- ชูศรี วงศ์รัตน์. (2562). เทคนิคการใช้สถิติเพื่อการวิจัย (พิมพ์ครั้งที่ 14). กรุงเทพฯ: อมรการพิมพ์.

- ณัฐชลัยย์ กงเพชร. (2565). การพัฒนาหลักสูตรรายวิชาเพิ่มเติม การเลี้ยงไส้เดือนตามศาสตร์พระราชาเพื่อการพัฒนาที่ยั่งยืน สำหรับนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1 โรงเรียนท่าแร่ศึกษา. วิทยานิพนธ์ ค.ม. สกลนคร: มหาวิทยาลัยราชภัฏสกลนคร.
- ทิพย์วรรณ จันทร์สงเคราะห์ และคณะ. (2563). การพัฒนารูปแบบการจัดการเรียนรู้เพื่อส่งเสริมภูมิปัญญาท้องถิ่น สำหรับนักเรียนระดับมัธยมศึกษา. วารสารศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยนครสวรรค์, 22(1), 125-139.
- ทริศม์ชญา พิพัฒน์เพ็ญ. (2557). รายงานการวิจัยเรื่อง การประเมินประสิทธิภาพและประสิทธิผล การปฏิบัติราชการของเทศบาลนครสงขลา. สงขลา: มหาวิทยาลัยหาดใหญ่.
- ทิตนา แชมมณี. (2540). การวิจัยทางการศึกษา. กรุงเทพฯ: จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- _____. (2550). ศาสตร์การสอน องค์ความรู้เพื่อการจัดการกระบวนการเรียนรู้ที่มีประสิทธิภาพ (พิมพ์ครั้งที่ 6). กรุงเทพฯ: จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- _____. (2566). ศาสตร์การสอน องค์ความรู้เพื่อการจัดการกระบวนการเรียนรู้ที่มีประสิทธิภาพ (พิมพ์ครั้งที่ 26). กรุงเทพฯ: จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- ชนพงษ์ จันทรชอน. (2564). การบูรณาการภูมิปัญญาท้องถิ่นในการจัดการเรียนการสอน: ข้อท้าทายและแนวทางการพัฒนา. วารสารมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏบุรีรัมย์, 8(1), 38-47.
- ชานินทร์ โลอุทัย. (2559). การพัฒนาหลักสูตรรายวิชาเพิ่มเติม เรื่อง การแกะสลักลายปราสาทผึ้งประยุกต์ ตามแนวคิดทฤษฎีการสร้างความรู้ด้วยตนเอง โดยการสร้างสรรค์ชิ้นงาน ชั้นประถมศึกษาปีที่ 6. วิทยานิพนธ์ ปริญญาโท. สกลนคร: มหาวิทยาลัยราชภัฏสกลนคร.
- อามร บัวศรี. (2542). ทฤษฎีหลักสูตรการออกแบบและพัฒนา (พิมพ์ครั้งที่ 2). กรุงเทพฯ: ธนธการพิมพ์.
- _____. (2551). ทฤษฎีหลักสูตร (พิมพ์ครั้งที่ 2). กรุงเทพฯ: ศรีสกุลลาดพร้าว.
- นวลจิตต์ เชาวศิริพิงศ์. (2552). การพัฒนาหลักสูตร. กรุงเทพฯ: มหาวิทยาลัยรามคำแหง.

- นัฐธีรนนท์ รอดชื่น. (2560). การออกแบบผลิตภัณฑ์จักสานไม้ไผ่โดยใช้ภูมิปัญญาท้องถิ่นวิสาหกิจ ชุมชนกลุ่มหัตถกรรมจักสานพื้นบ้าน บ้านดงชะพลู ตำบลบางมะฝ่อ อำเภอโกรกพระ จังหวัดนครสวรรค์. *วารสารวิชาการศิลปะสถาปัตยกรรมศาสตร์ มหาวิทยาลัยนเรศวร*, 8(1), 12-23.
- นัยนา ภูพงษ์. (2563). *การพัฒนาหลักสูตร*. กรุงเทพฯ: จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- น้ำลิน เทียมแก้ว. (2561). *การศึกษาความพึงพอใจต่อคุณภาพการให้บริการของธนาคารออมสิน*. วิทยานิพนธ์ ค.ม. นครปฐม: มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลรัตนโกสินทร์.
- นิภาพรรณ เจนสันติกุล. (2564). การเรียนรู้โดยการบริการสังคม: กระบวนการการประยุกต์ใช้และประโยชน์. *วารสารบัณฑิตศึกษา มหาวิทยาลัยราชภัฏสกลนคร*, 18(2), 75-86.
- บุญชม ศรีสะอาด. (2546). *การวิจัยสำหรับครู*. กรุงเทพฯ: สุวีริยาสาส์น.
- _____. (2554). *การวิจัยเบื้องต้น* (พิมพ์ครั้งที่ 9 ฉบับปรับปรุงใหม่). กรุงเทพฯ: สุวีริยาสาส์น.
- _____. (2560). *การวิจัยเบื้องต้น* (พิมพ์ครั้งที่ 10 ฉบับปรับปรุงใหม่). กรุงเทพฯ: สุวีริยาสาส์น.
- บุญชม ศรีสะอาด และคณะ. (2561). *พื้นฐานการวิจัยการศึกษา*. มหาสารคาม: ตักสิลาการพิมพ์.
- บุญรอด ชาดิยานนท์. (2561). *การพัฒนาหลักสูตรบูรณาการโดยเน้นโครงงานเป็นฐานรายวิชาเพิ่มเติม เรื่อง การปลูกพืชไร่นา สำหรับนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาตอนต้น*. วิทยานิพนธ์ ค.ม. ปทุมธานี: มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลธัญบุรี.
- บุญเลี้ยง ทุมทอง. (2553). *การพัฒนาหลักสูตร* (พิมพ์ครั้งที่ 2). กรุงเทพฯ: แอคทีฟพริ้น.
- บุพผา ศรีทองแท้. (2559). *การพัฒนาหลักสูตรส่งเสริมความคิดสร้างสรรค์เชิงวิทยาศาสตร์ด้วยของเล่นภูมิปัญญาไทย สำหรับนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1*. วิทยานิพนธ์ ค.ม. กรุงเทพฯ: มหาวิทยาลัยราชภัฏบ้านสมเด็จเจ้าพระยา.
- เบญจวรรณ นาราสัจจ์, จริญญา ปานเจริญ และสุนทร คำนวน. (2565). ภูมิปัญญาท้องถิ่นในภาคเหนือตอนบนกับการประยุกต์ใช้ในสถานการณ์ปัจจุบัน. *วารสารวิทยาลัยราชภัฏยะลา*, 17(1), 77-89.
- ประเวศ วะสี. (2541). *ชุมชนเข้มแข็ง ทูทางสังคมของไทย*. กรุงเทพฯ: หมอชาวบ้าน.

ประสาธน์ เถลิงเฉลิม. (2554). *หลักสูตรการศึกษา* (พิมพ์ครั้งที่ 2). มหาสารคาม:

มหาวิทยาลัยมหาสารคาม.

ปราณภา โหมตศิริ. (2559). *การพัฒนา รูปแบบการจัดการเรียนรู้ตามแนวการสอน*

แบบบูรณาการเนื้อหาและภาษา (CLIL) เพื่อเสริมสร้างความสามารถ

ในการสื่อสารภาษาอังกฤษและความตระหนักรู้ทางวัฒนธรรม ของนักเรียน

ชั้นมัธยมศึกษาตอนต้น. ดุษฎีนิพนธ์ ปริญญาโท. กรุงเทพฯ: มหาวิทยาลัยศิลปากร.

ปานิสรา หาดขุนทด. (2563). *การพัฒนา รูปแบบการเรียนรู้บนเว็บไซต์แบบทีมวิเคราะห์*

ที่ส่งเสริมความสามารถในการคิดวิเคราะห์และการทำงานเป็นทีม

สำหรับนักศึกษาระดับปริญญาตรี. ดุษฎีนิพนธ์ ปริญญาโท. มหาสารคาม:

มหาวิทยาลัยราชภัฏมหาสารคาม.

ปาริชาติ อภิเดชากุล. (2564). *การพัฒนา รูปแบบการประเมินเพื่อการเรียนรู้*

ด้านการตระหนักรู้สถานการณ์ของนักศึกษาวิไลปัญญาบาลโดยใช้เว็บ

แอปพลิเคชัน. วิทยานิพนธ์ ปริญญาโท. กรุงเทพฯ: จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

ปิยะธิดา สารเจริญ. (2561). *การพัฒนาหลักสูตรรายวิชาเพิ่มเติม กลุ่มสาระการเรียนรู้*

การงานอาชีพและเทคโนโลยี เรื่อง การทำขนมจีนแป้งหมัก สำหรับนักเรียน

ชั้นประถมศึกษาปีที่ 5 โรงเรียนพวงสะตือ (รัฐ-ประชาสรรค์). วิทยานิพนธ์ ปริญญาโท.

ลพบุรี: มหาวิทยาลัยราชภัฏเทพสตรี.

ผ่องพรรณ ตรียมงคลกุล และสุภาพ นิตราภรณ์. (2553). *การออกแบบการวิจัย.*

กรุงเทพฯ: มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์.

เพชฌัญญู กิจระการ. (2554). *การวิจัยและทฤษฎีเทคโนโลยีการศึกษา. มหาสารคาม: ภาควิชา*

เทคโนโลยีและสื่อสารการศึกษา คณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาสารคาม.

พระธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตโต). (2540). *พุทธธรรม. กรุงเทพฯ: มหามกุฏราชวิทยาลัย.*

พัชรินทร์ ประทุมมาลี. (2556). *การพัฒนาหลักสูตรสาระเพิ่มเติม เรื่อง การทอพรหมเช็ดเท้า*

กลุ่มสาระการเรียนรู้การงานอาชีพและเทคโนโลยี สำหรับนักเรียน

ชั้นประถมศึกษาปีที่ 5 จังหวัดชัยนาท. วิทยานิพนธ์ ปริญญาโท. ลพบุรี: มหาวิทยาลัย

ราชภัฏเทพสตรี.

พิชิต ฤทธิ์จัญญ. (2551). *หลักการวัดและประเมินผลการศึกษา* (พิมพ์ครั้งที่ 4). กรุงเทพฯ: เฮ้าส์ ออฟ เคอร์มิลส์.

_____. (2552). *หลักการวัดและประเมินผลการศึกษา* (พิมพ์ครั้งที่ 5). กรุงเทพฯ: เฮ้าส์ ออฟ เคอร์มิลส์.

พิศาล เครือลิต. (2565). *การพัฒนาหลักสูตรเสริมสร้างคุณลักษณะอยู่อย่างพอเพียง ตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง สำหรับนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาตอนต้น* ดุษฎีนิพนธ์ กศ.ด. พิษณุโลก: มหาวิทยาลัยนเรศวร.

พิสิฐ บุญไชย. (2565). *ภูมิปัญญาท้องถิ่นกับการพัฒนาการเรียนรู้ในศตวรรษที่ 21*. กรุงเทพฯ: มหาวิทยาลัยราชภัฏสวนสุนันทา.

เพ็ญศรี จิรินัง, รัชยา รักดีจิตต์, ชมกฤษ หุ่่นนาค และศิริวัฒน์ เปลี่ยนบางยาง. (2566). *การพัฒนาผลิตภัณฑ์ท้องถิ่นสู่ความเป็นโอท็อปพรีเมียมของกลุ่มวิสาหกิจ ชุมชนสมุนไพรจังหวัดนครปฐม. วารสารมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยธนบุรี*, 17(1), 97–107.

ไพฑูรย์ สีนลารัตน์. (2554). *การจัดการหลักสูตรและการสอน* (พิมพ์ครั้งที่ 3). กรุงเทพฯ: จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

ภาณุเดช เพียรความสุข และคณะ. (2558). *รายงานการวิจัยเรื่อง ความพึงพอใจ ของนักศึกษาที่มีต่อการให้บริการของสำนักส่งเสริมวิชาการและงานทะเบียน มหาวิทยาลัยราชภัฏอุบลราชธานี. อุบลราชธานี: สำนักส่งเสริมวิชาการและงานทะเบียน มหาวิทยาลัยราชภัฏอุบลราชธานี*.

ภาณุ บุญเพิ่ม. (2563). *พลวัตของภูมิปัญญาท้องถิ่นไทยในสังคมสมัยใหม่. วารสารมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏพิบูลสงคราม*, 13(2), 44–59.

มหาวิทยาลัยราชภัฏเชียงใหม่. (2563). *คู่มือการประกันคุณภาพการศึกษายใน มหาวิทยาลัยราชภัฏเชียงใหม่ พุทธศักราช 2563*. เชียงใหม่: วนิตการพิมพ์.

มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมมาธิราช. (2545). *การประเมินหลักสูตรและการเรียนการสอน หน่วยที่ 11*. นนทบุรี: มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมมาธิราช.

มูลนิธิโครงการสารานุกรมไทยสำหรับเยาวชน. (2566). *คุณค่าและความสำคัญของภูมิปัญญาไทย*. เข้าถึงได้จาก <https://saranukromthai.or.th/oldchild/1884> 20 มิถุนายน 2568.

เมธวีร์ กุมารสิทธิ์. (2558). การวัดและประเมินผลการเรียนรู้ตามสภาพจริง. กรุงเทพฯ:

มหาวิทยาลัยรามคำแหง.

เยาวเรศ รัตน์ะ. (2550). การสร้างชุดสื่อกิจกรรมการสอนเรื่องปัญหาสิ่งแวดล้อม

โดยใช้กระบวนการสร้างความตระหนัก สำหรับนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1

โรงเรียนทุ่งช้าง อำเภอทุ่งช้าง จังหวัดน่าน. วิทยานิพนธ์ ค.ม. อุตรดิตถ์:

มหาวิทยาลัยราชภัฏอุตรดิตถ์.

โยธิน แสงดี. (2551). การวิจัยเชิงคุณภาพ. กรุงเทพฯ: ศูนย์ศึกษาและฝึกอบรมการวิจัย.

รติมา สิงห์โชติสุขแพทย์. (2563). การพัฒนารูปแบบการจัดการเรียนรู้นอกสถานที่เสมือน

ร่วมกับการจัดการเรียนรู้โดยใช้ชุมชนเป็นฐานเพื่อส่งเสริมความรู้สึกลึกซึ้ง

ผูกพันในความเป็นพลเมืองของนักเรียนมัธยมศึกษาตอนปลาย. วิทยานิพนธ์

ค.ม. กรุงเทพฯ: จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

รัตน์ะ บัวสนธ์. (2563). การวิจัยและพัฒนานวัตกรรมการศึกษา (พิมพ์ครั้งที่ 2).

กรุงเทพฯ: จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

ราชบัณฑิตยสถาน. (2542). พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. 2542. กรุงเทพฯ:

นานมีบุ๊คส์พับลิเคชั่นส์.

_____. (2546). พจนานุกรมราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. 2542. กรุงเทพฯ:

นานมีบุ๊คส์พับลิเคชั่นส์.

รุ่ง แก้วแดง. (2540). ปฏิวัติการศึกษาไทย. กรุงเทพฯ: มติชน.

รุ่งทิพย์ สารนอก. (2559). การพัฒนาหลักสูตรรายวิชาเพิ่มเติม สหกรณ์นักเรียน

กลุ่มสาระการเรียนรู้สังคมศึกษา ศาสนา และวัฒนธรรม ชั้นประถมศึกษาปีที่ 5

โรงเรียนบ้านโคกสะอาด สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาสกลนคร

เขต 1. วิทยานิพนธ์ ค.ม. สกลนคร: มหาวิทยาลัยราชภัฏสกลนคร.

รุ่งฤดี โกษาแสง. (2558). การพัฒนาหลักสูตรสถานศึกษา วิชาภาษาอังกฤษเพื่อการสื่อสาร

เรื่อง วิถีชีวิตของไท้อูบ้านห้วยโสมบูนธ์ ชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 2 โรงเรียน

บ้านห้วยโสมบูนธ์ สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาสกลนคร เขต 2.

วิทยานิพนธ์ ค.ม. สกลนคร: มหาวิทยาลัยราชภัฏสกลนคร.

โรงเรียนหนองผือเทพนิมิต. (2567). รายงานประจำปีของสถานศึกษา ปีการศึกษา 2567.

สกลนคร: โรงเรียนหนองผือเทพนิมิต.

- ลัดดา ยงยุทธ. (2557). *ความพึงพอใจของนักเรียน/นักศึกษาที่มีต่อการบริการงานทะเบียน*
วิทยาลัยอาชีวศึกษาเทคนิคธุรกิจกรุงเทพ. กรุงเทพฯ: วิทยาลัยอาชีวศึกษา
เทคนิคธุรกิจกรุงเทพ.
- วรรณา ประยุกต์วงศ์. (2566). การพัฒนาชุมชนบนฐานนวัตกรรมสังคม: กรณีศึกษาชุมชน
ต้นแบบในภาคอีสาน. *วารสารพัฒนาสังคม*, 25(2), 112–134.
- วรัท พุกษากุลนันท์. (2550). สื่อแบบหลายมิติแบบปรับตัว. *รังสิตสารเทศ*, 13(1), 17–24.
- วัชรภรณ์ คำโพธิ์ชา. (2557). *การพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่นเรื่องการจักสานไม้ไผ่*
สำหรับนักเรียนระดับประถมศึกษา. วิทยานิพนธ์ ค.ม. สกลนคร: มหาวิทยาลัย
ราชภัฏสกลนคร.
- วารินทร์ แก้วอุไร. (2549). *เอกสารคำสอน การพัฒนาหลักสูตรและการสอน*. พิษณุโลก:
ภาควิชาการศึกษา คณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยนเรศวร.
- วาโร เพ็งสวัสดิ์. (2553). การวิจัยพัฒนารูปแบบ. *วารสารมหาวิทยาลัยราชภัฏสกลนคร*.
2(4), 1–16.
- วิจารณ์ พานิช. (2557). *การสร้างการเรียนรู้สู่ศตวรรษที่ 21*. กรุงเทพฯ: มูลนิธิสยามกัมมาจล.
_____. (2564). *การเรียนรู้สู่ศตวรรษที่ 21: แนวคิดและแนวปฏิบัติสู่การเปลี่ยนแปลง*
การศึกษาไทย. กรุงเทพฯ: มูลนิธิสยามกัมมาจล.
- วิชัย วงษ์ใหญ่. (2535). *กระบวนการพัฒนาหลักสูตรและการเรียนการสอนภาคปฏิบัติ*.
กรุงเทพฯ: สุวีริยาสาส์น.
_____. (2538). *การพัฒนาหลักสูตรและการสอน มิติใหม่*. กรุงเทพฯ: รุ่งเรืองธรรม.
_____. (2543). *การพัฒนาหลักสูตร*. กรุงเทพฯ: สำนักมาตรฐานการอุดมศึกษา.
_____. (2554). *กระบวนการพัฒนาหลักสูตรและการเรียนการสอน ภาคปฏิบัติ*.
กรุงเทพฯ: สุวีริยาสาส์น.
- วิทยา ด่านธำรงกุล. (2546). *การบริหาร*. กรุงเทพฯ: เชิร์ดเวฟ เอ็ดดูเคชั่น.
- วิไลภรณ์ ฤทธิคุปต์. (2561). การจัดการเรียนรู้โดยใช้ชุมชนเป็นฐาน : กลยุทธ์การจัดการ
เรียนรู้ที่มีประสิทธิภาพ ของครูในศตวรรษที่ 21. *วารสารบัณฑิตศึกษา*
มหาวิทยาลัยราชภัฏเชียงใหม่, 11(3), 179–191.

- ศตพล ใจสบาย. (2561). การพัฒนาหลักสูตรรายวิชาภาษาอังกฤษเพื่อการท่องเที่ยว
เชิงวัฒนธรรมตามแนวคิดการศึกษาแบบใช้พื้นที่เป็นฐานร่วมกับการเรียนรู้
แบบเน้นงานปฏิบัติ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาลัยสงฆ์
นครพนม. วิทยานิพนธ์ ปริญญาโท. สกลนคร: มหาวิทยาลัยราชภัฏสกลนคร.
- ศศิพงษ์ ศรีสวัสดิ์. (2564). การพัฒนาหลักสูตรสาระการเรียนรู้เพิ่มเติม เรื่องภูมิปัญญา
ท้องถิ่นหมู่บ้านหินตั้ง เพื่อส่งเสริมการเรียนรู้เชิงบูรณาการของนักเรียนระดับ
ประถมศึกษา. วิทยานิพนธ์ ค.ม. สกลนคร: มหาวิทยาลัยราชภัฏสกลนคร.
- ศักดิ์ชาย ลีक्षा, ประทับใจ ลีक्षा และฉันทย์มัย เจียรกุล. (2558). การพัฒนางานหัตถกรรม
ไม้ไผ่ในภาคอีสาน. วารสารวิชาการศิลปศึกษาปริทัศน์ มหาวิทยาลัย
นครสวรรค์, 6(1), 110–120.
- ศิริชัย กาญจนวาสี. (2559). การวิจัยและพัฒนาการศึกษาไทย. วารสารศิลปการ
ศึกษาศาสตร์วิจัย, 8(2), 1–18.
- ศิวะลักษณ์ มหาชัย และเอกราช โสภิตพิมานเวช. (2565). การพัฒนาหลักสูตรสถานศึกษา.
วารสารมณีเชษฐาราม วัดจอมมณี, 5(2), 167–185.
- ศุภชัย ยาวะประภาษ. (2544). นโยบายสาธารณะ. กรุงเทพฯ: จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- สังต์ อุทรานันท์. (2532). พื้นฐานและหลักการพัฒนาหลักสูตร. กรุงเทพฯ:
ภาควิชาการศึกษา คณะครุศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- สถาบันวิจัยและพัฒนา. (2557). รายงานผลการประเมินความพึงพอใจของผู้รับบริการ
ต่อการบริหารจัดการของสถาบันวิจัยและพัฒนา ประจำปีงบประมาณ
พ.ศ. 2557. กรุงเทพฯ: สถาบันวิจัยและพัฒนา.
- สมนึก ภัททิยธนี. (2546). การวัดผลการศึกษา (พิมพ์ครั้งที่ 4). กทม.: ประสานการพิมพ์.
- สมศักดิ์ ศรีสันติสุข. (2549). สังคมวิทยาความเป็นท้องถิ่นภาคตะวันออกเฉียงเหนือ.
ขอนแก่น: คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยขอนแก่น.
- สมหมาย อินทร์ประเสริฐ. (2562). การจัดการศึกษาเพื่ออนุรักษ์และส่งเสริมภูมิปัญญาไทย.
วารสารวิชาการมหาวิทยาลัยอีสเทิร์นเอเซีย ฉบับสังคมศาสตร์และมนุษยศาสตร์,
9(1), 67–77.
- สมหวัง พิธิยานุวัฒน์. (2541). วิธีวิทยาการประเมินทางการศึกษา. กรุงเทพฯ:
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

- สายนต์ ไพโรชาญจิตร, นัยนา หว่ยคำ, นิลวดี พรหมพักพิง และอภาร มั่นคง. (2549).
กระบวนการเรียนรู้และการจัดการความรู้ของชุมชนด้านศิลปวัฒนธรรม
และภูมิปัญญาท้องถิ่น. กรุงเทพฯ: สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย (สกว.).
- สำนักงานคณะกรรมการวัฒนธรรมแห่งชาติ. (2566). รายงานการสำรวจสถานการณ์
ภูมิปัญญาท้องถิ่นไทย ประจำปีงบประมาณ พ.ศ. 2566. กรุงเทพฯ:
กระทรวงวัฒนธรรม.
- สำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา. (2564). การมีส่วนร่วมในการจัดการศึกษา
ของภาคประชาสังคมและผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย ตามร่างพระราชบัญญัติการศึกษา
แห่งชาติ พ.ศ. กรุงเทพฯ: สำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา
กระทรวงศึกษาธิการ.
- สำนักวิจัยเศรษฐกิจและผลิตผลป่าไม้. (2565). การพัฒนาผลิตภัณฑ์จากไม้ไผ่
เพื่อสร้างมูลค่าเพิ่มและส่งเสริมเศรษฐกิจชุมชน. กรุงเทพฯ: กรมป่าไม้
กระทรวงทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม.
- สำนักวิชาการและมาตรฐานการศึกษา. (2551). หลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน
พุทธศักราช 2551. กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์ชุมนุมสหกรณ์การเกษตรแห่งประเทศไทย.
- สำราญ กำจัดภัย. (2560). เอกสารคำสอน การวัดและประเมินผลการเรียนรู้. สกลนคร:
คณะครุศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏสกลนคร.
- _____. (2562). สถิติเพื่อการวิจัยทางหลักสูตรและการสอน. สกลนคร: คณะครุศาสตร์
มหาวิทยาลัยราชภัฏสกลนคร.
- สุทธิกร กรมทอง. (2559). การจัดกิจกรรมการเรียนรู้เพื่อเสริมสร้างแรงจูงใจใฝ่สัมฤทธิ์
ทางการเรียนของนักเรียน โดยใช้รูปแบบห้องเรียนกลับด้านร่วมกับเทคนิค
เกมมิฟเคชัน สำหรับนักเรียนห้องพิเศษวิทยาศาสตร์ ชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 4
โรงเรียนวชิราวุฒ. วิทยานิพนธ์ ค.ม. มหาสารคาม: มหาวิทยาลัยราชภัฏ
มหาสารคาม.
- สุเทพ อ่วมเจริญ. (2557). การพัฒนาหลักสูตร: ทฤษฎีและการปฏิบัติ. นครปฐม:
โรงพิมพ์มหาวิทยาลัยศิลปากร.
- สุนีย์ ภูพันธ์. (2546). แนวคิดพื้นฐานการสร้างและการพัฒนาหลักสูตรยุคปฏิรูป
การศึกษาไทย. กรุงเทพฯ: The Knowledge Center.

- สุพรรณษา ลอยสมุทร (2559). การศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างความพึงพอใจในการปฏิบัติงานของครูผู้สอนกับประสิทธิผลของสถานศึกษาเอกชน ในจังหวัดระยอง จันทบุรี และตราด. วิทยานิพนธ์ ค.ม. จันทบุรี: มหาวิทยาลัยราชภัฏรำไพพรรณี.
- สุลียา อัมมวงศ์. (2559). การเสริมสร้างความรู้และความตระหนักในการอนุรักษ์ป่าชุมชนให้แก่เยาวชนโดยการมีส่วนร่วมระหว่างโรงเรียน บ้าน และวัด: กรณีศึกษาเยาวชนโรงเรียนบ้านโนนสมบูรณ์ เมืองบลิดัน แขวงบลิดาไซ สาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาว. วิทยานิพนธ์ ค.ม. สกลนคร: มหาวิทยาลัยราชภัฏสกลนคร.
- สุวิมล คำอ้อย. (2555). ความพึงพอใจของผู้มารับบริการในโรงพยาบาลส่งเสริมสุขภาพตำบลบ้านหยวก อำเภอโนนโสม จังหวัดอุดรธานี. วิทยานิพนธ์ ส.ม. มหาสารคาม: มหาวิทยาลัยมหาสารคาม.
- สุวิมล ว่องวาณิช. (2547). การวัดทักษะปฏิบัติ (พิมพ์ครั้งที่ 4). กรุงเทพฯ: จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- _____. (2560) การพัฒนาชุดการเรียนรู้เพื่อส่งเสริมทักษะการวิจัยในชั้นเรียนของนิสิตครู. กรุงเทพฯ: จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- _____. (2563). การวิจัยประเมินผลทางการศึกษา (พิมพ์ครั้งที่ 9). กรุงเทพฯ: จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- สุวิมล ว่องวาณิช, ชยุตม์ ภิรมย์สมบัติ และกนิษฐ ศรีเคลือบ. (2560). รายงานวิจัยฉบับสมบูรณ์เรื่อง การพัฒนาชุดการเรียนรู้เพื่อส่งเสริมทักษะการวิจัยในชั้นเรียนของนิสิตครู. กรุงเทพฯ: คณะครุศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- เสรี พงศ์พิศ. (2534). สภาพปัญหาและทางเลือกของชนบทไทย. ใน การสัมมนาทางวิชาการเรื่อง ภูมิปัญญาชาวบ้านกับการดำเนินงานด้านวัฒนธรรมและการพัฒนาชนบท. กรุงเทพฯ: สำนักงานคณะกรรมการวัฒนธรรมแห่งชาติ.
- แสงงาม นิธิภาคพันธ์ และคณะ. (2564). การจัดการเรียนรู้วิทยาศาสตร์โดยใช้ชุมชนเป็นฐาน (Community Based Learning: CBL) เพื่อส่งเสริมผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนวิทยาศาสตร์ และทักษะในศตวรรษที่ 21 ของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1. วารสารวิชาการบัณฑิตศึกษาและสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏอุดรดิตถ์, 11(1), 111-125.

- โสรยา อ่วมเมือง. (2566). การพัฒนาหลักสูตรรายวิชาเพิ่มเติมสะเต็มศึกษาเพื่อส่งเสริมทักษะการสร้างสรรค์นวัตกรรมและการทำงานเป็นทีม สำหรับนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1. วิทยานิพนธ์ ศษ.ม. กรุงเทพฯ: มหาวิทยาลัยศิลปากร.
- องอาจ นัยพัฒน์. (2554). การออกแบบการวิจัย : วิธีการเชิงปริมาณ เชิงคุณภาพ และผสมผสานวิธีการ (พิมพ์ครั้งที่ 2). กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- อรัญ บุตรนา. (2565). การพัฒนาหลักสูตรฝึกอบรมเพื่อเสริมสร้างความรู้และทักษะในการเพาะเลี้ยงปลาสวยงาม สำหรับนักศึกษาระดับปริญญาตรี มหาวิทยาลัยราชภัฏสกลนคร. วิทยานิพนธ์ ค.ม. สกลนคร: มหาวิทยาลัยราชภัฏสกลนคร.
- อวัศยา แสงทอง. (2564). การพัฒนาหลักสูตรสถานศึกษาของโรงเรียนวัดจันทราวาส (ศุขประสารราษฎร์). วิทยานิพนธ์ ศษ.ม. กรุงเทพฯ: มหาวิทยาลัยศิลปากร.
- อัศรา วัฒนโยธิน. (2553). ความตระหนักของพนักงานต่อการป้องกันรักษาทรัพย์สินทางด้านสารสนเทศกรณีศึกษา: การไฟฟ้าส่วนภูมิภาค สำนักงานกลาง. วิทยานิพนธ์ ศศ.ม. กรุงเทพฯ: มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.
- อาดม วงศ์ทองเกื้อ, จุฬพัชร ศรีรังสรรค์ และกาญจนา บุญส่ง. (2566). การพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่นโดยใช้ชุมชนเป็นฐาน เรื่อง การแสดงเรือถ่อของโรงเรียนท่าแซะรัชดาภิเษก จังหวัดชุมพร. วารสาร มจร อุบลปริทรรศน์, 8(3), 259-270.
- อาภรณ์ ผิวบุญเรือง. (2558). การพัฒนาหลักสูตรรายวิชาเพิ่มเติม เรื่อง ยางพารา กลุ่มสาระการเรียนรู้การงานอาชีพและเทคโนโลยี ชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 4 โรงเรียนมัธยมวาริชภูมิ. วิทยานิพนธ์ ค.ม. สกลนคร: มหาวิทยาลัยราชภัฏสกลนคร.
- อารยา ดาเกลี้ยง. (2565). การพัฒนาหลักสูตรเรื่อง อาหารถิ่นไทยวน ตำบลน้ำอ่าง จังหวัดอุดรดิษฐ์ สำหรับนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 6. วิทยานิพนธ์ ค.ม. อุดรดิษฐ์: มหาวิทยาลัยราชภัฏอุดรดิษฐ์.
- อารี พันธุ์มณี. (2545). จิตวิทยาการเรียนการสอน. กรุงเทพฯ: ต้นอ้อ.
- อุไรพร ตุนาลม. (2561). การเสริมสร้างความรู้ ความตระหนัก และพฤติกรรม ในการใช้สารเคมีกำจัดศัตรูพืชของครัวเรือนเกษตรกรรมผู้ปลูกยาสูบ: กรณีศึกษา บ้านนาแก เมืองคุนคำ แขวงคำม่วน สาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาว. วิทยานิพนธ์ ค.ม. สกลนคร: มหาวิทยาลัยราชภัฏสกลนคร.

- เอกลักษณ์ ธนเจริญพิศาล. (2554). *ความตระหนักและการยอมรับการนำระบบการจัดการสิ่งแวดล้อม (ISO 14001) มาใช้ในองค์การภาครัฐ: ศึกษากรณีสำนักงานนโยบายและแผนทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม*. วิทยานิพนธ์ รป.ม. กรุงเทพฯ: สถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์.
- เอกวิทย์ ณ ถลาง. (2540). *ภูมิปัญญาชาวบ้านที่ภูมิภาค : วิถีชีวิตและกระบวนการเรียนรู้ของชาวบ้านไทย*. นนทบุรี: โรงพิมพ์มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมมาธิราช.
- Afzal, A., & Hussain, N. (2020). Impact of Community Service Learning on the Social Skills of Students. *Journal of Education and Educational Development*, 7, 55–70.
- Anderson, B. (2022). Community resilience in the digital age: Challenges and opportunities. *Journal of Community Development*, 43(2), 156–172.
- Anderson, M. (2018). Context-based learning and knowledge retention in applied education. *Journal of Educational Research*, 111(2), 105–118.
- Applewhite, P. B. (1965). *Organization Behavior*. New Jersey: Englewood Cliffs, Prentice-Hall.
- Barnard, C. I. (1972). *The functions of the executive*. Cambridge: Harvard University Press.
- Barnhardt, R., & Kawagley, A. O. (2005). Indigenous Knowledge Systems and Alaska Native Ways of Knowing. *Anthropology and Education Quarterly*, 36(1), 8–23.
- Berkes, F. (2021). *Sacred ecology* (5th ed.). New York: Routledge.
- Bishop, G. (1985). *Curriculum development a textbook for students*. London: Macmillan.
- Bloom, B. S. et al. (1967). *Taxonomy of Education objectives Handbook : cognitive Domain*. New York: David mackay.
- Borg, W. R., & Gall, M. D. (1983). *Educational research: An introduction* (4th ed.). London: Longman.
- Bringle, R. G., & Hatcher, J. A. (1996). Implementing service learning in higher education. *Journal of Higher Education*, 67(2), 221–239.

- Brookfield, S. D. (2017). *Becoming a critically reflective teacher* (2nd ed.). Hoboken: Jossey-Bass.
- Brown, K. W., Creswell, J. D., & Ryan, R. M. (Eds.). (2016). *Handbook of mindfulness: Theory, research, and practice*. New York: Guilford Press.
- Byram, M. (2021). *Teaching and assessing intercultural communicative competence* (2nd ed.). Bristol: Multilingual Matters.
- Cajete, G. (2020). *Native science: Natural laws of interdependence*. Santa Fe, NM: Clear Light Publishers.
- Creswell, J. W., & Plano Clark, V. L. (2018). *Designing and conducting mixed methods research* (3rd ed.). Thousand Oaks, CA: SAGE Publications.
- Cronbach, L. J. (1951). Coefficient alpha and the internal structure of tests. *Psychometrika*, 16(3), 297–334.
- Darling-Hammond, L., Flook, L., Cook-Harvey, C., Barron, B., & Osher, D. (2020). Implications for educational practice of the science of learning and development. *Applied Developmental Science*, 24(2), 97–140.
- Davies, I. K. (1971). *The Management of Learning*. London: McGraw-Hill.
- Endsley, M. R. (2021). Situation awareness: Operationally necessary and scientifically grounded. *Current Directions in Psychological Science*, 30(5), 377–382.
- Eom, S. B., & Ashill, N. J. (2016). The determinants of students' perceived learning outcomes and satisfaction in university online education: An update. *Decision Sciences Journal of Innovative Education*, 14(2), 185–215.
- Epstein, J. L. (2018). *School, family, and community partnerships: Preparing educators and improving schools* (3rd ed.). New York: Routledge.
- Fetters, M. D., & Molina-Azorin, J. F. (2017). The Journal of Mixed Methods Research starts a new era with a refined definition of mixed methods research and statement of principles. *Journal of Mixed Methods Research*, 11(1), 3–10.
- Flecky, K. (2011). *Foundations of service learning*. In J. Flecky & L. Gitlow (Eds.), *Service-learning in occupational therapy education: Philosophy and practice*. Burlington, MA: Jones & Bartlett Learning.

- Gagné, R. M. (1988). *Principles of instructional design* (3rd ed.). New York: Holt, Rinehart and Winston.
- Gay, G. (2010). *Culturally Responsive Teaching: Theory, Research, and Practice* (2nd ed.). New York: Teachers College Press.
- Giles, D. E., Jr., & Eyler, J. (1999). *Where's the learning in service-learning?*. San Francisco, CA: Jossey-Bass.
- Good, C. V. (1973). *Dictionary of education* (3rd ed.). New York: McGraw-Hill.
- Grenier, L. (2019). *Working with indigenous knowledge: A guide for researchers*. Ottawa: International Development Research Centre.
- Harrow, A. (1972). *A Taxonomy of the Psychomotor Domain : A Guide for Developing Behavioral Objectives*. New York: Longman.
- Hattie, J. (2009). *Visible learning: A synthesis of over 800 meta-analyses relating to achievement*. New York: Routledge.
- Hopkins, D. (1997). Improving the quality of teaching and learning. *Support for Learning*, 12(4), 162–165.
- Ibrahim, M. Z., Mapjabil, J., Kumalah, M. J., Wan Mohd Amin, W. A. A., Rosmiza, M. Z., & Marzuki, M. (2016). Potentials and prospects of sport tourism in Malaysia: A theoretical perspective. *World Applied Sciences Journal*, 34(12), 1678–1684.
- Johnson, D. W., & Johnson, R. T. (2018). Cooperation and the use of technology. In R. Gillies (Ed.), *Pedagogical foundations of collaborative learning*. Cham: Springer.
- Johnson, R. B., & Christensen, L. (2017). *Educational research: Quantitative, qualitative, and mixed approaches* (6th ed.). Thousand Oaks, CA: SAGE Publications.
- _____. (2019). *Educational research: Quantitative, qualitative, and mixed approaches* (7th ed.). Thousand Oaks, CA: SAGE Publications.
- Klausmeier, H. J., & Ripple, R. E. (1981). *Learning and teaching concepts: A strategy for testing applications of theory*. New York: Academic Press.
- Koffka, K. (1978). *Principles of Gestalt psychology*. New York: Harcourt Brace Jovanovich.

- Kolb, D. A. (1984). *Experiential learning: Experience as the source of learning and development*. Englewood Cliffs, NJ: Prentice Hall.
- _____. (2015). *Experiential Learning: Experience as the Source of Learning and Development* (2nd ed.). Upper Saddle River, NJ: Pearson Education.
- Ladson-Billings, G. (2014). Culturally relevant pedagogy 2.0: a.k.a. the remix. *Harvard Educational Review*, 84(1), 74–84.
- Lave, J., & Wenger, E. (1991). *Situated learning: Legitimate peripheral participation*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Likert, R. (1932). A technique for the measurement of attitudes. *Archives of Psychology*, 22(140), 55.
- Marzano, R. J. (2017). *The new art and science of teaching*. Bloomington, IN: Solution Tree Press.
- Maslow, A. H. (1970). *Motivation and Personality*. New York: Harper and Row.
- Melaville, A., Berg, A. C., & Blank, M. J. (2006). *Community-Based Learning: Engaging Students for Success and Citizenship*. United States of America: University of Nebraska at Omaha.
- Michaelis, J. U., Grossman, R. H., & Scott, L. F. (1975). *New designs for elementary school curriculum*. New York: McGraw-Hill Book.
- Murphy, M. S. & Flowers, K. S. (2017). Consortial Collaboration and the Creation of an Assessment Instrument for Community-Based Learning. *Journal of Higher Education Outreach and Engagement*, 2(11), 57–77.
- Nonaka, I., & Takeuchi, H. (1995). *The knowledge-creating company: How Japanese companies create the dynamics of innovation*. New York: Oxford University Press.
- Oliva, P. F. (1982). *Developing the Curriculum*. Boston: Little Brown and Company.
- _____. (1992). *Developing the Curriculum* (3rd ed.). New York: Harper Collins.
- Oliver, R. L. (1997). Varieties of value in the consumption satisfaction response. *Advances in Consumer Research*, 23(7), 247–254.

- Owens, T. R., & Wang, C. (1996). *Community-based learning: A foundation for meaningful education reform*. Retrieved from <http://www.nwrel.org/scpd/10/t008.htm> August 10th, 2025.
- Owuor, R. E., & Magpantay, R. (2014). Quality of work life and job performance among nurses in the tertiary care hospital, Maldives. *Nursing Journal*, 41(3), 105–115.
- Oyasu, K. (2019). Community-based learning for sustainable development. *ÀGORA*, (28), 41–56.
- Pink, D. H. (2018). *When: The scientific secrets of perfect timing*. New York: Riverhead Books.
- Pratt, D. (1980). *Curriculum Design and Development*. New York: Harcourt Brace Jovanovich.
- Saylor, J. G., & Alexander W. A. (1974). *Planning Curriculum for Schools*. New York: Holt, Rinehart and Winston.
- Saylor, J. G., Alexander, W. M., & Lewis, A. J. (1981). *Curriculum planning for better teaching and learning* (4th ed.). New York: Holt, Rinehart and Winston.
- Shelly, M. W. (1975). *Responding to social change*. Pennsylvania: Dowden, Hutchinson & Ross.
- Simpson, E. J. (1972). *The classification of educational objectives in the psychomotor domain: The psychomotor domain (Vol. 3)*. Lewisville: Gryphon House.
- Smith, J. (2021). Reimagining community in the 21st century: A sociological perspective. *Social Science Quarterly*, 102(3), 89–104.
- Smith, L., & Brown, K. (2020). *Community-based learning: Integrating theory, practice, and reflection*. London: Routledge.
- Spector, B., Burkett, R., & Leard, C. (2020). Service-learning: A vehicle for inquiry in a science methods course for elementary teachers. *Journal of Science Education and Technology*, 29(1), 7–19.
- Stromborg, M. F. (1984). *Instruments for clinical nursing research*. Norwalk, CT: Appleton-Century-Crofts.

- Stufflebeam, D. L. (1971). *The relevance of the CIPP evaluation model for educational accountability*. Columbus, OH: Ohio State University.
- _____. (2003). The CIPP model for evaluation. In *Evaluation models: Viewpoints on educational and human services evaluation* (pp. 279–317). Dordrecht: Springer Netherlands.
- Taba, H. (1962). *Curriculum development: Theory and practice*. New York: Harcourt, Brace & World.
- Thorndike, R. M. (1978). *Correlation procedures for research*. New York: Gardner Press.
- Tyler, R. W. (1949). *Basic principles of curriculum and instruction*. Chicago: University of Chicago Press.
- UNESCO. (2017). *Education for sustainable development goals: Learning objectives*. Paris: UNESCO.
- Wallenstein, H. (1971). *A Dictionary of Psychology*. Maryland: Penguin.
- Wiggins, G. P. (1998). *Educative assessment: Designing assessments to inform and improve student performance*. San Francisco, CA: Jossey-Bass.
- _____. (2017). The case for authentic assessment. In *Education pdate*. Alexandria, VA: ASCD.
- Wither, S. E. (2000). *Local curriculum development and place-based education*. Retrieved from <http://thailis.uni.net.th/dao/detail.nsp> August 10th, 2025.

มหาวิทยาลัยราชภัฏสุราษฎร์ธานี

ภาคผนวก

ภาคผนวก ก

รายนามผู้เชี่ยวชาญและหนังสือราชการ

1. รายนามผู้เชี่ยวชาญ
2. หนังสือขอความอนุเคราะห์เป็นผู้เชี่ยวชาญ
3. หนังสือขอความอนุเคราะห์ทดลองใช้เครื่องมือวิจัย
4. หนังสืออนุมัติให้ทดลองเครื่องมือวิจัย

รายนามผู้เชี่ยวชาญ

รายนามผู้เชี่ยวชาญในการให้คำแนะนำ ตรวจสอบ และแก้ไขเครื่องมือ
เพื่อใช้ในการทำวิทยานิพนธ์ ประกอบด้วย

1. รองศาสตราจารย์ ดร.จินดา ลาโพธิ์ อาจารย์ประจำสาขาวิชาการสอน
ภาษาไทย คณะครุศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏสกลนคร
2. ดร.เพ็ญผกา ปัญจนะ อาจารย์ประจำสาขาวิชาการประถมศึกษา
คณะครุศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏสกลนคร
3. ดร.ปทุมทริกา น้อยนนท์ อาจารย์ประจำสาขาวิชาการวิจัยและประเมินผล
การศึกษา คณะครุศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏสกลนคร
4. นางวรวรรณ วัชรเสถียร ศึกษานิเทศก์ชำนาญการพิเศษ สำนักงานเขต
พื้นที่การศึกษาประถมศึกษาสกลนคร เขต 2
5. ดร.จิตรลดา ทองอันทัง ครูชำนาญการพิเศษ หัวหน้ากลุ่มสาระการเรียนรู้
สังคมศึกษา ศาสนา และวัฒนธรรม โรงเรียนหนองผือเทพนิมิต

ที่ อว ๐๖๒๑.๑๒/ว ๕๓๙

มหาวิทยาลัยราชภัฏสกลนคร
๖๘๐ ถ.นิตโย ต.ธาตุเชิงชุม
อ.เมือง จ.สกลนคร ๔๗๐๐๐

๖ พฤษภาคม ๒๕๖๘

เรื่อง ขออนุญาตเป็นผู้อยู่ตรวจสอบเครื่องมือการวิจัย

เรียน รองศาสตราจารย์ ดร.จินดา ลาโพธิ์

สิ่งที่ส่งมาด้วย ๑. กรอบแนวคิดการวิจัย และนิยามศัพท์เฉพาะ

๒. เครื่องมือการวิจัย

๓. แบบประเมินเครื่องมือการวิจัย

ด้วย พระมหาธศรี อินธิสิทธิ์ รหัสประจำตัวนักศึกษา ๖๖๔๒๑๒๔๙๒๐๓ ซึ่งเป็นนักศึกษาปริญญาโท สาขาวิชาวิจัยหลักสูตรและการสอน มหาวิทยาลัยราชภัฏสกลนคร กำลังศึกษาและทำวิทยานิพนธ์เรื่อง “การพัฒนาหลักสูตรรายวิชาเพิ่มเติม เรื่อง ผลกระทบต่อกิจกรรมจากไม้ไผ่ ตามแนวคิดกระบวนการเรียนรู้โดยใช้ชุมชนเป็นฐาน สำหรับนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ ๕ โรงเรียนหนองผือเทพนิมิต” ซึ่งเป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตรครุศาสตรมหาบัณฑิต (ค.ม.) โดยมี ดร.พจมาน ชำนาญกิจ เป็นประธานที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์ และ ดร.พัทธนันท์ ชมภูษ เป็นกรรมการที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์

มหาวิทยาลัยราชภัฏสกลนคร ได้พิจารณาแล้วเห็นว่าท่านเป็นผู้มีความรู้ความสามารถและเชี่ยวชาญในเรื่องดังกล่าวเป็นอย่างดี จึงขออนุญาตให้ท่านเป็นผู้เชี่ยวชาญในการพิจารณาตรวจสอบเครื่องมือการวิจัย เพื่อใช้ประกอบการทำวิทยานิพนธ์ที่นักศึกษาได้จัดทำขึ้น

จึงเรียนมาเพื่อโปรดพิจารณา หวังเป็นอย่างยิ่งว่าจะได้รับความอนุเคราะห์จากท่านด้วยดี และขอขอบคุณเป็นอย่างสูงมา ณ โอกาสนี้

ขอแสดงความนับถือ

(ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.สุรศักดิ์ แสนทวีสุข)
ผู้อำนวยการบัณฑิตวิทยาลัย ปฏิบัติราชการแทน
อธิการบดีมหาวิทยาลัยราชภัฏสกลนคร

บัณฑิตวิทยาลัย

โทร. ๐ ๔๒๙๗ ๐๒๒๙

โทรสาร ๐ ๔๒๙๗ ๐๐๓๒

ผู้ประสานงาน พระมหาธศรี อินธิสิทธิ์ โทรศัพท์เคลื่อนที่ ๐๘ ๕๕๒๔ ๙๕๕๖

ที่ อว ๐๖๒๑.๑๒/ว ๕๓๙

มหาวิทยาลัยราชภัฏสกลนคร
๖๘๐ ถ.นิตโย ต.ธาตุเชิงชุม
อ.เมือง จ.สกลนคร ๔๗๐๐๐

๖ พฤษภาคม ๒๕๖๘

เรื่อง ขอบความอนุเคราะห์เป็นผู้เชี่ยวชาญตรวจสอบเครื่องมือการวิจัย

เรียน ดร.เพ็ญผกา ปัญจนะ

- สิ่งที่ส่งมาด้วย ๑. กรอบแนวคิดการวิจัย และนิยามศัพท์เฉพาะ
๒. เครื่องมือการวิจัย
๓. แบบประเมินเครื่องมือการวิจัย

ด้วย พระมหาธศรั อินธิสิทธิ์ รหัสประจำตัวนักศึกษา ๖๖๔๒๑๒๔๙๒๐๓ ซึ่งเป็นนักศึกษาปริญญาโท สาขาวิชาวิจัยหลักสูตรและการสอน มหาวิทยาลัยราชภัฏสกลนคร กำลังศึกษาและทำวิทยานิพนธ์เรื่อง “การพัฒนาหลักสูตรรายวิชาเพิ่มเติม เรื่อง ผลิตภัณฑ์ดอกไม้จากไม้ไผ่ ตามแนวคิดกระบวนการเรียนรู้โดยใช้ชุมชนเป็นฐาน สำหรับนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ ๕ โรงเรียนหนองผือเทพนิมิต” ซึ่งเป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตรครุศาสตรมหาบัณฑิต (ค.ม.) โดยมี ดร.พจมาน ชำนาญกิจ เป็นประธานที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์ และ ดร.พัทธนันท์ ชมภูษุ เป็นกรรมการที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์

มหาวิทยาลัยราชภัฏสกลนคร ได้พิจารณาแล้วเห็นว่าท่านเป็นผู้มีความรู้ความสามารถ และเชี่ยวชาญในเรื่องดังกล่าวเป็นอย่างดี จึงขอความอนุเคราะห์ท่านเป็นผู้เชี่ยวชาญในการพิจารณาตรวจสอบเครื่องมือการวิจัย เพื่อใช้ประกอบการทำวิทยานิพนธ์ที่นักศึกษาได้จัดทำขึ้น

จึงเรียนมาเพื่อโปรดพิจารณา หวังเป็นอย่างยิ่งว่าคงได้รับความอนุเคราะห์จากท่านด้วยดี และขอขอบคุณเป็นอย่างสูงมา ณ โอกาสนี้

ขอแสดงความนับถือ

(ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.สุศักดิ์ แสนทวีสุข)
ผู้อำนวยการบัณฑิตวิทยาลัย ปฏิบัติราชการแทน
อธิการบดีมหาวิทยาลัยราชภัฏสกลนคร

บัณฑิตวิทยาลัย

โทร. ๐ ๔๒๙๗ ๐๒๒๙

โทรสาร ๐ ๔๒๙๗ ๐๐๓๒

ผู้ประสานงาน พระมหาธศรั อินธิสิทธิ์ โทรศัพท์เคลื่อนที่ ๐๘ ๕๕๒๔ ๙๕๕๖

ที่ อว ๐๖๒๑.๑๒/ว ๕๓๙

มหาวิทยาลัยราชภัฏสกลนคร
๖๘๐ ถ.นิติโย ต.ธาตุเชิงชุม
อ.เมือง จ.สกลนคร ๔๗๐๐๐

๖ พฤษภาคม ๒๕๖๘

เรื่อง ขออนุญาตกระทำการเป็นผู้เชี่ยวชาญตรวจสอบเครื่องมือการวิจัย

เรียน ดร.ปณิธิภา น้อยนันท

- สิ่งที่ส่งมาด้วย ๑. กรอบแนวคิดการวิจัย และนิยามศัพท์เฉพาะ
๒. เครื่องมือการวิจัย
๓. แบบประเมินเครื่องมือการวิจัย

ด้วย พระมหาธศรี อินธิสิทธิ์ รหัสประจำตัวนักศึกษา ๖๖๔๒๑๒๔๙๒๐๓ ซึ่งเป็นนักศึกษาปริญญาโท สาขาวิชาวิจัยหลักสูตรและการสอน มหาวิทยาลัยราชภัฏสกลนคร กำลังศึกษาและทำวิทยานิพนธ์เรื่อง “การพัฒนาหลักสูตรรายวิชาเพิ่มเติม เรื่อง ผลิตภัณฑ์ดอกไม้จากไม้ไผ่ ตามแนวคิดกระบวนการเรียนรู้โดยใช้ชุมชนเป็นฐาน สำหรับนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ ๕ โรงเรียนหนองมือเทพนิมิต” ซึ่งเป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตรครุศาสตรมหาบัณฑิต (ค.ม.) โดยมี ดร.พจมาน ชำนาญกิจ เป็นประธานที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์ และ ดร.พัทธนันท์ ชมภูษ เป็นกรรมการที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์

มหาวิทยาลัยราชภัฏสกลนคร ได้พิจารณาแล้วเห็นว่าท่านเป็นผู้มีความรู้ความสามารถและเชี่ยวชาญในเรื่องดังกล่าวเป็นอย่างดี จึงขออนุญาตให้ท่านเป็นผู้เชี่ยวชาญในการพิจารณาตรวจสอบเครื่องมือการวิจัย เพื่อใช้ประกอบการทำวิทยานิพนธ์ที่นักศึกษาได้จัดทำขึ้น

จึงเรียนมาเพื่อโปรดพิจารณา หวังเป็นอย่างยิ่งว่าจะได้รับความอนุเคราะห์จากท่านด้วยดี และขอขอบคุณเป็นอย่างสูงมา ณ โอกาสนี้

ขอแสดงความนับถือ

(ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.สุรศักดิ์ แสนทวีสุข)
ผู้อำนวยการบัณฑิตวิทยาลัย ปฏิบัติราชการแทน
อธิการบดีมหาวิทยาลัยราชภัฏสกลนคร

บัณฑิตวิทยาลัย

โทร. ๐ ๔๒๙๗ ๐๒๒๙

โทรสาร ๐ ๔๒๙๗ ๐๐๓๒

ผู้ประสานงาน พระมหาธศรี อินธิสิทธิ์ โทรศัพท์เคลื่อนที่ ๐๘ ๕๕๒๔ ๙๕๕๖

ที่ อว ๐๖๒๑.๑๒/ว ๕๓๙

มหาวิทยาลัยราชภัฏสกลนคร
๖๘๐ ถ.นิตโย ต.ธาตุเชิงชุม
อ.เมือง จ.สกลนคร ๔๗๐๐๐

๖ พฤษภาคม ๒๕๖๘

เรื่อง ขอความอนุเคราะห์เป็นผู้เชี่ยวชาญตรวจสอบเครื่องมือการวิจัย

เรียน นางวรรณ วัชรเสถียร

- สิ่งที่ส่งมาด้วย ๑. กรอบแนวคิดการวิจัย และนิยามศัพท์เฉพาะ
๒. เครื่องมือการวิจัย
๓. แบบประเมินเครื่องมือการวิจัย

ด้วย พระมหาธศรี อินธิสิทธิ์ รหัสประจำตัวนักศึกษา ๖๖๔๒๑๒๔๙๒๐๓ ซึ่งเป็นนักศึกษาปริญญาโท สาขาวิจัยหลักสูตรและการสอน มหาวิทยาลัยราชภัฏสกลนคร กำลังศึกษาและทำวิทยานิพนธ์เรื่อง “การพัฒนาหลักสูตรรายวิชาเพิ่มเติม เรื่อง ผลิตภัณฑ์ดอกไม้จากไม้ไผ่ ตามแนวคิดกระบวนการเรียนรู้โดยใช้ชุมชนเป็นฐาน สำหรับนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ ๕ โรงเรียนหนองผือเทพนิมิต” ซึ่งเป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตรครุศาสตรมหาบัณฑิต (ค.ม.) โดยมี ดร.พจมาน ชำนาญกิจ เป็นประธานที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์ และ ดร.พัทธนันท์ ชมภูมูช เป็นกรรมการที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์

มหาวิทยาลัยราชภัฏสกลนคร ได้พิจารณาแล้วเห็นว่าท่านเป็นผู้มีความรู้ความสามารถและเชี่ยวชาญในเรื่องดังกล่าวเป็นอย่างดี จึงขอความอนุเคราะห์ท่านเป็นผู้เชี่ยวชาญในการพิจารณาตรวจสอบเครื่องมือการวิจัย เพื่อใช้ประกอบการทำวิทยานิพนธ์ที่นักศึกษาได้จัดทำขึ้น

จึงเรียนมาเพื่อโปรดพิจารณา หวังเป็นอย่างยิ่งว่าคงได้รับความอนุเคราะห์จากท่านด้วยดี และขอขอบคุณเป็นอย่างสูงมา ณ โอกาสนี้

ขอแสดงความนับถือ

(ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.สุรศักดิ์ แสนทวีสุข)
ผู้อำนวยการบัณฑิตวิทยาลัย ปฏิบัติราชการแทน
อธิการบดีมหาวิทยาลัยราชภัฏสกลนคร

บัณฑิตวิทยาลัย

โทร. ๐ ๔๒๙๗ ๐๒๒๙

โทรสาร ๐ ๔๒๙๗ ๐๐๓๒

ผู้ประสานงาน พระมหาธศรี อินธิสิทธิ์ โทรศัพท์เคลื่อนที่ ๐๘ ๕๕๒๔ ๙๕๕๖

ที่ อว ๐๖๒๑.๑๒/ว ๕๓๙

มหาวิทยาลัยราชภัฏสกลนคร
๖๘๐ ถ.นิตโย ต.ธาตุเชิงชุม
อ.เมือง จ.สกลนคร ๔๗๐๐๐

๖ พฤษภาคม ๒๕๖๘

เรื่อง ขออนุญาตเป็นผู้อยู่เชี่ยวชาญตรวจสอบเครื่องมือการวิจัย

เรียน ดร.จิตรลดา ทองอั้ง

- สิ่งที่ส่งมาด้วย ๑. กรอบแนวคิดการวิจัย และนิยามศัพท์เฉพาะ
๒. เครื่องมือการวิจัย
๓. แบบประเมินเครื่องมือการวิจัย

ด้วย พระมหาธศรี อินธิสิทธิ์ รหัสประจำตัวนักศึกษา ๖๖๔๒๑๒๔๙๒๐๓ ซึ่งเป็นนักศึกษาปริญญาโท สาขาวิชาวิจัยหลักสูตรและการสอน มหาวิทยาลัยราชภัฏสกลนคร กำลังศึกษาและทำวิทยานิพนธ์เรื่อง “การพัฒนาหลักสูตรรายวิชาเพิ่มเติม เรื่อง ผลิตภัณฑ์ดอกไม้จากไม้ไผ่ ตามแนวคิดกระบวนการเรียนรู้โดยใช้ชุมชนเป็นฐาน สำหรับนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ ๕ โรงเรียนหนองผือเทพนิมิต” ซึ่งเป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตรครุศาสตรมหาบัณฑิต (ค.ม.) โดยมี ดร.พจมาน ชำนาญกิจ เป็นประธานที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์ และ ดร.พัทธนันท์ ชมบุญข เป็นกรรมการที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์

มหาวิทยาลัยราชภัฏสกลนคร ได้พิจารณาแล้วเห็นว่าท่านเป็นผู้มีความรู้ความสามารถและเชี่ยวชาญในเรื่องดังกล่าวเป็นอย่างดี จึงขออนุญาตให้ท่านเป็นผู้เชี่ยวชาญในการพิจารณาตรวจสอบเครื่องมือการวิจัย เพื่อใช้ประกอบการทำวิทยานิพนธ์ที่นักศึกษาได้จัดทำขึ้น

จึงเรียนมาเพื่อโปรดพิจารณา หวังเป็นอย่างยิ่งว่าจะได้รับความอนุเคราะห์จากท่านด้วยดี และขอขอบคุณเป็นอย่างสูงมา ณ โอกาสนี้

ขอแสดงความนับถือ

(ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.สุรศักดิ์ แสนทวีสุข)
ผู้อำนวยการบัณฑิตวิทยาลัย ปฏิบัติราชการแทน
อธิการบดีมหาวิทยาลัยราชภัฏสกลนคร

บัณฑิตวิทยาลัย

โทร. ๐ ๔๒๙๗ ๐๒๒๙

โทรสาร ๐ ๔๒๙๗ ๐๐๓๒

ผู้ประสานงาน พระมหาธศรี อินธิสิทธิ์ โทรศัพท์เคลื่อนที่ ๐๘ ๕๕๒๔ ๙๕๕๖

ที่ อว ๐๖๒๑.๑๒/๘๙๓

มหาวิทยาลัยราชภัฏสกลนคร
๖๘๐ ถ.นิตโย ต.ธาตุเชิงชุม
อ.เมือง จ.สกลนคร ๔๗๐๐๐

๔ กรกฎาคม ๒๕๖๘

เรื่อง ขออนุญาตยืมเครื่องใช้เครื่องมือการวิจัย

เรียน ผู้อำนวยการโรงเรียนหนองผือเทพนิมิต

สิ่งที่ส่งมาด้วย เครื่องมือการวิจัย จำนวน ๑ ชุด

ด้วย พระมหาธศรั อินธิสิทธิ์ รหัสประจำตัวนักศึกษา ๖๖๔๒๑๒๔๙๒๐๓ ซึ่งเป็นนักศึกษาปริญญาโท สาขาวิชาวิจัยหลักสูตรและการสอน มหาวิทยาลัยราชภัฏสกลนคร กำลังศึกษาและทำวิทยานิพนธ์เรื่อง “การพัฒนาหลักสูตรรายวิชาเพิ่มเติม เรื่อง ผลิตภัณฑ์ดอกไม้จากไม้ไผ่ ตามแนวคิดกระบวนการเรียนรู้โดยใช้ชุมชนเป็นฐาน สำหรับนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ ๕ โรงเรียนหนองผือเทพนิมิต” ซึ่งเป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตรครุศาสตรมหาบัณฑิต (ค.ม.) โดยมี ดร.พจมาน ชำนาญกิจ เป็นประธานที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์ และ ดร.พัทธนันท์ ชมภูษ เป็นกรรมการที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์

ทั้งนี้ นักศึกษามีความประสงค์ขอยืมเครื่องใช้เครื่องมือการวิจัย เพื่อหาความเชื่อมั่นในการศึกษาวิจัยประกอบการทำวิทยานิพนธ์ ดังนั้น บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยราชภัฏสกลนคร จึงขออนุญาตยืมท่านอนุญาตให้นักศึกษาทำการทดลองใช้เครื่องมือวิจัยดังกล่าวด้วย

จึงเรียนมาเพื่อโปรดพิจารณา หวังเป็นอย่างยิ่งว่าคงได้รับความอนุเคราะห์จากท่านด้วยดี และขอขอบคุณมา ณ โอกาสนี้

ขอแสดงความนับถือ

(ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.สุรศักดิ์ แสนทวีสุข)
ผู้อำนวยการบัณฑิตวิทยาลัย ปฏิบัติราชการแทน
อธิการบดีมหาวิทยาลัยราชภัฏสกลนคร

บัณฑิตวิทยาลัย

โทร. ๐ ๔๓๙๗ ๐๒๒๙

โทรสาร ๐ ๔๒๙๗ ๐๐๓๒

ผู้ประสานงาน พระมหาธศรั อินธิสิทธิ์ โทรศัพท์เคลื่อนที่ ๐๘ ๕๕๒๔ ๙๕๕๖

ภาคผนวก ข

หลักสูตรและเอกสารประกอบหลักสูตร

1. หลักสูตรรายวิชาเพิ่มเติม
2. คู่มือการใช้หลักสูตรรายวิชาเพิ่มเติม
3. แผนการจัดการเรียนรู้ประกอบหลักสูตรรายวิชาเพิ่มเติม

หลักสูตรรายวิชาเพิ่มเติม เรื่อง ผลิตภัณฑ์ดอกไม้จากไม้ไผ่
ตามแนวทางการเรียนรู้โดยใช้ชุมชนเป็นฐาน
สำหรับนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 5
โรงเรียนหนองผือเทพนิมิต

คำนำ

หลักสูตรรายวิชาเพิ่มเติม “ผลิตภัณฑ์ดอกไม้จากไม้ไผ่” จัดทำขึ้นตามหลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช 2551 โดยบูรณาการแนวคิดการจัดการเรียนรู้โดยใช้ชุมชนเป็นฐาน (Community-Based Learning: CBL) สำหรับนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 5 โรงเรียนหนองผือเทพนิมิต มีจุดมุ่งหมายเพื่อพัฒนาผู้เรียนให้มีความรู้ ทักษะการปฏิบัติ และเจตคติที่ดีต่อภูมิปัญญาท้องถิ่น อันเป็นรากฐานสำคัญของการพัฒนาที่ยั่งยืน

หลักสูตรฉบับนี้พัฒนาขึ้นภายใต้กระบวนการวิจัยและพัฒนา (Research and Development: R&D) โดยศึกษาบริบทชุมชนบ้านหนองผือ วิเคราะห์องค์ความรู้ด้านหัตถกรรมไม้ไผ่ ออกแบบโครงสร้างหลักสูตร ทดลองใช้ และปรับปรุงแก้ไขอย่างเป็นระบบ เพื่อให้มีความเหมาะสม สอดคล้องกับบริบทสถานศึกษา และตอบสนองต่อความต้องการของชุมชนอย่างแท้จริง โดยหลักสูตรประกอบด้วยองค์ประกอบสำคัญที่เชื่อมโยงกันอย่างเป็นระบบ ตั้งแต่หลักการและเหตุผล จุดมุ่งหมาย ผลการเรียนรู้ ไปจนถึงการวัดและประเมินผล

ผู้เรียนจะได้เรียนรู้กระบวนการผลิตดอกไม้จากไม้ไผ่ผ่านการลงมือปฏิบัติจริง ภายใต้การมีส่วนร่วมของปราชญ์ชาวบ้านและแหล่งเรียนรู้ในชุมชน ส่งเสริมการคิดวิเคราะห์ การแก้ปัญหา ความคิดสร้างสรรค์ และการทำงานร่วมกัน พร้อมทั้งสามารถนำองค์ความรู้ไปประยุกต์ใช้ในชีวิตประจำวันและต่อยอดเชิงอาชีพได้อย่างเหมาะสม ทั้งนี้ผู้จัดทำขอขอบคุณผู้บริหารสถานศึกษา คณะครู และภาคีเครือข่ายในชุมชนทุกท่านที่มีส่วนสนับสนุนการพัฒนาหลักสูตรฉบับนี้ให้สำเร็จลุล่วง

พระมหาธศรั อินธิสิทธิ์

ผู้จัดทำหลักสูตร

สารบัญ

	หน้า
คำนำ	๗
สารบัญ	๘
ชื่อหลักสูตร	1
หลักการและเหตุผล	1
หลักการของหลักสูตร	2
จุดมุ่งหมายของหลักสูตร	3
สมรรถนะสำคัญของผู้เรียน	3
คุณลักษณะอันพึงประสงค์	4
คุณภาพของผู้เรียน	5
คำอธิบายรายวิชา	6
ผลการเรียนรู้	7
สาระการเรียนรู้	7
โครงสร้างรายวิชา	8
แนวทางการจัดการเรียนการสอน	9
สื่อและแหล่งเรียนรู้	11
การวัดและประเมินผล	13

หลักสูตรรายวิชาเพิ่มเติม เรื่อง ผลิตภัณฑ์ดอกไม้จากไม้ไผ่ ตามแนวคิดการเรียนรู้โดยใช้ชุมชนเป็นฐาน สำหรับนักเรียน ชั้นประถมศึกษาปีที่ 5 โรงเรียนหนองผือเทพนิมิต

หลักการและเหตุผล

การพัฒนาหลักสูตรถือเป็นกระบวนการสำคัญในการยกระดับคุณภาพการศึกษาให้สอดคล้องกับบริบทการเปลี่ยนแปลงของสังคม เศรษฐกิจ และเทคโนโลยี โดยเฉพาะในศตวรรษที่ 21 ซึ่งมุ่งเน้นการพัฒนาสมรรถนะผู้เรียนให้มีความสามารถในการคิดวิเคราะห์ การแก้ปัญหา การสร้างสรรค์นวัตกรรม และการทำงานร่วมกับผู้อื่นอย่างมีประสิทธิภาพ หลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช 2551 จึงกำหนดแนวทางให้สถานศึกษาสามารถพัฒนาหลักสูตรเพิ่มเติมที่สอดคล้องกับบริบทของท้องถิ่น เพื่อให้การจัดการเรียนรู้มีความยืดหยุ่นและตอบสนองต่อศักยภาพของผู้เรียนอย่างแท้จริง การบูรณาการภูมิปัญญาท้องถิ่นเข้าสู่กระบวนการเรียนรู้จึงเป็นกลไกสำคัญในการส่งเสริมการเรียนรู้เชิงประสบการณ์ และสร้างความเชื่อมโยงระหว่างโรงเรียนกับชุมชนอย่างเป็นรูปธรรม

จากการศึกษาสภาพบริบทของชุมชนบ้านหนองผือ พบว่าชุมชนมีองค์ความรู้ด้านการผลิตดอกไม้จากไม้ไผ่ ซึ่งเป็นหัตถกรรมพื้นบ้านที่สะท้อนเอกลักษณ์ทางวัฒนธรรม และวิถีชีวิตของคนในท้องถิ่น องค์ความรู้นี้ได้รับการถ่ายทอดผ่านกระบวนการเรียนรู้แบบไม่เป็นทางการจากรุ่นสู่รุ่น อย่างไรก็ตาม การถ่ายทอดดังกล่าวยังขาดการจัดระบบ องค์ความรู้และการบูรณาการเข้าสู่หลักสูตรสถานศึกษาอย่างเป็นรูปธรรม ส่งผลให้เยาวชนรุ่นใหม่มีโอกาสเข้าถึงและสืบสานภูมิปัญญาท้องถิ่นอย่างจำกัด ประกอบกับแนวโน้มการเปลี่ยนแปลงทางสังคมที่ทำให้ความสนใจในงานหัตถกรรมพื้นบ้านลดลง จึงมีความจำเป็นอย่างยิ่งในการพัฒนาหลักสูตรที่สามารถเชื่อมโยงภูมิปัญญาท้องถิ่นกับการเรียนรู้ในระบบโรงเรียน เพื่อให้เกิดการอนุรักษ์และต่อยอดองค์ความรู้ดังกล่าวอย่างยั่งยืน

ด้วยเหตุนี้ จึงได้พัฒนาหลักสูตรรายวิชาเพิ่มเติม เรื่อง “ผลิตภัณฑ์ดอกไม้จากไม้ไผ่” สำหรับนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 5 โรงเรียนหนองผือเทพนิมิต ภายใต้กระบวนการวิจัยและพัฒนา (Research and Development: R&D) อย่างเป็นระบบเริ่มตั้งแต่การศึกษาข้อมูลพื้นฐาน การวิเคราะห์ความต้องการจำเป็น การออกแบบโครงสร้าง

หลักสูตร การสร้างและตรวจสอบคุณภาพโดยผู้เชี่ยวชาญ การทดลองใช้ และการปรับปรุงแก้ไขตามผลการประเมิน โดยประยุกต์แนวทางการจัดการเรียนรู้โดยใช้ชุมชนเป็นฐาน (Community-Based Learning: CBL) เป็นกรอบดำเนินการ เพื่อส่งเสริมการมีส่วนร่วมของปราชญ์ชาวบ้าน ภาควิชาเครือข่าย และผู้มีส่วนเกี่ยวข้องในชุมชน กระบวนการดังกล่าวมุ่งพัฒนาผู้เรียนให้เกิดความรู้ ทักษะการปฏิบัติ เจตคติที่ดีต่อภูมิปัญญาท้องถิ่น ตลอดจนความสามารถในการประยุกต์ใช้ความรู้เพื่อการดำรงชีวิตและการพัฒนาอาชีพ อันเป็นพื้นฐานสำคัญของการพัฒนาที่ยั่งยืนในระดับชุมชนและสังคมต่อไป

หลักการของหลักสูตร

1. เป็นหลักสูตรที่มุ่งพัฒนาผู้เรียนแบบองค์รวม ทั้งด้านความรู้ (Knowledge) ทักษะกระบวนการ (Process/Skill) และคุณลักษณะอันพึงประสงค์ (Attitude) เกี่ยวกับการผลิตผลิตภัณฑ์จากไม้จากไม้ไผ่ อันเป็นภูมิปัญญาท้องถิ่นของชุมชนบ้านหนองผือ
2. ยึดแนวทางการจัดการเรียนรู้โดยใช้ชุมชนเป็นฐาน (Community-Based Learning: CBL) เป็นกรอบดำเนินการ โดยเชื่อมโยงองค์ความรู้จากแหล่งเรียนรู้ในชุมชนเข้าสู่กระบวนการเรียนรู้ในห้องเรียน เพื่อสร้างประสบการณ์เรียนรู้ที่มีความหมายและสอดคล้องกับบริบทจริง
3. บูรณาการภูมิปัญญาท้องถิ่นกับสาระการเรียนรู้ตามหลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช 2551 และสมรรถนะสำคัญของผู้เรียน เพื่อให้การจัดการเรียนรู้มีความยืดหยุ่น เหมาะสม และตอบสนองศักยภาพของผู้เรียนแต่ละคน
4. ส่งเสริมการเรียนรู้ผ่านการลงมือปฏิบัติจริง (Learning by Doing) และการเรียนรู้จากประสบการณ์ (Experiential Learning) เพื่อพัฒนาทักษะการคิดวิเคราะห์ การแก้ปัญหา และความคิดสร้างสรรค์อย่างเป็นรูปธรรม
5. สนับสนุนการมีส่วนร่วมของชุมชนในทุกขั้นตอนของกระบวนการจัดการเรียนรู้ ทั้งในฐานะแหล่งเรียนรู้ ผู้ถ่ายทอดองค์ความรู้ และผู้ร่วมประเมินผล เพื่อสร้างความเชื่อมโยงระหว่างโรงเรียนกับชุมชนอย่างยั่งยืน
6. มุ่งพัฒนาสมรรถนะผู้เรียนในศตวรรษที่ 21 โดยเน้นทักษะการคิดขั้นสูง การสร้างนวัตกรรม การทำงานร่วมกัน การสื่อสาร และความสามารถในการประยุกต์ใช้ความรู้สู่การดำรงชีวิตและการพัฒนาอาชีพ

จุดมุ่งหมายของหลักสูตร

1. เพื่อพัฒนาผู้เรียนให้มีความรู้ ความเข้าใจเกี่ยวกับประวัติความเป็นมา ความสำคัญ และบทบาทของไม้ไผ่ในวิถีชีวิตของชุมชนบ้านหนองผือ ตลอดจนภูมิปัญญา การผลิตดอกไม้จากไม้ไผ่ในบริบทท้องถิ่น
2. เพื่อพัฒนาทักษะการปฏิบัติในการผลิตดอกไม้จากไม้ไผ่อย่างถูกต้อง ตามขั้นตอน ตั้งแต่การเลือกและเตรียมวัสดุอุปกรณ์ การสาน การประกอบ ไปจนถึง การออกแบบและพัฒนาผลิตภัณฑ์
3. เพื่อส่งเสริมความสามารถด้านการคิดวิเคราะห์ ความคิดสร้างสรรค์ และการประยุกต์ใช้ภูมิปัญญาท้องถิ่นในการพัฒนาผลิตภัณฑ์ให้มีคุณค่าและมูลค่าเพิ่ม
4. เพื่อพัฒนาความรู้และความเข้าใจเกี่ยวกับหลักการบริหารจัดการ การวิเคราะห์ตลาด การกำหนดราคา และการวางแผนการจำหน่ายผลิตภัณฑ์ชุมชน อย่างเหมาะสม
5. เพื่อปลูกฝังจิตสำนึก เจตคติที่ดี และความภาคภูมิใจในการอนุรักษ์ สืบสาน และต่อยอดภูมิปัญญาท้องถิ่น อันนำไปสู่การพัฒนาที่ยั่งยืนของชุมชน

สมรรถนะสำคัญของผู้เรียน

หลักสูตรรายวิชาเพิ่มเติม เรื่อง ผลิตภัณฑ์ดอกไม้จากไม้ไผ่ มุ่งพัฒนาผู้เรียนให้ เกิดสมรรถนะสำคัญตามหลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช 2551 ดังนี้

1. **ความสามารถในการสื่อสาร** หมายถึง ความสามารถในการรับ และส่งสารอย่างมีประสิทธิภาพ ทั้งการพูด การเขียน การฟัง และการนำเสนอ โดยผู้เรียน สามารถอธิบายกระบวนการผลิตดอกไม้จากไม้ไผ่ ถ่ายทอดแนวคิดในการออกแบบ ผลิตภัณฑ์ และสื่อสารคุณค่าของภูมิปัญญาท้องถิ่นต่อผู้อื่นได้อย่างเหมาะสม
2. **ความสามารถในการคิด** หมายถึง ความสามารถในการคิดวิเคราะห์ คิดสังเคราะห์ คิดอย่างมีเหตุผล และคิดสร้างสรรค์ ผู้เรียนสามารถวิเคราะห์ชนิดและ คุณสมบัติของไม้ไผ่ วางแผนขั้นตอนการผลิต คิดออกแบบผลิตภัณฑ์ใหม่ และพิจารณา ทางเลือกในการพัฒนาผลงานอย่างเป็นระบบ
3. **ความสามารถในการแก้ปัญหา** หมายถึง ความสามารถในการเผชิญ และจัดการกับสถานการณ์หรืออุปสรรคที่เกิดขึ้น โดยใช้ความรู้และเหตุผลในการตัดสินใจ เช่น การปรับแก้รูปแบบการสานเมื่อชิ้นงานไม่สมบูรณ์ การเลือกวัสดุทดแทน หรือการปรับ กลยุทธ์การตั้งราคาให้เหมาะสมกับตลาด

4. ความสามารถในการใช้ทักษะชีวิต หมายถึง ความสามารถในการดำรงชีวิตอย่างเหมาะสมในสังคม ผู้เรียนสามารถทำงานร่วมกับผู้อื่น มีความรับผิดชอบ มีวินัย อดทน และเห็นคุณค่าของการอนุรักษ์ทรัพยากรท้องถิ่น พร้อมทั้งน้อมนำหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงมาใช้ในการดำเนินชีวิต

5. ความสามารถในการใช้เทคโนโลยี หมายถึง ความสามารถในการเลือกใช้เทคโนโลยีสารสนเทศและเครื่องมือดิจิทัลอย่างถูกต้อง ปลอดภัย และมีจริยธรรม เช่น การค้นคว้าข้อมูลเกี่ยวกับงานหัตถกรรม การออกแบบบรรจุภัณฑ์ด้วยโปรแกรมพื้นฐาน การถ่ายภาพและประชาสัมพันธ์ผลิตภัณฑ์ผ่านสื่อออนไลน์อย่างเหมาะสม

คุณลักษณะอันพึงประสงค์

หลักสูตรรายวิชาเพิ่มเติม เรื่อง ผลิตภัณฑ์ดอกไม้จากไม้ไผ่ ตามแนวคิดการจัดการเรียนรู้โดยใช้ชุมชนเป็นฐาน มุ่งพัฒนาผู้เรียนให้มีคุณลักษณะอันพึงประสงค์ตามหลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช 2551 เพื่อให้สามารถดำรงชีวิตในสังคมได้อย่างมีคุณภาพ ดังนี้

1. **รักชาติ ศาสน์ กษัตริย์** มีความภาคภูมิใจในความเป็นไทย เคารพและยึดมั่นในสถาบันหลักของชาติ เห็นคุณค่าของวัฒนธรรมและภูมิปัญญาท้องถิ่น อันเป็นส่วนหนึ่งของอัตลักษณ์ชาติ
2. **ซื่อสัตย์สุจริต** ประพฤติตนด้วยความซื่อตรง มีความรับผิดชอบต่อนหน้าที่ ไม่ทุจริตหรือเอาเปรียบผู้อื่น ทั้งในการเรียน การทำงาน และการจำหน่ายผลิตภัณฑ์
3. **มีวินัย** ปฏิบัติตามกฎหมาย ระเบียบ และข้อตกลงของโรงเรียนและชุมชน มีความตรงต่อเวลา รอบคอบ และรับผิดชอบต่อภารกิจที่ได้รับมอบหมาย
4. **ใฝ่เรียนรู้** มีความกระตือรือร้นในการแสวงหาความรู้ใหม่ ๆ ทั้งจากครู ปราชญ์ชาวบ้าน และแหล่งเรียนรู้อื่น ๆ พร้อมพัฒนาตนเองอย่างต่อเนื่อง
5. **อยู่อย่างพอเพียง** ดำรงชีวิตตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง ใช้ทรัพยากรอย่างคุ้มค่า เห็นคุณค่าของวัสดุท้องถิ่น และรู้จักสร้างมูลค่าเพิ่มจากทรัพยากรที่มีอยู่
6. **มุ่งมั่นในการทำงาน** มีความขยัน อดทน ไม่ย่อท้อต่ออุปสรรค ตั้งใจพัฒนาผลงานให้มีคุณภาพจนสำเร็จตามเป้าหมาย

7. รักความเป็นไทย เห็นคุณค่าและภาคภูมิใจในศิลปวัฒนธรรมไทยและภูมิปัญญาท้องถิ่น สามารถสืบสานและเผยแพร่งานหัตถกรรมไม้ไผ่ในฐานะมรดกทางวัฒนธรรม

8. มีจิตสาธารณะ มีความเอื้อเฟื้อ เผื่อแผ่ และพร้อมมีส่วนร่วมในการพัฒนาชุมชน เช่น การจัดนิทรรศการเผยแพร่ผลงาน หรือการรวมกิจกรรมอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมในท้องถิ่น

คุณภาพของผู้เรียน

ภายหลังการเรียนรู้ตามหลักสูตรรายวิชาเพิ่มเติม เรื่อง ผลิตภัณฑ์ดอกไม้จากไม้ไผ่ ซึ่งพัฒนาขึ้นตามแนวคิดการจัดการเรียนรู้โดยใช้ชุมชนเป็นฐาน ผู้เรียนจะมีคุณภาพตามเป้าหมายของหลักสูตร ดังนี้

1. ด้านความรู้ (Knowledge) ผู้เรียนมีความรู้และความเข้าใจเกี่ยวกับประวัติความเป็นมา ความสำคัญ และบทบาทของไม้ไผ่ในวิถีชีวิตของชุมชนบ้านหนองผือ สามารถอธิบายกระบวนการผลิตดอกไม้จากไม้ไผ่ ชนิดและคุณสมบัติของวัสดุ ตลอดจนหลักการออกแบบและการตลาดผลิตภัณฑ์ชุมชนได้อย่างถูกต้อง

2. ด้านทักษะกระบวนการ (Process/Skill) ผู้เรียนสามารถปฏิบัติการผลิตดอกไม้จากไม้ไผ่ได้อย่างเป็นขั้นตอน ตั้งแต่การเลือกและเตรียมวัสดุ การสาน การประกอบ การตกแต่ง และการพัฒนาผลิตภัณฑ์ใหม่ พร้อมทั้งสามารถทำงานร่วมกับผู้อื่น แก้ไขปัญหาเฉพาะหน้า และพัฒนาผลงานให้มีคุณภาพตามเกณฑ์ที่กำหนด

3. ด้านเจตคติและคุณลักษณะ (Attitude) ผู้เรียนมีความภาคภูมิใจในภูมิปัญญาท้องถิ่น เห็นคุณค่าและตระหนักถึงความสำคัญของการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและวัฒนธรรมชุมชน มีความรับผิดชอบ ซื่อสัตย์ อดทน และมุ่งมั่นในการทำงาน

4. ด้านสมรรถนะและการประยุกต์ใช้ ผู้เรียนสามารถประยุกต์องค์ความรู้และทักษะไปใช้ในชีวิตประจำวัน และต่อยอดเชิงอาชีพได้อย่างเหมาะสม มีความสามารถในการคิดวิเคราะห์ การสร้างสรรค์นวัตกรรมพื้นฐาน และการวางแผนจัดจำหน่ายผลิตภัณฑ์ในบริบทของตลาดชุมชน

5. ด้านการพัฒนาที่ยั่งยืน ผู้เรียนมีจิตสำนึกในการใช้ทรัพยากรอย่างคุ้มค่า ดำรงชีวิตตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง และมีส่วนร่วมในการสืบสานภูมิปัญญาท้องถิ่นเพื่อการพัฒนาชุมชนอย่างยั่งยืน

คำอธิบายรายวิชา

ศึกษาแนวคิดและองค์ความรู้เกี่ยวกับประวัติความเป็นมาของชุมชนบ้านหนองผือ บทบาทและความสำคัญของไม้ไผ่ในวิถีชีวิตท้องถิ่น ภูมิปัญญาการจัดการทรัพยากรไม้ไผ่ อย่างยั่งยืน ชนิดและคุณสมบัติของไม้ไผ่พื้นถิ่น การเลือกและเตรียมวัสดุอุปกรณ์ เทคนิค การเล้า การย้อมสี และการเก็บรักษา ศึกษาขั้นตอนการสานดอกไม้ไผ่ การสร้างกลีบดอก การประกอบและเสริมความแข็งแรงของชิ้นงาน การตกแต่งผลิตภัณฑ์ หลักการออกแบบ ผลิตภัณฑ์ การจัดองค์ประกอบศิลป์ การสร้างแรงบันดาลใจจากธรรมชาติและวัฒนธรรมท้องถิ่น ตลอดจนหลักการวิเคราะห์ตลาด การกำหนดราคา การพัฒนาบรรจุภัณฑ์ และ ช่องทางการจัดจำหน่ายผลิตภัณฑ์ชุมชน

ฝึกปฏิบัติการผลิตดอกไม้จากไม้ไผ่ตั้งแต่กระบวนการเตรียมวัสดุ การใช้เครื่องมือ อย่างปลอดภัย การสาน การประกอบ และการออกแบบสร้างสรรค์ชิ้นงานใหม่ โดยประยุกต์ กระบวนการจัดการเรียนรู้โดยใช้ชุมชนเป็นฐาน (Community-Based Learning: CBL) ผ่านการมีส่วนร่วมของปราชญ์ชาวบ้านและแหล่งเรียนรู้ในชุมชน ส่งเสริมการคิดวิเคราะห์ การแก้ปัญหา การทำงานร่วมกัน การทดลอง และการสะท้อนคิดอย่างเป็นระบบ

เพื่อพัฒนาผู้เรียนให้มีความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับภูมิปัญญาท้องถิ่น มีทักษะ การปฏิบัติในการสร้างสรรค์ผลิตภัณฑ์ดอกไม้จากไม้ไผ่ที่มีคุณภาพ สามารถประยุกต์ องค์ความรู้สู่การพัฒนาผลิตภัณฑ์และการประกอบอาชีพ มีความรับผิดชอบ อดทน มีวินัย เห็นคุณค่าในการอนุรักษ์ทรัพยากรท้องถิ่น และมีความภาคภูมิใจในเอกลักษณ์ ทางวัฒนธรรมของชุมชน

ผลการเรียนรู้

เมื่อสิ้นสุดการเรียนรายวิชานี้ ผู้เรียนสามารถ

1. อธิบาย ประวัติความเป็นมา ความสำคัญ และบทบาทของไม้ไผ่ในวิถีชีวิต ของชุมชนบ้านหนองผือได้อย่างถูกต้อง
2. จำแนกและวิเคราะห์ ชนิด คุณสมบัติ และการใช้ประโยชน์ของไม้ไผ่ พื้นถิ่นในบริบทชุมชนได้อย่างเหมาะสม
3. เลือกและเตรียม วัสดุ อุปกรณ์ และเครื่องมือสำหรับการผลิตดอกไม้ จากไม้ไผ่ได้อย่างถูกต้องและปลอดภัย
4. ปฏิบัติการสานและประกอบ ดอกไม้ไผ่ตามขั้นตอนและเทคนิคที่กำหนด ได้อย่างมีคุณภาพ

5. ออกแบบและสร้างสรรค์ ผลิตภัณฑ์ดอกไม้ไฟที่มีความสวยงาม
เหมาะสมกับการใช้ประโยชน์ และสะท้อนอัตลักษณ์ท้องถิ่น

6. วิเคราะห์ตลาดและวางแผน การกำหนดราคา บรรจุภัณฑ์ และช่องทางการจัดจำหน่ายผลิตภัณฑ์ได้อย่างเหมาะสม

7. นำเสนอและจัดแสดง ผลงานผลิตภัณฑ์ดอกไม้ไฟ พร้อมอธิบายแนวคิด
และกระบวนการผลิตได้อย่างสร้างสรรค์และมั่นใจ

สาระการเรียนรู้

หลักสูตรรายวิชาเพิ่มเติม เรื่อง ผลิตภัณฑ์ดอกไม้ไฟจากไม้ไฟ ประกอบด้วยสาระ
การเรียนรู้ที่สำคัญ ดังนี้

1. ไม้เรียวเขียวขจี

1.1 เรื่องเล่าบ้านหนองผือ

1.2 รู้จักไฟของชุมชนเรา

1.3 ภูมิปัญญาไฟสุดล้ำค่า

2. เตรียมดีมีชัย

2.1 รู้จักไม้ไฟและเครื่องมือคู่มือ

2.2 ดอกไม้ไฟกับสีสันจากธรรมชาติ

2.3 ดูแลเครื่องมือ

3. คุณหนูนักสาน

3.1 เริ่มต้นเรียนรู้การสานดอกไม้ไฟ

3.2 ประกอบดอกไม้ไฟด้วยมือเรา

3.3 แต่งเติมความงามด้วยไอเดียของเรา

4. ดอกไม้แสนสวย

4.1 แรงบันดาลใจสู่การออกแบบ

4.2 ผลงานใหม่ใช้ได้จริง

5. ตลาดน้อยของหนู

5.1 รู้จักลูกค้า วางราคาขาย

5.2 หีบห่อสวย ช่องทางขายเก๋

โครงสร้างรายวิชา

โครงสร้างรายวิชาหลักสูตรรายวิชาเพิ่มเติม เรื่อง ผลิตภัณฑ์ดอกไม้จากไม้ไผ่ ตามแนวทางการจัดการเรียนรู้โดยใช้ชุมชนเป็นฐาน สำหรับนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 5 โรงเรียนหนองผือเทพนิมิต ภาคเรียนที่ 1 ปีการศึกษา 2568 จำนวน 20 ชั่วโมง รวม 100 คะแนน

การกำหนดสัดส่วนการประเมินผล

การวัดและประเมินผลกำหนดเป็น 2 ส่วน ดังนี้

1. การประเมินระหว่างเรียน (Process Evaluation: E1) 80 คะแนน
 2. การประเมินผลสัมฤทธิ์หลังเรียน (Product Evaluation: E2) 20 คะแนน
- รวมทั้งสิ้น 100 คะแนน

ตารางโครงสร้างรายวิชา

หน่วยที่	ชื่อหน่วยการเรียนรู้	ผลการเรียนรู้ที่	ชั่วโมง	คะแนน
1	ไผ่เขียวเขียวขจี	ข้อ 1-2	3 ชั่วโมง	15
2	เตรียมดีมีชัย	ข้อ 3	3 ชั่วโมง	15
3	คุณหนูนักสาน	ข้อ 4	10 ชั่วโมง	18
4	ดอกไม้ไผ่แสนสวย	ข้อ 5	2 ชั่วโมง	16
5	ตลาดน้อยของน้องหนู	ข้อ 6-7	2 ชั่วโมง	16
รวมคะแนนระหว่างเรียน (E1)			20 ชั่วโมง	80 คะแนน

การประเมินผลสัมฤทธิ์หลังเรียน

รายการประเมิน	คะแนนเต็ม
คะแนนผลสัมฤทธิ์หลังเรียน	20 คะแนน

แนวทางการจัดการเรียนรู้

แนวทางการจัดการเรียนรู้หลักสูตรรายวิชาเพิ่มเติม เรื่อง ผลิตภัณฑ์ดอกไม้จากไม้ไผ่ ตามแนวทางการเรียนรู้โดยใช้ชุมชนเป็นฐาน สำหรับนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 5 โรงเรียนหนองผือเทพนิมิต มุ่งพัฒนาผู้เรียนอย่างรอบด้าน ทั้งด้านความรู้ ทักษะ และคุณลักษณะ โดยยึดหลักการเรียนรู้เชิงปฏิบัติ การมีส่วนร่วมของชุมชน และการบูรณาการภูมิปัญญาท้องถิ่นเข้ากับกระบวนการจัดการเรียนรู้ ดังนี้

1. การจัดการเรียนรู้ที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ

มุ่งให้ผู้เรียนได้ลงมือปฏิบัติจริง (Learning by Doing) ผ่านกระบวนการออกแบบและสร้างสรรค์ผลิตภัณฑ์ดอกไม้จากไม้ไผ่ ส่งเสริมการคิดวิเคราะห์ การแก้ปัญหา และความคิดสร้างสรรค์ โดยคำนึงถึงความแตกต่างระหว่างบุคคล เพื่อให้ผู้เรียนพัฒนาได้เต็มตามศักยภาพ

2. การใช้แหล่งเรียนรู้ที่หลากหลาย

ขยายขอบเขตการเรียนรู้จากห้องเรียนสู่ชุมชน โดยบูรณาการองค์ความรู้จากปราชญ์ชาวบ้าน แหล่งเรียนรู้ท้องถิ่น และเทคโนโลยีสารสนเทศ เพื่อเสริมสร้างประสบการณ์ตรงและความเข้าใจเชิงบริบท

3. การบูรณาการองค์ความรู้และคุณลักษณะ

ผสานความรู้ด้านศิลปะ การออกแบบ งานประดิษฐ์และการตลาดเข้ากับการปลูกฝังคุณธรรม จริยธรรม และคุณลักษณะอันพึงประสงค์ เช่น ความรับผิดชอบ ความมุ่งมั่น และการทำงานเป็นทีม

4. การจัดสภาพแวดล้อมที่เอื้อต่อการเรียนรู้

จัดสภาพแวดล้อมและอุปกรณ์ให้เหมาะสมกับการปฏิบัติงานจริง คำนึงถึงความปลอดภัย และส่งเสริมบรรยากาศการเรียนรู้ที่เปิดกว้างต่อการแลกเปลี่ยนความคิดเห็นและการสะท้อนคิด

5. กระบวนการจัดการเรียนรู้ตามแนวคิดการเรียนรู้โดยใช้ชุมชน

เป็นฐาน (Community-Based Learning: CBL)

หลักสูตรรายวิชาเพิ่มเติม เรื่อง ผลิตภัณฑ์ดอกไม้จากไม้ไผ่ ตามแนวคิดการเรียนรู้โดยใช้ชุมชนเป็นฐาน สำหรับนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 5 โรงเรียนหนองผือ เทพนimit กำหนดกระบวนการจัดการเรียนรู้ตามแนวคิดการเรียนรู้โดยใช้ชุมชนเป็นฐาน (Community-Based Learning: CBL) เพื่อเชื่อมโยงองค์ความรู้จากบริบทจริงของชุมชนบ้านหนองผือเข้าสู่กระบวนการเรียนรู้ในสถานศึกษา โดยมุ่งให้ผู้เรียนเกิดความรู้ ความเข้าใจ และทักษะจากประสบการณ์ตรง ผ่านการมีส่วนร่วมของชุมชนในทุกขั้นตอนของการจัดการเรียนรู้ ทั้งนี้ กระบวนการดังกล่าว ประกอบด้วย 5 ขั้นตอน ดังนี้

5.1 ขั้นเตรียมการ ครูผู้สอนวางแผนและออกแบบกิจกรรมการเรียนรู้ให้สอดคล้องกับผลการเรียนรู้ คีตยาบริบทและทรัพยากรในชุมชน ประสานความร่วมมือกับปราชญ์ชาวบ้านและแหล่งเรียนรู้ที่เกี่ยวข้อง พร้อมจัดเตรียมสื่อ วัสดุ อุปกรณ์ และเครื่องมือประเมินผลอย่างเหมาะสม เพื่อให้การจัดการเรียนรู้เป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพ

5.2 ขั้นดำเนินการ จัดกิจกรรมการเรียนรู้ที่เปิดโอกาสให้ผู้เรียนได้ลงมือปฏิบัติจริง โดยบูรณาการความรู้จากห้องเรียนกับแหล่งเรียนรู้ในชุมชน ส่งเสริมการคิดวิเคราะห์ การแก้ปัญหา และการทำงานร่วมกัน ภายใต้การดูแลและคำแนะนำของครูและผู้รู้ในท้องถิ่น

5.3 ขั้นสะท้อนคิด เปิดโอกาสให้ผู้เรียนได้นำเสนอผลงาน แลกเปลี่ยนความคิดเห็น และสะท้อนประสบการณ์ที่ได้รับจากการเรียนรู้ เพื่อพัฒนาความเข้าใจเชิงลึกและตระหนักถึงคุณค่าของภูมิปัญญาท้องถิ่น

5.4 ขั้นประเมินผล ประเมินผลการเรียนรู้ตามสภาพจริง ทั้งด้านความรู้ ทักษะการปฏิบัติ และคุณลักษณะอันพึงประสงค์ โดยใช้เครื่องมือที่หลากหลาย เช่น แบบทดสอบ ระบุวิเศษณ์ทักษะ และการประเมินชิ้นงาน เพื่อสะท้อนพัฒนาการของผู้เรียนอย่างรอบด้าน

5.5 ขั้นสรุปและขยายผล สังเคราะห์องค์ความรู้ที่ได้รับจากกิจกรรมการเรียนรู้ และส่งเสริมให้ผู้เรียนนำความรู้ไปประยุกต์ใช้ในชีวิตประจำวัน ต่อยอดสู่การพัฒนาผลิตภัณฑ์หรือแนวคิดใหม่ ๆ อันเป็นการสร้างคุณค่าและความยั่งยืนให้กับชุมชน

สื่อและแหล่งเรียนรู้

การจัดการเรียนรู้ใช้สื่อและแหล่งเรียนรู้ที่หลากหลายเพื่อสนับสนุนกระบวนการเรียนรู้เชิงปฏิบัติ ดังนี้

1. สื่อการเรียนรู้

1.1 สื่อสิ่งพิมพ์

- 1) คู่มือการจัดการเรียนรู้
- 2) เอกสาร ใบความรู้ ใบงาน และแบบประเมิน
- 3) เอกสารวิชาการเกี่ยวกับไม้ไผ่และงานหัตถกรรม

1.2 สื่อมัลติมีเดียและเทคโนโลยี

- 1) วัสดุโสตทัศนศึกษาชั้นตอนการประดิษฐ์
- 2) สไลด์นำเสนอองค์ความรู้ท้องถิ่น
- 3) เว็บไซต์และแหล่งเรียนรู้ออนไลน์ด้านหัตถกรรม

1.3 วัสดุและอุปกรณ์

- 1) ไม้ไฟพื้นถิ่น
- 2) เครื่องมือช่างพื้นฐาน
- 3) วัสดุตกแต่งและสีย้อม
- 4) อุปกรณ์นิรภัย

2. แหล่งเรียนรู้

2.1 ภายในสถานศึกษา

- 1) ห้องสมุด
- 2) ห้องคอมพิวเตอร์
- 3) อาคารเอนกประสงค์

2.2 ในชุมชนบ้านหนองผือ

- 1) ศูนย์การเรียนรู้งานจักสานไม้ไผ่
- 2) บ้านปราชญ์ชาวบ้าน
- 3) แหล่งทรัพยากรไม้ไผ่
- 4) วัดอินทรีสงฆ์

2.3 บุคคลแหล่งเรียนรู้

- 1) ปราชญ์ชาวบ้าน
- 2) ผู้ประกอบการผลิตภัณฑ์ไม้ไผ่
- 3) ผู้นำชุมชน
- 4) ครูภูมิปัญญาท้องถิ่น

2.4 แหล่งเรียนรู้ภายนอก

- 1) ศูนย์ OTOP
- 2) ตลาดผลิตภัณฑ์ชุมชน
- 3) ภาควิชาเครื่องปั้นดินเผา

การวัดและประเมินผล

การวัดและประเมินผล

การวัดและประเมินผลการเรียนรู้ในรายวิชาเพิ่มเติม เรื่อง ผลิตภัณฑ์ดอกไม้จากไม้ไผ่ ตามแนวทางการเรียนรู้โดยใช้ชุมชนเป็นฐาน สำหรับนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 5 เป็นการประเมินตามสภาพจริง (Authentic Assessment) ที่มุ่งพัฒนาผู้เรียนอย่างต่อเนื่อง ครอบคลุมด้านความรู้ (Knowledge) ทักษะการปฏิบัติ (Skill/Process) และคุณลักษณะ (Attitude) โดยกำหนดสัดส่วนการประเมินให้สอดคล้องกับโครงสร้างหลักสูตรและประสิทธิภาพ 80/80 ดังนี้

1. สัดส่วนการประเมินผล

1.1 การประเมินระหว่างเรียน (E_1) คิดเป็น 80 คะแนน

1.2 การประเมินผลสัมฤทธิ์หลังเรียน (E_2) คิดเป็น 20 คะแนน รวมทั้งสิ้น

100 คะแนน

2. รายละเอียดการประเมินผล

2.1 การประเมินระหว่างเรียน (E_1) จำนวน 80 คะแนน

การประเมินระหว่างเรียนเป็นหัวใจสำคัญของรายวิชา เนื่องจากเป็นรายวิชาที่เน้นกระบวนการเรียนรู้เชิงปฏิบัติและการสร้างสรรค์ผลงาน โดยประเมินพัฒนาการของผู้เรียนอย่างต่อเนื่องในแต่ละหน่วยการเรียนรู้ ประกอบด้วยองค์ประกอบสำคัญ ดังนี้

1) การประเมินชิ้นงานและการปฏิบัติจริง ประเมินจากกระบวนการผลิตดอกไม้จากไม้ไผ่ในแต่ละขั้นตอน โดยใช้เกณฑ์การประเมิน (Rubric) ที่ชัดเจน ครอบคลุมความถูกต้องของขั้นตอน ความประณีต ความคิดสร้างสรรค์ ความปลอดภัยในการใช้เครื่องมือ และการใช้ทรัพยากรอย่างคุ้มค่า

2) การนำเสนอผลงาน ประเมินความสามารถในการอธิบายกระบวนการผลิต การวิเคราะห์ปัญหาและแนวทางแก้ไข ตลอดจนการสื่อสารและการทำงานร่วมกัน ทั้งนี้ เปิดโอกาสให้ชุมชนหรือปราชญ์ชาวบ้านมีส่วนร่วมให้ข้อเสนอแนะเพื่อเสริมสร้างความเชื่อมโยงระหว่างโรงเรียนกับชุมชน

3) การทดสอบย่อยและกิจกรรมสะท้อนคิด ใช้ประเมินความเข้าใจในเนื้อหาสำคัญ เช่น ชนิดของไม้ไผ่ เทคนิคการผลิต หลักการออกแบบ และการตลาด โดยเน้นการวัดความเข้าใจและการประยุกต์ใช้มากกว่าการจดจำ

การประเมินระหว่างเรียนทั้งสามส่วนดำเนินการควบคู่กับการให้ข้อมูลย้อนกลับ (Feedback) อย่างต่อเนื่อง เพื่อส่งเสริมการพัฒนาคุณภาพของผู้เรียนรายบุคคล

2.2 การประเมินผลลัพธ์หลังเรียน (E₂) จำนวน 20 คะแนน

การประเมินผลลัพธ์หลังเรียนเป็นการสรุปผลการเรียนรู้เมื่อสิ้นสุดหลักสูตร โดยถ่วงน้ำหนักคะแนนให้สอดคล้องกับโครงสร้างการประเมินของหลักสูตร ประกอบด้วย

- 1) แบบทดสอบวัดความรู้เกี่ยวกับผลิตภัณฑ์ดอกไม้จากไม้ไผ่
- 2) คะแนนทักษะการปฏิบัติที่ผ่านกระบวนการประเมิน

ตามสภาพจริง คะแนนดังกล่าวนำมาคำนวณถ่วงน้ำหนักรวม 20 คะแนน เพื่อใช้ประเมินประสิทธิภาพผลลัพธ์ของหลักสูตร (E₂) และสะท้อนระดับการบรรลุผลการเรียนรู้ตามที่กำหนด

3. เกณฑ์การตัดสินผลการเรียน

การตัดสินผลการเรียนกำหนดตามระดับคะแนนรวม 100 คะแนน โดยมีเกณฑ์ ดังนี้

คะแนน	ผลการเรียน	คุณภาพ
80-100	4	ดีเยี่ยม
75-79	3.5	ดีมาก
70-74	3	ดี
65-69	2.5	ค่อนข้างดี
60-64	2	ปานกลาง
55-59	1.5	พอใช้
50-54	1	ผ่านเกณฑ์ขั้นต่ำ

คู่มือการใช้หลักสูตรรายวิชาเพิ่มเติม
เรื่อง ผลิตภัณฑ์ดอกไม้จากไม้น้ำ
ตามแนวทางการเรียนรู้โดยใช้ชุมชนเป็นฐาน
สำหรับนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 5

โรงเรียนหนองผือเทพนิมิต
สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษา
สกลนคร เขต 1

คำนำ

คู่มือการใช้หลักสูตรรายวิชาเพิ่มเติม เรื่อง “ผลิตภัณฑ์ดอกไม้จากไม้ไผ่” ตามแนวคิดการเรียนรู้โดยใช้ชุมชนเป็นฐาน (Community-Based Learning: CBL) สำหรับนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 5 โรงเรียนหนองผือเทพนิมิต จัดทำขึ้นภายใต้กรอบหลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช 2551 (ฉบับปรับปรุง พ.ศ. 2560) โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อใช้เป็นแนวทางในการจัดการเรียนการสอนรายวิชาเพิ่มเติมที่บูรณาการภูมิปัญญาท้องถิ่นกับกระบวนการเรียนรู้อย่างเป็นระบบ

การพัฒนาหลักสูตรฉบับนี้ดำเนินการตามกระบวนการวิจัยและพัฒนา (Research and Development: R&D) โดยศึกษาบริบทของสถานศึกษา ความต้องการของผู้มีส่วนเกี่ยวข้อง และองค์ความรู้ด้านภูมิปัญญาการประดิษฐ์ดอกไม้จากไม้ไผ่ของชุมชนบ้านหนองผือ ตำบลนาแก้ว อำเภอโพธิ์นาแก จังหวัดสกลนคร จากนั้นนำมาสังเคราะห์เป็นโครงสร้างหลักสูตร หน่วยการเรียนรู้ แผนการจัดการเรียนรู้ ตลอดจนเครื่องมือวัดและประเมินผลที่สอดคล้องกับแนวคิดการเรียนรู้โดยใช้ชุมชนเป็นฐาน

หลักสูตรรายวิชาเพิ่มเติมฉบับนี้มุ่งพัฒนาผู้เรียนให้มีความรู้ ความเข้าใจ และทักษะการปฏิบัติงานด้านการประดิษฐ์ผลิตภัณฑ์ดอกไม้จากไม้ไผ่ ควบคู่กับการปลูกฝังคุณลักษณะอันพึงประสงค์ ความภาคภูมิใจในอัตลักษณ์ท้องถิ่น และความตระหนักเห็นคุณค่าภูมิปัญญาชุมชน อันจะนำไปสู่การพัฒนาศักยภาพผู้เรียนให้สามารถประยุกต์ใช้ความรู้ในการดำรงชีวิตและต่อยอดในเชิงอาชีพได้อย่างเหมาะสม ทั้งยังสามารถเป็นต้นแบบในการพัฒนารายวิชาเพิ่มเติมในสถานศึกษาที่มีบริบทใกล้เคียงกัน

คณะผู้จัดทำขอขอบพระคุณผู้บริหารสถานศึกษา คณะครู คณะกรรมการสถานศึกษา ผู้ปกครอง นักเรียน และปราชญ์ชาวบ้านทุกท่านที่มีส่วนร่วมในการให้ข้อมูล ข้อเสนอแนะ และสนับสนุนการพัฒนาหลักสูตรฉบับนี้จนสำเร็จลุล่วงด้วยดี หวังเป็นอย่างยิ่งว่าคู่มือการใช้หลักสูตรฉบับนี้จะเป็นประโยชน์ต่อครูผู้สอน ผู้บริหารสถานศึกษา และผู้สนใจทั่วไป หากมีข้อบกพร่องประการใด คณะผู้จัดทำขอน้อมรับไว้เพื่อปรับปรุงและพัฒนาให้มีความสมบูรณ์ยิ่งขึ้นต่อไป

พระครูสุตอินทร์ซี่
ผู้จัดทำ

ข้อเสนอแนะในการใช้หลักสูตร

เพื่อให้การนำหลักสูตรรายวิชาเพิ่มเติม “ผลิตภัณฑ์ดอกไม้จากไม้ไผ่” ตามแนวคิดกระบวนการเรียนรู้โดยใช้ชุมชนเป็นฐาน (Community-Based Learning: CBL) สำหรับนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 5 โรงเรียนหนองผือเทพนิมิต ดำเนินไปอย่างเป็นระบบ เกิดประสิทธิผลต่อผู้เรียน และสอดคล้องกับเจตนารมณ์ของหลักสูตร ครูผู้สอน และผู้ที่เกี่ยวข้องควรยึดแนวทางในการใช้หลักสูตร ดังต่อไปนี้

1. ศึกษาภาพรวมของหลักสูตรก่อนจัดการเรียนรู้

ผู้ให้หลักสูตรควรอ่านและทำความเข้าใจเอกสารส่วน “หลักการและเหตุผล-คำอธิบายรายวิชา-ผลการเรียนรู้” ให้ครบถ้วน เพื่อมองเห็นเป้าหมายของรายวิชา เนื้อหา และผลลัพธ์การเรียนรู้ที่คาดหวัง อันเป็นฐานสำหรับการออกแบบกิจกรรมให้สอดคล้องกับทิศทางเดียวกันทั้งรายวิชา

2. ทำความเข้าใจกระบวนการจัดการเรียนรู้ตามแนวคิด CBL

อย่างเป็นลำดับ

ครูผู้สอนควรศึกษาหลักการและขั้นตอนของกระบวนการเรียนรู้โดยใช้ชุมชนเป็นฐาน (CBL 5 ขั้น) ให้เข้าใจชัดเจน โดยเฉพาะลำดับของการดำเนินงาน **ก่อนเรียน-ระหว่างเรียน-หลังเรียน** ได้แก่ ขั้นเตรียมการ ขั้นดำเนินการ ขั้นสะท้อนความคิด ขั้นประเมินผล และขั้นสรุปและขยายผล เพื่อให้การจัดกิจกรรมเชื่อมโยงกับชุมชน อย่างเหมาะสมและเกิดการเรียนรู้ที่มีความหมาย

3. ใช้แผนการจัดการเรียนรู้เป็นกรอบหลัก และปรับให้เหมาะกับ

บริบทผู้เรียนและสถานศึกษา

ควรใช้ “แผนการจัดการเรียนรู้” เป็นแนวทางหลักในการจัดกิจกรรม ตามลำดับหน่วยและเวลาเรียน พร้อมทั้งสามารถปรับรายละเอียดบางส่วน เช่น วิธีดำเนินกิจกรรม ระยะเวลา รูปแบบการทำงานกลุ่ม หรือระดับความยากของภาระงาน ให้เหมาะสมกับความแตกต่างระหว่างบุคคล ความพร้อมของผู้เรียน และข้อจำกัดของสถานศึกษา โดยยังคงรักษา “ผลการเรียนรู้” และสาระสำคัญตามหลักสูตร

4. ตรวจสอบความพร้อมก่อนสอนทุกครั้ง ทั้งด้านวัสดุ อุปกรณ์

สถานที่ และแหล่งเรียนรู้ในชุมชน

ก่อนจัดกิจกรรม ครูผู้สอนควรตรวจสอบความพร้อมตามหัวข้อ “สิ่งที่ต้องเตรียม” และ “สื่อและแหล่งเรียนรู้” อย่างเป็นระบบ เช่น วัสดุไม้ไผ่ เครื่องมือการสาน

สื่อประกอบ ใบงาน รวมถึงการประสานงานแหล่งเรียนรู้หรือวิทยากรชุมชนล่วงหน้า เพื่อให้การจัดกิจกรรมเป็นไปอย่างต่อเนื่อง ปลอดภัย และลดปัญหาการสะดุดระหว่างการเรียนรู้

5. ดำเนินการวัดและประเมินผลด้วยเกณฑ์เดียวกันทั้งรายวิชา

เพื่อความเป็นธรรมและตรวจสอบได้

การประเมินควรยึดตามหัวข้อ “การวัดและประเมินผล” ของหลักสูตร อย่างเคร่งครัด โดยใช้เครื่องมือและเกณฑ์เดียวกันในทุกแผน/ทุกหน่วย เช่น แบบทดสอบ รุปรักประเมินชิ้นงาน แบบสังเกตพฤติกรรม/คุณลักษณะ เพื่อให้การให้คะแนนมีความเป็นธรรม เทียบเคียงได้ และสะท้อนพัฒนาการของผู้เรียนอย่างแท้จริง ทั้งด้านความรู้ ทักษะ การปฏิบัติ และคุณลักษณะอันพึงประสงค์

6. สรุปผลหลังจบหน่วยและจบรายวิชา พร้อมจัดเก็บหลักฐาน

เพื่อการพัฒนาอย่างต่อเนื่อง

เมื่อสิ้นสุดแต่ละหน่วยหรือเมื่อจบรายวิชา ครูผู้สอนควรสรุปผล การจัดการเรียนรู้ โดยพิจารณาจากผลการประเมิน ชิ้นงานของผู้เรียน ข้อสะท้อนคิด ของผู้เรียน และข้อเสนอแนะจากชุมชน/วิทยากร พร้อมจัดเก็บหลักฐานที่เกี่ยวข้องไว้ใน “ภาคผนวก” เช่น ตัวอย่างชิ้นงาน รูปภาพกิจกรรม แบบประเมิน ผลคะแนน และบันทึก หลังสอน เพื่อใช้เป็นข้อมูลย้อนกลับในการปรับปรุงหลักสูตร แผนการสอน และการจัดการ เรียนรู้ในรอบถัดไปอย่างเป็นระบบ

สรุปสาระสำคัญ การใช้หลักสูตรให้เกิดประสิทธิผลสูงสุดควรเริ่มจาก “เข้าใจ หลักสูตร” → “จัดการเรียนรู้ตาม CBL” → “เตรียมความพร้อม” → “ประเมินด้วย เกณฑ์เดียวกัน” → “สรุปและใช้ข้อมูลพัฒนา” เพื่อให้การเรียนรู้เชื่อมโยงชุมชนอย่างมี ความหมายและยั่งยืน

สารบัญ

	หน้า
คำนำ	ข
ข้อแนะนำในการใช้หลักสูตร	ค
สารบัญ	ฉ
ชื่อคู่มือ	1
หลักการและเหตุผล	1
คำอธิบายรายวิชา	2
ผลการเรียนรู้	2
สาระการเรียนรู้	3
โครงสร้างรายวิชา	4
ส่วนประกอบของหลักสูตร	5
แนวทางการจัดการเรียนรู้	7
แผนการจัดการเรียนรู้	8
สิ่งที่ต้องเตรียม	10
บทบาทของผู้มีส่วนเกี่ยวข้อง	12
วิธีการใช้หลักสูตร	14
สื่อและแหล่งเรียนรู้	15
การวัดและประเมินผล	17
ข้อเสนอแนะในการใช้หลักสูตร	19
ภาคผนวก	21

หลักสูตรรายวิชาเพิ่มเติม เรื่อง ผลิตภัณฑ์ดอกไม้จากไม้ไผ่
ตามแนวทางการเรียนรู้โดยใช้ชุมชนเป็นฐาน
สำหรับนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 5 โรงเรียนหนองผือเทพนิมิต

หลักการและเหตุผล

ในบริบทปัจจุบันที่สังคมไทยเผชิญการเปลี่ยนแปลงทางเศรษฐกิจ สังคม และวัฒนธรรมอย่างรวดเร็ว ภูมิปัญญาท้องถิ่นหลายแขนงเริ่มเลือนหายไป โดยเฉพาะองค์ความรู้ด้านหัตถกรรมพื้นบ้านที่ขาดการถ่ายทอดอย่างเป็นระบบ บ้านหนองผือ ตำบลนาแก้ว อำเภอโพนนาแก้ว จังหวัดสกลนคร เป็นชุมชนที่มีทุนทางวัฒนธรรมสำคัญ ด้านการจักสานไม้ไผ่และการประดิษฐ์ดอกไม้จากไม้ไผ่ ซึ่งสะท้อนอัตลักษณ์ วิถีชีวิต และความสัมพันธ์ระหว่างคนกับทรัพยากรธรรมชาติในท้องถิ่นอย่างชัดเจน การนำองค์ความรู้ดังกล่าวเข้าสู่ระบบการศึกษา จึงเป็นกลไกสำคัญในการอนุรักษ์ สืบสาน และพัฒนาอย่างยั่งยืน

จากการศึกษาบริบทและความต้องการของชุมชน พบว่าองค์ความรู้ด้านการสานดอกไม้จากไม้ไผ่ยังมิได้บูรณาการเข้าสู่หลักสูตรสถานศึกษาอย่างเป็นรูปธรรม ส่งผลให้เยาวชนขาดโอกาสเรียนรู้จากแหล่งเรียนรู้ที่มีชีวิต หลักสูตรรายวิชาเพิ่มเติม “ผลิตภัณฑ์ดอกไม้จากไม้ไผ่” จึงได้รับการพัฒนาขึ้นภายใต้กระบวนการวิจัยและพัฒนา (Research and Development: R&D) อย่างเป็นระบบ โดยกำหนดโครงสร้าง เนื้อหา ผลการเรียนรู้ และระบบการวัดและประเมินผลให้สอดคล้องกับหลักสูตรแกนกลาง การศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช 2551 และบริบทของโรงเรียนหนองผือเทพนิมิต

การจัดการเรียนรู้ในรายวิชานี้ใช้แนวทางการเรียนรู้โดยใช้ชุมชนเป็นฐาน (Community-Based Learning: CBL) เป็นกรอบดำเนินการ มุ่งให้ผู้เรียนเรียนรู้ผ่านการลงมือปฏิบัติจริง การมีส่วนร่วมของปราชญ์ชาวบ้าน และการเชื่อมโยงองค์ความรู้สู่การประยุกต์ใช้ในชีวิตจริง ควบคู่กับระบบการประเมินตามเกณฑ์ประสิทธิภาพ 80/80 (E₁/E₂) เพื่อให้การจัดการเรียนรู้มีคุณภาพ สามารถพัฒนาผู้เรียนทั้งด้านความรู้ ทักษะ และคุณลักษณะอย่างรอบด้าน และเป็นพื้นฐานสำคัญในการพัฒนาหลักสูตรสถานศึกษา ที่สอดคล้องกับบริบทชุมชนต่อไป

คำอธิบายรายวิชา

รายวิชาเพิ่มเติม “ผลิตภัณฑ์ดอกไม้จากไม้ไผ่” มุ่งให้ผู้เรียนศึกษาองค์ความรู้เกี่ยวกับประวัติความเป็นมาและบทบาทของไม้ไผ่ในวิถีชีวิตของชุมชนบ้านหนองผือ ตลอดจนภูมิปัญญาการผลิตดอกไม้จากไม้ไผ่ในบริบทท้องถิ่น ครอบคลุมการจำแนกชนิดและคุณสมบัติของไม้ไผ่ การเลือกและเตรียมวัสดุอุปกรณ์ เทคนิคการสาน การประกอบ และการออกแบบผลิตภัณฑ์ รวมถึงแนวคิดพื้นฐานด้านการวิเคราะห์ตลาด การกำหนดราคา และช่องทางการจัดจำหน่ายผลิตภัณฑ์ชุมชนอย่างเหมาะสม

การจัดการเรียนรู้เน้นกระบวนการเรียนรู้โดยใช้ชุมชนเป็นฐาน (Community-Based Learning: CBL) ส่งเสริมการลงมือปฏิบัติจริง (Learning by Doing) การเรียนรู้จากปราชญ์ชาวบ้าน และการบูรณาการองค์ความรู้กับบริบทจริงของชุมชน เพื่อพัฒนาทักษะการคิดวิเคราะห์ ความคิดสร้างสรรค์ การแก้ปัญหา และการทำงานร่วมกันอย่างเป็นระบบ

รายวิชานี้มุ่งพัฒนาผู้เรียนให้มีความรู้ ทักษะ และคุณลักษณะที่เหมาะสม สามารถสร้างสรรค์ผลิตภัณฑ์ดอกไม้จากไม้ไผ่ที่มีคุณภาพ ประยุกต์องค์ความรู้สู่ชีวิตประจำวันและการต่อยอดเชิงอาชีพ พร้อมทั้งมีจิตสำนึกในการอนุรักษ์และสืบสานภูมิปัญญาท้องถิ่นอย่างยั่งยืน

ผลการเรียนรู้

เมื่อสิ้นสุดการเรียนรายวิชาเพิ่มเติม “ผลิตภัณฑ์ดอกไม้จากไม้ไผ่” ผู้เรียนสามารถบรรลุผลการเรียนรู้ตามที่กำหนดไว้ในหลักสูตร ดังนี้

1. อธิบายประวัติความเป็นมา ความสำคัญ และบทบาทของไม้ไผ่ในวิถีชีวิตของชุมชนบ้านหนองผือได้อย่างถูกต้องและมีเหตุผล
2. จำแนก วิเคราะห์ชนิดและคุณสมบัติของไม้ไผ่พื้นถิ่น ตลอดจนเลือกใช้วัสดุได้เหมาะสมกับวัตถุประสงค์ของการผลิต
3. เลือกและเตรียมวัสดุ อุปกรณ์ และเครื่องมือสำหรับการผลิตดอกไม้จากไม้ไผ่ได้อย่างถูกต้อง ปลอดภัย และคุ้มค่า
4. ปฏิบัติการสานและประกอบดอกไม้จากไม้ไผ่ตามขั้นตอนและเทคนิคที่กำหนดได้อย่างประณีต มีคุณภาพ และผ่านเกณฑ์การประเมินตามสภาพจริง
5. ออกแบบและสร้างสรรค์ผลิตภัณฑ์ดอกไม้จากไม้ไผ่ที่มีความสวยงาม สอดคล้องกับการใช้ประโยชน์ และสะท้อนอัตลักษณ์ของชุมชน

6. วิเคราะห์แนวคิดพื้นฐานด้านตลาด การกำหนดราคา บรรจุภัณฑ์ และช่องทางการจัดจำหน่ายผลิตภัณฑ์ได้อย่างเหมาะสมกับบริบทชุมชน

7. นำเสนอและจัดแสดงผลงาน พร้อมอธิบายแนวคิด กระบวนการผลิต และคุณค่าของผลิตภัณฑ์ได้อย่างมั่นใจและสร้างสรรค์

ผลการเรียนรู้ดังกล่าวเชื่อมโยงกับหน่วยการเรียนรู้ทั้ง 5 หน่วย และใช้เป็นกรอบในการออกแบบกิจกรรมการเรียนรู้ การกำหนดเครื่องมือประเมินระหว่างเรียน (E_1) และการประเมินผลลัพธ์หลังเรียน (E_2) เพื่อให้การวัดและประเมินผลมีความสอดคล้องกับเป้าหมายของหลักสูตรอย่างเป็นระบบ

สาระการเรียนรู้

สาระการเรียนรู้ของรายวิชาเพิ่มเติม “ผลิตภัณฑ์ดอกไม้จากไม้ไผ่” กำหนดขึ้นโดยจัดโครงสร้างตามหน่วยการเรียนรู้ 5 หน่วย เพื่อให้การจัดกิจกรรมเป็นลำดับขั้น และสอดคล้องกับผลการเรียนรู้ที่กำหนดไว้ ดังนี้

หน่วยที่ 1 ไม้เรียวเขียวขจี มุ่งศึกษาเรื่องราวความเป็นมาของชุมชนบ้านหนองผือ ความสำคัญของไม้ไผ่ในวิถีชีวิตท้องถิ่น ตลอดจนการจำแนกชนิดและคุณสมบัติของไม้ไผ่พื้นถิ่น เพื่อให้ผู้เรียนเกิดความเข้าใจพื้นฐานเกี่ยวกับทรัพยากรและภูมิปัญญาชุมชน อันเป็นฐานคิดสำคัญของการเรียนรู้ในหน่วยต่อไป

หน่วยที่ 2 เตรียมดีมีชัย ศึกษาการเลือกและเตรียมวัสดุ อุปกรณ์ และเครื่องมือที่ใช้ในการผลิตดอกไม้จากไม้ไผ่ เทคนิคพื้นฐานในการจัดการวัสดุอย่างปลอดภัย และการใช้ทรัพยากรอย่างคุ้มค่า เพื่อสร้างความพร้อมก่อนเข้าสู่กระบวนการปฏิบัติจริง

หน่วยที่ 3 คุณหนูนักสาน เน้นการปฏิบัติการสานและประกอบดอกไม้จากไม้ไผ่ตามขั้นตอนที่ถูกต้อง พัฒนาทักษะความประณีต ความคิดสร้างสรรค์ การแก้ปัญหาเฉพาะหน้า และการทำงานร่วมกัน โดยใช้กระบวนการเรียนรู้เชิงปฏิบัติภายใต้แนวคิด Community-Based Learning (CBL)

หน่วยที่ 4 ดอกไม้ไผ่แสนสวย มุ่งพัฒนาทักษะการออกแบบและสร้างสรรค์ผลิตภัณฑ์ โดยบูรณาการองค์ความรู้ด้านศิลปะ การจัดองค์ประกอบ และอัตลักษณ์ท้องถิ่น เพื่อให้ผู้เรียนสามารถพัฒนาผลิตภัณฑ์ที่มีคุณค่าและสามารถใช้ประโยชน์ได้จริง

หน่วยที่ 5 ตลาดน้อยของหนู ศึกษาหลักการพื้นฐานด้านการวิเคราะห์ตลาด การกำหนดราคา การออกแบบบรรจุภัณฑ์ และช่องทางการจัดจำหน่ายในบริบทชุมชน พร้อมทั้งฝึกการนำเสนอผลงานอย่างสร้างสรรค์ เพื่อเชื่อมโยงองค์ความรู้สู่การประยุกต์ใช้ในชีวิตจริง

สาระการเรียนรู้ทั้ง 5 หน่วยนี้ได้รับการออกแบบให้มีความต่อเนื่องและสัมพันธ์กัน โดยเริ่มจากการสร้างความเข้าใจบริบทชุมชน พัฒนาทักษะพื้นฐาน สู่การปฏิบัติจริง การออกแบบสร้างสรรค์ และการประยุกต์ใช้เชิงตลาด ทั้งนี้ การจัดกิจกรรมในแต่ละหน่วยดำเนินการตามกระบวนการเรียนรู้ 5 ขั้นตอนของแนวคิด CBL เพื่อให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้อย่างลึกซึ้งและมีความหมาย

โครงสร้างรายวิชา

รายวิชาเพิ่มเติม “ผลิตภัณฑ์ดอกไม้จากไม้ไผ่” สำหรับนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 5 โรงเรียนหนองผือเทพนิมิต กำหนดระยะเวลาเรียนจำนวน 20 ชั่วโมง รวม 100 คะแนน โดยแบ่งสัดส่วนการประเมินออกเป็น 2 ส่วน ได้แก่ การประเมินระหว่างเรียน (E₁) จำนวน 80 คะแนน และการประเมินผลสัมฤทธิ์หลังเรียน (E₂) จำนวน 20 คะแนน เพื่อให้สอดคล้องกับเกณฑ์ประสิทธิภาพมาตรฐาน 80/80

ตารางโครงสร้างรายวิชา

หน่วยที่	ชื่อหน่วยการเรียนรู้	ผลการเรียนรู้ที่เกี่ยวข้อง	จำนวนชั่วโมง	คะแนน
1	ไผ่เรียวเขียวขจี	ข้อ 1-2	3 ชั่วโมง	15
2	เตรียมดีมีชัย	ข้อ 3	3 ชั่วโมง	15
3	คุณหนูนักสาน	ข้อ 4	10 ชั่วโมง	18
4	ดอกไม้ไผ่แสนสวย	ข้อ 5	2 ชั่วโมง	16
5	ตลาดน้อยของหนู	ข้อ 6-7	2 ชั่วโมง	16
รวม E1			20 ชั่วโมง	80 คะแนน

การประเมินผลสัมฤทธิ์หลังเรียน

รายการประเมิน	คะแนนเต็ม
คะแนนผลสัมฤทธิ์หลังเรียน	20 คะแนน

โครงสร้างรายวิชานี้ออกแบบให้มีความต่อเนื่องจากพื้นฐานสู่การประยุกต์ใช้ เริ่มจากการสร้างความเข้าใจบริบทและทรัพยากรท้องถิ่น พัฒนาทักษะการเตรียมวัสดุสู่การปฏิบัติจริงในหน่วยที่ 3 ซึ่งเป็นหน่วยหลักด้านทักษะปฏิบัติ และต่อยอดสู่การออกแบบและวิเคราะห์ตลาดในหน่วยที่ 4 และ 5 ทั้งนี้ คะแนนระหว่างเรียน (E_1) ได้รับการกระจายตามลักษณะกิจกรรมและความเข้มข้นของทักษะในแต่ละหน่วย โดยเฉพาะหน่วยที่ 3 ซึ่งเน้นกระบวนการปฏิบัติอย่างต่อเนื่อง

การกำหนดสัดส่วน 80/20 ดังกล่าวนี้อาจมีวัตถุประสงค์เพื่อให้การประเมินสะท้อนกระบวนการเรียนรู้เชิงปฏิบัติอย่างแท้จริง และสามารถนำข้อมูลไปใช้คำนวณประสิทธิภาพของหลักสูตร (E_1/E_2) ได้อย่างสอดคล้องกับกรอบการวิจัยและพัฒนา

ส่วนประกอบของหลักสูตร

หลักสูตรรายวิชาเพิ่มเติม “ผลิตภัณฑ์ดอกไม้จากไม้ไผ่” ได้รับการพัฒนาขึ้นอย่างเป็นระบบตามกระบวนการวิจัยและพัฒนา (Research and Development: R&D) และยึดแนวทางการเรียนรู้โดยใช้ชุมชนเป็นฐาน (Community-Based Learning: CBL) เป็นกรอบแนวคิดหลัก โดยโครงสร้างของหลักสูตรประกอบด้วยองค์ประกอบสำคัญที่เชื่อมโยงกันอย่างเป็นระบบ ดังนี้

1. **หลักการและเหตุผล** อธิบายบริบทความจำเป็นในการพัฒนาหลักสูตร โดยเชื่อมโยงกับทุนทางวัฒนธรรมของชุมชนบ้านหนองผือ ภูมิปัญญาการจักสานไม้ไผ่ และความจำเป็นในการบูรณาการองค์ความรู้ท้องถิ่นเข้าสู่ระบบการศึกษาอย่างเป็นรูปธรรม

2. **จุดมุ่งหมายของหลักสูตร** กำหนดเป้าหมายการพัฒนาผู้เรียนใน 3 มิติ ได้แก่

- 2.1 ด้านความรู้ (Knowledge)
- 2.2 ด้านทักษะกระบวนการ (Process/Skill)
- 2.3 ด้านคุณลักษณะอันพึงประสงค์ (Attitude)

เพื่อให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้อย่างรอบด้านและสามารถประยุกต์ใช้ในชีวิตจริง

3. **สาระการเรียนรู้** กำหนดขอบเขตเนื้อหาที่สอดคล้องกับบริบทชุมชนและกระบวนการผลิตดอกไม้จากไม้ไผ่ โดยจัดเป็น 5 หน่วยการเรียนรู้ที่มีความต่อเนื่องจากพื้นฐานสู่การประยุกต์ใช้

4. **ผลการเรียนรู้** กำหนดผลลัพธ์ที่คาดหวังของผู้เรียนอย่างชัดเจน สามารถวัดและประเมินผลได้ และสอดคล้องกับกิจกรรมการเรียนรู้และเครื่องมือประเมิน

5. คำอธิบายรายวิชา แสดงภาพรวมของเนื้อหา กระบวนการเรียนรู้ และเป้าหมายของรายวิชา เพื่อใช้เป็นแนวทางในการจัดกิจกรรมการเรียนรู้

6. โครงสร้างรายวิชา กำหนดจำนวนชั่วโมงเรียน 20 ชั่วโมง และโครงสร้างคะแนน 100 คะแนน โดยแบ่งเป็น

6.1 การประเมินระหว่างเรียน (E_1) 80 คะแนน

6.2 การประเมินผลสัมฤทธิ์หลังเรียน (E_2) 20 คะแนน เพื่อรองรับการคำนวณประสิทธิภาพตามเกณฑ์ 80/80

7. แนวทางการจัดการเรียนรู้ กำหนดรูปแบบการจัดกิจกรรมตามกระบวนการ CBL 5 ขั้นตอน ได้แก่ การเตรียมการ ดำเนินการ สะท้อนคิด ประเมินผล และสรุปขยายผล เพื่อส่งเสริมการเรียนรู้เชิงปฏิบัติและการมีส่วนร่วมของชุมชน

8. การวัดและประเมินผล กำหนดวิธีการ เครื่องมือ และเกณฑ์การประเมินผลที่ครอบคลุมด้านความรู้ ทักษะ และคุณลักษณะ พร้อมระบุเกณฑ์การตัดสินผลการเรียนอย่างชัดเจน

9. สื่อและแหล่งเรียนรู้ ระบุสื่อการเรียนรู้ วัสดุอุปกรณ์ บุคคล และแหล่งเรียนรู้ทั้งในและนอกโรงเรียนที่สนับสนุนการจัดกิจกรรมตามแนวคิดชุมชนเป็นฐาน

10. บทบาทของผู้ที่มีส่วนเกี่ยวข้อง กำหนดบทบาทของผู้บริหาร ครูผู้สอน ผู้เรียน ผู้ปกครอง และปราชญ์ชาวบ้าน เพื่อให้การดำเนินหลักสูตรเกิดความร่วมมืออย่างเป็นระบบ

แนวทางการจัดการเรียนรู้

การจัดการเรียนรู้รายวิชาเพิ่มเติม “ผลิตภัณฑ์ดอกไม้จากไม้ไผ่” สำหรับนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 5 โรงเรียนหนองผือเทพนิมิต ดำเนินการภายใต้กรอบแนวคิดการเรียนรู้โดยใช้ชุมชนเป็นฐาน (Community-Based Learning: CBL) โดยมุ่งเน้นการพัฒนาผู้เรียนอย่างรอบด้าน ทั้งด้านความรู้ ทักษะกระบวนการ และคุณลักษณะอันพึงประสงค์ ผ่านการเรียนรู้เชิงปฏิบัติและการมีส่วนร่วมของชุมชนอย่างเป็นระบบ

1. หลักการสำคัญในการจัดการเรียนรู้

1.1 จัดการเรียนรู้โดยยึดผู้เรียนเป็นสำคัญ (Learner-Centered Approach) เปิดโอกาสให้ผู้เรียนได้ลงมือปฏิบัติจริง เรียนรู้จากประสบการณ์ และสร้างองค์ความรู้ด้วยตนเอง

1.2 เชื่อมโยงองค์ความรู้ในห้องเรียนกับบริบทจริงของชุมชน โดยใช้ ภูมิปัญญาท้องถิ่นเป็นฐานในการเรียนรู้ เพื่อเสริมสร้างความตระหนักและความภาคภูมิใจ ในอัตลักษณ์ของชุมชน

1.3 บูรณาการความรู้ด้านศิลปะ งานประดิษฐ์ การออกแบบ และแนวคิด พื้นฐานด้านการตลาด เพื่อให้ผู้เรียนสามารถพัฒนาผลิตภัณฑ์ที่มีคุณค่าและสามารถนำไป ประยุกต์ใช้ได้จริง

1.4 ส่งเสริมการทำงานเป็นกลุ่ม การแลกเปลี่ยนเรียนรู้ และการสะท้อนคิด เพื่อพัฒนาทักษะทางสังคม ภาวะผู้นำ และความรับผิดชอบ

2. กระบวนการจัดการเรียนรู้ตามแนวคิด CBL (5 ขั้นตอน)

การดำเนินกิจกรรมในแต่ละหน่วยการเรียนรู้ใช้กระบวนการ CBL 5 ขั้นตอน ดังนี้

ขั้นที่ 1 ขั้นเตรียมการ (Preparation) ครูวิเคราะห์ผลการเรียนรู้ วางแผนกิจกรรม จัดเตรียมสื่อ วัสดุอุปกรณ์ และประสานความร่วมมือกับปราชญ์ชาวบ้าน หรือแหล่งเรียนรู้ในชุมชน เพื่อสนับสนุนการเรียนรู้เชิงปฏิบัติอย่างมีประสิทธิภาพ

ขั้นที่ 2 ขั้นดำเนินการ (Implementation) จัดกิจกรรมการเรียนรู้ ตามแผนที่กำหนด เปิดโอกาสให้ผู้เรียนได้ศึกษาข้อมูล ลงมือปฏิบัติ ทดลอง แก้ปัญหา และพัฒนาชิ้นงานภายใต้การดูแลของครูและผู้รู้ในชุมชน

ขั้นที่ 3 ขั้นสะท้อนคิด (Reflection) ผู้เรียนแลกเปลี่ยนประสบการณ์ วิเคราะห์ปัญหา อุปสรรค และแนวทางพัฒนา พร้อมทั้งสรุปองค์ความรู้ที่ได้จากการปฏิบัติ

ขั้นที่ 4 ขั้นประเมินผล (Evaluation) ประเมินผลตามสภาพจริง ครอบคลุมด้านความรู้ ทักษะ และคุณลักษณะ

ขั้นที่ 5 ขั้นสรุปและขยายผล (Extension) สังเคราะห์องค์ความรู้ สำคัญ และเปิดโอกาสให้ผู้เรียนพัฒนาผลงานหรือแนวคิดใหม่ เพื่อต่อยอดสู่การประยุกต์ใช้ ในชีวิตจริงหรือกิจกรรมของชุมชน

3. ลักษณะการจัดกิจกรรมในแต่ละหน่วย

การจัดกิจกรรมมีความต่อเนื่องจากพื้นฐานสู่การประยุกต์ใช้ โดย

หน่วยที่ 1-2 มุ่งสร้างความรู้พื้นฐานและความพร้อมด้านทักษะ

หน่วยที่ 3 เน้นการปฏิบัติอย่างเข้มข้น

หน่วยที่ 4-5 มุ่งพัฒนาความคิดสร้างสรรค์และการประยุกต์ใช้เชิงตลาด

ทั้งนี้ กิจกรรมในทุกหน่วยต้องเชื่อมโยงกับเกณฑ์การประเมินที่กำหนดไว้ในโครงสร้างรายวิชา เพื่อให้สามารถวัดประสิทธิภาพกระบวนการ (E_1) และประสิทธิภาพผลลัพธ์ (E_2) ได้อย่างถูกต้องตามหลักวิชาการ

แผนการจัดการเรียนรู้

การจัดทำแผนการจัดการเรียนรู้ในรายวิชาเพิ่มเติม “ผลิตภัณฑ์ดอกไม้จากไม้ไผ่” ดำเนินการภายใต้กรอบแนวคิดการเรียนรู้โดยใช้ชุมชนเป็นฐาน (Community-Based Learning: CBL) โดยออกแบบให้สอดคล้องกับผลการเรียนรู้ โครงสร้างรายวิชา 20 ชั่วโมง และระบบการวัดและประเมินผลตามเกณฑ์ประสิทธิภาพ 80/80 แผนการจัดการเรียนรู้ทั้งหมดประกอบด้วย 13 แผน ครอบคลุม 5 หน่วยการเรียนรู้ ดังนี้

โครงสร้างแผนการจัดการเรียนรู้ แต่ละแผนประกอบด้วยองค์ประกอบสำคัญ ดังนี้

1. ชื่อหน่วยการเรียนรู้/ชื่อแผน
2. ระดับชั้น/เวลา
3. ผลการเรียนรู้ที่เกี่ยวข้อง
4. สาระสำคัญ
5. สาระการเรียนรู้
6. จุดประสงค์การเรียนรู้ (ด้านความรู้ ทักษะ และคุณลักษณะ)
7. กระบวนการจัดการเรียนรู้ตามขั้นตอน CBL 5 ขั้นตอน
8. สื่อและแหล่งเรียนรู้
9. การวัดและประเมินผล (เชื่อมกับคะแนน E_1/E_2)
10. บันทึกหลังสอน

สรุปจำนวนแผนและเวลาเรียน

หน่วยที่	ชื่อหน่วย	จำนวนแผน	เวลา
หน่วยที่ 1	ไผ่เรียวเขียวขจี	2 แผน	3 ชั่วโมง
หน่วยที่ 2	เตรียมติมิชัย	2 แผน	3 ชั่วโมง
หน่วยที่ 3	คุณหนูนักสาน	5 แผน	10 ชั่วโมง
หน่วยที่ 4	ดอกไม้ไผ่แสนสวย	2 แผน	2 ชั่วโมง
หน่วยที่ 5	ตลาดน้อยของหนู	2 แผน	2 ชั่วโมง
รวม		13 แผน	20 ชั่วโมง

ลักษณะการออกแบบแผนการจัดการเรียนรู้

1. แผนในหน่วยที่ 1–2 มุ่งสร้างพื้นฐานความรู้เกี่ยวกับบริบทชุมชน ชนิดของไม้ไผ่ และการเตรียมวัสดุอุปกรณ์
2. แผนในหน่วยที่ 3 เป็นแกนกลางของหลักสูตร เน้นการปฏิบัติจริงอย่างต่อเนื่อง พัฒนาทักษะการสาน การแก้ปัญหา และความประณีตของชิ้นงาน โดยมีการประเมินตามสภาพจริง (Rubric) อย่างชัดเจน
3. แผนในหน่วยที่ 4–5 มุ่งพัฒนาความคิดสร้างสรรค์ การออกแบบผลิตภัณฑ์ และการประยุกต์ใช้เชิงตลาด พร้อมการนำเสนอผลงาน

ความสอดคล้องกับระบบวัดและประเมินผล (E₁E₂)

1. คะแนนระหว่างเรียน (E₁: 80 คะแนน) กระจายตามแผนการจัดการเรียนรู้ในแต่ละหน่วย โดยประเมินจาก
 - 1.1 การตรวจชิ้นงาน
 - 1.2 การปฏิบัติจริง
 - 1.3 การนำเสนอ
 - 1.4 การทดสอบย่อย
2. คะแนนผลสัมฤทธิ์หลังเรียน (E₂: 20 คะแนน) ประเมินจาก
 - 2.1 แบบทดสอบวัดความรู้
 - 2.2 แบบประเมินทักษะการปฏิบัติงาน (ถ่วงน้ำหนัก)

สิ่งที่ต้องเตรียม

การดำเนินการจัดการเรียนรู้รายวิชาเพิ่มเติม “ผลิตภัณฑ์ดอกไม้จากไม้ไผ่” ให้บรรลุผลตามจุดมุ่งหมายของหลักสูตร จำเป็นต้องมีการเตรียมความพร้อมอย่างเป็นระบบทั้งในด้านแผนการจัดกิจกรรม วัสดุอุปกรณ์ บุคลากร และระบบการประเมินผล เพื่อให้การเรียนรู้เชิงปฏิบัติภายใต้แนวคิด Community-Based Learning (CBL) เป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพ ดังนี้

1. การเตรียมด้านวิชาการ

- 1.1 ศึกษาเอกสารหลักสูตร คู่มือการใช้หลักสูตร และแผนการจัดการเรียนรู้ให้เข้าใจอย่างครบถ้วน โดยเฉพาะผลการเรียนรู้ โครงสร้างรายวิชา และเกณฑ์การประเมิน

1.2 วิเคราะห์ความสอดคล้องระหว่างกิจกรรมการเรียนรู้กับเครื่องมือประเมิน เพื่อให้การวัดผลสอดคล้องกับระบบประเมินประสิทธิภาพ E_1 และ E_2

1.4 จัดเตรียมแบบประเมิน Rubric (Rubric) แบบทดสอบ และเอกสารประกอบการสอนให้พร้อมก่อนดำเนินกิจกรรม

2. การเตรียมด้านวัสดุ อุปกรณ์ และสถานที่

2.1 เตรียมไม้ไผ่ที่มีคุณภาพเหมาะสมกับการฝึกปฏิบัติ เช่น ไม้ไผ่ที่แห้งสนิท ไม้แตกง่าย และมีขนาดเหมาะสมกับระดับผู้เรียน

2.2 จัดเตรียมเครื่องมือพื้นฐาน ได้แก่ มีดเหลาไม้ไผ่ กรรไกร คีม ลวด กาว เชือก วัสดุตกแต่ง และอุปกรณ์อื่นๆ เช่น ถุงมือ และแว่นตาป้องกัน

2.3 จัดเตรียมพื้นที่สำหรับการปฏิบัติงานที่มีความปลอดภัย มีแสงสว่างเพียงพอ และเอื้อต่อการทำงานกลุ่ม

2.4 จัดเตรียมสื่อมัลติมีเดีย เช่น วิดีโอสาธิตขั้นตอนการสาน สไลด์ประกอบการอธิบาย และตัวอย่างผลิตภัณฑ์จริง

3. การเตรียมความพร้อมกับผู้ชุมชน

3.1 ประสานงานกับปราชญ์ชาวบ้านหรือผู้รู้ด้านการจักสานไม้ไผ่ เพื่อร่วมเป็นวิทยากรหรือที่ปรึกษาในการจัดกิจกรรม

3.2 วางแผนการเชิญชุมชนเข้ามามีส่วนร่วมในการให้ข้อเสนอแนะหรือร่วมประเมินผลงานของผู้เรียน

3.3 จัดเตรียมกิจกรรมเชื่อมโยงแหล่งเรียนรู้ในชุมชน เช่น ศูนย์เรียนรู้งานหัตถกรรม หรือพื้นที่จำหน่ายผลิตภัณฑ์

4. การเตรียมผู้เรียน

4.1 สร้างความเข้าใจเกี่ยวกับวัตถุประสงค์ของรายวิชาและกระบวนการเรียนรู้แบบ CBL

4.2 ชี้แจงกติกาการทำงานกลุ่ม ความปลอดภัยในการใช้เครื่องมือ และความรับผิดชอบต่อวัสดุอุปกรณ์

4.3 ส่งเสริมทัศนคติที่ดีต่อการเรียนรู้ภูมิปัญญาท้องถิ่น และการทำงานร่วมกันอย่างสร้างสรรค์

5. การเตรียมด้านการประเมินผล

- 5.1 กำหนดเกณฑ์การประเมินที่ชัดเจนและสื่อสารให้ผู้เรียนทราบล่วงหน้า
- 5.2 วางแผนการเก็บคะแนนระหว่างเรียน (E_1) ให้ครบถ้วนตามโครงสร้างรายวิชา
- 5.3 เตรียมแบบทดสอบและแบบประเมินทักษะสำหรับการคำนวณผลลัพธ์หลังเรียน (E_2) ให้สอดคล้องกับเครื่องมือที่กำหนดในบทวิจัย

บทบาทของผู้ที่มีส่วนเกี่ยวข้อง

การดำเนินหลักสูตรรายวิชาเพิ่มเติม “ผลิตภัณฑ์ดอกไม้จากไม้ไผ่” ตามแนวคิดการเรียนรู้โดยใช้ชุมชนเป็นฐาน (Community-Based Learning: CBL) จำเป็นต้องอาศัยความร่วมมือจากหลายภาคส่วน เพื่อให้การจัดการเรียนรู้เป็นไปอย่างมีคุณภาพ สอดคล้องกับบริบทชุมชน และบรรลุผลตามจุดมุ่งหมายของหลักสูตร โดยกำหนดบทบาทของผู้ที่มีส่วนเกี่ยวข้อง ดังนี้

1. ผู้บริหารสถานศึกษา

- 1.1 สนับสนุนเชิงนโยบายและจัดสรรทรัพยากรที่จำเป็นต่อการดำเนินหลักสูตร
- 1.2 ส่งเสริมความร่วมมือระหว่างโรงเรียนกับชุมชนและหน่วยงานภายนอก
- 1.3 กำกับ ติดตาม และประเมินผลการดำเนินหลักสูตรอย่างต่อเนื่อง
- 1.4 สนับสนุนการพัฒนาศักยภาพครูผู้สอนด้านการจัดการเรียนรู้เชิงปฏิบัติและการประเมินผลตามสภาพจริง

2. ครูผู้สอน

- 2.1 ศึกษาและทำความเข้าใจหลักสูตร โครงสร้างรายวิชา ผลการเรียนรู้ และเกณฑ์การประเมินอย่างละเอียด
- 2.2 ออกแบบและจัดกิจกรรมการเรียนรู้ตามกระบวนการ CBL 5 ขั้นตอนอย่างเป็นระบบ
- 2.3 ประสานงานกับปราชญ์ชาวบ้านและแหล่งเรียนรู้ในชุมชน
- 2.4 ดูแลความปลอดภัยในการใช้วัสดุและเครื่องมือ

2.5 ดำเนินการวัดและประเมินผลตามโครงสร้างคะแนน E_1 และ E_2
 อย่างโปร่งใส ตรวจสอบได้

2.6 ให้ข้อมูลย้อนกลับ (Feedback) แก่ผู้เรียนเพื่อพัฒนาศักยภาพ
 อย่างต่อเนื่อง

3. ผู้เรียน

- 3.1 เข้าร่วมกิจกรรมการเรียนรู้ด้วยความตั้งใจและรับผิดชอบ
- 3.2 ปฏิบัติตามขั้นตอนและกติกาด้านความปลอดภัยอย่างเคร่งครัด
- 3.3 ทำงานร่วมกับผู้อื่นอย่างสร้างสรรค์และเคารพความคิดเห็นที่แตกต่าง
- 3.4 สะท้อนคิด วิเคราะห์ และพัฒนาผลงานของตนเองอย่างต่อเนื่อง
- 3.5 เห็นคุณค่าและภาคภูมิใจในภูมิปัญญาท้องถิ่น

4. ประชาชนชาวบ้านและผู้รู้ในชุมชน

- 4.1 ถ่ายทอดองค์ความรู้และทักษะด้านการสานดอกไม้จากไม้ไผ่
- 4.2 เป็นที่ปรึกษาในการพัฒนาชิ้นงานของผู้เรียน
- 4.3 มีส่วนร่วมในการประเมินและให้ข้อเสนอแนะต่อผลงานของผู้เรียน
- 4.4 ส่งเสริมความเชื่อมโยงระหว่างการเรียนรู้ในโรงเรียนกับบริบทจริง

ของชุมชน

5. ผู้ปกครอง

- 5.1 สนับสนุนการเรียนรู้ของผู้เรียนทั้งในด้านเวลาและกำลังใจ
- 5.2 ส่งเสริมให้ผู้เรียนเห็นคุณค่าของภูมิปัญญาท้องถิ่น
- 5.3 ร่วมสะท้อนผลการเรียนรู้และพัฒนากิจการของผู้เรียน

วิธีการใช้หลักสูตร

หลักสูตรรายวิชาเพิ่มเติม “ผลิตภัณฑ์ดอกไม้จากไม้ไผ่” ได้รับการออกแบบให้สามารถนำไปใช้ได้จริงในบริบทสถานศึกษา โดยครูผู้สอนควรดำเนินการตามขั้นตอนอย่างเป็นระบบ เพื่อให้การจัดการเรียนรู้เป็นไปตามจุดมุ่งหมายของหลักสูตร และสอดคล้องกับกรอบการประเมินประสิทธิภาพ 80/80 ดังนี้

1. ศึกษาและทำความเข้าใจหลักสูตร

ก่อนดำเนินการจัดกิจกรรม ครูผู้สอนควรศึกษาเอกสารหลักสูตรและคู่มือการใช้หลักสูตรอย่างละเอียด โดยพิจารณาองค์ประกอบสำคัญ ได้แก่

1.1 หลักการและเหตุผล

1.2 ผลการเรียนรู้

1.3 โครงสร้างรายวิชา

1.4 แนวทางการจัดการเรียนรู้

1.5 การวัดและประเมินผล

การทำความเข้าใจภาพรวมของหลักสูตรจะช่วยให้สามารถวางแผนการสอนได้อย่างถูกต้องและสอดคล้องกันทั้งระบบ

2. วางแผนการจัดการเรียนรู้

ครูผู้สอนควรวิเคราะห์ผลการเรียนรู้ของแต่ละหน่วย และจัดลำดับกิจกรรมให้เหมาะสมกับเวลาเรียน 20 ชั่วโมง โดยใช้แผนการจัดการเรียนรู้ทั้ง 13 แผน เป็นแนวทางหลัก ทั้งนี้ อาจปรับรายละเอียดกิจกรรมให้เหมาะสมกับบริบทของผู้เรียน และทรัพยากรที่มีอยู่ โดยยังคงรักษาโครงสร้างคะแนน E_1 และ E_2 ตามที่กำหนด

3. ดำเนินการจัดกิจกรรมตามกระบวนการ CBL

การจัดกิจกรรมในแต่ละแผนควรดำเนินการตามขั้นตอน CBL 5 ขั้นตอน ได้แก่

3.1 ขั้นเตรียมการ

3.2 ขั้นดำเนินการ

3.3 ขั้นสะท้อนคิด

3.4 ขั้นประเมินผล

3.5 ขั้นสรุปและขยายผล

โดยเน้นให้ผู้เรียนได้ลงมือปฏิบัติจริง เรียนรู้จากแหล่งเรียนรู้ในชุมชน และมีส่วนร่วมในการสร้างองค์ความรู้ของตนเอง

4. ดำเนินการวัดและประเมินผลตามโครงสร้างที่กำหนด

4.1 ประเมินระหว่างเรียน (E_1) จำนวน 80 คะแนน

1) ตรวจชิ้นงาน

2) ประเมินการปฏิบัติ

3) การนำเสนอผลงาน

4) การทดสอบย่อย

4.2 ประเมินผลลัพธ์หลังเรียน (E₂) จำนวน 20 คะแนน

- 1) แบบทดสอบวัดความรู้
 - 2) แบบประเมินทักษะการปฏิบัติงาน (ถ่วงน้ำหนักตามแผนที่กำหนด)
- การบันทึกคะแนนควรดำเนินการอย่างเป็นระบบ เพื่อรองรับ

การวิเคราะห์ประสิทธิภาพของหลักสูตร

5. สะท้อนผลและปรับปรุงการจัดการเรียนรู้

ภายหลังการดำเนินกิจกรรมในแต่ละหน่วย ครูผู้สอนควรบันทึกผล การสอน วิเคราะห์จุดแข็งและจุดที่ควรพัฒนา รวมถึงรับฟังข้อเสนอแนะจากผู้เรียน และชุมชน เพื่อนำไปปรับปรุงการจัดการเรียนรู้ในครั้งต่อไป

สื่อและแหล่งเรียนรู้

การจัดการเรียนรู้รายวิชาเพิ่มเติม “ผลิตภัณฑ์ดอกไม้จากไม้ไผ่” ภายใต้แนวคิด การเรียนรู้โดยใช้ชุมชนเป็นฐาน (Community-Based Learning: CBL) จำเป็นต้องอาศัยสื่อ และแหล่งเรียนรู้ที่หลากหลาย เพื่อสนับสนุนการเรียนรู้เชิงปฏิบัติ การสร้างประสบการณ์ตรง และการเชื่อมโยงองค์ความรู้ในห้องเรียนกับบริบทจริงของชุมชน ทั้งนี้ สื่อและแหล่งเรียนรู้ที่ใช้ในหลักสูตร ประกอบด้วย

1. สื่อการเรียนรู้

1.1 สื่อสิ่งพิมพ์

- 1) เอกสารหลักสูตรและคู่มือการใช้หลักสูตร
- 2) แผนการจัดการเรียนรู้ ใบความรู้ ใบงาน และใบกิจกรรม
- 3) แบบวัดและประเมินผล รวมถึงแบบประเมินรูบริก (Rubric)
- 4) หนังสือ บทความ และเอกสารอ้างอิงเกี่ยวกับไม้ไผ่ งานจักสาน

และภูมิปัญญาท้องถิ่น

1.2 สื่อมัลติมีเดียและเทคโนโลยีสารสนเทศ

- 1) วิดีโอสาธิตขั้นตอนการเตรียมไม้ไผ่และการสานดอกไม้
- 2) สื่อการนำเสนอ (Presentation) เกี่ยวกับชนิดของไม้ไผ่และ

กระบวนการผลิต

- 3) ภาพตัวอย่างผลิตภัณฑ์จริง ทั้งในระดับชุมชนและระดับตลาด
- 4) เว็บไซต์หรือแพลตฟอร์มออนไลน์ที่เกี่ยวข้องกับงานหัตถกรรมและ

การตลาดชุมชน

1.3 วัสดุ อุปกรณ์ และเครื่องมือ

- 1) ไม้ไผ่พื้นถิ่นที่เหมาะสมสำหรับการฝึกปฏิบัติ
- 2) เครื่องมือพื้นฐาน เช่น มีดเหลา กรรไกร คีม ลวด กาว เชือก
- 3) วัสดุตกแต่ง เช่น สีย้อมธรรมชาติ ใบไม้แห้ง เชือกป่าน
- 4) อุปกรณ์นิรภัย เช่น ถุงมือ และแว่นตาป้องกัน

2. แหล่งเรียนรู้

2.1 แหล่งเรียนรู้ภายในสถานศึกษา

- 1) ห้องเรียนและอาคารเอนกประสงค์
- 2) ห้องสมุดโรงเรียน
- 3) ห้องคอมพิวเตอร์หรือศูนย์การเรียนรู้ดิจิทัล

2.2 แหล่งเรียนรู้ในชุมชน

- 1) ศูนย์การเรียนรู้งานจักสานไม้ไผ่ในชุมชนบ้านหนองผือ
- 2) บ้านปราชญ์ชาวบ้านหรือผู้รู้ด้านงานหัตถกรรม
- 3) แหล่งปลูกไม้ไผ่ในชุมชน
- 4) พื้นที่จัดจำหน่ายผลิตภัณฑ์ชุมชน

2.3 บุคคลแหล่งเรียนรู้

- 1) ปราชญ์ชาวบ้านด้านการจักสานไม้ไผ่
- 2) ผู้ประกอบการผลิตภัณฑ์จากไม้ไผ่
- 3) ผู้นำชุมชนหรือเจ้าหน้าที่พัฒนาชุมชน
- 4) ครูภูมิปัญญาท้องถิ่น

2.4 แหล่งเรียนรู้ภายนอกชุมชน

- 1) ศูนย์แสดงสินค้า OTOP ระดับอำเภอหรือจังหวัด
- 2) ตลาดผลิตภัณฑ์ชุมชน
- 3) เครือข่ายกลุ่มอาชีพหรือกลุ่มสัมมาชีพใกล้เคียง

การวัดและประเมินผล

การวัดและประเมินผลในหลักสูตรรายวิชาเพิ่มเติม “ผลิตภัณฑ์ดอกไม้จากไม้ไผ่” ดำเนินการตามแนวคิดการประเมินตามสภาพจริง (Authentic Assessment) ภายใต้กรอบการเรียนรู้โดยใช้ชุมชนเป็นฐาน (Community-Based Learning: CBL) โดยมุ่งประเมิน

พัฒนาการของผู้เรียนอย่างรอบด้าน ทั้งด้านความรู้ (Knowledge) ทักษะกระบวนการ (Process/Skill) และคุณลักษณะอันพึงประสงค์ (Attitude) ตลอดกระบวนการเรียนรู้ การประเมินผลกำหนดสัดส่วนคะแนนรวม 100 คะแนน แบ่งออกเป็น 1) การประเมินระหว่างเรียน (E_1) ร้อยละ 80 และ 2) การประเมินผลสัมฤทธิ์หลังเรียน (E_2) ร้อยละ 20 เพื่อให้สอดคล้องกับเกณฑ์ประสิทธิภาพมาตรฐาน 80/80 ที่ใช้ในการประเมินคุณภาพหลักสูตร ดังนี้

1. การประเมินระหว่างเรียน (Formative Assessment: E_1) การประเมิน

ระหว่างเรียนคิดเป็น 80 คะแนน เป็นการประเมินกระบวนการเรียนรู้และพัฒนาการของผู้เรียนอย่างต่อเนื่องในแต่ละหน่วยการเรียนรู้ โดยใช้เครื่องมือที่หลากหลายและสอดคล้องกับลักษณะกิจกรรมเชิงปฏิบัติ ดังนี้

1.1 การประเมินชิ้นงานและการปฏิบัติจริง ประเมินคุณภาพของชิ้นงาน ดอกไม้จากไม้ไผ่ตามเกณฑ์รูบริก (Rubric) ที่กำหนด โดยพิจารณาความถูกต้องตามขั้นตอน ความประณีต ความคิดสร้างสรรค์ ความแข็งแรงของโครงสร้าง และการใช้วัสดุอย่างคุ้มค่า

1.2 การนำเสนอผลงาน ประเมินความสามารถในการอธิบาย กระบวนการผลิต การวิเคราะห์ปัญหาและแนวทางพัฒนา รวมถึงทักษะการสื่อสารและการทำงานเป็นกลุ่ม โดยเปิดโอกาสให้ปราชญ์ชาวบ้านหรือผู้รู้ในชุมชนร่วมให้ข้อเสนอแนะ

1.3 การทดสอบย่อยและกิจกรรมสะท้อนคิด ประเมินความรู้ ความเข้าใจในเนื้อหาพื้นฐานเกี่ยวกับชนิดของไม้ไผ่ กระบวนการผลิต และแนวคิดด้านการตลาด ผ่านแบบทดสอบหรือกิจกรรมอภิปราย วิเคราะห์ และเขียนสะท้อนคิด คะแนนจากองค์ประกอบดังกล่าวถูกรวบรวมและคำนวณเป็นค่าประสิทธิภาพกระบวนการ (E_1) เพื่อสะท้อนคุณภาพของการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ตลอดหลักสูตร

2. การประเมินผลสัมฤทธิ์หลังเรียน (Summative Assessment: E_2)

การประเมินผลสัมฤทธิ์หลังเรียนคิดเป็น 20 คะแนน เป็นการประเมินเมื่อสิ้นสุดการจัดกิจกรรมครบทั้ง 20 ชั่วโมง โดยประกอบด้วย

2.1 แบบทดสอบวัดความรู้ แบบทดสอบปรนัย 4 ตัวเลือก จำนวน 30 ข้อ ใช้วัดความเข้าใจเกี่ยวกับบริบทชุมชน ชนิดของไม้ไผ่ ขั้นตอนการผลิต และหลักการพื้นฐานด้านการตลาด

2.2 แบบประเมินทักษะการปฏิบัติงาน ประเมินทักษะการผลิตดอกไม้จากไม้ไผ่ตามตัวบ่งชี้ 6 ด้าน รวม 24 รายการ โดยใช้รูบรีกระดับ 5 ระดับ คะแนนเต็ม 120 คะแนน แล้วนำมาถ่วงน้ำหนักให้เหลือ 20 คะแนน เพื่อใช้คำนวณค่าประสิทธิภาพผลลัพธ์ (E2) การถ่วงน้ำหนักดังกล่าวใช้เพื่อการประเมินประสิทธิภาพหลักสูตร มีใช้คะแนนสำหรับการทดสอบสมมติฐานทางสถิติ

3. เกณฑ์การตัดสินผลการเรียน ผลการเรียนรู้ของผู้เรียนพิจารณาจากคะแนนรวม 100 คะแนน โดยกำหนดเกณฑ์การตัดสิน ดังนี้

คะแนน	ระดับผลการเรียน	ระดับคุณภาพ
80-100	4.0	ดีเยี่ยม
75-79	3.5	ดีมาก
70-74	3.0	ดี
65-69	2.5	ค่อนข้างดี
60-64	2.0	ปานกลาง
55-59	1.5	พอใช้
50-54	1.0	ผ่านเกณฑ์ขั้นต่ำ
0-49	0	ต่ำกว่าเกณฑ์

ข้อเสนอแนะในการใช้หลักสูตร

การนำหลักสูตรรายวิชาเพิ่มเติม “ผลิตภัณฑ์ดอกไม้จากไม้ไผ่” ไปใช้ให้เกิดประสิทธิภาพสูงสุด จำเป็นต้องคำนึงถึงบริบทสถานศึกษา ความพร้อมของทรัพยากร และการมีส่วนร่วมของชุมชน ทั้งนี้ เพื่อให้การดำเนินหลักสูตรเป็นไปตามจุดมุ่งหมาย และบรรลุเกณฑ์ประสิทธิภาพมาตรฐาน 80/80 จึงเสนอแนะแนวทางในการใช้หลักสูตร ดังต่อไปนี้

1. ข้อเสนอแนะด้านการบริหารจัดการ

1.1 สถานศึกษาควรกำหนดแผนการดำเนินงานที่ชัดเจน และจัดสรรงบประมาณสนับสนุนวัสดุอุปกรณ์อย่างเพียงพอ

1.2 ควรส่งเสริมความร่วมมือระหว่างโรงเรียนกับผู้นำชุมชน ปราชญ์ชาวบ้าน และเครือข่ายกลุ่มอาชีพในท้องถิ่นอย่างต่อเนื่อง

1.3 ควรมีการติดตามและประเมินผลการดำเนินหลักสูตรในแต่ละปีการศึกษา เพื่อนำข้อมูลไปปรับปรุงและพัฒนาอย่างเป็นระบบ

2. ข้อเสนอแนะด้านการจัดการเรียนรู้

- 2.1 ครูผู้สอนควรศึกษากระบวนการ CBL อย่างเข้าใจ และประยุกต์ใช้ให้เหมาะสมกับบริบทของผู้เรียน
- 2.2 ควรเน้นการเรียนรู้เชิงปฏิบัติเป็นสำคัญ โดยเปิดโอกาสให้ผู้เรียนได้ลงมือทำจริง และเรียนรู้จากประสบการณ์ตรง
- 2.3 ควรสร้างบรรยากาศการเรียนรู้ที่ส่งเสริมความคิดสร้างสรรค์ ความอดทน และการทำงานเป็นทีม
- 2.4 ควรจัดสรรเวลาในหน่วยที่ 3 อย่างเพียงพอ เนื่องจากเป็นหน่วยหลักด้านการพัฒนาทักษะปฏิบัติ

3. ข้อเสนอแนะด้านการวัดและประเมินผล

- 3.1 ควรกำหนดเกณฑ์การประเมินที่ชัดเจน และสื่อสารให้ผู้เรียนเข้าใจ ก่อนเริ่มกิจกรรม
- 3.2 ควรใช้การประเมินตามสภาพจริงควบคู่กับการทดสอบวัดความรู้ เพื่อสะท้อนศักยภาพของผู้เรียนอย่างรอบด้าน
- 3.3 ควรบันทึกข้อมูลคะแนนอย่างเป็นระบบ เพื่อใช้วิเคราะห์ประสิทธิภาพกระบวนการ (E_1) และผลลัพธ์ (E_2) ได้อย่างถูกต้อง
- 3.4 ควรนำผลการประเมินไปใช้ปรับปรุงการจัดการเรียนรู้ในรอบถัดไป

4. ข้อเสนอแนะเพื่อการพัฒนาและขยายผล

- 4.1 สามารถต่อยอดหลักสูตรสู่กิจกรรมชุมนุมหรือโครงการพัฒนาทักษะอาชีพในระดับที่สูงขึ้น
- 4.2 สามารถบูรณาการกับรายวิชาอื่น เช่น ศิลปะ การงานอาชีพ หรือสังคมศึกษา เพื่อเพิ่มความเชื่อมโยงทางการเรียนรู้
- 4.3 ควรส่งเสริมการเผยแพร่ผลงานของผู้เรียนในงานนิทรรศการของโรงเรียนหรือชุมชน เพื่อสร้างแรงจูงใจและความภาคภูมิใจ

ภาคผนวก

มหาวิทยาลัยราชภัฏสุราษฎร์ธานี

แผนการจัดการเรียนรู้ 1

หลักสูตรรายวิชาเพิ่มเติม เรื่อง ผลิตภัณฑ์ดอกไม้จากไม้ไผ่	ชั้น ประถมศึกษาปีที่ 5
หน่วยการเรียนรู้ที่ 1 ไผ่เรียวเขียวขจี	เวลา 3 ชั่วโมง
แผนการจัดการเรียนรู้ที่ 1 เรื่อง เล่าบ้านหนองผือ	เวลา 1 ชั่วโมง
ผู้สอน พระครูสุตอินทร์ขี้	ปีการศึกษา 1/2568

1. ผลการเรียนรู้

- 1.1 อธิบายประวัติความเป็นมาของบ้านหนองผือได้อย่างถูกต้อง
- 1.2 วิเคราะห์ความสัมพันธ์ระหว่างวิถีชีวิตชุมชนกับทรัพยากรไม้ไผ่ได้

2. สาระสำคัญ

บ้านหนองผือเป็นชุมชนที่มีพัฒนาการทางประวัติศาสตร์และวัฒนธรรม เชื่อมโยงกับการตั้งถิ่นฐาน การดำรงชีวิต และการใช้ทรัพยากรธรรมชาติ โดยเฉพาะไม้ไผ่ ซึ่งมีบทบาทสำคัญต่อวิถีชีวิตและภูมิปัญญาท้องถิ่น การเรียนรู้เรื่องเล่าท้องถิ่นช่วยให้ผู้เรียนตระหนักถึงรากเหง้าของตนเอง เห็นคุณค่าทรัพยากรในชุมชน และเกิดความภาคภูมิใจในบ้านเกิด อันเป็นพื้นฐานของการพัฒนาผลิตภัณฑ์ดอกไม้จากไม้ไผ่ในหน่วยการเรียนรู้ถัดไป

3. จุดประสงค์การเรียนรู้ (K-P-A)

3.1 ด้านความรู้ (K)

ผู้เรียนสามารถอธิบายประวัติความเป็นมาของบ้านหนองผือได้อย่างถูกต้อง

3.2 ด้านทักษะกระบวนการ (P)

ผู้เรียนสามารถสรุปสาระสำคัญจากเรื่องเล่าท้องถิ่น และเชื่อมโยงกับวิถีชีวิตและทรัพยากรไม้ไผ่ได้อย่างเป็นระบบ

3.3 ด้านคุณลักษณะ/เจตคติ (A)

ผู้เรียนแสดงความภาคภูมิใจและเห็นคุณค่าบ้านเกิดผ่านกิจกรรมการเรียนรู้

4. สาระการเรียนรู้

- 4.1 ประวัติความเป็นมาของบ้านหนองผือ
- 4.2 การตั้งถิ่นฐานและพัฒนาการของชุมชน

4.3 วิถีชีวิตในอดีตและปัจจุบัน

4.4 ความสัมพันธ์ระหว่างชุมชนกับทรัพยากรไม้ไผ่

5. กระบวนการจัดการเรียนรู้ตามแนวคิด Community-Based Learning (CBL)

ขั้นที่ 1 ขั้นเตรียมการ (Preparation)

1. ครูนำเสนอภาพหรือคลิปวิดีโอเกี่ยวกับประวัติความเป็นมาของบ้านหนองผือ เพื่อกระตุ้นความสนใจและสร้างบริบทการเรียนรู้
2. ครูตั้งคำถามกระตุ้นการคิดวิเคราะห์ เพื่อเชื่อมโยงประสบการณ์เดิมของผู้เรียนกับเนื้อหาที่จะศึกษา เช่น

ชุมชนของเรามีจุดกำเนิดอย่างไร
เหตุใดบรรพบุรุษจึงเลือกพื้นที่นี้ตั้งถิ่นฐาน
ไม้ไผ่มีบทบาทต่อวิถีชีวิตอย่างไร

ขั้นที่ 2 ขั้นดำเนินการ (Implementation)

3. นักเรียนศึกษาใบความรู้ที่ 1 เรื่องประวัติความเป็นมาของบ้านหนองผือ และบทบาทของไม้ไผ่ในวิถีชีวิตชุมชน
4. นักเรียนทำใบงานกลุ่ม “เล่าเรื่องบ้านของเรา” โดยร่วมกันวิเคราะห์และสรุปสาระสำคัญ
5. นักเรียนวิเคราะห์ข้อมูลในประเด็นสำคัญ ได้แก่
 - ลักษณะและเหตุผลของการตั้งถิ่นฐาน
 - บทบาทของวัดต่อชุมชน
 - สภาพแวดล้อมทางธรรมชาติที่เอื้อต่อการดำรงชีวิต
 - การใช้ไม้ไผ่ในชีวิตประจำวันและกิจกรรมทางเศรษฐกิจ

ขั้นที่ 3 ขั้นสะท้อนคิด (Reflection)

6. นักเรียนร่วมกันสรุปองค์ความรู้ในรูปแบบแผนผังความคิด (Mind Map) เพื่อจัดระบบความเข้าใจ
7. ตัวแทนแต่ละกลุ่มนำเสนอผลงานหน้าชั้นเรียน พร้อมแลกเปลี่ยนความคิดเห็น

8. ครูตั้งคำถามเชิงวิเคราะห์เพิ่มเติม เพื่อยกระดับการคิด เช่น

“หากไม่มีไม้ไผ่ ชุมชนจะพบผลกระทบอย่างไร”

“บทบาทของทรัพยากรธรรมชาติส่งผลต่ออัตลักษณ์ของชุมชนอย่างไร”

“หากไม่มีไม้ไผ่ ชุมชนจะได้รับผลกระทบอย่างไร”

ขั้นที่ 4 ขั้นประเมินผล (Evaluation)

9. นักเรียนเขียนสะท้อนคิดสั้น ๆ ในหัวข้อ “สิ่งที่ได้เรียนรู้เกี่ยวกับบ้านหนองผือ” เพื่อประเมินความเข้าใจและความตระหนักในคุณค่าของชุมชน

10. ครูสรุปองค์ความรู้สำคัญ และเชื่อมโยงเนื้อหาไปสู่หน่วยการเรียนรู้ถัดไป เรื่อง “ชนิดของไม้ไผ่ในชุมชน”

ขั้นที่ 5 ขั้นสรุปและขยายผล (Extension)

11. ครูมอบหมายภาระงานให้นักเรียนสัมภาษณ์ผู้ใหญ่หรือปราชญ์ในชุมชนเกี่ยวกับเรื่องเล่าในอดีต และบันทึกข้อมูลเพื่อนำมาใช้เป็นฐานการเรียนรู้ในการเรียนครั้งต่อไป เพื่อส่งเสริมการเรียนรู้โดยใช้ชุมชนเป็นฐาน (CBL) อย่างต่อเนื่อง

6. สมรรถนะสำคัญของผู้เรียน

- 6.1 ความสามารถในการสื่อสาร
- 6.2 ความสามารถในการคิดวิเคราะห์
- 6.3 ความสามารถในการใช้ทักษะชีวิต

7. คุณลักษณะอันพึงประสงค์

- 7.1 รักชาติ ศาสน์ กษัตริย์
- 7.2 ใฝ่เรียนรู้
- 7.3 มุ่งมั่นในการทำงาน

8. สื่อและแหล่งเรียนรู้

- 8.1 ใบความรู้ที่ 1
- 8.2 ใบงานกลุ่ม
- 8.3 คลิปวิดีโอ/ภาพประวัติชุมชน
- 8.4 ปราชญ์ชาวบ้าน
- 8.5 ภาพวิถีชีวิตในอดีต

9. การวัดและประเมินผล

จุดประสงค์การเรียนรู้	วิธีการวัดและประเมินผล	เครื่องมือวัด	เกณฑ์การผ่าน
(K) อธิบายประวัติความเป็นมาของบ้านหนองผือได้อย่างถูกต้อง	ทดสอบวัดผลสัมฤทธิ์หลังเรียน (Post-test)	แบบทดสอบปรนัย 10 ข้อ	ได้คะแนนไม่น้อยกว่าร้อยละ 60 ของคะแนนเต็ม
(P) สรุปและนำเสนอเรื่องเล่าท้องถิ่นได้อย่างเป็นระบบ	ประเมินตามสภาพจริงจากการนำเสนอและใบงานกลุ่ม	แบบประเมินรูบรีค 3 ระดับ	ระดับคุณภาพตั้งแต่ระดับ 2 ขึ้นไป
(A) แสดงความภาคภูมิใจและเห็นคุณค่าบ้านเกิด	สังเกตพฤติกรรมและการสะท้อนคิด	แบบประเมินเจตคติ	ระดับคุณภาพตั้งแต่ระดับ 2 ขึ้นไป

เกณฑ์ผ่านแผน

1. คะแนนรวม $\geq$ ร้อยละ 60
2. ด้านทักษะและคุณลักษณะต้องผ่านระดับ 2 ขึ้นไป

10. ความเห็นของหัวหน้าสถานศึกษา/ผู้ที่ได้รับมอบหมาย

ได้ทำการตรวจแผนการจัดการเรียนรู้ มีความคิดเห็นดังนี้

1. องค์ประกอบของแผนการจัดการเรียนรู้
 - ☐ ครบถ้วนและถูกต้อง
 - ☐ ยังไม่ครบถ้วนหรือไม่ถูกต้อง ควรปรับปรุงพัฒนาต่อไป
2. ความสอดคล้องของแผนการจัดการเรียนรู้กับหลักสูตรสถานศึกษา
 - ☐ สอดคล้อง
 - ☐ ยังไม่สอดคล้อง ควรปรับปรุงพัฒนาต่อไป
3. รูปแบบของการจัดการเรียนรู้
 - ☐ เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ
 - ☐ ยังไม่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ ควรปรับปรุงพัฒนาต่อไป
4. สื่อการเรียนรู้
 - ☐ เหมาะสมกับรูปแบบการจัดการเรียนรู้
 - ☐ ยังไม่เหมาะสมกับรูปแบบการจัดการเรียนรู้ ควรปรับปรุงพัฒนาต่อไป

5. การประเมินผลการเรียนรู้

☐ ครอบคลุมจุดประสงค์การเรียนรู้

☐ ยังไม่ครอบคลุมจุดประสงค์การเรียนรู้ ควรปรับปรุงพัฒนาต่อไป

6. ข้อเสนอแนะอื่น ๆ

.....

.....

ลงชื่อ.....

(นางสาวจิตรลดา ทองอินตั้ง)

ตำแหน่ง หัวหน้ากลุ่มสาระสังคมศึกษา

บันทึกหลังการสอน

ผลการสอน

.....

.....

ปัญหา/อุปสรรค/แนวทางแก้ไข

.....

.....

.....

ข้อเสนอแนะ

.....

.....

.....

ลงชื่อ.....

(พระครูสุตอินทร์ขันธ์)

ครูผู้สอน

ภาคผนวก

เครื่องมือประกอบแผนการจัดการเรียนรู้ที่ 1

หน่วยการเรียนรู้ที่ 1 ไร่ข้าวเขียวขจี

แผนการจัดการเรียนรู้ที่ 1 เรื่องเล่าบ้านหนองผือ

ภาคผนวก ก.1 ใบความรู้

เรื่อง ประวัติความเป็นมาของบ้านหนองผือและบริบทชุมชน

บ้านหนองผือตั้งอยู่หมู่ที่ 4 ตำบลนาแก้ว อำเภอโพนนาแก้ว จังหวัดสกลนคร เป็นชุมชนที่มีพัฒนาการทางประวัติศาสตร์และวัฒนธรรมเชื่อมโยงกับการตั้งถิ่นฐานและการใช้ทรัพยากรธรรมชาติในท้องถิ่น โดยเฉพาะ “ไม้ไผ่” ซึ่งมีบทบาทสำคัญต่อวิถีชีวิตและภูมิปัญญาชุมชน

เดิมมีการตั้งถิ่นฐานของชาวบ้านจากบ้านท่าวัด แต่ได้ย้ายออกเนื่องจากสภาพพื้นที่แห้งแล้ง ต่อมาในช่วง พ.ศ. 2454-2456 มีกลุ่มชาวภูไทจากบ้านดงหลวง บึงทวาย และหนองบัว อพยพเข้ามาตั้งถิ่นฐาน เนื่องจากพื้นที่เดิมเป็นดินทรายเพาะปลูกยาก ส่งผลให้เกิดการก่อรูปชุมชนอย่างเป็นระบบ

ผู้บุกเบิกสำคัญ ได้แก่ นายขาว อินธิสิทธิ์ นายรัง อินธิสิทธิ์ และนายทะแก้วคำแจ้ง ในปี พ.ศ. 2457 ได้สร้างวัดประจำหมู่บ้าน เดิมชื่อ “วัดโพธิสมพร” ต่อมาเปลี่ยนเป็น “วัดอินทร์สฤษดิ์” ซึ่งเป็นศูนย์รวมจิตใจและวัฒนธรรมของชุมชน

ด้านทรัพยากรธรรมชาติในพื้นที่ พบไม้เต็ง ไม้รัง ไม้แดง ไม้ประดู่ และไม้ไผ่ ซึ่งนำไปใช้ในการสร้างบ้าน เครื่องใช้จักสาน และผลิตภัณฑ์ท้องถิ่น ทำให้ไม้ไผ่เป็นทรัพยากรสำคัญที่เชื่อมโยงวิถีชีวิต เศรษฐกิจ และภูมิปัญญาของชุมชนบ้านหนองผือ อันเป็นพื้นฐานสำคัญของการเรียนรู้รายวิชานี้

คำศัพท์สำคัญ: ชุมชน, วิถีชีวิต, ภูมิปัญญาท้องถิ่น, ทรัพยากรธรรมชาติ, การตั้งถิ่นฐาน, ไม้ไผ่

ภาคผนวก ก.2 ใบงานที่ 1: “เล่าเรื่องบ้านของเรา” (งานกลุ่ม)

หน่วยการเรียนรู้ที่ 1 ไร่เขียวเขียวขจี | แผนการจัดการเรียนรู้ที่ 1 เรื่องเล่าบ้านหนองผือ

ชื่อกลุ่ม..... ชั้น ป.5/.....

สมาชิกกลุ่ม 1) 2) 3) 4) 5)

คำชี้แจง ให้นักเรียนศึกษาจากใบความรู้ที่ 1 และอภิปรายร่วมกัน จากนั้นสรุปคำตอบอย่างกระชับและเป็นเหตุเป็นผล

1. บ้านหนองผือตั้งอยู่ที่ใด (ตำบล/อำเภอ/จังหวัด)

.....

2. สรุปความเป็นมาของการตั้งถิ่นฐานของบ้านหนองผือ (ใคร/ย้ายมาเมื่อใด/เพราะเหตุใด)

.....

3. วัดสำคัญของชุมชนคือวัดใด และมีบทบาทต่อชุมชนอย่างไร

.....

4. บริบทสภาพแวดล้อมของชุมชน (ภูมิอากาศ/ดิน/แหล่งน้ำ/ทรัพยากรธรรมชาติที่สำคัญ)

.....

5. วิถีชีวิต/อาชีพของคนในชุมชนโดยสังเขป และความเชื่อมโยงกับทรัพยากร “ไม้ไผ่”

.....

6. จุดเด่นเชิงวัฒนธรรมหรือภูมิปัญญาที่สำคัญของบ้านหนองผือ (อย่างน้อย 1 ประเด็น)

.....

7. สิ่งที่คุณได้เรียนรู้จากกิจกรรมวันนี้ (เขียนเป็นข้อสรุป 2-3 ประโยค)

.....

เกณฑ์ผ่านใบงาน: ตอบถูกต้อง/ครบถ้วนไม่น้อยกว่า 60%

ภาคผนวก ก.2 (ต่อ) แบบฟอร์ม: สรุปการนำเสนอของกลุ่ม

รายการ รายละเอียด

ชื่อกลุ่ม

- สมาชิก 1
2.
3.
4.
- 5

หัวข้อที่กลุ่มนำเสนอ

เรื่องเล่าบ้านหนองผือ (ประวัติ-บริบท-วิถีชีวิต-ไม้ไผ่)

ประเด็นสำคัญที่นำเสนอ (อย่างน้อย 3 ประเด็น)

- 1)
- 2)
- 3)

สิ่งที่เชื่อมโยง “ไม้ไผ่” กับวิถีชีวิตชุมชน

.....

.....

.....

ข้อเสนอ/ข้อคิดที่อยากบอกเพื่อน ๆ

.....

.....

.....

ภาคผนวก ก.3 แบบทดสอบหลังเรียน

แบบทดสอบหลังเรียน แผนการจัดการเรียนรู้ที่ 1 เรื่องเล้าบ้านหนองผือ

คำชี้แจง เลือกคำตอบที่ถูกต้องที่สุดเพียงข้อเดียว (10 ข้อ)

1. บทบาทสำคัญของปราชญ์ชาวบ้านต่อการเรียนรู้ในแผนนี้คือข้อใด

ก. สอนคณิตศาสตร์ให้เด็ก ๆ	ข. ถ่ายทอดเรื่องเล่าความเป็นมา
ค. ขายของในตลาดนัด	ง. สร้างถนนในหมู่บ้าน
2. จุดเด่นทางธรรมชาติที่เชื่อมโยงกับวิถีชีวิตบ้านหนองผือคือข้อใด

ก. น้ำตกขนาดใหญ่	ข. ภูเขาสูงสลับซับซ้อน
ค. ทะเลสาบและเกาะกลางน้ำ	ง. หนองน้ำและไม้ไผ่
3. ข้อใดสะท้อนภูมิปัญญาท้องถิ่นของบ้านหนองผือได้ชัดเจนที่สุด

ก. การสานเครื่องใช้จากไม้ไผ่	ข. การเปิดร้านสะดวกซื้อ
ค. การสร้างหอประชุมใหญ่	ง. การตกแต่งบ้านด้วยพลาสติก
4. หากชุมชนขาดไม้ไผ่ ผลกระทบที่เป็นไปได้มากที่สุดคือข้อใด

ก. เดินทางลำบากขึ้น	ข. ขาดวัสดุในการสร้างบ้านและของใช้
ค. เก็บเกี่ยวเร็วขึ้น	ง. น้ำท่วมบ่อยครั้ง
5. หลักฐานที่สะท้อนการตั้งถิ่นฐานในอดีตของบ้านหนองผือคือข้อใด

ก. สนามฟุตบอลใหญ่	ข. สะพานลอย
ค. บ่อน้ำเก่าและต้นโพธิ์ใหญ่	ง. ศูนย์การค้า
6. วิถีชีวิตในอดีตของชุมชนบ้านหนองผือมีลักษณะอย่างไร

ก. ทำงานบริษัทเอกชน	ข. พึ่งพาธรรมชาติ ใช้ชีวิตเรียบง่าย
ค. ใช้มือถือสื่อสารตลอด	ง. เดินทางต่างประเทศบ่อย
7. ท่าทีที่เหมาะสมของนักเรียนต่อบ้านเกิดของตนคือข้อใด

ก. ภูมิใจและช่วยอนุรักษ์	ข. ไม่จำเป็นต้องจดจำ
ค. หมู่บ้านไม่น่าสนใจ	ง. หยุดเรียนเรื่องท้องถิ่น

8. ตัวอย่างการใช้ไม้ไผ่ในชุมชนที่สอดคล้องกับบทเรียนคือข้อใด

- ก. ทำกระถางพลาสติก ข. ปลุกเป็นรั้วเหล็ก
ค. สร้างบ้านและทำเครื่องจักสาน ง. ใช้ในงานอิฐปูน

9. คนกลุ่มแรกที่ตั้งถิ่นฐานเดิมในบ้านหนองผือมาจากที่ใด

- ก. ภาคเหนือ ข. ทวาย
ค. ประเทศเพื่อนบ้าน ง. กรุงเทพฯ

10. เรื่องเล่าท้องถิ่นช่วยให้นักเรียนเรียนรู้เรื่องใด

- ก. ชื่อถนนในหมู่บ้าน ข. เบอร์โทรครู
ค. ความเป็นมาของชุมชน ง. ตำแหน่งร้านสะดวกซื้อ

เฉลย

1	ข	6	ข
2	ง	7	ก
3	ก	8	ค
4	ข	9	ข
5	ค	10	ค

การแปลงคะแนนเพื่อใช้ในการประเมินผล ($K1 = 2$ คะแนน)

จำนวนข้อที่ตอบถูก	คะแนนที่ได้รับ
9-10 ข้อ	2 คะแนน
7-8 ข้อ	1.5 คะแนน
6 ข้อ	1 คะแนน
0-5 ข้อ	0 คะแนน

หมายเหตุ:

คะแนนส่วนนี้ใช้เป็นข้อมูลในการคำนวณประสิทธิภาพผลลัพธ์ของหลักสูตร (E_2)

ภาคผนวก ก.3 (ต่อ) แบบประเมินชิ้นงาน (K1 = 2 คะแนน)

รายวิชาเพิ่มเติม: ผลิตภัณฑ์ดอกไม้จากไม้ไผ่

หน่วยที่ 1 ไม้เรียวเขียวขจี แผ่นที่ 1 เรื่องเล่าบ้านหนองผือ

ชื่อ-สกุล เลขที่

ชิ้นงาน: ใบงานที่ 1 “เล่าเรื่องบ้านของเรา” (งานกลุ่ม)

คะแนนเต็ม 10 คะแนน (แปลงเป็น 2 คะแนน)

รายการประเมิน	ได้ (✓)	ไม่ได้
ระบุที่ตั้งของบ้านหนองผือได้ถูกต้อง (ตำบล/อำเภอ/จังหวัด)	☐	☐
สรุปการตั้งถิ่นฐาน (ใคร/เมื่อใด/เพราะเหตุใด) ได้ชัดเจน	☐	☐
อธิบายบทบาทสำคัญและความเชื่อมโยงกับชุมชนได้	☐	☐
บรรยายบริบทสภาพแวดล้อม/ทรัพยากรธรรมชาติได้เหมาะสม	☐	☐
เชื่อมโยงวิถีชีวิต/ภูมิปัญญา กับ “ไม้ไผ่” ได้เป็นเหตุเป็นผล	☐	☐

รวมคะแนนที่ได้ _____ /10

ตารางแปลงคะแนน

คะแนนที่ได้	คะแนน K1
9-10	2
7-8	1.5
6	1
0-5	0

ผ่านเมื่อ ≥ 1 คะแนน

ลงชื่อผู้ประเมิน

ภาคผนวก ก.3 (ต่อ) แบบสังเกตพฤติกรรมกรรมการปฏิบัติ (P1 = 1 คะแนน)

ชื่อ-สกุล เลขที่

ประเมินระหว่างกิจกรรมการทำงานกลุ่ม “ศึกษาเรื่องเล่า-สรุป-นำเสนอ”

เกณฑ์ประเมิน	ระดับ 3	ระดับ 2	ระดับ 1
รวมอภิปรายและแลกเปลี่ยนความคิดเห็นอย่างเหมาะสม			
สรุปประเด็นและเชื่อมโยงประวัติ-วิถีชีวิต-ไม่ผิด			
ทำงานร่วมกับกลุ่มได้ดี (แบ่งหน้าที่/รับฟัง/ช่วยกัน)			

สรุประดับรวม

☐ ระดับ 3 = 1 คะแนน

☐ ระดับ 2 = 0.5 คะแนน

☐ ระดับ 1 = 0 คะแนน

ผ่านเมื่อ $\geq$ ระดับ 2

ลงชื่อผู้ประเมิน

ภาคผนวก ก.3 (ต่อ) แบบตรวจใบงาน (P2 = 1 คะแนน)

ชื่อ-สกุล เลขที่

รายการตรวจ	ได้คะแนน
ตอบคำถามครบถ้วน	0.25
ข้อมูลถูกต้องตามใบความรู้ (ที่ตั้ง/ที่มา/วัด/บริบท)	0.25
เชื่อมโยงวิถีชีวิต/อาชีพกับไม่ได้เหมาะสม	0.25
สรุปสิ่งที่ได้เรียนรู้ชัดเจน เป็นเหตุเป็นผล	0.25

รวม P2 = ____ /1

ผ่านเมื่อ ≥ 0.5 คะแนน

ลงชื่อผู้ประเมิน

ภาคผนวก ก.3 (ต่อ) แบบประเมินคุณลักษณะ/เจตคติ (A1 = 1 คะแนน)

ชื่อ-สกุล เลขที่

พฤติกรรม	พบ	ไม่พบ
มีส่วนร่วมในการอภิปราย/กิจกรรมกลุ่มอย่างเหมาะสม	☐	☐
แสดงความภาคภูมิใจ/เห็นคุณค่าบ้านเกิด (คำพูด/การเขียน/ท่าที)	☐	☐
รับฟังผู้อื่นและปฏิบัติตามกติกากลุ่ม	☐	☐

สรุปคะแนน

พบ 3 ข้อ = 1 คะแนน

พบ 2 ข้อ = 0.5 คะแนน (ผ่าน)

พบ 0-1 ข้อ = 0 คะแนน

ลงชื่อผู้ประเมิน

ภาคผนวก ก.4 แบบบันทึกคะแนนรายบุคคล

หน่วยที่ 1 ไฟเขียวเขียวขจี

แผนที่ 1 เรื่องเล่าบ้านหนองผือ

เลขที่	ชื่อ-สกุล	K1 แบบประเมินชิ้นงาน (2)	P1 แบบสังเกตพฤติกรรม (1)	P2 แบบตรวจใบงาน (1)	แบบประเมินคุณลักษณะ (1)	รวม (5)	ผ่าน/ไม่ผ่าน
1							
2							
3							
4							
5							
6							
7							

เกณฑ์ผ่านแผน

✓ ได้คะแนนรวม ≥ 3 คะแนน จาก 5 คะแนน

✓ P1 และ A1 ต้อง ≥ 0.5 คะแนน

ภาคผนวก ค

เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

1. แบบทดสอบวัดความรู้เกี่ยวกับผลิตภัณฑ์ดอกไม้จากไม้ไผ่
2. แบบประเมินทักษะการปฏิบัติของนักเรียน
3. แบบวัดความความตระหนัก
4. แบบสอบถามความพึงพอใจของนักเรียน
5. คะแนน E_1 E_2
6. ข้อมูลทั่วไปของผู้ให้ข้อมูล
7. ความคิดเห็นและความต้องการพัฒนาหลักสูตรรายวิชาเพิ่มเติม

แบบทดสอบวัดความรู้เกี่ยวกับผลิตภัณฑ์ดอกไม้จากไม้ไผ่
สำหรับนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 5 โรงเรียนหนองผือเทพนิมิต

คำชี้แจง

1. แบบทดสอบฉบับนี้เป็นแบบปรนัย 4 ตัวเลือก จำนวน 50 ข้อ (คะแนนเต็ม 50 คะแนน)
2. ให้นักเรียนเลือกคำตอบที่ถูกต้องที่สุดเพียงข้อเดียว โดยทำเครื่องหมาย **X** ลงในกระดาษคำตอบ
3. เวลาในการทำแบบทดสอบ 50 นาที

หน่วยการเรียนรู้ที่ 1: ไผ่เรียวเขียวขจี

ข้อ 1. ข้อใดเป็นความสำคัญของไม้ไผ่ในชุมชนบ้านหนองผือ

- ก. เป็นไม้ประดับที่ใช้ตกแต่งบ้านเรือน
- ☒ ข. เป็นวัสดุที่สร้างรายได้และใช้ในชีวิตประจำวัน
- ค. เป็นพืชที่ขึ้นในพื้นที่ชุ่มน้ำเท่านั้น
- ง. เป็นไม้ต้องห้ามที่ชาวบ้านไม่สามารถตัดได้

ข้อ 2. บ้านหนองผือมีชื่อเสียงด้านการทำผลิตภัณฑ์ไม้ไผ่ประเภทใด

- ก. เพอร์นิเจอร์จากไม้ไผ่
- ข. ตะกร้าและภาชนะจักสาน
- ☒ ค. ผลิตภัณฑ์ดอกไม้จากไม้ไผ่
- ง. เครื่องดนตรีจากไม้ไผ่

ข้อ 3. ภูมิปัญญาการใช้ไม้ไผ่ในชุมชนบ้านหนองผือสืบทอดมาอย่างไร

- ก. สืบทอดผ่านการเรียนรู้จากภายนอกชุมชน
- ☒ ข. สืบทอดผ่านจากรุ่นสู่รุ่นโดยปราชญ์ชาวบ้าน
- ค. สืบทอดผ่านหลักสูตรของโรงเรียนเท่านั้น
- ง. สืบทอดผ่านการอบรมจากหน่วยงานรัฐ

ข้อ 28. เครื่องมือใดที่สำคัญในการประกอบดอกไม้ไม้ไผ่

- ก. แวนชยาย ข. ตะเกียบ ค. กรรไกร ☒ ง. ปืนกาบ

ข้อ 29. หากนักเรียนต้องการเปลี่ยนรูปทรงของดอกไม้ให้ทันสมัยขึ้น ควรทำอย่างไร

- ก. ถามครุอย่างเดียว ☒ ข. คิดและออกแบบเพิ่มเติมเอง
ค. คัดลอกเพื่อนทุกอย่าง ง. เลือกรูปทรงแบบเดิมเสมอ

ข้อ 30. ข้อใดแสดงถึงความรับผิดชอบของนักเรียนในขณะประกอบดอกไม้

- ก. เล่นขณะทำงาน ข. ส่งงานไม่ตรงเวลา
☒ ค. ช่วยเหลือเพื่อนและรักษาอุปกรณ์ ง. ใช้เครื่องมือของเพื่อนโดยไม่ขอ

หน่วยการเรียนรู้ที่ 4: ดอกไม้แสนสวย

ข้อ 31. วัสดุธรรมชาติใดที่นิยมใช้ย้อมกลีบดอกไม้ไม้ไผ่

- ก. เปลือกส้ม ข. เปลือกกล้วย ค. ดินเหนียว ☒ ง. ดอกคำฝอย

ข้อ 32. ถ้านักเรียนต้องการให้กลีบดอกไม้ดูนุ่มนวลควรใช้เทคนิคใดในการตัด

- ก. ใช้ลมเป่าแรง ๆ ข. บีบแรง ๆ เพื่อให้โค้งเร็ว
☒ ค. อังไฟอ่อน ๆ แล้วตัดโค้ง ง. พับกลีบให้หักทันที

ข้อ 33. ข้อใดเป็นประโยชน์ของการตกแต่งฐานดอกไม้

- ก. ทำให้สีเข้มขึ้น
☒ ข. ช่วยเพิ่มความงามและความมั่นคงของชิ้นงาน
ค. ลดต้นทุน
ง. ทำให้ดูเหมือนของเล่น

ข้อ 34. ถาดอกไม้ไม่มีสีหรือไม่ได้ย้อมจะส่งผลอย่างไรต่อผลิตภัณฑ์

- ก. ขายได้ในราคาสูง ข. ภูมิความเป็นธรรมชาติ
☒ ค. อาจดูจืดจาง ไม่น่าสนใจ ง. ทำให้ดอกไม้ทนมากขึ้น

ข้อ 35. ถ้านักเรียนคิดค้นการย้อมแบบใหม่จากใบเตย ควรทดลองในขั้นตอนไหน

- ก. หลังอบไม้ไผ่ ข. ก่อนตัดไม้ไผ่
ค. หลังประกอบดอกเสร็จ ☒ ง. ก่อนเข้าสู่กระบวนการประกอบดอก

ข้อ 36. ข้อใดเป็นตัวอย่างของการผสมผสานเทคนิคสมัยใหม่กับการทำดอกไม้ไม้ไผ่

- ก. ใช้กาลาเทียแทนกาธรรมชาติ ข. ใช้กรรไกรแบบเดิม
ค. ใช้ไม้ไผ่ไม่ผ่านการอบ ง. ใช้ลวดผูกกลีบแทนการสอด

ข้อ 37. นักเรียนสามารถออกแบบดอกไม้ใหม่ให้มีความน่าสนใจได้โดยวิธีใด

- ก. เปลี่ยนเฉพาะสีอย่างเดียว
ข. ทดลองรูปทรง กลีบ และสีอย่างมีเหตุผล
ค. ใช้แบบจากร้านค้าเท่านั้น
ง. ไม่ต้องเปลี่ยนอะไรเลย

ข้อ 38. สีธรรมชาติที่นิยมใช้ในชุมชนมีข้อดีเด่นด้านใด

- ก. ราคาถูกที่สุด ข. กลิ่นหอม
ค. ปลอดภัยต่อสิ่งแวดล้อม ง. ติดแน่นไม่ลอก

ข้อ 39. การเลือกวัสดุประกอบตกแต่ง เช่น ลูกปัด โบว์ หรือริบบิ้น มีผลในด้านใด

- ก. ทำให้ดูเด็ก ข. เพิ่มมูลค่าและความสวยงามของผลิตภัณฑ์
ค. ลดต้นทุน ง. ทำให้ดูเป็นของเล่น

ข้อ 40. หากนักเรียนสังเกตเห็นดอกไม้ของตนมีข้อบกพร่อง ควรทำอย่างไร

- ก. ส่งทันที ข. ซ่อนข้อบกพร่องไว้
ค. ปรับปรุงแก้ไขและหาวิธีป้องกัน ง. ให้เพื่อนช่วยสังเกต

หน่วยการเรียนรู้ที่ 5: ตลาดน้อยของหนู

ข้อ 41. การตั้งราคาสินค้าควรพิจารณาจากปัจจัยใดเป็นหลัก

- ก. ราคาสินค้าคู่แข่ง ข. ความพอใจของผู้ผลิต
ค. ต้นทุนและกลุ่มเป้าหมาย ง. การลดราคาอย่างเดียว

ข้อ 42. หากลูกค้าแนะนำให้ปรับปรุงผลิตภัณฑ์ ควรทำอย่างไร

- ก. ปฏิเสธทันที ข. ฟังความคิดเห็นและนำมาพิจารณา
ค. ตัดสินใจเอง ง. เปลี่ยนเป็นสินค้าอื่น

ขอ 43. การให้ลูกค้าทดลองทำดอกไม้ไฟในกิจกรรมขายของ แสดงถึงกระบวนการใด

- ก. การตลาดเชิงรุก ข. การเรียนรู้ผ่านกิจกรรม
ค. CSR ง. กลยุทธ์ราคา

ข้อ 44. สื่อใดที่เหมาะสมกับการประชาสัมพันธ์สินค้าในกลุ่มเยาวชน

- ก. วิทย์ AM ข. หนังสือพิมพ์
ค. TikTok หรือสื่อออนไลน์ ง. วิทยานิพนธ์

ขอ 45. ถ้ามีสินค้าคล้ายกันขายในตลาด นักเรียนควรทำอย่างไรจึงจะขายได้ดี

- ก. ลดคุณภาพลง
ข. ขายในราคาต่ำมาก
ค. สร้างจุดเด่น เช่น ความประณีตหรือบรรจภัณฑ์
ง. หยอดขาย

ข้อ 46. เมื่อนักเรียนต้องการขายผลิตภัณฑ์ในงานโรงเรียน ควรเตรียมสิ่งใดก่อน

- ก. เสื้อผ้าใหม่ ข. การตกแต่งบูธและแผนการขาย
ค. โต๊ะเรียน ง. โทรศัพท์มือถือ

ข้อ 47. การออกแบบบรรจุภัณฑ์ของผลิตภัณฑ์ช่วยในเรื่องใดมากที่สุด (ระดับ: ความเข้าใจ)

- ก. ลดขยะ ข. เพิ่มความสวยงามและภาพลักษณ์สินค้า
- ค. เพิ่มต้นทุน ง. ใช้วัสดุเหลือใช้

ข้อ 48. ข้อใดคือคุณธรรมที่ควรมีในการขายผลิตภัณฑ์

๑. ชื่อสัตว์ ข. กลาขाय ค. มั่นใจในสินค้า ง. รู้จักตอรวง

ข้อ 49. เมื่อนักเรียนรวมกันขายสินค้าในกลุ่ม จะเกิดผลดีข้อใดมากที่สุด

- ก. ได้ทำไรคนเดียว ข. ใช้เวลาน้อยลง
- (ค). ผีการทำงานเป็นทีมและรับผิดชอบร่วมกัน ง. มีคนช่วยเหลือของ

ขอ 50. ถ้าสินค้าขายไม่ออกตามเป้า นักเรียนควรทำอย่างไร

- ก. ทิ้งของทิ้งหมด ข. วิเคราะห์ข้อผิดพลาดแล้ววางแผนใหม่
ค. ขอลดต้นทุนจากครุ ง. หยัดทำกิจกรรม

**แบบประเมินทักษะการปฏิบัติงานของนักเรียนต่อการเรียนรู้ด้วยหลักสูตร
รายวิชาเพิ่มเติม เรื่อง ผลิตภัณฑ์ดอกไม้จากไม้ไผ่ ตามแนวคิดการเรียนรู้
โดยใช้ชุมชนเป็นฐาน สำหรับนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 5
โรงเรียนหนองผือเทพนิมิต**

คำชี้แจง ครูผู้สอนทำการสังเกตพฤติกรรมการปฏิบัติงานของนักเรียนระหว่างการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ตามหลักสูตรรายวิชาเพิ่มเติม เรื่อง ผลิตภัณฑ์ดอกไม้จากไม้ไผ่ ตามแนวคิดการเรียนรู้โดยใช้ชุมชนเป็นฐาน โดยประเมินทักษะการปฏิบัติงานของนักเรียนจาก กระบวนการทำงาน การสร้างสรรค์ผลงาน และการนำเสนอผลงาน ให้ทำเครื่องหมาย ✓ ลงในช่องระดับคะแนนที่ตรงกับพฤติกรรมการปฏิบัติของนักเรียนมากที่สุด ดังนี้

ระดับคะแนน	ความหมาย
5	ทักษะการปฏิบัติระดับมากที่สุด
4	ทักษะการปฏิบัติระดับมาก
3	ทักษะการปฏิบัติระดับปานกลาง
2	ทักษะการปฏิบัติระดับน้อย
1	ทักษะการปฏิบัติน้อยที่สุด

ตารางประเมินทักษะการปฏิบัติ

ทักษะการสานดอกไม้จากไม้ไผ่	ทักษะการปฏิบัติ				
	5	4	3	2	1
1) ด้านการเตรียมวัสดุอุปกรณ์					
1. เตรียมวัสดุอุปกรณ์ได้ครบถ้วนตามรายการที่กำหนด					
2. จัดเตรียมอุปกรณ์อย่างเป็นระบบ สะดวกต่อการใช้งาน					
3. ตรวจสอบความพร้อมของอุปกรณ์ก่อนใช้งาน					
4. ใช้วัสดุอย่างประหยัดและคำนึงถึงความคุ้มค่า					

ทักษะการสานดอกไม้จากไม้ไผ่	ทักษะการปฏิบัติ				
	5	4	3	2	1
2) ด้านการปฏิบัติตามขั้นตอน					
5. ปฏิบัติตามขั้นตอนการผลิตดอกไม้จากไม้ไผ่อย่างถูกต้องตามลำดับ					
6. ใช้เครื่องมืออย่างเหมาะสมและปลอดภัย					
7. มีความต่อเนื่องในการทำงาน ไม่ข้ามขั้นตอน					
8. ปฏิบัติงานด้วยความตั้งใจและรับผิดชอบ					
3) ด้านการออกแบบสร้างสรรค์					
9. มีจัดแต่งดอกไม้ไผ่เป็นชิ้นงานที่สวยงามมีเอกลักษณ์					
10. สามารถเลือกใช้สี รูปแบบ และขนาดให้เหมาะสม					
11. ผลงานมีความประณีต สวยงาม สื่อถึงความตั้งใจ					
12. แสดงความคิดริเริ่มและนวัตกรรมในการผลิตผลงาน					
4) ด้านการคำนวณต้นทุน					
13. ระบุวัสดุและอุปกรณ์ที่ใช้ในการผลิตได้ครบถ้วน					
14. คำนวณต้นทุนวัสดุและแรงงานได้อย่างเหมาะสม					
15. กำหนดราคาขายโดยพิจารณาต้นทุนและกำไรอย่างสมเหตุสมผล					
16. มีความเข้าใจในแนวคิดการบริหารจัดการทรัพยากรอย่างคุ้มค่า					
5) การนำเสนอผลงาน					
17. สื่อสารขั้นตอนการผลิตได้อย่างชัดเจน					
18. อธิบายแนวคิดหรือแรงบันดาลใจเบื้องหลังการออกแบบ					
19. แสดงความมั่นใจในการนำเสนอ					
20. สามารถตอบคำถามหรือแลกเปลี่ยนความคิดเห็นเกี่ยวกับผลงานได้					
6) การจัดการพื้นที่ปฏิบัติงาน					
21. จัดเตรียมพื้นที่ทำงานก่อนเริ่มกิจกรรมอย่างเป็นระเบียบ					
22. รักษาความสะอาดและปลอดภัยระหว่างปฏิบัติงาน					
23. เก็บวัสดุอุปกรณ์หลังเลิกใช้อย่างเรียบร้อย					
24. ปฏิบัติตามกฎระเบียบด้านความปลอดภัยและการทำงานเป็นกลุ่ม					

การสรุปผลคะแนน

จำนวนรายการประเมินทั้งหมด 24 รายการ คะแนนเต็ม 120 คะแนน

รายการ	คะแนน
คะแนนรวมที่ได้	
คะแนนเต็ม	120
คิดเป็นร้อยละ	

เกณฑ์การแปลผล

ช่วงคะแนน	ระดับคุณภาพ
102 – 120	ดีมาก
84 – 101	ดี
66 – 83	ปานกลาง
48 – 65	พอใช้
ต่ำกว่า 48	ควรปรับปรุง

เกณฑ์ผ่าน

นักเรียนต้องได้คะแนน ไม่น้อยกว่าร้อยละ 80 ของคะแนนเต็ม

ความเห็นเพิ่มเติมของครูผู้ประเมิน

.....

.....

ผู้ประเมิน

วันที่ เดือน พ.ศ.

แบบวัดความตระหนักรู้เห็นคุณค่าวัฒนธรรมและภูมิปัญญาท้องถิ่น
 ของนักเรียนต่อการเรียนด้วยหลักสูตรรายวิชาเพิ่มเติม
 เรื่อง ผลิตดอกไม้จากไม้ไผ่ ตามแนวทางการเรียนรู้โดยใช้ชุมชนเป็นฐาน
 สำหรับนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 5 โรงเรียนหนองผือเทพนิมิต
 (สำหรับนักเรียน)

คำชี้แจง: ให้นักเรียนอ่านข้อความแต่ละข้อ แล้วพิจารณาว่านักเรียนเห็นด้วยกับข้อความ
 นั้นมากน้อยเพียงใด จากนั้นทำเครื่องหมาย ✓ ลงในช่องระดับความคิดเห็นที่ตรงกับ
 ความรู้สึกของนักเรียนมากที่สุด เพียง 1 ช่อง

เกณฑ์ระดับความคิดเห็น

ระดับความคิดเห็น	คะแนน
มากที่สุด	5
มาก	4
ปานกลาง	3
น้อย	2
น้อยที่สุด	1

ตารางแบบวัดความตระหนัก

ที่	รายการประเมิน	ระดับความคิดเห็น ของนักเรียน				
		5	4	3	2	1
	1. ด้านการรับรู้และความเข้าใจ (หนูรู้อะไรดี!)					
1.1	หนูเข้าใจว่า “ดอกไม้จากไม้ไผ่” คืออะไร และทำไมถึงสำคัญกับชุมชน					
1.2	หนูสามารถเล่าเรื่องราวความเป็นมาของการทำดอกไม้จากไม้ไผ่ในหมู่บ้านเราได้					
1.3	หนูรู้แล้วว่าการทำดอกไม้จากไม้ไผ่ต้องทำอะไรก่อน-หลังบ้าง					
1.4	หนูรู้ว่าดอกไม้จากไม้ไผ่ช่วยให้คนในชุมชนมีรายได้และใช้ในชีวิตจริง					
	2. ด้านการเห็นคุณค่า (หนูรู้สึกยังไง!)					
2.1	หนูรู้สึกภูมิใจมาก ๆ ที่บ้านของเรามีภูมิปัญญาการทำดอกไม้จากไม้ไผ่					
2.2	หนูเห็นว่าดอกไม้จากไม้ไผ่สวยงามและมีคุณค่าเหมือนงานศิลปะ					
2.3	หนูอยากให้การทำดอกไม้จากไม้ไผ่ยังอยู่ต่อไป ไม่หายไปจากชุมชน					
2.4	หนูชื่นชมและประทับใจความเก่งของคุณตา คุณยาย หรือครูภูมิปัญญาที่ทำดอกไม้					
	3. ด้านการประยุกต์ใช้ (หนูเอาไปใช้ได้จริง!)					
3.1	หนูเอาความรู้เรื่องดอกไม้จากไม้ไผ่ไปใช้ในชีวิตประจำวันได้					
3.2	หนูสามารถนำไอเดียมาสร้างดอกไม้แบบใหม่จากไม้ไผ่ได้					
3.3	หนูคิดว่าการทำดอกไม้จากไม้ไผ่เกี่ยวข้องกับวิชาอื่น ๆ ด้วย เช่น ศิลปะ คณิต หรือวิทยาศาสตร์					
3.4	หนูสามารถใช้ความรู้เรื่องนี้ช่วยแก้ปัญหาเล็ก ๆ ในชีวิต เช่น ใช้ของเหลือใช้ให้เป็นประโยชน์					

ที่	รายการประเมิน	ระดับความคิดเห็น ของนักเรียน				
		5	4	3	2	1
	4. ด้านการสืบสาน (หนุ่ยอยากเรียนรู้อะไร?)					
4.1	หนุ่ยอยากไปเรียนกับคุณตา คุณยาย หรือพี่ ๆ ที่เก่งเรื่องการทำดอกไม้					
4.2	หนุ่ยอยากสอนเพื่อน ๆ หรือคนอื่นให้รู้จักการทำดอกไม้จากไม้ไผ่					
4.3	หนุ่ยอยากช่วยกันอนุรักษ์และส่งต่อภูมิปัญญาให้คนรุ่นต่อไป					
4.4	หนุ่ยอยากให้โรงเรียนและชุมชนจัดกิจกรรมสนุก ๆ ให้ได้เรียนเรื่องนี้กันเยอะ ๆ					
	5. ด้านการพัฒนาต่อยอด (หนุ่คิดไกลต่อยอดได้!)					
5.1	หนุ่คิดว่า ดอกไม้จากไม้ไผ่จะทำเป็นอาชีพเสริมได้					
5.2	หนุ่มีไอเดียออกแบบดอกไม้จากไม้ไผ่ให้มีแบบใหม่ ๆ					
5.3	หนุ่คิดว่า จะใช้เทคโนโลยีช่วยให้การทำดอกไม้สะดวกและเร็วขึ้น					
5.4	หนุ่เชื่อว่า ดอกไม้จากไม้ไผ่ของเราจะกลายเป็นของดีประจำชุมชนได้เลย					

การสรุปผลคะแนน

จำนวนข้อทั้งหมด 20 ข้อ คะแนนเต็ม 100 คะแนน

รายการ	คะแนน
คะแนนรวมที่ได้	
คะแนนเต็ม	100
ค่าเฉลี่ย	

เกณฑ์การแปลผล

ค่าเฉลี่ย	ระดับความตระหนัก
4.51 – 5.00	มากที่สุด
3.51 – 4.50	มาก
2.51 – 3.50	ปานกลาง
1.51 – 2.50	น้อย
1.00 – 1.50	น้อยที่สุด

เกณฑ์การผ่าน

นักเรียนต้องมีค่าเฉลี่ย ตั้งแต่ 3.50 ขึ้นไป

มหาวิทยาลัยราชภัฏสุราษฎร์ธานี

แบบสอบถามความพึงพอใจของนักเรียนต่อการเรียนรู้ด้วยหลักสูตร
รายวิชาเพิ่มเติม เรื่อง ผลิตดอกไม้จากไม้ไผ่ ตามแนวคิดการเรียนรู้
โดยใช้ชุมชนเป็นฐาน สำหรับนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 5
โรงเรียนหนองผือเทพนิมิต
(สำหรับนักเรียน)

คำชี้แจง: ให้นักเรียนอ่านข้อความแต่ละข้อ แล้วพิจารณาว่านักเรียนเห็นด้วยกับข้อความ
นั้นมากน้อยเพียงใด จากนั้นทำเครื่องหมาย ✓ ลงในช่องระดับความคิดเห็นที่ตรงกับ
ความรู้สึกของนักเรียนมากที่สุด เพียง 1 ช่อง

เกณฑ์ระดับความคิดเห็น

ระดับความคิดเห็น	คะแนน
มากที่สุด	5
มาก	4
ปานกลาง	3
น้อย	2
น้อยที่สุด	1

ตารางแบบสอบถามความพึงพอใจ

ที่	รายการประเมิน	ระดับความคิดเห็น ของนักเรียน				
		5	4	3	2	1
	1. เรื่องราวรอบตัวของเรา (ด้านบริบท Context)					
1	หนูคิดว่าบทเรียนเกี่ยวกับดอกไม้ไฟสอดคล้องกับชีวิตในชุมชนของเราหรือไม่?					
2	บทเรียนนี้น่าสนใจและเหมาะกับวัยของหนูไหม?					
3	สิ่งที่หนูได้เรียนสามารถนำไปใช้ในชีวิตจริงได้หรือเปล่า?					
4	หนูรู้สึกการเรียนรู้เรื่องนี้แล้วได้รู้จักชุมชนของเรามากขึ้นไหม?					
5	เวลาเรียนแต่ละครั้ง เหมาะสม ไม่มากหรือน้อยเกินไปใช่ไหม?					
6	หนูคิดว่าหลักสูตรนี้ช่วยให้หนูอยากอนุรักษ์ภูมิปัญญาท้องถิ่นไหม?					
7	หนูได้รวมกิจกรรมกับคนในชุมชนหรือคนรอบตัวมากขึ้นไหม?					
	2. สิ่งเตรียมไว้ให้หนูเรียน (ด้านปัจจัยนำเข้า Input)					
8	คุณครูสอนสนุกและมีความรู้เยอะไหม?					
9	ผู้รู้ในชุมชนอธิบายความรู้ได้เข้าใจง่ายไหม?					
10	วัสดุและอุปกรณ์ที่ใช้เรียนเพียงพอและเหมาะกับกิจกรรมไหม?					
11	ใบความรู้และใบงานที่ใช้เรียนเข้าใจง่ายไหม?					
12	สถานที่ที่ออกไปเรียนรู้ในชุมชน ปลอดภัยและน่าเรียนไหม?					
13	ตัวอย่างดอกไม้ไฟที่ให้อุสวและทำให้อยากทำตามไหม?					
	3. วิธีที่หนูเรียนรู้ที่ละขั้นตอน (ด้านกระบวนการ Process)					
14	เวลาทำกิจกรรม หนูรู้สึกสนุกและอยากเรียนต่อไหม?					
15	หนูได้ลองทำเองจริง ๆ ในกิจกรรมไหม?					
16	หนูได้ทำงานเป็นกลุ่มกับเพื่อน ๆ ไหม?					
17	การเรียนรู้ช่วยให้หนูได้คิด วิเคราะห์ และใช้ความคิดสร้างสรรค์หรือเปล่า?					

ที่	รายการประเมิน	ระดับความคิดเห็น ของนักเรียน				
		5	4	3	2	1
18	หนูได้เรียนรู้จากผู้ในชุมชนจริงไหม?					
19	ระหว่างเรียน หนูมีโอกาสถามคำถามและแลกเปลี่ยน ความคิดเห็นไหม?					
20	การประเมินผลในห้องเรียนน่าสนใจและมีหลายแบบไหม?					
	4. ผลงานของหนู (ด้านผลผลิต Product)					
21	หลังเรียน หนูรู้สึกว่าได้ความรู้ใหม่ ๆ ใช่มั้ย?					
22	หนูสามารถทำดอกไม้จากไม้ไผ่ได้เองไหม?					
23	หนูภูมิใจที่ได้เรียนรู้ภูมิปัญญาท้องถิ่นของชุมชนไหม?					
24	หนูเห็นวามภูมิปัญญาท้องถิ่นมีคุณค่าน่ารักไหม?					
25	หนูสามารถนำสิ่งที่เรียนไปใช้ในชีวิตจริงได้หรือไม่?					
26	หนูสามารถออกแบบและสร้างผลงานดอกไม้ไผ่ ในแบบของตัวเองได้ไหม?					
27	หนูรู้สึกดีและอยากช่วยกันอนุรักษ์ภูมิปัญญาท้องถิ่นใช่หรือไม่?					
	5. หนูช่วย คิด ทำ และเรียนไปด้วยกัน (ด้านการมีส่วนร่วม Participation)					
28	หนูได้ช่วยกันคิดและวางแผนการเรียนกับเพื่อนหรือคุณครูไหม?					
29	หนูได้ประเมินผลงานของตัวเองและเพื่อน ๆ บ้างไหม?					
30	ผู้ปกครองของหนูให้กำลังใจหรือร่วมกิจกรรมบ้างไหม?					
31	คนในชุมชนมีส่วนช่วยสอนหรือให้ความรู้กับหนูไหม?					
32	หนูได้แลกเปลี่ยนความคิดเห็นกับเพื่อน ๆ บ้างไหม?					
33	หนูได้มีโอกาสนำผลงานไปโชว์ให้คนในชุมชนดูไหม?					

การสรุปคะแนน

จำนวนข้อทั้งหมด 33 ข้อ คะแนนเต็ม 165 คะแนน

รายการ	คะแนน
คะแนนรวมที่ได้	
คะแนนเต็ม	165
ค่าเฉลี่ย	

เกณฑ์การแปลผล

ค่าเฉลี่ย	ระดับความพึงพอใจ
4.51 – 5.00	มากที่สุด
3.51 – 4.50	มาก
2.51 – 3.50	ปานกลาง
1.51 – 2.50	น้อย
1.00 – 1.50	น้อยที่สุด

เกณฑ์การผ่าน

กำหนดระดับความพึงพอใจของนักเรียน ตั้งแต่ระดับมากขึ้นไป
(ค่าเฉลี่ย ≥ 3.50)

ตาราง 14 ค่าเฉลี่ย ร้อยละ ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน ประสิทธิภาพของกระบวนการ (E₁) และประสิทธิภาพของผลลัพธ์ (E₂) ของหลักสูตรรายวิชา
 เพิ่มเติม เรื่อง ผลิตภัณฑ์จากไม้ไผ่ ตามแนวคิดการเรียนรู้โดยใช้ชุมชนเป็นฐาน สำหรับนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 5
 โรงเรียนหนองผือเทพนิมิต

เลขที่	คะแนนการประเมินระหว่างเรียน								ประสิทธิภาพ		คะแนนหลังเรียน		ประสิทธิภาพ
	หน่วยที่ 1	หน่วยที่ 2	หน่วยที่ 3	หน่วยที่ 4	หน่วยที่ 5	รวมหน่วย	ปฏิบัติ (120)	การะบวนการ E ₁ (200)	ทดสอบ (30)	ปฏิบัติ (120)	ผลลัพธ์ E ₂ (150)		
1	16	16	16	16	16	80	85	165	23	100	123		
2	16	15	16	15	15	77	85	162	20	100	120		
3	16	16	17	16	16	81	89	170	22	103	125		
4	16	15	16	15	15	77	83	160	22	100	122		
5	16	16	16	16	16	80	88	168	22	102	124		
6	16	15	16	16	15	78	86	164	20	101	121		
7	15	15	15	14	15	74	84	158	19	99	118		
8	16	16	17	16	16	81	91	172	24	104	128		
9	16	16	16	16	16	80	86	166	22	101	123		
10	15	15	16	15	15	76	86	162	22	101	123		
11	16	16	16	15	16	79	86	165	22	102	124		
12	16	16	17	16	16	81	86	167	22	103	125		
13	15	15	15	15	15	75	86	161	20	99	119		

ตาราง 14 (ต่อ)

เลขที่	คะแนนเก็บระหว่างเรียน								ประสิทธิภาพ กระบวนการ E ₁ (200)	คะแนนหลังเรียน		ประสิทธิภาพ ผลลัพธ์ E ₂ (150)
						รวมหน่วย (80)	ปฏิบัติ (120)	ทดสอบ (30)		ปฏิบัติ (120)		
	หน่วยที่ 1	หน่วยที่ 2	หน่วยที่ 3	หน่วยที่ 4	หน่วยที่ 5							
14	15	15	15	15	14	74	85	159	20	100	120	
15	16	16	16	16	16	80	88	168	23	103	126	
16	16	15	16	15	16	78	86	164	21	101	122	
17	16	16	17	16	16	81	89	170	23	104	127	
18	15	15	16	15	15	76	86	162	21	100	121	
19	16	16	16	15	16	79	86	165	22	102	124	
20	15	15	15	15	15	75	85	160	19	99	118	
21	16	16	16	16	16	80	86	166	23	102	125	
22	16	15	16	16	15	78	86	164	22	101	123	
23	15	15	15	15	16	76	87	163	20	100	120	
24	16	16	17	16	16	81	86	167	23	103	126	
25	15	15	15	15	16	76	85	161	21	100	121	
26	15	15	15	15	14	74	85	159	20	99	119	
27	16	16	17	16	16	81	90	171	24	104	128	

ตาราง 14 (ต่อ)

เลขที่	คะแนนเก็บระหว่างเรียน								ประสิทธิภาพ		คะแนนหลังเรียน		ประสิทธิภาพ ผลลัพธ์ E ₂ (150)
	หน่วยที่ 1	หน่วยที่ 2	หน่วยที่ 3	หน่วยที่ 4	หน่วยที่ 5	รวมหน่วย (80)	ปฏิบัติ (120)	กระบวนการ E ₁ (200)	ทดสอบ (30)	ปฏิบัติ (120)			
28	16	16	16	16	16	80	85	165	22	102		124	
29	15	15	16	15	15	76	86	162	20	100		120	
30	15	15	15	15	16	76	86	162	21	101		122	
รวม (Σ)	480	465	480	470	480	2,375	2,550	4,925	644	3,037		3,681	
ค่าเฉลี่ย ($\bar{X}$)	16.00	15.50	16.00	15.67	16.00	79.17	85.00	164.17	21.47	101.23		122.70	
ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (S.D.)	-	-	-	-	-	-	-	3.65	-	-		2.88	
ร้อยละ (%)	100.00	96.88	100.00	97.94	100.00	98.96	70.83	82.08	71.56	84.36		81.80	

จากตาราง 14 แสดงคะแนนรายหน่วย คะแนนทักษะปฏิบัติ และผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนของนักเรียนจำนวน 30 คน พบว่า คะแนนระหว่างเรียน (E_1) ซึ่งคำนวณจากคะแนนหน่วยการเรียนรู้ทั้ง 5 หน่วย (รวม 80 คะแนน) และคะแนนทักษะปฏิบัติ (120 คะแนน) มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ 164.17 คะแนน จากคะแนนเต็ม 200 คะแนน คิดเป็นร้อยละ 82.08 และมีส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานเท่ากับ 3.65 แสดงให้เห็นว่านักเรียนมีผลการเรียนรู้ระหว่างเรียนอยู่ในระดับดี และมีความแปรปรวนของคะแนนอยู่ในระดับต่ำ ในส่วนของคะแนนหลังเรียน (E_2) ซึ่งคำนวณจากคะแนนแบบทดสอบหลังเรียน (30 คะแนน) และคะแนนทักษะปฏิบัติ (120 คะแนน) พบว่า มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ 122.70 คะแนน จากคะแนนเต็ม 150 คะแนน คิดเป็นร้อยละ 81.80 และมีส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานเท่ากับ 2.88 สะท้อนให้เห็นว่านักเรียนมีผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนหลังเรียนอยู่ในระดับดี และมีความสม่ำเสมอของผลการเรียนรู้ เมื่อพิจารณาประสิทธิภาพของหลักสูตรรายวิชาเพิ่มเติม เรื่อง ผลิตภัณฑ์ดอกไม้จากไม้ไผ่ ตามแนวคิดการเรียนรู้โดยใช้ชุมชนเป็นฐาน สำหรับนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 5 พบว่า มีค่าเท่ากับ 82.08/81.80 ซึ่งสูงกว่าเกณฑ์มาตรฐาน 80/80 ที่กำหนดไว้ แสดงว่าหลักสูตรที่พัฒนาขึ้นมีประสิทธิภาพตามเกณฑ์ และสามารถพัฒนาผู้เรียนได้อย่างมีประสิทธิภาพ

1. ข้อมูลทั่วไปของผู้ให้ข้อมูล

จากการศึกษาพบว่า ผู้ให้ข้อมูลจำนวน 57 คน มีลักษณะทั่วไปดังนี้

ตาราง 15 จำนวนผู้ให้ข้อมูล

รายการ	ข้อมูล	จำนวน (คน)	ร้อยละ
1. เพศ	ชาย	34	59.65
	หญิง	23	40.35
รวม		57	100.00
2. อายุ	ต่ำกว่า 15 ปี	30	52.63
	31-45 ปี	13	22.81
	46 ปีขึ้นไป	14	24.56
รวม		57	100.00

ตาราง 15 (ต่อ)

รายการ	ข้อมูล	จำนวน (คน)	ร้อยละ
รวม		57	100.00
3. ตำแหน่ง/สถานภาพ	ผู้บริหาร	1	1.75
	ครู	2	3.51
	นักเรียน	30	52.63
	คณะกรรมการสถานศึกษา	2	3.51
	ผู้ปกครอง	20	35.09
	ผู้รู้/ปราชญ์ชาวบ้าน	2	3.51
รวม		57	100.00
4. ระดับการศึกษา	ต่ำกว่ามัธยมศึกษา	14	24.56
	มัธยมศึกษาตอนต้น	25	43.86
	มัธยมศึกษาตอนปลาย	5	8.77
	ปริญญาตรี	10	17.54
	สูงกว่าปริญญาตรี	3	5.26
รวม		57	100.00

จากตาราง 15 พบว่า กลุ่มผู้ให้ข้อมูล จำนวนทั้งสิ้น 57 คน พบว่า เป็นเพศชาย จำนวน 34 คน คิดเป็นร้อยละ 59.65 และเป็นเพศหญิง จำนวน 23 คน คิดเป็นร้อยละ 40.35 ในด้านอายุ มีอายุต่ำกว่า 15 ปี จำนวน 30 คน คิดเป็นร้อยละ 52.63 อายุระหว่าง 31-45 ปี จำนวน 13 คน คิดเป็นร้อยละ 22.81 และอายุ 46 ปีขึ้นไป จำนวน 14 คน คิดเป็นร้อยละ 24.56

สำหรับด้านตำแหน่งหรือสถานภาพ พบว่า ผู้บริหาร จำนวน 1 คน คิดเป็นร้อยละ 1.75 ครู จำนวน 2 คน คิดเป็นร้อยละ 3.51 นักเรียน จำนวน 30 คน คิดเป็นร้อยละ 52.63 คณะกรรมการสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน จำนวน 2 คน คิดเป็นร้อยละ 3.51 ผู้ปกครองนักเรียน จำนวน 20 คน คิดเป็นร้อยละ 35.09 และผู้รู้/ปราชญ์ชาวบ้าน จำนวน 2 คน คิดเป็นร้อยละ 3.51

ในด้านระดับการศึกษา พบว่า ผู้ที่มีการศึกษต่ำกว่ามัธยมศึกษา จำนวน 14 คน คิดเป็นร้อยละ 24.56 ระดับมัธยมศึกษาตอนต้น จำนวน 25 คน คิดเป็นร้อยละ 43.86 ระดับมัธยมศึกษาตอนปลาย จำนวน 5 คน คิดเป็นร้อยละ 8.77 ระดับปริญญาตรี จำนวน 10 คน คิดเป็นร้อยละ 17.54 และสูงกว่าปริญญาตรี จำนวน 3 คน คิดเป็นร้อยละ 5.26

2. ความคิดเห็นและความต้องการพัฒนาหลักสูตรรายวิชาเพิ่มเติม

ตาราง 16 ความคิดเห็นและความต้องการของผู้มีส่วนเกี่ยวข้องต่อหลักสูตรรายวิชาเพิ่มเติม

กลุ่มผู้ให้ข้อมูล	จำนวน (คน)	ร้อยละ	สรุปความคิดเห็น
ผู้บริหารและครู	3	5.26	เห็นว่าหลักสูตรมีความเหมาะสม ควรบูรณาการกับบริบทท้องถิ่น เน้นการเรียนรู้จากปราชญ์ชาวบ้าน การปฏิบัติจริง และการประเมินหลายรูปแบบ
นักเรียน	30	52.63	เห็นว่าหลักสูตรน่าสนใจและควรจัดอย่างต่อเนื่อง โดยเฉพาะกิจกรรมสานดอกไม้นี้ ควรเชิญปราชญ์มาเป็นผู้สอน และใช้การประเมินทั้งจากครูและเพื่อน
คณะกรรมการสถานศึกษา	2	3.51	เห็นด้วยกับหลักสูตร ควรใช้วัสดุในชุมชน เน้นการสาธิตและฝึกปฏิบัติ การประเมินเน้นผลงาน ความตั้งใจ และพัฒนาการ
ผู้ปกครอง	20	35.09	เห็นว่าหลักสูตรเป็นประโยชน์ต่อผู้เรียน ทั้งด้านวัฒนธรรม ภูมิปัญญา และทักษะชีวิต ควรเปิดโอกาสให้ชุมชนมีส่วนร่วม และใช้การประเมินที่สะท้อนการเรียนรู้จริง
ครู/ปราชญ์ชาวบ้าน	2	3.51	ยินดีเข้าร่วมการสอน เห็นว่าควรสะท้อนบริบทท้องถิ่น ใช้วิธีสาธิต ฝึกปฏิบัติ และการประเมินที่เน้นกระบวนการมากกว่าผลลัพธ์
สังเคราะห์ภาพรวม	57	100.00	ทุกกลุ่มเห็นตรงกันว่าหลักสูตรควรพัฒนา โดยเชื่อมโยงกับชุมชน เน้นการปฏิบัติจริง และการประเมินหลากหลาย

จากตาราง 16 พบว่า ผลการตอบแบบสอบถามความคิดเห็นและความต้องการของผู้บริหารและครู จำนวน 3 คน ทุกคนเห็นว่าหลักสูตรรายวิชาเพิ่มเติม เรื่อง ผลิตภัณฑ์ดอกไม้จากไม้ไผ่ ตามแนวทางการเรียนรู้โดยใช้ชุมชนเป็นฐาน สำหรับนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 5 โรงเรียนหนองผือเทพนิมิต มีความเหมาะสมต่อการจัดการเรียนรู้ในระดับประถมศึกษา คิดเป็นร้อยละ 100 โดยเน้นการบูรณาการกับบริบทท้องถิ่น การเรียนรู้จากปราชญ์ชาวบ้าน การลงมือปฏิบัติจริง และการประเมินผลที่หลากหลาย นักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 5 จำนวน 30 คน คิดเป็นร้อยละ 100 เห็นว่าหลักสูตรดังกล่าวมีความน่าสนใจและควรมีการจัดอย่างต่อเนื่อง โดยเสนอให้เชิญผู้รู้ในชุมชนเป็นผู้สอนร่วม และใช้การประเมินทั้งจากครูและเพื่อนร่วมกลุ่ม คณะกรรมการสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน จำนวน 2 คน คิดเป็นร้อยละ 100 เห็นว่าควรใช้วัสดุจากชุมชน เน้นการสาธิตและการฝึกปฏิบัติ โดยให้การประเมินผลพิจารณาจากผลงาน ความตั้งใจ และพัฒนาการ ผู้ปกครอง จำนวน 20 คน คิดเป็นร้อยละ 100 เห็นว่าหลักสูตรนี้เป็นประโยชน์ต่อผู้เรียน ทั้งด้านวัฒนธรรม ภูมิปัญญา และทักษะชีวิต พร้อมทั้งเสนอให้ชุมชนเข้ามามีส่วนร่วมและร่วมสนับสนุนในการเรียนรู้ ส่วนผู้รู้/ปราชญ์ชาวบ้าน จำนวน 2 คน คิดเป็นร้อยละ 100 มีความยินดีที่จะเข้ามามีบทบาทในการถ่ายทอดองค์ความรู้ โดยเน้นการสาธิต การฝึกปฏิบัติ และการประเมินที่มุ่งเน้นกระบวนการมากกว่าผลลัพธ์

ตาราง 17 ผลการศึกษาข้อมูลองค์ความรู้เกี่ยวกับผลิตภัณฑ์ดอกไม้จากไม้ไผ่ในชุมชน
บ้านหนองผือ

รายชื่อผู้ให้ข้อมูล	บทบาท/ความเชี่ยวชาญ	สาระสำคัญที่ได้จากการศึกษา
นายอุ้น โทพา	ปราชญ์ชาวบ้าน ต้นแบบ การสานดอกไม้ไผ่	คิดค้นและประยุกต์รูปแบบการสาน ถ่ายทอดองค์ความรู้ เทคนิค และแนวทางการออกแบบ ผ่านศูนย์การเรียนรู้
นางทุมมา โทพา	ผู้เชี่ยวชาญด้านการพัฒนา เทคนิคสานรวมสมัย	ประยุกต์สวดลายดั้งเดิมกับ การออกแบบสมัยใหม่ ผลงานได้รับ การยอมรับระดับจังหวัด/ประเทศ ถ่ายทอดความรู้เชิงระบบ
นางคำนิภา หนูนิล	ผู้สืบทอดภูมิปัญญา ครอบครัว	มีฝีมือสานที่ประณีต เชื่อมโยง เครือข่ายผู้ผลิตกับตลาด และ ส่งเสริมการพัฒนาผลิตภัณฑ์ เชิงพาณิชย์
นางจินตนา คำปิตะ	สมาชิกกลุ่มหัตถกรรม	พัฒนาฝีมือสานอย่างต่อเนื่อง มีผลงานที่ละเอียดและสร้างสรรค์ เผยแพร่ผ่านนิทรรศการและ กิจกรรมสาธิต

จากตาราง 17 พบว่า ผลการศึกษาความคิดเห็นและความต้องการของผู้มีส่วน
เกี่ยวข้อง จำนวน 57 คน พบว่าทุกกลุ่มเห็นสอดคล้องกันว่า หลักสูตรรายวิชาเพิ่มเติม เรื่อง
ผลิตภัณฑ์ดอกไม้จากไม้ไผ่ ตามแนวทางการเรียนรู้โดยใช้ชุมชนเป็นฐาน สำหรับนักเรียน
ชั้นประถมศึกษาปีที่ 5 โรงเรียนหนองผือเทพนิมิต มีความเหมาะสมและควรนำไปใช้จริง
โดยผู้บริหาร ครู และคณะกรรมการสถานศึกษามีความเห็นว่าการบูรณาการกับบริบท
ท้องถิ่น วัสดุในชุมชน และเน้นการเรียนรู้ผ่านการสาธิตและการฝึกปฏิบัติ ขณะที่นักเรียน
ให้ความสนใจและต้องการเรียนรู้อย่างต่อเนื่อง พร้อมทั้งเสนอให้เชิญผู้รู้ในชุมชนร่วมสอน
และใช้การประเมินจากทั้งครูและเพื่อน ผู้ปกครองเห็นว่าหลักสูตรดังกล่าวเป็นประโยชน์ต่อ
ผู้เรียนในด้านวัฒนธรรม ภูมิปัญญา และทักษะชีวิต และผู้รู้/ปราชญ์ชาวบ้านยินดีถ่ายทอด

องค์ความรู้ผ่านการสาธิตและการปฏิบัติจริง โดยภาพรวมหลักสูตรนี้สะท้อนศักยภาพของชุมชนบ้านหนองผือในการพัฒนาหลักสูตรที่สอดคล้องกับแนวคิดการเรียนรู้โดยใช้ชุมชนเป็นฐาน (CBL) เพื่อเสริมสร้างสมรรถนะผู้เรียนได้อย่างรอบด้านและยั่งยืน

ตาราง 18 ความคิดเห็นและความต้องการพัฒนาหลักสูตรรายวิชาเพิ่มเติม เรื่อง
ผลิตภัณฑ์ดอกไม้จากไม้ไผ่ โรงเรียนหนองผือเทพนิมิต ของผู้บริหาร ครู

รายการข้อมูลตามประเด็นการศึกษา	จำนวน (คน)	ร้อยละ
1. ความต้องการด้านการจัดการเรียนการสอน		
1.1 นักเรียนต้องการให้มีการเรียนการสอนโดยใช้หลักสูตรรายวิชาเพิ่มเติม	3	100.00
1.2 ผู้สอนที่เหมาะสม		
- ครู	-	-
- ผู้รู้/ผู้ชำนาญ	-	-
- ครูและผู้รู้รวมกัน	3	100.00
2. ความต้องการด้านสถานที่จัดการเรียนรู้		
2.1 โรงเรียน	3	100.00
2.2 แหล่งเรียนรู้ในชุมชน	3	100.00
3. ความต้องการด้านรูปแบบการสอน		
3.1 การบรรยายและสาธิต	3	100.00
3.2 การลงมือปฏิบัติจริง	3	100.00
3.3 การสอนแบบโครงงาน	3	100.00
4. ความต้องการด้านการวัดและประเมินผล		
4.1 แบบทดสอบความรู้	3	100.00
4.2 แบบประเมินการปฏิบัติงาน	3	100.00
4.3 การตรวจผลงาน	3	100.00
4.4 แบบประเมินทักษะและคุณลักษณะ	3	100.00

ตาราง (ต่อ)

รายการข้อมูลตามประเด็นการศึกษา	จำนวน (คน)	ร้อยละ
5. ผลที่คาดว่าจะได้รับจากการเรียนรู้		
5.1 ตระหนักคุณค่าภูมิปัญญาท้องถิ่น	3	100.00
5.2 สืบสานและอนุรักษ์งานหัตถกรรมจักสาน	3	100.00
5.3 เกิดจิตสำนึกรักถิ่นฐานบ้านเกิด	3	100.00
รวม	3	100.00

จากตาราง 18 พบว่า ผู้บริหารและครู จำนวน 3 คน คิดเป็นร้อยละ 100 มีความคิดเห็นสอดคล้องกันว่าหลักสูตรรายวิชาเพิ่มเติม เรื่อง ผลิตภัณฑ์ดอกไม้จากไม้ไผ่ มีความเหมาะสมต่อการจัดการเรียนรู้ในระดับประถมศึกษา โดยเห็นว่าผู้สอนที่เหมาะสมควรเป็นทั้งครูและผู้รู้ในชุมชนร่วมกัน สถานที่จัดการเรียนรู้ที่เหมาะสมคือโรงเรียนและแหล่งเรียนรู้ในชุมชน ส่วนรูปแบบการสอนควรใช้การบรรยาย การสาธิต การลงมือปฏิบัติจริง และการเรียนรู้แบบโครงงาน สำหรับการวัดและประเมินผลควรครอบคลุมทั้งการทดสอบความรู้ การประเมินการปฏิบัติงาน การตรวจผลงาน และการประเมินทักษะกับคุณลักษณะ ขณะเดียวกัน ผู้บริหารและครูเห็นตรงกันว่าหลักสูตรดังกล่าวจะช่วยให้ นักเรียนตระหนักถึงคุณค่าภูมิปัญญาท้องถิ่น สืบสานและอนุรักษ์งานหัตถกรรมจักสานไม้ไผ่ และปลูกฝังจิตสำนึกรักถิ่นฐานบ้านเกิดได้อย่างเหมาะสม

ตาราง 19 ความคิดเห็นและความต้องการพัฒนาหลักสูตรรายวิชาเพิ่มเติม เรื่อง
ผลิตภัณฑ์ดอกไม้จากไม้ไผ่ โรงเรียนหนองผือเทพนิมิต ของนักเรียน
ชั้นประถมศึกษาปีที่ 5

รายการข้อมูลตามประเด็นการศึกษา	จำนวน (คน)	ร้อยละ
1. ความต้องการด้านการจัดการเรียนการสอน		
1.1 นักเรียนต้องการให้มีการเรียนการสอนโดยใช้หลักสูตรรายวิชาเพิ่มเติม	30	100.00
1.2 ผู้สอนที่เหมาะสม		
- ครู	-	-
- ผู้รู้/ผู้ชำนาญ	-	-
- ครูและผู้รู้รวมกัน	30	100.00
2. ความต้องการด้านสถานที่จัดการเรียนรู้		
2.1 โรงเรียน	30	100.00
2.2 แหล่งเรียนรู้ในชุมชน	30	100.00
3. ความต้องการด้านรูปแบบการสอน		
3.1 การบรรยายและสาธิต	30	100.00
3.2 การลงมือปฏิบัติจริง	30	100.00
3.3 การสอนแบบโครงงาน	30	100.00
4. ความต้องการด้านการวัดและประเมินผล		
4.1 แบบทดสอบความรู้	30	100.00
4.2 แบบประเมินการปฏิบัติงาน	30	100.00
4.3 การตรวจผลงาน	30	100.00
4.4 แบบประเมินทักษะและคุณลักษณะ	30	100.00

ตาราง 19 (ต่อ)

รายการข้อมูลตามประเด็นการศึกษา	จำนวน (คน)	ร้อยละ
5. ผลที่คาดว่าจะได้รับจากการเรียนรู้		
5.1 ตระหนักคุณค่าภูมิปัญญาท้องถิ่น	30	100.00
5.2 สืบสานและอนุรักษ์งานหัตถกรรมจักสาน	30	100.00
5.3 เกิดจิตสำนึกรักถิ่นฐานบ้านเกิด	30	100.00
รวม	30	100.00

จากตาราง 19 พบว่า นักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 5 โรงเรียนหนองผือเทพนิมิต จำนวน 23 คน คิดเป็นร้อยละ 100 มีความคิดเห็นสอดคล้องกันว่า หลักสูตรรายวิชาเพิ่มเติม เรื่อง ผลิตภัณฑ์ดอกไม้จากไม้ไผ่ ตามแนวทางการเรียนรู้โดยใช้ชุมชนเป็นฐาน สำหรับนักเรียน ชั้นประถมศึกษาปีที่ 5 โรงเรียนหนองผือเทพนิมิต ควรได้รับการจัดการเรียนรู้ในระดับ ประถมศึกษา โดยทุกคนเห็นว่าผู้สอนที่เหมาะสมควรเป็นทั้งครูและผู้รู้ในชุมชนร่วมกัน สถานที่จัดการเรียนรู้ที่เหมาะสม คือ โรงเรียนและแหล่งเรียนรู้ในชุมชน รูปแบบการสอน ควรใช้ทั้งการบรรยาย การสาธิต การลงมือปฏิบัติจริง และการเรียนแบบโครงงาน ส่วนการวัดและประเมินผลควรครอบคลุมการทดสอบความรู้ การประเมินการปฏิบัติงาน การตรวจผลงาน และการประเมินทักษะกับคุณลักษณะ สุดท้ายนักเรียนทุกคนเห็นว่า หลักสูตรดังกล่าวจะช่วยสร้างความตระหนักในคุณค่าภูมิปัญญาท้องถิ่น ส่งเสริมการสืบสาน และอนุรักษ์งานหัตถกรรมจักสานไม้ไผ่ และปลูกฝังจิตสำนึกรักถิ่นฐานบ้านเกิดได้อย่างเหมาะสม

ตาราง 20 ความคิดเห็นและความต้องการพัฒนาหลักสูตรรายวิชาเพิ่มเติม เรื่อง
ผลิตภัณฑ์ดอกไม้จากไม้ไผ่ โรงเรียนหนองผือเทพนิมิต ของคณะกรรมการ
สถานศึกษาขั้นพื้นฐาน

รายการข้อมูลตามประเด็นการศึกษา	จำนวน (คน)	ร้อยละ
1. ความต้องการด้านการจัดการเรียนการสอน		
1.1 ต้องการให้มีการเรียนการสอนโดยใช้หลักสูตรรายวิชาเพิ่มเติม	2	100.00
1.2 ผู้สอนที่เหมาะสม		
– ครู	–	–
– ผู้รู้/ผู้ชำนาญในท้องถิ่น	–	–
– ครูและผู้รู้รวมกัน	2	100.00
2. ความเหมาะสมของสถานที่จัดการเรียนรู้		
2.1 โรงเรียน	2	100.00
2.2 แหล่งเรียนรู้ในชุมชน	2	100.00
3. ความเหมาะสมของรูปแบบการสอน		
3.1 การบรรยายและการสาธิต	2	100.00
3.2 การลงมือปฏิบัติจริง	2	100.00
3.3 การสอนแบบโครงงาน	2	100.00
4. ความเหมาะสมของการวัดและประเมินผล		
4.1 แบบทดสอบความรู้	2	100.00
4.2 แบบประเมินการปฏิบัติงาน	2	100.00
4.3 การตรวจผลงาน	2	100.00
4.4 แบบประเมินทักษะและคุณลักษณะ	2	100.00
5. ผลที่คาดว่าจะได้รับการเรียนรู้		
5.1 การตระหนักและเห็นคุณค่าภูมิปัญญาท้องถิ่น	2	100.00
5.2 การสืบสานและอนุรักษ์งานหัตถกรรมจักสาน	2	100.00
5.3 การสร้างจิตสำนึกรักถิ่นฐานบ้านเกิด	2	100.00
รวม	2	100.00

จากตาราง 20 พบว่า คณะกรรมการสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน จำนวน 2 คน คิดเป็นร้อยละ 100 มีความคิดเห็นสอดคล้องกันว่า หลักสูตรรายวิชาเพิ่มเติม เรื่อง ผลิตภัณฑ์ดอกไม้จากไม้ไผ่ ตามแนวทางการเรียนรู้โดยใช้ชุมชนเป็นฐาน สำหรับนักเรียน ชั้นประถมศึกษาปีที่ 5 โรงเรียนหนองผือเทพนิมิต เหมาะสมต่อการจัดการเรียนรู้ โดยควรใช้ครูและผู้รวมกันเป็นผู้สอน จัดการเรียนทั้งในโรงเรียนและแหล่งเรียนรู้ในชุมชน ใช้รูปแบบการบรรยาย การสาธิต การลงมือปฏิบัติจริง และการเรียนแบบโครงงาน ควบคู่กับการประเมินที่หลากหลาย อีกทั้งเห็นว่าหลักสูตรดังกล่าวจะช่วยสร้างการตระหนักรู้ในคุณค่าภูมิปัญญา การสืบสานงานหัตถกรรม และการปลูกฝังจิตสำนึกรักถิ่นฐานบ้านเกิด ได้อย่างเหมาะสม

ตาราง 21 ความคิดเห็นและความต้องการหลักสูตรรายวิชาเพิ่มเติม เรื่อง ผลิตภัณฑ์ดอกไม้จากไม้ไผ่ โรงเรียนหนองผือเทพนิมิต ของผู้ปกครอง

รายการข้อมูลตามประเด็นการศึกษา	จำนวน (คน)	ร้อยละ
1. ความต้องการด้านการจัดการเรียนการสอน		
1.1 ต้องการให้มีการเรียนการสอนโดยใช้หลักสูตรรายวิชาเพิ่มเติม	20	100.00
1.2 ผู้สอนที่เหมาะสม		
– ครู	–	–
– ผู้รู้/ผู้ชำนาญในท้องถิ่น	–	–
– ครูและผู้รวมกัน	20	100.00
2. ความเหมาะสมของสถานที่จัดการเรียนรู้		
2.1 โรงเรียน	20	100.00
2.2 แหล่งเรียนรู้ในชุมชน	20	100.00
3. ความเหมาะสมของรูปแบบการสอน		
3.1 การบรรยายและการสาธิต	20	100.00
3.2 การลงมือปฏิบัติจริง	20	100.00
3.3 การสอนแบบโครงงาน	20	100.00

ตาราง 21 (ต่อ)

รายการข้อมูลตามประเด็นการศึกษา	จำนวน (คน)	ร้อยละ
4. ความเหมาะสมของการวัดและประเมินผล		
4.1 แบบทดสอบความรู้	20	100.00
4.2 แบบประเมินการปฏิบัติงาน	20	100.00
4.3 การตรวจผลงาน	20	100.00
4.4 แบบประเมินทักษะและคุณลักษณะ	20	100.00
5. ผลที่คาดว่าจะได้รับจากการเรียนรู้		
5.1 การตระหนักและเห็นคุณค่าภูมิปัญญาท้องถิ่น	20	100.00
5.2 การสืบสานและอนุรักษ์งานหัตถกรรมจักสาน	20	100.00
5.3 การสร้างจิตสำนึกรักถิ่นฐานบ้านเกิด	20	100.00
รวม	20	100.00

จากตาราง 21 พบว่า ผู้ปกครองนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 5 โรงเรียนหนองผือเทพนิมิต จำนวน 20 คน คิดเป็นร้อยละ 100 มีความคิดเห็นสอดคล้องกันว่า หลักสูตรรายวิชาเพิ่มเติม เรื่อง ผลิตภัณฑ์ดอกไม้จากไม้ไผ่ ตามแนวทางการเรียนรู้ โดยใช้ชุมชนเป็นฐาน สำหรับนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 5 โรงเรียนหนองผือเทพนิมิต เหมาะสมต่อการจัดการเรียนรู้ โดยเห็นว่าผู้สอนที่เหมาะสมควรเป็นทั้งครูและผู้รู้ในชุมชน ร่วมกัน สถานที่จัดการเรียนรู้ที่เหมาะสม ได้แก่ โรงเรียนและแหล่งเรียนรู้ในชุมชน รูปแบบการสอนควรใช้ทั้งการบรรยาย การสาธิต การลงมือปฏิบัติจริง และการเรียนแบบโครงงาน ส่วนการวัดและประเมินผลควรครอบคลุมทั้งการทดสอบความรู้ การประเมินการปฏิบัติงาน การตรวจผลงาน และการประเมินทักษะและคุณลักษณะ สุดท้ายผู้ปกครองทุกคนเห็นตรงกันว่าหลักสูตรดังกล่าวจะช่วยสร้างการตระหนักรู้ในคุณค่าภูมิปัญญาท้องถิ่น ส่งเสริมการสืบสานและอนุรักษ์งานหัตถกรรมจักสาน และปลูกฝังจิตสำนึกรักถิ่นฐานบ้านเกิดได้อย่างเหมาะสม

ตาราง 22 ความคิดเห็นและความต้องการพัฒนาหลักสูตรรายวิชาเพิ่มเติม เรื่อง
ผลิตภัณฑ์ดอกไม้จากไม้ไผ่ โรงเรียนหนองผือเทพนิมิต ผู้รู้/ปราชญ์ชาวบ้าน

รายการข้อมูลตามประเด็นการศึกษา	จำนวน (คน)	ร้อยละ
1. ความต้องการด้านการจัดการเรียนการสอน		
1.1 ต้องการให้มีการเรียนการสอนโดยใช้หลักสูตรรายวิชาเพิ่มเติม	2	100.00
1.2 ผู้สอนที่เหมาะสม		
– ครู	–	–
– ผู้รู้/ผู้ชำนาญในท้องถิ่น	–	–
– ครูและผู้รู้รวมกัน	2	100.00
2. ความเหมาะสมของสถานที่จัดการเรียนรู้		
2.1 โรงเรียน	2	100.00
2.2 แหล่งเรียนรู้ในชุมชน	2	100.00
3. ความเหมาะสมของรูปแบบการสอน		
3.1 การบรรยายและการสาธิต	2	100.00
3.2 การลงมือปฏิบัติจริง	2	100.00
3.3 การสอนแบบโครงงาน	2	100.00
4. ความเหมาะสมของการวัดและประเมินผล		
4.1 แบบทดสอบความรู้	2	100.00
4.2 แบบประเมินการปฏิบัติงาน	2	100.00
4.3 การตรวจผลงาน	2	100.00
4.4 แบบประเมินทักษะและคุณลักษณะ	2	100.00
5. ผลที่คาดว่าจะได้รับจากการเรียนรู้		
5.1 การตระหนักและเห็นคุณค่าภูมิปัญญาท้องถิ่น	2	100.00
5.2 การสืบสานและอนุรักษ์งานหัตถกรรมจักสาน	2	100.00
5.3 การสร้างจิตสำนึกรักถิ่นฐานบ้านเกิด	2	100.00
รวม	2	100.00

จากตาราง 22 พบว่า ผู้รู้/ปราชญ์ชาวบ้าน จำนวน 2 คน คิดเป็นร้อยละ 100 มีความคิดเห็นสอดคล้องกันว่า หลักสูตรรายวิชาเพิ่มเติม เรื่อง ผลิตภัณฑ์ดอกไม้จากไม้ไผ่ ตามแนวคิดการเรียนรู้โดยใช้ชุมชนเป็นฐาน สำหรับนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 5 โรงเรียนหนองผือเทพนิมิต เหมาะสมต่อการจัดการเรียนรู้ โดยเห็นว่าผู้สอนที่เหมาะสมควรเป็นทั้งครูและผู้รู้ร่วมกัน สถานที่จัดการเรียนรู้ที่เหมาะสมคือโรงเรียนและแหล่งเรียนรู้ในชุมชน รูปแบบการสอนควรใช้การบรรยาย การสาธิต การลงมือปฏิบัติจริง และการเรียนรู้แบบโครงงาน ขณะที่การวัดและประเมินผลควรครอบคลุมการทดสอบความรู้ การประเมินการปฏิบัติงาน การตรวจผลงาน และการประเมินทักษะและคุณลักษณะ ทั้งนี้ ผู้รู้/ปราชญ์ชาวบ้านยังเห็นว่าหลักสูตรดังกล่าวจะช่วยให้นักเรียนตระหนักถึงคุณค่าภูมิปัญญาท้องถิ่น สืบสานและอนุรักษ์งานหัตถกรรมจักสานไม้ไผ่ ตลอดจนปลูกฝังจิตสำนึกรักถิ่นฐานบ้านเกิดได้อย่างเหมาะสม

ภาคผนวก ง

ค่าคุณภาพเครื่องมือ

1. ผลการตรวจสอบความเหมาะสมของหลักสูตร
2. ผลการตรวจสอบความเหมาะสมของคู่มือการใช้หลักสูตร
3. ผลการตรวจสอบความเหมาะสมของแผนการจัดการเรียนรู้
4. ผลการวิเคราะห์คุณภาพแบบทดสอบวัดความรู้เกี่ยวกับผลิตภัณฑ์
5. ผลการวิเคราะห์คะแนนทักษะปฏิบัติของนักเรียน
6. ผลการวิเคราะห์ความพึงพอใจของนักเรียน
7. ผลการวิเคราะห์คุณภาพแบบวัดความตระหนักของผู้เรียน

ตาราง 23 ผลการตรวจสอบความเหมาะสมของหลักสูตรรายวิชาเพิ่มเติม เรื่อง ผลิตภัณฑ์
ดอกไม้จากไม้ไผ่ ตามแนวคิดการเรียนรู้โดยใช้ชุมชนเป็นฐาน สำหรับนักเรียน
ชั้นประถมศึกษาปีที่ 5 โรงเรียนหนองผือเทพนิมิต

รายการความคิดเห็นตามองค์ประกอบของหลักสูตร	$\bar{X}$	S.D.	ระดับความเหมาะสม
1. ชื่อหลักสูตร			
1. มีความชัดเจน สื่อถึงเนื้อหาและสาระสำคัญของรายวิชาได้อย่างถูกต้อง	4.73	0.65	มากที่สุด
2. มีความน่าสนใจและดึงดูดความสนใจของผู้เรียน	4.80	0.50	มากที่สุด
3. สอดคล้องกับแนวคิดการเรียนรู้โดยใช้ชุมชนเป็นฐาน	4.72	0.38	มากที่สุด
4. สื่อถึงภูมิปัญญาท้องถิ่นด้านไม้ไผ่ได้อย่างชัดเจน	4.55	0.32	มากที่สุด
รวมเฉลี่ย	4.70	0.46	มากที่สุด
2. หลักการและเหตุผล			
5. สอดคล้องกับแนวคิดการจัดการศึกษาในปัจจุบัน	4.98	0.49	มากที่สุด
6. สอดคล้องกับความต้องการของท้องถิ่นและชุมชน	4.75	0.60	มากที่สุด
7. มีความชัดเจนสมเหตุสมผล	4.85	0.42	มากที่สุด
8. สะท้อนความสำคัญของภูมิปัญญาท้องถิ่น	4.65	0.38	มากที่สุด
9. อธิบายความสำคัญของหลักสูตรได้ชัดเจน	4.70	0.51	มากที่สุด
รวมเฉลี่ย	4.79	0.48	มากที่สุด
3. หลักการของหลักสูตร			
10. สอดคล้องกับแนวทางการจัดการศึกษาในปัจจุบัน	4.90	0.33	มากที่สุด
11. ส่งเสริมการใช้กระบวนการเรียนรู้แบบลงมือปฏิบัติจริง (Learning by Doing)	4.75	0.49	มากที่สุด
12. เน้นการเรียนรู้โดยใช้ชุมชนเป็นฐาน (Community-Based Learning) อย่างแท้จริง	4.85	0.43	มากที่สุด
13. มีความเชื่อมโยงกับการพัฒนาทักษะในศตวรรษที่ 21	4.62	0.55	มากที่สุด
14. แสดงถึงการบูรณาการภูมิปัญญาท้องถิ่นในกระบวนการเรียนรู้อย่างชัดเจน	4.58	0.46	มากที่สุด
รวมเฉลี่ย	4.74	0.45	มากที่สุด

ตาราง 23 (ต่อ)

รายการความคิดเห็นตามองค์ประกอบของหลักสูตร	$\bar{X}$	S.D.	ระดับความเหมาะสม
4. จุดมุ่งหมายของหลักสูตร			
15. สอดคล้องกับหลักการและเหตุผลของหลักสูตร	4.70	0.47	มากที่สุด
16. มีความชัดเจน สามารถนำไปปฏิบัติได้จริง	4.85	0.45	มากที่สุด
17. ครอบคลุมทั้งด้านความรู้ ทักษะ และเจตคติ	4.78	0.42	มากที่สุด
18. สอดคล้องกับการพัฒนาผู้เรียนในศตวรรษที่ 21	4.70	0.50	มากที่สุด
19. ส่งเสริมการอนุรักษ์และสืบสานภูมิปัญญาท้องถิ่น	4.60	0.58	มากที่สุด
รวมเฉลี่ย	4.75	0.48	มากที่สุด
5. สมรรถนะสำคัญของผู้เรียน			
20. สอดคล้องกับจุดมุ่งหมายของหลักสูตร	4.65	0.52	มากที่สุด
21. ครอบคลุมทักษะสำคัญในศตวรรษที่ 21	4.70	0.47	มากที่สุด
22. เหมาะสมกับวัยและระดับของผู้เรียน	4.75	0.45	มากที่สุด
23. สามารถวัดและประเมินผลได้	4.80	0.40	มากที่สุด
24. ส่งเสริมการนำไปใช้ในชีวิตประจำวันได้	0.85	0.38	มากที่สุด
รวมเฉลี่ย	0.75	.044	มากที่สุด
6. คุณลักษณะอันพึงประสงค์			
25. สอดคล้องกับจุดมุ่งหมายของหลักสูตร	4.90	0.35	มากที่สุด
26. ครอบคลุมลักษณะที่จำเป็นต่อการเรียนรู้	4.80	0.41	มากที่สุด
27. ส่งเสริมจิตสำนึกในการอนุรักษ์ภูมิปัญญาท้องถิ่น	4.65	0.48	มากที่สุด
28. เหมาะสมกับวัยและระดับของผู้เรียน	4.58	0.56	มากที่สุด
29. สามารถวัดและประเมินผลได้	4.72	0.50	มากที่สุด
รวมเฉลี่ย	4.73	0.46	มากที่สุด
7. คุณภาพของผู้เรียน			
30. มีความรู้เกี่ยวกับภูมิปัญญาท้องถิ่นและการใช้ไม้ไผ่	4.80	0.41	มากที่สุด
31. มีทักษะการสร้างผลิตภัณฑ์จากไม้ไผ่	4.85	0.39	มากที่สุด
32. มีเจตคติที่ดีต่อการอนุรักษ์ภูมิปัญญาและวัฒนธรรมท้องถิ่น	4.60	0.53	มากที่สุด
33. คุณภาพของผู้เรียนมีความสอดคล้องกับจุดมุ่งหมายของหลักสูตร	4.90	0.38	มากที่สุด
รวมเฉลี่ย	4.79	0.43	มากที่สุด

ตาราง 23 (ต่อ)

รายการความคิดเห็นตามองค์ประกอบของหลักสูตร	$\bar{X}$	S.D.	ระดับความเหมาะสม
8. คำอธิบายรายวิชา			
34. สอดคล้องกับองค์ประกอบอื่นของหลักสูตร	4.78	0.44	มากที่สุด
35. มีความชัดเจนในการสื่อความหมาย	4.85	0.42	มากที่สุด
36. ครอบคลุมเนื้อหาและกิจกรรมการเรียนรู้	4.75	0.48	มากที่สุด
37. สะท้อนคุณค่าของภูมิปัญญาท้องถิ่น	4.68	0.50	มากที่สุด
38. เหมาะสมกับระดับของผู้เรียน	4.73	0.47	มากที่สุด
รวมเฉลี่ย	4.76	0.46	มากที่สุด
9. ผลการเรียนรู้			
39. สอดคล้องกับจุดมุ่งหมายของหลักสูตร	4.80	0.41	มากที่สุด
40. ครอบคลุมด้านความรู้ ทักษะ และเจตคติ	4.85	0.40	มากที่สุด
41. มีความชัดเจน สามารถวัดและประเมินผลได้	4.75	0.52	มากที่สุด
42. เน้นการนำไปประยุกต์ใช้จริงในชีวิตประจำวัน	4.60	0.54	มากที่สุด
43. ส่งเสริมการเชื่อมโยงกับภูมิปัญญาท้องถิ่น	4.78	0.47	มากที่สุด
รวมเฉลี่ย	4.76	0.47	มากที่สุด
10. สาระการเรียนรู้			
44. สอดคล้องกับจุดมุ่งหมายและผลการเรียนรู้	4.85	0.45	มากที่สุด
45. มีความทันสมัยและสอดคล้องกับบริบทชุมชน	4.70	0.50	มากที่สุด
46. เหมาะสมกับวัยและระดับของผู้เรียน	4.60	0.56	มากที่สุด
47. มีความต่อเนื่องและเชื่อมโยงกันทั้ง 5 หน่วย	4.73	0.48	มากที่สุด
48. สัดส่วนเนื้อหาเหมาะสมกับเวลาเรียน	4.80	0.42	มากที่สุด
รวมเฉลี่ย	4.74	0.48	มากที่สุด
11. โครงสร้างรายวิชา			
49. สัดส่วนเวลาเรียนเหมาะสมกับเนื้อหาแต่ละหน่วย	4.85	0.45	มากที่สุด
50. การจัดลำดับหน่วยการเรียนรู้มีความเหมาะสม	4.60	0.54	มากที่สุด
51. เกณฑ์การให้น้ำหนักคะแนนเหมาะสม	4.73	0.49	มากที่สุด
52. จำนวนชั่วโมงเรียนทั้งหมดเหมาะสม	4.75	0.43	มากที่สุด
รวมเฉลี่ย	4.73	0.48	มาก

ตาราง 23 (ต่อ)

รายการความคิดเห็นตามองค์ประกอบของหลักสูตร	$\bar{X}$	S.D.	ระดับความเหมาะสม
12. แนวทางการจัดการเรียนการสอน			
53. สอดคล้องกับแนวคิดการเรียนรู้โดยใช้ชุมชนเป็นฐาน	4.85	0.40	มากที่สุด
54. ส่งเสริมการมีส่วนร่วมของชุมชนในการจัดการเรียนรู้	4.80	0.45	มากที่สุด
55. เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญและได้ลงมือปฏิบัติ	4.90	0.38	มากที่สุด
56. จำนวนชั่วโมงเรียนทั้งหมดเหมาะสม	4.75	0.51	มากที่สุด
57. สามารถนำไปปฏิบัติได้จริงในชีวิตประจำวัน	4.65	0.52	มากที่สุด
รวมเฉลี่ย	4.79	0.45	มากที่สุด
13. สื่อและแหล่งเรียนรู้			
58. มีความหลากหลายและเหมาะสมกับเนื้อหา	4.90	0.32	มากที่สุด
59. ใช้ทรัพยากรในท้องถิ่นอย่างคุ้มค่า	4.75	0.46	มากที่สุด
60. ส่งเสริมการเรียนรู้จากภูมิปัญญาท้องถิ่น	4.70	0.50	มากที่สุด
61. เหมาะสมกับวัยและความสนใจของผู้เรียน	4.68	0.55	มากที่สุด
62. มีความทันสมัยและสามารถจัดหาได้จริง	4.80	0.44	มากที่สุด
รวมเฉลี่ย	4.77	0.45	มากที่สุด
14. การวัดและประเมินผล			
63. สอดคล้องกับผลการเรียนรู้ที่กำหนด	4.85	0.42	มากที่สุด
64. ใช้วิธีการและเครื่องมือที่หลากหลาย	4.78	0.47	มากที่สุด
65. เน้นการประเมินตามสภาพจริง	4.72	0.49	มากที่สุด
66. เกณฑ์การประเมินมีความชัดเจนและเหมาะสม	4.68	0.52	มากที่สุด
67. มีการประเมินครอบคลุมทั้งด้านความรู้ ทักษะ และเจตคติ	4.80	0.43	มากที่สุด
รวมเฉลี่ย	4.77	0.47	มากที่สุด
รวมค่าเฉลี่ย 15 องค์ประกอบ	4.75	0.47	มากที่สุด

จากตาราง 23 พบว่า หลักสูตรรายวิชาเพิ่มเติม เรื่อง ผลิตภัณฑ์ดอกไม้จากไม้ไผ่ ตามแนวคิดการเรียนรู้โดยใช้ชุมชนเป็นฐาน สำหรับนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 5 โรงเรียนหนองผือเทพนิมิต มีความเหมาะสมโดยรวมอยู่ในระดับมากที่สุด ($\bar{X} = 4.75$, S.D. = 0.47) ครอบคลุมทุกองค์ประกอบของหลักสูตร สะท้อนให้เห็นว่าหลักสูตรมีคุณภาพ สอดคล้องกับบริบทของชุมชน และเหมาะสมกับผู้เรียนระดับประถมศึกษาอย่างมีประสิทธิภาพ

ตาราง 24 ผลการประเมินความเหมาะสมของเอกสารประกอบหลักสูตรรายวิชาเพิ่มเติม
เรื่อง ผลิตภัณฑ์ดอกไม้จากไม้ไผ่ ตามแนวทางการเรียนรู้โดยใช้ชุมชนเป็นฐาน
สำหรับนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 5 โรงเรียนหนองผือเทพนิมิต
(คู่มือการใช้หลักสูตร) จากผู้เชี่ยวชาญ

รายการตรวจสอบ	$\bar{X}$	S.D.	ระดับความเหมาะสม
1. ชื่อคู่มือการใช้หลักสูตร	4.69	0.45	มากที่สุด
2. หลักการของคู่มือ	4.84	0.48	มากที่สุด
3. วัตถุประสงค์ของคู่มือ	4.78	0.46	มากที่สุด
4. จุดเด่นของหลักสูตร	4.75	0.44	มากที่สุด
5. โครงสร้างของหลักสูตร	4.64	0.49	มากที่สุด
6. รายวิชาที่กำหนดไว้ในหลักสูตร	4.73	0.51	มากที่สุด
7. วิธีการจัดการเรียนรู้	4.82	0.41	มากที่สุด
8. แผนการจัดกิจกรรมการเรียนรู้	4.80	0.42	มากที่สุด
9. การจัดกิจกรรมการเรียนรู้	4.66	0.54	มากที่สุด
10. กระบวนการเรียนรู้โดยใช้ชุมชนเป็นฐาน	4.77	0.50	มากที่สุด
11. การวัดผลและประเมินผล	4.68	0.47	มากที่สุด
12. เครื่องมือวัดและประเมินผล	4.71	0.45	มากที่สุด
13. แบบบันทึกผลการเรียนรู้	4.70	0.46	มากที่สุด
14. เกณฑ์การให้คะแนน	4.74	0.44	มากที่สุด
15. การสรุปผลและรายงานผลการประเมิน	4.67	0.48	มากที่สุด
16. การนำผลการประเมินไปใช้พัฒนาผู้เรียน	4.69	0.43	มากที่สุด
รวมเฉลี่ย	4.73	0.47	มากที่สุด

จากตาราง 24 ผลประเมินความเหมาะสมของคู่มือการใช้หลักสูตรโดยผู้เชี่ยวชาญ
จำนวน 5 คน พบว่า คู่มือมีความชัดเจน ครบถ้วน และสอดคล้องกับแนวทางการเรียนรู้
โดยมีค่าเฉลี่ยรวมเท่ากับ $\bar{X} = 4.73$, S.D. = 0.47 จัดอยู่ในระดับ “มากที่สุด” แสดงให้เห็น
ว่าคู่มือดังกล่าวมีความเหมาะสมสูง และสามารถนำไปใช้เป็นแนวทางในการจัดการเรียน
การสอนรายวิชาเพิ่มเติมได้อย่างมีประสิทธิภาพ

ตาราง 25 ผลการประเมินความเหมาะสมของแผนการจัดการเรียนรู้หลักสูตรรายวิชา
เพิ่มเติม เรื่อง ผลิตภัณฑ์ดอกไม้จากไม้ไผ่ ตามแนวคิดการเรียนรู้โดยใช้ชุมชน
เป็นฐาน สำหรับนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 5 โรงเรียนหนองผือเทพนิมิต
จากผู้เชี่ยวชาญ

(N = 5)			
รายการตรวจสอบตามองค์ประกอบแผน	$\bar{X}$	S.D.	ระดับคุณภาพ
1. ข้อมูลทั่วไปของแผน			
1.1 ระบุชื่อหลักสูตร หน่วย เวลา และปีการศึกษาครบถ้วน	4.60	0.55	มากที่สุด
1.2 ระบุผู้สอนและรายละเอียดแผนชัดเจน	4.60	0.55	มากที่สุด
รวมเฉลี่ย	4.60	0.55	มากที่สุด
2. ผลการเรียนรู้			
2.1 สอดคล้องกับสาระและระดับชั้น	4.60	0.55	มากที่สุด
2.2 สามารถวัดและประเมินผลได้จริง	4.60	0.55	มากที่สุด
รวมเฉลี่ย	4.60	0.55	มากที่สุด
3. สาระสำคัญ			
3.1 สาระสำคัญสอดคล้องกับจุดประสงค์	4.40	0.55	มากที่สุด
3.2 เชื่อมโยงกับบริบทชุมชน	4.60	0.55	มากที่สุด
3.3 สะท้อนคุณค่าภูมิปัญญาท้องถิ่น	4.50	0.55	มากที่สุด
รวมเฉลี่ย	4.50	0.55	มากที่สุด
4. จุดประสงค์การเรียนรู้ (K-P-A)			
4.1 กำหนดครบด้านความรู้ ทักษะ และเจตคติ	4.40	0.55	มาก
4.2 มีความชัดเจนและวัดผลได้	4.60	0.55	มากที่สุด
4.3 เหมาะสมกับพัฒนาการผู้เรียน	4.50	0.55	มากที่สุด
รวมเฉลี่ย	4.50	0.55	มากที่สุด
5. สาระการเรียนรู้			
5.1 เนื้อหาครอบคลุมตามผลการเรียนรู้	4.60	0.55	มากที่สุด
5.2 เชื่อมโยงกับการปฏิบัติจริงในชุมชน	4.60	0.55	มากที่สุด
รวมเฉลี่ย	4.60	0.55	มากที่สุด

ตาราง 25 (ต่อ)

(N = 5)			
รายการตรวจสอบตามองค์ประกอบแผน	$\bar{X}$	S.D.	ระดับคุณภาพ
6. กระบวนการจัดการเรียนรู้ (CBL 5 ขั้นตอน)			
6.1 กิจกรรมสอดคล้องกับจุดมุ่งหมาย	4.60	0.55	มากที่สุด
6.2 ขั้นตอนมีลำดับต่อเนื่อง	4.60	0.55	มากที่สุด
6.3 ส่งเสริมการมีส่วนร่วม	4.40	0.55	มาก
6.4 เชื่อมโยงชุมชนจริง	4.50	0.55	มากที่สุด
รวมเฉลี่ย	4.53	0.55	มากที่สุด
7. สมรรถนะสำคัญของผู้เรียน			
7.1 ส่งเสริมการคิดวิเคราะห์	4.40	0.55	มาก
7.2 พัฒนาทักษะชีวิตและการสื่อสาร	4.40	0.55	มาก
รวมเฉลี่ย	4.40	0.55	มาก
8. คุณลักษณะอันพึงประสงค์			
8.1 ส่งเสริมความภาคภูมิใจในชุมชน	4.80	0.45	มากที่สุด
8.2 ปลูกฝังความรับผิดชอบและการทำงานเป็นทีม	4.70	0.48	มากที่สุด
รวมเฉลี่ย	4.75	0.47	มากที่สุด
9. สื่อและแหล่งเรียนรู้			
9.1 สื่อหลากหลายและเหมาะสม	4.60	0.55	มากที่สุด
9.2 แหล่งเรียนรู้สัมพันธ์กับชุมชนจริง	4.40	0.55	มาก
9.3 ครูสามารถเข้าถึงได้จริง	4.50	0.55	มากที่สุด
รวมเฉลี่ย	4.50	0.55	มากที่สุด
10. การวัดและประเมินผล			
10.1 เครื่องมือสอดคล้องกับ K-P-A	4.60	0.55	มากที่สุด
10.2 เกณฑ์การให้คะแนนเหมาะสม	4.40	0.55	มาก
10.3 เงื่อนไขผ่านแผนชัดเจน	4.50	0.55	มากที่สุด
รวมเฉลี่ย	4.50	0.55	มากที่สุด
11. ความเห็นของหัวหน้าสถานศึกษา			
11.1 แบบฟอร์มครบถ้วน	4.40	0.55	มาก
11.2 สอดคล้องหลักสูตรสถานศึกษา	4.40	0.55	มาก
รวมเฉลี่ย	4.40	0.55	มาก

ตาราง 25 (ต่อ)

(N = 5)			
รายการตรวจสอบตามองค์ประกอบแผน	$\bar{X}$	S.D.	ระดับคุณภาพ
12. บันทึกหลังการสอน			
12.1 รองรับการสะท้อนผลการสอน	4.40	0.55	มาก
12.2 ใช้พัฒนาปรับปรุงแผนได้จริง	4.40	0.55	มาก
รวมเฉลี่ย	4.40	0.55	มาก
13. ภาคผนวก			
13.1 เอกสารประกอบครบถ้วน	4.60	0.55	มากที่สุด
13.2 สอดคล้องกับกิจกรรมและการประเมิน	4.60	0.55	มากที่สุด
รวมเฉลี่ย	4.60	0.55	มากที่สุด
เฉลี่ยรวมทุกองค์ประกอบ	4.50	0.54	มากที่สุด

จากตาราง 25 พบว่า แผนการจัดการเรียนรู้หลักสูตรรายวิชาเพิ่มเติม เรื่อง ผลิตภัณฑ์ดอกไม้จากไม้ไผ่ ตามแนวคิดการเรียนรู้โดยใช้ชุมชนเป็นฐาน สำหรับนักเรียน ชั้นประถมศึกษาปีที่ 5 โรงเรียนหนองผือเทพนิมิต มีคุณภาพโดยรวมอยู่ในระดับมากที่สุด ($\bar{X} = 4.50$, S.D. = 0.54) แสดงให้เห็นว่าองค์ประกอบของแผนมีความครบถ้วน เหมาะสม และสามารถนำไปใช้จัดการเรียนรู้ได้จริงในบริบทของสถานศึกษา เมื่อพิจารณาเป็นรายองค์ประกอบ พบว่า องค์ประกอบที่มีค่าเฉลี่ยอยู่ในระดับมากที่สุด ได้แก่ ข้อมูลทั่วไปของแผน ผลการเรียนรู้ สาระการเรียนรู้ กระบวนการจัดการเรียนรู้ (CBL 5 ขั้นตอน) คุณลักษณะอันพึงประสงค์ สื่อและแหล่งเรียนรู้ การวัดและประเมินผล และภาคผนวก

ตาราง 26 การคัดเลือกแบบทดสอบวัดความรู้ ผลลัพธ์ที่ดอกไม้งามจากไม้ไผ่ (30 ข้อ)

ข้อ	ข้อสอบ ที่เลือก	หน่วยที่	สาระสำคัญที่วัด	ระดับพฤติกรรม (Bloom)	เหตุผลในการเลือก
1	1	หน่วย 1	ความสำคัญของไม้ไผ่ ในชุมชน	เข้าใจ	วัดแก่นความสำคัญ ของทรัพยากรท้องถิ่น
2	3	หน่วย 1	การสืบทอดภูมิปัญญา	เข้าใจ	สะท้อนแนวคิด CBL และบริบทชุมชน
3	5	หน่วย 1	ผลกระทบหากไม่มีไม้ไผ่	วิเคราะห์	วัดการคิดเชิงเหตุผล
4	6	หน่วย 1	ชนิดไม้ที่ใช้ทำดอกไม้	ความรู้	ความรู้เฉพาะหลักสูตร
5	8	หน่วย 1	การอนุรักษ์ไม้ไผ่	ประยุกต์ใช้	ส่งเสริมจิตสำนึก สิ่งแวดล้อม
6	10	หน่วย 1	การใช้ประโยชน์ไม้ไผ่	เข้าใจ	สรุปภาพรวมของหน่วย
7	11	หน่วย 2	การเลือกไม้ไผ่คุณภาพดี	เข้าใจ	หลักพื้นฐานการเตรียม วัสดุ
8	13	หน่วย 2	เหตุผลการตากไม้ไผ่	เข้าใจ	วัดหลักการป้องกัน ความเสียหาย
9	16	หน่วย 2	ลำดับขั้นตอนเตรียม วัสดุ	วิเคราะห์	วัดความเข้าใจเป็นระบบ
10	17	หน่วย 2	ความปลอดภัยในการใช้ เครื่องมือ	ประยุกต์ใช้	เน้นความปลอดภัย
11	19	หน่วย 2	พฤติกรรมการใช้ เครื่องมือ	ประยุกต์ใช้	สร้างวินัยการทำงาน
12	20	หน่วย 2	การแก้ปัญหาวัสดุ ขาดแคลน	วิเคราะห์	วัดทักษะการแก้ปัญหา
13	22	หน่วย 3	ขั้นตอนแรกการสาน	ความรู้	วัดความเข้าใจลำดับขั้น
14	23	หน่วย 3	คุณสมบัติไม้ไผ่ที่ดี	ความรู้	สาระสำคัญด้านวัสดุ
15	24	หน่วย 3	การออกแบบลวดลาย ใหม่	วิเคราะห์	วัดความคิดสร้างสรรค์
16	25	หน่วย 3	การแก้ปัญหา กลีบดอกหลุด	ประยุกต์ใช้	ทักษะการปฏิบัติ
17	27	หน่วย 3	ความสมดุลของดอกไม้	เข้าใจ	หลักความงามของชิ้นงาน

ตาราง 26 (ต่อ)

ข้อ	ข้อสอบ ที่เลือก	หน่วยที่	สาระสำคัญที่วัด	ระดับพฤติกรรม (Bloom)	เหตุผลในการเลือก
18	29	หน่วย 3	การพัฒนารูปแบบใหม่	ประยุกต์ใช้	ส่งเสริมนวัตกรรม
19	31	หน่วย 4	วิสัยทัศน์สังคมชาติ	ความรู้	สาระเฉพาะของหน่วย
20	32	หน่วย 4	เทคนิคการตัดกลีบ	เข้าใจ	ทักษะกระบวนการ
21	33	หน่วย 4	ประโยชน์ฐานดอก	เข้าใจ	วัดองค์ประกอบงาน
22	35	หน่วย 4	การทดลองย้อมสีใหม่	วิเคราะห์	วัดกระบวนการคิด
23	37	หน่วย 4	การออกแบบสร้างสรรค์	ประยุกต์ใช้	วัดความคิดสร้างสรรค์
24	39	หน่วย 4	การเพิ่มมูลค่าผลิตภัณฑ์	เข้าใจ	เชื่อมโยงเศรษฐกิจ สร้างสรรค์
25	41	หน่วย 5	การตั้งราคาสินค้า	เข้าใจ	หลักเศรษฐศาสตร์พื้นฐาน
26	42	หน่วย 5	การรับฟังความคิดเห็น ของลูกค้า	ประยุกต์ใช้	ทักษะผู้ประกอบการ
27	44	หน่วย 5	สื่อประชาสัมพันธ์	เข้าใจ	ความรู้การตลาดยุคใหม่
28	45	หน่วย 5	กลยุทธ์การสร้างจุดเด่น	วิเคราะห์	วัดความคิดเชิงแข่งขัน
29	47	หน่วย 5	บรรจุภัณฑ์	เข้าใจ	การสร้างภาพลักษณ์ สินค้า
30	50	หน่วย 5	การวิเคราะห์ยอดขาย	วิเคราะห์	ทักษะประเมินและ วางแผน

จากตาราง 26 แสดงผลการคัดเลือกแบบทดสอบวัดความรู้ เรื่อง “ผลิตภัณฑ์ดอกไม้จากไม้ไผ่” จำนวน 30 ข้อ จากข้อสอบเดิม 50 ข้อ โดยคัดเลือกหน่วยละ 6 ข้อ รวม 5 หน่วย ให้ครอบคลุมสาระสำคัญของแต่ละหน่วยอย่างสมดุล การคัดเลือกพิจารณาจากความสอดคล้องกับผลการเรียนรู้ ความครอบคลุมเนื้อหา ความเหมาะสมของระดับพฤติกรรมตามแนวคิดของ Bloom และการไม่ซ้ำซ้อนของข้อสอบ ทั้งนี้เพื่อให้เครื่องมือมีคุณภาพ สามารถใช้วัดผลลัพธ์ทางการเรียนหลังเรียน (E₂) ได้อย่างเหมาะสมและตรงตามวัตถุประสงค์ของการวิจัย

ตาราง 27 ผลการวิเคราะห์คุณภาพแบบทดสอบวัดผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน ผลการประเมิน
ความสอดคล้องค่าความยากง่าย (p) ค่าอำนาจจำแนก (r) ของข้อสอบ (50 ข้อ)

ข้อที่	ค่าความยากง่าย (p)	ค่าอำนาจจำแนก (r)	ผลการคัดเลือก
1	0.80	0.42	คัดเลือกไว้
2	0.70	0.39	ไม่เลือกใช้
3	0.60	0.44	คัดเลือกไว้
4	0.50	0.40	ไม่เลือกใช้
5	0.85	0.35	คัดเลือกไว้
6	0.40	0.41	คัดเลือกไว้
7	0.75	0.43	ไม่เลือกใช้
8	0.70	0.38	คัดเลือกไว้
9	0.45	0.40	ไม่เลือกใช้
10	0.80	0.46	คัดเลือกไว้
11	0.55	0.37	คัดเลือกไว้
12	0.50	0.41	ไม่เลือกใช้
13	0.45	0.42	คัดเลือกไว้
14	0.70	0.39	ไม่เลือกใช้
15	0.60	0.43	ไม่เลือกใช้
16	0.85	0.36	คัดเลือกไว้
17	0.40	0.45	คัดเลือกไว้
18	0.55	0.40	ไม่เลือกใช้
19	0.75	0.44	คัดเลือกไว้
20	0.65	0.41	คัดเลือกไว้
21	0.45	0.39	ไม่เลือกใช้
22	0.50	0.42	คัดเลือกไว้
23	0.55	0.40	คัดเลือกไว้
24	0.50	0.43	คัดเลือกไว้
25	0.75	0.38	คัดเลือกไว้
26	0.70	0.37	ไม่เลือกใช้
27	0.80	0.44	คัดเลือกไว้
28	0.50	0.42	ไม่เลือกใช้
29	0.40	0.46	คัดเลือกไว้

ตาราง 27 (ต่อ)

ข้อที่	ค่าความยากง่าย (p)	ค่าอำนาจจำแนก (r)	ผลการคัดเลือก
30	0.45	0.45	ไม่เลือกใช้
31	0.60	0.43	คัดเลือกไว้
32	0.65	0.39	คัดเลือกไว้
33	0.70	0.41	คัดเลือกไว้
34	0.55	0.36	ไม่เลือกใช้
35	0.45	0.38	คัดเลือกไว้
36	0.50	0.40	ไม่เลือกใช้
37	0.75	0.39	คัดเลือกไว้
38	0.70	0.43	ไม่เลือกใช้
39	0.80	0.45	คัดเลือกไว้
40	0.60	0.44	ไม่เลือกใช้
41	0.50	0.42	คัดเลือกไว้
42	0.55	0.36	คัดเลือกไว้
43	0.45	0.37	ไม่เลือกใช้
44	0.70	0.40	คัดเลือกไว้
45	0.65	0.43	คัดเลือกไว้
46	0.60	0.41	คัดเลือกไว้
47	0.50	0.39	คัดเลือกไว้
48	0.40	0.38	ไม่เลือกใช้
49	0.55	0.37	ไม่เลือกใช้
50	0.45	0.44	คัดเลือกไว้

จากตาราง 27 พบว่า แบบทดสอบทั้ง 50 ข้อ มีค่าความยากง่าย (p) อยู่ในช่วง 0.40–0.85 และค่าอำนาจจำแนก (r) ไม่ต่ำกว่า 0.35 ซึ่งถือว่าอยู่ในเกณฑ์คุณภาพที่เหมาะสมทุกข้อ อย่างไรก็ตาม เพื่อให้สอดคล้องกับโครงสร้างหลักสูตรและความสมดุลของเนื้อหาในแต่ละหน่วย ผู้วิจัยได้คัดเลือกไว้ จำนวน 30 ข้อ สำหรับใช้เป็นแบบทดสอบวัดผลลัพธ์หลังเรียน (E₂) ส่วนข้อที่ไม่เลือกใช้ไม่ได้เกิดจากคุณภาพต่ำ แต่เป็นการคัดออกเพื่อให้ได้จำนวนข้อสอบที่เหมาะสมตามแผนการวิจัย

ตาราง 28 ผลการวิเคราะห์คะแนนทักษะการปฏิบัติของนักเรียนที่จัดการเรียนการสอน
ด้วยหลักสูตรรายวิชาเพิ่มเติม เรื่อง ผลิตภัณฑ์ดอกไม้จากไม้ไผ่ ตามแนวคิด
การเรียนรู้โดยใช้ชุมชนเป็นฐาน สำหรับนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 5
โรงเรียนหนองผือเทพนิมิต

ด้าน/ข้อที่	รายการประเมิน	$\bar{X}$	S.D.	ระดับคุณภาพ
ด้านที่ 1 การเตรียมวัสดุอุปกรณ์				
1	เตรียมวัสดุอุปกรณ์ครบถ้วนตรงตามวัตถุประสงค์	4.65	0.49	มากที่สุด
2	ตรวจสอบความพร้อมก่อนการปฏิบัติ	4.70	0.45	มากที่สุด
3	ใช้วัสดุอุปกรณ์อย่างถูกวิธี	4.55	0.50	มากที่สุด
4	ประหยัดและคุ้มค่าในการใช้วัสดุ	4.60	0.48	มากที่สุด
เฉลี่ยด้านที่ 1	–	4.63	0.48	มากที่สุด
ด้านที่ 2 ขั้นตอนการปฏิบัติ				
5	ปฏิบัติตามขั้นตอนที่กำหนดได้ถูกต้อง	4.70	0.46	มากที่สุด
6	ทำงานเป็นลำดับขั้นตอนต่อเนื่อง	4.55	0.52	มากที่สุด
7	ใช้ทักษะอย่างถูกต้องและคล่องแคล่ว	4.60	0.47	มากที่สุด
8	ปฏิบัติตามเวลาและแผนงานที่กำหนด	4.65	0.49	มากที่สุด
เฉลี่ยด้านที่ 2	–	4.63	0.49	มากที่สุด
ด้านที่ 3 การออกแบบสร้างสรรค์				
9	ออกแบบลวดลายดอกไม้ได้เหมาะสม	4.55	0.51	มากที่สุด
10	มีความคิดริเริ่ม รูปแบบและผลงานหลากหลาย	4.65	0.46	มากที่สุด
11	ผลงานมีความประณีต สวยงาม และสร้างสรรค์	4.75	0.43	มากที่สุด
12	แสดงความคิดสร้างสรรค์ในการปรับปรุงผลงาน	4.70	0.45	มากที่สุด
ด้านที่ 4 การทำงานเป็นกลุ่ม				
13	ร่วมมือกับเพื่อนและปฏิบัติงานร่วมกัน	4.60	0.48	มากที่สุด
14	แบ่งหน้าที่และรับผิดชอบงานตามที่ได้รับมอบหมาย	4.65	0.47	มากที่สุด
15	สื่อสารและอธิบายงานแก่เพื่อนรวมกลุ่มได้	4.55	0.50	มากที่สุด
16	ยอมรับฟังความคิดเห็นและขอเสนอแนะจากเพื่อน	4.70	0.45	มากที่สุด
เฉลี่ยด้านที่ 4	–	4.63	0.48	มากที่สุด

ตาราง 28 (ต่อ)

ด้าน/ข้อที่	รายการประเมิน	$\bar{X}$	S.D.	ระดับคุณภาพ
ด้านที่ 5 การนำเสนอผลงาน				
17	นำเสนอผลงานได้อย่างมั่นใจ	4.60	0.49	มากที่สุด
18	อธิบายวิธีการทำงานได้ชัดเจน	4.65	0.46	มากที่สุด
19	ตอบคำถามเกี่ยวกับผลงานได้เหมาะสม	4.55	0.50	มากที่สุด
เฉลี่ยด้านที่ 5	–	4.63	0.48	มากที่สุด
ด้านที่ 6 การจัดการหลังปฏิบัติงาน				
20	ใช้ภาษานำเสนอและสื่อประกอบได้ดี	4.70	0.45	มากที่สุด
21	เก็บวัสดุอุปกรณ์เข้าที่อย่างเป็นระเบียบ	4.65	0.47	มากที่สุด
22	ทำความสะอาดพื้นที่หลังปฏิบัติงาน	4.70	0.44	มากที่สุด
23	ประเมินผลการปฏิบัติงานของตนเอง	4.60	0.48	มากที่สุด
24	ปรับปรุงงานจากข้อเสนอแนะที่ได้รับ	4.75	0.42	มากที่สุด
เฉลี่ยด้านที่ 6	–	4.68	0.45	มากที่สุด

จากตาราง 28 นักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 5 โรงเรียนหนองผือเทพนิมิต
 ที่เรียนด้วย มีผลการประเมินทักษะการปฏิบัติ 6 ด้าน รวม 24 ข้อ อยู่ในระดับ “มากที่สุด”
 โดยมีคะแนนเฉลี่ยรวม ($\bar{X} = 4.64$, S.D. = 0.47)

ตาราง 29 ผลการวิเคราะห์ความพึงพอใจของนักเรียนต่อการเรียนด้วยหลักสูตร

รายวิชาเพิ่มเติม เรื่อง ผลิตภัณฑ์ดอกไม้จากไม้ไผ่ ตามแนวคิดการเรียนรู้

โดยใช้ชุมชนเป็นฐาน สำหรับนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 5

โรงเรียนหนองผือเทพนิมิต

รายการประเมิน	$\bar{X}$	S.D.	การแปลผล
ด้านบริบทของหลักสูตร			
1. เนื้อหาหลักสูตรสอดคล้องกับวิถีชีวิตและภูมิปัญญาท้องถิ่น	4.67	0.48	มากที่สุด
2. เนื้อหาหลักสูตรเหมาะสมกับวัยและความสนใจของนักเรียน	4.68	0.41	มากที่สุด
3. เนื้อหาหลักสูตรสามารถนำไปใช้ได้จริงในชีวิตประจำวัน	4.70	0.40	มากที่สุด
4. การจัดกิจกรรมเชื่อมโยงกับชุมชนและท้องถิ่น	4.85	0.38	มากที่สุด
5. ระยะเวลาในการเรียนรู้มีความเหมาะสม	4.80	0.42	มากที่สุด
6. หลักสูตรส่งเสริมการอนุรักษ์ภูมิปัญญาท้องถิ่น	4.87	0.35	มากที่สุด
7. กิจกรรมส่งเสริมการมีส่วนร่วมของชุมชน	4.85	0.37	มากที่สุด
รวมเฉลี่ยด้านบริบทของหลักสูตร	4.78	0.40	มากที่สุด
ด้านปัจจัยนำเข้า			
8. ครูผู้สอนมีความรู้และประสบการณ์ในเรื่องผลิตภัณฑ์ดอกไม้จากไม้ไผ่	4.83	0.36	มากที่สุด
9. ผู้รู้ชุมชนถ่ายทอดความรู้ได้ชัดเจน เข้าใจง่าย	4.80	0.38	มากที่สุด
10. วัสดุ อุปกรณ์ เพียงพอและเหมาะสม	4.75	0.41	มากที่สุด
11. ใบความรู้และใบงานชัดเจน เข้าใจง่าย	4.77	0.39	มากที่สุด
12. แหล่งเรียนรู้ในชุมชนปลอดภัยและเหมาะสม	4.70	0.44	มากที่สุด
13. ตัวอย่างผลิตภัณฑ์มีความสวยงามและน่าสนใจ	4.90	0.31	มากที่สุด
รวมเฉลี่ยด้านปัจจัยนำเข้า	4.79	0.38	มากที่สุด
ด้านกระบวนการ (Process)			
14. กิจกรรมการเรียนรู้มีความสนุกและน่าสนใจ	4.87	0.35	มากที่สุด
15. นักเรียนได้ลงมือปฏิบัติจริงในการทำผลิตภัณฑ์ดอกไม้จากไม้ไผ่	4.90	0.32	มากที่สุด
16. นักเรียนได้ทำงานร่วมกับเพื่อนอย่างมีความสุข	4.85	0.34	มากที่สุด
17. กิจกรรมส่งเสริมความคิดสร้างสรรค์และการแก้ปัญหา	4.83	0.38	มากที่สุด
18. การเรียนรู้จากผู้รู้ในชุมชนทำให้นักเรียนเข้าใจมากยิ่งขึ้น	4.87	0.33	มากที่สุด
19. เปิดโอกาสให้แลกเปลี่ยนความคิดเห็นและซักถามได้อย่างอิสระ	4.80	0.36	มากที่สุด
20. การวัดและประเมินผลมีความหลากหลายและเข้าใจง่าย	4.77	0.37	มากที่สุด
รวมเฉลี่ยด้านกระบวนการ (Process)	4.84	0.35	มากที่สุด

ตาราง 29 (ต่อ)

รายการประเมิน	$\bar{X}$	S.D.	การแปลผล
ด้านผลผลิต (Product)			
21. นักเรียนได้รับความรู้เกี่ยวกับผลิตภัณฑ์ดอกไม้จากไม้ไผ่	4.80	0.36	มากที่สุด
22. นักเรียนสามารถผลิตดอกไม้จากไม้ไผ่ได้ด้วยตนเอง	4.77	0.39	มากที่สุด
23. นักเรียนรู้สึกภาคภูมิใจในผลงานของตนเอง	4.90	0.31	มากที่สุด
24. นักเรียนมีความคิดสร้างสรรค์ในการออกแบบและพัฒนาผลงาน	4.83	0.34	มากที่สุด
25. นักเรียนสามารถนำความรู้ไปใช้ในชีวิตประจำวัน	4.87	0.33	มากที่สุด
26. นักเรียนมีความคิดสร้างสรรค์ในการพัฒนาผลิตภัณฑ์	4.80	0.35	มากที่สุด
27. นักเรียนมีเจตคติที่ดีต่อการอนุรักษ์ภูมิปัญญาท้องถิ่น	4.83	0.34	มากที่สุด
รวมเฉลี่ยด้านผลผลิต (Product)	4.83	0.34	มากที่สุด
ด้านการมีส่วนร่วม (Participation)			
28. นักเรียนได้รวมวางแผนการเรียนรู้กับคุณครู	4.77	0.36	มากที่สุด
29. นักเรียนได้ประเมินผลงานของตนเองและเพื่อน	4.80	0.35	มากที่สุด
30. ผู้ปกครองสนับสนุนและส่งเสริมให้นักเรียนเรียนรู้อย่างเต็มที่	4.90	0.29	มากที่สุด
31. ชุมชนมีส่วนร่วมในการถ่ายทอดภูมิปัญญาท้องถิ่น	4.87	0.32	มากที่สุด
32. นักเรียนได้แลกเปลี่ยนเรียนรู้กับเพื่อนและผู้รู้	4.80	0.36	มากที่สุด
33. นักเรียนได้เผยแพร่ผลงานให้ชุมชนเห็นคุณค่า	4.83	0.33	มากที่สุด
รวมเฉลี่ยด้านการมีส่วนร่วม (Participation)	4.83	0.33	มากที่สุด

จากตาราง 29 นักเรียน จำนวน 30 คน ที่เรียนด้วยหลักสูตรรายวิชาเพิ่มเติม ผลิตภัณฑ์ดอกไม้จากไม้ไผ่ ตามแนวคิดการเรียนรู้โดยใช้ชุมชนเป็นฐาน สำหรับนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 5 โรงเรียนหนองผือเทพนิมิต มีผลการประเมินความพึงพอใจโดยรวมอยู่ในระดับ “มากที่สุด” โดยมีคะแนนเฉลี่ย ($\bar{X} = 4.81$, S.D. = 0.34) เมื่อพิจารณาแยกตามรายการประเมินในแต่ละด้าน โดยเรียงจากมากไปหาน้อย ได้แก่ ด้านกระบวนการ ($\bar{X} = 4.84$) ด้านผลผลิต ($\bar{X} = 4.83$) ด้านการมีส่วนร่วม ($\bar{X} = 4.83$) ด้านปัจจัยนำเข้า ($\bar{X} = 4.79$) และด้านบริบทของหลักสูตร ($\bar{X} = 4.78$) ผลลัพธ์ดังกล่าวสอดคล้องกับสมมติฐานที่ตั้งไว้ในข้อที่ 4 ที่ระบุว่าผู้เรียนจะมีความพึงพอใจต่อหลักสูตรในระดับสูง โดยเฉพาะในด้านที่เกี่ยวข้องกับการเรียนรู้ผ่านกิจกรรมที่ลงมือปฏิบัติจริง และการมีส่วนร่วมของชุมชนในการจัดกระบวนการเรียนรู้อย่างเป็นรูปธรรมและมีประสิทธิภาพ

ตาราง 30 ผลการวิเคราะห์หาคุณภาพแบบวัดความตระหนักและเห็นคุณค่า
ภูมิปัญญาท้องถิ่น ผลการประเมินความสอดคล้อง ค่าความยากง่าย (p)
ค่าความเชื่อมั่น (α)

ข้อที่	IOC	ค่าอำนาจจำแนก (r)	ค่าความเชื่อมั่น (α)	ผลการตัดสิน
1	1.00	0.27	0.90	คัดเลือกไว้
2	1.00	0.33	0.90	คัดเลือกไว้
3	1.00	0.20	0.90	คัดเลือกไว้
4	1.00	0.27	0.90	คัดเลือกไว้
5	1.00	0.33	0.90	คัดเลือกไว้
6	1.00	0.40	0.90	คัดเลือกไว้
7	1.00	0.27	0.90	คัดเลือกไว้
8	1.00	0.20	0.90	คัดเลือกไว้
9	1.00	0.33	0.90	คัดเลือกไว้
10	1.00	0.27	0.90	คัดเลือกไว้
11	1.00	0.20	0.90	คัดเลือกไว้
12	1.00	0.33	0.90	คัดเลือกไว้
13	1.00	0.27	0.90	คัดเลือกไว้
14	1.00	0.40	0.90	คัดเลือกไว้
15	1.00	0.33	0.90	คัดเลือกไว้
16	1.00	0.27	0.90	คัดเลือกไว้
17	1.00	0.20	0.90	คัดเลือกไว้
18	1.00	0.27	0.90	คัดเลือกไว้
19	1.00	0.33	0.90	คัดเลือกไว้
20	1.00	0.40	0.90	คัดเลือกไว้

จากตาราง 30 พบว่า แบบวัดความตระหนักและเห็นคุณค่าภูมิปัญญาท้องถิ่น
จำนวน 20 ข้อ มีค่า IOC เฉลี่ยเท่ากับ 1.00 ทุกข้อ ผ่านการคัดเลือก โดยมีค่าอำนาจ
จำแนก (r) อยู่ระหว่าง 0.20–0.40 และมีค่าความเชื่อมั่นรวมเท่ากับ 0.94 ซึ่งอยู่ในระดับ
สูงมาก แสดงว่าแบบวัดฉบับนี้มีคุณภาพ เหมาะสมต่อการนำไปใช้วัดผลการเรียนรู้
ด้านคุณลักษณะของผู้เรียนได้อย่างมีประสิทธิภาพและสอดคล้องกับวัตถุประสงค์
ของหลักสูตร

มหาวิทยาลัยราชภัฏสุราษฎร์ธานี

ประวัติย่อของผู้วิจัย

ประวัติย่อของผู้วิจัย

ชื่อ-สกุล	พระครูสุตอินทร์ขี้ (รณศิริ อินธิสิทธิ์)
วัน เดือน ปีเกิด	วันที่ 24 เดือนมิถุนายน พ.ศ. 2515
สถานที่อยู่ปัจจุบัน	วัดอินทร์สฤษฏี บ้านหนองผือ ตำบลนาแก้ว อำเภอโพธาราม จังหวัดสุพรรณบุรี
ตำแหน่งปัจจุบัน	พระครูสัญญาบัตร เจ้าอาวาสวัดราชบุรุษ ชั้นเอกราชทินนาม เจ้าอาวาสวัดอินทร์สฤษฏี
สถานที่ทำงาน	วัดอินทร์สฤษฏี บ้านหนองผือ ตำบลนาแก้ว อำเภอโพธาราม จังหวัดสุพรรณบุรี
ประวัติการศึกษา	
พ.ศ. 2541	ระดับมัธยมศึกษาตอนปลาย โรงเรียนผู้ใหญ่มัธยมวัดธาตุทอง แขวงพระโขนงเหนือ เขตวัฒนา กรุงเทพมหานคร
พ.ศ. 2543	ระดับประกาศนียบัตรวิชาชีพชั้นสูง (การตลาด) โรงเรียนศรีวิกรม์บริหารธุรกิจ กรุงเทพมหานคร
พ.ศ. 2545	ปริญญาบริหารธุรกิจบัณฑิต (บธ.บ.) สาขาวิชาการตลาด มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมมาธิราช
พ.ศ. 2563	ปริญญาครุศาสตรมหาบัณฑิต (ค.ม.) สาขาวิชาการบริหารการศึกษา มหาวิทยาลัยราชภัฏสุพรรณบุรี
พ.ศ. 2566	ปริญญาปรัชญาดุษฎีบัณฑิต (ปร.ด.) สาขาวิชาการบริหารการศึกษา มหาวิทยาลัยราชภัฏสุพรรณบุรี
พ.ศ. 2569	ปริญญาตรีศิลปศาสตรบัณฑิต (ศศ.บ.) สาขาการแนะแนวและ การศึกษาเชิงจิตวิทยา มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมมาธิราช
พ.ศ. 2569	ปริญญาครุศาสตรมหาบัณฑิต (ค.ม.) สาขาวิชาวิจัยหลักสูตรและการสอน (แผนวิชาชีพครู) มหาวิทยาลัยราชภัฏสุพรรณบุรี
ประวัติการทำงาน	
พ.ศ. 2551	เลขานุการเจ้าคณะอำเภอโพธาราม
พ.ศ. 2555	ครูพระสอนศีลธรรมในโรงเรียน (มจร.วิทยาเขต หนองคาย)
พ.ศ. 2556	พระมหา เปรียบธรรม 3 ประโยค เจ้าอาวาสวัดอินทร์สฤษฏี
พ.ศ. 2565	อาจารย์ใหญ่สำนักศาสนศึกษาวัดอรุณแสงทอง
พ.ศ. 2568	พระครูสัญญาบัตร เจ้าอาวาสวัดอินทร์สฤษฏี